ГЛАСНИК

ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

КЊИГА XII.

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1860.

СРБСКИ ИСТОРІЙСКИ

СПОМЕНИЦИ

МЛЕТАЧКОГЪ АРХИВА.

ПРЕПИСАО

Дръ Янко Шафарикъ.

(Продужено. Види Гласникъ XI стр. 317 до 462).

MONUMENTA HISTORICA SERBICA

ARCHIVI VENETI.

(Continuatio. Vide: Glasnik XI pag. 317 usque 462)

---

eis quae poterunt, et rescribant expectantes nostrum mandatum, procurantes suo posse, quod interim a novitatibus ex utraque parte cessetur. Quibus et comittatur quod bonum et conservationem dictorum nostrorum fidelium de Ragusio procurent in ista ambaxata sua, tam apud dictos dominos, quam alios sicut viderint opus esse. Et fiat dictis ambaxatoribus commissio circa praedicta in ea forma quae dominio apparebit.

Et habeant dicti ambaxatores libras II. cent. pro duobus mensibus pro quolibet, et si ultra steterint, habeant libras L. pro quolibet in mense habendo IIII. famulos pro quolibet, inter quos sit unus expensator, unus notarius cum uno famulo et unum cochum, et possint expendere sold. II grossorum pro quolibet, in expensis oris pro se et familia sua. Nabula vero et agozia habeant a comuni. Et quia expeditio eorum est utilis et necessaria, teneantur respondere die qua eligentur vel altera. Denarii vero pro expensis ambaxatae accipientur cum ordinibus terrae.

Capta: Quod dicti ambaxatores non possint refutare sub pena librarum C. pro quolibet.

Misti del Senato XXVI. ch 36.

CII. 1350. indict. IIII. 28. Septembris.

Заключено: оставити на вольи посланицима кодъ краля Србскогъ и бана Босанскогъ, да се могу вратити у Млетке, ако виде да посредованѣ ньiово за миръ никако неуспева.

Capta: Cum per litteras ambaxatorum nostrorum missorum ad regem Raxiae et banum Bossinae habuimus, quod nullo modo de concordio inter partes sperant, et quod mora sua est cum expensis maximis et in minus honoris nostri dominii; vadit pars, quod rescribatur dictis ambassatoribus, quod libenter voluissemus, quod aliqua compositio facta fuisset inter dictas partes, ut cesassent errores et scandala inter eos. Sed intellecto tenore litterarum suarum confidentes de providentia sua, relinquimus in discretione et arbitrio suo, si per ea quae habuerint, viderent posse procurare aliquod bonum inter ipsas partes, eundi et faciendi sicut eis videbitur pro honore nostro. Et si videretur eis, quod mora eorum non esset opportuna, et quod dicta nostra intentio fieri seu obtineri non possit, volumus quod recomendatis instanter domino regi Raxiae terris et locis nostris et omnium subditorum nostrorum cum verbis decentibus et accepto comeatu decenti, Venetias revertantur.

Misti del Senato XXVI. ch. 46.

CIII. 1350. 6. Octobris.

Налаже се посланицима кодъ краля Србскогъ и бана Босанскогъ, да се невраћаю, него да гледе учинити што годь могу, да Србскій краль остави градъ Дубровникъ и Стонь на миру.

Capta: Quia pridie scriptum fuit ambassatoribus nostris missis ad regem Raxiae et ad banum Bossinae, quod remaneat in eorum discretione secundum ea quae haberent, redeundi Venetias vel manendi, sicut eis videretur. Et pro nova quae habentur de voluntate regis Raxiae, qui forte attendit ad ocupationem punctae Stagni, mora eorum utilis et fructuosa existat, vadit pars: Quod scribatur eis, quod non debeant recedere de illis partibus, nisi primo videant manifeste civitatem Ragusii et punctam praedictam remanere et esse in statu securitatis; sed potuis procurent omnibus modis quibus melius poterunt, conservationem et bonum nostrorum fidelium de inde, ubi et sicut honori nostro viderint convenire.

Misti del Senato XXVI. ch. 46.

CIV. 1351. indict. IIII. 20. Augusti.

Заключено: наложити кнезу Шибеничкомъ, да држи миръ съ Босанскимъ баномъ, а бану писати о томъ и молити га, да и онъ исто тако поступа према Млетачкимъ людима.

Capta: Et scribatur comiti nostro Sibinici de receptione litterarum domini

bani Bossinae, quarum exemplar transmittatur eidem, mandando ei, quod unum nuncium bene informatum de damnis sibi ilatis ad ipsum dominum banum debeat destinare, petiturum restitutionem damnorum praemissorum. Et quod e converso ipse comes restituere debeat eidem domino bano servos suos, si in suo districtu contingerint reperiri: narando eidem comiti de amore intimo inter nos et ipsum dominum banum servato. et quod debeat secum pacifice pertransire quia tempus non est ad praesens discordias suscitare.

Capta: Et scribitur ipsi domino bano de receptione litterarum suarum regratiando sibi de bona voluntate, quam vidimus eum habere et eidem narrando, qualiter nostro comiti Sibenici dedimus in mandatis, ut secum et cum gentibus suis pacifice debeat se habere, abstinendo se a qualibet novitate fienda subditis ipsius domini bani, rogando eum quod erga subditos nostros similiter debeat se habere.

Misti del Senato. XXVI.

CV. 1354. indict. VII. 24. Februarii.

Известіє Жанина Новелло посланика кодъ цара Србскогъ, о томъ шта є свршіо за накнаду неки штета Млетачки.

Relatio Zanini Novello, missi domino Imperatori Sclavoniae.

Cum zosia che per la Signoria vostra io

Zanin Novello fosse mandado a miser lo Imperador de Sclavonia, a demandar satisfacion de le robason fate per lui et per lo provistial e per Luze de Chimo a i nostri mercandanti da Venesia li qual usava in le parte de Sclavonia, de che io fu la in corte del dito miser lo Imperador, e fu dananti da lui cum quela salutacion reverente, che me parse per parte vestra, ei demandando humelmente e reverentemente per parte de la vostra Signoria, che a lui devese plaser de pagar, over far pagar i sovrascriti mercadanti de la dite robasson. De che molte parole defo, in lo fin elo ordena a Piero fio, che fo de miser Nicola de Buchia, che a tute queste cosse elo devesse pagar e satisfar, de che lo dito signor Piero de Buchia, fo contento de dever pagar a tuti i Veniciani, che se trovase, che se pare miser Nicola protovistial dovese dar, de che dener algun io no avi ni no e posude aver, salvo queste parole. —

De la robason che Luce de Chimo fese a sr. Polo Quirin, miser lo Imperador dise, ben aver lo sapudo mostrando che lo li savesse nio niente, ma dise che Ser Polo Quirin vada in corte a far raxon con lui, che le lo pagarave de ze chelo li doverave dar, e fara che Luze de Chimo lo satisfara de la dita robason; e io mostrando li tute raxon segondo che Ser Polo me de in nota. Io non

puti aver altri da lui, si che vegando zo e chele spexe i era grande e che niente poteva aver, son vegnudo anemosia adar ve a saver ze, si che la vostra Signoria se sovigne ra li sey mercadanti, como li plasera.

Commemoriale V. ch. 27.

CVI. 1354. indict. VII. 9 Junii.

Заключено, да се о трошку неки Млетачки житеља, имаюћи пріймати новце одъ Срба, пошлѣ еданъ посланикъ у Србію, ради тогъ посла.

Quod in servicium infrascriptorum nostrorum nobilium et aliorum mercatorum conversantium in partibus Raxiae et debentium recipere a rege vel de dictis partibus magnam summam pecuniae, pro quarum satisfactione saepius scriptum est et usque nunc tamen non potuerint habere, possit mitti aliquis nuncius ad expensas eorum, quin placeat dominio ad procurandum satisfactionem eorum, cum verbis et mediis honestis et decentibus, sicut convenit statui et conditionibus nostris cum illa comissis quod videbitur dominationi. pro Nicol. Faletro
— Paulo Zeno
— Franciscus Ruzini
— Tadaeus Zantani
— Zanius Goutier
— Nicolaus Mighorati.

Misti del Senato XXVII. ch. 2.

CVII. (1354.) indict. VII. 6. Augusti; in Constantinopoli.

Известіє Матіє Венеріо, байльия Млетачкогъ у Цариграду, послато дужду Андрій Дандуло, о станю ствари у Грчкомъ царству.

Extus: Serenissimo et excellentissimo domino suo, domino Andreae Dandulo, dei gratia Venetiarum, Dalmatiae atque Crohatiae inclito duci et domino quartae partis et dimidiae totius imperii Romaniae.

Serenissimo segnor mio, per la via de Salonichi, die 8-vo Luio, le condition de inimisi et de l'imperio a la serenitade vostra per mie lettere plenamente scripsi, quel che de novo e ocorso a la celsitudine vostra per queste faro manifesto.

Segnor mio, como per altre scripsi i Zenoesi de Pera navega solicitamente non habiando respetto ni dubio che galee vostre per la presente mudha debia qua vegnir, le duo galee suo, le qual stette fuora mesi III, et plu et nessuna nova i ne saveva in conserva cum una altra de ponente clamada galla die VIII dito, come plaque a dio soura el cavo de la grea prexe per bataya una vostra nave, de la qual era patron ser Tomado da olto, in la qual era eciamdio molti merchadanti et auer assee, zomsse in Pera la dite II galee, die 15 del

dito: et cum grande alegreze et feste come suo costume digando aver vadagnado per la prexa de la nave praedicta ducati doro CL. millia, o lo valor de quey; molto argento elli ave sula dita nave, trovado in casse et in balle de drappi, molto e confortada la universitade de Pera per la vegnuda de le galee praedictae et per lo vadagno chon elli. a fatto, desponudi de tornar al vadagno, in le parta praedictae, o la che meyo i trovasse, et za messe bamcho et arma sollicitamente. Queste nove, me par esser zerte de ne aver ma niente men, voyo che ala sublimitad vostra per mie lettere el sia pallesse. Molto se meraueia tutti chu alde, che tal nave e de tanto valor, co ssi mal compagnada navegasse a questi tempi, el fiol de dio sia benedetto. In Pera partide le dite duae galee non restera homeni darme III cent. et plu et men, secondo i navillii suo che va et vien, se Constantinopoli avesse mior condition, assee fameye et burgesi de Pera vigniria ad habitar de qua, ma teme de pizorar per lo mal stado et rezimento che questi segnori a, et ancora cum tuto zo e vegnudi et vien.

La condition de questo imperio alpostuto non poria pezorar. misser l' imperador Catecusseno parti de questa terra die 22 di Zugno, cum galie XI, et fo a Tenedo, et la trova messer l' imperador

Palleologo, el qual no lassa, che le galee se acostaxe al porto; ma a una altra parte del isolla le galee messe scalla per levar aqua, el Palleologo cum homini L. de cavallo et pedoni fo a quelle parte et fese barsayar in le galee et vasta et delli algun dampno, de quelli de le galee che iera andadi per levar aqua partisse da homini C. et inclina al Palleollogo, se lle dite galee non fosse levade, la plu parte de iuasmuli et altri seria partidi, vna nave de suriani avea cargado pan in Constantinopoli per portar a le galee predictae, et siando per far vella, Zenoesi arma in Pera suo barche et tolsse la nave et menalla zosso, trovando caxon a quey, che su la dita nave era aver de Veneciani, et per questo modo inpaza chel pan non anda ale galee, per la qual cossa et per la caxon dita de li homini che fuziva i qual eciam dio era mal pagadi. Misser l' imperador predicto torna cum le galee suo a casa die XVIII lu-io. Per lo viazo dito a pizorado forte la condicion soa et dubia, sel Palleollogo vegnisse, chel no i toya la signoria, et credesse, che Zenoesi el voya favorizar, per la qual cossa el Catacusseno se vora andar cum Turchy et metterne in latterra per soa segurtade et deffenssion, de questo la Vmussitad de Griesi dubia tanto, che considerando el perigollo che i porra satto zasser et la malla dispositione et cativo rezimento si del Cantacus-

seno coma del Palleollogo, elli e disponudi no voller per segnor, nun l' un ni l' altro, ma subiugarsse a la dogal Signoria vostra, se i lo podesse far et che l' aida et deffession de vostre galie elli podesse aver, se la lor' intention se po fornir de esser subiecti a la signoria et comun vostro, aver allo per gratia special, quando questo no i podesse vegnir fato, elli e disponudi clamar re domgaria, vel quel de Raxia. Azo che i sia deffesi et varentadi da i Turchy et enssir de la signoria che i tien et simel de Zenoesi de liqual molto dubita. Palesemente a mi e dito da molte parte et per notabel persone, quamvis dio che puocha fe de Griesi se po aver, ancor ad cautelam e ben che a la serenitade vostra sia manifesto.

Per lo armar de le galee II, che se fase al presente o mandado una barcha armada a Negroponte, scrivando et avisando el bello, ducha de Crede et i altri rectori et capitani, azo che ino rezeua dampno ni in navillii ni logi vostri, el camin e mal seguro a poder scriuer per terra per caxon de i Turchy, ma niente men, je no vardo azo ne rest, de scriver sempre, ma per segurtade de le lettere, o trovando questo modo, che como je mandava per altre fiade uno messo no mando II per che i va de note per lo temor de i Turchy, et plu seguri et plu presti va II, che

uno. Formento val anchuo perperi VII, et non e per men vallor fin al novello, ingazaria e formento assee et bone derade. —

Vester Matheus Venerio de vostro mandato baiulus Venetorum in Constantinopoli.

Datum Constantinopoli die VI Augusti VII indiction.

Originale in charta.

CVIII. (1355). 17 Julii; in Villa nova Avinionis.

Папа Инокентіе укорава дужда Іована Градониго, што се сдружіо са кралѣмъ Србскимъ противъ краля Угарскогъ.

Exemplum quarundam litterarum papalium destinatarum ducali dominio, pro factis regis Hungariae.

Innocentius episcopus servus servorum dei. Dilecto filio nobili viro Iohanni Gradonigo duci Venetiarum, salutem et apostolicam benedictionem. Ad audientiam nostram pervenit, quod tu et dilecti filii comune Venetiarum, cum dei et fidei Catholicae inimicis et hostibus, rege aliisque Rasenis sismaticis et hereticis manifestis, confederationem inistis et li. am, illamque juramentorum interpositionibus et penarum adiectionibus roborastis. Quod licet attenta sinceritate devotionis et fidei, quam tu et dictum

comune semper ad deum, qui eiusdem fidei actor et capud est, habuistis, credere facile non possumus, tamen tuis et dictorum comunis super hoc fame et saluti consulere paterna sollicitudine cupientes et attendentes. quod huiusmodi liga inter carissimum in Christo filium nostrum Ludovicum regem Hungariae illustrem, qui Rasenos eosdem, ad extirpandum de partibus illis pravitatem hereticam, favente domino expugnare proponit et te, invicem dissidentes, ad quorum pacem procurandam enitimur, seminarium maioris disidii esse possit, nobilitatem tuam attente requirimus et hortamur. illam attente rogantes sibi tibique svadentes paternis consiliis et tuae salutis intuitu, expensius injungentes, quot ab omni consilio, auxilio, favore ac adjutorio, hereticis et sismaticis ipsis occasione huiusmodi confederationis seu lige, aut alterius cuiuslibet paccionis, quocunque titulo seu nomine censeatur prestando, prorsus abstineas, et subditos tuos omnino compescas. Nos enim ligam confederationem, et quascunque pacciones alias inter te seu predecessores tuos, duces Veneciarum et dictos comune, initas factas habitas cassamus et irritamus, et nullius esse determinamus roboris vel momenti, penas et juramenta huiusmodi relaxantes. Ceterum huiusmodi praecibus nostris adiicimus, ut ea quae venerabilis frater noster, episcopus Paccenus. apostolicae sedis

nuntius, lator praesentium tibi super hoc pro parte nostra retulerit, credas indubie, illaque ad effectum votive consumationis adducas. Datum apud Villam novam. Avinionae dicione. XVI Kalendis Augusti, pontificatus nostri anno quarto.

Comm. V. ch. 79.

CIX. 1355. indict. IX. 31 Octobris.

Заключено, наложити проведиторима Славонів, да свакояко гледаю купити за Млетачку државу, подъ изложенимъ условима, одъ госпође кнегинѣ, тврдинѣ Клису и Скрадинъ.

Capta: Quod respondeatur provisoribus nostris qui sunt in partibus Sclavoniae, quod recepimus litteras suas datas die XIII et XVI. mensis Octubris. Quibus et in ipsis contentis cum omni diligentia intellectis, eorum providentiam et sollicitudinem comendantes rescribimus: quod in casu quo nondum rex Raxiae de facto habuisset vel haberet castra comitissae, quam citius esse potest per illum modum et cum illis verbis quae eis convenientia et utilia videbuntur, recordando dictae comitissae magnam dilectionem et karitatem, quam habuimus et gessimus erga virum suum, et per consequens quam habuimus et habemus ad eam et filium suum, propter quam dilectionem firmiter sperare potuit atque potest, quod honorem bonum et augmentum eius et filii sui praedicti pure

et sincere amavimus et procuravimus, et sic semper amare et procurare intendimus in futurum; et ostendendo ei magnum dubium et periculum, quod sibi et filio provenire posset, si castra et loca sua ad alias manus quam ad nostras, modo aliquo pervenirent, dicant quomodo tempore elapso, propter magnas gravitates nostras quas tullimus, non potuimus sic plene intendere ad factum castrorum suorum sicut optabamus, sed nunc per dei gratiam, postquam status noster reformatus est, contenti sumus accipere castra et loca sua praedicta, in protectionem nostram, cum illis pactis et conditionibus, quae per eam alias fuerunt quaesitae; et hiis dictis procurent inducere eam, quod contentetur et velit nobis tradere castra ipsa. Et si viderent, quod differentia remaneret in facto pecuniae, damus eis finaliter libertatem, ut nostra intentio valeat obtineri, possendi promittere pro ambobus castris, usque ad quantitatem librarum, CXX. mille parvorum, cum aliis conditionibus omnibus in sua comissione contentis, et si ambo forte dare noluerit, sed tantum unum, finaliter possint promittere pro Clipssia usque ad librarum LXX. mille, sicut poterant promittere L. millia, et pro Scardona usque ad libras XL. mille, etiam cum aliis pactis et conditionibus annotatis in eorum comissione praedicta; remanente etiam eis firma libertate, possendi expendere in illis

personis, quae essent favorabiles hiuc nostrae intentioni prout eis comissum fuit.

Capta: et si forte a se dicta comitissa nollet contentari dare nobis castra praedicta vel alterum ipsorum, quia percepimus quod sunt aliquae personae apud ipsam, quae sunt ita cum dicta domina et habent sic sua castra in manibus, quod absque ipsarum personarum consciam vel contentacionem, non traderet seu non posset tradere dicta castra, volumus quod procurent per illum modum, qui eis melior apparebit cum personis praedictis, quod ipsae personae eam hortentur et inducant taliter, quod contentetur et velit dare nobis castra praedicta vel eorum alterum, ut est dictum; possendo promittere dictis personis, quod si operarentur et facerent, usque ad ducatorum II. millia, sicut promittere poterant librarum III. mille, quae pecunia dari debeat solum in casu quo hebeamus ipsa loca, vel ipsorum alterum ut est dictum, ut nostra effectum intentio sortiatur. Et quia bonum est experiri per omnem modum et viam quibus fieri potest, ut intentio nostra valeat adimpleri, videlicet ne castra praedicta ad alienas manus, quam ad nostras perveniant, in casu quo comitissa praedicta nollet exire de locis suis, sed contentaretur potius sustinere et tenere loca sua, et habere aliquam provisionem annuatim, possint dicti

provisores nostri, quando tractatus ad hunc terminum perveniret, promittere ei omni anno pro sua provisione, usque ad terminum quinque annorum libras II. mille parvorum, vel inde infra quam melius poterunt, quae quidem provisio distribuatur inter dictam comitissam et suos sicut melius videbitur provisoribus, pro majori avantagio et securitate nostra; et solvatur dicta provisio complecto termino anni, II. mille librarum, quas recepit a Sr. Mapheo Emo, hac conditione apposita, quod ipsa domina contentetur, in omni casu quo vellemus et nobis necessarium esset, possimus ponere de gentibus et stipendiariis nostris in burghis Clissiae et Scardonae, in ea quantitate, quam ponere volemus occasione paysenatici, quod fieri facere intendimus, pro securitate et conservatione sua et aliarum terrarum et locorum nostrorum partium earundem.

Capta: (alii) volunt partem suprascriptam per totum, sed volunt quod provisores nostri possint promittere cum omnibus condicionibus supradictis usque ad libras III. mille parvorum in anno, vel inde infra ut melius poterunt.

Capta: in casu vero quo tractatus praedictae comitissae cum rege praedicto, fratre suo, complectus esset, ita quod haberet vel habiturus esset procul dubio

loca iam dicta, et hoc turbari vel impediri non posset, modo ullo, ex nunc captum sit, quod unus ipsorum provisorum nostrorum, videlicet ille, qui approbatis omnibus tribus in isto consilio habuerit plures ballottas, habendo majorem partem consilii, ire debeat ad ipsum regem, ad procurandum, tractandum et comparandum cum illis verbis, quae dominacioni convenientia videbuntur, quod ipse rex contentetur et velit, quod habeamus loca et castra praedicta; vel quod saltem sibi placeat ea sustinere ita, et taliter, quod ad alienas manus non perveniant ullo modo; et ut rex praedictus inducatur ad contentandum de dando nobis castra praedicta, habeat dictus provisor in omnibus et per omnia illam libertatem, possendi promittere totam illam pecuniae quantitatem, quam habent in possendo permittere comitissae. Praefatus namque provisor iturus possit expendere ducatos quinque in die in omnibus expensis pro se et familia sua, ducendo secum notarium suum, unum interpretem, unum chochum et quatvor domicellos.

Capta: et si primus ex praedictis nostris provisoribus, qui remanebit in hoc consilio, non posset ire ad istud nostrum servicium, pro exequendo hoc mandatum nostrum, propter manifestum defectum personae, ille alter qui habuerit plures ballotas alio tertio, debeat ire loco primi praedicti; et si secundus qui

remanebit ob defectum similem ire non posset, alius tertius vadat et exequatur mandatum nostrum praedictum.

Approbati fuerunt provisores praedicti ad unum ad unum. Sr Jacobus Delphino 1mus, Sr Dominic. Michael 2dus, Sr Mapheus Contareno 3ius.

Misti del Senato XXVII. ch. 39.

CX. 1355. indict. IX. 7. Decembris

Наставленѣ послато Якову Делфину посланику кодъ краля Србскогъ, тичуће се тврдиня Клисе и Скрадина.

Capta: Quod scribatur Sr. Jacobo Delfino provisori et ambaxatori nostro ituro ad partes Rasciae, quod intellectis litteris, missis nobis per eum et socios, datis Spaleti die XVII. Novembris, mentionem agentibus de ambaxatore domini regis Rasciae venturo ad nos et c. Mandamus ei, quatenus si nondum recessisset de Spaleto, seu non transiset Ragusium pro eundo ad praesentiam regis,pro exequendo mandatum nostrum, debeat in Ragusio, vel ubi se repererit quando recipiet hoc mandatum nostrum, suspendere viam suam, et non ire magis ultra, donec a nobis aliud receperit in mandatis. In casu vero quo jam transisset Ragusium et aplicuisset in curiam regis praedicti, si nondum se elargaverit et non fecerit ali-

quam promissionem specificatam regi in facto pecuniae pro castris Clissii et Scardonae secundum libertatem sibi per nos concessam; volumus et sic ei mandamus, quod nullo modo se elarget de faciendo aliquam promissionem specificatam pecuniae dicto regi, sed tantum tangat sibi verba tractatus dictorum castrorum, et trahat quidquid poterit de intentione dicti regis, et de petitionibus quas faceret pro dictis castris, et quam velocius poterit nobis scribat, quidquid habuerit, ut possimus postmodum melius deliberare, quid erit superinde agendum, et nostrum praestoletur mandatum. Si vero jam forte fecisset promissionem specificatam regi pecuniae, scribat velociter responsionem, quam habuerit ab ipso rege et in quo statu remansit negotium et non procedat ulterius, absque mandato nostro.

Capta: Quod postquam negotium istorum castrorum Clissii et Scardonae, pro quo negotio erat necessaria praesencia aliorum duorum nostrorum provisorum Sclavoniae finem recepit, Vadit pars: quod alii duo provisores nostri licentientur, quod possint reverti Venetias, cum eorum mora in dictis partibus, non sit ulterius opportuna. Et in reversione sua vadant Jadram et Nonam, et informent se tam de facto Cave Nonae, quam etiam de omnibus aliis quae essent necessaria pro salute et conservatione ipsarum

terrarum nostrarum, sicut in eorum comissionibus pleniter dedimus in mandatis.

Misti del Senato XXVII. ch. 49.

CXI. 1355. 12. Decembris.

Известіе провидутора Славоніе послато Дужду Млетачкоме, тичуће се рата између цара Србскогъ и краля Угарскогъ, око тврдиня Клиссе и Скрадина.

Excellentisime domine noster. Novit vestra excellentia quod die nono huius praesentis mensis recepimus quandam litteram a comite Paulo, continentes quod illi de Scardona, non contentantur stare sub dominio domini imperatoris Raxiae, sicut per litteras in praesentes interclusas videre poteritis. Scivimus etiam quod in Tinino fit maxima congregatio gentium, sed ad quid nescimus. Ex quibus novis visum fuit nobis, quod unus nostrum iret Sibenicum et cum comite Sibenici notificare haec omnia, castellano Scardonae eo modo et via, ut ei melius videbitur, et vadit illuc Maphaeus Contarenus. Ego vero Dominicus Michael remaneo in Spaleto. Et responsum fecimus comiti Paulo praedicto tenori suarum litterarum cum illis verbis prout nobis visum fuit, dando ei prolongationem verborum, et sic facimus donec a vestra dominatione habebimus responsivam. Rocha autem castri Clisscii prout vobis alias scripsimus, tenetur per

dominum Palmanum, nomine domini imperatoris Raxiae, suburgium autem cum porta superiore et cum saxo quod vocatur Oprack, tenet dominus banus nomine regis Hungariae. Aliqui ex istis partibus allocuti fuerunt nobiscum, asserentes quod si vellemus aliquam pecuniae quantitatem concedere domino Nicolao bano praedicto, quod ipse dimitteret dicto domino Palmano totum quod tenet de Clisscio, ut ipse Palmanus primitus tenebat et ipse banus reverteretur ad suas partes, quas tenet pro domino rege. Quibus verbis responsum fecimus, quod ipsi deberent persentire ab ipso domino bano de sua intentione et quod exprimant quantam pecuniae quantitatem vellet et notificent nobis, quos intendimus ducere in prolongatione verborum, donec a vobis super hoc habebimus responsivam. Nihilominus idem dominus banus fortificat se in dicto saxo Clisscii, quantum potest, tam de hedificio muri, quam lignaminis. Omnia autem haec nova tam dicto domino imperatori Raxiae, quam etiam domino Jacobo Delphino per plures manus nota fecimus, nova vero alia non habemus. Si qua vero postmodum alia occurerent conscribenda statim dominationi vestrae procurabimus denotare. Suplico tamen ego Dominicus Michael quod si vestrae dominationi placet, quod remaneam in partibus istis,

quod dignemini ad me unum notarium transmittere, quia non possumus hic habere aliquem, qui michi scribat, cum est necesse.

Dominicus Michael
Mapheus Contarenus } de vestro mandato provisores ad partes Sclavoniae.

Data Spaleti die XII Decembris.

A tergo: Illustri et excellentissimo domino domino Iohanni Gradonigo, dei gratia Venetiae Dalmatiae atque Crohaciae inclyto duci dominoque quartae partis et dimidiae totius imperii Romaniae, eorum domino reverendo.

Spalletum per
provisores Sclavoniae pro novis.

Litterae originales cancellariae secretae.

CXII. 1355. ind. IX. 16 Decembris.

Заключено наложити главномъ вођи войске Млетачке Бернарду Юстиніянію, да притече у помоћь тврдинямa Клисси и Скрадину, и ако є икако могуће да гледи добыти ій подъ Млетачку заштиту.

Capta: Cum propter nova quae nunc habita sunt, requiratur subita provisio, propterea vadit pars: Quod hac nocte mittatur una persona sufficiens ad capitaneum nostrum generalem Sr Bernardum Justiniani, per quam ei significentur nova praedicta quae habentur. Et mandetur eidem capitaneo, quod

cum galeis sibi comissis, non intelligendo galeas quae fuerunt ad mercatum, quam citius poterit vadat ad terras nostras Sclavoniae; videlicet Spaletum, Tragurium et etiam Sibinicun, si ei videretur esse necesse illuc ire, et habita collatione cum rectoribus nostris illarum terrarum, et percepta ab eis omni informatione quam poterit super novis praedictis et super provisionibus quae viderentur fiendae, provideat per omnem modum et viam, quibus melius fieri poterit cum suis consiliariis, de dando subsidium et favorem, sicut dicto capitaneo et consiliariis seu maiori eorum parti videbitur, castris Clissii et Scardonae, ut se sustinere possint; si hoc facere posse videbunt cum salvamento et securitate gentis nostrae sibi comissae. Et si dicta loca seu castra habere possent vel per modum tractatus vel per alium modum, cum securitate tamen gentis nostrae praedictae, ea suscipiant in protectione et custodia nostra. Si vero non viderent posse succurere castris praedictis, stent apud terras nostras praedictas pro confortatione fidelium nostrorum illarum partium, providendo de omni subsidio et auxilio, quod esset oportunum terris nostris praedictis. Et licentiando armatas nostras a mercato ut possint venire directe Venetias, et scribant nobis velociter quidquid fecerint et habuerint, non recedendo de dic-

tis partibus absque mandato nostro. Et provideatur nihilominus interim de hiis quae viderentur providenda pro honore nostro et conservatione terrarum et locorum nostrorum partium praedictarum.

Et portet dictus iturus litteras nostras continentes nova habita et hoc mandatum nostrum, et eas dimittat in qualibet terra et loco nostro ad quam vel ad quem ibit, ut in casu quo non posset reperire capitaneum nostrum predictum, idem capitaneus per rectores nostros habere possit ipsa nova et dictum mandatum nostrum.

Misti del Senato XXVII. ch. 50.

CXIII. 1355. 17. Decembris

Налаже се Капетану мора и нѣговимъ саветницима, да гледе добити тврдинѣ Клиссу и Скрадинъ и за новце; а ако они, у чіимъ су рукама, неби другчіе никако хтели, онда да ій узму и тако подъ Млетачку заштиту, да оне остану цара Србскогъ; само да небы пале у Унгарске руке.

Capta: Quod Capitaneo nostro maris et consiliariis suis scribatur, quod in casu quo castra Clissii et Scardonae non possent habere per modos quibus haberi scripsimus, et viderent ea posse habere promittendo aliquam pecuniae quantitatem, possint promittere et expendere pro habendo ambo ipsa castra cum fortiliciis suis, usque ad

libras C. mille parvorum, et in casu quo ambo haberi non possent, possint promittere pro quolibet ipsorum usque ad libras. L. mille parvorum. Verum si forte illi qui tenent ipsa castra, recusarent illa dare nobis absolute, et vellent ea nobis dare, ut ea conservaremus et teneremus nomine domini imperatoris Raxiae, sumus contenti, quod ipsa recipere possint et recipiant modo praedicto, quia quocunque vitetur quod non vadant in manus Hungarorum, satis haberemus nostram intentionem.

Capta: Quod in casu quo capitaneus noster nondum applicuisset ad dictas partes Sclavoniae, comittatur provisoribus nostris et rectoribus nostris Spaleti, Tragurii et Sibenici, quod cum omni sollicitudine et diligentia oportuna, per maiorem partem ipsorum, exequantur hoc mandatum nostrum praedictum. In casu vero quo praedicti provisores nostri iam de dictis partibus recessissent, rectores nostri praedicti per maiorem partem ipsorum exequantur dictum mandatum nostrum.

Capta: Ut non sustineatur gravitas expediens propter moram galearum nostrarum in partibus Sclavoniae, vadit pars: pro faciendo ipsas galeas nostras ad propria remearum, quod armentur cum illa sollicitudine, qua fieri potest, duo ligna subtilia cum, illo soldo

quod dominio apparebit, pro mittendo ipsas ad partes Sclavoniae praedictas.

Misti del Senato: XXVII. ch. 50.

CXIV. 1355. 19. Decembris.

Заключено са посланикомъ краля Србскогъ оправити єдногъ бележника къ Млетачкомъ посланику Якову Делфину, съ налогомъ да овай свакояко гледи добити Клису и Скрадинъ одъ Србскогъ цара, за новце; ако ли међутимъ Србскій краль изгуби ове тврдинѣ, онда посланикъ да се врати у Млетке.

Capta: Quod pro hiis quae exposuit ambassator domini regis Raxiae, mittatur unus notarius noster plene informatus de ambaxata dicti domini regis, simul cum dicto ambaxatore ad capitaneum nostrum generalem maris et consiliarios eius, vel ad rectores nostros Sibenici, Tragurii et Spaleti et provisores nostros, si capitaneus noster nondum applicuisset ad partes illas; per quem quidem notarium nostrum detur plena informatio ipsi capitaneo nostro et eius consiliariis. Videlicet rectoribus nostris et provisoribus in casu quo idem capitaneus noster nondum illuc applicuisset, ut dictum est, de ambaxata praedicta domini regis. Et committatur eidem capitaneo nostro, vel rectoribus et provisoribus praedictis, quod cum omni sollicitudine et diligentia opportuna procurent et studeant de habendo et obtinendo

castra Clissii et Scardonae, vel alterum eorum, si ambo haberi non possent; offerendo tenere et custodire ac conservare ea nomine dicti domini imperatoris praedicti, possendo promittere ob hoc isti ambaxatori, si erit sausa faciendi obtinere hoc, et illis personis quae eis vel maiori parti ipsarum viderentur, usque ad libras. III. mille parvorum. Et viso fine istius negotii tam si obtinuerint dicta castra, quam non, deinde dictus noster notarius simul cum ambaxatore praedicto vadat ad Sr Jacobum Delphino, ambaxatorem nostrum, cui informato primo de ambaxata praedicta, comittat pro nostra parte, quod cum omni sollicitudine vadat ad praesenciam domini regis praedicti, et procuret quod ipse rex contentetur quod castra praedicta libere in manus nostras deveniant, possendo finaliter promittere pro habendo ambo ipsa castra cum burghis suis usque ad libras. C. mille parvorum, et si ambo haberi non possent, possit promittere finaliter pro Clissia cum burgho usque ad libras. LX. mille, et pro Scardona cum burgho usque libras, XL. mille, cum condicione quod dicta pecunia dari vel solvi non debeat, nisi primo dicta castra cum burghis assignata fuerint in manibus nostris. In casu vero quo castra praedicta essent subtracta de manibus regis Raxiae, comittatur Sr Jacobo Delphino, quod redeat Venetias. Et

pro honore nostro, sicut etiam pro dando omnem bonam causam isti ambaxatori, comittatur praedicto notario nostro, quod continue faciat expensas isti ambaxatori et comitive suae, quousque applicuerint ad praedictum Sr Jacobum Delphinum.

Misti del Senato XXVII. ch. 50.

CXV. 1355. 28. Decembris.

Заключено, послати помоћь у оружю и новцу у тврдиню Скрадинъ, и наложити капетану землѣ Славоніе, да гледи новцемъ склонити войску Угарску и Славонску, да одступи изъ вароши Клисе кою е заузела, а исто тако да се потруди склонити госп. Палмана, кои држи тврдиню Клиссу за цара Србског, да ову уступи Млетцима.

Capta: Quod mittantur infrascriptae res quas comes noster Sibenici et provisor noster Sr. Mapheus Contareno instanter petunt, pro mittendo eas Scardonam; videlicet:

Tabulas de Tayola: . . . m.
Trabessellas . . . . cc.
Claves Mezane . . . . . c.
Item Clavorum Barillas . . III.

videlicet duos de sexcentis, et unum de sexena.

Item: Ballistae a turno . . II. cum veretonibus

Item: Ballistae ab uno pede. X.
Item: Capsae Veretenorum . IV.
Item: Pavessos . . . . . XX.

Capta: Item provideatur de mittendo pecuniam pro solvendo banderiae, quae est in S c a r d o n a, pro mensibus tribus.

Et in quantum fieri potest sollicitetur recessus capitanei nostri paysenatici S c l a v o n i a e, ut ipse recedat omni occasione remota ad terminum ordinatum et cum conditionibus, cum quibus captum est, et provideatur de accipiendo quam solicicius fieri potest, gentes ordinatas accipi. Informeturque capitaneus noster praedictus de hiis quae nobis miserunt dicendo rectores et provisores nostri partium Sclavoniae, videlicet tam super facto tractandi de faciendo removeri et recedere e x e r c i t u m H u n g a r o r u m e t S c l a v o r u m, qui est in burgo Clissii, cum promissione pecuniae, quam etiam de tractando cum illis Ciprianicis et aliis Sclavis contrate, qui hostendunt se dispositi et affectuosi veniendi ad gratiam nostram et cet. Et propterea ipsi capitaneo committatur, quod applicato ipso ad partes Sclavoniae, provideat tractare per illum meliorem et cautiorem modum, qui suae prudentiae apparebit, tam cum bano, quam etiam cum comite Iohanne et aliis personis, quae sibi viderentur, ut faciant removeri et recedere exercitum praedictum de C l i s s i a, ita et taliter, quod dictus locus Clissii remaneat bene securus ab eis, et possit finaliter pro hoc obtinendo

cum effectu promittere illis personis, quae sibi videbuntur, ut dictum est, usque ad libras X. mille parvorum. Verum antequam faciat promissionem praedictam per illum dextrum modum qui sibi melior apparebit, procuret toto posse seu procurari faciat cum illo Palmano, qui est pro rege Raxiae in castro Clissii, quod in casu quo idem capitaneus noster obtinere valeat id quod superius dictum est, scilicet de faciendo recedere dictum exercitum cum promissione pecuniae pro liberatione castri, ipse dominus Palmanus offerat et promittat dare et consignare libere in manibus ipsius capitanei nostri, nomine nostro, castrum praedictum Clissii cum conditione, quod restituente nobis domino rege Raxiae pecuniam praedictam, restituemus sibi castrum praedictum. — Super facto vero illorum Ciprianicorum et aliorum Sclavorum, qui dicuntur quod libenter adhaererent nobis et c. Comittatur dicto capitaneo, quod per illum meliorem modum, qui sibi videbitur, det operam de conferendo cum eis et ipsos audiat et trahat ab eis quidquid poterit de dispositione eorum et de his que peterent, ac de cautelis quas nobis praestare vellent, et scribat nobis quidcunque habuerit et sibi videbuntur in his, dando eis omnem bonam spem et confidentiam de nobis. — Procuret insuper Capitaneus noster praedictus, quod castrum Scardonae libere

remaneat in custodia et protectione nostra, et quod gentes regis Rasciae. quae sunt simul cum nostris in castro praedicto, recedere contententur.

Capta: dominus dux vult partem praedictam cum ista additione: Quod non possit prorogari terminus recessus dicti capitanei sub pena librarum IIII, cent. pro quolibet consiliario et capite, vel alio qui poneret seu consentiret partem in contrarium.

Misti del Senato XXVII. ch. 52.

CXVI. 1356. indict. IX. 10. Januarii, in castro Scardonae.

Уговоръ о предан тврдинѣ Скрадина, кою Юра Исете, кастеланъ цара Србскогъ Стефана, предав у Млетачке руке.

Instrumentum traditionis castri suprascripti Scardone.

Christi nomine. Amen. Anno nativitatis ejusdem millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto, indicione nona, die decimo Ianuarij, in castro Scardone, apud portam ipsius castri, presentibus nobilibus viris dominis presbytero Petro Venerio ecclesie sancti Raphaelis de Venetiis, Nicolao Justiniano contrate sancti Pantaleonis, ser Matheo Faxuol de Clugia, ser Jacobello Barozi de Venetiis. magistro Hendrico de la motta curay-

co, quondam domini Gabrielis et aliis pluribus testibus. Cum dominus J u r a s Y s e t e filius quondam Helie de Raxia, castellanus in castro Scardone pro serenisimo domino domino S t e p h a n o i m p e r a t o r e R a x i a e, habuerit in mandatis a dicto domino imperatore ejus domino, cum sibi committeret custodiam dicti castri Scardone, quod si casus occurreret quod ipsus dominus J u r a s e s non posset tenere, regere, et salvare ac defendere dictum castrum Scardone nomine dicti domini imperatoris, quod ipse deberet dictum castrum ponere et dare in manibus dominationis et comunis V e n e t i a r u m, de qua dominatione plenissimam fidem habebat idem dominus imperator, tenendum custodiendum et salvandum per ipsam dominationem, nomine dicti domini imperatoris, et casus presentialiter instet talis, quod dictum castrum ipse castellanus dominus Juraxes tenere defendere et salvare non potest nomine dicti domini imperatoris, propter potentiam d o m i n i r e g i s H u n g a r i e, et gentis ejus, que est in castro C l i s s i e, querentis et volentis occupare dictum castrum Scardone nomine domini regis Hungarie, et ideo dominus Juraxes castellanus predictus considerans et videns ac cognoscens clare, quod non posset se et dictum castrum ab ipsa gente dicti domini regis Hungarie defendere et salvare nomine dicti domini imperatoris, et

volens omne periculum evitare, et mandatum dicti domini imperatoris fideliter observare, recepit in dictum castrum nobilem et sapientem virum dominum Bernardum Justinianum, procuratorem sancti Marci de Venetiis, et generalem capitaneum maris pro dominatione ducali, ac nobilem et sapientem virum dominum Laurentium Celsi, dicte dominationis in partibus Sclavoniae generalem capitaneum, nec non nobiles et sapientes viros dominos Fantinum Mauroceno Jet ohanem Dandulo, dicti domini capitanei maris consiliarios pro dicta dominatione, ac etiam nobilem et sapientem virum dominum Marcum Justinianum comitem Sebenici, et nobiles et sapien tes viros dominos Dominicum Michaelem, et Mapheum Contareno provisores in partibus Sclavonie pro dicta dominatione ducali, et ipsum castrum eisdem dominis capitaneis, consilio, comiti, et provisoribus predictis recipientibus vice et nomine dominationis et comunis Venetiarum, tradidit et consignavit, tenendum, custodiendum et salvandum pro dicta dominatione, nomine dicti domini imperatoris ac ipsi domino imperatori, seu ejus filio per dictam dominationem restituendum, quandocumque ipsi domino imperatori seu ejus filio de ipso castro possit facere omnimodam voluntatem suam, quod domini capitanei, consiliarii, comites, et provisores prefati dictum castrum receperunt nomine su-

prascripto. ac etiam promiserunt eidem domino Juraxes castellano praedicto recipienti vice et nomine dicti domini imperatoris et ejus filii. dictam restitutionem dicti castri facere eidem domino imperatori seu ejus filio quandocumque sibi placuerit, ut promissum est. Et ad corroborationem dicte restitutionis, et pro ipsa restitutione firmiter facienda, ut promissum est, ipsi domini capitanei, consiliarii, comes et provisores predicti nomine dominationis et comunis Venetiarum corporaliter juraverunt ad sancta Dei evangelia. tactis scripturis. eidem domino Juraxes predicto castellano. nomine dicti domini imperatoris seu ejus filii, dictum sacramentum petenti et recipienti dictam promissionem et restitutionem dicti castri Scardone libere facere, ut superius dictum est, dicto domino imperatori vel ejus filio.

Ego Lanzarotus de Contrariis etc.

Commemor. V. ch. 48.

CXVII. 1356. indict. IX. 10. Januarii in Scardona.

Писмо коимъ Млетчићи обећаю кастелану Скрадинскомъ Юри Исети, да ћеду се за нћга постарати, ако бы Србскій царъ или нћговъ синъ негодовали збогъ предае Скрадина.

Instrumentum promissionis facte castellano castri Scardone pro traditione ipsius castri.

In Christi nomine. Amen. Anno nativitatis ejusdem millesimo trecentesimo quinqua-

gesimo sexto, indicione nona, die decimo mensis Januarij, in Scardonia in ecclesia sancte Marie de dicto loco Scardone, presentibus venerabili viro domino Georgio archidiacono dicte ecclesie, et nobili viro domino Nicolao Justiniano de contrata sancti Pantaleonis de Venetiis, Mattheo Faxuol de Clugia, presbytero Petro Venerio ecclesie sancti Raphaelis de Venetiis, Bartholomeus Thomaxii de Sacillo, ser Mapheo Ardizano de Venetiis habitatore Sibenici et aliis.

Nobilis et sapiens vir dominus Bernardus Justinianus procurator sancti Marci et maris capitaneus generalis pro dominatione Venetiarum, nec non nobilis et sapiens vir dominus Laurentius Celsi Sclavonie capitaneus generalis pro dominatione predicta, ac etiam nobiles et sapientes viri domini Fantinus Mauroceno, et Johannes Dandulo consiliarii domini capitanei maris pro dicta dominatione, ac nobilis vir dominus Marcus Justinianus Sibenici comes, nec non nobiles et sapientes viri domini Dominicus Michael, et Mapheus Contareno in partibus Sclavonie provisores pro dicta dominatione. Considerantes liberam reassignationem quam eis nomine dicte ducalis dominationis recipientibus fecit dominus Jurases filius quondam Helie de Raxia, castellanus in castro Scardone pro domino impera-

tore Raxie de dicto castro Scardone nomine dicti domini imperatoris, promiserunt eidem domino castellano, recipienti pro se et ejus filiis et familia ac vice et nomine Nicolai et Blandini ejus fratrum, et filiorum ipsorum, quod si casus ocurreret quocumque, quod idem dominus imperator, si vivus esset, seu ejus filius, si reperiretur mortuus dictus dominus imperator, gravaretur et indignaretur contra dictum dominum Iuraxes pro dicta reassignatione dicti castri, sic facere et curare, quod dicta domi natio Venetiarum eumdem dominum castellanum cum filiis et familia ejus, ac dictos ejus fratres cum filiis et familiis eorum recipiet in brachiis suis, ac eis et cuilibet eorum sic et taliter providebit, quod ex ipsa provisione vivere poterunt cum filiis et familiis eorumdem, et merito seu rationabiliter contentari debebunt, et ad maiorem firmitatem omni um predictorum, predicti domini capitanei consiliarii, comes et provisores, et quilibet ipsorum, sacramento ad sancta Dei evangelia tactis sacrosanctis scripturis prestito per eosdem, firmaverunt dictam eorum promissionem, et dicto domino castellano stipulanti et recipienti ut super obbligaverunt omni modo et jure, quibus melius potuerunt, omnia bona dominationis ducalis ac etiam ipsorum et cujuslibet eorum, pro omnibus et singulis predictis firmiter attendendis, et observandis

Ego Lanzarotus de Contrariis de Ferraria, publicus imperiali auctoritate notarius, nec non notarius et cancellarius dicti domini capitanei Sclavonie, predictis omnibus et singulis interfui, et rogatus scripsi, et publicavi.

Commemor. V. ch. 48.

CXVIII. 1358. 6. Octobris, Tynini.

Іованъ банъ Далматинскій и Хорватскій захтева одъ Млетачке владе, да не брани галіяма и людима нѣговимъ нѣи моремъ противъ краля или цара Србскогъ или Рашкогъ, кои є у рату са кралѣмъ Угарскимъ нѣговимъ господаромъ.

Exemplum literarum Iohannis totius Dalmatie, et Crohatie bani. dominique terre Halme honorabilis.

Cum dominus noster rex Hungarie ad presens habeat guerram cum rege sive imperatore Raxie seu Servie, et aliqua ligna nostra intendamus mittere contra emullos domini nostri regis per mare. Quare amicitiam vestram presentibus requirimus diligenter, quatenus placeat vestris galeis scribere, ut nostris hominibus per mare euntibus ne velint nocere, nec eosdem aliquo colore impedire. Nam ipsi homines nostri nulli nocebunt, nisi emullis dicti domini nostri regis prenotatis.

Data Tinini sexto die Octobris.

(1358. annus in indice expressus)

CXIX. 1361. 5. Decembris.

Заключено посредовати за помиренѣ између Дубровчана и Которана, кои су се заратили, и тога ради послати къ ньима єдногъ посланика.

Capta: Quia magno honori esset nobis si nobis mediantibus posset tratari concordium et pax inter Ragusinos et Catarinos de guerra existente inter eos, et sicut sentiri potest hoc esset gratissimum utrique partium; Vadit pars, quod mittatur unus nobilis eligendus in isto consilio, ad dictas partes, qui pro parte nostra faciens ambaxatam utrique parti procuret et faciat, quidquid boni poterit, ut possint venire ad reconciliationem et pacem; et facto per eum quidquid fieri poterit cum honore nostro in facto praedicto, Venetias revertatur. Et possit expendere dictus ambaxator ultra nabula navigiorum, quae solvantur per comune, ducatos III. in die, et respondeat die qua eligetur vel altera.

Misti del Senato. XXX. ch 41.

CXX. 1361. 6. Decembris.

Заключено, да онай посланикъ, кои ће ићи да посредуе за миръ између Дубровчана и Которана, иде и кнезу Воиславу и другой околной господи, истогъ посла ради, ако за добро нађе.

Capta: Cum pars heri capta de mittendo unum ambassatorem ad Raguseos et Catarinos non contineat, quod si expediet,

possit ire alio pro tractando concordio inter eos, et dicatur quod est quidam comes Voysclavus et aliqui alii, ad quos esset necessarium ire pro bono fine dicti facti; Vadit pars, quod comittatur dicto ambaxatori, quod tam ad dictum comitem, quam ad alias personas ibi circum stantes possit ire, sicut pro bono reconciliationis et pacis dictorum comitum et honorem nostri viderit convenire.

Ellectus ambaxator: Sr. Paulus Quirino Sr. Thomae. Sr. Andreas Grino et Sr. Iohanes de Priolis.

Misti del Senato XXX. ch 41.

CXXI. 1362. indic. XV. 3. Julii, Venetiis.

Руждъ Млетачкій дарує право грађанства кнезу Воиславу, великоме сановнику цара Србскогъ; а исто тако и браћи Срацимиру, Ђорђу и Балши властелима приморске Славоніє

Privilegium comitis Voyslai.

Laurentius Celsi Dei gratia dux Venetiarum et c. Universis et singulis tam presentibus quam futuris et tam amicis quam fidelibus presens privilegium inspecturis salutem, et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consuevit personas honorabiles sibi devotas et fideles honoribus prevenire, ipsorumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas

dotalibus favoribus convallare, et ipsarum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatui nostro devotiores fide et operibus se ostendunt: attendentes igitur multiplicis fidei puritatem et devotionis plenitudinem, quam magnificus et potens vir V o y s l a u s c o m e s e t m a g n u s p r o c e r s e r e n i s i m i d o m i n i i m p e r a t o r i s S c l a v o n i e, ad nostre magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit. Qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas ducatus ejusdem tangentibus, devotum et promptum laudabiliter et incessanter se prebuit, atque prebet, suplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosius annuentes, eum cum suis filiis et heredibus, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, perpetuo in nostrum civem et Venetum recepimus atque recipimus et Venetum et civem nostrum fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari: ipsumque sincere benevolentie brachiis amplectantes, et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, immunitatibus et honoribus quibuscumque, quibus alii cives Veneti gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus magnificus et potens vir V o y s l a u s c o m e s cum dictis suis filiis et heredibus in Venetiis et extra, perpetuo gaude-

at et utatur. Idem quoque nobis per nobilem virum Paulum Quirino, honorabilem civem nostrum procuratorem eius, solemniter ad sancta Dei evangelia prestitit fidelitatis debitum juramentum. In quorum omnium fidem et evidentiam pleniorem presens privilegium fieri jussimus, bullaque nostra pendente aurea comuniri.

Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo tercentesimo sexagesimo secundo, indictione quinta decima, die tertio mensis Julii.

Eo die factum fuit simile privilegium in personas egregiorum virorum Strazimiri Georgii et Balse fratrum, magnificorum baronum maritime Sclavonie, et bullatum bulla pendente argentea, prestito juramento fidelitatis pro ipsis, et ipsorum nomine per nobilem virum Andream Bonzi civem Venetiarum procuratorem ipsorum.

Commemor. VI. ch. 139.

CXXII. 1363. 27. Aprilis.

Писмо коимъ се Никола Юстиніяни именуе капетаномъ трію галія, кое ћеду ићи по ћерку Дуке Драчкогъ, кою узима за жену Канисъ де ла Шкала.

Nos Laurentius Celsi dei gratia dux Venetiarum etc. Comittimus tibi nobili viro Nicolao Iustiniano dilecto civi et fideli nostro, quod de nostro mandato vadas et sis capitaneus istarum trium galearum quas mu-

tuavimus et de gratia concessimus armari hic, per dominos de la Scala, pro eundo in Apuleam ad levandum filiam condam domini Duche Durachii, quam dominus Canis Signorius de la Scala in uxorem accepit, regendo et gubernando eas et gentes earum ad honorem nostrum et habendo et haberi faciendo bonam curam et diligentiam tam ad conservationem gentis nostrae, quam ipsarum galearum et corredorum, sicut pro bono nostri comunis et nostro videris convenire et cet.

Originale in pergamene

CXXIII. 1364. indict. III. 7. Septembris, Venetiis.

Луждъ Млетачкій даруе право грађанства бану Босанскомъ Твртку, нѣговомъ брату Вуку, и ньіовой матери Єлени.

Privilegium civilitatis de gratia domini bani Bossine, ejusque fratris, et matris eorum.

Laurentius Celsi Dei gratia dux Venetiarum etc. Universis et singulis tam presentibus quam futuris, et tam amicis quam fidelibus presens privilegium inspecturis salutem, et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consuevit personas illustres et magnificas sibi devotas et

fideles honoribus prevenire, ipsorumque fidem, et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare, et petitiones earum liberalius exaudire, quanto delectui nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Attendentes igitur multiplicis fidei puritatem et devotionis plenitudinem quam illustres et magnifici **d o m i n i T u e r t c o d e i g r a t i a t o t i u s B o s i n e b a n u s, c o m e s W o l f e j u s f r a t e r, e t H e l e n a c o m i t i s s a e o r u m g e n i t r i x,** ad nostre magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendunt, qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas Venetas tangentibus, devotos et promptos se incessanter prebuerunt laudabiliter atque prebent, eorum suplicationibus gratiosius anuentes, ipsos et ipsorum quemlibet cum suis heredibus nostrorum omnium consiliorum, et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, perpetuo in nostros cives et Venetos recepimus atque recipimus, et Venetos et cives nostros fecimus et facimus, et pro Venetis, et civibus nostris in Venetiis et extra, ubi libet, deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, eosdem sincere benevolentie brachiis amplectantes et firmiter statuentes, quod singulis beneficiis, libertatibus, et immunitatibus ac honoribus quibuscumque, quibus alii nostri cives Veneti gaudent, et perfrui dig-

noscuntur, prefati domini Wolf et Helena cum dictis eorum heredibus, in Venetiis et extra perpetuo gaudeant, et utantur. Nobis quoque per nobilem virum Marcum Bonsii civem nostrum eorum fidelem familiarem, solemniter ad sancta Dei evangelia prestiterunt fidelitatis debitum iuramentum. In quorum omnium fidem, et evidentiam pleniorem presens privilegium fieri mandavimus, nostraque bulla pendente aurea communiri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo sexagesimo quarto, die septimo mensis Septembris, tertie indictionis.

Commemor. VII. ch. 37.

CXXIV. 1366. dominica palmarum, datum in Bosina.

Писмо Босанскогъ бана Твртка и нѣгове матере Єлене Дужду Млетачкомъ Марку Корнару, у комъ га увераваю о свомъ прiятельству, и моле да се претрпи збогъ увреда нанешени Млетчиһима одъ Босански властела, и збогъ неки фалишни новаца, да һе му дати удовлетворенѣ докъ се болѣ утврде у власти, у кою су повраһени помоһу краля Угарскогъ Лудвига, почемъ су iй властели Босански были протерали.

Litera bani Bosne misse ducali domino, cui suprascriptio talis est:

Insigni et glorioso domino domino Marco Cornario Dei gratia duci Venetiarum, ac laudabilibus viris consiliariis, et universis

civibus de eadem, dominis et amicis ipsorum plurimum honorandis.

Reverendissima salutatione, laudabilique recomandatione premissis, noverit vestra honorabilis magnificentia nos vestre magnitudinis literas credentiales in corda canaparii sigillo plumbato roboratas, per honorabilem virum magistrum Anastaxium vestre magnificentie nobis reverenter directas, omni quo debet honore plenariaque cordis jocunditate uti tenemur recepisse; sub quarum literarum credentia ipsius magistri Anastaxii dicta et per ipsum vestras honorabiles relationes seu legationes perfecte percepimus, ad quarum tenorem vestre laudabili amicitie seriatim taliter duximus respondendum. Quod nos omni loco et tempore oportunis ad omnia vestra jura justitias et equitates sicuti promisimus ita tenemur, et toto cordis affectu, labori non parcendo, thesaurum exponendo, imo si necesse fuerit usque ad mortem corpori non parcendo, vestra jura, justitias ut promittitur adimplere conamur, et volumus plene et integre; porro de vestra injuria propter falsariam monetam, et iniquam actionem per homines nostrorum nobilium vobis illata multum agravamur et Deo celi teste dicimus, sicut nos proprie in personis contristamur. Cum enim ipsi nobiles nostri regni sint primo Deo et nobis aliqualiter infideles, et nosque miserabiliter de

nostro regno una cum nostra genitrice pepulerant, et totaliter ejecerant. nosque per misericordiam omnipotentis dei et gratia incliti principis domini Lodovici dei gratia regis Hungarie, justitia nostra et fidelitate requirente, simus iterum in nostrum regnum aliqualiter recepti, licet non in toto, non valentes ita subito ipsos nobiles, pro nostra et etiam pro vestra injuria, punire et incarcerare. Igitur vestram reverendissimam magnificentiam presens postulamus valde, dignatur et diligenter quousque simus stabiliti, et in nostro regno bene confirmati, nostram voluntatem bonam perfecte reputare vellitis. Nos itaque deo permittente de omni vestra injuria parvo tempore expectato omnimodam justitiam faciemus; plene et integre sperantes a vestra magnificentia in centuplo similia seu maiora nobis afluisse.

Scripta in Bosina, dominica ramis palmarum, anno domini millesimo tercentesimo sexagesimo sexto.

Tuertco dei gratia, et domini nostri Ludovici regis banus Bosne, ac domina Helena genetrix ipsius carissima, vestri intimi amici.

Commemor. VII. ch. 58.

CXXV. 1368. Indict. VII. 8. Junii.

Заключено одговорити Ђурђу Балши, да му Млетчићи небране, да може на мору имати наоружане галіе на шкоду свои неприятеля, но да нечини штете Млетачкимъ и другимъ трговцима.

Capta: Quod respondeatur isti ambassatori Jurae de Balsce, quod attenta bona dispositione et fidelitate sua, nos non prohibemus ei, quod possit armare in mari ad damnum solum suorum inimicorum, dummodo non damnificet nec offendat aliquem nostrum Venetum vel fidelem nec aliquem mercatorem vel alium navigantem per mare in aliqua parte. Et ex nunc scribemus et sic scribåtur, capitaneo nostro Culphy quod, in casu quo non damnificet aliquem navigantem per mare exceptis suis inimicis, ut dictum est non molestet nec intromittat navigia vel gentem suam. Et si consilium et. c.

Misti del Senato XXXIII. 22.

CXXVI. 1369. 8. Februarii.

Заключено, да се са Ђурђемъ Балшићемъ утврди уговоръ о слободама трговаца Млетачки, тргујући у нѣговой земльи.

Capta: Cum ambassator Jure de Balsae multa dicat et promittat pro parte dicti domini sui, videlicet: quod esset valde contentus, quod nostri Veneti conversarentur in partibus suis, et quod mittemus consulem nostrum

ad dictas partes, et conversatio nostrorum ibidem valde possit esse utilis et fructuosa pro bono et dextro nostrorum mercatorum, vadit pars, quod postquam dictus ambaxator est contentus redire ad dictum dominum suum, nulla habita responsione super facto guerre, quam petebat, et ferre secum et praesentare domino suo praedicto, copiam libertatum et franchisiarum, quas habere volumus in dictis partibus. Dominus, consilarii, capita et sapientes ordinum, habeant libertatem per majorem partem, dare dicto ambaxatori illa capitula, quae sibi utilia videbuntur, super facto dictarum franchisiarum et libertatum. Et habita responsione superinde venientes postea huc, et fiet sicut videbitur. Verum dicatur dicto ambaxatori, quod primo et ante omnia nostrae dispositionis et intentionis est, quod satisfiat per dictum dominum Juram nostris Venetis, quae habere debent ab ipso de debitis et damnis suis, ut justum est.

Misti del Senato XXXIII. ch. 45.

CXXVII. 1369. Indict. VIII. 18. Septembris.

На молбу посланика цара Србскогъ, да недопусте Млетчићи освоити царевъ градъ Которъ, кои е бунтовникъ царевъ Ђурађъ Балшићъ обсео, заключено е послати посланика, да посредуе између Ђурђа и Которана, да се смире и да престану ратовати.

Capta: Cum dominus imperator Ras-

c i a e ad nos miserit ambaxatorem suum, rogando nos ut sua civitas C a t a r i, obsessa per mare et per terram, a J u r a d e B a l s e rebelle suo, sit nobis comendata, ne veniat ad manus dicti Jure; per quem ambaxatorem ipsi Catarini etiam hoc a nobis suplicant et superinde etiam nobis scripsit dominus Papa, et bonum sit super hiis, pro bono et securitate nostrorum mercatorum etiam providere, ne dicta civitas Catari vadat ad manus dicti Jure, quod verteretur in maximum prejudicium nostrorum in dictis partibus conversantium. Quia totum trafigum mercatus, quod fit in Cataro, fieret in R a g u s i o ut est notum. Et inter alia magnus honor esset nobis, si nobis mediantibus, possit tractari concordium et pax inter dictum J u r a m et C a t a r i n o s, vadit pars: sequendo in hoc vestigia nostrorum progenitorum, quod mittatur unus ambaxiator noster ad dictum Juram et Catarinos, qui pro parte nostra super hoc faciat ambaxatam utrique parti cum illis verbis, que sibi videbuntur, et informet se de discordiis existentibus hinc inde, procurando cum omni studio et solicitudine, quantum plus poterit cum honore nostro, pacem et concordium inter dictas partes, et quod primo et ante omnia abstineantur ab offendendo se invicem, pendente tractatu concordii et pacis praedictae. Eundo tociens ad utramque partem, quotiens opus fuerit pro bona conclusione negotiorum

praedictorum; et obtentis pace et concordio praedictis inter dictas partes, tunc noster ambaxator praedictus in bona gratia Venetias revertatur. Si autem per ambas ipsas partes remanebit de volendo ipsum concordium et pacem, vel et utraque ipsarum peteret et vellet inconvenientia, tunc ipse ambaxator facto per eo superinde quidquid boni poterit, similiter redeat Venetias.

In casu vero quo remaneret solum pro Jura praedicto, tunc dicat ei dictus noster ambaxator, cum illis verbis quae sibi videbuntur, quod postquam non vult condescendere ad pacem cum Catarinis, nostra intentio omnino est, quod galeas, ligna et navigia sua, quae tenet armata in mari ad damnum et offensam ipsorum Catarinorum, removeat et disarmet omni causa remota, nec ipsa vel alia navigia, galeae seu ligna, de cetero armata in mari teneat ad damnum vel offensam aliquorum. Et quod jam comissimus nostro capitaneo Culfi, quod in casu quod dicta pax remaneat solum pro dicto Jura, et quod ipse non removeat et disarmet dictas suas galeas, ligna et navigia, ut est dictum, ipsas galeas ligna et navigia cum personis super ipsis existentibus, intromittat, offendat et damnificet, tamquam publicos et manifestos cursarios, et si per dicta verba dictus Jura conten tabitur et condescendet ad pacem benequidem; alioquin dictus noster ambaxator,

quam citius poterit redeat Venetias, scribendo capitaneo Culfi et dando ei informationem, qualiter pax remanserit solum per dictum Juram, ut idem capitaneus facere et adimplere possit mandatum nostrum.

Cui capitaneo Culfi mandetur auctoritate istius consilii rogatorum, quod quam citius poterit habita dicta informatione ab ambaxatore nostro, cum galeis cum quibus se reperiet, vadat ad partes dicti J u r a e, et in casu quo idem Jura non removerit et disarmaverit galeas ligna et navigia sua predicta et sibi constaverit, quod damnificaverunt aliquos nostros Venetos vel fideles, ipsas galeas ligna et navigia cum personis super ipsis existentibus intromittat, offendat et damnificet, tamquam publicos et manifestos cursarios. Si vero non constaverit dicto capitaneo, quod damnificaverunt aliquos nostros Venetos vel fideles, tunc ipsas galeas ligna et navigia comburat, et homines abire permittat, dicendo eis, quod si amplius venerint in forciam suam, de ipsis faciet, prout de publicis cursariis. Et similiter observet et faciat dictus capitaneus, si decetero ipse Jura armaret in mari aliquas galeas ligna et navigia ad damnum vel ofensam dictorum Catarinorum, vel aliquorum aliorum. Verum apponat dictus capitaneus bene mentem, de faciendo hoc cum bona provisione et cum securitate armatae nostrae sibi comissae, et praedicta eti-

am addantur in comissiones aliorum capitaneorum Culfi futurorum, quae similiter debeant observare.

Ambaxatori autem domini regis Rasciae et Catarinorum respondeatur cum illis pulcris verbis, quae dominio videbuntur, quod intendimus mittere ambaxatorem nostrum pro pace et concordio tractando inter partes praedictas.

Misti del Senato XXXIII. ch. 32.

CXXVIII. 1369. 18. Septembris.

Наставленя за посланика кои има посредовати за миръ између Ђурђа Балшиħа и Которана.

Capta: Quod ambassator noster iturus Catarum habeat libertatem in casu quo pax remaneat solum pro Jura de Balsce, dandi terminum XV dierum vel in infra eidem Jurae, ad removendum et disarmandum sua navigia.

Item in casu quo pax remaneat solum pro Catarinis, vel quod nollent condescendere ad pacta alias habita cum dicto Jura et dictus Jura vellet et esset contentus habere et observare ipsa pacta, quod dictus ambaxator facto superinde quidquid boni poterit, Venetias revertatur, et pro hoc non intelligatur quod pax remaneat pro ipso Jura.

Item possit dictus ambaxator accipere unum interpretem ultra familiam et expensas sibi limitatas.

Misti d. Sen. XXXIII. ch. 33.

CXXIX. 1370. Indict. VIII. 7. Maii.

Заключено одговорити посланику Ђурђа Балшића, захтевајућемъ да овай може по слободи иначе дарованой му, држати оружане галіє на мору, да му дозволявају пловитз са своимъ галіяма по мору, али тако да никогъ недира.

Quod isti ambaxatori Jure de Balscae, petenti ut gratia alias sibi concessa de possendo armare in mari, ad damnum solum suorum inimicorum et cet. confirmetur ei, nec habeatur pro revocata, respondetur: quod sicut ipse scit nos fiumus principalis causa, ut pax fieret inter ipsum Juram et Catarrinos et speramus concedente domino, quod per Catarinos observabitur ipsa pax; quapropter non videtur nobis, quod foret honor noster confirmare sibi dictam gratiam, ante quam per Catarenos contrafiat paci praedictae. Sed tamen considerata bona dispositione sua erga nos, sumus contenti et concedimus ei, quod possit cum navigiis suis navigare per mare honeste, dummodo non damnificet nec offendat cum dictis suis navibus aliquem nostrum Venetum vel fidelem, nec aliquem alium mercatorem vel partem, in aliqua parte ullo modo, qui si contrarium faceret, non possemus transire super inde, quin provideremus prout nostro honori conveniret.

Misti del Senato XXXIII. ch. 47.

CXXX. 1370. 7. Maii.

Заключено посланику Ђурђа Балшића одговорити, да овомъ одпре дата слобода, држати оружане галіе на мору, ніє узета натрагъ, докле онъ буде испунявао условія, подъ коима му є дарована, но да Млетчићи никако неће то, да онъ подъ изговоромъ ове слободе наруши миръ съ Которанима.

Capta: Quia Jura de Balscae, civis noster misit quendam suum ambaxatorem ad nos, offerendo dominationi multa que speramus fore utilia valde pro statu nostro, et requirat ut certificemus ipsum si gratia alias sibi concessa per nos, de navigando in mari, non offendendo aliquem mercatorem vel Venetum, sed tantum suos inimicos, est revocata vel non. Vadit pars: Considerata bona dispositione sua, et quod dicta impetratio, tali genere, cedit ad augmentum honoris nostri, habitoque respectu quod non invenitur, quod dicta gratia sit revocata, quod respondeatur sibi, quod nos non habemus, quod dicta gratia sit revocata ipso observante clausulas contentas in concessione, alias sibi facta. Verum non est nostrae intentionis, quod sibi colore dictae gratiae dictus Jura frangat pacem Catarrinis. Et scribantur litterae ipsi Jure et Catarrinis, hortando eos ad observationem pacis.

Misti del Senato XXXIII. ch. 47

CXXXI. 1372. 23. Martii.

Како Ђурађъ Балшићъ ніе платіо Млетчићима штете, кое накнадяти обвезао се уговоромъ, то се налаже капетану Кулфа, да гледа до некогъ рока добити одъ нъега ову накнаду, а после тога да ю силомъ узме одъ добара Ђурђа и нъговы поданика.

Capta in rogatis. Cum alias Jura de Balse, dominus Avalonae, Budae et aliorum locorum ibi circumstantium, miserat ambaxatorem suum Venetias pro confirmando certa pacta, in quibus inter alia continetur: quod primo et ante omnia deberet satisfieri per eum, ac fieri plena solutio civibus et fidelibus nostris de omnibus debitis in quibus teneretur eis, ac plenaria emenda et satisfactio omnium damnorum ipsis nostris civibus et fidelibus illatorum, per ipsum Juram et gentes suas in partibus et locis sibi subditis Quam quidem solutionem emendam et satisfactionem idem ambaxator nomine ipsius Jurae facere promisit, et propterea ipsi nostri cives, aliqui personaliter, aliqui per procuratores suos, pluries ipsum requisiverunt. ut adimpleret id quod per suum ambaxadorem praedictum promiserat, quod minime facere curavit. Imo quod pejus est, de novo intullit certa damna aliquibus civibus et mercatoribus nostris Super quibus omnibus omnino est providendum pro honore nostro et indemnitate civium et fidelium nostrorum. Vadit pars: Quod scriba-

tur et comittatur capitaneo nostro Culphy, quod efficaciter procuret habere ab ipso Jura solutionem, emendam et satisfactionem plenariam de omnibus debitis et damnis praedictis, quorum copia sibi mittatur pro sua informatione. Quod si poterit obtinere benequidem. Alioquin assignet illum terminum qui sibi videbitur, civibus et fidelibus nostris in locis et partibus ipsius Jurae conversantibus, infra quem debeant cum personis rebus et bonis suis de dictis locis et partibus recedere, quo termino elapso si non fuerit adimpletum ut est dictum, idem capitaneus intromittere debeat, cum securitate tamen galearum et gentis sibi comissae, bona omnia et havere ipsius Jurae et civium et subditorum suorum, ubicunque poterunt inveniri, usque integram solutionem, emendam et satisfactionem damnorum et debitorum praedictorum.

Misti del Senato XXXIV. ch. 2.

CXXXII. 1373. 15. Martii.

Како Ђурађъ Балшићъ нeћe нкако да накнади штете Млетачке, шта више іоштъ и нове штете чини Млетчићима, то се налаже капетану Кулфа, да захтева одъ Ђурђа подпуну накнаду овы штета, иначе да се наплати одъ силомъ заузеты добара Ђурђа и нѣговы людій.

Capta: Quia Jura de Balsae, dominus Avalonae, Budae et aliorum loco-

rum ibidem circumstantium, pluries requisitus a nobis, non curat facere solutionem debitorum in quibus tenetur civibus et fidelibus nostris, ac emendam et satisfactionem damnorum ipsis nostris civibus et fidelibus illatorum per ipsum Juram et gentes suas in partibus et locis sibi subditis, imo continuo procedit de malo in peius, inferendo damna et injurias nostris fidelibus antedictis, super quibus omnino providendum est pro honore nostro et indemnitate civium et fidelium nostrorum: vadit pars: quod comitatur capitaneo Culfy, quod procuret habere emendam, solutionem et satisfactionem plenariam ab ipso Jura, de omnibus debitis et damnis praedictis, que ascendunt ad summam ducatorum circa novem millia, quorum copia detur dicto capitaneo pro sua informatione. Alioquin intromittere debeat, cum securitate tamen galearum et gentis nostrarum, bona omnia et havere ipsius Jurae, civium et subditorum suorum ubicunque poterunt inveniri, usque integram solutionem emendam et satisfactionem damnorum et debitorum praedictorum.

Misti del Senato XXXIV· ch 43.

CXXXIII. 1373. Indict. XI. 12 Maii.

Како е Карло Топія кнезъ Албаніе, задржао неке Млетачке лађе, подъ изговоромъ да нису платиле царину, за кою потврђую господаря ньіови, да нису ю были дужни платити, то се налаже капетану Кулфа, да извиди ову ствáрь, и ако е тако као што Млетачки люди казую, онда да гледи свима средствима, добыти исте лађе.

Capta: Cum per Karulum Topiae, principem Albaniae, retenta sit una cocha et unus panphilus nobilium virorum Andreae et Gratoni Dandulo fratrum civium nostrorum, sub praetextu quod non solverit doanam suam de lignamine, posito in dictis navigiis, laboratis in illis partibus, quam doanam dicti nobiles asserunt non debere solvere, eo quod habuerint pactum cum ipso Karulo, de non solvendo aliquid pro dicto lignamine, verum solum unam petiam panni; propter retentionem quorum navigiorum ipsi nobiles maximum damnum sustinuerunt et bonum sit nostris civibus subvenire; vadit pars: quod scribatur capitaneo Culfi, quod in casu quo per litteras quas dirigimus dicto Karulo superinde, quarum copia ipsi capitaneo transmittatur, dicti nostri nobiles, non possent suam intentionem obtinere, tunc ipse capitaneus facta diligenti inquisitione et habita plenaria informatione de hoc facto, si invenerit ita esse prout asserunt dicti nostri nobiles, procuret efficaciter, relaxationem et recupe-

rationem dictorum navigiorum cum omnibus illis modis et experimentis, quae sibi videbuntur, pro bono fatti praedicti.

Misti del Senato XXXIV. ch. 50.

CXXXIV. 1375. Indict. XIIII. 29. Januarii.

Дозволява се Карлу Топіи, да може са две наоружане галіє пловити моремъ, да испуни своє завете; но уєдно валя захтевати одъ нѣга, да се намири са некимъ Млетчићима за штете овимъ причинѣне.

Capta: Quod pro multis respectibus concedatur isti domino Karulo Thopiae, possendi ire cum una sua galea armata duppla et cum uno alio suo ligno armato, ad percomplendum vota sua, non eundo ad damnum alicujus nec pro faciendo mercationes, sicut petit, concordando se primo cum nobilibus viris Andrea et Gratono Dandulo fratribus et Philipo Sanuto, civibus nostris, vel cum eorum nuncio, quem cum comissione sua ad plenum mittunt ad dictum dominum Karulum, de hiis quae ab eo petunt, vel quod juste deberent habere ita quod sint contenti, alioquin dicta concessio sit nullius valoris et scribatur superinde ipsi Karulo cum illis verbis quae dominio videbuntur.

Sr. Donatus Mauro consiliarius et Sr. Vitalis Lando capitaneus loco consiliarii volunt:

Quod fiat ista concessio isto nobili in totum, sicut consulunt sapientes ordinum, tacendo illud verbum ultimum, scilicet: alioquin quod ista concessio sit nullius valoris, rogando quod teneat modum de concordando se cum nostris nobilibus praedictis sicut scribit.

Misti del Senato XXXV. ch. 80.

CXXXV. 1375. Indict. XIV. 13. Martii.

Како Ђурађъ Балшићъ и нѣговъ братъ никако нећеду да накнаде штете причинѣне Млетачкимъ трговцима, то є заключено наложити генералъ-капетану мора, да захтева одъ истогъ Ђурђа подпуну накнаду штета, кою ако недобіє нека се силомъ наплати одъ добара нѣговы и нѣговы поданика.

Capta: Cum aliqui nobiles et cives nostri habere debeant a Jura de Balsce et fratre suo, dominis Avalonae, certas pecuniae quantitates, occasione damnorum ipsis illatorum in partibus et locis ipsi Jurae et fratri suo subditis et etiam occasione aliquorum debitorum contractorum cum praedictis. Et pluries requisiti de solutione, emenda et satisfactione fienda de dictis damnis et debitis, hucusque ipsam satisfactionem facere non curaverunt, imo dicunt ipsos nostros nobilos et cives per verba in grave damnum et praejudicium suum. Et bonum sit tum pro honore nostro, tum pro subventione nos-

trorum superinde providere. Vadit pars: Quod comittatur capitaneo generali, sicut alteri capitaneo factum fuit, quod quando sibi tempus videbitur, vadat vel mittat ad dictum Juram et fratrem suum, et ab ipsis requirat vel requiri faciat, emendam et satisfactionem plenariam dictorum damnorum et debitorum, quod si obtinere poterit bene quidem, alioquin intromittat bona et havere ipsius Jurae et fratris sui ac subditorum suorum ubicunque poterunt reperiri, usque ad integram solutionem et satisfactionem damnorum et debitorum praedictorum, habendo tamen semper respectum ad securitatem armatae nostrae sibi comissae, et rescribendo nobis quidquid fecerit in praemissis. Et detur ipsi capitaneo copia dictorum damnorum et debitorum in scriptis pro sua informatione.

Misti del Senato XXXV. ch. 82.

CXXXVI. 1375. 13. Martii.

Како су у Авлони убiени и поарани неки Млетчићи, а ньiова добра заузета на законанѣ господара тога места Балше, а и иначе чине се тамо Млетачкимъ людма свакояка зла, то се налаже генералъ-капетану мора, да захтева за све то одъ истогъ господара места удовлетворенѣ, кое ако овай неда, докъ се онъ поврати одъ Романiе, онда да силомъ набави за све то удовлетворенѣ.

Capta: Cum in partibus Avalonae per illos dicti loci, nequiter et malo modo interfecti fuerint viri nobiles Girardus Dandulo et Pancratius Contareno cives nostri, et eorum bona intromissa ad petitionem Balscae domini illius loci, ad summam ducatorum V. mille, intus pannos, setam, folexellos, botas C. vini, salem, pisces salitos, pannos, arma et arnesias suas de domo, tam de sua ratione propria, quam de ratione aliorum. Et ultra hoc fiant nostratibus multae novitates et extorsiones in dictis partibus; videlicet in faciendo ipsos solvere dohanam et arboracium contra franchisias et consvetudines suas antiquas; et super praedictis sit penitus providendum pro honore nostro et securitate nostrorum mercatorum in diversis mundi partibus conversantium; Vadit pars: quod committatur capitaneo generali maris, quod in via sua ire vel mittere debeat ad dictas partes Avalonae, et se nomine nostro vehementer gravare de excessu comisso in personis

nobilium nostrorum, et procurare cum domino dicti loci vel ejusdem locumtenente, quod fiat justitia de culpabilibus et restitutio rerum intromissarum et ablatarum, ut est justum. Et quod nostri conserventur in consvetudinibus antiquis et franchisiis et libertatibus suis solitis, et eis restituatur quod indebite acceptum est, contra dictas consvetudines antiquas, assignando ad faciendum praedicta illum terminum, qui dicto capitaneo videbitur. Et in reversione sua de partibus Romaniae, si invenerit praedicta adimpleta fore effectualiter ut est dictum, bene quidem. Alioquin elapso termino superius dicto, cum securitate armatae nostrae, intromittere debeat illos de Avalona et dominum dicti loci realiter et personaliter, ubicunque poterit reperiri, et omnia bona quae habuerint, tam per viam concordii quam per intromissionem, penes se conservare debeat, rescribendo nobis quidquid fecerit in praedictis.

Misti del Senato XXXV. ch. 82.

CXXXVII. 1375. Indict. XIII. 9. Julii.

Заключено писати Ђурђу Балшићу, како су разумели одъ своѓъ конзула и свои трговаца изъ Улциня, да е онъ по зактеваню Дубровчана, наметнуо Млетчићима нека нова даваня, противна ньіовимъ уговоренимъ слободама, и молити га да онъ то нечини, но да ове нове наредбе натрагъ узме, а Млетачкимъ трговцима да остави уговорене ньіове слободе.

Capta: Quod scribatur domino Jurae

de **Balsce** in hac forma. Videlicet: Nuper cum maxima displicentia recepimus a consule et mercatoribus nostris, in **Dulcigni** partibus commorantibus, litteras continentes, quod magnificentia vestra ad **Ragusinorum** instantiam, ipsis nostris consuli et mercatoribus literas suas scripsit, per quas videtur fore intencionis vestrae, velle taliter ipsos gravare novitatibus insvetis, contra franchisias libertates et bonas consvetudines solitas, quod de Dulcigno recedere compellantur. De quibus quidem novitatibus et gravaminibus vehementissime turbamur et gravamur, considerantes liberales promissiones per vos et nuncios ac ambaxatores vestros nobis ac capitaneis et ambaxatoribus nostris factas, nec unquam credere potuissemus, quod a magnificentia vestra talia processissent, imo eramus certi, quod si per alios talia contra nostrates facta forent, vos ipsa turbare et nostros juvare et defendere contra quoscunque debuissetis, et sperabamus, vos ipsos continue prosequi et agenda sua favoribus et beneficiis amplioribus, attento specialiter. quod civis noster estis, et vos et negotia vestra semper favorabiliter et benigne tractavimus et tractamus, et etiam quantum commoda et utilis est conversatio nostrorum in terris et locis vestris, magis quam alicuius alius generationis. Quare magnitudinem vestram attente requirimus et rogamus, quatenus novita-

tes praedictas, si factae sunt, revocare et reformare placeat et velitis, et ab ipsis vel similibus, de cetero vos abstinere, permittentes cives et mercatores nostros morari et mercari in terris et locis vobis subditis, salvos et securos, ac tractantes et conservantes, ac tractari et conservari facientes, ipsos cum eorum bonis et mercationibus, favorabiliter et benigne, secundum bonas consvetudines, franchisias et libertates solitas, prout de magnificentia vestra plene speramus. Super quibus quidem omnibus, nobis per vestras litteras intentionem vestram placeat reserare quam cicius esse potest, quas consuli nostro praedicto assignare velitis.

Misti del Senato XXXV. ch. 35.

CXXXVIII. 1382. 29. Aprilis.

Како є Яковъ де Рипа кастеланъ Которскій явіо, да има знатну помоћь одъ Рашкогъ краля у войницима, раани и другимъ потребама, тако да се съ томъ помоћу могао одржати, заключено є писати истомъ кралю, и изявити му како є та указана помоћь пріятна и колико се цени.

Cum nobilis vir Sr. Jacobus de Rippa, exposuerit dominio, quod existens de nostro mandato castellanus Catari recipit magnam et notabilem subventionem a domino rege Rassiae, tam de gentibus, quam victualibus et aliis rebus, taliter quod median-

te subventione sua sustinuit locum ad honorem dominii; vadit pars: quod possint scribi litterae praefato domino regi, hostendendo habere ad bonum et ad complacentiam subventionem praedictam, in illa forma quae videbitur dominio.

Misti del Senato XXXVII. ch. 73.

CXXXIX. 1382. 25. Julii.

Заключено одговорити посланнку краля Рашкогъ, кои иште да му за новце даду две наоружане галіє, изговараюћи се, да то немогу учинити што сами требаю те лађе, збогъ свои послова на острову Тенеду.

Capta: Quod respondeatur istis ambaxatoribus domini regis Raxiae, qui cum maxima instantia nomine dicti domini regis, requisiverunt a nobis duos brigentinos fulcitos suis rebus et arnesiis pro sua pecunia et cet. Lutanando nos a facto, pro multis bonis respectibus cum illis verbis, quae videbuntur collegio vel majori parti, monstrando quod ipsi brigentini sunt nobis neccessarii pro factis nostris Tenedi.

Misti del Senato XXXVII. ch. 99.

CXL. 1383. Indict. VI. 26. Martii.

Заключено на молбу краля Рашкогъ, продати овомъ за готове новце едну лаку опремлѣну галію, и поклонити му еданъ топъ, кои є први путъ имао Марко Паскалиго у рату противъ Генуе.

Capta: Cum serenissimus et excellentissimus dominus rex Rasciae, qui est

civis noster, cum maxima instancia fecerit nos rogare et a nobis requiri per viam emptionis, per nobilem virum Sr. Nicolaum Baseio, civem nostrum, unam galeam subtilem, cum coredis et arnesiis suis, solvendo nobis statim praecium et aestimationem galeae praedictae; vadit pars: pro contemplatione et amore suae regiae majestatis, et quia est civis noster, quod complaceatur sibi de dicto corpore galee cum suis corredis et arnesiis, sicut requirit; solvendo statim precium, ut dictum est secundum ordines nostros. Et ex nunc sit captum, quod detur ei unus falconus, quem habuit Sr. Marcus Pasqualigo, supracomitus noster, super riperia Januae prima vice, cum Sr. Karolo Zeno, et patroni nostri arsenatus dicunt et laudant, hoc esse bonum nostri comunis.

Misti del Senato XXXVIII. ch. 15.

CXLI. 1383. Indict. VI. 30. Julii.

Луждъ Млетачкій Антоніє Венеріо даруе право грађанства Стефану Твртку кралю Рашкомъ и Босанскомъ.

Privilegium illustris et excelsi domini Stephani Tuertcho regis et cet. de civilitate sua, atque suorum filiorum et heredum.

Anthonius Venerio Dei gratia dux Venetiarum et cet. Universis et singulis pre-

sens privilegium inspecturis salutem et sincere dilectionis affectum Ducalis benignitas in liberalitatis operibus solita celeberrime conversari. Tanto personas illustres et excelsas prevenire studet honoribus et dotalibus ampliare favoribus, ipsarumque petitiones liberalius exaudire, quanto se nostro ducatui, devotiores fide ac charitate laudabilium operum ostenderunt. Verum cum s e r e n i s s i m u s d o m i n u s S t e p h a n u s T u e r t h c o, d e i g r a t i a r e x R a s s i e, B o s s i n e, m a r i t i m a r u m q u e p a r t i u m e t c e t. honoris et nominis nostri zelator assiduus, quem semper cum ejus progenitoribus inclite memorie, se verum expressit Venetum et perfectum, se penes ducatum nostrum sentiens, suis meritis gratiosum plurimum et acceptum, nostram fecerit magnificentiam amicabiliter rogari, ut nobis placeret, ipsum ejusque filios et heredes, aliorum nobilium Venetorum nostrorum et fidelium numero gratiosius aggregare, ut beneficiis citadinatus dotati, nobilium et civium Venetiarum privilegio congauderent. Nos attendentes dilectionem ingentem ac gratum affectum et sinceritatem, quam semper prefatus d o m i n u s S t e p h a n u s r e x, ad nos et ducatum nostrum et singulares personas ejusdem, ferventer et laudabiliter ostendit, acceptorum operum per effectum, benemeritas preces ipsius. duximus digne retribuentes munere, gratifi-

cabiliter acceptandas; notum igitur fieri volumus universis et singulis, tam presentibus quam futuris, quod omni juris, consiliorum et ordinamentorum nostrorum integra solemnitate servata, prefatum dominum Stephanum regem, cum suis filiis et heredibus, in Venetos et cives nostros recepimus atque recipimus, et Venetos et cives nostros fecimus et facimus, et pro Venetis et civibus nostris, in Venetiis et extra ubilibet haberi volumus et tractari, ipsos sincere dilectionis brachiis amplexantes, ac firmiter statuentes, quod eisdem libertatibus, beneficiis, gratiis, honoribus ac immunitatibus, quibus alii nobiles cives Venetiarum gaudent, prefati dominus Stephanus rex et sui filii et heredes, in Venetiis et extra ubique gaudeant plenissime et utantur. In quorum omnium fidem testimonium et evidentiam pleniorem presens privilegium fieri mandavimus, et bulla nostra pendente aurea communiri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo octvagesimo tercio, die penultimo Julii, sexte indictionis.

Millesimo trecentesimo nonagesimo primo, mensis Junii die primo, indictione quartadecima, simile privilegium factum fuit domino Stephano de Bissa, dei gratia regi Rassie, Bossine maritimaeque et cet. punctaliter ut factum fuit do-

mino Stephano Tuertcho, mutato solumodo nomine partis et tempore.

Millesimo quadringentesimo quarto, mensis Augusti die septimo, indictione duodecima, factum fuit simile privilegium serenissimo domino Tuertko, quondam Tuertkonis regis, dei gratia regi Rassie, Bossne, maritimeque et cet. mutato nomine ducis et tempore.

Liber Privilegiorum I-mus, charta 56.

CXLII. 1383. Indict. VII. 5. Octobris.

Дозволява се кралю Рашкомъ, да може о своmъ трошку дати градити две галiе у Млетцима.

Capta: Quod complaceatur serenissimo domino regi Raxiae, honorabili civi nostro, hoc valde amicabiliter requirenti, quod possit facere fabricari duas galeas in Venetiis ad suas expensas.

Misti del Senato XXXVIII. ch. 80.

CXLIII. 1384. 22. Decembris.

Заключено писати кралю Рашкомъ и молити га, да плати Николи Басею своmъ капетану а Млетачкомъ грађану, новце кое му има давати.

Capta: Quod scribatur domino regi Rassiae in hac forma. Videlicet: Sicut regia maiestas vestra novit, ipsa tenetur

nobili viro sr. Nicolao Baseo capitaneo suo civi nostro, in magna pecuniae summa, causis eidem maiestati notis. Et quia alias excellentia vestra scripsit et subsequenter per ambaxatorem suum nobis fecit exponi, quod redderet ipsum sr. Nicolaum bene contentum, sperabamus quod hoc modo factum esset, consideratis justis causis et longo tempore, quo satisfactionem suam patienter praestolatus est. Et quia ipse sr. Nicolaus ob negotia serenitatis vestrae est diversis personis in multis pecuniis obligatus, et ipsi pluries solutionem suam coram nobis instantissime petierunt, praedictus sr. Nicolaus non audet jam diu comparere, qui non habens unde solvere, timet carceribus mancipari, quod nos agravat et perturbat, praesertim pro honore regio, quem tantum diligimus, et pro damno et incommodo civis nostri et aliorum civium nostrorum, debentium recipere mercedem suam. Quare cum propingvi sui saepe comparuerint coram nobis requirentes, quod provideatur ut dictus sr Nicolaus possit suam satisfactionem habere, ut comparere possit Venetiis et satisfacere quibus causa majestatis vestrae tenetur, celsitudinem vestram regiam instantissime deprecamur, quatenus pro honore maiestatis vestrae, et ut praedictus civis noster exeat de laboribus istis, et ut illi qui habere debent possint habere solutionem suam, dignetur te-

nere modum, absque aliis induciis, quod ipse habeat in omnibus merito contentari, quod si fiet plurimum nobis placebit et erit magnus honor majestatis vestrae. Et in casu quo non fieret civibus nostris in iuribus suis secundum justitiam, defficere non possemus.

Misti del Senato XXXIX. ch. 27.

CXLIV. 1385. 3. Junii.

Заключено опетъ писати кралю Рашкомъ и опоменути га, да плати што е дужанъ Николи Басею, иначе да ће се морати предузети сходне мере, да се истый наплати.

Capta: Quod scribatur domino regi Rassiae in hac forma. Regiae majestati quam plures litteras destinavimus et ultimo unam datam vigesimo secundo Decembris proxime elapsi, amicabiliter rogantes ac instantissime requirentes, quatenus pro debito justitiae et honoris regii, placeat tenere modum absque aliis dilationibus, quod vir nobilis Nicolaus Baseio, civis noster et majestatis vestrae capitaneus, realiter reciperet integram satisfactionem suam, de nonnullis pecuniae summis, in quibus majestas vestra tenetur eidem pro factis regiis sibi comissis, pro quibus quidem pecuniis ipse est quam pluribus personis obligatus, qui solutiones suas coram nobis cum continuis instantiis petierunt et petunt adeo, quod idem Nicolaus timore carceris comparere non po-

test, pro qua quidem satisfactione propingvi Nicolai saepe comparent coram nobis suplicantes, ut provideatur de remedio oportuno, ut exeat de tot laboribus, et ut illi qui habere debent, possint consequi solutiones eorum. Substinuit quoque idem civis noster graves expensas in mittendo litteras occasione praedicta. Sperabamus autem attenta justitia civis nostri, quod absque tot laboribus et dilationibus majestas vestra et pro honore suo satisfecisset eidem. Tandem ab eadem majestate litteras datas die 2. Aprilis nuper elapsi recepimus, responsales ad nostras, continentes quod in brevi majestas vestra mitteret suos ambassiatores, qui satisfacerent in omnibus civi nostro, qui ambaxatores non apparuerunt nec apparent, de quo non modicum admirari compellimur. Et licet absque ulteriori requisitione teneamur civi nostro secundum justiciam providere, tamen non valentes aliter pertransire declaramus, quod si in brevi dicta satisfactio realiter facta non fuerit, oportebit seu invite, ut sine ulteriori notificatione provideamus indemnitati civis nostri de remediis opportunis.

Misti del Senato XXXIX. ch. 87.

CXLV. 1385. 20. Julii.

Заключено послати едногъ посланика кралю Рашкомъ са трговцима Млетачкимъ, кои намераваю ићи у Которъ, кое место дао е краль Угарскій у руке краля Рашкогъ, кои посланикъ да гледа обновити слободе Млетачки трговаца у Котору.

Capta: Cum ad praesens sint ituri aliqui nostri mercatores ad partes Catari, cum aliquibus suis mercimoniis, et secundum veteres consvetudines, nostri semper fuerint franchi et liberi in partibus praedictis, et nunc de novo sentiatur, quod per serenissimam dominam reginam Hungariae praedictus locus Catari, datus fuerit in manibus domini regis Rassiae, pro omni bono respectu mercatorum et mercationum nostrarum euntium ad illas partes; vadit pars: quod dominus, consiliarii et capita de XL, capita consilii ac sapientes ordinum habeant libertatem eligendi unum de nostris nobilibus euntibus ad illas partes, quod habeat libertatem tractandi pacta et franchisias nostras, consecutas cum domino rege Rassiae sine expensis nostri comunis, prout per dictum collegium fuerit ordinatum.

Misti del Senato XXXIX. ch. 112.

CXLVI. 1385. 25. Julii.

Избратъ є за посланика къ Рашкомъ кралю Стефану, господинъ Бланкусъ де Риппа.

Ellectus ambaxator ad illustrem dominum Stefanum regem Rassiae inter collegium domini, consiliariorum, capitum de XL, capitum consilii, et sapientium ordinum, Sr. Blancus de Rippa.

Misti del Senato XXXIX ch. 113.

CXLVII. 1385. Indict. VIII. 8. Augusti.

Како се тужи Балша Балшићъ, господаръ Зенте, Канина и Авлоне, да много страда одъ нападая Турака, и моли, да му се даду четири галліє, коє ће онъ у Млетцима наоружати о своmъ трошку, да се може бранити одъ Турака, заключено є одговорити му, нека яви где и кадъ оће те галіє да употреби, па ће добити одговоръ съ коимъ ће быти задоволянъ.

Capta: Cum magnificus dominus Balsa Balsich, Zente, Caninae et Avalone dominus, civis noster et carissimus amicus nostri dominii, per suam ambaxiatam exponi fecerit, quod contrate suae ita cotidie opprimuntur et molestantur a Turchis, quod nisi provideat de remediis opportunis, ponent contratam suam in maximam confusionem et destructionem, cum maximo damno subditorum suorum et etiam mercatorum nostrorum conversantium in partibus et terris suis, et in notabilem ignominiam to-

tius christianitatis. Ad quorum Turchorum perfidiam reprimendam necesse esset, ut haberet galeas armatas, quas a se minime habere posset, et propterea recurrit ad dominationem nostram requirens cum magna instantia per dictos suos ambaxatores, ut concedere debeamus sibi quatvor galeas, quas intendit armari facere in Venetiis per quatvor menses, et cum ipsis resistere iniquitati dictorum Turchorum. Vadit pars, pro expeditione dictorum ambaxatorum, quod respondeatur eis, quod quociescunque magnificus dominus suus declarabit nobis locum, in quo vult tenere et operari dictas galeas, et dici faciet nobis, quando erunt eidem necessariae, nos dabimus ei talem responsionem, quod magnitudo sua habebit merito contentare.

Misti del Senato XXXIX. ch. 123.

CXLVIII. 1385. 23 Augusti, in Sutiska.

Привилегія, кою є дао Млетачкимъ трговцима краль Рашкій и Босанскій Твртко, да могу у Котору слободно трговати.

Immunitas Venetorum in Cataro, concessa per dominum regem Rassie.

Nos Stephanus Tuertcho dei gratia rex Rascie, Bosine, maritimarumque partium etc. Universis et singulis Christi fidelibus, quibus presentes ostendun-

tur salutem in eo, in quo in terris regnantium solia sunt erecta, hinc vestre universitatis fraternitati elucescat per presentes, quod perceptis et intellectis ambaxiatis et legationibus serenissimi ac illustrissimi domini domini A n t o n i i V e n e r i o, eadem dei gratia ducis Venetiarum etc, ac ejusdem ducalis dominii per nobilem et sapientem virum eorum civem et ambaxiatorem dilectum, dominum J a c o b u m d e R i p p a, nobis gratiose et sapienter expositis, videlicet quod mercatores ejusdem ducalis dominii cum suis mercimoniis semper de consuetudine antiqua fuerint in c i v i t a t e C a t h a r i liberi, et exemti ab omni dacio et gabella, nosque volentes cum eisdem unitatem fraternitatem et antiquam amicitiam sincere et sine fallo observare et in omnibus licitis sui ducali dominio gratissime complacere, matura deliberatione ac puro corde ad ipsius dominii ducalis sincerissimam monitionem concessimus presens instrumentum. Quod cum per gratiam largiflue dei dispositionis, et p r e c l a r i s s i m e s o r o r i s n o s t r e d o m i n e regine U n g a r i e, c i v i t a s p r e d e c e s s o r u m n o s t r o r u m C a t h a r e n s i s, f e l i c i t e r a d m a n u s n o s r e m a j e s t a t i s p e r p e t u a l i t e r p e r v e n i t. Sit ad laudem et gloriam summi creatoris omnium, qui suis cuncta bona invisibilia preparavit amicis. — Vero et benevolis nostris

ad gaudium et exultationem, ut et ipsi sint participes dono divine dispositionis, nobis celitus concesso. Idcirco ut prefertur, ad ejusdem ducalis dominii sincerissimam monitionem, universos singulosque mercatores ejusdem ducalis dominationis, presentibus assecuramus, quatenus iidem mercatores cum ipsorum mercimoniis cujuscumque conditionis existant, possint semper libere ac secure, et absque omni pavore, ad prefatam nostram civitatem Cathari, et absque omni dacio et gabella, venire intrare stare et morari, tam per terram quam etiam per mare, cum ipsorum mercimoniis Intelligendo etiam de omni inguedine, cum autem eisdem placuerit ad propria remeari, salvis ipsorum rebus ac personis, liberam et securam, plenam et expeditam habeant facultatem. Item quod si aliquis civis nostre civitatis Cathari vel quiscumque fidelis noster teneretur alicui Veneto debitum cujuscumque conditionis contracto, quod regimine dicte nostre civitatis vel alii subditi nostri, quibus ratio pertinebit, teneantur eidem omnimodam satisfactionem adhibere, videlicet quod predicti debitores realiter et personaliter constringantur carceribus, mobilia ipsorum, et immobilia vendantur ad solvendum debitum, et de carcere non dimittantur usque quo non sit integra satisfactio. — Et e converso, si aliquis Venetus vel subditus ducalis dominii, dare tenerentur alicui Cathare-

nensi vel fideli nostro debitum quocumque modo contractum, quod debeat ipsum citare ad presentiam consuli Venetorum, moranti in predicta nostra civitate, et quod predictus consul Venetorum teneatur omnimodam et plenam satisfactionem super predictos debitores adhibere, videlicet quod prefati debitores realiter et personaliter carceribus constringantur, mobilia ipsorum et immobilia vendantur ad solvendum debitum, et de carcere non dimittantur usque non fit integra satisfactio debitori. **Si** vero prefatus consul in predicta nostra civitate tunc temporis non reperiretur, ex tunc eligetur unum Venetum, alium vero Catharense, vel quiscumque noster fidelis, et hii duo inter ipsos judicent de dicto et de facto. **Si** autem illi duo ipsos concordare non poterunt infra octo dies, tunc adhibeant sibi alios duos, quod illi quatuor inter ipsos judicent, et usque ad viij dies vel terminum per ipsos deputatum, per majorem partem de predictis quatuor plenissima satisfactio adhibeatur. **In** cujus rei testimonium has presentes nostras litteras fieri jussimus sigilli nostri appensione roboratas. **Data** in aula nostra regali **S o t e s c a**, **XXIII** die mensis Augusti, sub anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo octuagesimo quinto.

Commemor. VIII. ch. 105.

CXLIX. 1385. Indict. IX 25. Septembris.

Заключено одговорити посланицима краля Босне, како су положили новце за две галіе, кое е Никола Басео дао градити за рачунъ истогъ краля, садъ да могу са оне две галіе располагати како імъ е воля, а за остале дугове што има истый краль давати Николи Басею, овай да гледи свое право на други начинъ, ерь се немогу съ чашћу задржати оне две галіе.

Capta: Quod pro dando expeditionem istis ambaxatoribus domini regis Bosinae pro honore nostri dominii, de differentiis, quas habent cum Sr. Nicolao Baseio, ordinetur: quod postquam dicti ambaxatores depositaverunt apud patronos arsenatus omnes denarios, pro expensis factis per Sr. Nicolaum Baseio occasione duarum galearum domini regis praedicti, quae sunt in nostro arsenatu, quod dicatur dictis ambassatoribus, quod de dictis duabus galeis et corredis suis, dominus rex potest ordinare et facere ut sibi placet, quia sunt ad omne beneplacitum et mandatum suum. De aliis vero differentiis, quas Sr. Nicolaus Baseio habet cum dicto domino rege, ipse Sr. Nicolaus utatur jure suo ut sibi placet, quia non intendimus, quod ipsae duae galeae, nec coreda earum, propterea stent impediti ullo modo, pro honere nostri dominii.

Misti del Senato XXXIX. ch 152.

CL. 1385. Indict. IX. 5. Octobris.

Заключено послати два посланика, кои да посредую за миръ између краля Рашкогъ и господара Балше.

Capta: Quia secundum morem progenitorum nostrorum semper fuit et est, procurare pacem et concordiam inter habentes differentias et discordias inter se, et specialiter inter illos dominos, qui semper fuerunt et sunt bene dispositi erga nostros honores, et commoda ac utilitates mercatorum nostrorum; et sicut habuimus per litteras speciales, maxime differentiae et discordiae fuerant et sunt inter dominum regem Rassiae ex una parte, et dominum Balsam ex altera, propter quas differentias subditi et cives nostri, conversantes in terris et partibus maritimis praedictorum dominorum, portant dampna maxima; et utile sit et pro honore nostri dominii faciat, interponere nos et tractare pacem et concordium inter dominos praedictos, cum hoc sit de mente et bene placito domini regis Raxiae, qui nobis scripsit cum maxima instantia super hoc, vadit pars: pro faciendo dictos dominos nobis propitios et benevolos; quod elligantur duo ambassatores per duas manus electionum, misto consilio, rogatorum et additorum, et unam per scruptinium inter dictum consilium capitum et sapientum consilii et sapientum ordinum. Qui habere debeant de salario vel provisione pro tota ista ambaxata ducatos quin-

quaginta pro quolibet, et debeant habere et tenere famulos quinque inter ipsos duos, et unum notarium cum uno famulo; et possint expendere in die in omnibus expensis oris et agatiorum, et omnibus aliis expensis quomodocunque occurentibus, ducatos duos pro quolibet. Et non possint refutare, sub pena librarum C. pro quolibet. Et teneantur respondere die qua fuerint ellecti vel alia ad tertias; non possendo accipere aliquem a bancho ducalis dominii, pro non impediendo facta terae; et debeant ambaxatores praedicti ire ad dictos dominos cum illa comissione, quae videbitur isti consilio, pro bono agendorum praedictorum.

Ellecti ambassatores: sr. Georgius Lauredano et sr. Andreas de Bernardo.

Misti del Senato XL. ch. 7.

CLI. 1386. 8. Aprilis.

Заключено одговорити калуђеру посланику удовице господара Балше Балшића, да може ова госпоя кадгодъ оће доћи у Млетке и отићи, и да ће быти лепо пріймлѣна.

Capta: Quod pro expeditione istius calojeri, qui venit ex parte uxoris condam domini Balsae de Balsa cum ambaxiata, et specialiter ad illam partem per quam illa domina petit, quod placeat nostro dominio concedere, quod ipsa cum filiabus suis et havere, possit venire et stare pro habitatione Venetiis, in casu quo sibi videatur;

Respondemus: quod dispositi praedictae dominae in cunctis possibilibus complacere, sumus contenti et placet nobis, quod ipsa domina possit venire et stare et redire, cum filiabus et familia sua, et cum bonis et havere suis, ad suum benplacitum et ad suam voluntatem, quod ipsam et res suas tractabimus amicabiliter et benigne, et habebit continuo honorem suum. De aliis vero expositis per dictum calojerum, contentis in cedula sua, dicatur quod informabimus capitaneum nostrum Culfi, in proximo recessurum de Venetiis, qui ibit et loquetur cum praedicta domina, et sciet intentionem suam, et postea providebitur, sicut videbitur cedere ad honorem et bonum suum et nostrum.

Misti del Senato XL. ch. 25.

CLII. 1386. Indict. IX. 12. Augusti.

Одговоръ Млетачке владе на предложеня посланика кнеза Албаніе Карла Топіе.

Capta: Quod respondeatur isti ambaxatori domini Karoli Thopiae, principis Albaniae et domini Durachii:

Et primo: ad oblationes quas idem ambassator, pro parte dicti domini Caroli nobis facit, quae sunt primo: de volendo obligare se, ad solvendum nostro dominio quolibet anno ducatorum VI. centum, pro qualibet nostra guerra generali durante ipsa guerra: secundo: quodsi dominatio nostra volet habere

tractam frumenti in suo dominio, ipse sibi concedet illam, et non permittet quod aliqua alia pars habeat dictam tractam. Tertio: quod nullus mercator possit stare nec traficare in suo dominio praeter Venetos. Respondeatur ei: quod de dictis oblationibus valde regraciamus magnificenciae suae, quia cognoscimus illas procedere a magna dilectione et perfecto amore. Et propterea illas acceptamus alacriter, sperantes firmissime, quod ipsum dominum Carolum inveniemus semper prompte dispositum ad quaelibet nostra beneplacita et honores.

Ad petitionem vero quam dictus dominus Carolus, seu dictus ejus ambaxator pro eo nobis facit, de possendo extrahere de Venetiis arma, gentes armigeras et balistarios pro sua pecunia et cet. Respondeatur quod sumus contenti complacere sibi, verum intendimus quod ballistarios vel cujuscunque conditionis homines, quos extraxerit, si erunt Veneti vel habitatores Veneti, ipse teneat eos in fortaliciis suis, et quod non mittat ipsos extra ad campum aliquomodo; de aliis vero ballistariis vel gente armigera, qui non essent Veneti vel habitatores Venetiarum, possit ordinare et disponere ut sibi placuerit.

De galea vero quam petit dicatur, quod sumus contenti complacere sibi de una galea

cum suis furnimentis, pro sua pecunia, secundum requisitionem suam.

Ultimo dicatur dicto ambaxatori, quod in signum sincere et perfectae amicitiae, volumus quod dictus dominus Carolus promittat et se obliget nostro dominio, de habendo omnes nostros amicos pro amicis et inimicos pro inimicis. Nos vero offerimus et promittimus dicto domino, quod quandocunque ipse haberet guerram vel novitatem cum aliquo domino vel persona fideli vel infideli, in mari et in terra, mittemus suis expensis, illi domino vel personae, si placuerit ipsi domino Carulo, nostras litteras vel ambaxiatam, ad procurandum de pacificando et concordando ipsum cum illo vel illis, cum quibus dictam guerram vel novitatem haberet, favendo sibi ubique, tamquam civi nostro.

Misti del Senato XL. ch. 41.

CLIII. 1386. Indict. IX. die Veneris 17. Augusti.

Пуномоћіе дато посланику Млетачкомъ Николи Фускари, да може уговарати са пуномоћникомъ и посланикомъ Карла Топіе, кнеза Албаніе и господара Драчкогъ.

Sindicatus pro factis domini Caroli Thopiae.

In Christi nomine. Amen. Nativitatis ejusdem millesimo tercentesimo octuagesimo sexto, indictione nona, die Veneris decimo sep-

timo mensis Augusti. Serenissimus et excellentissimus dominus, dominus Antonius Venerio dei gratia dux Venetiarum etc.

Una cum suis consiliis, minori, rogatorum, XL et zonte, habentibus ad infrascripta et alia plenissimam libertatem, ad sonum campane, et voce preconia specialiter congregatis, et ipsa consilia una cum ipso domino duce unanimiter et concorditer nemine discrepante, per se et successores suos, ac nomine et vice comunis Venetiarum, et omnibus juribus modis et formis, quibus melius potuerint, fecerunt constituerunt et ordinaverunt, suum et dicti comunis Venetiarum sindicum, actorem, procuratorem, negotiorum gestorem et nuntium specialem, et quidquid amplius dici posset, nobilem et sapientem virum dominum Nicolaum Fuscari, honorabilem civem Venetiarum, absentem velut presentem, in omnibus eorum et dicti comunis Venetiarum causis, litibus questionibus et querelis civilibus et criminalibus, praesentibus et futuris, et specialiter ad tractandum paciscendum conveniendum et firmandum, ac tractatus pacta et conventiones faciendum, cum ambaxatore et procuratore excelsi et magnifici domini, domini Caroli Thopiae Albanie principis et Durachii domini et c. sub quibuscumque articulis, promissionibus, modis et conditionibus, que dicto sindico videbuntur, cartas et

instrumenta rogandum, faeiendum et recipiendum, cum stipulationibus, obligationibus, juramenti prestationibus, penis, renuntiationibus, cautelis et clausulis opportunis, et generaliter ad omnia alia et singula gerendum et faciendum, que in praedictis et singulis et in dependentibus et connexis et prorsus extraneis necessaria fuerint et oportuna, et que merita causarum et negotiorum exigunt et requirunt, et que ipsimet constituentes facere possent, si adessent; dantes et concedentes dicto eorum sindico et procuratori in predictis et circa predicta, et in dependentibus et connexis, et prorsus extraneis, plenum liberum et generale mandatum ac etiam spetiale, ubi exigitur cum plena, libera, et generali administratione et potestate, et promittentes firma rata et grata habere, tenere attendere observare, et adimplere quecumque dictus eorum sindicus in praedictis, et circa predicta et in dependentibus et connexis et prorsus extraneis duxerit facienda, et non contrafacere vel venire sub obligatione omnium bonorum comunis Venetiarum. Actum Venetiis in ducali palatio, presentibus nobili et sapiente viro domino Raphaylo de Caresinis, honorabili cancelliario Venetiarum, et providis et circumspectis viris ser Desiderato Lueco, ser Petro de XL. ser Guillielmo de Clerutis et ser Petro de la Costa, omnibus ducatus Venetiarum notariis, testibus ad pre-

missa vocatis specialiter et rogatis, et aliis. In premissorum autem fidem, et evidentiam pleniorem prefatus suditus dominus dux presens instrumentum sindicatus fieri mandavit, et bulla sua plumbea pendente muniri.

Ego Leonardus de Anzolettis et c.

Commemor. VIII. ch. 115.

CLIV. 1386. Indict. IX. 18. Augusti.

Уговоръ заключенъ између Млетчиħа и Карла Топiє кнеза Албанiє.

Pro domino Karolo Topia.

In Christi nomine, Amen. Anno nativitatis ejusdem millessimo tercentesimo octuagesimo sexto, indicione nona, die sabbati decimo octavo mense Augusti. Nobilis et sapiens vir dominus Nicolaus Fuscari honorabilis civis Venetiarnm, syndicus. et procurator serenissimi et excellentissimi domini, domini Anthonii Venerio, dei gratia illustris ducis Venetiarum, et cet. ac comunis Venetiarum ad infrascripta, et alia exercenda specialiter constitutus, ut constat publico instrumento sindicatus scripto per me Leonardum de Anzolettis, publicum imperiali auctoritate notarium et ducatus Venetiarum scribam. suprascriptis anno et indicione, die vero Veneris decimo septimo presentis mensis Augusti: sindicario et procuratorio nomine prefati domini duci et comunis Venetiarum omnibus modis, jure, forma, et causa qui-

bus melius potuit, ex una parte, et reverendus pater dominus **Johanes dei gratia Verganensis episcopus**, **ambaxiator, procurator, et negociorum gestor excellentissimi principis et domini, domini Karoli Topiae Albanie principis, et Durachii domini** et cet. ad infrascripta et alia exercenda specialiter constitutus, ut constat instrumento publico scripto manu Liberalis de Bachinis de Ferraria, publici imperiali auctoritate notarii, suprascriptis anno, et indicione, die vero primo mensis Julii, a me notario infrascripto viso et lecto, procuratorio nomine prefati domini Karoli, et omnibus modis, jure, forma et causa quibus melius potuit, ex parte altera ad infrascripta pacta, conventiones, promissiones, et obligationes concorditer devenerunt, videlicet. **Primo**: idem ambaxator et procurator dicti domini Karoli dicto nomine sponte obtulit, promisit et obligavit eumdem dominum Karolum, quod ipse dominus Karolus solvet prefato domino duci et comuni Venetiarum, quolibet anno ducatos sexcentos auri, pro qualibet guerra generali ipsius domini ducis et comunis Venetiarum durante ipsa guera. **Secundo**: obtulit, et promisit dicto nomine, quod si ducale dominium et comune Venetiarum volet habere tractam frumenti in dominio ejusdem domini Karoli, ipse dominus Karolus conce-

det ducali dominio ipsam tractam, et non permittet, quod aliqua alia persona habeat ipsam tractam. Tertio: obtulit et promisit dicto nomine, quod nullus mercator possit stare, nec traficare in dominio dicti domini Karoli preter Venetos. Quas quidem oblationes idem dominus dux, et sindicus predictus acceptaverunt, regratiantes valde de ipsis magnificentie domini Karoli prelibati, cognoscentes illas procedere a magna dilectione et amore perfecto, ac firmiter tenentes, quod ipsum dominum Karolum in venirent semper prompte dispositum ad quelibet beneplacita, et honores ducalis dominii Venetiarum. Preterea predictus ambaxiator et procurator jam dicti domini Karoli dicto nomine petiit, quod idem dominus Karolus, vel nuntii sui possint extrahere de Venetiis arma, gentes armigeras, et balistrarios pro pecuniis prenominati domini Karoli, de quo prelibatus dominus, dominus dux Venetiarum, et sindicus suprascriptus dicto nomine contenti fuerint complacere sibi cum tali conditione, videlicet quod balistrarii, vel cujuscunque conditionis homines extraherint, si erunt Veneti, vel habitatores Venetiarum, ipse dominus Karolus teneat eos in fortiliciis suis, et non mittat ipsos extra ad campum aliquo modo; de aliis vero balistrariis, et gente armigera, que non essent Veneti, nec habitatores Venetiarum possit ordinare, et disponere ut sibi placuerit.

Item petiit dictus ambaxiator, et procurator nomine dicti domini Karoli, quod possit extrahere de Venetiis unam galeam cum suis furnimentis, per pecuniam ejusdem domini Karoli, de quo prefatus dominus, dominus dux et sindicus suprascripti dicto nomine, contenti fuerunt complacere domino Karolo antedicto. Ultimo ambaxiator et sindicus dicto nomine sponte obtulit, et per pactum expressum convenit, et promisit in signum sincere et perfecte amicitie, quod dictus dominus Karolus habebit omnes et singulos amicos ducalis dominii Venetiarum pro amicis, et inimicos pro inimicis. Ipse autem sindicus domini ducis, et comunis Venetiarum dicto nomine obtulit, et promisit dicto ambaxatori et procuratori ejusdem domini Karoli, quod quandocumque ipse dominus Karolus haberet gueram, vel novitatem cum aliquo domino vel persona fideli vel infideli, in mari, et in terra. Illustris dominus, dominus dux et comune Venetiarum mittent expensis dicti domini Karoli illi domino vel persone, si placuerit domino Karolo suprascripto, literas ducales vel ambaxatam ad procurandum de pacificando, et concordando ipsum cum illo vel illis, cum quibus dictam gueram vel novitatem haberet, favendo sibi ubique, tamquam civi Venetiarum. Et predicta omnia et singula, suprascripti sindici et procuratores utriusque partis sindicariis, et

procuratoriis nominibus, quibus ut supra promiserunt sibi invicem, una pars alteri, et altera alteri, per stipulationem solemnem, huic inde interveniente, attendere, observare, et efficaciter adimplere bona fide, sine fraude, et in nullo contrafacere, vel venire aliqua ratione vel causa, de jure vel de facto, sub pena dupli damni et interesse, et refectionis damnorum, et expensis, totiens comittenda et exigenda, quotiens fuerit contrafactum, qua soluta vel non, presens contractus, et omnia et singula in ipso contenta, inviolabiliter observentur, pro quibus omnibus, et singulis observandis predictus dominus Nicolaus Fuscari, sindicario nomine suprascripto obligarunt omnia bona comunis Venetiarum. Et dictus dominus Johanes episcopus, procuratorio nomine antedicto, obligavit omnia bona predicti Karoli. Preterea suprascriptus dominus Johanes episcopus ambaxator, et procurator, ac procuratorio nomine prefati domini Karoli, sponte et ex certa scientia promisit suprascripto domino Nicolao Fuscari, sindico, et sindicario nomine prelibati domini, domini ducis et comunis Venetiarum, stipulanti et recipienti, quod idem dominus Karolus Topia presens instrumentum et omnia et singula in eo contenta, approbabit emologabit, confirmabit, et ratificabit usque duos menses proximos venturos, per publicum instrumentum, in quo sit insertus totus tenor

presentis instrumenti sub penis et obbligationibus suprascriptis. Acta fuerunt suprascripta omnia in civitate Venetiarum, in ducali palatio, in cancellaria comunis Venetiarum, presentibus nobilibus et sapientibus viris, domino Raphaino de Caresinis honorabili cancellario Venetiarum, ac ser Franceschino Minio filio nobilis viri ser Maphei Minio, cive Venetiarum, nec non providis et circumspectis viris, ser Petro de XL. ser Guillielmo de Clarutis, et ser Petro de la Costa, omnibus notariis ducatus Venetiarum, ac honesto viro domino Theodoro de Albania, filio quondam Sergii de Amissa, ambobus familiariis suprascripti domini episcopi, omnibus testibus ad suprascripta vocatis specialiter et rogatis, et aliis.

Ego Leonardus de Anzoletis de Venetiis, imperiali auctoritate et ducatus Venetiarum notarius, suprascriptis omnibus et singulis presens fui, et ipsa de voluntate et mandato suprascriptarum partium scripsi, et publicavi rogatus, signumque meum notariatus in fidem et testimonium premissorum apposui consuetum.

Commemor. VIII. ch. 116.

CLV. 1387. 22. Martii.

Дозволява се да посланикъ краля Рашкогъ може отићи на Млетачкимъ галіяма до острова Браца.

Capta: Quod unus ambaxator serenissimi domini regis Raxiae possit levari su-

per galeis Culfi et duci ac deponi ad Brazi am cum ejus famulis et arnesiis levibus.

Capta: Similiter possit levari et conduci ad partes Sclavoniae Sr. Johannes de Ymola, nuncius serenissimarum dominarum reginarum Hungariae.

Misti del Senato XL. ch. 64.

CLVI. 1387. 30. Martii.

Дозволява се да посланикъ кнеза одъ Вероне, кои иде у Рашку землю, може пређи на Млетачкимъ галіяма у Славонію.

Capta: Quod quidam nuncius magnifici domini comitis Virtutum, nomine Guidotus Plato, qui mittitur ad partes Rassiae, possit levari super galeis Culfi cum famulis et arnesiis levibus, et conduci ad partes Sclavoniae, in illo loco qui videbitur, non sinistrando armatam.

Misti del Senato XL. ch. 56.

CLVII. 1388. Indict. XII. 30. Januarii.

Заключено послати посланика кралю и краљици Унгаріе, и саобштити имъ оно што се дознає изъ Босне.

Capta: Sapientes Consilii. Quod pro reddendo informatum regem et dominam reginam Hungariae, de his que sentimus de partibus Bossinae, et etiam de illis duobus Cardinalibus, qui ituri sunt ad coronandum filium quondam domini regis

Karoli. collegium domini, consiliariorum, capitum et sapientum ambarum manuum, habeat libertatem mittendi unam sufficientem personam ad partes Hungariae, ad significandum sibi praedicta, pro bono agendorum nostrorum, per illum modum, qui dicto collegio utilis apparebit.

Secr. cons. rog. lib. III. E. (in copia ch. 145.)

CLVIII. 1388. Indict. XII. 3. Februarii

Наставленѣ за посланика идућегъ кралю Угарскомъ.

In collegio domini, consiliariorum, capitum et sapientum ambarum manuum, vigore suprascriptae libertatis, capta:

Laurenti vade ad praesentiam domini regis et excellentissimae dominae reginae Hungariae, cum nostris litteris credulitatis, quas tibi fecimus exhiberi, quibus et utrique eorum facta cordiali salutatione et generali oblatione cum illis verbis, quae tuae sapientiae videbuntur, expones, qualiter intendentes perseverare in sincera dispositione nostra et cordiali caritate, quam habemus ad majestates suas et statum suum, dedimus et continuo operam damus, de sentiendo de his, quae tractantur et fiunt, et praecipue tangentibus conservationem regni et coronae suae, ut possimus eos reddere de omnibus informatos, ad finem quod possint providere secundum quod viderint opus

esse. Et propterea notificamus eisdem, quod noviter informati fuimus, quod dominus Inocentius Papa in publico consistorio pronunciavit et publicavit in regem Apuliae, filium quondam domini regis Karoli, et deliberavit mittere duos de Cardinalibus suis, qui sunt de proximo recessuri ad coronandum eundem de regno praedicto.

Item sentimus quod dominus rex Bossinae de novo aquisivit et habuit castrum Clissae, et similiter castrum Vranae, et multum vigilat, ad aquisitionem et occupationem terrarum et locorum Dalmatiae, in tantum, quod apparet dictas civitates et loca esse in maximo dubio et timore, dubitantes non posse resistere potentiae dicti regis et oportere subjugare sibi.

Et ut audimus ipse rex dicit facere supradicta pro filio praedicti domini regis Karoli, et quod quidquid aquirit . . . —; et licet certi sumus quod dictus rex et domina regina praedicta haec per alias vias etiam habere potuerint, tamen moti sincera caritate nostra, quam indefesse habere intendimus ad conservationem status sui, timentes dubia et pericula, quae judicio nostro videre videmur, si filius quondam domini regis Karoli intraret Dalmatiam, deliberavimus ipsa parte serenitatibus suis facere manifesta, ut possint ante tempus occurere, et sic sufficienter de utilibus et necessariis remediis pro-

videre, quod non occurrant aliqua, quae sint statui suo importabilia vel molesta.

Et expositis praedictis ac habita responsione ab ipsis domino rege et regina, redeas Venetias, suposito amicabili comeatu, quam citius poteris, de omnibus informatus

Si vero ipse dominus rex vel domina regina, donec ibi eris, dicerent tibi vel facerent aliquam mentionem de factis Dalmatiae, vel de aliquibus aliis, quae possent spectare et tangere statum nostrum, debeas respondere, quod super talibus nullum mandatum habes a nobis, nec ullam responsionem dare posses, sed si placet majestatibus suis aliqua tibi comittere vel dicere, ipsi possunt dicere quaecumque eis placent, quando tu venies ad praesentiam nostram et referes quaecumquae eis placuerint, et nos postea providebimus secundum quod nobis videbitur opus esse, pro honore suae excellentiae et nostro.

Verum quia leviter propter verba alias tibi dicta per dominam reginam, ipsa posset petere a te, si tu dixisti nobis ipsa verba, et quid nos respondimus, debeas respondere: quod tunc, quando majestas sua tibi dixit verba praedicta, si bene recolis, voluisti declarari, si majestati suae placebat, quod illa nobis referres, et ipsa non respondit, propter quod considerante te, quod ipsa majestas sua dixerat tibi in magno secreto, tu noluisti

facere mentionem; sed bene potes testificari serenitati suae et mundo, quod dominatio nostra est talis naturae, quod si promitteremus sibi, vel alteri cuicumque propter aliquam causam, nos infallibiliter omnibus propositis attenderemus, quecumque promitteremus.

Secr. consil. rog. lib. III. E. (in copia ch. 145.)

CLIX. 1388. Indict. XII. 26. Februarii.

Дозволява се да посланици Драчки и госпов Авлонске могу отићи кући на Млетачкимъ галіяма.

Capta: Quod ambaxatores Durachii qui hic sunt, personae notabiles cum sua familia, et quidam nuncius dominae Avalonae, intimae amatricis nostri dominii, possint levari super ista nostra galea armata, cum levibus arnesiis suis, et conduci Durachium et Avalonam, vel ad illa loca quae essent magis accomoda galee praedictae. Verum comitatur supracomiti ipsius, quod faciat expensas oris ambaxatae praedictae Durachii et suae familiae, quae solvantur per nostrum comune ut est justum.

Misti del Senato XL. ch. 151.

CLX. 1388. 26. Februarii.

Госпоя Авлоне, на молбу нѣногъ посланика, прійма се подъ заштиту Млетачку, и дозволява іой се да може купити у Млетцима єдну оружану галію, да се брани одъ нападаня Турака.

Capta: Cum egregia domina Avalonae per suum ambassatorem humiliter expo-

ni fecerit nostro dominio, quod attentis insultibus Turchorum et aliorum, qui eam et res suas molestare non cessant, considerata affectione maxima, quam habuit et habet ad honorem nostri dominii, quodque intendit se tenere et tueri sub nomine et protectione nostri dominii, placeret nobis quod possit emere in Venetiis unum brigantinum pro armando, ut possit substinere et conservare se et loca sua, ad nostrum honorem. Insuper quod placeat nobis facere sibi litteras nostras patentes pro ipsa domina et subditis suis, qualiter ipsa est sub protectione et obedientia nostra, ne molestetur a quocumque. Etiam ipse ambaxator se offert quod faciet, quod ipsa domina in recognitionem Sasni a nostro dominio, erit contenta de dando omni anno tres ex suis hominibus a remo, capitaneo nostro Culfi, qui stabunt super galeis nostris Culfi, donec erit in actu redeundi Venetias, et stabunt ad expensas ipsius dominae de soldo. Vadit pars: Considerata sinceritate et laudabili dispositione ipsius dominae, quod fiat sibi sicut petit. Videlicet, quod possit emere unum brigantinum in Venetiis et conduci facere eum ad partes Avalonae, pro conservatione et bono ipsius dominae, ut dictum est. Et fiant sibi litterae patentes in forma opportuna, ut ipsa domina tractetur tamquam domina existens sub protectione nostri dominii, ut superius dicitur. Quae litterae

non debeant assignari dominae praedictae nec nunciis suis, nisi prius faceret promissionem dictorum trium hominum pro Culfo. Et comittatur provisori nostro Sr. Pecatio Malipetro et Sr. Leonardo Trevisano, vicecapitaneis Culfi, quibus assignentur literae patentes, quod dictam promissionem debeant acceptare et recipere a domina suprafata. Insuper comittetur capitaneis nostris Culfi, qui erunt per tempora, quod quando erit rediturus Venetias aliquis eorum, debeant deponere illos tres homines in terram in illo abiliori loco, quem peterint, ut redeant domum sive ad partes eorum, quomodo comodius fieri poterit.

Misti del Senato. XL. ch. 158.

CLXI. 1388. Indict. XII. 17. Aprilis.

Кралю Рашкомъ дозволява се, да може изнети изъ Млетака вина Малвасiв.

Capta: Quod serenissimo domino regi Rassiae, hoc amicabiliter requirenti concedatur, quod possit facere extrahi de Venetiis et conduci ad partes suas, vinum Monovasiae ad valorem ducatorum ducentorum.

Misti del Senato XL. ch. 112.

CLXII. 1388. 3. Maii.

Дозволява се да посланикъ краля Рашкогъ може прећи на галiи Млетачкой у Славонiю.

Capta: Quod unus ambaxator serenissimi domini regis Rassiae, possit levari

super praesentibus galeis Culfi, cum famulis, jocalibus et levibus arnesiis et deponi in Sclavonia.

Misti del Senato XL. ch 113.

CLXIII. 1388. Indict. XII. 29. Aprilis.

Заключено одговорити посланику краля Рашког̄ъ, захтеваюћемъ да Млетчићи пошлю кралю посланике, нека овай пошлѣ свое посланике у Млетке, ако жели што саобштити Млетчићима.

Capta: Cum serenisimus dominus rex Raxiae scripserit nostro dominio rogando cum instantia, quod nobis placeat ad praesentiam suam mittere unum de nostris, ad audiendum ea, quae sua regia majestas dicere vellet. Vadit pars: pro multis bonis respectibus, quod pro modo non mittatur aliquis de nostris ad ipsum dominum regem Raxiae, quia non est neccessarium; quia nos misimus alias ut notum est, et mittendo de novo et redeundo, et iterum remittendo ad ipsum dominum regem, perderetur multum de tempore. Sed si regiae majestati suae placet aliquid dicere nostro dominio, ipse potest mittere ad nos, quia audiemus alacriter et libenter omnia, quae sibi placebit dicere. Et sic respondeatur isti suo ambaxatori, qui est hic.

Secreta Cons. Rogatorum Lib. III. E. ch. 15.

CLXIV. 1389. Indict. XII. 6. Julii.

Одговоръ владе Млетачке на предложеня посланика краля Босанског̄ъ.

Capta: Quod respondeatur ambaxatori serenissimi domini regis Bosnae, et pri-

mo: ad primam partem, de possendo extrahere de Venetiis seu de aliis partibus per civitatem nostram, libere certa arma sibi necessaria, pro factis suis; quod libenter complaceremus majestati suae in cunctis possibilibus, sed civitas nostra est ita conditionata, datiaque ordines nostri ligati, quod nullo modo hoc facere valemus; et propterea ipse solvendo datia nostri comunis, potest hoc facere ad beneplacitum suum. Uno rogamus suam excellentiam .quod non gravetur si ipsos nostros ordines infringere non valemus.

Ad aliam partem, de possendo extrahere galeas suas, quas habet in nostro arsenatu, et conducere ad loca sua, respondemus quod de hoc sumus valde contenti; sed ad partem de faciendo eas sociari per galeas nostras Culphy, propter cursores qui sunt intra Culphum, sic dicimus, quod galee nostrae ad praesens non sunt in istis partibus; sed in partibus valde remotis, pro arduis factis nostris, itaque hoc facere non possumus, et propterea rogamus, quod placeat habere nos merito excusatos.

Ad id autem quod ipse ambaxiator dixit de interpositione quam ipse dominus rex offert se facturum inter dominam r e g i n a m M a r g a r i t a m et nos, ac verbis sibi dictis per ambaxatorem ipsius dominae r e g i n a e; respondemus, quod nos et nostrum comune semper optavimus et optamus vivere pacifice

et quiete cum omnibus, et propterea quandocumque nobis aliquid dicetur, de factis ipsius dominae reginae, nos audiemus id, quod nobis dici faciet.

Misti del Senato XLI. ch. 19.

CLXV. 1389. 20. Julii.

Заключено одговорити Ђорђу Срацимиру, господару Улциня, молеђемъ да му дозволе држати на мору две оружане галiв, да то за садъ немогу учинити.

Capta: Cum per ambaxiatores domini Georgii Strazimir, domini Dulcigni, sit requisitum ducali dominio ex parte domini praedicti, quod possit tenere armatos in mari et in flumariis suis duos brigantinos, pro securitate suarum partium et flumariarum pro facto salis, Vadit pars: quod respondeatur sibi ad istam partem, quod sicut notum est, nos essemus semper dispositi alacriter complacere dicto domino in cunctis possibilibus, tamquam intimo amico nostri dominii. Sed sicut est manifestum, aliqui brigantini partium Apulee, discurrunt per mare, inferrendo damna multis personis, contra quos nos intendimus penitus procedere et providere superinde. Et ne aliqui alii amici nostri, sub praetextu talis concessionis, si eam faceremus, faciant nobis similes requisitiones. quod cederet in maximum detrimentum multorum, rogamus praedictum dominum, quod placeat habere nos a dicta re-

quisitione merito excusatos, cum hiis et aliis verbis, quae videbuntur.

Misti del Senato XLI. ch. 22.

CLXVI. 1389. 23. Julii.

Заключено послати особитогъ посланика у Цариградъ и къ Турскомъ Султану, кои збогъ смрти Мурата да гледа са наследникомъ овога утврдити уговоре о трговиня. постоеће између Млетчића и Турски Султана.

Capta: Quia nos praesentialiter habemus multa agere in imperio Constantinopolitano: tam super facto treuguarum nostrarum, quam super reformatione multarum extorsionum, quae fiunt nostris in imperio praedicto; est etiam habendus respectus ad nova, quae habentur de morte Morati et filii, et de novo dominio alterius filii, et dominatio procuret de habendo nostrum nobilem sufficientum et expertum in dictis partibus, cui bene omnia praedicta comitti possent, et sine expensis nostri comunis. Vadit pars: quod pro utilitate agendorum praedictorum, bono etiam dicti nostri comunis, quod in casu quo dominatio possit adimplere dictam intentionem, de habendo dictam personam, quod fiat ei comissio in hac forma: Videlicet.

Nos Anthonius Venerio, dei gratia dux Venetiarum et cet. comittimus tibi nobili viro Andree Bembo, dilecto civi et fideli nostro et cet.

— — — (слѣдув о Цариграду и трговини Млетачкой, — — па ниже:)

Capta: Ceterum quia est valde necessarium, providere ad facta Turchiae propter mutationes secutas in illis partibus, committatur vicebajulo qui erit in Constantinopoli, quod convocare debeat consilium de XII, in quo propositis et examinatis omnibus, quae haberi poterunt de dictis factis, debeant videre et examinare, si erit utile pro factis nostri comunis et mercatorum nostrorum, quod vadat ad praesentiam illius, qui erit in imperio loco Morati, et si deliberabunt quod ire debeat, tunc in bona gratia vadat et se praesentet cum nostris litteris credulitatis, quae ad cautelam fiant in personam amborum filiorum Morati separatae, ut praesentet illam, illius qui dominabitur. Quibus litteris praesentatis, et facta salutatione decenti et oblatione generali, cum illis verbis quae sibi utilia videbuntur, dicere debeat, quod subtus partitam galearum praesentium de Venetiis ad audientiam dominationis nostrae venerat, sed non clare, bellum et novitas, quod fuerat inter magnificum dominum Moratum, qua patrem suum, et comitem Lazarum, de quo diversa dicebantur, quibus fides bene praeberi non poterat. Sed tamen dominatio nostra audiverat de morte ipsius domini Morati, de qua maximam displicentiam habu-

erat, quia semper eum habuimus in singularissimum amicum, et dileximus eum et statum suum. Similiter audivimus de felici creatione sua ad imperium et dominium ipsius patris sui, de quo nos fueramus valde laetati, quia sicut sincere dileximus patrem, ita diligimus, et diligere dispositi sumus filium et suum dominium, et habere ipsum in singularem amicum. Utendo his et aliis verbis pertinentibus et bonis, quae suae sapientiae videbuntur. Et ante suum recessum debeat procurare, de obtinendo omnia illa bona, quae poterit pro franchisiis et libertatibus navigiorum et subditorum nostrorum, ut secure et sine impedimento possint ire ad partes et loca sua, charichare et mercari sicut poterant tempore patris sui et melius, si melius poteris obtinere. Et his factis, accepto honorabili comeatu redeat in Constantinopolim, de omnibus informatus et nobis scribat, quidquid fecerit et habuerit pro nostra informatione. Et in hoc casu eundo ad ipsum filium Morati, possit ipse vicebajulus, ultra salarium vicebajulatus, expendere ducatum unum in die, a die quo recesserit de Constantinopoli donec rediverit.

Et si per ipsum filium M o r a t i fieret mentio de facto Petri Geno, qui ivit cum galea una et insignia nostra ad galeas Morati, debeat dicere et respondere, quod ipse non est sub nostro dominio, ymo est sub alia ju-

risdictione, et si ivit cum nostra insignia, ivit contra nostram intentionem, quia de hoc nihil unquam scivimus, faciendo excusationem cum istis et aliis verbis, sicut sibi videbuntur.

Misti del Senato XLI. ch. 23.

CLXVII. 1389. 29. Julii.

Заключено да посланикъ кои ће ићи къ сину Муратовомъ, може потрошити 300 перпера на дарове, безъ чега бы путъ нѣговъ быо одъ слабе користи.

Quod vicebajulus Constantinopolis, qui per partem pridie captam ire debet ad filium Morati, si deliberabitur per consilium de duodecim, pro bono et utilitate agendorum sibi comissorum, possit expendere usque ad summam yperperorum trecentorum, pro donis faciendis in illis rebus quae videbuntur, quia aliter via sua esset parvae utilitatis sicut omnibus notum est.

(Ambaxator ad filium Morati electus fuit Franciscus Quirino.)

Misti del Senato XLI. ch. 25.

CLXVIII. 1389. Indict. XII. 5. Augusti.

Заключено, дозволити госп. Ђорђу Срацимиру Балшићу, да може наоружати две галіє, да се брани на своимъ рекама и обалама одъ некогъ свогъ слуге, кои се одметнуо и побуніо противъ нѣга.

Capta: Cum ambaxiatores domini Georgii Strazimir de Balsa exposuerint

inter alia ducali dominio ex parte praedicti domini, quod dignaretur concedere, quod ipse dominus posset armari facere duos brigantinos, pro custodia flumariarum et pertinentiarum suarum, et pro resistendo cuidam servitori suo, qui factus est sibi rebellis. Vadit pars: quod pars pridie capta de dando sibi responsionem revocetur et ordinetur et sic respondeatur ambaxiatae praedictae. Quod sumus contenti complacere dicto domino, quod possit armari facere duos brigantinos pro custodia dictarum suarum flumariarum et pertinentiarum et pro resistendo, ut superius dictum est. Intelligendo quod ipse non possit se extendere in mari, nec intromittere in mari aliquid ullo modo. Salvis et reservatis pactis et consvetudinibus, quas ipse dominus Georgius haberet cum civitate Durachii.

Misti del Senato XLI. ch, 26.

CLXIX. 1390. Indict. XIII. 21. Maii.

Султанъ Баязитъ забранюе дирати Млетчиће зато што су се тужили на Млетчиће неки Турци Томерци и Кази звани, да су ій они у Криту поарали, еръ су то учинили други люди, са галіе Еноцидеке.

Del gram signor, et grande armiraio Baisit signor, al mio Zalabi Curbeij. Lo i de voluntade de la mia signoria, che algun Venician non habia alguna briga ne question per casom de queli de Turchi, i qua-

li se vene a lementar avanti a la mia signoria, che e el so nome Thomerci et Chazi, i quali vene a lementarse, como in Crede in lo castello del Sitia jera stado tolto el so haver; la mia signoria si l a examinado, i o trovado, chi diseva buxia, ma jo sapudo che lo legno da Enocidi li prese e tolse el so haver. E de questo non habia algun impazo i Viniziani, e altramente non li sia fato. fo scripto di XXI Mazo Indicione xiij del 6898.

Commemor. VIII. ch. 150.

CLXX. 1390. Indict. XIII. Mense Maii.

Султанъ Баязитъ потврђуе Млетчићима трговачке уговоре, кое су имали са пређашньимъ господарима Азіатскимъ.

Copia literarum missarum dominio per magnificum dominum Bayssit Bey.

Del gram signor et grando armiraio Bayssit signor. Al magnifico fradelo de la mia signoria doxe de Veniexia Anthonio Venier sanitade et saludi asse. Debie saver de qua si e vegnudo el nobel homo Francesco Querini ambaxiator vestro a la mia signoria, ha me dicto vostra scriptura, et vostre parole. E domanda me li pati, li qual vui havevi cum lo signor de la Palatia et signor d' Altoluogo de quel tempo, lo nome so jera Chedir Zelebi, cum suo nevodi. Tuti quali pacti, che vuj havi cum queli, contento

che vui debie haver cum la mia signoria, et che el vegna i Venician de Veniexia, de Crede, Negroponte, Modon et Corom, chadaum che per Venitiani se spaza, se diebia venir in li luogi de la mia signoria, cum lo so haver et mercar, sensa algun dubio et sensa alguna contradicion. E par fermeza de zo, io fato questa scriptura de la mia signoria et per fermeza l' a e scripta del mese di Mazo, Indicione XIII. del millesimo del 6898.

Commemor. VIII. ch. 150.

CLXXI. 1390. Indict. XIII. 21. Maii, in Caraseri.

Султанъ Баязитъ потврђује Млетчићима трговачке уговоре, кое е заключіо съ Турцима ньіовъ посланикъ Антоніе Веніеръ.

Del gram signor el grando armiraio Baysit signor, al magnifico et amado fradelo de la mia signoria, doxe de Veniexia Anthonnio Venier sanitade et salude asse. Debia saver la vostra nobilitade, che de qua e vegnudo el nobel homo messer Francesco Querini ambaxiador vostro a la mia signoria, hame portado scriptura vostra et parole de vostra voluntade, tute le suo parole ho aldide et anchor a tute parole resposta, ch' io li ho dado al dito, ello fara assaver a la vostra nobelitade. El comanda la mia signoria, che d' anchuo in avanti, che in tuto quello mondo, ch' jo signorizo, in Gre-

cia, et in la Turchia, et in lo mar et in terra, che tuti i Veniciani, et chi Veniciani se spaza, cum tuto so haver, ch i possa mercar in li luogi de la mia signoria senza dubio et condracion alguna. E per zo di questo contenta la mia signoria, che li diti pacti e convencion, ch o fati cum lo vostro ambaxiator el nobel homo misser Francesco Querini sie fermi et rati in l' anema mia, et per le teste de mie fioli. Scripta li XXI de Mazo, in Caraseri Indicione XIII del 6898.

Commemor. VIII. ch. 150.

CLXXII. 1390. 8. Julii.

Одговоръ кралю Босанскомъ, да су писма нѣгова пріймили, и да ће по нѣговой жельи Млетачка галія очекивати нѣгове посланике у Шибенику, да ій превезе у Млетке.

Capta: Scribatur domino regi Bossinae in hac forma: Majestatis vestrae litteras datas Seteske XVII. Junii proxime praeteriti, sospitatem atque felices successus serenitatis vestrae fraterno more distinctius nuntiantes, leto corde suscepimus. Quae profecto nobis consolationem maximam attulerunt et gaudium, cum per ipsas litteras etiam per earum latorem noverimus, serenitatem regiam fore incolumem et jocundam, ex quorum notificatione gratiarum actiones exolvimus majestati vestrae, cui placuit de premissis efficere nos fraterne participes. Ceterum

cum in ipsarum litterarum serie cavebatur, quod cum serenitas regia proposuerit ad nos ambaxiatam suam transmittere, placeret nobis quoddam ex nostris navigiis ad partes S i b e n i c i, sive T r a g u r i i vel S p a l e t i destinare, ut securius praedicta ambaxiata possit ad nostram praesentiam se conferre, praesentibus respondemus, quod dispositi benplacitis regiis sincero affectu dilectionis annuere, mandamus quod unum ex lignis nostris armatis ad partes Sibenici usque VIII. diem Augusti proxime propere se reducat, super quo poterit ambaxiata vestrae majestatis ascendere, Venetias profectura, quam ob intimum ejusdem vestrae serenitatis amorem, illari mente videbimus. Placeat ergo majestati vestrae taliter mandare, quod dicta ambaxiata ad illud tempus se reperiat Sibinici. Nos quidem offerimus lete paratos ad quaeque conformia regiae celsitudinis vestrae, quam conservet altissimus feliciter et longeve.

Et ex nunc captum sit, quod lignum nostrum riperiae Istriae mittatur usque S i b i n i c u m, ad levandum ambaxiatam praedictam et eam Venetias conducere.

Misti del Senato XLI. ch. 92.

CLXXIII. 1390. I n d i c t. XIII. 30. A u g u s t i.

Одговоръ Млетачке владе на предложеня посланика краля Босанскогъ.

Capta: Quod respondeatur istis ambaxiatoribus d o m i n i r e g i s B o s s i n a e de

ambaxiata per eos exposita; et primo: ad p r i m a m partem, per quam ipse dominus rex, comunicat nobiscum prosperitates suas tamquam cum carissimis amicis suis et cet. Quod nos regraciamur multum majestati suae de amicabili et fraterna participatione, quam facit nobiscum de exaltatione coronae suae et status sui, de quo nos recipimus laetitiam et consolationem inmensam, propter singularem amorem, quem semper habuimus et habemus ad excelsam domum suam, et quanto prosperitas et exaltationes suae forent majores, tanto nos essemus magis contenti; supplicantes altissimo, ut majestatem suam conservare et augere dignetur, secundum desiderium mentis suae.

Ad a l i a m partem, per quam ipse significat nobis, quod intentio et dispositio sua est, velle acquirere civitatem J a d r e n s e m, sicut aquisivit alias civitates Dalmatiae, et propterea nos rogat quod debeamus sibi dare auxilium et favorem, ad possendum implere istam suam intentionem et cet. Respondeatur eis, quod sicut majestas sua plene novit, nos sumus in bona pace et benivolentia cum domino r e g e e t c o r o n a H u n g a r i a e, et in bono amore cum J a d r a t i n i s, quam infringere non vellemus, nec possemus nisi cum magno onere nostrae comunitatis et nostri dominii, quod non dubitamus ipse dominus rex nullo modo vellet; et propterea ro-

gamus excellentiam suam, quod si in hoc non condescendimus votis suis, habere nos placeat merito excusatos.

Ad tertiam partem, per quam se offert velle se interponere ad tractandum concordium et pacem et bonum amorem inter dominum regem Ladislaum, filium condam domini regis Karoli, et dominam Margaritam ejus matrem ex una parte, et nos ex altera et cet. Respondeatur ipsis ambaxiatoribus, quod teste deo nos semper sincera mente dileximus serenissimum quondam dominum regem Karolum, nec unquam voluimus potentes habere multas praerogativas et avantagia, aliquid facere vel procurare cum adversariis suis contra statum suum, nec similiter contra statum dictorum suorum filii et uxoris, quae dispositio nostra, excepto quod intervenerit postea aliqua materia scandali et erroris, semper fuit bona et sincera versus eos, eritque in futurum, quare quantum erit in nobis, quandocumque sibi placebit nos dispositos inveniet et paratos ad volendum cum eis vivere pacifice et quiete, ac in bona benivolentia, uti viximus cum domino rege Karolo supradicto.

Ad quartam partem, per quam ipsi ambaxiatores nobis significant, quod dominus rex praedictus est contracturus parentelam cum domino duce Austriae, et licet sciat, quod inter ipsum et nos sit sincerus

amor, tamen se offert procurare et facere, quod dictus amor et caritas de bono in melius augebitur. Respondeatur ipsis ambaxiatoribus: quod nos volumus esse manifestum excelentiae regiae, quod nostra comunitas semper conjuncta fuit singulari benivolentia et amore cum excelsa domo Austriae, et ad praesens notanter est cum domino duce Alberto. Sed si deo placebit, quod istud matrimonium compleatur, nos recipiemus tantam consolationem, quantam recipere valeremus, quia unitis ad invicem duabus amicitiis nostris ita perfectis, certi reddimur, quod ntriusque partis amor augebitur versus nos, si augeri poterit, et nos etiam majorem causam habebimus, conservandi amorem et benivolentiam utriusque. Refferentes infinitas grates excellentiae regiae, quia ita vigilat ad honores et comoda nostra, ad eaque procuranda ita offert liberaliter se paratam.

Ad ultimam vero partem, quam ipsi ambaxiatores exposuerunt, per quam videntur innuere et requirere ligam generalem; videlicet quod amici unius partis, sint amici alterius et inimici inimici, et cet. Respondeatur ipsis ambaxatoribus: quod sicut domino regi et toti mundo notissimum est, civitas nostra est taliter situata et fundata, quod ex solo exercitio mercaturae alitur et nutritur. Unde praedecessores nostri vigilantes ad conservationem dictae nostrae civitatis, procuraverunt

habere certa pacta et conventiones cum omnibus, ad quae pacta partes obligatae sunt, ita quod nullo modo ad istam ligam attendere valeremus, quia posset nimium praejudicium nostro statui generare; et propterea rogamus ipsum dominum regem, quatenus nos habere velit excusatos. Reddat tamen se certissimum, quod terras et subditos suos nos semper habebimus ut nostros proprios, benigne et favorabiliter recommissos; rogantes ut versa vice terrae et subditi nostri recomissi sint majestati suae.

Secreti Rogatorum. Liber III. E. ch. 59.

CLXXIV. 1392. Indict. I. 7. Octobris.

Како се чуе да е Ђорђе Срацимиръ Балшићъ зароблѣнъ одъ Султана Баязита, кои зактева одъ нѣга, да му преда свою землю и градове, заключено е наложити капетану Кулфа, да иде къ нѣговой супрузи, и да ю храбри и одвраћа одъ тога предаваня землѣ свое, и ако она буде искала помоћь, да іой обећа.

Capta: Cum propter nova quae habentur multis modis et viis, de retentione domini Dulcigni et cujusdam consanguinei sui, facta per Baysith Turchum, et de conventionibus factis inter dictum Turchum et dictos dominos; videlicet: de dando et ponendo Dulcignum et Scutari ac alia loca sua, sub potentia et dominio dicti Baysith, pro libertatione et relaxatione eorum. Omnino sit providendum super

hoc. Vadit pars: considerato quantum redundaret in praejudicium et damnum statui nostro et nostris navigiis, euntibus et redeuntibus per Culphum, si dicta loca pervenirent ad manus et sub potentia Turchorum. Quod mandetur capitaneo nostro Culphi, quod quam cicius poterit debeat ire Dulcignum et omnino det sibi operam, de essendo in colloquio cum dicta domina, et ostendendo dicere a se, et se movere sine aliqua conscientia nostra, dicat quod juxta requisitionem magnificentiae suae, licet usque tunc fuerit pro multis aliis negotiis nostri dominii valde impeditus, non potuit cicius ire ad praesentiam suam. Sed providit ad eam mittere virum nobilem Sr. Nicolaum Belegno, tunc vicecapitaneum, cum quo ipsa poterat omnia conferre, tamquam cum ipsomet, quem ipse sensit decessisse, antequam aplicuerit Venetias; itaque dictum colloqium non potuit habere aliquem effectum, nec de ipso nostrum dominium potuit informatum fuisse. Propterea quod et quia sensit, virum suum dominum Georgium Strazimir et quemdam ejus consangvineum retentos fuisse a Baysith bey, et ipsos cum eodem convenisse et pactum fecisse, pro eorum libertatione, de dando et ponendo loca sua sub potentia et dominio ipsius Turchi; accessit ad eam ad hortandum et svadendum, quod sit constans et fortis ad manutenendum et conservandum ter-

ras et loca sua, ne perveniant ad manus Turchorum, quia si pervenerint, esset totalis destructio status sui et suorum filiorum; et etiam ivit ad praesentiam suam pro audiendo, quid sibi velit dicere, prout eum requiri fecit. Audiendo prius omnia quae ipsi dicere volet, et in casu quo dictus capitaneus requireretur a dicta domina, de subventione ballistariorum, et per verba dictae dominae et conditionem illarum partium, videret quod dicta loca subjacerent illi periculo quod dicitur, debeat dictus capitaneus ostendendo dicere pur a se, offere et dare dictae dominae si voluerit, viginti usque triginta ballistarios nostros, ad expensas dictae dominae, pro custodia illius vel illorum suorum locorum, pro quo vel quibus dicto capitaneo videbitur ipsos ballistarios fore magis necessarios. Si vero dicta domina non requireret capitaneum de dicta subventione, tunc capitaneus non faciat dictam oblationem. Sed in omni casu informet se plenariae, de intentione et voluntate dictae dominae, et cum praedictis verbis et aliis oblationibus generalibus, quae dicto capitaneo videbuntur, procuret ut supradictum est, taliter hortari dictam dominam, quod sit constans ad substinendum se et loca sua, ac habeat et capiat bonam et confidentem spem in nostro dominio.

Misti del Senato XLII. ch. 82.

CLXXV. 1392. Indict. XV. 8. Martii.

Налаже се капетану Кулфа, да одъ господара Драчкогъ, подъ условіяма изложенимъ, гледа добити градъ Драчъ у Млетачке руке, како да непадне у руке Турцима.

Capta: Cum civitas Durachii, ad cujus conservationem tanto tempore vigilavimus cum tot laboribus et expensis, subiaceat manifesto periculo perveniendi nunc magis quam numquam, ad manus infidelium Turchorum, nisi salubriter bene et presto provideatur; quod si ocurreret, quod Deus avertat, quantum cederet in damnum et dedecus totius christianitatis, et damnum et incaricum praesertim nostri Communis, sub cujus vexillo civitas illa hucusque dici potest, fore protecta et protegi, imo ut verius loquatur, ascriberetur nobis in maximum peccatum, permittendo tot animas christianas effici infideles, nam scimus quod huic inconvenienti possumus obviare.

Vadit pars: pro evitando hoc et pro bono nostro, quod mandetur capitaneo nostro Culphi, qui cum erit in partibus illis, debeat primo se plenarie informare, a consuie civibus et amicis nostris de inde, de conditionibus dicti domini et dicti loci, qua informatione habita, debeat ire ad praesentiam dicti domini cum nostris litteris credulitatis, cui facta salutatione et visitatione decenti, pro parte nostra, cum verbis

tantum amicabilibus et benevolis, quantum poterit, debeat exponere.

Quod Deus novit, et suae magnificentiae patenter et ab experto constare debet, quod propter sinceram caritatem et dilectionem, quam continuo gessimus et gerimus, ac perpetuo gerere intendimus suae magnitudini, statui suo et civitati suae Durachii, ad honorem suum, ne dicta civitas perveniat ad manus infidelium Turchorum. Cognovimusque expresse bonam et oportunam voluntatem suae magnitudinis erga nostrum dominium, et fuisse et esse vigilem et attentam ad conservationem suam et dictae civitatis suae, que quidem nostra et suae magnitudinis intentiones et optime voluntates apparuerint hinc inde operis per effectum; nam nos et sua magnificentia fuimus contenti, quod turris illa custodiretur per nostros et staret fulcita nostris expensis, quae vere usque nunc fuit conservatio dictae civitatis et obstaculum intentioni Turchorum, sed considerantes conditionem suam et illarum partium, et quod Turchi non cessant procurare de habendo dominium dictae civitatis per omnem viam et modum, et impotentia suae magnificentiae et stimulo ac damno, quod continuo patiuntur subditi sui, tenemus pro constanti, quod dicta civitas omnino perveniet ad manus Turchorum, nisi apponatur unum solum salubre remedi-

um, cum omnia alia nihil prodessent in hoc facto; quod solum salubre remedium est; et sic rogamus magnitudinem suam precibus amplioribus quibus possumus, quae pro bono christianitatis et conservatione sui et dictae civitatis placeat et velit assentire.

Quod castrum Duratii fulciatur et custodiatur nostris expensis, sicut fit illa turris, ad honorem suum et status sui, et se reducat ad habitandum in civitate cum familia sua, habendo regimen et gubernationem ac introitus, et faciat justitiam, et sit dominus ut est ad praesens, concludendo quod faciendo magnificentiam suam hoc, nunc cognoscetur per effectum bona intentio sua, quam semper asseruit et ostendit se habere, erga christianitatem et specialiter ad nostrum dominium. Et cum de his verbis et rationibus et aliis quae dicto capitaneo apparebunt circa hoc, inducere dictum dominum ad praedicta, pro obtinendo dictam intentionem nostram; quam si obtinere poterit, subito et sine mora debeat fulcire dictum castrum balisstariis et omnibus aliis necessariis, ut melius poterit et sibi videbitur, et committere illis, quos deputabit ad dictam custodiam, quod custodiant dictum castrum taliter, quod nulla alia persona habeat potentiam in ipso, nisi nostrum dominium, faciendo tamen in nocte et in die et quolibet ser-

mone eorum clamari custodias sub nomine et ad honorem praefati domini.

Verum si dicto capitaneo videretur, quod dictus dominus esset difficilis, aut durus in condescendendo nostrae intentioni praedictae, vel etiam faceret aliquam excusationem circa hoc, tunc pro obtinenda dicta nostra intentione habeat libertatem dominus capitaneus noster, promittendi de provisione annuali inter dominum dicti loci et illos cives de inde, ac alios qui ei videbuntur, usque ad summam ducatorum quingentorum et minus, si cum paucioribus facere poterit, ultra tamen alias provisiones, quas nostrum comune dat ad praesens illis de inde, que remaneant firmae.

Quando vero facta omni experientia possibili, dictus capitaneus non poterit obtinere dictam nostram intentionem ullo dictorum modorum, et videretur dicto capitaneo et supracomitis, qui cum dicto capitaneo se reperirent ibidem pro tempore, vel majori parti eorum, et dictus locus esset pro veniendo ad manus Turchorum, tunc debeat dominus capitaneus supradictus per omnem modum et viam, quae videretur dicto capitaneo et supracomitis, qui ibidem secum se reperirent per tempora, aut majori parti eorum, procurare et facere, quod dictum castrum sit in potestate nostra, et perveniat ad manus et sub custodia nostra, fulciendo et faci-

endo custodiri ipsum et servari ad nostrum mandatum, et exclamari custodias sub nomine et ad honorem dicti domini, dimittendo ipsum dominum habitari cum sua familia in civitate, et habere introitus dictae terrae, et esse dominum ut est ad praesens, sicut in primo capitulo continetur superius, et ultra praedicta etiam, habendo dictum et omnes alios, omnem illam provisionem, quae promittetur vel fuisset promissa per dictum nosstrum capitaneum eis.

Insuper debeat capitaneus noster praedictus, videre et examinare turrim nostram, quam ibi habemus, et si fortificari et claudi possit a parte interiori, ita quod sit bene fortis et bene secura ab utraque parte, tunc quocunque casu occurrente, debeat dictus capitaneus facere fortificari dictam turrim a parte interiori et ab omni parte quantum plus poterit, ita quod sit bene secura et fortis, et pro dictis expensis faciendis dentur dicto capitaneo ducatos ducentum de pecunia nostri dominii in fornenseli aut aliter, ut videbitur dominio nostro.

Secr. Cons. Rogator. Lib. III seu E ch. 74.

CLXXVI. 1392. Indict. XV. 10. Martii.

Привилегія на грађанство Млетачко Ђорђа Балшића.

Privilegium civilitatis magnifici domini Georgii de Balsa, nati quondam do-

mini comitis Jure de Balsa, cum suis filiis et heredibus.

Anthonius Venerio dei gratia dux Venetiarum et cet. Universis et singulis, tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris presens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consvevit personas honorabiles et magnificas sibi benevolas et devotas, honoribus prevenire, ipsarumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare, et ipsarum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatui nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Attendentes igitur multiplicis benevolentiae puritatem et devotionis plenitudinem, quam magnificus et potens vir, dominus Georgius de Balsa, natus quondam magnifici domini Jure de Balsa, intimi et carissimi nostri, ad nostrae magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit, qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas ducatus ejusdem tangentibus, promptum et devotum laudabiliter et incessanter se prebuit atque prebet. Supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosius annuentes, prefatum magnificum dominum Georgium, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem

nostrum cum suis filiis et heredibus, perpetuo recepimus atque recipimus, e t V e n e t u m et civem nostrum cum suis filiis et heredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis immunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus magnificus d o m i n u s G e o r g i u s, ejusque filii et heredes in Venetiis et extra, perpetuo gaudeant et utantur, idemque d o m i n u s G e o r g i u s per suum procuratorem legitimum, nobis fidelitatis prestitit debitum juramentum; in cujus rei fidem et evidentiam pleniorem presens privilegium fieri jussimus et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo secundo, die decimo mensis Marcii; indictione quindecima.

Liber privilegiorum I. ch. 100.

CLXXVII. 1392. Indict. I. 30. Novembris.

Привилегія на грађанство Млетачко Радића Црнов, господара Зенте, Будве и др.

Privilegium magnifici domini Radiç de Çernue, domini Zente, Budve et c. partium Sclavoniae; de gratia intus et extra, cum suis filiis et heredibus.

Anthonius Venerio dei gratia dux Venetiarum et c. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris, presens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consvevit personas honorabiles et magnificas, sibi devotas et fideles honoribus prevenire, ipsarumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare, et ipsarum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatui nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Attendentes igitur multiplicis fidei puritatem et devotionis plenitudinem, quam magnificus et potens vir, dominus Radiz de Çernue, dominus Zente et Budve et cet. intimus amicus noster, ad nostrae magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit, qui in agendis, nos, ducatum nostrum et singulares personas ducatus ejusdem tangentibus, promptum et devotum laudabili-

ter et incessanter se prebuit atque prebet; supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosius annuentes, prefatum magnificum dominum Radiç, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibns in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, imunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus magnificus dominus Radiç ejusque filii et heredes, in Venetiis et extra, perpetuo gaudeant et utantur, idemque dominus Radiç, per suum procuratorem legitimum, nobis fidelitatis prestitit debitum juramentum, in cujus rei fidem et evidentiam pleniorem presens privilegium fieri jussimus et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo secundo. mensis Novembris die ultimo, indictione prima.

Liber Privilegiorum I. ch 104.

CLXXVIII. 1393. Indict. I. 29 Aprilis.

Одговоръ кнезу Іовану бану Далмаціє, на нѣгово предложенѣ, да ће посредовати у заклюqеню савеза између Млетака и краля Унгаріє, и на закткванѣ, да му Млетчићи даду три галіє противъ Задрана.

Capta: Quod respondeatur ad istam ambaxiatam nobis expositam per ambasiatores magnifici domini comitis Johannis; et primo: ad primam partem de liga tractanda cum domino rege Hungariae contra Turchos, ad quam offert se interponere inter ipsum dominum regem et nos, in casu quo nobis placeat attendere ad illam, non dubitans, quod dominus rex erit contentus mittere suam ambasiatam ad tractandum illa, et cet. Quod nos clare et manifeste cognoscimus, quod motio verborum istius tractatus ligae, quam facit magnificus dominus comes praedictus, procedit a sincero amore et tenera caritate, quam semper portavit et portat nobis et nostro dominio, et similiter a solito fervore, quem habuit et habet ad conservationem honoris et status regni et coronae Hungariae, de adversitatibus et persecutionibus cujus regni, teste deo nos gravit et gravat immense. Sed sicut magnificentia sua, cui patent ut nobis omnia quae fecimus et operati sumus pro augmento et conservatione illius regni, plene novit, inter ipsum dominum regem et coronam Hungariae, et nos nostrumque comune, viget ita bonus amor et

sincera dilectio, quod et propter istam causam et plures alias rationabiles et honestas, non videtur nobis necessarium intrare ad tractatum ligae. Sed si ipsi domino regi pro conservatione regni sui forent aliqua necessaria, quae per nos fieri possent, nos quociescunque fuerimus requisiti. parati inveniemur ad complacendum suae majestati, faciendo versus nos de rebus justis rationabilibus et honestis. Regratiantes immense ipsi domino comiti de bona dispositione. quam omni die evidentius habere cognoscimus magnitudinem suam ad honores et beneplacita nostra, ad cujus quoque grata sumus vice versa prompta mente dispositi.

Ad alteram partem de tribus galeis, quas ipse dominus comes requirit a nobis pro damnificando Jadratinos, ut sint obedientes domini regi et coronae Hungariae, ac sibi tamquam bano Dalmatiae et cet. Respondeatur, quod nos sumus satis certi, quod dominus comes non dubitat, quod nos libenter complaceremus magnificentiae suae, de cunctis nobis possibilibus cum nostro honore. Sed in veritate istud foret cum nimio onere nostri dominii, et contra id quod quaerimus et quaesivimus tota die; scilicet vivere in pace et benivolentia cum omnibus et praecipue cum circavicinis nostris, nam non est dubium, quod si daremus dictae suae magnificentiae galeas praedictas, Jadratini possent juste et rationabili-

ter gravari de nobis: et propterea rogamus, quod istis consideratis et aliis, quae dici necessaria non sunt, habere nos placeat merito excusatos.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. E. ch. 81.

CLXXIX. 1393. 27. Junii.

Одговоръ на предложенѣ посланика бана Іована, о савюзу Млетчиħа са кралѣмъ Венцеславомъ.

Capta: Quod fiat responsio ad ambasia. tam nobis expositam per hunc fratrem minorem, pro parte Johannis Bani, nostri amici carissimi, per quam ipse nos requirit de liga cum rege Vencislao et aliquibus baronibus regni Hungariae, offerendo facere venire litteras opportunas, et dicendo, quod attendentibus nobis ad dictam ligam, erunt dispositi de faciendo de rebus nobis gratis et cet- Quod rei veritas est, quod nos sumus amici domini regis Sigismundi et similiter domini Venceslay, et per dei gratiam sumus in pace et bona benivolentia cum omnibus. itaque non faceret pro nobis nec pro statu nostro, attendere ad ea, de quibus nos requirit, quia ex ipsis comuniter pervenitur ad guerras; salvo et reservato, si notabilis causa nos moveret.

Alii volunt: Quod respondeatur ad istam ambasiatam: quod plene audivimus et inteleximus omnia, quae nobis dixit et quae ostendere voluit iste frater minor pro parte domini Johannis Bani, quem in rei ve-

ritate habemus et tenemus in amicum nostrum praecipuum; sed sicut sapientia sua plene videre et sentire potest, totus mundus ad praesens est in magno motu et diversis anfractibus, quibus consideratis non videtur nobis aliquid respondere super hoc.

Alii volunt: Quod respondeatur ad ambasiatam quam nobis portavit iste frater minor, pro parte Johani bani in istis paucis verbis, quod nos bene et diligentur intelleximus ea, quae nobis dicendo mittit ipse Johannes banus, amicus noster carissimus, et propterea ipse potest redire ad eum, et sibi dicere parte nostra: quod cum domino rege et regina Hungariae, ac illo regno nos sumus convincti singulari benivolentia et amore; similiter habemus et tenemus reginam Margaritam et ejus natum dominum Vencislaum in caros et singulares amicos nostros, sed quia nos videmus ea, quae nobis dicit fore multum nuda, non apparet nobis de faciendo sibi aliam responsionem.

Alii volunt: Quod respondeatur isti fratri minori, quod intelleximus diligenter ea quae nobis exposuit, quibus intellectis rogamus Johanem banum, carissimum amicum nostrum, quod non displiceat sibi, si propter aliquas justas et rationabiles causas, pro praesenti non facimus sibi aliquam responsionem.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. E. ch. 81.

CLXXX. 1393. Indict. I. 13. Julii.

Привилегія на грађанство Млетачко войводе Босанскогъ Хрвое, и брата му бана Вука.

Privilegium magnifici domini Cheruoye voyvode Bossinensis, cum suis heredibus, gratie de intus et extra.

Anthonius Venerio dei gratia dux Venetiarum. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam praesentibus quam futuris praesens privilegium inspecturis salutem et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consvevit personas egregias et honorabiles, sibi amicabiles et devotas honoribus prevenire, ipsarumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare, et ipsorum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatiu nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Attendentes igitur multiplicis benevolentiae puritatem et devotionis plenitudinem, quam egregius ac magnificus vir, dominus Cheruoye voyvoda, filius condam voyvode Bossinensis, ad nostrae magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit, qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas ducatus eiusdem tangentibus promptum et devotum laudabiliter et incessanter se prebuit atque prebet, supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosius annuentes, praefatum magnificum do-

minum Chervoyam voyvodam, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, immunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus dominus Cheruoye voyvoda cum suis heredibus in Venetiis et extra perpetuo gaudeat et utatur; nobis quoque prefatus dominus Cheruoye voyvoda per suum procuratorem legitimum soleniter ad sancta dei evangelia prestitit fidelitatis debitum juramentum. In cujus rei fidem et evidentiam pleniorem, presens privilegium fieri jussimus et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo tertio; mensis Julii die tertio decimo, indictione prima.

Simile privilegium factum fuit de verbo ad verbum, egregio et magnifico viro, domino Volcho bano, filio con-

dam voyvode Bossinensis, fratri suprascripti domini Cheruoye.

Liber Privilegiorum I-mus charta 107.

CLXXXI. 1393. Indict. II. 3. Februarii.

Одговоръ епископу Скадарскомъ, посланику господара Улцинскогъ, на предложенѣ да жели предати Скадаръ Млетчићима.

Capta: Cum jam multis diebus comparuerit ad praesentiam dominii reverendus pater dominus episcopus Scutarensis, tamquam ambaxiator domini Dulcigni, offerens dare nobis nomine dicti domini locum Scutari et aliqua alia sua loca infra terram, volentibus nobis providere de eo secundum quod erit rationabile atque justum; ac requirens superinde nostram responsionem, vadit pars: considerato quod dicta loca non sint ad marinam, ymo valde remota, et forent potuis damnosa nobis quam utilia, considerato etiam, quod dictus locus Scutari praesentialiter est in manibus Turchorum, ita quod male sine scandalo intromitti posset, et quampluribus aliis rationibus, quod cum istis et aliis utilibus et bonis verbis et rationibus, quae dominio videbuntur, fiat responsio ipsi domino episcopo, lutanando se a facto, pro utilitate agendorum nostrorum.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. E. ch. 91.

CLXXXII. 1393. 18. Aprilis.

Заключено да кнезъ Никета може градити о свомъ трошку тврдиню на брегу кодъ Лемеліе.

Capta: Quod comes Nicheta possit construi facere ad caput de Lemelie, omnibus suis expensis, unum castrum, quod custodire debeat ad honorem dominationis nostrae et cet.

Misti del Senato. XLII. ch. 108.

CLXXXIII. 1393. 20. Aprilis.

Уговоръ са господаромъ Зенте Радићомъ Црноемъ, о предаи тврдинѣ Лешке кодъ Драча.

Capta: Quum tempore quo provisores nostri steterunt in Durachio, facta et firmata sint certa pacta cum quodam barone de partibus Zentae, qui vocatur Radize Cernoje, qui tenebat et tenet castrum de Leexio, et sicut patet per praedicta pacta, firmata et ratificata per provisores nostros et ipsum dominum seu ambassatores suos, praedictum castrum cum toto suo territorio et villis, debet pervenire in manibus nostrae dominationis, cum pleno dominio quam castri tam territorii, et ex certa oppositione ipsi domino missa longissima adscribendum, prout isti consilio divulgabitur, conclusio in facto praedicto non exstiterit, et quum castrum sit positum super forum salis, qui mittitur Sclavoniam, et est oculus dexter Durachii, sine ipso nihil dici po-

test valere Durachium, et secum Durachium omnes passus mercatorum habebit, quae mittuntur Sclavoniam et exinde conducuntur, et per ipsum locum totus sal Durachii et aliunde dispensatur et cet.

Misti del Senato. XLII. ch. 109.

CLXXXIV. 1393. 6. Maii.

Заключено дати Курсаћу, мужу Воиславе сестре Ђорђа Топіє, половину доходка, кои є уживао покойный Ђорђе, и свръ тога 100 дуката на даръ.

Capta: Cum per provisores nostros existentes in Durachio provisum fuerit de quodam Cursacho, marito domine Voisclavae, sororis condam domini Georgii, quod de omnibus utilitatibus, quae perveniebant ipsi condam domino Georgio ex possesionibus suis, ipse haberet medietatem pro usu et substentatione sua et familiae suae, considerato, quod in maxima paupertate deductus est et multum est obediens omnibus mandatis nostri dominii. Vadit pars: postquam de aliis nobilibus provisum est, quod dictus Cursacho gaudere debeat medietate omnium redituum et proventuum spectantium et pertinentium condam ipsi domino Georgio, et hoc ad beneplacitum dominationis nostrae; et ultra, quod pro dono sibi dentur ducati centum auri, cum quibus poterit suis maximis necessitatibus obstare.

Misti del Senato. XLII. ch 109.

CLXXXV. 1393. Indict. I. 26. Junii.

Одговоръ посланику госпоѣ Авлонске на нека предложеня.

Capta: Quod respondeatur ad ambasiatam nobis factam pro parte dominae Avalonae, et primo:

Ad primam partem: in qua ipse facit mentionem, quod domina sua praedicta est disposita, observare et dare nobis seu ponere super nostris galeis Culphi, illos homines quos dare nobis promisit omni anno pro Turri del Prego et pro Sasno, exibitis sibi per nos et cet. Quod dispositio suae dominae supradicta est justa et rationabilis, quia debitum est servare promissa, et maxime recipientibus personis, et habentibus causam propter quam, sicut ipsa habet, quia bene novit, quanto placibiliter et liberaliter complacuimus sibi de dicta turri, et non dubitamus, quod ut promittit et tenetur, inviolabiliter observabit, tam pro satisfaciendo debito suo, quam ut habeamus causam, sicut intentio nostra est, conservandi secum benevolentiam et amorem.

Ad alteram partem continentem, quod ipsa domina est disposita dare nobis castrum suum Avalonae, in casu quo velimus facere versus eam de rebus rationabilibus et honestis et cet. respondeatur eidem, quod teste deo nos sumus satis avidi, quod quicunque et specialiter amici nostri, qua-

lem eam tenemus, stent in dominiis et regiminibus suis, et potius possideant et gubernent loca sua, quam nos; et propterea nos regratiamur satis magnificentiae suae de bona sua intentione et dispositione; rogando eam instanter, quod placeat regere et gubernare castra sua, sicut hucusque fecit, et si propter hoc forent sibi necessarii de ballistariis nostris, nos sumus contenti et sic sibi offerimus, quod pro sua pecunia possit soldari et accipere de terris nostris, usque ad numerum de vigintiquinque, cum quibus attendat ad custodiam et conservationem locorum suornm predictorum, et si hoc acceptabit, scribatur nostris rectoribus, quod sic debeant observare.

Ad tertiam partem de facto Constantini, continentem qued ipse est dispositus munire quinque vel sex de locis suis bene et sufficienter de omnibus pro quatvor annis, et recedere ac se reducere ad habitandum in Nigroponte vel in Corfoy cum uxore, familia et rebus suis, et quod propterea nobis placeat hoc sibi concedere et cet.

Respondeatur: quod in his quae honeste et habiliter possemus, complaceremus libenter dicto domino Constantino, sed nos non videmus bene modum, quod in illis locis istud facere possemus, nihilominus si placeret sibi se reducere ad civitatem nostram Venetiarum, hoc satis placeret no-

bis, et honoraremus personam suam in cunctis nobis possibilibus, tamquam amicum nostrum carissimum, et secundum quod deceret magnitudinem suam.

Secret. Consil. Rogat. Lib. III. seu E. ch. 81.

CLXXXVI. 1393. Indict. II. 11. Septembris.

Заповесть вицекапетану Кулфа, да недира у посланика Турскогъ Султана Баязита, кои иде моремъ у Апульску кралю Венцеславу.

Capta: Quod scribatur sr. Francisco Bembo vicecapitaneo Culphi in hac forma. Intelleximus litteras vestras quas misistis nobis, datas supra Spalatum 28. mensis Augusti, in quibus inter alia fit mentio, qualiter ille Nicolaus de Tragurio vobis dixit, quod habet in mandatis a domino suo, de faciendo poni cum uno brigentino, unum Turchum in Apuleam, qui est ambasiator domini Basaiti et vadit ad dominum regem Vencislaum, pro complemento nuptiarum, tractatarum inter ipsum dominum regem et filiam dicti Basaiti; et quod vos estis dispositus ire ad apostandum eum in aquis Manfredoniae, quia habetis quod debeat illuc capitare, et si casus dabit, quod veniat in manus vestras, reddere sibi meritum, pro suis bonis operibus. Unde consideratis omnibus quae consideranda sunt, super ipsa intentione vestra, et maxime quod dic-

tus Turchus ambaxator non vadit in cursum, nec pro aliqua alia, quantum ad nos, causa inhonesta, fidelitati vestrae cum nostris consiliis scribimus et mandamus, quod in casu quo veniret in manus vestras, eundo vel redeundo, vos non debeatis ei nec suis in personis vel rebus, nec dicto brigentino aliquam injuriam vel violentiam facere, sed debeatis ipsum honorare cum illis verbis et per illum modum, qui vestrae sapientiae videbitur, ita quod habeat causam laudandi nos, dominium nostrum et vos, gerendo vos taliter in executione istius nostri mandati, quod possitis apud nos de bona observantia comendari.

Misti del Senato XLII. ch. 129.

CLXXXVII. 1393. 26 Septembris.

Одговоръ Вуку Бранковићу на нѣгово захтеванѣ, да му се врате драгоценне ствари, кое су быле миразъ нѣгове сестре, удате за Ђорђа Тонію.

Capta. Quod respondeatur magnifico domino Volcho de Brancho, intimo amico nostri dominii, quod intellectis litteris suis nos instantissime deprecantibus, quatenus nobis placeat sibi facere consignari res, existentes in manibus castelani nostri Durachii, quae fuerunt datae condam domino Georgio Thobie, pro dote sororis suae; quod scripsimus superinde et dedimus in mandatis praefato nostro bajulo et capitaneo Durachii, quod faci-

endo magnificentia sua erga nostrum dominium et subditos et fideles nostros de rebus rationabilibus et honestis, quod ipse noster bajulus faciet, quod ipsa sua magnificentia habebit se merito contentari. Capitaneo vero nostro praedicto mandetur, quod cum illis sapientibus, bonis et dextris modis, qui suae sapientiae videbuntur, debeat procurare cum domino Volcho, quod ipse sit contentus, quod itinera currant et stent apperta et quod cives, mercatores et fideles nostri tractentur in locis et terris suis dulciter et benigne, et quod eis confirmentur solitae libertates et franchisiae, et meliores si poterit obtinere, faciendo quod de praedictis apareat scriptura in bona forma; quibus sic pactis et in eis conclusis, debeat idem noster bajulus Durachii consignare facere unam coronam auream et paria quatvor cercellorum perlarum, existentes apud castellanum nostrum Durachii praedictum, quae fuerunt praefatae dominae, cui praedictae res spectant de jure.

Misti del Senato XLII. ch. 131.

CLXXXVIII. 1394. 2. Februarii, Sutiscae.

Писмо краля Босанскогъ Стефана Дабише, Дужду Млетачкомъ Антонію Венеріо, коимъ му препоручуе некогъ свештеника Михаила, своѓъ човека.

Copia literarum missarum ducali dominio per dominum regem Bosine.

Excellentissime frater carissime. Quia jam dudum, sicut recolimus alias excelentiae vestrae scripsisse, commisimus egregio viro domino G e o r g i o p r o t o v e s t i a r i o n o s t r o, dilecto sibi noto, quod d e g a l e i s n o s t r i s istic Venetiis apud vos existentibus, sicut scitis, vice nostra ordinare disponereque deberet et posset, prout videretur et placeret eidem, ex tunc nos ratum et gratum habere, quidquid super inde faceret, promittendo. Et nunc ipse comissionem nostram hujusmodi sibi factam, licet alias eam prius fecerit, sicut refert nobili viro Marino de Caboga honorabili civi et factori Ragusino, istic idem Venetiis, ut nostis tunc et nunc etiam existenti; venerabilem virum dominum Michaelem Dominici presbyterum Ragusinum capellanum suum, exebitorem scilicet harum, istuc idem ad vos mittit specialiter exequutum. Igitur ipsum ipsi excellentie vestre recomendamus attente requirentes eamdem, eum in sibi commissis per ipsum fraternitati vestre oretenus exponendis, nostri consideratione recommendatum habere, et dirigere, et sibi demum favorabiliter assistere dignemini in eisdem, sic quod vestro mediante favore, finem exinde celerem et optatum, sicut de dicta fraternitate vestra confidimus, consequi valeamus, factura nobis in eo complacentiam specialem, adscribendam inter specialia beneplacita nostra. Et tandem vice versa, vobis et vestris in omnibus vobis gratis, libenter et libere re-

pendendam, prout idem dominus Michael de omnibus excelentiam informabit eamdem, cui que circa hec referet ei, viva voce nostrique vice, credulam fidem placeat adhibere. Data in nostra aula Suthiste, die secunda mensis Februarii, anno MCCCLXXXXIIII.

Stephanus Dabischa dei gratia Rasie Bosne Maritimeque etc. rex.

A tergo: Excelentissimo fratri nostro carissimo, domino Anthonio Venerio, Dei gratia duci Venetiarum.

Comemoriale VIII. ch. 189.

CLXXXIX. 1394. Indict II. 9. Aprilis.

Привилегія на грађанство Млетачко Вуку Бранковићу, господару Рашкомъ и Славонскомъ.

Privilegium magnifici domini Volchi de Brancho, cum suis filiis heredibus, gratie de extra.

Anthonius Venerio Dei gratia dux Venetiarum. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris, presens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consvevit personas magnificas et illustres, sibi amicabiles et devotas honoribus prevenire, ipsarumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare, et ipsarum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatui nostro devotiores, fide

et operibus se ostendunt. Attendentes igitur multiplicis benevolentiae puritatem et devotionis plenitudinem, quam magnificus ac potens dominus Volchus de Brancho, dominus Rassie, Slavonie et cet. carissimus et intimus amicus nostri dominii, ad nostrae magnitudinis excelentiam habere promptis affectibus se ostendit, qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas ducatus ejusdem tangentibus, promptum et devotum laudabiliter et incessanter se prebuit atque prebet. Supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosius annuentes, eum nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus, perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, immunitatibus, et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus dominus Volchus de Brancho cum suis filiis et heredibus in Venetiis et extra perpetuo gaudeat et utatur; prefatus quoque dominus Volchus per

nuntium suum legitimum, soleniter ad sancta dei euangelia, prestitit fidelitatis debitum juramentum. In cuius rei fidem et evidentiam pleniorem presens privilegium fieri jussimus et bulla nostra plumbea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo quarto, mensis Aprilis die nono, inditione secunda.

Liber privilegiorum I. charta 111.

CXC. 1394. Indict. II. 16. Julii.

Заключено, по молби посланика Драчки', потврдити обштини Драчкой уговорену са господаромъ Ђорђемъ Топіомъ привилегію, у коіой се Млетчиђи обвезую, да ћеду одржати уставе и законе града Драча.

Capta: Insuper quia dicti ambasiatores suplicant nostro dominio, quod dignemur dictae comunitati Durachii facere litteras nostras patentes, in quibus contineatur illud capitulum, quod insertum est in privilegio alias dato domino suo, condam domino Georgio Topiae, continens quod dominatio nostra debeat servare statuta et ordines dictae civitatis Durachii, Vadit pars, cum ita sit ut dicti fideles nostri suplicant, quod fiant eis dictae nostrae litterae, in quibus sit insertum capitulum spraseriptum, ut ex hoc videant benignitatem nostri dominii et ut magis fideles reddantur nostro dominio antedicto.

Misti del Senato XLIII. ch. 16.

CXCI. 1394. Indict. II. 16. Julii.

Заключено дозволити госпоћи Воислави, сестри покойногъ господара Драчкогъ Ђорђа Топіє, да се може удати за Прегона Дукагина.

Capta: Quia pridie quando captum fuit in hoc consilio, quod domina Voyasclava, soror condam domini Georgii Topiae domini Durachii, deberet habere provisionem quam dabamus marito suo et sibi, cum conditione quod in casu quo vellet se maritare, accipere deberet personam, quae foret dominio nostro grata, et nunc ipsa scribat, quod optat se copulare Pregono Duchayno, qui est unus ex illis nobilibus, qui pridie fuerunt ad nostram praesentiam, in casu quo de beneplacito nostro sit. Vadit pars, quod rescribatur baiulo et capitaneo nostro Durachii, quod dicere debeat parte nostra dominae antedictae et similiter ipsi Pregono, qui etiam nobis scripsit, quod sumus contenti, postquam ita sibi placet, quod simul in bona gratia complere debeant matrimonium antedictum.

Misti del Senato XLIII ch. 16.

CXCII. 1394. Indict. II. 24. Julii.

Заключено, одвраћати Императора Константинопольскогъ, да неоставля свою државу и престолный градъ, и да небежи у Млетке, као што намерава, и тѣшити га, да ће добити одъ христіянскы владаоца скору помоћь противъ Турака.

Capta. Quia ut habitum est per litteras

vicebaiuli et consiliariorum nostrorum Constantinopolis, dominus Imperator post recessum viri nobilis Ser Bertuccii Quirino, videtur multum affectare de habendo responsionem nostram ad illa duo, quae per eundem nobis misit dicenda, scilicet de facto possendi levari super nostris galeis vel aliis navigiis nostris, et conduci Venetias cum securitate, et de facto insulae Staliminis, ita quod rationabiliter differi non potest, quando detur sibi responsio per istas nostras galeas.

Vadit pars: quod scribatur ipsi nostro vicebaiulo et consiliaris, quod nos plene intelleximus ea, quae ipse Ser Bertutius nobis retulit super dictis duabus partibus pro parte ipsius domini imperatoris; et propterea volumus et mandamus eis, cum nostris consiliis rogatorum et additionis, quod captato tempore habili et condecenti, ipse noster vicebajulus compareat ad presentiam ipsius domini imperatoris, et sibi soli si poterit responsum praebeat parte nostra, quod nos non parvam displicentiam sensimus de hiis, quae nobis sua maiestas notificare voluit per Ser Bertucium antedictum, scilicet de termino et conditionibus in quibus se reperit imperium suum, tam propter singularem et intrinsecam caritatem, quam portamus maiestati suae praedictae, quam propter reverentiam colentium nomen Dei; et licet ad praesens non reperiat se in illo bono termino in quo op-

taremus, tamen omnibus çonsideratis, et praecipue quomodo partes Basaiti molestantur ad praesens ab imperatore Tartarorum, non videtur nobis, quod serenitas sua habeat taliter dubitare, quod pro aliqua conditione mundi debeat cogitare de volendo se absentare a sede sua, nam manifeste cognoscimus, quod talis sua absentatio ab imperio et sede sua esset finalis destructio imperii sui, et illius famosissimae civitatis; quia de presenti aut imperator Turchorum dominaretur eidem et tunc ruuinari muros faceret, et alias provisiones per quas civitas esset ex toto deserta, aut alium ibi poneret, per modum quod non esset sperandum, quod amplius imperium suum rediret in manibus suis nec in Christianorum: et propterea suademus imperiali excellentiae suae cum maxima caritate et fide, quod penitus extrahat hoc de mente sua, et quod se disponat ad conservandum se et statum suum et ad remanendum in sede sua, sperando in divina clementia, quod illuminabit taliter mentes et corda Catholicorum regum et principum, quod unanimiter et potenter se disponent ad providendum conservationi suae et sui imperii ac nominis Christiani: et cum hiis et aliis similibus verbis debeat ipse noster vicebaiulus suadere domino imperatori praedicto, quod non se separet ab imperio suo, sed quod remaneat et se conservet, ut fecit

hucusque, et si remanebit cum his verbis contentus, ita quod non faciat illam mentionem, de volendo levari super nostris galeis, vel aliis nostris navigiis, benequidem, si vero ipsi bajulo replicaret factum et peteret responsivam, tunc sibi dicere debeat, quod maiestas sua reddat se certam, quod imperium et statum suum puro et sincero corde diligimus, et propterea videntes dubia et praedicta, quae verisimiliter eventura forent de levamento et motu suo, nullomodo sibi hoc persuadere auderemus; nihilominus quando maiestas sua deliberaret se levare et cum nostris galeis vel aliis nostris navigiis venire ad civitatem nostram Venetiarum, reddat se certissimam, quod ipsam suam maiestatem et comitivam suam videremus et reciperemus cum illa reverentia, caritate et benevolentia, quae deceret suam excellentiam et honorem nostrum, et haberemus ipsum et bona sua quaelibet ac suae comitivae salva et secura ab omni molestia et novitate, quemadmodum haberetur in domo sua propria et quemadmodum habere debemus carissimos et honorabiles amicos nostri communis.

Et ultra hoc providere debeat ipsi domino imperatori, quod scribat d o m i n o P a p e, d o m i n o i m p e r a t o r i et aliis r e g i b u s e t p r i n c i p i b u s m u n d i, terminum et conditiones in quibus se reperiunt partes de inde et suum imperium, cum isto domino

Turchorum, ut magis curam habeant faciendi de provisionibus utilibus pro conservatione Catholicae fidei et sua, et depressione infidelium praedictorum, quas litteras offerimus nos missuros dominis et principibus antedictis.

Et ex nunc comittatur dicto vicebajulo, quod adveniente casu predicto, quod absit, debeat dare in mandatis nostris galeis vel aliis nostris navigiis, super quibus ipse dominus imperator levaretur, quod ipsum et comitivam suam conducere debeant Venetias, honorando suam maiestatem et suum imperium, secundum quod honori maiestatis suae et nostro viderint convenire, non conducendo eum ad aliquam aliam partem, quam ad civitatem nostram V e n e t i a r u m, salvo quod ad insulam S t a l i m i n i s, si illuc ire vellet.

Ad secundam vero partem de facto i n s u l a e S t a l i m i n i s, quam dominus imperator vellet nobis vendere, rescribatur dicto nostro vicebajulo et consiliariis, quod placeret nobis, quod de dicto facto non facerent mentionem, salvo si dominus imperator predictus non requireret responsionem, tunc cum illis verbis, quae suae sapientiae videbuntur, debeat dicere ipso domino Imperatori, quod pro praesenti dominatio nostra non est in termino possendi attendere ad hoc factum, et quod propterea dignetur habere nos excusatos.

Et habita responsione ipsius domini imperatoris, debeant nos de illa et de aliis om-

nibus particulariter informare, ut simus de omnibus avisati.

Secr. Cons. Rogat. Libro III. E. ch. 94.

CXCIII. 1394. Indict. III. 6. Septemb.

Налаже се управителю Млетачкомъ у Драчу, да може потрошити 4000 дуката на то, да добіє у руке тврдиню Крою, и Марка Барбадика одметника Млетачкогъ, са госпоіомъ Єленомъ.

Comittitur bajulo Durachii, ut possit expendere IIII mille ducatorum, pro habendo castrum Croye, et Ser Marcum Barbadico, rebellem Venetiarum, et etiam dominam Jelenam.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. E. ch. 95.

CXCIV. 1394. Indict. III. 14. Februarii.

Заключено, послати човека кои уме грчки, Константину, кои є узео тврдиню Крою одъ Марка Барбадика, државшегъ ту тврдиню у име Млетака, кои човекъ да изради, да се тврдиня та врати Млетчићима.

Mittatur nuncius qui sciat linguam graecam ad Constantinum, qui accepit castrum Croye de potestate Ser Marci Barbadico, qui ipsum nostro nomine possidebat, ad procurandum, ut restituat hoc castrum Venetis, pro securitate Durachii et districtus.

Secr. Cons. Rogator. Lib. III. E. ch. 105.

CXCV. 1395. Indict. III. 8. Julii.

Налаже се капетану Драчкомъ, да гледи добити одметника Марка Барбадика одъ госп. Ђорђа Срацимира, кодъ коега се налази, а да може потрошити на тай конацъ до 1000. дуката.

Iterum scribatur bajulo et capitaneo Durachii, de recuperatione castri Croye, de manibus et potentia Constantini, et recomendatur quidam Antonius de civitate nova, qui in Durachio moram trahit, et vult habere modum, dictum castrum recuperandi; . . . .

Insuper quia habemus valde cordi propter comissa per Marcum Barbadico contra nostrum honorem, habere ipsum in manibus nostris, volumus et fidelitati vestrae cum dicto collegio scribimus et mandamus, quatenus tractare debeatis cum domino Georgio Stracimiri, in potestate cuius est, vel cum aliis, cum quibus crederetis hoc ducere posse ad effectum, de habendo ipsum Marcum in manibus vestris, possendo expendere propter hoc, usque ad quantitatem ducatorum mille quam melius poteritis; et si casus dabit quod eum habeatis, debeatis ipsum poni facere in carceribus sub bona et tanta custodia, quod bene conservari possit, donec notificaveritis nobis et receperitis nostrum mandatum. Si vero videretis non posse eum ibi secure salvare et facere custodiri, per primam galeam quae declinabit Dura-

chium, mittatis ipsum bajulo et capitaneo nostro Corphoy, cui scribatis per litteras vestras, quomodo habetis hoc in mandatis a nobis, et quod ipsum debeat in bono et tuto carcere et sub fida custodia facere conservari, donec providebimus de faciendo ipsum ad nos conduci.

Secret. Cons. Rogat. Lib. III. E. ch. 115

CXCVI. 1395. Indict. IV. 21. Januarii.

Заключено: одговорити посланицима госп. Ђорђа Срацимира, да се овай коначно и решително изясни о начину и условіяма, подъ коима ће уступити Млетчићима Скадаръ, Улцинъ и целу свою землю.

Quod respondeatur istis ambassiatoribus domini Georgii Stratimiri, ad ea quae nobis proposuerunt et dederunt in scriptis de voluntate domini sui, de dando nobis civitatem Scutari et locum Drivasti; quod nos plene intelleximus ea quae ipsi exposuerunt nobis, et similiter dederunt in scriptis, et ea ad quae finaliter ipsi dixerunt posse condescendere pro parte domini sui. Et quia sicut eis diximus, post suum recessum a dicto eorum domino, capitaneus noster Ćulphy fuit personaliter cum eo, et ab ipso habuit magis largam promissionem, et multum plus ante quam ipsi nobis dixerunt, credimus esse bonum, quod si aliud non habent, nec ad alia possunt condescendere, quam ad ea quae dixerunt nobis, ipsi vel unus eorum

revertatur ad dominum suum, et informent eum de verbis quae habuimus ab ipso capitaneo Culphy, narrando sibi distincte omnia quae habuerunt a nobis de dictis verbis, et de nostra intentione, et quod propterea placeat si habet intentionem veniendi ad compositionem nobiscum super dictis factis, sicut ostendit, aperire nobis ample totam suam finalem intentionem, condescendendo ad res iustas et rationabiles, ut possit poni finis gratus, et debitus omnibus negotiis antedictis. Et quia est res cupiens quod interim habeamus bonum consilium de isto facto, si intromittendo dicta loca, contrafaceremus paci Hungariae, collegium domini, consiliariorum capitum et sapientum consilii et ordinum, habeat libertatem mittendi pro illis propriis, quae eis videbuntur, pro habendo consilium suum super dictis factis; ut postea illis ambassiatoribus advenientibus vel aliis, possimus cum maiori claritate et meliori deliberatione procedere in facto praedicto. Et ex nunc etiam captum sit, quod comittatur capitaneo nostro Culphy, quando exibit, quod quando erit in partibus praedictis, S c u t a r i, vel D u l c i g n i, licentiatis duabus galeis grossis, quae vadant Mothonum et expectent eum ibi, debeat cum duobus ambassiatoribus nostris, qui vadunt a d B a s i t u m, dare operam de loquendo et conferendo cum dicto d o m i n o G e o r g i o, si erit in illis p a r t i b u s D u l c i g n i, u t e s s e s o l e t, et dicendo sibi illud, quod ali-

as retulit capitaneo nostro Culphy, scilicet: de volendo libere ponere totum dominium suum in manibus nostris, et de volendo venire ad habitandum cum sua familia ad civitatem nostram Venetiarum; et quod propterea, si habet voluntatem veniendi ad compositionem nobiscum, debeat mittere suos procuratores de suis intentionibus finalibus informatos, cum pleno mandato et libertate, ut possit cum dei gratia poni finis factis praedictis. Intrando et flumeriam et accipiendo omnem informationem tam de situ loci, quam et contractae, et de introitibus et expensis et similiter quomodo potest ascendi per ipsam flumeriam, et quomodo possemus subvenire dicto loco, et de omnibus aliis quae eis videbuntur, et nobis omnia singulariter et particulariter denotando, pro nostra informatione. Insuper scribi debeat capitaneo nostro Durachii, quod det operam de inveniendo omnia privilegia antiqua quae forent in civitate Durachii, tam in comuni, quam apud speciales personas, tangentia confines Durachii et iura ac iurisdictiones dictae terrae et eorum omnium copiam praestissime nobis mittat, ut simus de omnibus avisati.

Quia est res laudabilis, postquam sumus in istis terminis, velle habere talem declarationem et informationem super istis factis, quod animus omnium sit clarus et possit bene deliberare et terminare illud quod sit bonum et utile nostri dominii, vadit pars, quod

antequam fiat alia responsio istis ambassiatoribus domini Georgii super istis factis, collegium domini, consiliariorum, capitum et sapientum utriusque manus, mittere debeat, pro illis personis a quibus videbunt posse melius fidelius et lucidius informari de factis praedictis, qua informatione habita, postea cum meliori deliberatione et securitate fieri eis poterit illa finalis responsio, quae isti consilio bona honesta et utilis apparebit.

Secr. Consil. Rog. Lib. III. E. ch. 121.

CXCVII. 1395. Indict. IV. 21. Januarii.

Заключено одговорити посланику Которана, кои желе градъ Которъ предати у руке Млетчића, да ови изъ обзира на краля Угарскогъ немогу Которъ узети подъ свою власть.

Capta. Quia ambassiator Chatarinorum, audita responsione nostra sibi facta per dominium, quae fuit secundum quod pridie captum fuit in hoc consilio, de luntanando nos cum illis verbis quae viderentur, de volendo pro nunc attendere ad ea, quae nobis dixerat, de volendo nobis dare civitatem Chatari, habuit dicere, quod sicut toti mundo poterat esse notorium, ipsi semper fuerant filii et servitores nostri dominii, et ita esse intendebant, et propterea volebant aperte, nobis tanquam dominis suis, apperire et manifestare totam conditionem suam, quae erat, quod de necessitate eos opportebat se

submittere alicui, quia in istis terminis stare non poterant, et propterea non attendentibus nobis ad hoc, ipsis erat necessarium se subiugare aut **A l b a n e n s i b u s**, aut **S c l a v i s**, aut **T u r c h i s**: et quod si se subiugarent primis duobus, cognoscebant se ex toto desertos, et propterea potius eligerent adherere Turcho, quia non haberent ita propingvam destructionem suam, de quo forent excusati rationabiliter deo et mundo, nam quilibet bene poterat considerare, quantum male libentes istud fecerunt; nam inter alios suarum partium, ipsi semper **C a t o l i c i** fuerant, et ita si deo placeret esse vellent, allegando conditionem illuis terrae, quae erat apta ad mare, habebat portum, navigia, lignamina, et magistratiam pro galeis et aliis navigiis, et quod pro deo compateremus X millibus animarum, quae erant sub regimine dictae civitatis, et concludendo quod si sciverint causam propter quam nos nolumus et recusamus nos intromittere, certe cum suis personis et cum suis carnibus ipsi vellent laborare ad procurandum, quod removeatur dicta causa et dictum obstaculum, cum multis aliis verbis magnae passionis et magnae virilitatis, propter quae fuit ei dictum per dominium, de volendo habere aliquem respectum superinde et postea sibi daretur responsio. Vadit pars: quod dicatur eidem ambassiatori, quod sicut ipse dicit, ita est rei veritas, quod nos semper habuimus et tenuimus illam comunitatem

in nostros benivolos et amicos, et inter alias istarum partium eam amavimus et amamus ac amare dispositi sumus, et dolet nobis satis quod se reperiant in termino, in quo nobis dixit, in tantum quod sublevaremus eos libenter. Sed sicut eis et toti mundo notorium esse potest, nostra dominatio semper fuit et est disposita, velle attendere domino regi Hungariae et omnibus aliis, id quod eis promissum est per nos et per pacem, quam habemus cum eo, non possumus nos impedire de loco illo Catari, et propterea ipsi sunt bene sapientes et poterunt providere super modum, secundum quod eis videbitur opportunum.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. E. ch. 121.

CXCVIII. 1395. Indict. IV. 8. Februarii.

Условія, подъ коима се узима градъ Скадаръ одъ Госп. Ђорђа Срацимира подъ власть Млетачку, да небы пао у руке Турцима.

Capta. Quia pro nobis et statu nostro, consideratis omnibus quae consideranda sunt in factis Scutari et istorum locorum, quae nobis dare vult magnificus dominus Georgius Stracimiri, facit quod ipsa loca perveniant ad manus nostras, et sub nostro dominio, antequam vadant ad manus Turchorum, sicut infalibiliter irent, nisi illa acciperemus. Vadit pars: quod in nomine Jesu Christi et gloriosae virginis Mariae ma-

tris eius, ac beati Marci protectoris nostri, accipi et acceptari debeant loca ipsa nomine nostri dominii, cum pactis et condicionibus infrascriptis, et cum istis declarationibus ad capitula nobis data per ambassatores suos, in casu quo ipsi condescendere velint ad ipsas declarationes.

Primo, ad primum capitulum continens, quod in casu quo acceptemus dicta loca, nobis placeat ipsum dominum Georgium cum omnibus suis heredibus, tractare tanquam cives nostros fideles et facere nostros nobiles, ita quod quociescunque venerint Venetias, possint venire ad consilium sicut alii nostri nobiles; habet collegium domini, consiliariorum, capitum et sapientum utriusque manus libertatem, condescendendi ad praedictum capitulum, et acceptandi illud sicut iacet, ita quod ipse dominus Georgius Stracimiri, cum suis filiis et heredibus, solennitatibus terrae servatis, sint de nostro maiori consilio et in numero nostrorum nobilium aggregentur.

Ad secundum capitulum, seu ad primam partem eius, continentem, quod dominatio nostra vel alii pro ea, non possint sibi accipere contratam quam vult retinere pro se, nec ipsam contra debitum molestare, condescendatur sicut petit. Verum ad aliam partem dicti capituli, per quam requirit posse in illa sua contrata levare nostram

insigniam, ad istam partem tractari et procurari debeat per dictum collegium, cum illis verbis quae videbuntur, quod de ista parte se removeant, quia erit maior honor suus, levare insigniam suam quam aliam, et istud ipse dominus deberet velle pro honore domus suae. Quando autem facta omni experientia, ipsi ambassiatores starent ad hoc constantes, debeat condescendi ad istam partem, quod possit levare nostram insigniam in locis suis, sicut requirit.

Ad tertium capitulum continens, quod aliquis homo, qui vellet recedere de contrata, quam pro eo retinere vult, non debeat acceptari nec recipi in terris nec locis, quae nobis dat, sed eidem debeant assignari. Ad istud dici debeat et ita per dictum collegium debeat procurari, quod nos sumus contenti, ei restitui et assignari facere omnes homines, qui aufugerent de locis suis praedictis, ad illa loca quae nobis dat, quacunque alia causa, excepto si aufugerent pro delicto criminali, per quod perumendi probabiliter essent, quia tales dominatio nostra nunquam dare voluit neque dat in terris et locis suis, ymo tales cum se transferunt de loco ad locum, sunt salvi et securi; faciendo et servando similiter versus nos de his, qui aufugerent de ipsis locis nostris ad loca sua.

Ad partem vero tertii capituli continentem: quod si aliquis vellet offendere ad

accipiendum contratam suam praedictam, quam pro se retinet, quod nos debeamus iuvare cum gentibus contrate quam nobis dat; procurari et dici debeat ambassiatoribus praedictis, quod nostra dominatio nunquam solita fuit facere tales promissiones, nec ipsas modo aliquo faceret, quia non forent cum honore nostro. Sed ipse dominus suus debet esse certissimus, quod si loca quae nobis dare vult, erunt in manibus nostris, Turchi non curabunt neque intentabunt velle amplius venire ad attendendum ad damna partium illarum. Similiter etiam omnes circavicini, ob reverentiam et amorem nostri dominii, erunt contenti stare in pace et intra terminos suos. Et nichilominus si casus daret, quod aliqui molestarent contratam suam, nos omni tempore, toto posse dabimus operam et procurabimus, de tractando pacem et concordium inter eos, ut possit regere et gubernare in pace et bona voluntate contratam praedictam, procurando, quod remaneant de hoc contenti.

Ad quartum capitulum, per quod ipse dominus Georgius petit de provisione a nostro dominio ducatos mille auri omni anno ad minus in perpetuum, pro sua subventione, pro se et heredibus suis; procurari debeat per dictum collegium, cum ipsis ambassatoribus, de dando ipsi domino Georgio, et suis heredibus, ex legitimo matrimonio descendentibus, de introitibus Scutari, quam

minus dari poterit, usque ad quantitatem praedictam ducatorum mille.

Ad ultimum capitulum, per quod petit, quod si suus pater, vel dominus Georgius, vel dominus Balsa, barbani sui, accepissent aliquid, vel offendissent alicui Veneto, quod propter dictam causam sibi nichil dici possit; procurari debeat per collegium, quod dicti ambassiatores condescendant ad essendum contentos, quod non possit molestari de provisione, quam sibi daremus, et si poterunt obtinere benequidem, quando autem obtinere non possent, condescendere possunt ad essendum de illo contento, considerato quod núnquam terminatum fuit, quod ipse dominus Georgius sit debitor alicui.

Et si habebunt dicti ambassiatores libertatem condescendendi ad istas modificationes per nos factas, concludatur cum eis in bona gratia. Si vero dicerent non habere libertatem, tunc dicatur quod ista est nostra finalis intentio, et propterea possunt pro habendo voluntatem domini sui in hoc disponere, eundo vel scribendo, secundum quod eis videbitur et placebit. — de parte 49.

Ser Iohannes a Bocolis vult: Quia examinatis bene omnibus quae examinanda sunt, de istis factis Scutari, et potissime pactis et conditionibus, cum quibus ambassiatores domini Georgii qui hic sunt, dicunt ipsa loca nobis dare posse, non faceret pro nobis, ne

que nostro dominio, acceptare dicta loca, vadit pars: quod cum illis bonis verbis, quae dominio videbuntur, responderi debeat dictis ambassiatoribus, quod cum conditionibus cum quibus illa dicunt nobis dare posse, non videtur nobis de acceptando loca praedicta. — de parte 36.

Ser Nicolaus Lauredanus volebat: quod responderetur dictis ambassiatoribus, quod essemus summe contenti, quod dominus suus possit potenter et bene conservare sibi loca sua; sed postquam se reperit in dicto termino, de quo dolemus, consideratis expensis quae pateremur in accipiendo dicta loca, videretur nobis esse iustum, quod dominus suus pertransiret nobiscum cum liberalioribus pactis illis quae petunt, et maxime considerato, quod capitaneus noster Culphy retulit nobis, dictum dominum Georgium habere magis liberalem dispositionem illa quam dixerunt, et ideo in casu quo non velint vel non habeant maiorem libertatem illa quam dixerunt, rogamus eos, quod non tedeat reverti ad dominum suum, et eidem referre nostram bonam voluntatem et dispositionem, quae est teste deo, complacendi desideriis suis in cunctis nobis possibilibus et honestis, cum simus dispositi mittere de brevi ambassiatorem nostrum ad praesentiam suam, de intentione nostra plenarie informatum. Et ex nunc sit captum, quod mittatur unus ambassiator, qui cum galeis

nostris Culphy, primo vadat D u r a c h i u m, ad informandum se cum rectore de inde, et cum omnibus aliis qui ei videbuntur, ubi sunt et quantum se extendunt confines Durachii, tam tempore antiquo quam moderno, et de omnibus aliis spectantibus ad hoc factum; et subito postea vadat ad dictum d o m i n u m G e o r g i u m, et in locis dicti domini Georgii similiter se informet de praedictis, et de situ locorum S c u t a r i et D r i v a s t i et f l u m e r i e, et de omnibus pertinentibus ad confines dictorum locorum, et provinciae in qua sunt; et finaliter debeat esse cum dicto domino Georgio, et cum illis rationibus et verbis ac iustis demonstrationibus, quae dicto ambassiatori videbuntur, debeat procurare de inducendo dictum dominum Georgium ad omnia illa pacta, quae sint in praerogativam nostri dominii, procurando quod ipse mittat suum procuratorem cum mandato ad plenum; et cum ultima intentione dicti domini Georgii, quam sentire poterit, Venetias revertatur, quia postea providebitur per istud consilium, ut videbitur esse bonum. Qui ambassiator eligatur per duas manus electionum in hoc consilio, et unam per scrutinium inter dominum consiliarios capita et sapientes ambarum manuum; possit accipi de omni loco et officio et iudicatu petitionum, exceptis procuratoribus; respondeat die qua eligetur vel altera ad tercias, et non possit refutare sub pena ducatorum L. et teneatur recedere cum galeis Cul-

phy; habeat de salario a quo de Venetiis recedet usque reditum suum, ducatos ·L· in mense et ratione mensis, possit expendere in omnibus expensis quomodocunque occurrentibus, pro se et familia ducatos tres, habendo et tenendo quatuor famulos, unum notarium cum uno famulo, et unum coquum, exceptis nabulis navigiorum, eundo, stando et redeundo. Interim vero donec dictus ambassiator recedet, si videbitur quod bonum sit ei aliquid comittere ultra praedicta, poterit provideri ut videbitur opus esse. — de parte 4.

Secr. Cons: Rogat. Lib. III. E. ch. 123.

CXCIX. 1395. Indict. III. 11. Maii.

Привилегія на грађанство Млетачко г. Ђорђа Срацимира.

Privilegium magnifici domini Georgii Stracimiri, domini Zente etcet. prout habuit pater eius.

Anthonius Venerio dei gratia dux Venetiarum etc. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris, presens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Inspexit alias ducalis benignitas, clarum honorem et perfecte reverentiam caritatis, quam magnificus condam dominus Strazimirius, baro maritime Sclavonie, ad nostrum honorem comodumque nobilium et mercatorum et fidelium nostrorum, in suo do-

minio commorantium, effectualiter demonstravit. Adeo quod sub felicis memoriae illustri domino Laurentio Celsi Venetiarum duce, predecessore nostro, in numero honorabilium civium nostrorum intus et extra, cum suis heredibus promeruit aggregari, sibique privilegium civilitatis Venetiarum, bulla ipsius domini ducis argentea communitum, extitit de sola ipsius dominii munificentia gratiosius elargitum, prout in libris cancellariae nostrae reperitur distinctius annotatum. Nunc autem magnificus dominus Georgius Strazimiri, dominus Zentae et cet. filius condam domini Strazimiri antefati, fecit nobis per suum procuratorem devotissime supplicari, ut pro speciali consolatione et honore suo, simile privilegium, prout condam dicto eius patri datum extitit, in personam ipsius domini Georgii et heredum suorum concedere dignaremur. Nos autem amicabili requisitioni suae annuere cupientes, praesertim laudabili eius dispositione erga dominium nostrum inspecta, etiamque supplicationem suam iustam esse concernimus, dictum privilegium scribi mandavimus et eiusdem ambaxiatori solenniter exhiberi, in forma subsequenti; videlicet:

Tanto benignius ducalis providentia consvevit personas honorabiles sibi devotas et fideles honoribus prevenire, ipsarumque fidem et devotionem, dignis retributionibus

compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare, et ipsarum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatui nostro devotiores fide et operibus se ostendunt; attendentes igitur multiplices fidei puritatem et devotionis plenitudinem, quam magnificus vir, dominus Georgius condam Strazimiri, dominus Zente et cet. ad nostrae magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit; qui in agendis, nos, ducatum nostrum et singulares personas ducatus eiusdem tangentibus, devotum et promptum laudabiliter et incessanter se praebuit atque prebet; supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosius annuentes, eum cum suis filiis et heredibus, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et heredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus, in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, imunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus magnificus dominus Georgius Strazimiri cum suis filiis et heredibus in Venetiis

et extra perpetuo gaudeat et utatur; idem quoque per circumspectum virum Vallem Johannis de Dulcineo, ambaxiatorem suum, soleniter ad sancta dei evangelia prestitit fidelitatis debitum juramentum. In quorum omnium fidem et evidentiam pleniorem presens privilegium fieri jussimus, et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominicae incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo quinto, mensis Maii die undecimo, indictione tercia.

Liber privilegiorum I-mus ch. 115.

CC. 1396. Indict. IV. 14. Aprilis.

Уговоръ, коимъ посланици г. Ђорђа Срацимира у овога име, уступаю Млетчићима градове Скадаръ и Дривастъ.

Instrumentum

concordii et compositionis tractatus cum ambassiatoribus magnifici domini Georgi Strazimirii, pro facto Scutari et Driuasti.

In Christi nomine. Amen. Anno nativitatis ejusdem millesimo trecentesimo nonagesimo sexto, indictione quarta, die quarto decimo mensis Aprilis. Cum magnificus et potens dominus, dominus Georgius Strazimiri de Balsiis, dominus Zente etc. miserit ad presentiam serenissimi et excelentissimi domini, domini Antonii Venerio dei gratia incliti Venetiarum ducis etc. suique dominii, suos ambassiatores, virum nobilem dominum Helyam quondam Marini, et cir-

cumspectum virum Chinesium ejus servitorem, et per illos notificari fecerit, qualiter cum dei auxilio recuperaverat de manibus infidelium Theucrorum civitatem suam Scutari cum castro, et certa alia loca sua, que per illos sibi arepta fuerant, et indebite tenebantur; sed quia sciebat imperatorem Basitum continuo anhelare ad rehabendum civitatem predictam, ut cum ipsa posset partes alias circhavicinas, tam suas, quam aliorum in contemptum Christiani nominis facilius subiugare, maxime dubitabat, ymo clarissime cognoscebat ipsa loca defendere et manutenere non posse, et propterea pro honore fidei catolice et salute animarum et corporum tot fidelium Christianorum, quot sunt in partibus antedictis, requiri et rogari fecerit serenissimum dominum ducem predictum, et suum dominium, quatenus tamquam christianus princeps, velet ipsam civitatem Scutari et locum Driuasti, et certa alia loca sua, sub dominio, potestate, et potentia sua recipere et acceptare; cum paratus sit illa cum juribus et jurisdictionibus suis, dominio mero et mixto imperio illariter sibi dare, ut ita salvi fiant subiecti populi, terris ipsis. et per consequens idem dominus Georgius cum aliis terris et locis sibi restantibus, et ceteri circhavicini partium predictarum. Et ipse illustrissimus et excellentissimus dominus, dominus dux suumque dominium Venetiarum, licet clare videant et cognoscant dubia et pericula,

labores etiam et expensas, qui et que plerumque solent ex talibus intromissionibus evenire, — eorum progenitorum vestigia imitantes, qui inter alios christicolas fuerunt semper vere fidei cultores, et praecipui defensores, dispositi sint, predictis dubiis et periculis ob dei reverentiam postergatis, pro conservatione fidei sue sancte, et salute tot fidelium christianorum, in complacentia etiam dicti domini Georgii, quem sincere dilexerunt, et diligunt, ipsam civitatem Scutari, et alia loca que eis dare vult, ne redeant ad manus ipsorum Turchorum, persecutorum Christi nominis, acceptare. Idcirco nobilis et sapiens vir, dominus Nicolaus Delphino, quondam domini Galeacii, honorabilis civis Venetiarum, sindicus et procurator ac negotiorum gestor ipsius serenissimi et excellentissimi domini, domini Antonii Venerio dei gratia incliti ducis Venetiarum etc. et comunis Venetiarum ad infrascripta et alia exercenda, specialiter creatus et constitutus, ut constat instrumento publico sindicatus, scripto manu providi viri Iohannis de Oltedo quondam Ser Andree, imperiali auctoritate notarii, et ducatus Venetiarum scribe, predictis anno et indicione, die vero vigesimo primo mensis Marcii a me notario infrascripto viso et lecto, sindicario nomine prefati domini ducis et comunis Venetiarum ex parte una, et nobilis ac circumspecti viri, dominus Helyas quondam Marini, et Chinesius supradicti,

sindici procuratores et negotiorum gestores dicti magnifici et potentis domini, domini Georgii Stracimerii de Balsis, habentes similiter ad infrascripta et alia facienda, plenissimam libertatem, ut constat publico instrumento procuratoris et mandati, scripto manu Iohannis de Morigiis quondam Antonii de Mediolano, imperiali auctoritate notarii, in millesimo trecentesimo nonagesimo quinto, indicione quarta, die decimo mensis Novembris, in civitate Dulcigni, a me notario infrascripto etiam viso et lecto, ex parte altera, ad infrascripta pacta et conventiones, sponte deliberate unanimiter et concorditer devenerunt. **Primo** quidem, quod ipse magnificus dominus Georgius Stracimeri, dominus Zente, dare debeat ipsi serenissimo domino duci et comuni Venetiarum seu habentibus ab eis arbitrium et potestatem ipsa loca accipiendi, et acceptandi, civitatem Scutari cum castro suo, et cum omnibus introitibus, dohanis, datiis, pedagiis, et gabellis, tam sancti Sergii, quam aliis ad ipsam civitatem spectantibus, et cum toto lacu et insulis in eo existentibus, et secundum quod labitur flumen quod Boiana vulgariter nuncupatur, usque ad marinam. Item dare debeat ipsi domino duci et comuni Venetiarum, aut illis qui per ipsos ad hoc fuerint deputati, civitatem Drivasti cum castro et pertinentiis suis, et castrum Satti cum dohana del Dagno, et cum omnibus villis, dohanis, introitibus, pareziis et

datiis, et cum tota contracta, secundum quod posita est et continet a bucha dicti fluminis sursum, cum tota aqua et apud vel iuxta — saltam cum tota contrata, secundum quod posidet ad presens, et posidebat ipse dominus quando inceptum fuit tractari de factis istis. Quas quidem terras et loca, tam in primo quam in isto capitulo posita, ipse dominus Georgius Stracimeri dare et transferre debeat in ipsum dominum ducem, et comune Venetiarum, jure proprio in perpetuum, cum omnibus juribus et jurisdictionibus suis, et cujuslibet eorum, cum pleno dominio mero et mixto imperio, et libera potestate, ita quod de ipsis vel earum aliqua vel aliquo, aliqua ratione vel causa, vel titulo vel colore, ipse dominus Georgius vel sui successores numquam se possint vel debeant impedire, sed semper remaneant vel sint ipsius domini ducis et comunis Venetiarum. Reservante eo sibi, magnifice uxori sue, et suis heredibus, civitatem Dulcigni cum toto suo districtu, et similiter Antivarum cum tota contrata, usque Divicinam stiena, et ita supra per montes, confinando cum altera ripa lacus, et ita infra ab altera parte fluminis, per ripam dicti fluminis usque ad marinam, que tota patria vulgo dicitur Sabuiana, ita tamen, quod ipse magnificus dominus Georgius, et successores, non possint neque debeant super ripam

dicti fluminis vocati S a b o i a n a, quam retinet pro se et in parte sua, et per quod itur Scutarum, neque per unum miliare infra terram, aliqua parte edificare, nec edificari facere aliquid fortilicium, ut transitus dicti fluminis semper remaneat expeditus. Ultra autem unum milliare infra terram, posint in ipso territorio edificare, et edificari facere quodlibet fortilicium, secundum quod eis videbitur et placebit.

Item, quod ipse magnificus dominus Georgius Stracimeri, dominus Zente etc. cum omnibus filiis et heredibus suis, sit et esse debeat n o b i l i s V e n e t i a r u m e t d e m a j o r i c o n s i l i o Venetiarum, ita quod tam ipse, quam dicti sui filii et heredes, quotiescumque se transferrent ad civitatem Venetiarum, possint venire ad manus consilii Venetiarum, et in eo stare et facere, quemadmodum stant, et faciunt alii nobiles Venetiarum de majori consilio antedicto. I t e m quod ipse dominus dux et comune Venetiarum non possint neque debeant per se, vel alios modo aliquo vel ingenio, contra debitum comunis, inquietare, vel molestare ipsum magnificum dominum Georgium, nec suos heredes, de contrata quam ipse pro se retinet, nec illam eis auferre vel auferri facere, ymo ipse et sui heredes possint eam possidere, et tenere, et de ea disponere et facere, sicut sibi placuerit, tamquam dominus ejus, possendo ultra hoc in ea et qualibet

terra, et loco ejus elevare vexilla et insignia sancti Marci, ut per illa cognoscatur esse nobilis, et civis Venetiarum. Item, quod si aliquis ex subditis et habitatoribus contrate predicte, quam ipse dominus Georgius resservavit, et per se resservat, aufugeret et iret ad habitandum terras vel loca, que ipse dat ducali dominio, quod illi tales sibi restitui debeant, et assignari per rectores et officiales qui ibi fuerint per ducale dominium, et versa vice, si aliquis ex subditis contrate quam ipse dat ducali dominio, aufugeret et iret ad habitandum terras vel loca ipsius domini Georgii, quas et que per se retinet, quod illi tales restitui et assignari debeant officialibus et rectoribus domini ducis, et comunis Venetiarum, salvo si ab una parte vel ab altera aufugerent aliqui pro delicto criminali, per quod puniendi personaliter forent, quare in isto casu predicti per unam partem, neque per alteram debeant assignari, sed sint, et remaneant in loco, ad quem fugerent, liberi, et securi. Item, quod ipse dominus Georgius, et sui heredes ex legitimo matrimonio descendentes, habere debeant ab ipso domino duce, et comuni Venetiarum, de primis introitibus, qui habebuntur de locis predictis, omni anno ducatos mille pro sua subventione. Si vere dicti introitus non attingerent summam predictam ducatorum mille in anno, tunc dictus dominus Georgius et sui heredes, ex matrimonio legitimo descen-

dentes, habere debeant tantum minus, quantum minus exigetur et habebitur, ut justum est. Item, si pater dicti domini Georgii, seu barbani sui, dominus Georgius vel dominus Balsa, aliquo casu accepissent aliquid alicui Veneto, vel eidem modo aliquo offendissent, quod propter dictas causas ipsi domino Georgio nichil dici possit vel aliquid imputari. Que omnia et singula suprascripta, et in presenti contractu contenta, dicti procuratores et sindici et uterque eorum, dictis nominibus, et omnibus modis, juribus, formis et causis quibus melius potuerunt, promiserunt sibi invicem, scilicet una pars alteri et altera alteri, per solemnem stipulationem hincinde intervenientem, firma, rata et grata habere et tenere et effectualiter ac inviolabiliter observare, et contra ea vel eorum aliquid non contrafacere vel venire, aliqua ratione vel causa, sub pena dupli damni expensarum, et interesse litis et extra toties comittenda et exigenda cum effectu, quoties fuerit contrafactum, solvenda a parte non observante, et applicanda parti observanti et observare volenti. Et pena commissa vel non commissa, soluta vel non soluta, presens contractus, et omnia et singula in eo contenta, firma perdurent, et debeant inviolabiliter observari. Pro quibus omnibus et singulis firmiter observandis, et adimplendis, idem dominus Nicolaus Delphino sindicus domini ducis et comunis Venetiarum, sindicario nomine suprascripto, omnia bona comunis Vene-

tiarum, mobilia et immobilia, presentia et futura, et ipsi dominus Helias quondam Marini, et Chinessius sindici, et sindicario nomine magnifici domini Georgii sepedicti, omnia bona ipsius domini Georgii mobilia et immobilia, presentia et futura, sibi invicem una pars alteri, et altera alteri perpetuo obligarunt. Renunciantes dicte partes dictis nominibus, condicioni sine causa vel ex iniusta causa, exceptioni doli mali et in factum actioni et omnibus juribus comunibus, et municipalibus fori, privilegio, et omni legum et statutorum auxilio, quibus possent seu vellent contra predicta vel aliquod predictorum, facere vel venire. Promiserunt insuper idem dominus Helias, et Ćhinesius procuratores et sindici supradicti, per pactum expressum solemni stipulatione vallatum, nomine antedicto, quod idem dominus Georgius Stracimeri per publicum instrumentum seu per suas patentes literas, bulla sua solita comunitas, presens instrumentum et omnia et singula in eo contenta ratificabit, approbabit, et emologabit, ipsumque vel ipsas in manibus . . . . . provisorum comunis Venetiarum, tradet et dabit, seu tradi et dari faciet, quibus possessionem locorum supradictorum assignabit vel faciet assignari, ut superius dictum est. Voluit etiam ipse serenissimus dominus, dominus dux, et suum dominium, ad maiorem firmitatem omnium predictorum, hoc instrumentum sua bulla plumbea communiri.

Actum Venetiis in ducali palatio, presentibus viro nobili ser Philippo de Molino quondam domini Iohannis, ac providis viris ser Iohane de Oltedo, ser Bernardo ser Dominici, et ser Laurentio Marcelo, notariis ducatus Venetiarum, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis, et aliis.

Ego Guillielminus de Vicentiis et cet.

Commemorial IX. ch. 12.

CCI. (1396) 31. Maii, in Dulcigno.

Писмо Ђорђа Срацимира, коимъ явля дужду Млетачкомъ Антонію Веніеру, да є нѣгова войска убила Радића Црноя, нѣговогъ одметника.

Exemplum litere misse per dominum Georgium Stracimirum, dominum Zente etc. ducali dominio Venetiarum.

Serenissime ac ilustrissime princeps et domine. Cum omnimoda humilitate, et reverentie recommendatione premissa, in eo tantum qui est virtutum et bonorum omnium stabile fundamentum. Quoniam scimus, quod vestra excellentia de bono statu, et victoria fidelium filiorum suorum semper audire cupit. Idcirco celsitudo vestra tenore presentium clarius inotescat; quod favente domino, die vigesima quinta mensis Aprilis, maledictus isti-

us patrie destructor, videlicet **Radic Cernoe**, interfectus fuit a nostro exercitu, et partem territorii nostri quam in manu forti tenebat, habuimus; quod prefatam dominationem vestram ignorare non arbitramur. Insuper noveritis vestros nobiles proveditores recepisse, ac a nobis habuisse, civitatem Scutari cum tota contracta, ac omnia et singula, que nostri ambaxiatores in persona nostra vestre dominationi promiserunt. Quare deo, qui omnia suo benigno adiutorio et favore suplevit, grates referimus incessanter. Ideoque strenuitati vestre in qua locavimus totius fiducie fundamentum, supplicamus, ut placeat nos retinere fidelissimos vestros filios, offerentesque nos efficaciter ad cuncta que placitura sunt. Valete in domino, cuius pietas et gratia vos conservet.

Vester Georgius Stracimiri dominus Sente etc.

Data Dulcinei, ultima mensis Maii.

A tergo quidem est, videlicet: Serenissimo ac illustrissimo principi et domino, domino Anthonio Venerio, dei gratia inclito duci Venetiarum etc.

Commemoriale IX. ch. 19.

CCII. 1396. Indict. IV. 22. Julii.

Привилегія на Млетачко грађанство госп. Сандала Косаче.

Privilegium egregii viri, domini Sandali de Chosachi, Rassie et Bosne magni voyuode; de extra cum suis filiis et heredibus

Anthonius Venerio dei gratia dux Venetiarum et cet. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam praesentibus quam futuris, praesens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consvevit personas magnificas, sibi amicabiles et devotas honoribus prevenire, ipsarumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare, et ipsorum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatui nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Attendentes igitur multiplicis benevolentiae puritatem et devotionis plenitudinem, quam egregius ac magnificus dominus Sandali de Chosachi, miles, Rassie Bosneque magnus voyvoda, ac Budue et Zente dominus, carissimus et intimus amicus nostri dominii, ad nostre magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit, qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas ducatus eiusdem tangentibus, promptum et devotum laudabiliter

et incessanter se prebuit atque prebet, supplicationibus nobis sua parte porrectis gratiosuis annuentes, praefatum magnificumdominum Sandali, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus in Venetiis et alibi deinceps haberi et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, imunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus magnificus dominus Sandali cum suis filiis et heredibus in Venetiis et extra perpetuo gaudeat et utatur. Nobis quoque praefatus dominus per venerabilem virum Theodorum Archidiaconum Scutariensem, ambaxatorem suum, soleniter prestitit fidelitatis debitum iuramentum. In cuius rei fidem et evidentiam pleniorem presens privilegium fieri jussimus et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominicae incarnationis millesimo trecentesimo nonagesimo sexto, die vigesimo secundo Julii, indict. IV-ta

Liber privileg. I-mus, charta 120.

CCIII. 1396. Indict. V. 16. Decembris.

Заключено. послати тайно єдногъ човека у Угарску, да види. єли Баязитъ упао у ову землю, као што се говори, има ли тамо какве договоре съ великашима, и како тамо стоє уобште ствари.

Capta: Quia est res sapiens habere plenam et veram informationem de novis Hungariae, et de his quae dicuntur et referuntur de factis Basiti, quod videtur intrasse dictum regnum. Vadit pars: quod possit mitti una sufficiens et discreta persona, et bene informata de conditionibus et baronibus dicti regni, ad partes illas, quae ire ostendat de inde pro factis suis, et studeat sentire et investigare caute et secrete, omnia nova quae habebuntur in dictis partibus, ab illis personis quae sibi videbuntur, tam de factis Basiti, quam de tractatibus quos haberet in regno, et de dispositionibus praelatorum et baronum, et totum illud quod habere et sentire poterit per quemcumque modum, quanto praestius poterit, nobis studeat reportare, ut simus de omnibus informati et providere possimus, sicut nobis videbitur opus esse. Et quod nuntius stare debeat de inde, si videbitur sibi posse stare cum securitate, scribendo continuo et de tempore in tempus, illud quod sentiet et habebit, et quando videbitur sibi cum securitate stare non posse, Venetias revertatur, de omnibus informatus.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. ch. 134.

CCIV. 1396. 16. Decembris.

Заключено, явити намѣстницима кралѣвимъ у Будиму, да се краль Жигмундъ избавіо, и да срећно стигао са Млетачкимъ галіяма у Грчку. (После битке кодъ Никопоља.)

Capta. Quod scribatur dominis rectoribus in Buda pro serenissimo domino rege Hungariae, in hac forma:

Quia certi reddimur, quod vos tamquam fideles et devoti sacrae regiae maiestatis Hungariae, certum et incolumem eius redditum ad partes Adriatici maris, summa affectione cupitis persentire, magnitudini vestrae praesentibus nunciamus, quod per unum nostrum navigium, veniens de locis nostris Coron et Mothon, praesentialiter habuimus, qualiter ipse dominus rex cum comitiva sua et aliquibus nostris galeis, ac galea Jadratinorum, die sexto mensis instantis, ad loca nostra applicuit antedicta, propter quod considerato dierum lapsu, et praeteritorum temporum qualitate, speramus quod deo duce, ipsum de brevi poteritis incolumem revidere, de quo pro bono Christianitatis, utilitate regni et suae maiestatis contemplatione, assumemus consolationem et letitiam cordialem.

Et similiter scribatur domino imperatori Romanorum ac ducibus Austriae,

in illa forma, quae pertinens videbitur et honesta.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. E. ch. 134.

CCV. 1396. Indict. V. 21. Decembris.

Одговоръ посланицима цара Римскогъ и краля Чешкогъ Венцеслава, на пытанѣ: знаду ли Млетчићи што о судбини краля Угарскогъ Жигмунда. (Скраћено)

Capta. Respondeatur ambasiatoribus serenissimi domini Romanorum et Boemiae regis — etc. . , ...

(Prima tria capitula agunt de factis regis, quae operatus est pro sedando scismate ecclesiae; — in quarto capitulo rex dicit, quod ecclesia ad unitatem reducta, facilius poterit non solum pacem Italie procurare, sed etiam ad resistentiam et depressionem infidelium Theucrorum, persecutorum fidei catholicae, uti necessitas praesentialiter exigit, de remediis utilibus et necessariis providere; in quinto capitulo petit rex auxilium Venetorum ad tollendum scisma ecclesiae; etc.)

Ad septimum capitulum, faciens mentionem si aliquid sentimus de serenissimo domino rege Hungariae, et si sentiremus eum in aliquibus necessitatibus vel angustiis, quod provideamus sibi de remedio et cet. Respondeatur, quod illud quod sentimus et habemus de ipso domino rege, ipsi sen-

tiunt et habent ut nos, de sinistro et infelici casu cuius et sui exercitus, novit deus, quem non latet, nos portavimus et portamus, illam cordialem displicentiam et passionem, quam portare possumus, tam propter singularem caritatem, qua coniuncti sumus secum, quam propter damna, quae ex casu illo sequentur regno suo et toti Christianitati; pro cuius regni conservatione regis et coronae Hungariae, ea quae elapsis temporibus fecimus, certi reddimur, fore ita publica toti mundo, quod circa eorum narrationem non intendimus laborare; et ita ad praesens facimus et sumus dispositi facere in futurum, in his, quae rationabiliter fieri possunt parte nostra.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. E. ch. 134.

CCVI. 1396. 27. Decembris.

Заключено послати на сусретъ кралю Жигмунду посланика до Дубровника. (Скраћено.)

Captum: mittere ambassiatorem obviam regi Hungariae usque Ragusium, qui die 6 Dec. advenit cum quatvor galeis. una Jadratina et tribus Venetis, cum sua comitiva ad Mothon; ad condolentiam ei significandam.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. ch. 135.

CCVII. 1396. Indict. V. 26. Januarii.

Заключено, одговорити посланицима краля Угарскогъ Жигмунда, кои захвалюю што су Млетачки капетани у Цариграду были кралю у помоћи, и кои ишту помоћь за Цариградъ противъ Турака, да су за ту цѣль Млетчићи спремили осамъ галія. (Скраћено.)

Capta: Respondere ambassiatoribus regis Hungariae, qui regratiabantur nomine regis, de eo quod capitaneus Culphy et supracomiti Veneti, tam parati erant ad sua servitia, quando venit Constantinopolim; — ad provocationem de ferendo auxilio Constantinopoli et populo christiano contra Turchos, dicunt quod de novo armarunt octo galeas, et persvaderunt Januenses ut arment quinque galeas, quae statim ibunt ad defendendam Romaniam contra Turchos; — et cet.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. E. ch 137.

CCVIII. 1396. 28. Januarii.

Одговоръ посланицима краля Францускогъ, како су на нѣгову молбу послали нѣгове люде на своіой галіи у Далмацію, кои иду да избавляю зароблѣне одъ Турака Француске и Бургундске витезове, кои се налазе у Рашкой землѣи, и у Турака. (Скраћено.)

Capta. Respondeatur ambassiatoribus regis Franciae, de facto captorum suorum Franciae, quos recomendat rogando nos, ut porigamus manus adiutrices ad libera-

tionem eorum, respondeatur . . . . dispositi tam ipsi domino regi Franciae, quam domino duci Burgundiae et aliis principibus de inde complacere, dari fecimus eorum nuntiis, qui hic fuerunt, unam nostram galeam, quae ipsos conducet primo ad partes Dalmatiae, ad locum ubi est dominus rex Hungariae, deinde ad locum unde ire possent ad visitandum dominum ducem Nivernensem et alios, qui in Rassia capti sunt. Et quia dixerunt, quod habeant in mandatis eundi successive Constantinopolim, et postea in Turchiam, pro visitatione aliorum qui ibi sunt, providimus propter longam moram factam in mari per dictam galeam primam, de armando unam aliam galeam de novo, quae iam expedita est et brevissime ibit ad levandum eos et coducendum ad partes Constantinopolis, ... facimus id boni quod fieri potest in istis factis, ut nuncii sui possint celeriter exequi mandata dominorum suorum et principum praedictorum.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. ch. 138.

CCIX. 1397. Indict. V. 7. Aprilis.

Наставленѣ за капетана Кулфа, идућегъ у Цариградъ и къ султану Баязиту. (Скраћено.)

Capta. Quod fiat comissio nobili viro ser Benedicto Superantio, procuratori, capitaneo generali Culphy, in ista forma:

Nos Antonius Venerio dei gratia dux Venetiarum etc. Comittimus tibi nobili viro Benedicto Superantio, ... ambassiatores Venetos deponas in Segnia, et eas Constantinopolim, ... debeas ire ad praesentiam domini imperatoris eum assecurare de succursu et subventione, et hortare eum et Januenses de Pera stent firmi, et defendant se contra Turchos, assecurando eos de auxilio Venetorum, ... Sed si videres quod imperator et illi in Pera vellent facere pacem cum Basito, tunc etiam facias pacem, ne Veneti soli remaneant cum Turcho in guerra, quod nimis periculosum esset . . . Modus vero quo velimus devenire ad pacem cum Turchis esset, secundum quod semper fuimus et stetimus cum patre et eo, et secundum quod obtinuit ab isto Basaito ser Franciscus Quirino; scilicet, quod habeamus nos et omnia loca nostra pacem cum eo, ita quod sint salva et secura per terram ab omnibus suis, nec debeant ab aliquo damnificari et molestari, et e converso; et quod nostri possint ire et conversari in locis suis salvi et securi, sicut soliti erant, et vice versa sui in nostris — etc. . . . .

Verum quia posset ocurrere, quod ipse Basitus vel sui facient requisitionem de duobus, primo, de volendo habere pacem nobiscum etiam in mari, et secundo, sicut alias iam dixit, de non volendo dare pacem locis

per nos de novo aquisitis, prout sunt civitates Argos et Neapolis, Athenarum, Durachii et Scutari, quia diceret quod forent sua et quod sunt suae venationis, ut solitus est dicere . . . . Quando autem staret constans, dicas quod debeas scribere et expectare mandata nostra ; verum in hoc casu essemus valde contenti, quod tam dominus imperator quam Januenses differerent ad concordandum se, donec nos responderemus. — Si vero imperator et Januenses jam essent in concordio cum Basito, volumus quod etiam tu omnimode studeas de ponendo nos etiam in concordio cum ipso Basito , modis et formis superius dictis.

Preterea quia consideramus, quod de levi possit esse, quod imperator Chaloiani, nepos imperatoris Chier Manuli, intrasset in imperio seu intraret, quia ut sentimus Basitus videtur dispositus non habere pacem secum, nisi relinquat imperium, committimus tibi, quod in isto casu habeas libertatem comparendi ad praesentiam suam . . . . et requirere eum de renovatione illarum treuguarum, quas fecit et renovavit secum alias Ser Franciscus Fuscolo . . . . Et in isto casu volumus, quia non est dubium, quod si erit in imperio, Basitus illum poni fecerit, quod si Januenses de Pera erunt secum in concordio, tu debeas procurare de ponendo nos etiam in pace secum, . . . etc.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. E. ch. 146. et 147.

CCX. 1398. Indict. VII. 27. Septembris.

Заключено: наложити управителю Драчкомъ, да купи едну кућу, у коіой ће госпоя Воиславa, сестра Ђорђа Топіе, моћи до смрти свое седити.

Capta. Insuper quia suplicatum nobis est pro parte dominae Voyslavae, sororis quondam domini Georgii Tobiae, olim domini Durachii, quod dominatio nostra dignetur habere respectum suae conditionis, videlicet quod propter parvam provisionem, quam habet, scilicet ducatorum centum in anno, opportet ire mendicando de domo in domum, et propterea dignemur eidem providere de una domo, pro sua habitatione. Vadit pars, quod mandetur rectori nostro dicti loci, quod expendere debeat, ducatos sexaginta in una domo, in qua ipsa domina habitare possit in vita sua, et post mortem suam reducatur in comune, pro complacentia ipsius domine.

Misti del Senato. XLIV. ch. 64.

CCXI. 1399. Indict. VII. 10. Junii.

Привилегія на Млетачко грађанство краля Босанског Остое.

Privilegium Serenissimi domini Stephani Ostoya, dei gratia Rassie, Bosne Maritimeque et cet. cum suis filiis et heredibus; de intus et extra de gratia.

Anthonius Venerio dei gratia dux Venetiarum etc. Universis et singulis tam

amicis quam fidelibus et tam praesentibus quam futuris praesens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Tanto benignius ducalis providentia consvevit personas illustres et excelsas sibi devotas et fideles honoribus prevenire, ipsorumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare et earum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatui nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Attendentes igitur multiplicis benevolentiae puritatem et devotionis plenitudinem, quam serenissimus et excelsus dominus Stephanus Ostoya, dei gratia Raxie, Bosne et cet. rex illustris, ad nostre magnitudinis excellentiam habere promptis affectibus se ostendit, qui in agendis nos ducatum nostrum et singulares personas ducatus eiusdem tangentibus, benevolum et amicabilem se incessanter prebuit atque prebet. Votis suis et precibus affectuosius et gratiosius annuentes, ipsum serenissimum dominum Stephanum cum suis filiis et heredibus, nostrorum omnium consiliorum et ordinamentorum necessaria solemnitate servata, in Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus perpetuo recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus fecimus et facimus, et pro Veneto et cive nostro cum suis filiis et heredibus in Venetiis et alibi deinceps haberi

et procurari omni effectu et plenitudine volumus et tractari, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, imunitatibus et honoribus quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri utuntur et gaudent, idem serenissimus dominus rex in Venetiis et extra libere gaudeat decetero et utatur. In cuius rei fidem et evidentiam pleniorem, fieri jussimus et bulla nostra aurea pendente muniri (sic). Datum in nostro ducali palatio, ano dominicae incarnationis MCCCLXXXXVIIII mensis Junii die decimo, indictione septima

Liber privileg. I-mus, charta 132.

CCXII. 1400. 21. Junii.

Одговоръ посланику господара Авлонскогъ, да Млетчићи немогу пріймити нѣгову землю подъ свою власть, него му саветую, да се држи противъ Турака, а да ће скоро добити помоћь одъ христіянски владаоца.

Quod respondeatur oratori domini Avalonae, qui hic est, ad illa quae nobis dixit pro parte domini sui, scilicet de volendo nobis dare loca sua, cum conditione quod nos debeamus providere de eo hic vel ibi, ita quod honorifice cum sua familia possit ducere vitam suam; quod nos cognoscimus, quod oblatio quam nobis facit ipse dominus suus de locis suis, procedit a sincera affectione quam habet ad nostrum dominium, de quo regraciamur sibi satis. Sed consideratis diversis

agendis, quae praesentialiter occurrunt nobis, propter quae male possemus in tot partibus providere, non videtur nobis de volendo acceptare et intromittere loca ipsa. Scimus tamen tanquam singularem amicum et verum Christianum svadere sibi quantum possimus, quod velit esse boni et constantis animi ad defensionem et conservationem locorum suorum, ita quod non vadant ad manus Turchorum, dissimulando cum eis quantum melius potest; quia habemus bonam spem in gratia Jesu Christi, quod illuminabit ita mentes catolicorum principum et dominorum ad providendum contra eos, quod tam ipse quam alii domini, qui vivunt sub timore ipsorum, poterunt stare et vivere, in locis et dominiis suis, pacifice et quiete; utendo his et similibus verbis, quae dominio circa istam intentionem utilia videbuntur.

Misti del Senato XLV. ch. 20.

CCXIII. 1400. 4. Novembris.

Капетану Млетачкомъ у Драчу налаже се, да пошлѣ у Млетке драгоценый накитъ, кои є негда быо госпоє Воиславе, сестре Ђорђа Топіє, и кои садъ ишту натрагъ Вукъ Бранковићъ и нѣгови синови.

Capta: Cum baiulus et capitaneus noster Durachii scribat, quod videtur sibi, quod corona et cercelli ei assignati per precessorem suum, tamquam de bonis condam magnifici domini Georgii Thopiae, spectent nostro comuni et non filiis domini Vul-

chi de Brancho, petentibus dictam coronam et cercellos tamquam bona condam dominae Voyslavae, quia dictus dominus Georgius dedit et dimisit civitatem Durachii et omnia sua bona comuni Venetiarum. Et bonum sit providere super hoc; vadit pars: quod scribatur et mandetur baiulo et capitaneo Durachii, quod debeant mittere Venetias per personam confidentem ad manus nostrorum officialium rationum veterum, dictam coronam et cercellos, ut postea possit per istud consilium provideri de dictis rebus sicut justum videbitur.

Misti del Senato XLV. ch. 38.

CCXIV. 1401. 4. Marcii.

Заключено, дати пуномоћіе дужду и нѣговомъ савету, да могу тайно уговарати и намирити се са Турчиномъ *Сайномъ*, комъ є Ђорђе Срацимировъ Балша, найпре предао Скадаръ, па га є после опетъ одъ нѣга отео и дао Млетчићима.

Cum sicut clare habetur et per experientiam apparet, dominus Georgius Strazmir est potissima causa insultus et derobationis, quae fiunt per Saynum Turchum in territoriis et districtibus nostris Scutari et illarum partium, et propter multos respectus faciat pro nobis, habere advertentiam et cogitare factis nostris, specialiter considerato, quod dictus dominus Georgius contrafecit pactis nostris, propter quod deliberatum est per nostra consilia, quod non detur amplius

ei aliqua provisio sicut habebat; et etiam considerato, quod dictus dominus Georgius dedit primo dicto Sayno Turcho locum Scutari, et postea illum eidem surripuit et postea illum dedit nostro dominio, de quo dictus Saynus non bene contentus praetendens ius habere in eodem loco, nunquam cessabit inferre molestias et gravitates contraere‘ nisi aliud remedium apponatur. Et non faciat pro nostro dominio, quod dictus locus veniat in manus Sayni Turci. Vadit pars: pro honore nostri dominii et refrigerio et quiete subditorum nostrorum illarum partium: quod collegium domini, consiliariorum, capitum, sapientum consilii et ordinum, habeant libertatem tractandi et conveniendi cum dicto Sayno, per illum secretum et bonum modum, qui praedicto collegio vel maiori parti videbitur, etiam si opus erit facere aliquam expensam pro praedictis, quae possit fieri et expendi sicut videbitur, quia omnia fient cum quam maiori honore et minori gravitate fieri poterit pro nostro communi.

Misti del Senato XLV. ch. 61.

CCXV. 1401. 8 Augusti.

Одговоръ посланику Констaнтина господара Србскы земаля, сусѣдны Драчу, и нѣгове супруге Єлене, сестре Ђорђа Балше, захтеваюћи нека наслѣдства, оставлѣна одъ реченогъ Ђорђа Балше овой своіой сестри Єлени.

Cum iam pluribus, diebus comparuerit ad nostram praesentiam quidam ambassiator

Constantini domini Serviae, teritorii quod est circum circa teritorium nostrum Durachii, et ambassiator etiam dominae Helenae uxoris dicti Constantini, quae Helena fuit soror domini Georgii, qui nobis dedit civitatem Durachii, et dictus ambassiator petierit nomine praedictorum, sicut etiam scribunt per suas litteras: quod dictis Constantino et dominae Helenae fieri faciamus nostras patentes litteras, per quas concedamus eisdem, quod cum suis filiis, et similiter homines et subditi sui, cum eorum rebus et bonis, famulis et servitoribus, valeant stare, transire, recipi et tractari libere, amicabiliter et secure in locis et terris nostri dominii, per illum modum et sicut recipiuntur et tractantur nostri cives. Item petit dictus ambassiator pro partae dictae dominae Helenae, quod nobis placeat facere eidem dare et assignare aliquas res et bona, quae fuerunt condam domini Georgii Thopiae fratris sui, per ipsum donatas dictae dominae Helenae, ante mortem dicti domini Georgii. Quae res et bona detinentur in Durachio propter quoddam testimonium, quod fecit quaedam domina Goyslava, soror dicti domini Georgii et dictae dominae Helenae, ad quam Goyslavam non spectabant dictae res nec dicta bona, quia ipsa habuerat dotem suam, et dicta domina Helena nullam dotem habuerat, nisi donationem factam eidem, per dictum domi-

num Georgium. Et per baiulum et capitaneum nostrum Durachii nobis scriptum fuerit. quod consideratum esse necessarium, quod omnia blada et quelibet alia grassa, quae conducitur per terram Durachium, transeant per dicta loca dominae Helenae sive dicti Constantini viri sui, qui si vellent possent obstare, consulit bonum esse quod complaceatur sibi in eo quod fieri potest: Vadit pars: Quod respondeatur dicto ambassiatori cum illis bonis et amicabilibus verbis quae videbuntur dominio. Quod sumus contenti facere domino suo et dictae dominae Helenae nostras litteras patentes in forma necessaria, per quas possint ad suum beneplacitum cum suis filiis et similiter sui familiares cum eorum rebus et bonis quibuscunque, venire, transire, recedere et stare secure in Durachio et omnibus locis et territoriis nostris, ac debeant amicabiliter et favorabiliter recipi et tractari, prout tractantur et recipiuntur nostri cives. De mercationibus vero solvant in Durachio et in aliis civitatibus et locis nostris secundum consvetudinem. Ad alteram partem respondeatur, quod considerato quod non ostendit nobis aliquam scripturam nec aliquod testimonium, per quod de jure appareat dicta bona et res spectare ad dictam dominam Helenam, nec etiam altera pars cui dimissae sunt dictae res, non est praesens, nec aliquis pro eis, sed solum audivimus petitionem quam facit praedicta domina Helena sine aliqua

batione. Et quidam noster baiulus scribat, quod dictae dominae Helenae et viro suo Constantino dedit omnia quae dimittuntur per dictum testamentum et fecit jus eis; non videmus quod cum honore nostro et observatione juris et justitiae possimus aliud respondere ei super dicta parte, nisi quod scribemus regimini nostro Durachii peticionem suam, et mandabimus ei expresse, quod examinet diligenter et mature jura dictae dominae Helenae, et cum expeditione faciat dictae dominae Helenae sive suo procuratori juris et justiciae complementum, et in casu quo dictum nostrum regimen cognoscat de jure dicta bona eidem dominae Helenae spectare, debeat eidem ipsa assignari et dari facere. Quando vero videretur aliter dicto nostro regimini, nobis scribat examinationem quam fecerit et parere suum in dicto facto, quod postea providebimus prout nobis videbitur. Et sic scribatur et mandetur dicto nostro regimini ut supra dictum est. Incargando dictum nostrum regimen, quod cum omni diligentia et matura examinatione studeat inquirere, si id quod petit dicta domina Helena est verum et iustum, quia essemus valde contenti, quod habente ipsa jus fieret taliter, quod haberet causam amicari nobis et bene tractare nostros fideles deinde. avisando tamen dictum nostrum regimen, quod habeat bonam advertentiam, quod d i c t u s C o n s t a n t i n u s vel dicta d o m i n a H e l e n a vel gentes suae, sub

praetextu dictarum nostrarum literarum patentium, non possint facere aliquid, quod foret incomodi dictae nostrae civitati Durachii. Et quia iste ambassiator non habet pecuniam pro expensis pro reditu, donentur eidem de pecunia nostri communis ducati decem.

Misti del Senato XLV. ch. 96.

CCXVI. 1401. Indict. X. 17. Novembris.

Одговоръ посланицима Ђорђа Срацимирова. господара Улцинскогъ, извинявајућегъ се збогъ неки увреда, нанешены' Млетчићима одъ нћгови люди. да они ако и знаю. да є истина што се на нћга доказуе. пристаю на помиренћ. ако онъ даде удовлетворенћ и ако накнади штете.

Capta: Quod respondeatur ambassiatoribus domini Georgii Stracimiri Dulcigni etc. Ad excusationes quas faciunt de sale derobato per subditos ipsius domini Georgii, secundum protestationem, quam alias sibi fecimus fieri et ad alia per eos exposita. Magnificus dominus Georgius Stracimiri scit bene esse veritatem ne dum de dicto sale nostro derobato per suos, sed et quod sui subditi, donec Turchi steterunt super territoriis nostris Scutari et Drivasti. portaverunt victualia et dederunt favores eis, denegantibus nostris fidelibus dictorum locorum victualia, et faciendo multa alia in maximum damnum dictorum locorum et introituum nostrorum de dictis locis. Sumus et certissimi quod

nostri rectores et praeteriti et praesentes scripserunt et informaverunt nos de veritate, ita quod in talibus non est faciendum aliquod dubium nec acceptanda aliqua excusatio. Sed nos sequentes vestigia nostrorum progenitorum, qui semper fuerunt benigni et nil aliud quaesiverunt ab amicis circumvicinis suis, nisi amorem et dilectionem et bonam vicinantiam, habito respectu quod una vice ipsum dominum recepimus in numero nostrorum nobilium, et audiendo quantum ipsi ambassatores affirmant, quod sua magnificentia cordialiter diligit nos et honorem nostrum; ut de bono in melius se disponat sicut speramus et credimus sine dubio, quia non habet causam aliter faciendi, tam propter caritatem quam sibi semper ostendimus, quam etiam quia nostra amicitia potest et debet ei esse cara et grata non modicum; sumus contenti pertransire secum amicabiliter in hunc modum. Videlicet: Quod emendam et satisfactionem salis nostri derobati per suos subditos, tam pro honore nostro, quam pro dando exemplum aliis, quod non accipiant res nostras sine nostra licentia, petimus et omnino volumus. Et propterea placeat dicto domino Georgio facere fieri nobis emendam et satisfactionem dicti salis derobati integraliter. Cum in casu quo sua magnificentia sit contenta facere fieri emendas et satisfactiones dicti salis, et ipsam satisfactionem fieri faciat cum effectu, inveniet nos paratos observare et adimplere circa factum

suae provisionis mille ducatorum annuatim, secundum quod promisimus et continetur in forma pactorum.

Ad factum barcharum salis quas ipsi petunt, dictum dominum posse accipere et habere de Durachio pro usu Dulcigni et Antivari, et ad factum quod possit facere adduci Dulcignum et Antivarum frumentum emptum in aliis terris per transitum super territoriis nostris; respondeatur: quod ut videat expresse nostram bonam voluntatem et dilectionem quam gerimus suae magnificentiae, sumus contenti facta emenda et satisfactione dicti nostri salis per suam magnificentiam, concedere ei de gratia ad beneplacitum nostri dominii, quod possit habere et extrahere de Durachio duas barchas salis pro sua pecunia, de ducentis modiis pro qualibet, et conducere ipsas Dulcignum et Antivarum pro usu dictarum terrarum, solvendo dacia solita nostrae terrae Durachii. Similiter sumus contenti, quod possit de aliis terris facere conduci dictum frumentum super territoriis nostris per transitum, pro usu dictarum suarum terrarum; salvo si dictum frumentum non erit nobis necessarium pro terris et locis nostris. Concludendo quod mandabimus rectoribus nostris Scutari et Durachii, quod super facto suae provisionis mille ducatorum et super aliis duabus partibus, de duabus barchis salis et de frumento debeant, postquam sci-

verant a certo, dictum dominum Georgium fecisse fieri emendam et satisfactionem salis derobati, adimplere et observare secundum quod ipsis recomendavimus.

Et ut possimus scire quantam quantitatem pecuniae debeamus et possimus petere pro damno dicti nostri salis derobati. debeat scribi et comitti comiti et capitaneo Scutari, quod debeat facere examinationem, tam cum illo qui habebat dohanam dicti salis, quam cum quolibet alio, qui ei videbitur super dicto facto, et per suas litteras quam prestius poterit nos informare ad plenum ad quantam quantitatem pecuniae ascendit damnum praedictum, et de omnibus de quibus videretur ei necesse esse nos habere informationem circa praedicta et alia necessaria, ut de hinc possimus definire secundum quod erit necessarium in hoc facto.

Misti del Senato XLV. ch. 120.

CCXVII. 1401. Indict. X. 28. Decembris.

Посланику Хервое войводе Босне, коя моли да недаю Млетчићи помоћь Сплећанима, кои су узели нѣговъ градъ Омишъ, него да нѣму буду у помоћи, одговорити да имъ є жао што є оштећенъ, но да се они немогу у те послове мешати.

Capta. Cum dominus Ludovicus de Mathafaris, pro parte Creuoy de Bossina cum litteris credentialibus nobis exposuerit, quod aliqui inimici sui de Spaleto.

occupaverunt locum Almisii, quod est suum et ad ipsum spectat, et rogaverit nostrum dominium, quatenus nobis placeat non dare auxilium nec favorem dictis suis inimicis, sed potius favere sibi, tanquam civi et amico nostro, et super hoc dictus dominus Ludovicus volens hinc recedere, sollicitet instanter responsionem. Vadit pars, quod respondeatur dicto ambassiatori, quod habemus dictum dominum Creuoy in carum civem et amicum nostrum et semper fuimus et essemus parati ad omnia grata et benplacita suae magnificentiae, et non modicum displicet nobis, quod fiant contra eum res, quae sint sibi molestae et in damnum suum, sed consideratis omnibus, non videtur nobis honestum de impediendo nos in factis predictis, et propterea placeat suae magnificentiae habere nos excusatos.

Secr. Cons. Rogat. Lib. I. ch. 46.

CCXVIII. 1402. Indict. X. 20. Aprilis.

Одговоръ посланику краля Босанскогъ, кои явля да краль жели на мору сазидати тврдиню и пристаниште, и моли да му Млетчићи буду у помоћи противъ они, кои бы му у томе бранили, како Млетчићи мисле да онъ може у своіой земльи чинити што држи за добро, али да се они у тай посао немогу плести, нити збогъ тога съ кимгодъ заратити.

Capta. Quod respondeatur isti oratori serenissimi domini regis Bossinae, ad ambasiatam quam nobis exposuit parte sua effectualiter continentem, quod dictus dominus

suus rex deliberabat velle fieri facere, pro utilitate et commoditate regni sui et subditorum suorum, unum locum et unum fortilicium ad marinam cum portu, ut mercatores nostri et alii haberent commoditatem possendi ire ad dictum locum, traficare et mercari cum suis; et quia optabat, quod principaliter nostri haberent istud commercium, cum civis et Venetus noster esset, mittebat ad presentiam nostri dominii, a quo volebat consilium et favorem nostrum, ad faciendum dictum locum et cet. Quod sicut serenitati suae notorium esse potest, nos sincere semper dileximus serenissimos predecessores suos reges, et diligimus cordialiter maiestatem suam, et generaliter omnes mercatores et subditos suos; et si cognoscit quod constructio dicti loci possit esse utilis et commoda ipsis subditis et regno suo, quod potest facere et deliberare sicut maiestati suae videtur et placet, quia omnis deliberatio sua placebit nobis, non dubitantes, quod in illo, si construetur, et in omnibus aliis suis, sicut se offert, semper tractaret mercatores et subditos nostros favorabiliter et benigne, et de hoc sibi regraciamur, quantum possumus. Verum quia petit velle habere favorem nostrum, in casu quo aliqui vellent obstare sibi, quod non construeret dictum locum, ad istud dicatur sibi, quod in locis suis possit facere ad benplacitum suum et nescimus qui obstarent, et si aliqui obstarent, possent esse persone cum quibus

essemus in pace, et essendo in pace secum, nollemus intrare cum aliquo in guerram, quia hoc cum honore nostro facere non possemus.

Secr. Cons. Rogator. Lib. I. ch. 57.

CCXIX 1402. Indict. X. 30. Julii.

Заключено о трошку господе Контарено послати едногъ посланика у Дубровникъ и кнезу Стефану, господару Рашке землѣ, и къ нѣговой матери кнегиньи, да изпита велику штету, коюсу та господа претрпила одъ реченогъ кнеза Стефана, по наговору Марина Градића, властела Дубровачкогъ, живећегъ у двору истогъ кнеза Стефана.

Capta: Cam nobiles viri ser Stefanus et ser Benedictus Contareno fratres, comparuerint coram dominio, conquerentes, quod propter procurationem cuiusdam Marini de Gradi Ragusei, qui stat in curia comitis Stefani, domini Rasciae, et multum potest apud eum, ipsi damnificati fuerunt per dictum comitem Stefanum in magna summa pecunae, pro qua recuperanda etiam perdiderunt et spendiderunt ultra ducatos sexcentos, super quibus fuit scriptum alias comunitati Ragusii, cum civis suus fuisset principalis causa, propter quam haberunt dictum damnum, et etiam missus providus vir Johannes Ravagnano, et examinato negotio male possit hic haberi tanta claritas istius facti, quod possit in eo procedi. Vadit pars: cum dicti nobiles contenti sint, quod ad suas expensas mittatur unus nuncius, et tam ad civitatem Ragusii, quam ad ipsum comitem Stefanum, cum illa

comissione, quae videbitur dominio, pro possendo habere tantam lucem istius facti, quod possit secundum quod justum fuerit subveniri. Vadit pars: quod collegium domini, consiliariorum, capitum et sapientum consilii et ordinum, habeat libertatem mittendi unum nuncium ad expensas praedictorum, tam ad comunitatem Ragusii, quam ad ipsum comitem Stefanum et dominam comitissam eius matrem, cum illa comissione, quae eis vel maiori parti utilis et necessaria apparebit, pro veniendo in lucem et declarationem veritatis. Ita quod illa habita possit postea provideri ad indemnitatem nostrorum civium, sicut utilius et melius apparebit.

Misti del Senato XLVI. ch. 36.

CCXX. 1403. 16. Marcii.

Заключено послати єдногъ посланика кнезу Стефану Рашкомъ, кои да уговори условія подъ коима бы Млетчићи могли трговати у нѣговимъ землямa.

Cum territoria et loca magnifici domini comitis Stefani de Raxia, proxima sint territoris et locis nostris Scutari et Drivasti, et sicut notum est omnibus, in locis et partibus dicti domini comitis multum fit de mercantia et magna lucra, et specialiter per Raguseos et alios; unde considerato quod bonum ymo necessarium est, dare etiam quod mercatores nostri possint ire et traficare in dictis partibus, habito respectu ad conditio-

nes aliarum partium et locorum in quibus nostri mercatores consveti sunt mercari. Vadit pars: quod mitti debeat ad dominum comitem Stefanum praedictum, unus noster ambaxiator cum illa comissione, quae ei dabitur per istud consilium, qui ambas-iator eligi debeat per duas manus electionum in hoc consilio, et unam per scruptinium, inter dominum, consiliarios, capita de pl. et sapientes ambarum manuum, et possit accipi de omni loco et officio, respondeat infra terciam diem et debeat ducere secum quinque famulos et tres ragatios, et unum qui sit trucimanus et expenditor, unum cochum et unum notarium cum uno famulo, possendo expendere quolibet die de pecunia nostri comunis, ducatos quinque in omnibus expensis quomodolibet ocurrentibus, non intelligendo in hoc agocia equorum, nec nabula navigiorum. Dictus vero ambaxiator pro suo labore habere debeat pro toto isto viagio ducatos ducentos, cum conditione, quod teneatur facere sibi duas vestes pulcras, valoris adminus ducatorum CXX. inter ambas. Sed quia non esset justum, quod comune nostrum haberet onus dictarum expensarum et mercatores utilitatem; ordinetur, quod de cetero, de omnibus mercantiis et rebus quae conducentur Dulcignum, et a Dulcigno superius versus illas partes, debeat solvi una cum dimidia pro ·C· valoris dictarum mercantiarum et rerum; quae una et dimidia exigatur per nostros vicedo-

minos tabulae maris. Et si aliquis contrafecerit in non solvendo vel defraudando datium praedictum, cadat de ·XXV· pro ·C· quae pena subiaceat fractorem et ordinibus contro bannorum; et duret dicta exactio donec comune nostrum erit satisfactum de pecunia quam expenderit occasionibus suprascriptis.

Capta. Caput de XL. ser Antonius a Becholis, et ser Rambertus Quirino sapiens consilii, volunt quod mittatur unus sufficiens nuntius, per illum modum, qui videbitur collegio, cuius comissio fiat in hoc consilio; et ubi dicitur quod mercationes solvant unam et mediam pro ·C· quod solvant solummodo unam, donec erit satisfactum comuni de pecunia quam expenderit dicta de causa.

Misti del Senato XLVI. ch. 68.

CCXXI. 1404. 2. Aprilis, in Visoko.

Привилегія кою є дао Остоя краль Босне Млетачкимъ трговцима, да могу по нѣговимъ землянма слободно трговати.

Copia privilegii obtenti per dominum Marcum Dandulo, ambaxiatorem ad serenissimum dominum regem Hostoya Bossine etc. pro comodo Venetorum subditorum, et fidelium Venetiarum.

Hostoya dei gratia Rassie, Bossine, et partis maritime etc. rex. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris, presens pri-

vilegium inspecturis, salutem, et sincere dilectionis affectum. Per ea que dicta et tractata sunt inter nos, et egregium et nobilem virum dominum Marcum Dandulo, ambassiatorem illustris et excelsi domini domini Michaelis Steno, dei gratia incliti ducis Venetiarum etc. et comunis Venetiarum, et superhinde habito bono et maturo consilio cum magnificis et potentibus dominis, comite Paulo Radinovich, voyvoda Vochomir Jurevich, voyvoda Paval Elisich, et voyvoda Radiz Sanchovich, et comite Radoe Radosalich, baronibus nostris, ac etiam cum consilio quam plurium nobilium, et militum apud nos existentium, de omnium predictorum optima voluntate et consensu, cum nostris heredibus et successoribus, ex nostra spontanea voluntate, bono amore et sincero corde concessimus per hoc presens nostrum privilegium, eidem nobili viro domino Marco Dandulo, ambaxiatori illustris et excelsi domini domini Michaelis Steno, dei gratia incliti ducis Venetiarum etc. et comunis Venetiarum. Quod omnes Veneti subditi et fideles illustris et excelsi domini domini ducis et comunis Venetiarum, possint libere et secure sine aliquo impedimento et molestia, et sine solutione alicujus datii, pedagii, vel gabelle tergovine, vel aliqua alia solutione, cum eorum personis famulis barchis valisiis capsis pannis et arnesiis, armis et cum equis et saumis, et cum eorum mercantiis,

pecunia, et bonis et aliis rebus suis quibuscumque, accedere mittere stare et mercari in qualibet parte nostri regni. Et similiter posint libere et secure, sine solutione alicujus datii, pedagii vel gabelle tergovine, vel aliqua alia solutione, extrahere vel extrahi facere de qualibet parte nostri regni mercantias, pecunias, et res quascumque voluerint. Item promisimus eidem domino Marco Dandulo, ambassiatori ipsius domini ducis et comunis Venetiarum, quod precipiemus, et cum effectu faciemus, quod omnes nostri rectores, castellani, zuppani, judices, et alii offitiales nostri regni, dabunt auxilium et favorem neccessarium supradictis Venetis subditis et fidelibus Venetiarum. Et quod providebitur, quod in qualibet parte nostri regni, ad quam declinabunt predicti Veneti subditi, et fideles Venetiarum, habebunt domos pro eorum habitatione, solvendo quantum est conveniens, et quod tractabuntur in qualibet parte nostri regni favorabiliter et benigne. Item concessimus eidem domino Marco Dandulo ambaxiatori ipsius domini ducis et comunis Venetiarum, quod flumen Narenti et omnia alia flumina ac omnes alie aque dulces et salse, totius nostri regni, sint aperte Venetis subditis, et fidelibus Venetiarum, taliter, quod libere et secure, de die et de nocte, in tempore pacis et in tempore guerre, possint cum navigiis, galeis armatis, barchis, et cum omni alio genere navigiorum; cum suis mer

cantiis denariis et bonis quibuscunque, venire, stare et redire sine solutione alboragii, fundagii, datii tergovine vel alicujus solutionis, Intelligendo quod supra dicti Veneti subditi et fideles Venetiarum, non possint se impedire de sale, nisi ex consensu et voluntate nostra. Item promisimus supra dicto domino Marco Dandulo, ambaxiatori dicti domini ducis et comunis Venetiarum, quod in casu quo in aliqua parte nostri regni aliquis Venetus vel fidelis vel subditus Venetus esset derobatus, vel quod ei aliquid ex vi raperetur, satisfaciemus et solvemus ei de nostris bonis propriis totum id, quod sibi derobatum et raptum fuisset, usque ad integram suam solutionem. Item promittimus, quod de brevi fieri faciemus monetam nostram, que accurreret per totum nostrum regnum taliter, quod predicti Veneti subditi et fideles Venetiarum erunt equales omnibus nostris subditis, et aliis quibuscunque forensibus, qui venirent in nostro regno. Si vero deliberaremus quod non fieret nostra moneta, promittimus facere cum effectu, quod moneta dicti domini ducis et comunis Venetiarum accurreret per totum nostrum regnum, sicut accurrit ad presens moneta Ragusiensis. In quorum fidem, et evidentiam pleniorem presens privilegium fieri jussimus, et bulla nostra majoris sigilli pendente muniri.

Datum apud Visochium, die vigesimo secundo Aprilis MCCCCIIII.

Comemoriale IX. ch. 159. et XI. ch. 86.

CCXXII. 1405. Indict. XIII. 24. Marcii.

Одговоръ посланицима Хервое, молећегъ Млетчиће за две галіе, да му ій засадъ немогу дати.

Capta. Quod respondeatur oratoribus Crauoie, ad requisitionem quam nobis fecerunt, quod velimus sibi complacere de duobus corporibus galearum cum suis fulcimentis necessariis, pro suis pecuniis et cet. Quod magnificus dominus Creuoia debet esse certissimus, quod propter optimam dispositionem, quam semper vidimus ipsum habere ad benplacita et commoda nostri status, nos cordialiter diligimus magnitudinem suam, et complaceremus sibi in omnibus possibilibus, tamquam amico carissimo; sed veritas est, quod nos presentialiter non sumus ita copiosi galeis, sicut vellemus; ymo propter guerras, quas presentialiter habemus, multae sunt nobis necessariae, sine quibus facta nostra facere non possemus. Sumus etiam propter guerras Lombardiae, ita male fulciti lignaminibus aptis ad fabricam et constructionem galearum, quod male videmus pro presenti posse de illis nos fulcire. Ordines nostri expresse prohibent, quod quando civitas nostra est in guerra et novitate, ut sumus ad praesens, tales galee extrahi non possint de terra nostra. et propter istas rationes et causas rogamus ipsum magnificum dominum. Creuoiam. nostrum amicum carissimum,

quod si non complacemus magnitudini suae, velit habere nos rationabiliter excusatos.

Ser Nicolaus Barbo consiliarius vult: quod complaceatur dicto domino Crauoie de duobus corporibus, illis videlicet quae videbuntur collegio, cum suis fulcimentis et pro suis denariis. Sed si potius placeret dicto domino, facere fieri dicta duo corpora galearum in Venetiis de novo cum suis fulcimentis, etiam complaceatur sibi.

Secr. Cons. Rogat. Lib. II. ch. 100.

CCXXIII. 1405. Indict XIII. 3. Augusti.

Одговоръ посланику општине Которске, молеће да ю Млетчићи пріиме подъ свою власть, да то засадъ немогу учинити.

Capta. Cum comparuerit ad presentiam nostram, unus ambasiator comunitatis Catari, exponens inter alia, quod comunitas sua, tanquam devoti et fideles nostri, vellent esse et submittere dominationi nostri, et rogavit ut vellemus ipsos acceptare et cet. Vadit pars: quod respondeatur dicto ambassiatori, quod videmus et cognovimus bonam dispositionem et intentionem suae comunitatis erga nostrum dominium et mercatores nostros in loco suo conversantes, propter quod habemus et habere intendimus dictam suam comunitatem recomissam. Ad requisitionem autem quam facit, occupati circa guerram presentem, quam habemus cum do-

mino Paduano, et circa multa alia, non videmus pro nunc posse facere secundum requisitionem suam; et propterea pro nunc ad omne suum beneplacitum, potest in bona gratia ad patriam remeare, et illam comunitatem nostri parte ortare, quod sit unanimis et perseveret in ista bona dispositione erga nos, nam per gratiam Jesu Christi presto exibimus de ista guerra et cotidianis laboribus et occupationibus, et poterimus postea cum alacri animo attendere ad ea, que erunt cum honore nostro et contentamento suo.

Secr. Cons. Rog. Lib. II. ch. 134.

CCXXIV. 1405. 7 Augusti.

Дає се слобода капетану Кулфа и кнезу Скадарскомъ, да могу обећати до хиляду дуката годишнѣгъ доходка онима, кои іимъ даду у руке Балшу Срацимира и нѣгову матерь.

Capta. Quia capitaneus noster Culphy scribit dominio nostro, quod si habiusset libertatem expendendi aliquam pecuniae quantitatem, vere habuisset in manibus et potentia sua Balsam Stracimir et eius matrem, qui si caperentur, de contracta nuper acquisita per dictum nostrum capitaneum nullatenus posset dubitari, nam non est aliquis de prole Stracimir praeter Balsam suprascriptum; scribatque quod habet quendam tractatum prae manibus, habendi praedictos in manibus suis, si valebit obtine-

re licentiam praedictam. Vadit pars: pro omni bona causa et respectu, quod detur libertas ipsi nostro capitaneo Culphy et similiter comiti et capitaneo Scutari, ambaxiatoribusque nostris in dictis partibus existentibus, possendi promittere de introytibus de inde, illi vel illis qui sibi darent dictum Balsam et matrem eius in suis manibus, usque ad quantitatem ducatorum, in quingentos usque mille, ad partes ad partem, sicuti melius poterunt, pro bono nostri communis, singulo anno; quae quidem provisio erit illa provisio, quam habebat dictus Balsa.

Misti del Senato. XLVII. ch. 15.

CCXXV. 1405. Indict. XIV. 13. Septem.

Одговоръ посланицима краля Босне и Хервое, прво да се Млетчиһи неһеду мешати у Которъ, а друго да намераваю за себе задржати Улцинъ, Будву и Баръ, кое су узели одъ Балше сина Ђорђа Срацимира и нѣгове матере Єлене, а кое посланици ишту за Сандала.

Capta. Quod respondeatur oratoribus serenissimi domini regis Bossinae et similiter Creuoie, ad ambasiatam nobis expositam parte sua, per quam ipsi requirunt a nostro dominio, si nos volumus impedire de factis Catari, cum ad ipsos spectet locus predictus; quod veritas rei est, quod alias nos fuimus requisiti de volendo nos intromittere de factis dictae terrae, et quod nos noluimus nos intromittere de dictis factis nec volumus, et ita est nostra in-

tentio, et si erunt et remanebunt contenti, de ista nostra responsione ben quidem, quum autem non remanerent contenti, sed dicerent et peterent, quod dicemus, si nos impediemus, tunc dici sibi debeat, quod noluimus nos impedire nec volumus, nec impediemus in complacentiam dominorum predictorum.

Ad alteram partem, in qua faciunt mentionem, de locis Dulcigni, Bude et Antivari. aquisitis per nos, de quibus nos rogant, quod in casu quo velimus exire de illis locis. debeamus complacere Sandali amico suo; responderi debeat, quod veritas rei est, quod dum vixit dominus Georgius Strazamiri, nos viximus secum in bono amore et benivolentia, et nunquam inter eos et nos fuit aliqua causa erroris vel novitatis, nec fuisset parte nostra, nisi processisset a domina Helena, consorte sua, et a domino Balsa filio suo, qui fracta fide et promissionibus suis, armata manu et hostiliter arripuit nobis loca nostra, faciendo etiam nobis multa alia damna notabilia, propter quod vigilantes ad recuperationem eorum et ad nostram vindictam, sicut domino placuit, qui est justus judex. nos recuperavimus loca nostra, et aquisivimus de suis; quae loca tanquam nostra et bene ac juste aquisita, tenemus et dispositi tenere sumus, et gubernare ad honorem nostrum, sicut facimus alia loca nostra, sperantes in divina gratia. cum juste illa aquisiverimus. quod poterimus per longa

tempora conservare, ad honorem dictorum dominorum suorum et aliorum nostrorum amicorum.

Secr. Cons. Rogat. Lib. II. ch. 147.

CCXXVI. 1406. Ind. XIIII 30. Marcii.

Наставленѣ за посланика Млетачкогъ у Цариграду, да яви Грчкомъ цару међу осталимъ, како су Млетчићи послали къ султану Турекомъ Мусулману Чалабія, да се туже на Єлену удовицу Ђорђа Срацимира и на нѣногъ сина Балшу, и да га моле да овима недаѥ помоћь.

Capta. Cupientes quod loca nostra omnia quae possint damnificari a Turchis, et notanter loca Scutari et alia loca que habemus in partibus Albaniae, conserventur et non molestentur ab eis, mittere providimus ad imperatorem eorum Musulumanum Ćalabi in nostrum ambasiatorem, nobilem virum Franciscum Justinianum, cum istis duabus galeis, videlicet vicecapitaneum nostri Culphy ser Georgii Lauredano, et cum galea nostra Nigropontis, et comisimus ac mandamus sibi multis respectibus et causis, quod deposito eo in terram, cum dictis duabus galeis veniat usque Constantinopolim, ubi non possit stare ultra unam diem, non computata die sui recessus, a quo ser Georgio eritis plenarie informati oretenus de omnibus, quae habuerint et senserint in via sua. Providimus etiam vobis scribere et significare presentibus mandantes cum nostris consiliis rogatorum et

addit., quatenus quanto prestius poteritis esse debeatis ad presentiam domini imperatoris, et sibi dicere parte nostra, cum illis utilibus verbis et pertinentibns, quae vestrae sapientiae videbuntur, qualiter sicut suum imperium bene novit, honorabiles oratores sui fuerunt ad nostram presentiam, et inter alia per suam excellentiam sibi comissa, fuerunt pluries nobiscum et cum nostris nobilibus pro facto treuguarum, quibus si deo placuisset optabamus, quantum in nobis erat, quod optatus finis et conclusio praestaretur, et optamus ad praesens, sed in effectu per illa quae comprehendere et videre potuimus, de omnibus cum eis in concordio fuissemus, salvo quidem de facto Tenedi, de quo multis hinc inde discussis et reperto uno modo satis rationabili et honesto, dixerunt a maiestate sua non habere aliquam libertatem, propter quam causam cessavit conclusio eorundem. Sed quia optamus vivere cum imperio suo sancto et cum sua maiestate in illo amore et benivolentia, in quibus nostri predecessores semper vixerunt cum antecessoribus suis, mandamus vobis quod in casu quo placeat maiestati suae, quod dictae treuguae concludantur, secundum libertatem quam a nobis habetis, cum reformatione capituli Thenedi, in forma presentibus interclusa, cuius similem oratores sui habuerunt a nobis, vos illas treuguas in bona gratia firmare et concludere debeatis: et sic volumus quod per

vos fiat, salvo si dominus imperator predictus in aliquo processisset vel procederet, ad reparationem Thenedi et edificationem, quia in isto casu nolumus quod de treuguis predictis sibi faciatis aliquam mentionem, ymo comisimus vicecapitaneo nostro predicto, quod sibi et quibuscunque aliis de ipsa edificatione se impedientibus debeat protestari. Et quia non dubitamus, quod ipse dominus imperator dabit operam de sentiendo a vobis causam missionis nostri oratoris ad Turchum, volumus, quod si hoc sequetur, vos debeatis dicere suae serenitati, quod multis magnis et intolerabilibus injuriis lacessiti per dominam Helenam, consortem condam domini Georgii Stracamiri et Balsam eius natum, qui immemores beneficiorum receptorum per patrem et eos a nobis, contra fidelitatem et civilitatem suam, et contra suum sacramentum, hostiliter nobis arripuerunt loca nostra, processimus hostiliter contra eos et loca sua, et favente domino justitiam et causam nostram, de terris eorum expulimus, et illas nostrae submisimus ditioni. et quia nostri qui sunt in dictis partibus, scripserunt nobis, quod ipsi cum favore Turchorum quaerunt ipsa loca facere molestari, quodque id facturi sunt, ymo iam in parte fecerunt, nisi a suo domino aliud habeant in mandatis, propter istam causam deliberavimus mittere nostrum oratorem ad ipsum imperatorem, ad procurandum, quod velit talia et sic efficacia man-

data facere capitaneis gentibus et subditis suis, quod civitates terrae et loca nostra omnia conserventur a qualibet ipsorum molestia et novitate, et quod tractentur amicabiliter et favorabiliter. Insuper avisamus vos pro comforto vestro et aliorum nostrorum mercatorum, quod informati de morte condam ser Petri Aymo militis, quem habuimus multo tempore in Janua causa vobis nota, et sentientes, dispositionem Januensium esse de volendo omni causa remota, quod omnes differentiae sopiantur, quae inter eos et nos sunt, misimus de presenti unum alium nostrum oratorem ad illas partes, sperantes ymo quasi a certo tenentes, quod omnia fine pacifico concludentur, ita quod sicut propositi nostri est, mittemus anno presenti, de navibus et galeis nostris ad viagia Romaniae et maris maioris, secundum quod soliti eramus.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. ch. 9.

CCXXVII. 1406. Ind. XIV. 30. Marcii.

Наставленѣ и пуномоћіе за посланика Млетачкогъ Франциша Юстиніяни, кои иде Турскомъ султану Мусулману Чалабіи.

Capta. Quo fiat comissio nobili viro ser Francisco Justiniano, ambassiatori nostro ituro ad Musulmanum Čalabi imperatorem Turchorum, in hac forma, videlicet.

Nos Michael Steno dei gratia dux Venetiarum et cet. Comittimus tibi nobili

viro Francisco Justiniano dilecto civi et fideli nostro, quod in nomine Iesu Christi vadas noster ambasiator solennis cum ista galea nostra Lauredana, quam mittimus ad partes Levantis, ad presentiam excelsi et magnifici domini Musulmani Čalabi, magni admirati Turchorum, et cum applicueris ad presentiam suam, facta primo eidem debita et honorabili salutatione et oblatione, nostris credentialibus literis presentatis, ipsum tanquam intimum amicum nostri dominii salutabis parte nostra, offerendo nos statumque nostrum ad quaelibet grata et conformia votis suis.

Subsequenter exponere debeas, quod imittantes nostrorum vestigia precessorum, qui maximam affectionem gesserunt illustri condam genitori suo, et predecessori eiusdem; et e converso ipsi predecessores sui nostro dominio, misimus te in nostrum honorabilem ambasiatorem ad presentiam suam, et hoc principaliter pro visitando celsitudinem suam, et insimul congaudendo de felicibus successibus suis, quos tanquam proprios reputamus et reputare intendimus in futurum, cum mens nostra sit tantum bene disposita versus magnitudinem suam, quantum plus esse possit, sperantes ymo a certo tenentes, quod sua excellentia et excelsa sua potentia similiter vigilat versus nos et statum nostrum, et ut ista nostra sincera dilectio perfectaque caritas clarius elucescat, sumus dispositi cum licentia sua mit-

tere de nostris mercatoribus et civibus ad partes et loca sua, causa frequentandi et utendi sum suis mercationibus et bonis, quemadmodum facere solebant, quod erit in maximam exaltationem sui nominis et introituum suorum, nec non commoditate nostrorum mercatorum predictorum, quos debeas procurare de avantagiando tam in daciis, quam in omnibus aliis cum dicto domino Musulmanno Çalabi. Et cum his et aliis verbis induturis quae tuae sapientie videbuntur, debeas inducere predictum dominum Turchum, quod sibi libeat fieri facere sua mandata omnibus suis subditis ad plenum, tam per mare quam per terram, per que nostri cives possint secure, pacifice, quiete et sine aliqua molestia vel novitate, ire, morari, conversari et mercari in terris et locis suis, stare et inde recedere, ad omnem eorum libitum et voluntatem, ac quod eidem non inoventur ultra solitum aliqua daci vel gabelle, prout et sicut sumus dispositi erga subditos suos in locis et terris nostris facere vice versa. Et etiam sibi liceat consideratis omnibus suprascriptis de solita benignitate sua, concedere, quod possimus mittere unum nostrum consulem ad loca sua, pro commodo nostrorum mercatorum.

Et ut sua celsitudo sciat et cognoscat nostram bonam voluntatem eidem intimamus, quod nostrum dominium est dispositum velle vivere in pace et bono concordio cum eo,

et tractabimus et tractari faciemus omnes suos subditos fraterne amicabiliter et benigne, secundum formam pactorum alias firmatorum inter progenitores suos illustres et dominium nostrum, quorum copiam non dubitamus esse penes magnitudinem suam, et sic speramus, quod versa vice sua excellentia habebit recommissos subditos et loca nostra. Sed si ipse imperator peteret quod faceremus, si haberet guerram cum aliquo, tunc dicas et respondeas, quod habeat guerram cum quocunque velit, dominatio nostra est disposita habere et vivere in pace secum, verum quia non observantur nobis illa quae promissa fuerunt per eum, ut videbis per copiam compositionis tractatae alias secum per nostrum oratorem, de quibus omnibus habebis in Nigroponte plenam informationem, comittimus tibi, quod habita dicta informatione in Nigroponte procures toto posse, quod illa quae restant nobis fieri et observari. effectualiter et totaliter observentur:

Ceterum sicut potest esse notorium excellentiae suae, iam multo tempore habuimus civitates et territoria Scutari, Drivasti et aliorum locorum partium de inde, a domino Georgio Strazamiri, tamquam domino locorum predictorum: pro certa pecuniae quantitate, quae loca possedimus et ad presens possidemus pacifice et quiete. Est verum, quia est circa annus quod Balsa Stracamiri filius condam domini Georgii

suprascripti, immemor beneficiis illatis et datis condam suo patri, non sequens vestigia eiusdem, qui fuit intimus amicus nostri dominii, fraudulenter et contra sacramentum suum nobis surripuit dictas civitates **S c u t a r i** et alia territoria nostra, quod postquam ad notitiam nostram pervenit, condolentes ultra modum, tandem ferendo omnia patienter, misimus nostram ambasiatam ad predictum **B a l s a m**, ortando rogando et requirendo ipsum, ut sibi placeret terras et loca nostra intercepta per ipsum facere nobis restitui, sicut erat justum, promittentes penitus oblivisci iniurias et offensiones factas nobis per eundem, ac reducere ipsum ad gratiam et benignitam nostram. Secutum fuit enim, quod perseverante ipso Balsa in sua prava dispositione, dicta loca nobis restituenda penitus recusavit, unde non valentes aliter facere cum honore nostro, quin providere, quod idem Balsa penam lueret de comissis, providimus visitare dictum Balsam cum potenti armata galearum et navigiorum nostrorum tali modo, quod mediante gratia dei, et iustitia nostra, recuperavimus civitates et loca nobis surrepta, et etiam aquisivimus potenter omnes et singulas civitates et terras, quas occupabat Balsa predictus, et ipsas tenemus et possidemus ad presens pacifice et quiete. Sed quia per litteras rectorum nostrorum in dictis partibus existentium, exstitimus nuperrime informati, quod diebus proxime ellapsis, que-

dam magna quantitas Turchorum, nulla nostra seu rectorum nostrorum precedente causa, cucurrit super territoria nostra Scutari et aliorum locorum nostrorum de inde, inferrendo maxima damna et incendia, in grave damnum subditorum nostrorum predictorum, quae omnia processisse censemus praeter mentem et conscientiam suam, eapropter magnitudinem suam rogamus, quatenus sibi libeat praecipere et sic efficaciter ordinare capitaneis et subditis suis quibuscunque, confinantibus cum dictis nostris locis, Scutari, Coroni et Mothoni, Neapolis, Nigropontis et ceterorum locorum nostrorum, quod in futurum sibi caveant ab inferendo et fieri permittendo aliqua damna, gravamina aut offensiones subditis et fidelibus nostris praedictis, sed potius ipsos tractent et tractari faciant favorabiliter et benigne, prout in sua excellentia plene speramus. Et quia occurrere posset, quod dominus praedictus tibi diceret, dicta loca ad eum spectare et pertinere, et quod sua sunt, tunc debeas subtrahere de mente sua, quod dicta loca sua sint, ymo erant condam domini Georgii Strazamir, qui tanquam dominus locorum praedictorum, habens merum et mixtum imperium, nostro dominio Scutarum, Drivastum et alia loca sua consignavit, et illa quae nuper cepimus, potenter cepimus et sic tenemus tamquam bona hostis et rebellis nostri, ita quod cum omni reverentia loca predicta nullatenus ad ipsum

possint spectare, nec pertinere: et cum his et aliis verbis, quae tuae sapientiae videbuntur, subtrahere debeas ista talia de mente sua, si vero pur remaneret constans in sua opinione sua, dicens quod Balsa erat censuarius suus, et quod omni anno sibi dabat certum censum pro locis predictis, tunc respondere debeas, quod nostra dominatio nunquam de terris et locis nostris exibuit aliquem censum alicui, et propterea perventis dictis civitatibus et terris ad manum nostri dominii, ipse sunt libere et franche, et pro ipsis nullum censum ullatenus solveremus alicui. quum autem ipse civitates et loca erant supposita aliis dominis, ipsi poterant facere et disponere de locis predictis ad omne suum beneplacitum; et cum his et aliis verbis persuasivis procurabis removere ipsum dominum Turchum ab ista sua dispositione, quam optinere putamus tua sollicitudine et industria mediante. Quando dominus imperator predictus pur staret constans in volendo censum, quem habebat ab aliis dominis, volumus quod eidem dicere debeas, quod ut sua serenitas videat et patenter cognoscat, nostram perfectissimam sinceritatem, quam ad ipsam portamus, et ut non deficiat, quin bona pax sequatur inter eum et nos, sumus dispositi et placet nobis, in signum bonae et perfectae amicitiae domino concedente perpetuo duraturae, quod omnes et singulae civitates nostrae: **Scutari**, **Drivasti**, **Dulcigni** et aliarum terrarum et loco-

rum nostrorum Albaniae, simul dent et consignent seu dari et consignari faciant scudele suae excellentiae, vel quibus duxerit ordinandum, ducatorum ·II· mille singulo anno de introitibus locorum praedictorum, et pauciores si poteris obtinere, conditione et pacto expresso, quod idem dominus imperator teneatur et debeat, quotiescunque aliqua gens, cuiuscunque conditionis existat, militaret ad damna territoriorum nostrorum predictorum ac subditorum, quod tunc ad omnem requisitionem nostri capitanei et rectorum nostrorum, qui erunt in locis predictis, mittere in suum subsidium gentes sufficientes pro succursu et deffensione locorum predictorum.

Preterea cum in partibus et locis subiectis suae magnitudini intelleximus esse quam plures nostros cives et fideles captivatos etc.

. . . .

Fecimus tibi dare exema ad valorem ducatorum mille . . . . easdem res et exema eidem domino imperatori et aliis qui tibi videbuntur, pro meliori executione negotii tibi comissi presentare.

Secr. Cons. Rog. Lib III. ch 10.

CCXXVIII. 1406. Indict. VII. 18. Maii.

Одговоръ посланицима Србскогъ Деспота Стефана Лазаревића, брата госпоѣ Єлене а уяка нѣногъ сына Балше, на више точки.

Capta. Quod respondeatur oratoribus magnifici domini despoti, filii

condam comitis Lazari, fratri et avunculo dominae Helenae et Balsae Strazamiri, ad ambasiatam nobis expositam parte; et primo ad primam partem, per quam dictus dominus effectualiter nos precatur, quod velimus indulgere predictis dominae Helenae et Balsae eius filio, et recipere eos ad gratiam nostram, restituendo sibi loca sua, accepta et aquisita per nos et cet. Quod sicut ipsi magnifico domino dispoti et omnibus dominis de inde notorium esse potest, inter magnificum dominum Georgium Strazamiri, maritum dictae dominae Helenae et patrem dicti Balsae dum vixit, et nos ac nostrum dominium, fuit sincerus et perfectus amor et caritas, nec unquam ulla materia vel causa discordiae inter nos fuit, ymo ipsum semper habuimus in nostrum nobilem carissimum et perfectum amicum, observando sibi integraliter et ipse nobis ea de quibus secum in concordia fueramus, quando ad preces et instantiam suam accepimus loca Scutari et Drivasti, pro quibus dabamus sibi omni anno ducatos mille de introitibus locorum predictorum, et ita fecimus et eramus dispositi facere dicto eius filio, nisi mater et ipse fuissent obliti amoris et benivolentiae supradictae, et beneficiorum genitori suo per nos illatorum: et ipsi immemores predictorum, nulla causa a nobis vel nostris precedente, ex arrupto nulla nobis vel nostris no-

ticia data, armata manu et hostiliter loca et terras nostras predictas occuparunt et acceperunt a nobis, propter quod nobis necesse fuit, pro recuperatione locorum nostrorum et conservatione nostri honoris, procedere contra eos, et terras ac loca sua, et fecimus armatam galearum octo, in qua expedimus magnam pecuniae quantitatem, qua armata procedente contra terras et loca eorum et favente domino, iusticiam et causam nostram, licet non fuerit sine maxima expensa ut dictum est et strage nostrorum, nos recuperavimus dicta loca nostra, et acquisivimus sua, in qua acquisitione fuit nobis expediens facere subditis et habitatoribus terrarum multas permissiones, de conservando et defendendo eos toto posse nostro, a quibuslibet ipsos offendere volentibus et de aliis, propter quas cum honore nostro, quem conservare intendimus, nullo modo reliquere, nec alicui dare possemus dictas terras, ymo illas ut promisimus conservare regere et gubernare intendimus; et propterea rogamus ipsum d o m i n u m d i s p o t i, quatenus si non complacemus sibi, juxta suam requisitionem, placeat habere nos merito excusatos. Unum tamen contemplatione suae m a g n i t u d i n i s facere volumus, videlicet quod parati sumus oblivisci injuriarum illatarum nobis, et recipere ipsam dominam H e l e n a m et dominum B a l s a m eius filium, ad nostram gratiam et in nostros benivolos et amicos, volen

do se gerere sicut debent facere illi, qui volunt esse amici et benivoli aliorum, et in casu quo velint se reducere ad habitandum civitatem nostram Veneciarum, vel aliquem ex aliis locis nostris in aliis partibus, quam in locis Albaniae, providere ita de eis, quod poterunt honorabiliter ducere vitam suam.

Ad aliam partem per quam ipse nobis notificat, quod respectu erroris quem alias commisit, quum adhaesit Turcho, dispositus est omnino velle mori christianum et cet. Respondeatur, quod ista sua deliberatio iudicio nostro est sancta utilis et bona, et satis ample persuadere scimus, quod constanter perseveret in illa, quia indubitanter tenemus, quod stante ipso in ista sua dispositione, dominus juvabit, defendet et conservabit eum ab insidiis et oppresionibus Turchorum predictorum. Verum quia dicit, quod velimus dare sibi nostrum favorem galearum nostrarum, quae obstent quod Turchi transire non possint in Gretiam, ad istud dicimus, quod toti mundo notorium est, quidquid fecimus pro defensione et honore fidei catolicae contra Turchos predictos, et ita esset semper dispositio nostra, quotiescunque posse facere videremus. Sed veritas est, quod ad presens nostrae galee sint nobis necessariae in aliis arduis factis nostris, ita quod non videmus quia pro nunc ipsas vigilare facere possimus

ad predicta, sine magno disturbio et preiudicio agendorum nostrorum.

Ad aliam autem per quam requirit nobis unam litteram patentem, qua mediante in casu, quo per Turchos oppressus esset, possit se cum suis nobilibus et sua familia ac bonis suis reducere ad terras et loca nostra, Respondeatur, quod licet certi simus, quod istud non occurret mediante divino auxilio, tamen ob contemplationem suam, sumus parati facere sibi fieri litteras antedictas, veniendo et intrando semper cum securitate locorum nostrorum predictorum

Illi autem oratori, qui petit pro parte domini Volchi, seu dominae Marae, certam possessionem quae est in Durachio, et similiter certa jocalia, quae hic sunt, quae fuerunt dominae Marae et cet. Respondeatur quod faciemus jocalia praedicta, quae hic sunt, poni in manibus viri nobilis, ser Petri Guoro, et comittemus eidem, quod quociescunque ipsa domina Mara sive dominus Volchus restitui faciet nostris civibus aliquam pecuniam, vel aliqua sua bona intromissa per eum, ipse assignet sibi jocalia antedicta. De domo autem quae est in Durachio, scribemus rectori nostro, quod nuncio et procuratori dicti domini Volchi praedicti seu dominae Marae, facere debeat de dicta domo juris et justitiae expeditum et summarium complementum.

Ad illam vero partem, quam subiunxerunt, quod velimús sibi prebere nostrum favorem, quo mediante possint secure reverti ad suum dominum, cum dubitent de lignis regis Ladslai, quae sunt in Jadra, respondeatur, quod si ad presens galee nostrae forent hic, nos daremus sibi securitatem predictam, sed nos non videmus unum modum istud facere possendi; sed quia nos consideramus, quod lignum cum quo venerunt, est bonum et satis magnum, nos dicimus, quod ponendo ipsum bene in ordine et in puncto, ita quod sit bene copertum, videmus clare, quod secure redire poterunt ad partes suas.

Secr. Cons. Rogat. Libro III. ch. 22. et 23.

CCXXIX. 1406. Indict. XIV. 8. Junii.

Одговоръ посланицима краля Ладислава Напульскогъ и Хервое дуке Сплетскогъ, у послу госпое Єлене и Балше, зактевающимъ да узете одъ ови градове и землѣ Млетчићи даду Сандалу.

Capta. Quod detur responsio ambasiatoribus serenissimi Domini regis Ladislai ac magnitici domini Crauoye comitis seu duche Spaleti, ad ambasiatas eorum, per quas in effectu precantur nostrum dominium, quod velimus dare Sandali, qui est dominus in partibus Albaniae, terras per nos acceptas dominae Helenae condam domini Georgii Strazamiri et eius filio Balsae, re-

tinendo nobis illas, quas primitus habebamus et Dulcignum, cum ipse dominus rex asserat, dictas terras esse de jurisdictione sua, et dictum Sandali fore sibi subditum, ac suos antecessores dominasse dictis terris et cet. Allegando magnum et singularem amorem, qui est inter ipsum dominum regem et nos, quod dominus rex debet esse certissimus, quod singularis affectio quam gerimus majestati suae, sicut vidisse potuit per effectum, induceret nos tantum ad faciendum de rebus gratis et acceptis suae serenitati, quae cum honore nostro fieri possent, quantum alicuius regis et principis nunc viventis, et similiter faceret caritas quam portamus magnifico domino Crauoie, sed veritas rei est, quod vivente domino Georgio Strazamiri, descendente domini Balsae Strazamiri et aliorum de dicta domo, qui longissimis temporibus dominati sunt dictis terris, et non valente se valere ab insidiis et oppressionibus Turchorum, in quorum manibus de die in diem debere venire et capitare terras suas, ipse cum magna instantia requisivit nos et rogavit, quod vellemus pro honore fidei catolicae, et conservatione tot fidelium animarum, quot erant in illis partibus, accipere terras Scutari et Drivasti cum contrata superiori, quae erat magis ad fronterias Turchorum, et illas ab eis defendere et conservare, quia conservantibus nobis et defendentibus eas, non dubitabat melius et

bene posse alias terras inferiores sibi restantes regere et conservare. Unde nos moti solum respectu predicto, et non alicuius respectus habendi et dominandi tales terras. nec etiam alicuius utilitatis, quia nunquam deo teste quaesivimus nec querere intendimus alienas terras et loca, devenimus secum ad certam compositionem, per quam dabamus sibi omni anno ducatos mille de introitibus de inde, cum aliquibus aliis honoribus et immunitatibus, quos et quas sibi faciebamus et suis descendentibus facere debebamus, et ipse tamquam verus et solus dominus libere dedit nobis terras Scutari et Drivasti cum patria superiori. quas terras cum tota patria, non sine maxima expensa nostra, cum continue habuimus ibi gentes armorum equestres et pedestres, ac ballistarum; quas terras conservavimus et conservabamus a Turchis, et taliter, quod contrata sua inferior et terrae quae remanserant ipsi domino Georgio, ab eis modicum ledebantur. Mortuo vero dicto domino Georgio, dicta domina Helena et eius filius Balsa, malo ducti consilio, et istud quia non timebant ita oppressiones Turchorum, ut faciebat pater. hostiliter et armata manu, ulla a nobis vel nostri causa precedente, nulla facta nobis nec data nobis notitia, ipsas terras arripuerunt nobis: propter quam causam optantes recuperationem terrarum nostrarum, et ultionem tantae nobis illatae iniuriae, deliberavi-

mus facere armatam nostram marinam et etiam congregationem gentium equestrium et pedestrium, quas misimus ad illas partes cum magna et notabili expensa nostri comunis, quam terrae predictae non forent sufficientes ad solvendum. Unde secutum est, quod prospiciente domino iusticiam et causam nostram, nos ipsas nostras terras recuperavimus nostras terras, et acquisivimus suas, non sine maxima expensa, ut est dictum, et etiam strage civium et gentis nostrae. In qua acquisitione terrarum per nos et nostros, habentes a nobis potestatem, factae fuerunt civibus earum certae promissiones, cum juramentis et solemnitatibus opportunis, de quibus apud eos apparent nostra privilegia, bulla nostra communita, inter quas est ista, videlicet: quod nos promisimus eisdem, ipsas civitates et loca sub nostro dominio regere et gubernare, ac ab omnibus illas offendere et molestare volentibus protegere et defensare, nullique alteri unquam domino tradere et assignare. Quibus omnibus consideratis, quae verissima sunt, et multis aliis, quae dicere causa omittimus, nullo modo videmus, quomodo possemus serenissimo d o m i n o r e g i predicto, et similiter domino C r a u o i e, sine maxima denigratione honoris et famae nostrae, quae est nobis tantum cara, quam aliqua alia res, complacere de eo quod requirunt, et propterea affectuose precamur, quatenus tamquam sapientissimi, et qui bene omnia ponderabunt, pla-

ceat habere nos merito excusatos; utendo istis et aliis similibus bonis verbis, cum utroque dictorum ambasiatorum, secundum quod cadet in proposito, ut habeant causam remanendi melius contenti de nostra responsione.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. ch. 25. et 26.

CCXXX. 1406. Indict. XIV. 12. Junii.

Заключено, посланику госпое Маре предати оне драгоцености, кое су биле негда госпое Тодоре, и дати іой писмо отворено за Млетачке области, као што е дато деспоту Стефану Лазаревићу.

Capta: Quod ut ambassator dominae Marae, qui venit ad nostram praesentiam principaliter pro habendo illa jocalia, quae fuerunt domine Todorae, recedebat bene contentus, ordinetur: quod sicut captum erat, quod ipsa jocalia poni deberent in manibus viri nobilis ser Petri Guoro, qui ipsa assignaret eidem, quin satisfactum esset illis nostris civibus, qui debent habere, et dictus ambassiator asserat, quod iam debet esse satisfactum civibus nostris, quia terminus jam lapsus est, et ipsa domina credat dicta jocalia esse magni valoris, nec sunt majoris extimationis ducatorum: ·II· centorum, dicta jocalia dare debeant isti ambasiatori suo, ut ipse ferat dictae dominae praedicta jocalia et recedat bene contentus.

Insuper quia dicta domina requirit, quod in casu quo ipsam oportebat exire de terris

et locis suis, concedatur eidem de gratia, quod possit venire et se reducere, ad terras et loca nostra. Vadit pars: quod sibi fieri debeat una littera patens, vigore cuius possit in dicto casu se reducere ad terras et loca nostra, per eum modum et forma, quibus ordinatum est. de domino dispoto Stefano, filio condam comitis Lazari.

Misti del Senato XLVII. ch. .52

CCXXXI. 1406. 12. Junii.

Посланицима краля Неапольског Ладислава и Хервое одговорити, да Млетчићи засадъ немогу известанъ одговоръ дати на ньiово то захтеванѣ, да се уступи Будва Сандалу.

Capta. Quia oratores domini regis Ladislai et similiter Crauoye, audita responsione nostra pridie eis facta, secundum quod fuerat per nostra consilia deliberatum, replicare et dicere habuerunt, quod placeret nostro dominio, considerato quod Sandali alias fuit dominus Bude et habuit dominium eius, et quod nos ipsum ita vocamus dominum Budae in privilegio nostro civilitatis, dare et concedere sibi dictum locum, et sic dixerunt de tribus vel quatvor villis quas tenemus, quas dicunt esse et spectare ad dominium et iurisdictionem Catari, cuius ipse est dominus; et veritas sit, quod pro nobis et dominio nostro non faciat ita ex arupto dare determinatam responsionem oratoribus predictis, sed exspectare et videre,

in quibus terminis remanebit orator noster cum Turcho; considerato etiam quod ipse Turchus et similiter dispositus Sclavoniae (sic, loco dispotus) et domina Mara requisiverunt nobis similiter dicta loca, considerato etiam, quod non est danda dicta responsio, nisi habeatur bona informatio a rectoribus nostris de dictis factis; vadit pars quod respondeatur dictis oratoribus quod sicut sibi pridie diximus, dominus rex et similiter Crouoia, debent esse certissimi, quod in his quae cum honore nostro possemus, complaceremus libenter eis, sed veritas est, quod non habemus illam plenam informationem quae necessaria foret, in factis predictis; sed nos mittemus de brevi de nostris nobilibus ad illas partes, qui videbunt dicta loca, et accipient plenam informationem omnium predictorum, qua habita nos postea faciemus ipsi domino regi et similiter Crauoie illam responsionem, quae erit rationabilis et honesta, aut per nuncium aut per litteras nostras.

Secr. Consil. Rog. Lib. III. ch. 27.

CCXXII. 1406. Indict. XV. 30. Decembris.

Заключено: позвати неке властеле у сенатъ, да даду своє мненѣ о стварима тичућимъ се госпос Єлене и сина нѣногъ Балше, како бы се могао одговоръ дати посланицима ови.

Capta: Quod ut possit dari expeditio istis ambaxiatoribus dominae Helenae Stra-

cimir et filii sui Balsae, ad ea quae ipsi requirunt parte eorum, viri nobiles ser Johannes Capello, ser Benedictus Contareno, ser Marcus Barbadico et ser Franciscus Quirino, qui sunt informati bene de conditionibus et factis illarum partium, possint venire stare arrengare et dicere opiniones suas in isto consilio rogatorum, quandocumque tractabitur de factis praedictis, non ponendo ballotam.

Misti del Senato XLVII. ch. 89.

CCXXXIII. 1406. Indict. XV. 30. Decembris.

Условія подъ коима су готови Млетчићи помирити се са госпоіомъ Еленомъ и синомъ нѣнимъ Балшомъ, кои преко свои посланика моле, да iи пріиме Млетчићи на милость.

Capta. Cum sit danda expeditio oratoribus dominae Helenae Straçamiri et Balsae eius filii, qui fuerunt hic iam multis diebus, et multum sollicitant expeditionem suam, considerato quod illi qui fuerunt deputati sibi auditores, fuerunt pluries cum eis, et habuerunt eorum intentionem, quae esset: quod dominatio nostra dignaretur indulgere eis, et recipere ipsos ad gratiam suam, providendo, quod habeant pro suo reductu de gratia speciali locum Drivasti et Budvam, et aliqua casalia, quae sunt subtus Dulcignum, ducatos mille; nam intedunt esse et

erunt semper fidelissimi servitores nostri. Vadit pars, consideratis etiam terminis in quibus sunt dictae partes, et expensa maxima, quam ibi facimus sine aliquo fructu, et facere oporteret et tamen dubium est, quem finem caperent finaliter dicta loca; quod respondeatur et dicatur oratoribus antedictis per dominium, cum illis bonis et utilibus verbis quae videbuntur, quod ipsi vident et cognoscunt, quantum domini sui, non memores beneficiorum marito et patri suo illatorum, qui totaliter venisset in fortiam Turchorum, nisi fecissemus intromissionem, quam fecimus de locis illis, que erant in fronteriis eorum, hostiliter et armata manu, nulla a nobis vel nostris causa precedente, acceperunt nobis dicta loca, sed Christus, qui est iustus iudex, dedit nobis gratiam, quod non solum ipsa recuperavimus, sed acquisivimus sua, ut ipsi et ceteri exemplum caperent, contra fidem suam et contra jus et iusticiam nolle capere aliena loca. Et certe si respiceremus ad nequitiam suam, et mala opera sua, nullo modo ipsos ad gratiam caperemus, ymo ubique persequeremus, velut capitalissimos inimicos: sed nos volumus imitari naturam nostram et mores antecessorum nostrorum, qui semper sciverunt et parcere voluerunt, ut Christus nos et statum nostrum protegat et defendat; ac conservet, ut hucusque fecit felicibus incrementis, et dicimus quod simus contenti dictos dominam Helenam

et filium dominum Balsam recipere ad gratiam nostram, et oblivisci injuriarum nobis et nostris illatarum. Et ultra hoc ex ampliore benignitate nostra, ut possint ducere vitam suam, collegium domini, consiliarii capitum et sapientes consilii et ordinum, habeant libertatem, faciendo quam melius poterunt pro nobis, promittere possendi, quod de introitibus locorum de inde, dentur sibi omni anno ducati mille, uti fecimus domino Georgio patri et marito suo, et ultra hoc pro sua habitatione, ut secure possint stare cum personis et familiis suis, locum Bude, cum juribus et iurisdictionibus suis, et ista donec erunt fideles filii et servitores nostri, nec facient nec tentabunt aut fieri et tentari aliquid facient, contra nos vel statum, terras et loca nostra. Et si dicti oratores volent acceptare istam benignitatem et gratiam nostram bene quidem; quando autem acceptare nolent, dicatur eis, quod qui noluerit benedictionem prorogabitur ab eo, et quod aliud facere sibi nolumus, et quod possint ad benplacitum suum ire pro factis suis.

Ser Rambertus Quirino sapiens consilii vult partem sociorum suorum usque ad illam particulam, in qua fit mentio, quod sumus contenti recipere ipsos dominos ad gratiam nostram, sed vult, quod postea subiungatur eis, quod ut videant per effectum istam nostram intentionem et dispositionem, sumus contenti, quod in casu quo velint venire Venetias

ad habitandum, vel ad aliquam aliam ex terris nostris, quod promitti possint predictis usque ad quantitatem ducatorum ·MM· omni semestri medietatem, habitando ubi voluerint extra territoria nostra, providere taliter de vita eorum et suae familiae, quod honeste poterunt ducere vitam suam, et quod poterunt bene et rationabiliter contentari, et si de ista nostra responsione remanebunt contenti bene quidem, et in isto casu fieri debeat ut superius dictum est et promissum, si autem non forent contenti, tunc dici eis debeat, quod aliam responsionem sibi dare cum honore nostro non possimus, sed certe judicio nostro pro dictis dominis faceret contentari de ista nostra responsione et oblatione.

Secr. Cons. Rogator. Lib. III. ch. 51.

CCXXXIV. 1406. Indict. XV. 4. Januarii.

Заключено пристати на то, да еданъ посланикъ Балшинъ отиде до свогъ господара, да му предложи на одобренѣ условія помиреня, на коя Млетчићи пристаю.

Quia de mandato dominii, viri nobiles ser Franciscus Cornaro caput consilii et ser Johannes Capello, qui tractaverunt cum ambasiatoribus Balsae Straçamiri et dominae Helenae eius matris, ea pro quibus venerunt ad presentiam nostram, dixerunt eis illa quae capta fuerunt in rogatis; qui illis auditis finaliter dicere habuerunt,

quod inspecta libertate sua, videbant non posse acceptare oblationem sibi factam, nisi iret unus eorum personaliter ad ipsum dominum suum et rediret. Sed sperabant ymo indubie tenebant. quod ipse dominus suus, dominus Balsa, acceptaret gratiam nostram et vellet esse et remanere filius et servitor nostri dominii, ad quae verba et quam requisitionem, dicti nobiles noluerunt sibi dare responsionem sine licentia dominii et istius consilii. Vadit pars: considerato quod honeste istud denegari non posset, quod dici sibi debeat, quod postquam ita placet eis, placet etiam nobis, sed ex nunc nos dicimus, quod volumus remanere in libertate nostra, sicut ipse dominus est in sua, ita quod in reditu illius qui ibit, utraque pars remaneat in sua libertate, et tunc in reditu suo venietur ad istud consilium, et providebitur et fiet, secundum quod captum et deliberatum fuerit, per istud consilium rogatorum.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. ch. 51.

CCXXXV. 1407. Ind. XV. 7. Marcii.

Дае се власть коллегію дуждовомъ, да може све што є нуждно предузети и заключити ради помиреня съ Балшомъ, єръ су места освоєна у Албаніи стесньна одъ нъгове войске у великой опасности.

Capta, Quia sicut habetur per litteras rectorum nostrorum partium Albaniae, et specialiter loci Antivari, et etiam clara

habetur informatio per ambasiatores dicti loci, qui nuper venerunt ad nostram presentiam, et ab aliis personis, ipsa loca compelluntur in tantum et molestantur a gentibus Balsae et Albanensium ac Turchorum, quae omnia quasi procedunt ex malo animo et intentione Balsae, quod nisi adhibeatur remedium, in dando subventionem seu providendo de locis praedictis, ipsa loca subiacebunt manifesto periculo, et viam provisionis et modum habilem habere pensemus cum meliori avantagio nostro, quam mittere gentes armorum ad illas partes, sed non sit bonum propalare hoc, ut ipse modus consequatur meliorem effectum; vadit pars, quod collegium domini, consiliarii capitum et sapientum consilii et ordinum, habeant libertatem, ad provisionem dictorum factorum, praticandi, tractandi et concludendi per omnes illas vias et modos, qui et quae ipsi collegio seu maiori parti videbuntur, pro meliori executione rei et agendorum de inde, ac conservatione nostri status.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. ch. 57.

CCXXXVI. 1407. 15. Decembris.

Наређуе се, да дуждовъ колегиум може са посланицима Хервое и Сандаля уговарати, преко свои одређени чланова, о предложеню нети, кои оћеду да помажу Млетчићима, бранећи отете одъ Балше землѣ противъ овога, ако они даду Сандалу Будву и Антивари.

Capta. Quia quae proponuntur nostro dominio pro parte Creuoye et Sandali,

super facto habendi a nobis **Buduam** et certum alium locum nostrum, ex his quae acquisivimus de manibus **Balsae Straçimiri**, videlicet **Antivari**; et super aliis capitulis expositis per ipsos, offerendo se de volendo cum gentibus suis conservare reliquas terras nostras, omnibus suis expensis, sunt talis naturae, quod super illis est habenda bona advertentia et consideratio, ac bene videre, tractare et sentire vias, modos et ordines, cum quibus vellet attendere ad istud factum; Vadit pars: quod collegium domini, consiliarii capitum et sapientes consilii et ordinum, habeant libertatem possendi deputare oratoribus eorum auditores, aliquos ex illis de dicto collegio, qui habeant potestatem essendi cum dictis semel et pluries, audiendi praticandi et tractandi omnia illa, quae sibi videbuntur utilia et necessaria, pro bona conclusione agendorum predictorum, non possendo tamen aliquid concludere nec firmare, sine deliberatione et voluntate consilii rogatorum, quae deliberatio quando fieri debebit, dabitur etiam responsio aliis capitulis expositis per eosdem

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. ch. 83.

CCXXXVII. 1407. Ind. I. mense Junii.

Заключенѣ мира између Млетчиħа съ едне, и госпоє Єлене и сина іой Балше съ друге стране.

In Christi nomine amen. Anno nativitatis ejusdem millesimo quadringentesimo sep-

timo mense Iunii. Indictione prima. Ad marithimam Antibari prope flumen Xelesnice. Presentibus nobilibus viris vaivoda Nicola Zaulo et Cursachio, viro domini comitis Teopie Raico Moneta, Tadeo de Crispis et Marino Karoli mercatoribus Venetis in Dulcineo, ac nobis notariis infrascriptis. Ibique magnifica domina Helena filia quondam magnifici domini comitis Lazari, et consors quondam magnifici domini Georgii Stracimiri, et magnificus dominus Balsa filius supradictorum quondam domini Georgii et domine Helene. Avidi effici boni filii et devoti amici serenissime ducalis dominationis Venetiarum, uti fuerunt progenitores sui, venerunt ad infrascriptas compositionem, conventionem et pacem cum spectabilibus et nobilibus viris, domino Roberto Mauroceno et domino Jacobo de Ripa milite, nomine suprascripte dominationis Venetiarum, provisoribus sindicis et procuratoribus in partibus Albanie, sicut videtur per instrumentum sindicatus a nobis notariis visum et lectum, scriptum manu Johannis de Bonisio de Venetiis imperialis notarii, bullatum bulla plumbea. Qui tamquam procuratores et sindici dominii Venetiarum predicti convenerunt et promiserunt dictis domine Helene et domino Balse nomine proprio, et similiter prenominati domina Helena et dominus Balsa convenerunt et promiserunt dictis dominis provisoribus nomine dominii Ve-

neciarum predicti, sicuti continetur et apparet per subscriptas conventiones et capitula. Et primo dicti domina Helena et dominus Balsa fuerunt contenti et promiserunt, sunt contenti, atque promittunt nomine suo proprio, causa levandi omnem scandalum vel errorem, qui fuissent vel esse possent inter aliquam partium, dare et facere consignari in manibus supradictorum sindicorum vel aliorum, nomine dominationis Venetiarum, omnes villas, aquas, insulas, terras, domos, nobiles viros, habitatores, rationem et pertinentias, que spectarent vel possent spectare aliquo modo prefate dominationi Venetiarum, de eo quod sibi fuit consignatum per bone memorie dominum Georgium Stratimir, cum illis condicionibus et modis qui pertineant ad teritorium Scutari et Drivasti libere et sine contradictione, et renuntiare omnibus rationibus quas dicta domina Helena, et dominus Balsa haberent vel aliquo modo habere possent, in locis et pertinentiis supradictis, ratificando, et confirmando sine aliqua contradictione, et omnia loca, et pertinentias supradictas secundum quod bone memorie dominus Georgius ipsa dedit dominio Venetiarum predicto. Item quod omnes pertinentie et confinia Dulcigni libera sint dominationis Venetiarum. Et Antivarum secundum conditionem quam fecimus usque in diem presentem. Et predicti dominus Robertus et dominus Jacobus nomine dominationis supradicte.

volentes ostendere gratiam, et benignitatem dominationis, promittunt dare et consignare predictis domine Helene et domino Balse vel alteri ipsorum nomine, castrum et civitatem B u d o e cum omnibus suis pertinentiis, declarando quod propter confirmationem dicti amoris et pacis, dictus dominus Balsa est contentus, et vult venire Venetias cum dictis dominis provisoribus, habito consilio d o m i n i d i s p o t i, et d o m i n e M a r e, ad presentiam dominationis, ad petendum gratias que sibi videbuntur, acceptando gratiose id quod sibi dominatio; intelligendo quod S a b o i a n a debeat manere sicut manet, donec dominus B a l s a habuerit a dominatione gratiam que sibi videbitur. Et intelligatur, quod tempore quo ascendet dominus Balsa galeam causa eundi Venetias, altera pars alteri et altera alteri consignabitur vel faciet consignari omnia suprascripta, que fuerit assignanda, quorum supra est facta mentio. Et est sciendum quod omnes cives et habitatores locorum, que altera pars tribuet alteri, recipiantur ad gratiam, et sibi pareantur, et quod omnes captivi utriusque partis liberentur, et similiter remittantur omnes offense, quas aliquo modo fecerit altera pars alteri. Ac bullatis et factis presentibus scripturis ac factis sacramentis a partibus, intelligatur de presenti, et habeatur pro firmo esse factam bonam et perfectam pacem. Et quod abinde citra, utraque partium predictarum et earum subditi, possint ire stare

praticare mercimoniari et conversari in terris utrinque, cum earum personis et bonis tute et libere, ac tractari ut boni amici, non intelligendo in his personas bannitas, ac debeat utraque partium facere proclamari in die sancti Johannis proximo, scilicet lune die vigesimo mensis presentis, in omnibus suis terris et locis publice, quod facta est bona et perfecta pax. Ac fiat ratio cujuscunque debiti, quo aliquis subditorum partium deberet habere a subditis alterius temporibus lapsis, promittentibus ad invicem dictis partibus, non deviare nec auferre aliquo modo subditos alterius, ac non acceptare verba alicujus pravi, qui vellet ponere scandalum aut discordiam inter partes, imo facere punitionem de talibus, sicut erit iustum. Non faciendo aliquam stricturam vel devetum subditis alterutrius partium, imo cum amplis libertatibus stetur in bona compositione et tuta pace, sicut tempore bone memorie domini Georgii Stracimiri. Et quod subditi ab altera alteri non auferantur. Promittentes dicti domina Helena, et dominus Balsa suo nomine proprio, et dicti dominus Robertus Mauro, seno, et dominus Jacobus de Ripa miles nomine dominii Venetiarum predicti, altera pars alteri, et altera alteri, cum solemnibus promissionibus omnia predicta, et quelibet predictorum, plene et sine contradictione adimplere, et observare, et non contrafacere ipsis, vel alicui ipsorum, aliquibus ratione causa

modo vel ingenio, sub pena ducatorum quinque millia auri dandorum, et solvendorum a parte non observante parti que observabit, totiens quotiens predicti aut alicui predictorum esset quomodolibet contrafactum. Nichilominus remanente presenti scriptura in pleno vigore et robore. Promittentes etiam dicti domina Helena et dominus Balsa, dictis domino Roberto, et domino Jacobo nominibus quibus supra, obligare et facere obligari magnificos dominos, d o m i n u m d i s p o t u m, dominum comitem T h e o p i a m, et d o m i n a m M a r a m, ad faciendum quod dicti domina Helena et dominus Balsa obtinebunt, et observabunt omnia supradicta, et erunt obsides de hoc sub pena predicta. Et mittent hinc ad unum mensem proximum, literas bullatas eorum sigillis, per quas ipsi se obligabunt. ut superius dictum est. Promittentes etiam dicti domina Helena, et dominus Balsa, quod supradicta, et quelibet predictorum confirmabit dominus Balsa Venetiis nomine suo et dicte domine Helene. Et de hoc fieri possint unum vel plura publica instrumenta. sicut aderit opportunum.

Ego Jacobus de Languschis de Venetiis quondam Johannis de Papia, publicus imperiali auctoritate notarius et cancellarius prenominatorum dominorum, omnibus predictis dum agerentur et fierent presens fui, et rogatus a partibus supradictis, presens instrumentum manu propria scripsi, et posui me-

um consuetum signum in testimonium omnium predictorum.

Commemoriale X. ch. 73.

CCXXXVIII. 1407. Indict. I. 11. Octobris.

Заключено дати помоћь и месечну пензію некимъ Скадранима, кои су воевали на страни Млетчића противъ Балше, па су были зароблѣни и осакаћени по заповести Балше.

Cum accesserit Venetias quidam Descus filius Cressiae de Scutaro, ad praesentiam dominationis nostrae, qui dedit castrum Dulcigni, nobili viro ser Marino Caravello, nunc capitaneo nostro Culphy, qui viriliter expugnando contra gentes Balsae, pro honore dominationis nostrae, fuit acriter percussus, ex qua percussione cecidit ab equo, ex quo captus fuit et ductus ad praesentiam dicti Balsae, qui sibi fecit amputari manus pedem et nares, propter quod petat de gratia a nostro dominio, quod subveniatur sibi, ut possit sustentare vitam suam; Vadit pars: quod propter sua bona portamenta et pro sustentatione vitae suae, et ut detur exemplum aliis faciendi honorem nostri dominii, et considerato, quod quum fuit captus a gentibus Balsae ut profertur, nullum praemium a dominio nostro habebat, detur sibi hic in Venetiis, ut possit repatriare, ducati duodecim auri de pecunia nostri comunis, et yperpera duodecim singulo mense de introytibus Scu-

tari, ut possit sustentare vitam suam, ut pium et justum est, et hoc ad beneplacitum dominii.

Et similiter dentur ducati XII. hic in Venetiis, et yperpere XII. quolibet mense de introytibus Scutari, Alexio Camesa, qui viriliter expugnando cum inimicis, fuit captus et ductus ad praesentiam Balsae, qui sibi fecit amputari, nasum lingvam et unam manum; revocando omnem aliam provisionem sibi promissam, et hoc ad beneplacitum dominii.

Misti del Senato XLVII. ch. 145.

CCXXXIX. 1408. Indict. I. 6. Junii. in Durachio.

Уговоръ мира између Млетчића и Балше Срацимировогъ.

Instrumentum pacis facte cum domino Balsa Stracimir, mediatione comitis Nichete, habentis auctoritatem a Balsa predicto.

In nome de Cristo. Amen. In l' anno de la nativita de quello MCCCCVIII, prima indicione, a di VI del mese de Zugno. Jo Giacomo da Riva chavalier, per la illustrissima ducal signoria de Veniexa sindico e provededor in le parte de Albania, in sembre cum el nobel homo misser Ruberto Morexini, el qual a le infrascripte cose fo absente siando romaxo a Scutari, per certa bona caxon, habiando a trattar le sotto ditte cose plenis-

sima liberta e comandamento insolidum, como apar per un instrumento de sindicado e procura, fatto per man de Zuhane fo de ser Nicolo de Bonixe de Veniexa, per imperial autorita noder publico, in l' ano de la nativita de Cristo mille quatrocento otto, a di XXII del mese de Fevrer, e scrivan a la corte dogal del ilustrissimo et excelso signor messer Michiel Sten, per la dio gratia doxe de Veniexa e da i suoi conseij, como plenamente in quel se leze, e da mi noder infrascripto vezudo e letto, cognosando la benignita de la sovra ditta excelsa dogal signoria de Veniexa, la qual sempre fo plena de misericordia e per reverentia e preghiere e per l' amor del magnifico signor messer lo conte Theopia, si como sindico e procurador de la prelibata signoria, in luogo e per nome de quela, recevo i magnifici, e nobel dona, madona Helena fia fo del conte Lazaro signor de Sclavonia, e dona fo del magnifico signor Zorzi Stracimir de la parte de Zenta, e Balsa so fio, con tutti suo subditi, in gratia amor, concordio, paxe e dilection de la excelsa e potente nominada, remetando ai preditti madona Helena e Balsa, et ai suoi subditi tute inzurie, et offexe, che hanno fatto ala preditta signoria, et a suo subditi, dessiguando, o veramente fazando designar a i preditti madona Helena e Balsa so fio o altri per lor, sotto specia d' amor e bona di-

letion, Budoa cum le so pertinentie, et a queli madona Helena e Balsa far dar oltra de questo, de le intrade de Scutari ogni ano ducati ·M· Vcento doro, in do pagamenti, zoe la mita in la festa de nadal, l'altra mita in la festa de sancta Maria de avosto, que lo e sta ditto pronunciado et arbitraria mente sentenciado, como qui de sotto apar, per lo magnifico signor misser lo conte Theopia et per lo nobel et egregio homo messer Piero Rimondo, per la ducal signoria de Veniexa bailo e capitanio de Durazo, sindici e procuratori per i ditti madona Helena e Balsa constituidi, la qual pronunciacion et arbitraria sententia siegue in questa forma de verbo ad verbum.

In nome de dio. In l'anno de la nativita di quello mille quattro cento e oto, a di VI Zugno, prima indicion. Nui conte Theopia signor del Albano, e Piero Rimondo per la excelsa ducal signoria de Veniexa bailo e capitanio de Durazo. Zudexi et arbitri eletti per la magnifica dona madona Helena, fia del signor conte Lazaro signor de Sclavonia, e dona fo del signor Zorzi Stracimir signor de le parte de Zenta, e per lo magnifico signor misser Balsa, fio del ditto signor misser Zorzi, e de madonna Helena preditti, a meter paxe e concordio de tute le discordie, differentie, che tra la prelibata ducal signoria de Veniexa, e i preditti madona Helena e Balsa, come apar per una carta de

sindicado a plen mandada a nui conte Topia e Piero Rimondo per li preditti madonna Helena e Balsa so fio, scripta in letera sclava, e bollada de la so bolla, translatada in latin como qui de sotto se contien. Nui Helena fia che fo del signor conte Lazaro signor de Sclavonia, e fu dona del signor Zorzi Stracimir signor de le parte de Zenta, e mi Balsa fio del ditto signor Zorzi e de madona Helena. A cadaun che vedera questa letera honorevol salude.

Sapia che per li tempi passadi, cum la excellentissima ducal signoria de Veniexa manda li suo provedidori, signor Ruberto Morexini e signor Jacomo da Riva chavalier, per mo in questa parte per la paxe e concordio, e perchi semo contenti metemo da nostra parte a questo fatto ch i possa condenar e far, e che definiscano tute queste cose soraditte, el signor conte Topia, el signor Piero Arimundo da Veniexa bailo e capitanio de Durazo e del so distretto. E perche el ditto signor da Veniexa e plen de raxon e fama la qual ha cum lui senza nissuna nostra contradition, tanto quanto le nostre persone proprie, sopra la nostra fe, e per tute queste cose sovrascripte comandassemo a scriver questa nostra litera per lo nostro cancelier, in la nostra corte Berislavichi, ala nativitade del nostro signor Yesu Christo, MCCCCVIII indicion prima, adi VII Mazo, e per plu confermation de questa letera, la fessemo bollar

de nostra bolla. E pertanto. Nui conte Teopia e Piero Pimondo zudexi e sindici eletti per i ditti madona Helena e Balsa so fio, como apar per lo ditto so sindicado, scripto de sovra, vojando tuor via tutte le diferentie, desinsion, e discordie che ha i preditti madona Helena e misser Balsa so fio, cum la prefata signoria de Veniexia, e per vigor de la libertade podesta e bailia a nui per i dicti concessa e tribuida, invocando il nome de Cristo e de la soa gloriosa madre madonna Santa Maria, voiando seguir in tutto e per tutto quelle cose siano salude magnificentia e grandeza et exaltation de la preditta signoria, etiamdio quelle cose sia salude de li ditti madonna Helena e misser Balsa, determinemo sententiemo e distinimo, che la ditta madonna Helena e Balsa so fio, debia recever gratia e paxe e concordio da la excelsa signoria de Veniexa, over dal Nobel homo misser Ruberto Morexini, como apar per lo ditto sindicado, scripto per man de Zuhanne fio fo de ser Nicolo de Bonixe da Veniexa, per autorita imperial noder publico, a di XXV Fevrer MCCCCVIII prima indicion, e da mi noder infrascritto vezudo e letto, bollado de la bolla de san Marco de plombo, habiando cadaun de lor liberta insolidum sora de questi fatti, el qual misser Ruberto fo absente a le preditte cose, siando romaxo ale parte de Scutari per bona caxon, e che i ditti madonna Helena e Balsa debia lassar per questo muodo

liberamente tutti i luoghi terre ville casali fameie e zentilhomeni, al presente i tien in le parte santa Maria de Rotezo, cum i suo boni et confini, videlicet case terre et homeni, e quanto la ditta chiexa de possieder, de raxon andando suso el passo de Suterman per i confini de Rotezo, e de quel passo non se impazar per alcun muodo, e da Suterman fina ad Antivari, e da Antivari vignando e circumdando da le parte del mar verso Dolcegno, infina la Boiana, vignando per suxo per lo fiume e per la riva del lago, infin ascendando per mezo Suterman, cum tutte terre luoghi forteze casali boiari inesse, cussi in monte como in pian, infra questi termeni e contrade. E da laltra parte veramente de la Boiana comenzando da Lupoglavo, vignando verso Alesso, tutto el lago isole castelli fortecce e terre domination, cussi al monte como al pian, e quanto se contien per publici istrumenti, fatti tra la prefata signoria de Veniexa, e el magnifico signor misser Zorzi Stracimir so padre, da qual tuti luogi non se possano ni debiano impazar. E se alcuna cosa de quelle tegnisse al presente, che libera mente e senza alcuna altra contradicion debia relassar, dar e consignar ala prefata signoria de Veniexa, over ai suo provededori o a suo comessi.

Fazando dar e consignar la prefata signoria de Veniexa, over in suo provededori prenominadi, per nome de la ditta signoria

de Veniexa, ai ditti madona Helena e Balsa, el castel de Budoa cum tutte le so raxon, e pertinentie dentro e de fuora, cum tutti i suo homeni boiari casali terreni e ville, romagnando ai preditti madonna Helena e Balsa, da le confine sovradicte de madonna sancta Mara de Rotezo verso i Pastrovichi e Budoa e Lustiza e le saline cum tutta la parte de la Saboiana, Zenta de sovra, e oltra de quello de dari e fari dar ogni anno de le intrade de Scutari ducati mille e cinquecento doro; recevando la prefata signoria de Veniexa i ditti madonna Helena e Balsa in la so benignita e gratia, et alor perdonar et remetter tutte le ofese et inzurie, fatte per i ditti madona Helena e Balsa ala prelibada signoria de Veniexa e so luogi e subditi. Ancora che tutti i prisoni tien le parte preditte, debiano far liberamente relassar, e che nissuna de le parte non debia tuor li buiari e fameie lun a latro, e che infra XV di proximi, le parte preditte debiano haver consignado luna a laltra libera mente tutte le cose preditte segondo como de sovra e scripto, da puo che i haveianno zurado. E per observation de le preditte cose, e zascuna de quelle, zoe che li ditti madona Helena e Balsa prometera e zurera de mantegnir et osservar bona paxe a la prefata ducal signoria de Veniexa, et ai suo luogi e suditi, e dar per segurta i magnifici signori miser lo dispoti Stefano so barba, madonna Maria dona fo

del magnifico misser Volco, Thodoro Cauora signor de Belgrado, Juan Castriothi e Mirchsta signor de la Valona. E mi conte Topia so suoxero, me obligo, che i ditti madona Helena e Balsa, osservera e fara oservar tute le cose predicte, sotto pena de ducati M Vcento doro da fie dada e pagada ala parte, che observera per la parte che non observera o observare non fara. I qual prenominadi misser Jacomo da Riva chavalier, como sindico e provededor de la prefata ducal signoria de Veniexa, da una de le parte, et magnifico signor conte Topia et nobel homo misser Piero Rimondo como zudexi arbitri de i preditti madona Helena e Balsa da laltra parte, i qual insembre zura e se impromette de mantegnir et observar una parte alaltra, e l' altra al altra, tutte le cose sopraditte ai termeni preditti, sotto obligacion di beni di so principal presente, e che die vegnir, si mobeli como stabeli, sotto la pena predicta da fir dada e pagada, como e ditto de sovra, promettando a mi noder infrascripto como publica persona, per nome et in luogo de ogni persona a chi spectasse o possesse spectar in futurum, de oservar, et attender le cose predicte cum tutte le renunciacion et obligacion che aspetta a la raxon, reservando a i dicti madonna Helena e misser Balsa, de posser domandar tutte quelle gratie i paresse a la prefata signoria de Veniexa.

Actum extra Durachium prope eclesiam sancti Laurencii, sub tentorio predicti magnifici domini comitis Tobie, presentibus reverendo patri domino minori dei gratia episcopo Durachiensi, Johanne episcopo Scutariensi, Feldo stipendiario in Durachio, Chursachi buiaro predicti domini comitis, et Petro Ungaro stipendiario Scutari, testibus ad hec vocatis, et aliis.

Subscriptio greca manu comitis Nichete.

Mi Piero Arimondo zudese arbitro in compagnia cum el ditto miser lo conte, a tute le cose sovraditte me scrissi de mia man e meto la mia bolla.

Comemoriale X. ch. 71.

CCXL. 1408. 8. Novembris, in Godigne.

Отворено писмо, коимъ госпоя Єлена и Балша проглашую и обявлюю своимъ поданицима, да є утврђенъ миръ између ньи и Млетака.

Litera aperta facta a domina Helena et Balsa de observatione pacis.

Nui madona Helena consorte, e Balsa fio del magnifico signor misser Zorzi Stracimir, femo assaver a tutti li nostri subditi, officiali e zentilhomeni nostri, che ben che mi Balsa non vada a Veniexa, a la presentia de la nostra ducal signoria, si como fo ditto cum li magnifici signori provididori, nui semo in accordo cum lor, che la pase sia bona e ferma, cussi per una parte e

per l' altra se debia osservar fra la dicta signoria, e soi subditi e nui, et che ogni homo possa liberamente andare, e far li fatti soi, e zascadun star si como stette in questo tempo passado da pui fatta la ditta paxe. E per fermeza mettemo la nostra bolla, dada in Godigne a d. VIIII de Novembre MCCCCVIII.

(Autenticum pacis preditte cum bulla Balse, et litera autentica supradicta cum bulla, tradite fuerunt viro nobili ser Francisco Justiniano, die XXI Marcii 1409.)

Commemoriale X. ch. 73.

CCXLI. 1408. Indict. II. 20. Januarii.

Наставленѣ за посланика Млетачкогъ Бенедикта Контарена, кои ће ићи къ деспоту Стефану и госпои Мари, у послу госпое Єлене и Балше.

Quia est necessarium respondere, circa responsionem factam ambassiatoribus dominae Helene et Balsae, qui fuerunt ad nostram praesentiam, quibus responsum fuit: quod pro confirmatione eorum quae tractata fuerunt per nostros provisores cum Balsa predicto, mitteremus ad praesentiam despoti et dominae Marae nostrum ambassiatorem, qui ambassiatores cum ista nostra responsione recesserunt pro redeundo ad Balsam predictum. Vadit pars: quod comittatur et mandetur nobili viro ser Benedicto Contareno, comiti et capitaneo nostro Scutari, quod recepto nostro mandato, cum nostris litteris credentialibus,

intelligendo se, quod Balsa et domina Helena similiter mittant suos ambaxiatores ad presentiam domini despoti, ire debeat ad dictum dominum despotum et dominae Marae, et facta amicabili salutatione et oblatione, eis exponere, ea quae a nobis requisiverunt ambasiatores Balsae predicti, et responsionem quam eisdem fecimus, quarum requisitionis et responsionis copiam sibi mittatur pro sua informatione. Et subiungere quod nostra dominatio, considerato fraterno amore et perfecta amicitia vigente inter dominum despotum et nostrum dominium, nullum habens respectum, quod Balsa non observaverit, sicut promiserat per pacem factam et firmatam inter ipsum et provisores nostros predictos, pro contemplatione suae magnificentiae, sequentes mores nostros in obliviscendo iniurias receptas et volendo unumquemque ad gratiam reducere, sumus contenti coram magnificentia sua ratifficare et aprobare pacem, factam inter dominam Helenam et Balsam ex una parte et nostros provisores ex alia, observante et faciente dicto domino Balsa ea omnia, quae continentur in pace predicta facienda et observanda a parte sua, quam pacem, ipse nostro nomine, vigore libertatis, quam a nobis habet, affirmabit et ratifficabit, et si dictus Balsa, sive ambassiatores sui, suo nomine, erunt contenti facere et observare prout in dicta pace continetur, tunc similiter nostro nomine, faciat et observet, procurando

quod per dictum Balsam, observentur et fiant omnia punctaliter, quae facere tenetur vigore pacis praedictae, quam pacem dictus ser Benedictus in publicam formam penes se habet.

Et quia idem Balsa multum optat habere locum Antivari, sed in pace nihil continetur, quod dictum locum habere debeat, si dictus Balsa requireret illum, respondere debeat, quod si dictus Balsa veniet Venetias, non dubitat quod per nostrum dominium sibi dabitur locus praedictus, prout eidem dixerunt provisores nostri.

Si vero dicta domina Helena et dominus Balsa non erunt contenti stare dicte paci, tunc debeat dictus ser Benedictus dicere, quod nullum aliud mandatum habet a nobis, nisi faciendi et observandi, sicut in dicta pace continetur, et in isto casu, ut dictus Balsa non destrueret contractam nostram, ad damna subditorum et fidelium nostrorum, cum illis verbis et rationibus, quae suae sapientiae videbuntur, procuret et sollicitet, quod inter partes fiant sufferentiae, dicens, quod nullum aliud mandatum habet a nobis, sed quod scribet intentionem dicti Balsae et matris nostro dominio, et expectabit nostrum mandatum, et sic facere debeat, scribendo presto omnia pro nostra informatione.

Et quia sumus informati, quod Pasayt capitaneus Turchi, qui est cum gentibus suis in partibus Scopiae, multum

potest cum Turcho, domino suo, ita quod si haberemus ipsum favorabilem et propicium, esset causa reducendi nos ad bonam conclusionem pro hiis, quae intendimus agere cum dicto Turcho, tam pro factis Albaniae, quam pro aliis, comittatur dicto ser Benedicto Contareno, quod cum nostris litteris credulitatis mittere debeat ad Basaytum capitaneum Scopiae, Thomasium notarium Sclavum, et sibi comittere, quod dicto Pasaytho, cum illis verbis amoris et dilectionis, quae sibi videbuntur, debeat demonstrare et ostendere, amorem et dilectionem, quam gerit nostrum dominium Pasayto predicto, et quod pro vivendo in bona pace et fraternitate cum dominio suo, intendimus mittere ad presentiam dicti domini sui, ambaxiatorem nostrum, de intentione nostra ad plenum informatum, et ideo si sibi placet, et de hoc dictus Thomas eundem Pasaytum attente rogare debeat, scribere dicto Turcho domino suo, ita quod possimus esse concordes cum eo, de hiis quae secum agere habebimus; habeat idem Thomas libertatem, promittendi Pasayto predicto, nostro nomine, singulo anno, ducatos mille de introytibus dictorum locorum, et quum hoc non posset obtinere, promittere debeat dictos ducatos absoluto, faciente dicto Thomasio, hanc nostram intentionem, per illum strictum et cautum modum, qui suae prudentiae videbitur, ut facta nostra sint secreta, et insuper habeat libertatem, collegium

domini, consiliarii capitum et sapientum, mittere per dictum Thomasium Pasayto predicto aliquod exemum, ad valorem ducatorum triginta.

Et debeat dictus ser Benedictus ire ad exequendum mandatum nostrum praedictum cum illa famulia, quae sibi videbitur pro honore nostri dominii, faciendo quam minorem expensam poterit, et dimittat ad regimen et gubernationem loci sibi comissi, usque reditum suum, virum nobilem ser Andream Marcello, et mittantur dicto ser Benedicto litterae et syndicatus necessarii occasione praedicta.

Secr. Cons. Rogat. Lib. III. ch. 137.

(Скоро сасвимъ исто ово, само малко пространіе, налази се іошъ еданпутъ заключено у истой III. кньиги, на стр. 144.)

CCXLII. 1408. 20. Januarii.

Пуномоћно писмо и наставленѣ за Бенедикта Контарена посланика Млетачкогъ къ деспоту Стефану и госпоій Мари.

Nos Michael Steno, dei gratia dux Venetiarum et cet. Comittimus tibi nobili viro Benedicto Contareno, presentialiter comiti et capitaneo nostro Scutari, quatenus recepto presenti nostro mandato, debeas significare dominae Helenae et domino Balsae, quod pro possendo exequi ea quae diximus et dedimus in responsum ambaxiatoribus suis, qui fuerunt nuper

ad nostram presentiam, ac pro exhibendo celerem expeditionem ad ea, quae agere habemus cum suis magnificentiis, nos constituamus te in nostrum ambaxiatorem, iturum ad presentiam domini despoti et dominae Marae, pro concludendo et confirmando pacem tractatam per nostros provisores cum suis magnificentiis, quemadmodum suis ambaxiatoribus promisimus. Et pro tanto quandocunque erunt in puncto mittere et mittent suos sindicos et ambaxiatores, subito eris in puncto eundi et te repperiendi ad dominos antedictos.

Et cum habueris responsionem a predictis domina Helena et Balsa, quod sint parati mittere suos sindicos et ambaxiatores ad predictos dominum despotum et dominam Maram, et dato ordine de termino et tempore debito, volumus quod dimissa terra Scutari, in illa custodia et sub illo rectore, quem et quam tibi dicemus inferius, in bona gratia tu vadas noster ambaxiator, et sindicus ad dominos antedictos, videlicet ad dominum despotum et dominam Maram, et ad Pasaytum voivodam Turchorum, si tibi videbitur. Intelligendo te taliter, quod vadas et sis ibidem, quum ambaxiatores et sindici alterius partis illuc venient. Quibus cum fueris ad presentiam suam, presentabis nostras litteras credentiae, quas tibi misimus, et factis dictis dominis convenientibus salutationibus et oblationibus, de-

beas exponere. Quod deus novit, libenter et de bono animo vidissemus magnificam personam ipsius Balsae, tamquam nobilem civem nostrum hic Venetiis, ut cognovisset optimam intentionem nostram et radicem veri amoris, quam firmaveramus in mente nostra, et ulterius gratiam quam fecissemus sibi, si venisset ut promiserat, ita quod dolemus, quod crediderit illis, qui non bene consuluerunt sibi, et non suis magnificentiis. Sed non obstante quod non venerit ad presentiam nostram, quia a natura nostra et progenitorum nostrorum semper fuit et est, uti benignitate et clementia, tamen adhuc, intuytu et respectu ipsorum domini despoti et dominae Marae, sumus contenti quod cognoscat benignitatem et gratiam nostram, quae est, quod pax facta per nostros provisores, et magnificentias suas approbata et laudata, etiam per nos confirmetur et ratificetur et cet. Cum illis verbis contentis in responsione data ambaxiatoribus suis, cuius responsionis copiam tibi mittimus pro tua informatione, et cum aliis similibus verbis, quae tuae sapientiae videbuntur, tenendo modum, quod ad presentiam ipsorum dominorum et saltim domini despoti, confirmetur cum integritate pax suprascripta, facta per nostros provisores, et de hoc fiant instrumenta seu litterae patentes secundum quod erit opus; ac ulterius. quod predicti domini d e s p o t u s et domina M a r a, quae fuerunt plezii, se constituant plezios et secu-

ritates per instrumenta vel litteras, pro firmitate et observatione omnium promissorum, cum cautelis necessariis et opportunis. Declarando quod nostra intentio est de habendo totam contractam de super Scutarum liberam, et villas et pertinentias Dulcigni, sine aliqua conditione alicuius primarii nec hominis, habentis aggere super illis; et quod non sint obedientes alii domino quam nobis, et quod de illis villis casalibus territoriis et hominibus dominatio nostra possit facere et disponere, secundum quod sibi videbitur et placebit, juxta formam dictae pacis.

Et si dicti domini erunt contenti ad hoc, ita quod fiat confirmatio suprascripta, cum dictis modis, procura tunc mittere executioni id quod conclusum et factum erit et opus fuerit pro pace predicta, cum illis bonis et utilibus provisionibus custodiis et ordinibus, qui et quae requiruntur, avisando te, quod in contributione Budvae tu habeas advertentiam, de essendo primo in possessionem illarum rerum, quae debent tibi dari, et habendo talem cautionem, quod non habeas dubitare. Et ut sis de omnibus provisus et plene informatus, mittimus tibi copiam pactorum pacis, factae per nostros provisores, ad cautelam, licet per eosdem auctentica in forma tibi foret dimissa.

Et quia dubitamus quod Balsa nolet contentari ad pacta, contenta in instrumentis

pacis suprascriptae, nam semper appetitus suus extitit et est, ad habendum Antivarum, et sic per alios suos ambaxiatores et ambaxiatores domini despotae et dominae Marae, et nunc per istos suos petitum et requisitum est a nobis. Et allegabitur, quod per nostros provisores fuit sibi promissum oretenus dictus locus. ipso veniente Venetias, ad petendum illum de gratia a nostro dominio; idcircho ad hoc poteris ei respondere, quod omni vice qua veniet ad nostram presentiam, ad petendum de gratia locum predictum, sicut promisit, ob intuitum domini despoti et bonae memoriae quondam domini Georgii patris sui, et dominae Marae, ac voivodae Basayti, quos habemus et tenemus in caros amicos, et pro ipsis faceremus omnia possibilia et honesta, nos faciemus sibi omne id quod promissum fuit sibi per nostros provisores, taliter quod merito habebit contentari, sperantes quod per dictum suum adventum, et per experientiam quam videbit, ex nostro dominio erga magnificam personam suam, animus eius unietur et conformabitur in tali et tanto amore et sincera et bona voluntate, cum dominio nostro, perpetuo duratura, quod nunquam aliquis suspectus nec rancor, in mente alicuius partium esse poterit nec nutriri, imo propter sua bona opera et perseverantiam, quam faciet in filiali devotione et confraternitate mutui amoris, nos semper habebimus ipsum in bonum et verum filium et dilectum nobilem

nostrum, et erimus sibi favorabiles in suis indigentiis, tam versus subditos suos, qui sibi offendissent, quam ad augmentum et conservationem sui status; de quo se reddat certissimum. Et sumus contenti in dicto casu facere sibi promissiones necessarias si opus erit, obligante ipso se vice versa, ad conservationem et defensionem locorum nostrorum. Et pro tanto in conclusione, stante ipso constante ad volendum Antivarum, tu potes respondere et procurare ac instare prudenter, quod huc veniat ad postulandum ipsum locum, iuxta promissionem pactorum, cum suprascriptis et aliis bonis verbis et rationibus, quae tibi videbuntur, dicendo et allegando, quod non veniente ipso huc ad nostram presentiam, nos non tenemur facere mentionem de dicto loco, sicut scit, nec sumus obligati ad dictam promissionem; et in hoc casu stante ipso firmo de non veniendo Venetias, procura removere ipsum a dicta petitione Antivari, cum illis bonis modis, qui tibi videbuntur, nam non esset honor nostri dominii ad faciendum aliter, quem super omnia nos apreciamus.

Et quum expertus fueris per omnes istos modos, et ipse non vellet contentari, tunc procura dextro et cauto modo, convenire cum Pasayto, et experiri, si per viam monetae, videlicet usque ad summam ducatorum M in anno, vel ab ipsa summa infra, avantazando comune nostrum quantum melius po-

teris, de intratis Antivari, ipse Pasaytus vellet se obligare, ad tenendum modum, quod Balsa staret firmus ad pacem predictam, factam per provisores nostros predictos.

Et quum factis omnibus istis experientiis non prodesset, qui Balsa seu sui nomine suo, starent pur constantes et firmi ad volendum Antivarum, et non velle venire Venetias, debeas experiri, si per viam pecuniae hoc factum posset aptari; in hoc casu sumus contenti, quod promittere possis usque ad summam ducatorum ·II mille in anno, de intratis dictorum locorum nostrorum, in duobus terminis in anno per medietatem, offerendo ad partem ad partem, usque ad dictam summam, cum quam maiori avantagio nostri comunis fieri poterit; et quod de Antivaro, nec de aliqua alia terra nostra, ipse non agat plus mentionem, habendo menti quod Balsa det nobis omnes villas territoria et iurisdictiones, quae de jure spectant vel spectare possent ad dictam terram Antivari. Et Sancta Maria de Rotezo et etiam fortilicium, quod fecit de Zelestina, quod est de pertinentiis predictis, cum omnibus hominibus et juribus liberis, quae nobis spectant; et non contentando ad hoc, sumus contenti, quod de residuo a Saboiane, quum per pacta pacis debebat sic stare, quousque veniret ad postulandum gratiam nostro dominio, sibi fiat libera quietatio et donatio, remanentibus nobis

pertinentiis Scutari et aliarum nostrarum terrarum, sicut antiquitus de jure sibi spectant.

Et quum vero Balsa non vellet attendere ad supra dictum factum de provisione ·II· mille ducatorum, sumus contenti pro exeundo de istis laboribus et ponendo illud paesium in illa quam meliori pace fieri poterit, quod debeas dare predicto Balsae, ipsum locum Antivari, existente primo in concordio secum, quod pro firmitate securitatis pacis, considerato quot partibus et promissionibus deffecit, ac pro non incurrendo in istas inconvenientias, nec non pro observatione promissorum, ipse debeat tibi dare illos obsides, qui erunt sufficientes, ultra plezeriam dictorum dominorum, ut dictum est supra, qui obsides sint de filiis Georgii Juras, Alexii Sotuma, Nicole Zauli, et aliorum suorum maiorum curialium cuiuslibet conditionis, et magis potentium, quos habet apud se. In contributione autem Antivari cum modis suprascriptis, debeas observare illos modos, qui alias comissi fuerunt per istud cosilium nostris provisoribus, quorum modorum copiam pressentialiter tibi mittimus, pro tua informatione; verum volumus quod tu procures habere totam aliam ripam fluminis Boianae, a duobus miliaribus infra terram, aut illam partem, quae saltem videbitur magis necessaria et utilis a Scutaro usque mare, quantum cognosces esse de pertinentiis Scutari, nam informati sumus, quod ista rippa est in

maximo damno Scutari, ipsa existente de Balsa; recordando tibi, quod per istam rem solam, non vellemus propterea, quod pax desisteret. Et dando Antivarum ut dictum est, procura de faciendo sic, quod non des sibi aliquem denarium, sicut continetur in pace facta per provisores.

Si autem non foret modus de possendo concordari cum Balsa per modos superius dictos, sed quod pur vellet Antivarum libere, et non dare obsides, nam avisati sumus, quod in eo casu ipse non obtinebit aliquam pacem, et procurabit aquirere residuum nostrorum locorum, et cognoscitur evidenter, quod foret sibi magis abile ad guerizandum, habente ipso unam terram, quam non habente aliquam, volumus quod facta per te illa honesta excusatione, quae tibi videbitur, domino despoto et dominae Marae et aliis dominis, qui tibi videbuntur, et justificatis nostris juribus, qualiter per nos non deffecit, nec defficit ad volendum Balsam pro filio nostro, accepto ab illis amicabili comeatu, debeas redire ad regimen tuum Scutari.

Et quia non facit pro nobis ad standum in guerra, nec etiam in expensis, sumus contenti, quod in casu quo non moveatur novitas per Balsam ad aliquem locorum nostrorum, tu dissimules cum ipso quam melius potes, et procura toto posse tuo, quod fiant sufferentiae inter partes, et quod interim tu

scribes nostro dominio; et si pur dictus Balsa moveret seu moveri faceret aliquam novitatem ad nostra loca, possitis guerizare et substinere nostrum honorem, procurando posse tuo, de retrahendo et habendo tecum de suis nobilibus, de illis videlicet, qui videbuntur magis utiles factis nostris, possendo sibi promittere de territoriis et intratis de inde, secundum quod tuae discretioni videbitur, pro bono et honore nostro, ac destructione Balsae, ac salute nostrorum locorum.

Eundo ad presentiam domini despoti, debeas dimittere loco tui ad regimen et custodiam Scutari, virum nobilem ser Andream Marcello, qui stet et teneat jus et justitiam, cum bona custodia terrae, secundum quod sibi mandabimus per litteras nostras.

Mittimus tibi litteras credentiales, sindicatum super hiis, et alias litteras pertinentes factis predictis, et copiam pactorum, quae habuimus cum domino Georgio Strazimiro, et quae habemus cum Coya, pro tua informatione.

Et quia per nostros provisores sumus informati, quod inter alia nostrae gentes equestres et pedestres, existentes in partibus illis, sunt male in ordine, et esset opus ut renovarentur, facimus tibi notum, quod pro securitate et conforto dictorum nostrorum locorum et subditorum nostrorum, mittemus tibi aliquas gentes ab equo et pede, quae erunt

avantagiatae et presto quantum poterimus, pro reaptando gentes et terras nostras, sicut fuerit opus, et interim poteritis providere, sicut tibi melius videbitur, avisando te, quod pro prestiori expeditione, mittemus homines armorum sine equis, cum selis et armis, quia sumus informati, quod de inde poterunt presto se fulcire equis.

Habeas menti de tractando istas res cum domino despoto, et cum aliis qui requiruntur, tantum secrete, quantum fieri potest, et in pauciori numero personarum, quo fieri poterit.

Insuper avisamus te, quod comittimus baiulo nostro Durachii, quod ad omnem requisitionem tuam, debeat tibi dare brigantinum, qui ibi est armatus, ut possis ipsum tenere et operari in lacu et alibi, secundum quod tibi videbitur fore necesse, nam informati sumus, quod est multum utilis factis nostris.

Et quia propter res dictas superius, erit opus dicto ser Benedicto Contareno habere unum notarium discretum, pro ducendo secum, et pro mittendo ad Sandalum et ad Catarinos, et ad alia loca ubi erit opus, et de inde sit nisi unus, qui non posset removeri, nec exerceri extra locum, vadit pars, quod mittatur unus noster sufficiens notarius, ille qui videbitur collegio, qui vadat et sit ad obedientiam ser Benedicti Contareno, portando sibi litteras et alias scripturas, secundum

quod sibi mandabitur per collegium antedictum, et possit expendere ducatos duos cum dimidio in die, ducendo illam familiam, quae sibi videbitur necessaria.

Secr. Cons. Rogat. Libro III. ch. 138.

CCXLIII. 1408 die 12. Februarii.

Заключено: да луждовъ саветъ може ступити у договаранѣ са некимъ лицемъ, кое Млетчиѣима нуди поуздано средство, да могу натерати Балшу на покорность и на миръ.

Capta. Quia cedit ad dubium si facta partium Albaniae sequi debeant tali modo, quod remaneamus in concordio et quiete cum Balsa, an in guerra, et presentialiter pervenerit ad manus nostri dominii certus partitus et certus modus utilis remedii et provisionis, ad quae si attendimus et vigillamus, poterit esse de levi causa inducendi Balsam et compellendi ipsum ad faciendum de rebus, quae redundant ad bonum utile et comodum nostrorum locorum in partibus Albaniae, nam aliter cognosceret cadere ad destructionem suam, sed ipsa persona, quae pro parte dominorum suorum nobis proposuit hoc factum, tantum stricte nos rogavit, ut habeamus ipsam secretam, quantum potuit. Et bonum sit non derelinquere factum predictum, considerato bono fructu qui sequi poterit deo dante; vadit pars: quod collegium domini, consiliarii capitum et sapientum utriusque manus, habeant libertatem practicandi

raciocinandi et revidendi super factis predictis, secundum quod melius et utilius sibi videbitur, pro utili et bono nostro, non concludendo tamen in aliquo, nisi cum auctoritate istius consilii, in quo poterit deliberari secundum quod melius apparebit, licet facta predicta sint naturae et conditionis, quae in nullo actu dominium nostrum norit facere contributionem alicuius expensae.

Secr. Cons. Rog. Lib. III. ch. 144.

CCXLIV. 1409. Indict. II. 15. Martii.

Одговоръ на предложеня общтине Которске, коя нуди Млетчићима, да имъ помаже у рату противъ Балше, подъ некимъ условіяма.

Cum iam pluribus diebus venerit ad presentiam nostram unus ambaxiator comunitatis Catari, expositurus sub litteris credentiae, aliqua capitula, pro parte illius comunitatis, ob quam causam et quia ipse requisivit, hoc factum haberi secretum, tunc data fuit libertas collegio praticandi ratiotinandi et respondendi super factis predictis, sicut eidem collegio melius videretur, non concludendo tamen in aliquo, nisi cum auctoritate huius consilii. Et super ipsis capitulis per collegium habita sit consideratio, sed non videatur, quod ipse ambaxiator habeat aliquem syndicatum, nec libertatem, nam dicit venisse cum littera credentiae et cum ipsis capitulis, pro sciendo et habendo intentionem nostram,

et requirat habere responsum. Vadit pars, quod respondeatur et dicatur dicto ambaxiatori, quod semper dileximus illam comunitatem et cives, et sic nunc teste deo diligimus sincero corde, et cognovimus in eisdem bonum animum et optimam voluntatem et dispositionem erga honores nostri dominii, tamquam in bonis et veris amicis, et une plus oblationes suas nobis factas, de quibus multum regratiamur eis. Verum ad capitula nobis porrecta, quorum effectus est: quod illa comunitas se offert velle esse nobiscum ad guerram, si illam haberemus cum Balsa, cum certis conditionibus inclusis, ipsa communitate existente libera a tributo ducatorum mille, quos solita est dare Balsae. Et quod veniente dominatione nostra ad pacem cum Balsa, ipsa comunitas includatur in ipsa pace, et ulterius, quod nostra dominatio teneatur ipsam comunitatem defendere per mare ab omni persona, et cet. Dicatur quod misimus ambaxiatam nostram tractandam per comitem et capitaneum nostrum Scutari, in partibus Albaniae, et non possumus comprehendere conclusionem factorum adhuc aut pacis aut guerrae cum Balsa. Et si pax et concordium esset et sequeretur, ista non haberent locum, si autem aliter sequeretur, videlicet guerra, quod essemus contenti habere illam comunitatem nobiscum, et esse sibi favorabiles, et ipsam favorabilem factis nostris de inde, et promittere de defendendo illos cives in mari

et tenere pro caris amicis. Jam comunitas quae deinde sentire poterit quid sequetur de pace aut guerra, et etiam nos poterimus sibi facere dari notitiam de hac, et poterit tunc mittere suum sindicum cum instrumento et libertate ad plenum ad querendum id, quod sit justum et rationabile, quia illa tunc ipsos audiemus, et nos poterimus facere tractare et concludere, secundum quod nobis conveniens apparebit.

Secr. Consil. Rog. Lib. IV. ch. 3.

CCXLV. 1409. 3. Augusti.

Заключено: одредити неколико чланова савета, да уговараю са госпоіомъ Єленомъ матеромъ Балшиномъ. коя е дошла у Млетке, да моли за опроштенѣ и да се мири са Млетчићима.

Capta. Cum domina Helena mater Balsae Strazimiri, in effectu dixerit nostro dominio, quod ipsa est illa et non filius suus, quae est in culpa et defectu eorum, quae comissa sunt contra nostrum dominium, et propterea petit veniam et supplicat, ut dignemur habere ipsam et filium recomendatum, ut possint et habeant cum honore suo unde vivere, vadit pars, quod mittantur ad dictam dominam Helenam, duo sapientes consilii et unus sapiens ordinum, qui debeant sibi repplicare verba suprascripta, quae ipsa exposuit nostro dominio, et respondere ei nostri parte, quod sicut non dubitamus habet memoriae, fuit inter

nos et magnificae memoriae dominum Georgium Strazimiri virum suum, sincera et cordialis dilectio, propter quam similiter habebamus et tenebamus ipsam dominam et natum suum in nostros filios carissimos, et sic sumus dispositi facere nunc et in futurum, dummodo non deficiant a parte sua. Et licet sicut ipsa scit, hic amor et ista dilecto nunquam fuerit interrupta, nostro defectu, tamen sequentes benignos mores nostrorum progenitorum et nostrum, considerata venia quam petit, et bona et optima dispositione, quam promittit habere ad honores et benplacita nostra, sumus contenti parcere eis et habere eos recomendatos, sperantes, quod effectus suorum operum correspondebit verbis et promissionibus suis; circa vero factum providendi ut habeant unde vivere, respondemus quod semper fuimus et sumus parati circa hoc facere id quod sit justum et rationabile, et propterea si placet ei super hoc suo vivere aliquid dicere vel declarare, ipsi audient et reportabunt nostro dominio, quod respondebit prout nobis videbitur. Et cum his quae habuerint et audierint a dicta domina, revertantur ad dominium, ut possit postea provideri per istud consilium, prout videbitur melius et securius pro nostro dominio.

Dominus et ser Nicolaus Vieturi sapiens consilii, volunt suprascriptam partem per to-

tum, salvo: quod ad dicendum et exequendum predicta mittantur nobiles viri ser Robertus Mauroceno et ser Jacobus de Rippa miles, qui sunt informati de praticatis in Albania.

Secr. Cons. Rogat. Lib. IV. ch. 47.

CCXLVI. 1409. 27. Augusti.

Заключено одговорити кнезу Задарскомъ, да даде на знанѣ дуки Хервою, да ће нѣгови посланици у Млетцима бити добро дошли.

Capta. Quod respondeatur provisoribus nostris Jadrae, ad ea quae nobis scripserunt super ambasiata sibi facta ex parte Duche Creuoie, quod audivimus et inteleximus omnia sibi dicta ex parte Creuoie predicti, audivimus etiam responsionem per eos factam ben et sapienter, pro quibus omnibus sapientiam et solicitudinem suam merito commendantes respondemus, quod nobis multum placuerunt ea quae responderunt predicto ambaxiatori Creuoie. Verum quia tetigerunt, quod dictus ambasiator dixerat, quod si videretur dictis nostris provisoribus, libenter mitteret suam ambasiatam Venetias et cet. ad hoc dicatur: respondeatur provisoribus predictis, quod multum placeret nobis, quod dictus Creuoia mitteret Venetias ambasiatam suam; et propterea si dicti nostri provisores viderent aliquem modum possendi notificare facere vel alium modum tenere bonum et idoneum, quod dictus Creuoia mitteret suam ambasiatam, hoc multum

placeret nobis, quia libenter vellemus, quod dicta ambasiata huc veniret; faciendo hoc ita honeste et cauto modo, quod non posset perpendere a nobis hoc procedere.

Secr. Cons. Rogat. Lib. IV. ch. 52.

CCXLVII. 1409. 2. Septembris.

Наставлѣнѣ за господу, кои ћеду се састаяти и договарати са госпоіомъ Єленомъ, удовицомъ Ђорђа Срацимира, о условіяма помиреня између Млетака съ едне и госпоє Єлене и Балше съ друге стране.

Capta. Cum actenus nihil factum vel conclusum sit cum domina Elena Stracimiri, quae diu hic stetit, et bonum sit ymo penitus necessarium, providere super factis suis, ut nos sciamus et ipsa sciat, qualiter habeamus vivere simul. Vadit pars; quod ser Robertus Mauroceno et ser Jacobus de Rippa miles, cum uno ex sapientibus ordinum, ire debeant ad dictam dominam Elenam, totiens quotiens fuerit opportunum, ad praticandum secum super his, quae petit a nostro dominio. Quibus ex nunc comittatur, quod debeant procurare et instare secum, cum illis modis verbis et rationibus, quae suis sapientiis videbuntur, quod ipsa sit contenta, non velle nec petere aliquam terram castrum vel fortilitium partium Albaniae a nostro dominio preter Budam, quae sibi alias promissa fuit. Et in isto casu, si erit contenta ut supra, possint promittere sibi no-

mine nostri dominii, ad partem ad partem usque ad summam ducatorum duorum millium auri, de redditu singulo ano de introitibus locorum de inde, et a dicta quantitate infra sicut melius poterunt, pro bono nostri dominii, remanentibus in libertate et potestate nostra omnibus terris locis fortiliciis et districtibus, qui et quae sunt a Sutormano versus lacum, usque ad Boianam, ad introitum flumarie, et sic veniendo per mare usque sanctam Mariam de Reteo, secundum formam pacis factae in Durachio. Et quum istud obtineri non posset, quod obtineatur saltem a Sutormano per coronam montanae de super Antibarum, versus et subtus Dulcignum, declarando per talem modum loca et villa quae sunt intra istos confines et districtus, quod quilibet cognoscat sua.

Item quod dicta domina Elena et Balsa promittant, quod per suos non fient aliquae novitates furta vel robariae nostris subditis, quia e converso nos similiter promittemus. Et si per aliquem de suis comitterentur aliquae robariae vel furta contra aliquos ex nostris, quod ipsi facient fieri debitas restitutiones et satisfactiones cum effectu, et similiter si per nostros fierent novitates furta vel robarie contra suos, quod nostra dominatio teneatur facere fieri debitam restitutionem vel emendam, et insuper procurare, quod ruinetur illa bastita de Celestrina.

Et si poterunt obtinere ut predicitur, bene quidem, sin autem trahant ab ea quidquid poterunt, et postea cum his quae habuerint de intentione sua, venientes ad istud consilium et providebitur sicut melius apparebit.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 55.

CCXLVIII. 1409 7. Septembris

Заключено, писати кнезу и капетану Скадарскомъ, да пошлѣ Пазанту поглавару Турака у предѣлу Скопля, тайнимъ путемъ 250 дуката, као половину они годишньи 500 дуката, кое су му Млетчићи обећали.

Capta. Quod scribatur et mandetur comiti et capitaneo Scutari, quod recepto presenti nostro mandato, debeat mittere Pasayto capitaneo Turchorum in partibus Scopiae, ducatos ducentos et quinquaginta in auro, per illum secretum modum qui sibi videbitur, qui sint pro medietate ducatorum quingentorum, quos habere debet annuatim a nobis. Ut idem Pasaytus cognoscat, quod simus dispositi attendere et observare sibi per nos promissa.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 55.

CCXLIX. 1409. 16. Novembris.

Наставленѣ за кнеза и капетана Скадарскогъ, како ће говорити посланику Турскомъ о условіяма мира између Млетака и госпое Єлене и Балше уговоренимъ, и писмомъ и заклетвомъ већъ потврђенимъ, кадъ є госпоя Єлена была у Млетцима.

Cum inter alia quae considerari debent, principaliter debeamus velle conservationem

honoris nostri, quia nil aliud plus auget vel diminiut honorem, quam observantia vel inobservantia juramenti et promissionum, et successive deficiente credulitate et fide, omnia tam apud deum quam homines mundi erunt in peius; et propterea quia vitandum est omnino, non incurrere in hunc errorem et infamiam. Vadit pars: quod super istis factis Albaniae, considerata promissione nuper facta cum sacramento per litteras nostras bullatas, datas in manibus dominae Elenae, matris Balsae Strazimiri, et parte pridie capta contra dictam promissionem, provideatur in hunc modum. Videlicet: quod scribatur et mandetur et comiti et capitaneo Scutari, quod debeat esse cum Petro Longo ambasiatore Turchi, et ei dicere, quod fecimus cum domina Elena, existente hic Venetiis, aliquam conventionem, in qua inter alia continetur, quod utraque pars debeat esse sollicita, ad ducendum differentias existentes inter nos et ipsam et Balsam, ad pacem firmam et conclusivam. Et quia sensimus multa esse innovata in partibus illis, quae nobis non erant nota, tamen volentes uti nostra benignitate sollita, rogamus dictum oratorem Turchi, quod si aliqua pax firma non esset secuta, debeat operari et facere, quod fiat pax inter partes, secundum formam, quae fuit oblata ambasiatoribus despoti et dominae Marae et dicti Balsae, quum fuerunt

Venetiis, videlicet: de dando eis Budam et salinas, et ducatos MVcentum de provisione annuali; et informetur rector noster praedictus ad plenum de dicta forma pacis, alias praticata, retinendo tamen omnino pro nostro dominio la Xaboianam, etiam la Celestinam, si ipsam habuisset, qua pace sequente faciat sibi reddi litteras nostras, quas nuper dedimus dictae dominae Elenae in Venetiis. Et si dicta pax sequi poterit benequidem, quum vero non, videtur nobis quod simus absoluti a sacramento et ab observantia litterarum nostrarum datarum dictae dominae Elenae, quia non observant partem illam contentam in eis, de procurando pacem, quia non attendit nec vult pacem, ad quam procurandam utraque pars tenetur. Et in hoc casu observare debeat noster rector praedictus ea, quae nuper sibi scripsimus, postquam sensimus occursa et gesta per eum in partibus illis. Si vero dictus Petrus inde recessisset et ut est dictum, nulla alia pax firma secuta fuisset, debeat ipse practicare et offerre dictae dominae Elenae et Balsae pacem, in forma suprascripta, et si concludere poterit benequidem, quum vero non, exequi debeat ultimum mandatum nostrum, pridie sibi scriptum et factum, postquam sensimus occursa et gesta per eum de inde. Sed nihilominus informare debeat nos, de responsionibus dictae dominae Elenae et Balsae, et secutis de inde, ut de hinc cum

dicto Petro Longo oratore Turchi, possimus praticare super forma dictae pacis, et aliter prout videbitur huic consilio.

Secr. Cons. Rogat. Lib. IV. ch. 75.

CCL. 1409. 21. Septembris.

Наставленѣ за господу, кои се погађаю са госпоіомъ Єленомъ, удовицомъ Ђорђа Срацимирова, о условіяма подъ коима ће се коначно заключити миръ између Млетака и госпое Єлене и нѣногъ сина Балше.

Cum multum faciat pro nostro dominio devenire ad bonam conclusionem et concordium cum domina Elena Strazimiri, matre Balsae, et non stare ampluis in istis terminis, considerata pace nuper facta per ambasiatorem nostrum, nobilem virum ser Franciscum Justiniano, cum Musuman Calabi domino Turchorum, in qua continetur, quod dictus dominus est contentus, quod dominatio nostra habeat castra loca et terras et habentias eorum, quae dominatio nostra tenet in partibus Albaniae, quae fuerunt condam Georgii Srazimiri et Balsae eius filii, per illum modum, quo nostra dominatio illa tenet et habet, et cum concordio, quod cum dicto Balsa habet; et quia dictus ser Franciscus declarat ostendisse pacem factam in millesimo quadringentesimo octavo, die decimo septimo Junii, per nostros provisores, in qua remanet in suspenso id, quod debet esse de contrata

de la Xaboiana, donec Balsa veniet Venetias. ad petendum gratiam a nostro dominio, qui sicut notum est non venit, et tenet et possidet dictam contratam et etiam magnam partem confinium aliarum terrarum nostrarum. cum maximo damno nostrorum jurium et terrarum nostrarum de inde. Et cum istis diebus elapsis fuerit praticatum et omnis possibilis experientia facta, per ser Robertum Mauroceno et ser Jacobum de Rippa militem, qui de nostro mandato iverunt ad dictam dominam Elenam, ut esset contenta, quod tota Xaboiana remaneret nostro dominio, cum tota rippa Boianae a parte sancti Nicolai cum suo monasterio sancti Nicolai usque Scutarum, et sancta Maria de Roteço et fortilicium Celestrine similiter remaneret nostro dominio, et ob hoc nostra dominatio daret dicto Balsae Buduam cum suis pertinentiis et salinis et ducatorum ·II· mille in anno, secundum partem captam in hoc consilio, et remaneat sibi Crayna; de quo prefata domina Elena non fuit contenta. Et bonum et utile sit non dare causam quod recedat in discordia a nobis, ut non procuraret cum fratre suo et aliis suis amicis in notificando Turcho, quod non esset in pace nobiscum, pro destruendo pacem predictam: Vadit pars: quod mittantur ad dictam dominam Elenam dicti ser Robertus Mauroceno et ser Jacobus de Rippa miles, ad

praticandum et procurandum de essendo in concordia cum domina Elena prefata, et quod remaneret toto posse suo, nostro dominio tota contrata Xaboianae, cum omnibus terris et locis, quae in ea sunt, incipiendo a Sutermano per totam coronam montanae, quae finit per oppositum Scutari, ubi fit transitus ad aliam partem, et veniendo a Scutari et eundo per rippam Boianae usque ad sanctum Nicolaum, et a sancto Nicolao per mare usque ad sanctam Mariam de Roteço, et a sancta Maria de Roteço cum villis et hominibus dictae ecclesie usque ad Sutermanum, et remanentibus dictae dominae Elenae et Balsae Budua et habentiis et pertinentiis suis, et ultra hoc promittatur eis ducatorum mille in anno, de introitibus dictorum locorum. Et si hoc obtinere poterunt ben quidem, quin non, procurare debeant, quod remaneant nostro dominio villae et loca de Propat, quae sunt inter Antivarum et Dulcignum, cum omnibus suis juribus et pertinentiis, usque ad confinia Dulcigni et de Xaboiana, unum milliare infra terram a rippa Boianae per totum, incipiendo a Scutari et eundo usque ad sanctum Nicolaum, et a sancto Nicolao usque Dulcignum, cum omnibus villis domibus et hominibus, qui et quae essent infra dictum milliare, cum suis juribus et pertinentiis, ultra alias terras et civitates et loca quae habemus.

Et propter hoc possint promittere dictae dominae Elenae Buduam, ut superius continetur et ducatos quingentos usque mille in anno.

Ser Leonardus Victuri sapiens ordinum, vult partem suprascriptam, dando ducatos duo millia.

Ser Jacobus de Rippa miles vult dictam partem ser Marci Dandulo, cum instancia et sequenti additione, videlicet. Et si obtineri non possit, ut in dicta parte continetur, tunc ut non remaneat quin dicta pars concludatur, debeant procurare dicti duo qui ibunt, quod remaneat nostro dominio civitas Dulcigni cum suis pertinentiis villis et hominibus, specifice cum dominio suo, veniendo recte usque ad sanctum Georgium et inde usque ad sanctum Nicolaum, Fuxie Boianae et abbatia cum suis villis et confinibus, et molendina, de quibus est dra (sic) et Antivarum, per costam montanae usque ad confinia de Propat, cum villis et hominibus et fortilicium Celestrine, incipiendo a marina a parte Dulcigni et capiendo a sancta Mama, eundo sursum usque ad fossum quod est super Juoislavi, eundo sic a la figara, quae est sub via qua itur Scutarum, eundo sursum versus villam de li Sturti, quae est ecclesiae sancti Georgii, quae est super territorio Antivari, et ita sursum in lo lesim, in mon-

tanea, quae est supra li Mirchoe, et ita sursum in montanea sanctae Tacumiae versus lacum, et ita per summitatem montanee ad Schalam, et ita per summitatem montaneae usque ad summitatem montaneae de Suterman, et ab illa parte montaneae ad quandam arborem, quae vocatur Metuduço, versus villam de li Chiruçi, et ita in summitate montaneae di la Usuta usque i Pastronich, et ita infra usque ad villam de li Susam, quae est sanctae Mariae de Roteço, infra versus marinam. Et remaneat similiter sancta Maria de Roteço cum suis confinibus villis et hominibus et dominio; et similiter remaneat nostro dominio villa de li Sestan, intelligendo quod ser Marinus de Elia possideat territoria sua, quae habet in Propat. Quibus sic habitis, possint dicti nostri duo promittere dictae dominae Elenae et Balsae eius filio, Buduam cum omnibus suis habentiis et pertinentiis, prout continetur superius, non dando sibi aliquam quantitatem denariorum.

Secr. Cons. Rogat. Lib. IV. ch. 60.

CCLI. 1409. Ind. III. 11. Januarii.

Одговоръ посланику Іована Кастріоте на нѣгова предложеня.

Capta: Quod respondeatur huic oratori magnifici domini Johannis Castrioti, qui ad conspectum nostri dominii comparuit cum certis requisitionibus atque capitulis.

Et primo ad primum capitulum per quod asserit, ipsum esse astactum a Turchis, et habere proprium natum in obsidem apud eos, ac quotidie infestari, ut ipsos Turchos permittat per passus et loca sua descendere ad territoria et loca nostrae dominationi subjecta, quod facere noluit modo aliquo vel ingenio, tam intuitu dei et conservatione fidei Christianae, quam amore nostri dominii, petens a nostro dominio aliquem locum tutum, ad quem tempore necessitatis possit recurrere si oprimeretur a Turchis, offerensque velle servire nostro dominio cum suis gentibus, cum decenti provisione, nec non ad secundum capitulum, quod videtur esse unum et iddem, per quod dicit, quod nisi foveatur a nostro dominio, et ex necessitate et opressione ipsorum Turchorum, si eum opporteret eis adhaerere et obedientiae eorum Turchorum subire, habeatur merito excusatus.

Respondeatur eidem, quod de sua bona voluntate et sincera dilectione, quas gerit erga nostrum dominium regraciamur eidem. Verum pro multis bonis respectibus videtur nobis bonum et facere pro sua magnificentia, quod aliqualiter pro nunc non debeat querere, nec innovare seu facere rem, quae inducere possit ipsum in discordiam cum Turcho; ymo presenti tempore sic quomodo melius potest debeat pertransire. Nam debet esse certissimus, quod si occureret casus, quod possemus facere de rebus, quae cederent ad ho-

norem nostri dominii et bonum suae magnificentiae, semper reperiret nos promptos ad bonum et honorem suae magnificentiae, tamquam boni et cari filii nostri dominii.

Ad tertium vero capitulum per quod dicit, quod mensurae et pondera vitualium et rerum ac mercationum, quae expediuntur in Durachio, Scutaro et Alexio, semper solita in uno statu permanere, quasi singulo anno mutantur per officiales dictorum locorum cum maxima confusione habentium agere in dictis locis.

Respondeatur, quod mandabimus nostris rectoribus de inde, quod ipsas debeant reducere et tenere ad mensuram et statum pristinum, quia hoc nobis displicet, quantum displicere posset! nam nostrum dominium non intendit, quod aliquid innovetur contra debitum rationis, nec in praeiudicium nostrorum locorum et dominorum ac vicinorum circumstantium.

(Intimatum fuit statim capitulum in forma opportuna istis rectoribus: videlicet baiulo et capitaneo Durachii: comiti et capitaneo Scutari; provisori Alexii: potestati Antibari: comiti et capitaneo Dulcigni.)

Misti del Senato XLVIII. ch. 121.

CCLII. 1409. Indict. II. 9 Februarii.

Заключено, да онай годишньи данакъ, кои Млетчићи мораю Турцима давати за свое землѣ у Албаніи, имаю плаћати тамошньи жительи као прирезъ.

Capta. Quia per formam compositionis

tractate per nobilem virum ser Franciscum Justiniano, oratorem nostrum et nunc baiulum Constantinopolis, cum magnifico domino Musulmano Zalabi, nos sumus obligati dare et assignari facere sibi in Constantinopoli, per totum mensem Augusti proximi, dicto domino vel suo nuntio et procuratori, pro locis Albaniae quae tenemus, ducatos mille auri de intratis de inde, et sic de anno in annum, et Pasayto capitaneo suo in partibus Scopiae ducatos ·V· centum omni anno, et iustum et conveniens sit, quod subditi nostri locorum praedictorum, in quorum utilitatem et emolumentum convertitur compositio antedicta, quia per illam pacifice poterunt gaudere territoriis possessionibus et bonis suis, solvant dictam pecuniam, secundum quod faciunt Patracenses pro civitate Patrasii. Vadit pars: quod per nostras litteras ad cautelam informari debeat comes et capitaneus noster Scutari, de forma et terminis dictae compositionis, et quomodo ipsa pecunia solvi debet in termino antedicto; mandando eidem, quod quanto prestius poterit, det operam de conferendo cum aliis rectoribus nostris Albaniae et cum progniariis, super forma et modo inveniendis ad faciendum, quod pecunia praedicta per subditos nostros dictarum partium persolvatur. Procurando quod dicti modi sint quam magis comunes et honesti esse poterunt. Ita quod toto posse suo nullus habeat

causam justam querellae, et quod cuncti solvant id, quod per sortem sibi tanget, et significando nobis presto omnia quae fecerit in factis praedictis, ut simus de omnibus informati. Avisando ipsum ad cautelam, quod per informationem quam habemus. Georgius Strazimir et Balsa eius filius, ista de causa posuerunt coltam suis subditis de uno ducato pro igne, ut posset solvere tributum Turchis pro terris predictis.

Et avisetur etiam ad cautelam, quod nobis videretur fore bonum ponere pro igne ducatum dimidium, unum ducatum et unum cum dimidio, secundum possibilitatem personarum, tantum quod subter supra veniatur ad rationem unius ducati pro igne.

Secr. Cons. Rogator. Lib. IV. ch. 91.

CCLIII. 1410. Indict. III. 12. Junii.

Посланику кнеза Никете одговарасе, да може ићи кући, а да ће на предложеня одъ нѣга чинѣна, донети одговоръ новъ управитель Скадра и Драча.

Capta: Cum fuerit jam diu hic Venetiis unus ambassiator comitis Nichetae, qui praesentavit multa capitula, et super praedictis habuerimus informationem a nostro comite et capitaneo Scutari, per eius litteras; et pro omni bono respectu utile sit differe ad dandum responsum ad dicta capitula, sitque et bonum non retinere amplius ipsum oratorem hic; Vadit pars: Quod dicatur ipsi

ambaxiatori, quod sumus de proximo missuri novum rectorem Scutarum et Durachium, per quos seu alterutrum eorum, seu per nostras litteras sibi faciemus respondere ad requisita per eum. Et propterea potest recedere ad libitum suum, et cum praedictis et similibus verbis expediatur.

Misti del Senato XLVIII. ch. 150.

CCLIV. 1410. 8. Augusti

Одговоръ датъ посланику господара Волка сина цара Лазара, на предложеня одъ нѣга чинѣна.

Quod isti ambaxiatori magnifici domini Volchi, filii quondam comitis Lazari, domini Raxiae, respondeatur in hac forma ad capitula nobis porrecta, ut inferius continetur.

Et primo ad primam partem, per quam ipse dominus Volchus se recomendat nostro dominio, et suplicat acceptari pro nobile cive civitatis nostrae Venetiarum; offerendo se et statum suum et terras ad honores nostros etc. Respondeatur, quod semper dileximus quondam genitorem suum sincero corde, et sic amamus et intendimus amare ipsum magnificum dominum Volchum, et habere et tenere pro bono filio et amico nostro carissimo, et statum suum habere intime recomissum. Super facto vero nobilis civilitatis Venetiarum, opus est ut provideamus

cum nostris consiliis ordinatis terrae, sicut semper est solitum observari.

Ad secundam partem, per quam petit ut dignemur facere fieri sibi unam litteram patentem, per quam mandetur omnibus nostris rectoribus, potestatibus et capitaneis, quatenus habere possit receptum cum arnesiis et bonis suis, ut factum fuit suis attinentibus. Respondeatur, quod amentes (sic) ipsum magnificum dominum et proponentes in mente nostra illam fiduciam firmam de ipso, quam faceremus de filio et bono amico, sumus contenti et sic ordinabimus et comittemus omnibus nostris rectoribus partium de inde, quatenus debeant receptare videre et honorare personam suam et suos, cum suis bonis et havere, dulciter et caritative, sicut proprios et cariores cives nostros, et sicut magnificentiam suam decet. cum illa comitiva, quae sit securtatis locorum nostrorum. Et ex nunc captum sit, quod sic debeat scribi rectoribus nostris. mandando cuilibet ipsorum, quatenus quando dictus dominus Volcho vellet venire vel mittere cum bonis et havere suo ad terras nostras, debeant eos receptare videre et honorare, ut dictum est, habendo tamen in omni casu advertentiam ad quantitatem et numerum personarum exeuntium secum, non excessivam, et ad securitatem, tutelam et conservationem terrarum et fortilitiorum nostrorum et locorum sibi comissorum, ut propter hanc concessionem nost-

ram aliquid sinistri, nec in detrimentum status nostri posset occurrere ullo modo.

Ad tertiam partem, per quam dicit sibi fuisse comissum per dominum suum Mussulman Zalapi, ut deberet mittere ad nos, quatenus nobis placeret destinare galeas nostras in suum subsidium, ut posset transire de Turchia in Greciam; dicendo, quod amat nostrum dominium super omnibus aliis dominationibus etc. Respondeatur, quod sicut ipse dominus Mussolman clare novit, semper diliximus ipsum et statum prosperum suum, et hoc pluries apparuit operum per effectum, quia semper fuimus in amore et bona pace simul. Et est verum, quod iam ipse transivit in Greciam, propter quod non est opus auxilio quod requirebat, sed bene debet esse certissimus, quod in omnibus quae cederent ad honorem exaltationem et augmentum suum, semper essemus parati et dispositi, sicut pro honorabili et caro amico nostro, et providissemus et provideremus, sicut videretur nobis conveniens et opportunum.

Ad quartam partem, per quam rogat et supplicat, ut dignemur velle summere ad gratiam dominam Elenam et filium Balsam, et habere illos pro recomendatis et servitoribus, et providere ut possint vivere cum honore sub dominio nostro etc. Respondeatur, quod ut notorium est toti mundo, semper progenitores nostri a natura et no-

strum dominium similiter, deum et humanitatem colentes, fuerunt benigni et latissimi ad parcendum omnibus recognitoribus culpae suae, et postposuerunt et obliti sunt omnes iniurias et offensas, sicut apparet operum per effectum. Nam totiens domina E l e n a et filius fecerunt latas promissiones et evidenter deffecerunt fide sua, et nihil de promissis obtinuerunt; et nunc de novo curi fecerunt territorium nostrum, et damnificaverunt subditos et fideles nostros dictarum partium. Actamen adhuc in complacentiam magnificentiae suae sumus parati sibi parcere; ita quod si placet magnifico d o m i n o V o l c h o praedicto, velle mittere ambassiatores suos super hac materia, et similiter per ipsos B a l s a m et matrem ad nostrum dominium, cum illis requisitionibus et modis, qui sint justi et rationabiles et honesti, tunc providebimus et erimus contenti facere de rebus, quae sint secundum deum et honorem nostri dominii, et de quibus ipsi poterunt merito contentari, dummodo dispositio sua sit observandi id quod effectualiter promittet nostro dominio. Cum conditione, quod utraque pars interim debeat se abstinere de inde ab offensis omnibus et damnis inferendis, quousque ambaxiatores redierint, et quod videbitur quid debebit sequi in facto praedicto, super quibus rectores nostri, quibus scribi debeat, debeant nos presto de omnibus informare.

Misti del Senato XLVIII. ch. 172.

CCLV. 1410. Indict. IV. 5. Januarii.

Привилегія великогъ войводе Босанскогъ Сандала на Млетачко грађанство.

Privilegium magnifici et potentis domini Sandalli, magni voyvodae regni Bossinae, nec non domini aliarum terrarum maritimarum.

Michael Steno, dei gratia dux Venetiarum et cet. Universis et singulis, tam amicis quam fidelibus et tam praesentibus quam futuris, praesens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Ducalis excellentia in liberalitatis operibus tanto benignius consvevit personas honorabiles sibi devotas honoribus prevenire, ipsarumque fidem et devotionem dignis retributionibus compensare, ac ipsas dotalibus favoribus convallare, et ipsarum petitiones liberalius exaudire, quanto ducatui nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Unde cum **magnificus et potens dominus Sandallus, magnus voyvoda regni Bossinae, nec non dominus aliarum terrarum maritimarum**, semper fuit et sit dilectissimus et perfectissimus amicus nostri dominii, sicut promptis affectibus ostendit, qui in agendis ducatum nostrum et singulares personas ducatus eiusdem tangentibus, promptum et devotum laudabiliter et incessanter se praebuit atque praebet, suplicationibus nobis sua parte porrectis gratio-

sius anuentes, praefatum magnificum et poentem dominum Sandallum, cum eius filiis et heredibus, ad numerum et de numero nobilium nostri maioris consilii recepimus atque recipimus, et Venetum et civem nostrum cum suis filiis et haeredibus fecimus et facimus, atque pro nobile et de numero nobilium nostri maioris consilii in Venetiis et extra ubilibet esse volumus, ipsum sincere benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus beneficiis imunitatibus et honeribus, quibuscunque, quibus alii honorabiles Veneti et cives nostri gaudent et perfrui dignoscuntur, prefatus magnificus et potens dominus Sandallus ac sui filii et heredes, in Venetiis et extra ubique locorum plenissime gaudeant perpetuo et utantur. Nobis quoque idem magnificus et potens dominus Sandallus per suum procuratorem legitimum, ad evangelia sancta dei, soleniter fidelitatis debitum prestitit juramentum. In quorum omnium fidem et evidentiam pleniorem, presens privilegium fieri jussimus et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominicae incarnationis millesimo quadringentesimo decimo, mensis Januarii die quinto, indictione quarta.

Liber privileg. I-mus, charta 168.

CCLVI. 1410. Indict. IV. 8 Aprilis.

Одговоръ посланицима Хервое дуке Сплѣтскогъ, на више предложеня. (Скраћено.)

Quod respondeatur reverendo patri domino archiepiscopo Spalatensi et sociis, solemnibus ambasiatoribus magnifici et excelsi domini Creuoye Spaleti, ad ambaxiatam quam fecerunt nostro dominio, secundum continentiam suorum capitulorum.

Et primo ad primam partem, differentiae inter serenissimum regem Hungariae et nostrum dominium, ... (Hervoja offert suam intercessionem, regratiantur sed dicunt ea non esse opus.)

Ad secundam partem vero, per quam dicunt, quod post discordias habitas per ipsum dominum Creuoyam cum serenissimo domino rege Hungariae, secuta pace, ipse dominus rex dedit et donavit sibi et heredibus suis perpetuis temporibus Spalletum et tres insulas, videlicet: Curçolam, Faram et Braciam, ac etiam castrum Almissii, Narentam et totam Craynam; et quia publice divulgatur, quod nostrum dominium vult habere omnes civitates Dalmatiae, ac insulas castra et loca maritima, ideo vellet perscire voluntatem dominationis nostrae, utrum in his locis nostra dominatio concipit seu intendit impedire, et quam voluntatem in predictis nostra dominatio gerit circa ipsum. Et si pro custodia

sui dominii ipsum opporteret armare galeas seu barchas, vellet scire qualiter poterit esse tuta et a nostris tractata.

Capta. Respondeatur: Quod veritas est, ut potest sibi fore notum, quod novitus emimus justo titulo et juridice Jadram et alias omnes terras et loca Dalmatiae ac jurisdictiones illarum, a domino rege Ladislao, ut a vero dominatore rei, et pro magno precio; itaque de jure ille ad nostrum dominium pertinent atque spectant, et ideo alienatio non potest nec pertinet fieri ab alio, quam a nostro dominio, sed considerato quod ut prediximus, ipsum dominum Creuoyam dileximus semper et diligimus ac tenemus in bonum et verum amicum nostri dominii, et sic sumus certi versa vice, quod sit et velit constantissime esse amicus noster bonus, sumus contenti quod teneat Spalletum et loca quae tenet ad presens, vivendo nobiscum in bona vicinantia, et tractabimus et tractari mandabimus loca et omnes habitatores locorum, quae ille dominus tenet ad presens, tam in mari quam in terra amicabiliter et fraterne, observante ipso sic versa vice a parte sua. Verum quod promittat non dare aliquo tempore auxilium, consilium, nec favorem contentium victualium nec armorum, nec alicuius rei, aliis terris et locis Dalmatiae, quae forent inimice inobedientes et rebelles nostro dominio. Nam nostra dominatio pro magnificentia sua et illa pro nobis, ex intuytu mutui amoris, debent

querere illa, quae sint conservativa perpetuae amicitiae et caritatis.

(Adest adhuc capitulum tertium per quod petit, ut recipiatur in civem et nobilem Venetum et ut titulus eius ponatur ita, ut mutetur voyvoda in dux Spaleti et partium inferiorum comes et cet. de quibus sunt multae diversae propositiones et opiniones, primum acceptatur, de secundo se excusant.)

Secr. Cons. Rogat. Lib. IV. ch. 111.

CCLVII. 1410. 31. Maii.

Уредба о новцима, кои ће имати течай и вредность у Млетачкой Далмаціи.

Capta. Cum in civitate nostra Jadrae et partibus illis, currant et expendantur aliae monetae quam nostrae, videlicet monetae trium conditionum. Videlicet moneta quam cudit Creuoya et aliqui alii, videlicet grossos de bono argento valoris soldorum trium et minus, et expenduntur pro soldis quatvor; et soldini Hungariae, qui non valent denarios VIII et expenduntur pro uno soldo; et frignachi qui non tenent tres uncias argenti pro marcha, et etiam expenduntur pro uno soldo. Et hoc modo moneta nostra, videlicet grossi nostri, qui valent quatvor soldos, et soldus noster exeunt, de bursis nostris et dantur venientibus Jadram et ad partes illas, qui ipsam monetam nostram imbursant et dimittunt mo-

netas suas, quae sunt multo minoris valoris, cum tanto damno nostro, itaque bonum imo necessarium est providere, consideratis magnis expensis deinde, et quod in omni parte mondi quilibet dominus et quodlibet dominium multam advertentiam et provisionem semper habet ad factum monetarum. Vadit pars: Quod possint et debeant cudi et fieri una moneta, quae teneat tres uncias argenti pro marcha, et vadant XLII pro uncia, faciendo figuram sancti Marci apparati ab uno latere, et ab altero latere unum schutum altum, in quo sit nichil, ita quod erit ita modica differentia, quod considerato, quod de dictis fringnachis fiunt et cudiuntur cum diversis stampis, dicta nostra moneta capiet subito cursum. Et mandetur rectoribus Jadrae, quod teneant modum, quod expendatur dicta moneta, faciendo et ipsam recipi in solutionem nostrorum introytum. Et ut fiat de ipsa experientia, debeant cudi et fieri pro nunc de dictis frignachis usque ad ducatos mille, mittendo ad partem ad partem, ad partes Jadrae sicut erunt facti Et secundum quod videbitur dictam monetam novam respondere utilitati nostrae, poterit provideri per hoc consilium prout bonum videbitur.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 118.

CCLVIII. 1410. 26. Julii.

Наставленѣ за байлыя Константинопольског҃ъ, кои има иħи Турском҃ъ султану у послу Албаніе и Балше. (Скраħено.)

Ser Francisco Michael, baiulo in Constantinopoli, scribatur in hac forma: Capta in collegio.

Fecimus vobis assignare ducatos mille nonaginta unum, grossos decem et partes tresdecime ad aurum, pro resto et complemento annualis solutionis promissae . . . Musulman Çalapi pro terris Albaniae, pro Patrassio et pro Nepanto

Et propterea cum applicueritis in Constantinopolim, debeatis esse cum praecessore vestro et aliis mercatoribus nostris de inde, qui vobis videbuntur, et informare vos veridice de statu Musulman Çalapi. Et in casu quo Musulman Çalapi habeat dominium Greciae, vel sit in statu quod videatur vobis, quod sit recuperaturus statum suum Greciae, debeatis notificare per vestras litteras dicto Musulman Çalapi, quod habetis et estis paratus nostro nomine, facere et dare suae excellentiae, residuum et complementum solutionum presentis anni, alias ei promissarum pro factis Albaniae, Patrassi et Nepanti; et avisare suam magnificentiam nostri parte, quod sumus certi ipsum habere memoriae, quod sua excellentia promisit facere Balsam Strazimiri et

matrem observare nobis pacem et non dam nificare territoria nostra. Et propterea cum suae excellentiae observemus promissa per nos dicta de causa, ita justum est, et sic requirimus et rogamus eum, quod observetur et observari faciant similiter ea, quae nobis promisit, et hoc dicimus quia Balsa et mater non observaverunt nobis pacem, ymo damnificaverunt et damnificant nobis territoria nostra, concludendo quod placeat ordinare, cui velit per nos assignari pecuniam antedictam, et illi cui ordinaverit ipsam assignare debeatis. Et quod sibi etiam placeat mandare et scribere Balsae, matri, et capitaneis suis existentibus in partibus illis, per modum, quod amplius non damnificent territoria et loca nostra, et quod nobis emendentur et reficiantur nobis damna illata. In casu vero quo reperiretis, quod Musulman Çalapi non esset dominus Greciae, vel esset in statu, quo non videretur vobis, ipsum esse recuperaturum dominium Greciae, non debeatis scribere sibi aliquid, sed retineatis pecuniam suprascriptam apud vos, et nos avisetis de statu dicti Musulman Çalapi et fratruum, et de omnibus aliis novis et conditionibus illarum partium.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. E. ch. 129.

CCLIX. 1410. Ind. III. 10. Augusti.

Привилегія на Млетачко грађанство Волка сына цара Лазара.

Privilegium magnifici et potentis domini Volcho, comitis Sclavoniae etc. ad honorem maioris consilii.

Michael Steno dei gratia dux Venetiarum etc. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris, presens privilegium inspecturis, salutem et sincere dilectionis affectum. Ducalis excellentia in liberalitatis operibus solita celeberrime conversari, tanto amplius personas magnificas et dignitatis honore conspicuas prevenire studet honoribus et dotalibus favoribus ampliare, quanto ducatui nostro devotiores fide et operibus se ostendunt. Unde cum magnificus et potens dominus Volcho, filius quondam magnifici et potentis domini Lazari, comes Sclavoniae et cet. semper fuerit et sit dilectissimus et perfectissimus amicus nostri dominii, sicut per laudabiles et notabiles effectus ostendit notum fieri volumus unicuique, quod omni juris consiliorum et ordinamentorum nostrorum necessaria solemnitate servata, prefatum magnificum et potentem dominum Volcho, cum eius filiis et heredibus ad numerum et de numero nobilium nostri maioris consilii recepimus atque recipimus, et de nostro maiori

consilio fecimus et facimus, et de nobilibus do nostro maiori consilio in Venetiis et extra ubilibet esse volumus et tractari, ipsum sincere dilectionis et benevolentiae brachiis amplexantes et firmiter statuentes, quod eisdem libertatibus, beneficiis, honoribus et immunitatibus, quibus alii cives et nobiles nostri de nostro maiori consilio gaudent, prefatus magnificus et potens dominus Volcho et sui filii et heredes, in Venetiis et extra ubique plenissime gaudeant et utantur. Nobis quoque prefatus magnificus et potens dominus Volcho per suum legitimum procuratorem ad sancta dei evangelia fidelitatis debitum prestitit juramentum. In quorum omnium testimonium et evidentiam pleniorem presens privilegium fieri jussimus et bulla nostra plumbea pendente muniri. Datum in nostro ducali palatio, anno dominice incarnationis millesimo quadringentesimo decimo, mensis augusti die decimo, terciae indictionis.

Providus vir Marinus de Stefano de Ragusio, nuncius et procurator predicti magnifici domini Volcho, iuravit in manum dicti sui domini.

Liber privileg. I-mus, charta 165.

CCLX. 1410. 20. Octobris.

Одговоръ управительима Задра у послу тврдинѣ Островице, кою Млетчићи гледе купити одъ войводе Сандала.

Capta. Cum castrum Ostroviç, de quo fit mentio in litteris nostrorum rectorum

Jadrae, sit situatum in loco, qui si perveniret ad manus regis Hungariae, cederet ad magnum periculum locorum nostrorum Dalmatiae, et si perveniret ad manus nostras vel conservaretur in manibus Sandali, ut est ad praesens, redundaret in magnam securitatem et commoditatem agendorum nostrorum in partibus illis Dalmatiae. Scribatur rectoribus nostris Jadrae in hac forma, videlicet.

Recepimus litteras vestras datas octavo mensis instantis, continentes castellanum castri Ostroviçae petiisse a vobis subsidium pro conservatione dicti castri, et responsionem per vos nuncio suo factam, et informationem vobis datam per illum Jadrensem, qui dicit nuncium dicti castellani ei motiçasse, quod quum dictum castrum tenere non posset, potius daret illud nostro dominio, quam alicui alteri. Et propterea cum nostris consiliis rogatorum et additionis vobis scribimus et mandamus, quatenus debeatis per illum modum, qui vobis prestior et securior videbitur, prosequi ad tractandum et induci faciendum castellanum dicti castri Ostroviçae, quod det et assignet dictum castrum in manibus et sub custodia nostri dominii. Et si illud castrum habere poteritis, debeatis ipsum accipere et custodiri facere bene et sufficienter, ut conservetur ad honorem nostrum. Quando vero ipsum castrum habere non possetis, debeatis dare dicto castellano

illum favorem et subsidium ballistariorum et peditum, usque ad viginti in vigintiquinque, qui vobis videbitur opportunus, pro bona custodia et conservatione dicti castri, ne perveniat ad manus regis Hungariae, vel subditorum aut sequatium suorum, quia cederet nimis ad damnum et periculum locorum nostrorum Dalmatiae. Verum quia posset ocurrere, quod pendendo tractatum de habendo dictum castrum in manibus nostri dominii, illud castrum posset propter dilationem subsidii subiacere periculo eundi ad manus alienas, volumus quod si vobis videbitur esse necessarium dicto castro subsidium, debeatis et pendente et non pendente tractatu, quum vobis videbitur expediens, dare et mittere dicto castellano dictum soldum nostrum, ne ullatenus vadat ad manus regis Hungariae, vel subditorum et sequatium suorum, sed perveniat ad manus nostri dominii si possibile fuerit, aut conservètur in manibus Sandali, prout est ad praesens. Et de omnibus quae sequentur debeatis nos prestissime informare, ac etiam de introitibus dicti loci et expensis, quas opporteret nos habere pro custodia dicti loci.

(Затимъ слѣдує мало промењно исто писмо, у комъ су найважніє промене ове:

Quod respondeatur rectoribus Jadrae, ad id quod scripserunt de subsidio eis quaesito per castellanum castri Ostrovyç... et

quod senserunt per medium Gabrielis Nosdrogna nobilis Jadrensis . . . . debeant significare Castellano predicto . . . quod dominatio nostra habito respectu ad amorem, quem gerit domino suo Sandali, sibi precepit, quod castellano predicto pro honore et comodo dicti domini sui, dare debeant illud honestum subsidium, quod eis videbitur, in quantum sit ei necessarium . . . . . in quantum sentiret Sandali perdidisse statum suum et dictum castrum non posse conservare nomine suo tunc. . . . . possint expendere usque ad summam ducatorum trium millium vel quatvor millium, prout melius facere poterunt et cet.

А на листу 142 опетъ има писмо „rectoribus Jadrae" о истомъ предмету, где стои: quod dictus castellanus (Ostroviçae) considerata conditione domini sui (Sandali) et qualiter facta sua cedunt, timens ne castrum illud sibi auferatur aliunde, libenter exiret de eo. . . . .

а ниже налаже іимъ се да могу дати:

. . usque ad quantitatem ducatorum quinque millium in totum solvendorum, habita possessione et tenuta dicti castri.)

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 139.

CCLXI. 1411. Indict. IV. 13. Aprilis.

Уговоръ куповине тврдинѣ Островице, кою су Млетчићи купили одъ войводе Сандала.

Instrumentum emptionis castri Ostro-

v i ç e et donationis facte illustrissimo domi-nio jurium civitatis S c a r d o n a e.

In Christi nomine. Amen. Anno incarnationis ejusdem millesimo quadringentesimo undecimo, indictione IV die XIII mensis Aprilis, tempore serenissimi principis et domini nostri, domini M i c h a e l i s S t e n o dei gratia ducis Venetiarum etc. nec non magnifici militis domino Zacharia Trivisano juris utriusque doctoris et honorabilis comitis civitatis Jadra, reverendus vir dominus Theodorus archidiaconus Bosinensis procurator, et procuratorio nomine magnifici domini S a n d a l i B o s i n i e v a i v o d a e supremi, nec non magnificae dominae, dominae A n n a e e j u s socrus relictae domini V o l z i b a n n i, constituentium pro se ipsis, et eorum nomine proprio, et pro domina C a t h e r i n a consorte prefati magnifici domini S a n d a l i v a i v o d e, e t f i l i a dicte domine A n n e e t d i c t i quondam d o m i n i V o l z i b a n i, de qua de rati habitione promittentes, ut de procuratione patet, patentibus literis dictorum domini vaivode, et domine Anne socrus ejus, datis in castro C l u z, anno nativitatis dominice 1410, XXVIII mensis Decembris, i n l y t e r a s c l a v o n i c a, appensione ipsius domini Sandali, et domine Anne duorum eorum sigillorum munitis, habens ad hoc factum speciale mandatum, ut dicto patet privilegio, dicto procuratorio nomine, dedit, vendidit, et tradidit, magnificis d. Zacharia Trivisano militi, utriusque juris doc-

tori, et pro ducali dominio Venetiarum honorabili comiti civitatis Jadre, nec non domino Petro Arimundo honorabili capitaneo ejusdem, ementibus et recipientibus vice et nomine prelibati illustrissimi ducalis dominii Venetiarum, habentibus ad hoc speciale mandatum, ut ipsius prelibate ducalis dominationis patet literis bulla plumbea pendente signatis, datis Venetiis ipsius ducalis dominii 1410, indictione V, die 8 mensis Novembris, presentibus, recipientibus, et stipulantibus vice et nomine prefati ducalis dominii civitatis Venetiarum, castrum Ostrovice, situm in Crovacia, infra suos veros confines, quos longos habet, et incomprehensibiles, nec scribi possent longitudine viarum, et innotorum nomen circumstantium, cum omnibus suis juribus et pertinentiis, jurisdictionibus, servitutibus, et emolumentis villarum circumcirca sibi respondentium, montibus, planiciis, spaciis, collibus, vallibus, acquis et aquarum decursibus, agris cultis incultis, locorum et hominum servitutibus, respondentibus dicto castro honorantiis et omagiis, et cum omnibus massariciis, et munitionibus, que essent et sunt in dicto castro, exceptis villarum proprietatibus, specialium personarum, et signatim comitis Alexii prefati d. vayvode servitoris, et egregii militis domini Symonis de Detrico civis Jadrensis, et ser Gabrielis de Nosdrogna, villis que a rege Ladislao suo privilegio eisdem donata dignoscuntur, per suprascriptum dominum

vaivodam etiam suo privilegio confirmatae, et que tamen tenentur castro debitum redere, secundum consuetudinem nobilium castri villarum et locorum predictorum, et cum omnibus aliis, que jure dicti castri infra ejus metas habet, tenet, et possidet, habuerit, tenuerit, et possederit, per tempora longissima retroacta, et usque in presentem diem, et hoc precio et nomine precii ducatorum quinque millium auri boni, et justi ponderis et cunei Venetiarum, quod precium dictus procurator, et venditor antedictus fuit confessus et contentus habuisse, et recepisse, et sic re vera habuit, et eos prefati emptores, prelibati ducalis dominii Venetiarum eidem procuratori, dictis nominibus in presentia testium infrascriptorum, et mei notarii infrascripti, dederunt tradiderunt et numeraverunt quantitatem ipsam et dictum precium, exceptioni sibi dictis nominibus non dati non soluti, et non numerati precii, omnique alii legum auxilio omnino renuncians, promittens dictis nominibus per eos ejus constituentes et heredes et successores ipsis emptoribus dicto nomine stipulantibus et recipientibus, litem vel controversiam eis dicto nomine ullo tempore non inferre, nec inferrenti consentire, sed ipsum castrum tam in proprietate quam in possessione, ab omni homine, comuni, et universitate legitime defendere, et disbrigare, atque excalumniare, et predictam venditionem et omnia et singula suprascripta, et infrascripta

firma rata grata habere tenere, et non contrafacere vel venire, dictis nominibus per se vel alium aliqua ratione vel causa, de jure, vel de facto, sub pena dupli valoris dicti castri, qua pena soluta vel non, firma et incommutabilia remaneant omnia et singula suprascripta, et infrascripta. Pro quibus omnibus et singulis firmiter attendendis, et observandis, dictis nominibus obligavit dictorum ejus constituentium omnia bona mobilia, et immobilia, et tam habita quam habenda. Item dictus procurator dictis nominibus ex causa donationis pure simpliciter et irevocabilis inter vivos, dedit cessit transtulit et mandavit, prefatis dominis rectoribus Jadre, pro eodem ducali dominio Venetiarum recipientibus, ut super omnia jura et omnes actiones reales et personales utiles et directas, quas dicti sui constituentes habent seu unquam habuerint in civitate et districtu Scardonae, cum omnibus suis juribus, et pertinentiis, adiacentiis, redditibus, honoribus, et emolumentis, et in omnibus, que dicte terre Scardone spectant, spectarent, seu spectassent modo quocunque, dicto procuratori dictis nominibus dictos comitem, et capitaneum rectores predictos dicto nomine, ponentes in locum suum nominibus antedictis. Ita quod amodo in antea, dictum ducale dominium possit dictam civitatem Scardonae, et omnia sibi pertinentia tenere dominari pro libito voluntatis, et possidere, salvis dicto domino Symoni militi, et Gabrieli juri-

bus eorum, ut in superiori dictum est, et promittens solenni stipulatione predictam cessionem donationem, et omnia et singula supra scripta firma rata, et grata habere tenere, et non contrafacere vel venire aliqua ratione et causa, de jure vel de facto, quam donationem in perpetum irrevocabiliter firmam habere, et tenere dictis nominibus promisit, dictis rectoribus dictis nominibus stipulantibus, sub pena viginti millia ducatorum auri, stipulatione solemni premissa, pro qua pena, et omnibus premissis dictis rectoribus dictis nominibus recipientibus, obligavit dictis nominibus omnia bona dictorum ejus constituentium, qua pena soluta, vel non, predicta omnia rata permaneant: ac promisit dictis nominibus dictam donationem non revocare in vita vel in morte suorum constituentium, neque occasione ingratitudinis, nec supravenientium liberorum occasione. Quam donationem, quia summam quingentorum aureorum excedere novit, et similiter plurium donationum vires obtinere dictis nominibus, voluit in tot partes divisam ac nulla excedere possit summam ·V· centum aureorum rei predicte donate, renuncians dictus procurator omnibus et singulis beneficiis, que sibi de jure competerent, et omnibus exceptionibus quibus contra premissa, vel aliquod premissorum posset aliquid quomodolibet excipi obici vel opponi.

Actum Jadrae in camera palatii supra dicti domini comitis et suae habitationis, presentibus nobilibus viris domino Guidone de Matafaris milite, et ser Thomasio de Petrigo civibus Jadre, et ser Bernardo Maripetro nobile cive Venetiarum, et Martino de Cremona habitatore Jadre, testibus rogatis et aliis.

Ego Joannes Binico, civis et habitator civitatis Padue, natus comendabilis viri ser Petri Bianco de Padua publicus imperiali auctoritate notarius, nec non cancellarius magnifici et generosi viri domini Andree Quirino, clarissimi comitis Jadre. et ipsius civitatis Jadre iuratus, suprascriptum venditionis instrumentum, ex nothis et prothocolis commendabilis viri ser Joannis de Casulis olim cancellarii comunis Jadre, de mandato et comissione prefati domini comitis scripsi, et in hanc formam publicam redegi, prout inveni, nihil in eo addens vel minuens, signumque meum tabellionatus apposui consuetum, sub die 4 mensis Augusti, indictione VII. in fidem et testimonium promissorum.

Commemoriale X. ch. 172.

CCLXII. 1411. Indict. IV. 8. Maii.

Одговоръ посланицима Сандаловимъ на два ньiова зактеваня, одъ кои едно тиче се града Котора.

Capta. Quod istis ambassatoribus magnifici domini Sandali, qui porrexerunt certa capitula pro parte domini sui, res-

pondeatur ad duo solummodo capitula pro nunc, ut inferius.

Et primo ad unum, per quod suplicant habere passagium nostrum unius galee, ut frater ipsius Sandali possit transire in Apuleam ad dominum regem, suis expensis et cet.

Respondeatur, quod in omnibus nobis possibilibus complacere suae magnificae fraternitati, sumus contenti concedere sibi transitum, itaque cum una ex galeis vel galeotis nostris ipse frater suus conducetur, sicut requirit, et ad nostras expensas, et sic offerimus.

Item detur libertas collegio praticandi sive praticare faciendi, per aliquos ex dictis datis pro auditoribus cum prefatis ambassatoribus Sandali, et similiter cum ambasata Catari, si posset teneri modus et trahi ab ipsis, in casu quo haberent libertatem, quod ipse Sandali foret contentus sive ambassatores predicti, nomine suo, pro certa pecunia, renunciare juribus quae dicit habere per directum sive per indirectum in Cataro, et quod ipsi ambaxiatores Catari nomine comunitatis illius se obligarent, solvere per annum dictam promissionem pecuniae, et experiendi per omnem modum et viam possibilem, quod haec intentio nostra sequi possit, pro contentamento cuiuslibet partium, nam hoc potente sequi, dominatio nostra haberet intentum suum, et remaneret sine sus-

pectu amica partium. et sine ulla expensa sua; et habita informatione a predictis ambaxiatis et tracto ab ipsis ambassiatoribus quidquid poterit super tali pratica et materia, debeant postea venire ad istud consilium, cum eo quod praticatum fuerit, et deliberari id quod huic consilio melius et utilius apparebit, pro bono agendorum nostrorum.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 175.

CCLXIII. 1411. Indict. IV. 20. Maii.

Одговоръ посланицима Сандала у послу Котора; у комъ нуде Млетчићи обадвема странама свое посредованѣ.

Capta. Cum pridie captum foret in hoc consilio rogatorum, et accepta libertas de possendi praticare cum ambaxiatoribus Catari pro facto ipsius terrae Catari, de qua ipse Sandalli per suos anbaxiatores nos requisivit, ut velimus nos non impedire; et ipsi ambassatores Catari jam recesserint de Venetiis, itaque non potest sequi id quod captum fuit, nec quod fuit intentio tenere, de experiendo reducere partes ad terminos, quod nostra dominatio sine expensa et exbursatione pecuniae haberet intentum suum; et ipsis ambassatoribus sit conveniens respondere in forma honesta et convenienti, et cum respectu honoris et multarum consequentiarum super tali facto, et precipue nunc, quum Sandali habet secum ut dicitur, VII mille Turchorum. Vadit

pars, quod dici et responderi debeat super ipso capitulo dictis ambaxiatoribus S a n d a l- l i, quod veritas est, quod a nostro dominio non processit nec quaesivimus unquam accipere illam terram C a t a r i in nos, sed est verum, quod illa comunitas a se et cives se moverunt ad proponendum et offerendum illam terram nostro dominio, asserendo et demonstrando, non fore obligatos alicui, sed fore in libera voluntate sua; et ex hoc miserunt suos ambaxiatores ad nostrum dominium; et nos multis consideratis et habitis multis respectibus, et maxime videntes animos suos promptos ad non standum in termino quo stant, et dubitantes ut ipsa terra non vadat et capitet ad manus potentiae, de qua ipse Sandali et alii nostri fratres et boni amici essent male contenti, et nostro dominio esset displicibile et molestum, dedimus aures eis et audivimus bene suam dispositionem. Sed nihilominus quia ipse dominus Sandalli nobis facit tot preces, et tantum caritative et fraterne requirit nos, ut placeat nobis non impedire nos de ipso Cataro, considerata intrinseca benivolentia et caritate, quam suae magnificae fraternitati gerimus, sumus contenti complacere magnificentiae suae, et non se impedire in dicta terra. Verum quia comprehendimus et videmus dispositionem et animos ipsorum Catarinorum valde ferventes ad non standum in hoc termino, ut est dictum et velle dare se alteri, et videmus quod re

linquendo nos factum, sicut facere volumus in complacentiam suae magnificentiae, animi sui magis indurabuntur, et forte conabuntur capere partitum alium, qui esset damnosus sibi et non gratus nobis, dicimus quod utile foret et secura res, evitare talia dubia. Et propterea si placet suae magnificentiae, quod interponamus ad querendum de aptando differentias et discessiones, quae sunt inter suam magnificentiam et illam comunitatem Catari, et ponere concordium et bonum medium inter ipsas partes, ad hoc nos offerimus paratos leta mente, tanquam pro fratre et amicis nostris. Et in casu quo ipse Sandalli sit contentus vel sui ambaxiatores contententur de hoc, et assentiant huic opinioni, ex nunc captum sit, de interponendo nos in dicto facto, vel hic Venetiis inter ambaxiatores utriusque partis, vel de mittendo aliquem vel aliquos nostros, vel comittendo nostris capitaneis vel rectoribus hanc facendam, secundum quod melius videbitur collegio deputato, nam praticando ipsam facendam, de levi partes poterunt reduci ad tale concordium et terminos, quod haberemus intentum nostrum, secundum quod optamus.

Secr. Consil. Rog. Lib. IV. ch. 176.

CCLXIV. 1411. 4. Junii.

Наставленѣ за Млетачкогъ капетана Кулфа Адриатичкогъ, у послу Балше. (Скраћено.)

Nos Michael Steno dei gratia dux

Venetiarum et cet. Comittimus tibi Petro Lauredano, capitaneo nostro Culfi . . . (овде се найпре говори много о утврђеню Шибеника града, и о превозу посланика къ султану Турскомъ, а после продужуе као што иде) . . . et sollicitans iter tuum quantum prestius poteris, ire debeas Dulcignum. et ibi te informare debeas a rectore nostro dicti loci, de novis et conditionibus partium praedictarum, et de motibus et progressibus Balsae; et habita informatione debeas ire in flumarium Scutari et ire sanctum Serzium, et providere de loquendo cum comite et capitaneo nostro Scutari, et ab eo debeas te similiter informari de novis et conditionibus partium praedictarum. et de motibus et conditionibus Balsae, et sumpta omnium plenaria informatione, tam si dictus Balsa fecerit novitatem terris et locis nostris quam non, cum consilio dicti ser Jacobi Trevisano et comitis et capitanei nostri Scutari, scribere debeas dominae Helenae Stracimiri et Balsae, quod sicut ipsi sciunt, miserunt ad presentiam nostram aliquos ex suis, similiter scripserunt nostro dominio intentionem suam. et nostra dominatio eis respondit, quod per capitaneum suum Culfi eis faceret responsionem. et mitteret eum cum libertate tractandi et concludendi bonam pacem inter partes, et quod nostra dominatio volens observare promissa, misit te ad dictas partes et habes libertatem

a nobis tractandi et concludendi bonam pacem inter ipsos et nos, pro bono et quiete partium praedictarum, et quod propterea provideant de essendo tecum, vel de mittendo de suis, ut possis cum eis esse et facere ea, quae habeant pacem et quietem inducere inter partes.

Et quia sumus certi, quod dicta domina Helena et Balsa, audita requisitione tua, providebunt aut de loquendo tecum aut de mittendo aliquos ex suis ad te, pro videndo et sciendo intentionem nostram super pace tractanda inter partes; volumus quod simul cum dicto ser Jacobo Trivisano, debeas perquirere, investigare et sentire intentionem dictorum dominae Helenae et Balse, et quid vellent per nostrum dominium eis fieri, et quia non dubitamus, quod dicta domina Helena et Balsa petent, ut sibi dare debeamus Antibarum pro eorum habitatione et reductu, sicut alias fecerunt, volumus quod ad hoc respondere debeas, quod nostra dominatio, propter promissiones factas Antibarensibus hoc nullo modo pro honore nostro faceret. Sed ut videant et cognoscant, itentionem nostram esse bonam erga eos, et nos esse dispositos velle secum in pace vivere, nostra dominatio est contenta sibi dare Buduam cum salinis et jurisdictionibus suis, et ultra hoc contratam Saboianae, et ducatos mille in anno, sicut habebat quondam dominus Georgius Stracimiri, de in-

troitibus Scutari; et si de hoc essent contenti bene quidem. quando non, damus tibi libertatem promittendi ducatos mille et quingentos in anno, cum aliis conditionibus suprascriptis; et si ad hoc non contentarent, sumus contenti quod promittere debeas eis ducatos duos mille in anno de introitibus Scutari, dando similiter eis Buduam et Saboianam, prout superius continetur. Et si erunt contenti concludere pacem tecum per aliquem modorum suprascriptorum, tunc in bona gratia illam concludere debeas, et ob hoc tibi fieri fecimus sindicatum ad plenum, in forma necessaria et opportuna.

Si vero dicti domina Helena et Balsa nolent venire ad pacem per aliquem modorum suprascriptorum, sed starent firmi et constantes in volendo Antibarum, tunc in isto casu sibi dicere et respondere debeas, quod tu non habes aliam libertatem nec mandatum a nostro dominio, et quod videtur tibi necessarium esse, postquam ad ea quae sibi offers ex parte nostri dominii, quae sunt iusta et rationabilia, nolunt condescendere, facere inter partes treuguas sive sufferentias, et factis dictis treuguis tu scribes nostro dominio intentionem suam et omnia quae petunt, et ipsi similiter possunt mittere ad presentiam nostram suos ambaxiatores, quibus tu facies nostro nomine salvum conductum ad plenum, ut possint inter partes reperiri de modis et viis possibilibus, per

quas ambae partes possint ad bonam conclusionem et pacem devenire. Et si erunt contenti facere dictas treuguas, procurare debeas, quod fiant per illud maius tempus, quod poteris obtinere, faciendo suis ambaxiatoribus salvum conductum nostro nomine, ut possint secure ad presentiam nostram venire . . . et cet.

(Слѣдуе іошъ много о другимъ разнимъ стварима, па на краю ово:

Ser Petrus Ciurano vult: ut detur eis etiam Antibarum cum suis confinibus et Budva cum salinis et confinibus, et ducati mille in anno, saltem ut fiat pax.)

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 181.

CCLXV. 1411 28. Augusti

Дае се власть кнезу и капетану Скадарскомъ, да може погодити Іована Кастріота и Ђорђа и Алексу Юраше, да помажу съ войскомъ Млетчићима противъ Балше, ако се овай небы помиріо.

Capta. Cum comes et capitaneus noster Scutari per litteras suas, datas die 12 mensis Julii elapsi, scripserit, quod post recessum nobilis viri Ser Petri Lauredano, capitanei nostri Culfi, pervenit ad pacem cum Balsa Stracimiri per illum modum, quem dictus capitaneus praticaverat, videlicet de dando Balsae Buduam cum pertinentiis suis, contratam Saboianae et ducatos ·II· mille in anno de introitibus Scutari, quae pax debebat usque 15 dies tunc proximos

confirmari et pacta reduci in scriptis; et subiungit dominus comes et capitaneus Scutari, quod putat quod dictus B a l s a non observabit pacem predictam, per ea quae continue fecit, et quod per ea quae sentit, tempore vindemiarum idem Balsa veniet ad vindemiandum. Et per ea quae dictus Balsa solitus est facere, bonum et utile est providere, cum dictus comes et capitaneus Scutari scribat, quod J u a n n u s C a s t r i o t i, qui est potens in partibus illis, multoties se obtulit ad servitia nostri dominii, et offert se mittere contra dictum B a l s a m, equos trecentos Turchorum, et equos duo mille de suis, et plures si plures erunt necessarii, et deffendere et substinere territorium nostrum contra dictum B a l s a m, et quamlibet aliam personam, et dictas gentes mittere singulo anno totiens quotiens esset necessarium, habente dicto Juanno ducatos mille singulo anno a nostro dominio; vadit pars: quod respondeatur dicto nostro comiti et capitaneo Scutari, quod litteras, die predicto datas, recepimus et intelleximus diligenter, et quod credimus, quod Balsa fuerit contentus devenire ad pacem per modum superius descriptum, et quod illam observabit, sicut inter partes fuerit conventum; quam si observabit prout conventum erit, debeatis similiter illam vos ex parte nostri dominii observare et manutenere, et illi non cotrafacere ullo modo. Si vero dictus B a l s a dictam pacem non con-

clusisset, et si conclusisset et postea illam non observaret, detur libertas dicto nostro comiti et capitaneo, accipiendi Juannum Castrioti ad provisionem nostram in hunc modum. Videlicet: quod dictus Juanus teneatur et debeat semper in omni casu necessitatis, tam contra Balsam, quam contra quamlibet aliam personam, volentem venire ad damna et opressionem terrarum et locorum nostrorum et territorii nostri, venire cum ·II· mille equis ex suis, et cum pluribus si plures essent necessarii, vel cum illa quantitate, quae erit ad hoc necessaria Et si de hoc erit contentus, debeat dictus noster comes et capitaneus Scutari, sibi promittere de provisione singulo anno ducatos mille, de introitibus nostris Scutari. Sed quia hic per aliquos fertur, eundem Juanum non esse potentem ad hoc, et fuerimus informati, quod Georgius et Lexius Juras essent potentes ad faciendum intentionem nostram, detur libertas dicto nostro comiti, quod possit expendere inter dictos Juannum, Georgium et Lexium Juras, dictos ducatos mille de introitibus Scutari singulo anno, dividendo illos inter praedictos, prout dicto nostro comiti melius videbitur. Et si dicti Georgius et Lexius Juras nollent nobiscum esse, et dictus Juanus sit potens ad hoc, detur libertas dicto comiti, componendi cum dicto Juanno, dando sibi dictos mille ducatos, ut superius continetur.

Ser Victor Superantio sapiens ordinum vult, quod sibi promittantur, videlicet: Juanni Castrioti, Georgio et Lexio Juras inter omnes, ducati mille et quingenti singulo anno de introitibus Scutari.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 189.

CCLXVI. 1411. (Indict. IV.) 9. Januarii.

Налаже се кнезу и капетану Скадарскомъ, да сваконко гледи заключити са Балшомъ меръ или примиріе, како бы Млетчићи могли изъ нѣгови предѣла добивати жито.

Capta. Quod auctoritate huius consilii scribatur et mandetur comiti et capitaneo Scutari, quod quia non sunt secutae treuguae inter nostrum dominium et dominam Elenam et Balsam, prout fuisset et esset intentionis nostri dominii, redundavit ad magnum incommodum nostrum. quia secundum informationem nobis datam, per illam viam habuissemus magnam quantitatem frumenti. Et quod propterea debeat omnino procurare et sollicitare, de veniendo ad pacem cum Balsa et domina Elena predictis, secundum quod habet in mandatis, vel de faciendo treuguas et sufferentias per illud maius tempus quo poterit, ut de dictis partibus possimus frumentum habere, pro ubertate terrae nostrae.

Secr. Cons. Rog. Lib. IV. ch. 226.

CCLXVII. 1412. Indict. V. 10. Aprilis.

Управительима Задра налаже се, да гледе повратити ако и за новце, тврдиню Островицу, кою су неки Морлаци преваромъ освоили.

Capta. Cum rectores nostri Jadrae scripserint nostro dominio, quod castrum Ostrovich, quod emimus a Sandalo, furatum et acceptum sit per certos Murlachos, quod non est sine infamia nostri dominii, et incomodo nostrorum locorum de inde; et experimentandum sit, de recuperando dictum castrum, si hoc fieri potest per denarios; Vadit pars: quod scribatur nostris rectoribus Jadrae, quod displicentur intelleximus litteras suas, per quas nobis scripserunt, castrum Ostrovich acceptum et furatum fuisse de manibus nostrorum per illos Murlachos de inde, quod videmus procesisse propter malam custodiam, quae fiebat. Sed quia optamus ipsum recuperare pro honore nostro et commodo locorum nostrorum de inde, detur dictis rectoribus libertas, possendi expendere usque ad summam ducatorum trium millium, et ab inde infra, prout melius facere poterunt, illis qui acceperunt et tenent castrum predictum, si volunt illud dare et restituere nostro dominio. Et si haberent modum, dictum castrum per viam pecuniae vel per aliam viam posse recuperare et habere, tunc sequantur ad tractatum, et nobis presto scribant in quibus terminis erunt,

ut de pecunia mittenda possimus providere, prout erit necessarium.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 10.

CCLXVIII. 1412. 22. Aprilis.

Одговоръ посланику великогъ войводе Сандала, на разна предложеня.

Capta. Cum ad presentiam nostri dominii nuper comparuerit unus ambaxiator magnifici domini Sandali, et explicaverit tria in effectu; videlicet, primo; in excusando se erga nostrum dominium, si sicut notum est, ivit personaliter ad dominum regem Hungariae, quoniam si hoc fecit, processit tanquam requisitus multocies et obligatus sibi; et quod non obstante, quod pluries recusavisset ire, denique non possendo aliter facere, ipsum oportuit ire; notificando et clarificando nostrum dominium, quod quia semper habuit maximam reverentiam et optimam dispositionem et affectionem nostro dominio, et etiam quia scit primitus fuisse obligatum nobis, quam domino regi predicto, velimus esse certos, quod nunquam tractaret nec consentiret facere rem, quae foret contra honorem nostri dominii et statum nostrum, nunc nec in futurum. Secundo, quod quia sicut notum est alias, ipse et eius consors et socera depositari fecerunt in Venetiis ad cameram nostram frumenti, ducatos ·XII· mille cum certis pactis et conditionibus, et amba-

xator suus asserat habere literam credentiae domini Sandali, et litteras consortis et socerae, placeat et velimus facere pecuniam suam dividi et aptari, secundum quod ad eos tangunt.

Tertio, quod recomendat nostro dominio Balsam, rogando nos ut placeat nobis assumere ipsum ad gratiam, et dicendo quod est dispositus velle esse bonus filius et servitor nostri dominii, et servare promissiones quas faciet, et si hucusque non servavit et fecit ultra voluntatem et mandata nostra, fecit ob teneritatem annorum et iuventutem suam. Sed quod ipse Sandali obligabit se et promittet, quod Balsa attendet et observabit omnes promissiones et cet.

Ad quae omnia, quia praefatus ambaxiator requirit responsionem a nostro dominio, est bonum et conveniens respondere, vadit pars: quod fieri debet responsio sibi in hac forma. Et primo ad primam partem accessus ipsius Sandali ad dominum regem Hungariae, dicatur: quod quia semper tenuimus ipsum magnificum dominum in honorabilem amicum nostrum, et optime dispositum ad honores nostros, sicut nobis fecit oretenus explicari et dici, idcirco reddimus nos certos, quod licet iverit ad dominum regem, idem dominus Sandalli propter promissiones factas nobis alias, non fecisset nec faceret aut tractaret aliquid contra nos, nunc et in futurum.

Ad secundam partem de facto ducatorum XII mille, quos dictus Sandalli requirit pro se, et nomine socere et consortis, dicendo habere litteras pro parte ipsarum dominarum et cet. Respondeatur, quod audivimus expositionem sui ambaxiatoris in hac parte, et vidimus suam litteram libertatis datae suo ambaxatori; et licet sit etiam una littera pro parte duarum dominarum sic large facta, tamen propter ordines nostros dicimus, nos non posse movere talem pecuniam conditionatam et obligatam in tali modo et forma, sicut est et fuit intentionis suae et dominarum praedictarum, ac sicut notatum est in libris officii, ubi est pecunia depositata. Et propterea, nisi veniret aliqua persona cum litteris et sindicatu ad plenum, pro parte ipsarum dominarum, non possemus ullo modo movere scripturam de pecunia, nec translatare aut facere ullam divisionem, quam per sonam cum miserit ad nos, faciemus iuxta voluntatem suam vigore sindicatus.

Ad tertiam partem de facto Balsae, respondeatur, quod sicut notum potest esse ipsi magnifico Sandalli et toti mundo, nunquam defecit pro nobis, tenere et tractare ipsum Balsam tanquam filium et bonum amicum, et sic faceremus in futurum. Sed observantibus nobis tales modos amoris erga ipsum Balsam, et assumendo ipsum ad gratiam nostram, et ab alia parte ipse moveat guerram et intendat ad damna nostrorum subditorum

et locorum, hoc esse contra omne debitum et conveniens: tamen quia offert se idem dominus Sandali, promissionem facere pro ipso Balsa, et tenere modum, quod observabit promissa, respondemus: quod si idem Sandalli et Balsa mittent ad nos aliquos suos cum sindicatu et libertate ad plenum, ob respectum suae magnificentiae, disponemus facere de rebus, quae erunt iustae et rationabiles erga ipsum, removente se et abstinente nunc et in futurum a novitatibus et damnis inferendis locis et subditis nostris.

Secr. Cons. Rogat. Libro V. ch. 16.

CCLXIX. 1412. 22. Aprilis.

Одговоръ посланику Балше, кои моли за опроштенѣ и обећава за будуће миръ и добро пріятельство.

Capta. Cum pro parte Balsae accesserit ad nostram praesentiam unus eius ambaxiator, cum literis credentiae et cum multis recomendationibus ad nostrum dominium, suplicando, ut dignemur ipsum assumere ad gratiam nostram, et velle sibi parcere, quoniam si aliquid fecit in praeteritum ultra mentem et voluntatem nostri dominii, hoc processit ex teneritate annorum et inventute sua, sed quod est dispositus velle esse noster bonus filius et servitor, et nunquam recedere a benplacitis et mandatis nostris, promittendo observare omnia, quae nobis promittet, cum omni firmitate. Verum ut possit vivere sub

gratia et benivolentia nostri dominii, suplicat ut dignemur sibi dare et restituere ea, quae remanserunt post mortem quondam patris sui; quia semper erit fidelissimus et obediens nostro dominio. Et bonum sit facere responsionem condignam dicto ambassatori Balsae, in forma quae sit cum honore nostri dominii, vadit pars: quod respondeatur dicto ambaxiatori, quod ipse Balsa debet multocies comprehendisse optimam intentionem nostri dominii, quae semper fuit, assumere ipsum ad gratiam, dummodo voluisset attendere et observare promissiones factas nostro dominio; sed existentibus nobis in bona dispositione tractatus concordii, ipse intulit damna nostris locis et subditis. Actamen quia magnificus dominus Sandalli nos cum maxima instantia rogavit super hoc, ob intuitum et amorem ipsius domini dicimus, quod si ipse Balsa mittet ad nos aliquam personam simul cum alio ambaxatore domini Sandalli, qui ambo habeant libertatem in hoc et sindicatum ad plenum, cum venerint ad presentiam nostram, disponemus facere erga ipsum de rebus quae sint iustae et rationabiles, ita quod merito habebit contentari, dummodo ipse Balsa se removeat et abstineat ab offensis et damnis inferendis locis et subditis nostris, quoniam sic mandabitur rectoribus nostris, quatenus erga ipsum debeant observare.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 16.

CCLXX. 1412. 29. Aprilis.

Заповесть капетану Кулфа, да што пре притече у помоћь граду Антивару, обседнутомъ и яко стеснѣномъ одъ войске Балшине.

Capta. Cum sicut habetur per litteras comitis et capitanei Scutari, et ser Victoris Delfino potestatis nostri Antibari, dicta civitas sit taliter undique assediata per gentes Balsae Strazimiri, quod in brevi spatio nisi provideatur, et eidem sucurratur, subiacet periculo amissionis, cum sit ad extremam necessitatem victualium. Et attenta fide et constantia nostrorum fidelium de inde, et etiam pro honore nostri dominii, sit necessarium providere; vadit pars: quod scribatur et mandetur nostro capitaneo Culphi, quod prestissime mittat ad partes nostras Albaniae, unam de galeis nostris Culphi, cum infrascripto ordine et comissione; videlicet quod quam prestius se conferat ad portum nostrum Antibari, pro hortamine loci nostri, et si in illis partibus ibi propingvis invenerit aliquam barcham seu navigium cum frumento, illam conducat ad dictum portum, et det dum ibi erit operam, cum omni sollicitudine, cum conservatione tam hominum et galee nostrae sibi comissae, quod dictum bladum conducatur ad civitatem nostram predictam Antibari, pro victu et sustentacione civitatis predictae; intelligendo se taliter cum potestate nostro

ipsius loci, quod pecuniam dicti bladi recipiat, et bladum presto et tute illuc valeat deferri. Informando etiam nostrum predictum potestatem, pro hortamine suo et aliorum nostrorum fidelium, quod hic Venetiis dedimus ordinem, quod fiat certa brigata gentis armorum et ballistariorum, et similiter facimus soldari de inde gentes, in bona quantitate. Et insuper quod ambaxator domini Sandalli ac etiam Balsae sunt hic ad nostram presentiam, pro concludendo bonam pacem nobiscum, cum quibus speramus presto venire ad bonam conclusionem, ita quod sint virilis animi sicut speramus, nam non desistemus facere de provisionibus in omni casu, ita quod se valeant defendere et sustinere ad honorem nostrum. Et cum his et aliis verbis debeat ipse supercomitus hortari ipsum potestatem et fideles nostros; et exonerato dicto blado et Antibarum conducto, recedat de inde eundo visitando alia loca nostra usque Scutarum, hortando rectores et fideles nostros de inde. Et hoc facto, revertatur ad capitaneum Culphi ad suam obedientiam. Ulterius mandetur rectoribus nostris Scutari, Dulcigni et Alexii, quod quantum habent gratiam nostram caram, debeant loco nostro Antibari, de bladis et quibuscunque sibi possibilibus, prestissime subvenire, habito tamen respectu ad conservationem locorum nostrorum sibi comissorum, ne dictus locus ad manus dicti Balsae perveniat, sed sub nos-

tro dominio et gubernatione feliciter conservetur.

Secr. Cons. Rogator. Lib. V. ch. 19.

CCLXXI. 1412. 29. Aprilis.

Налаже се кнезу и капетану Скадарскомъ, да пошлѣ едногъ властелина Млетачкогъ къ Сандалу съ молбомъ, да овай склони Балшу, да се повуче натрагъ са землѣ Млетачке одъ обсаде Антивара.

Capta. Cum propter extremam conditionem, ad quam se reperit civitas nostra Antibari, inter alias provisiones utilissimum sit providere, et per omnem modum possibilem querendum, quod Balsa se removeat ab assedio, a dicta civitate nostra, et istud presentialiter obtineri non possit, nisi per medium domini Sandalli, qui ut apparet per expositionem ambaxiatorum suorum, affectat valde, quod ipse Balsa remaneat in gratia nostra; vadit pars, quod mandetur comiti et capitaneo nostro Scutari, quod deinde cum nostris litteris apertis credulitatis, mittere debeat ad presentiam ipsius domini Sandalli, unum ex illis nostris nobilibus, qui ibi sunt, qui sibi magis sufficiens videatur; cui quidem nobili in effectu comittatur, quod refferat ipsi domino Sandalli responsionem, quam dedimus ambasiatoribus suis, ad requisitiones suas nobis factas, cuius responsionis copia deinde mittatur pro sua informatione. Informando eum

ultimate de modis, qui servari debent, ut translatio pecuniae, quam requisivit fieri possit, per illum modum et cum illis verbis, quae per collegium fuerint ordinatae; ultimate rogando ipsum cum illis bonis verbis, quae dicto collegio videbuntur, quod ut nos habeamus causam, magis benigne ostendere versus Balsam clementiam et benignitatem nostram, et recipere ipsum in filium et amicum, placeat cum effectu mandare, quod ipse Balsa se levet de territorio nostro, et a damnis et violentiis quibuscunque, nam hoc facto, respectu et contemplatione magnitudinis suae, faciemus eidem de rebus, de quibus tam ipse dominus Sandalli, quam Balsa habebunt rationabiliter contentari. Et facto quidquid boni, poterit circa hoc, revertatur Scutarum ipse noster nobilis, et de quibuscunque secutis, nostrum dominium per suas litteras debeat informare.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 19.

CCLXXII. 1412. 29. Aprilis.

Заключено, посланицима Сандала и Балше изявити, да остану у Млетцима и да чекаю нуждна пуномоћія одъ свои господара, како бы се могли свршити послови око новаца Сандалови и око мира съ Балшомъ, а уедно молити ій, да подѣйствую, да Балша войску свою повуче натрагъ.

Capta. Quod occasione novorum habitorum nuperrime de civitate nostra Antibari, quae nostro dominio sunt displicibilia et mo-

lesta. Vadit pars: quod ultra id quod captum fuit pridie, de respondendo ambasiatoribus domini Sandalli, ad ea quae nostro dominio exposuerunt, sicut huic consilio notum est, dicatur ambaxiatoribus predictis, quod nostra dominatio cupiens ob singularem affectionem, quam gerimus ad dominum suum, esset valde contenta, in quantum ipsis ambaxiatoribus videretur et placeret, quod vellent hic differre, quousque haberent responsionem et libertatem necessariam a domino suo, circa factum translatationis pecuniae, quam requisiverunt, cum simus avidi ipsi complacere, secundum requisitionem suam, dummodo observentur solenitates necessariae in tali materia, de quibus ipsum dominum suum, per nostrum ambasiatorem, oretenus informari fecimus, ita quod presto dictam responsionem habere poterunt, et similiter poterunt interesse praticis fiendis cum nuncio et ambasiatore Balsae, in quantum per ipsum Balsam eidem mittatur libertas et mandatum sufficiens ad condescendendum ad ea, quae sint convenientia et honesta, ad quae contemplatione domini sui erimus parati sincero corde. Et propterea si ipsis ambaxiatoribus placet, possunt scribere domino suo circa factum dictae libertatis et solenitatis necessariae, et ipsum etiam rogare, quod ut habeamus causam condescendendi ad ea, quae sint placida suae magnitudini et comoda ipsi Balsae, faciat cum effectu, quod ipse Balsa

cum exercitu et potentia sua se levet de territoriis nostris, et se abstineat a damnis et violentiis quibuscunque, ac mittat libertatem et mandatum sufficiens ambaxiatori suo; quia in isto casu ut est dictum principaliter, respectu et contemplatione dicti domini sui, complacebimus et condescendemus alacriter ad ea, quae sint justa, convenientia et honesta, ita quod ipse Balsa bene poterit contentari. Et si dicti ambaxiatores erunt contenti hic remanere bene quidem, quando vero non, committatur eis, quod dictam nostram responsionem domino suo nostri parte debeant per ordinem intimare, ut ipse clare comprehendat, quod a parte nostra simus parati facere id quod requirit, quod non potest nisi prodesse factis nostris.

Ambasiatori vero Balsae ultra id quod captum est dicatur, quod affectantes respectu et contemplatione dicti domini Sandalli, et etiam ob amorem, quem gessimus ad quondam dominum Georgium Strazimir patrem dicti Balsae, reducere et acceptare ipsum dominum suum ad gratiam nostram, et facere eidem de rebus, de quibus habeat multipliciter contentari, placet nobis et volumus, quod hic diferet quousque habuerit mandatum et bailiam sufficientem, ad praticandum et condescendendum ad ea, quae sint debita et honesta; quia speramus propter ordines quos apposuimus circa hoc, quod illam habebit de brevi, tamen si ipse simili-

ter vult scribere domino suo predicto circa hoc, istud est nobis gratum. Sed pro meliori conclusione factorum ipsum requirimus et hortamur, quod velit informare dominum suum predictum, et requirere, quod ut habeamus materiam benignius ostendendi erga eum gratiam nostram, velit se levare de territoriis nostris, et abstinere a quibuscunque violentiis atque damnis, quia faciendo sic cognoscemus clare, quod velit stare gratiae nostrae, quam inveniet paratam et bene dispositam ad honores et commoda sua, dummodo a parte sua non deficiat.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 20.

CCLXXIII. 1412. Indict. VI. 22. Novembris.

Како Балша и мати нѣгова Єлена, нећеду да шилю више посланике своє у Млетке, а Сандалови посланици имаю власть и одъ Балше, радити о помиреню, то є заключено, да се съ овима преговоръ води о миру съ Балшомъ, подъ наведенимъ овде условіяма.

Capta in Rogatis. Cum ambassiatores domini Sandalli, qui dixerant et exposuerant nostro dominio habere plenariam libertatem a suo domino, et quod de omni eo quod concluderent, Balsa esset contentus, et quod dominus Sandalli teneret modum, quod Balsa observaret et teneret firmum et ratum, captum foret, ut deberet dici et responderi, quod quando Balsa mitteret ambasiatores suos ad nostram prae-

sentiam, cum libertate ad plenum, illotunc possemus tractare et concludere id, quod foret bonum pro partibus etcet. Et facta responsione ambassiatores Sandali dicant, quod id quod petunt et dicunt, petunt pro parte Sandali, cum scitu et voluntate tamen Balsae, qui Balsa iam dixit pluries misisse ad nos ambassiatores et nihil potuisse concludi, et quod mater ipsius Balsae, nec ipse Balsa vult plus mittere ambasiatam suam ad nos ullo modo, et quod dominus Sandalli dicit velle promittere nomine Balsae, quod observabit promissiones, aliter erit eius inimicus capitalis, et cum aliis similibus verbis, propter quae bonum est et facit pro nostro dominio, non stare in istis terminis, imo quaerere concordium et quietem pro pacifico statu aliarum nostrarum terrarum et locorum partium Albaniae, et antequam aliud occurrat de novo de ipsis locis. Vadit pars: quod debeat praticari et tractari per collegium, sive per deputandos ab ipso, cum ambassiatoribus Sandali, legitimando excusationes nostras, quibus moti sumus, ad faciendum sibi responsionem pridie datam, cum illis sapientibus verbis et rationibus, quae videbuntur deputatis ad hoc, et recordando modos servatos alias per Balsam, ob quos non possumus ita bene capere confidentiam; sed tamen ob intuitum et considerationem magnifici domini Sandali, condescendimus et contentamur, ad praticam et

tractatum, tenentes a firmo, quod ipse dominus Sandali, qui est civis et nobilis noster, et quem habemus in singularem amicum et benevolum nostri dominii, faciet observare promissiones, si ad aliquam conclusionem devenimus. Et exinde habeat collegium libertatem, possendi concludere cum modis et conditionibus, notatis in parte pridie posita ad consilium, per sapientem consilii et sapientes ordinum, in qua continetur, quod possit fieri promissio de illis duabus terris, videlicet: Dulcigni et Budue, et de provisione ducatorum mille in anno, quae provisio fieri possit ultimate, quando aliter fieri non possit, devento ad ultimum, avantagiando in omnibus commune nostrum, quantum fieri poterit, cum aliis contentis in parte pridie posita, de qua supra fit mentio. Bene debeat in pratica et conclusione quae fiet, teneri modus et haberi promissionem, quod illi subditi et habitatores locorum, quae sibi dabuntur et alienabuntur, tractabuntur dulciter et benigne ac humane, et nulla fiet molestia nec novitas, occasione fidelitatis et temporis quo steterunt sub protectione nostra, et guerrarum secutarum hoc tempore.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 85.

CCLXXIV. 1412. Ind. VI. 26. Novemb.

Уговоръ мира између Балше Срацимира и Млетчића, као што е предатъ г. Сандалу, посредователю овогъ помиреня.

Pax cum magnifico domino Balsa Stracimiri, MCCCCXII Indictione VI. die XXVI

Novembris, in forma litere misse magnifico domino Sandalio, mediatori predicta pace.

Michael Steno dei gratia dux Venetiarum etcet. magnifico et potenti domino Sandalio magno vaivode Bosine, amico diletto salutem, et sincere dilectionis affectum. Ex eo potissime rerum omnium creatori jugi devotionem teneri nos arbitramur, quod quasi patrimonium nobis a progenitoribus nostris relictum, affectionem pacis et concordie quodam innato desiderio possederimus, et illas totis conatibus semper fuerimus amplexati. Hinc est quod cum vestra magnificentia mota pie caritatis affectione et pacis amenitate, qua nil suauius aut jocundius inter mortales haberi potest, miserit ad presentiam nostram spectabilem virum dominum Grubacium Debreavig honorabilem suum ambassiatorem, pro tractando et concludendo veram pacem atque concordiam, inter nos et nostrum comune ex una parte, et magnificum et potentem dominum Balsam Stracimiri quondam domini Georgi Stracimir de Balsis etcet. dominum Zente ex alia, cum inter partes ipsas guerrarum disturbia et dissidiorum vigeretur, pro quibus sedandis et removendis magnitudo vestra studiose et laudabiliter interposuit vices suas, nos qui ut supra diximus, pacem et concordiam quasi nobis hereditariam affectamus, et ad eas semper cum quibuscunque Christi fidelibus, totis spiritibus hanelamus, moti etiam requisitio-

nibus vestre magnitudinis, cui optamus facere aliquam notabilem et egregiam complacentiam, et volentes in hoc specialiter eidem vestre magnificentie complacere, contenti sumus ac placet nobis, cum supra dicto magnifico domino Balsa, puram veram sinceram et favente deo, perpetuo duraturam pacem atque concordiam introire atque concludere ac firmare, remissis eidem omnibus injuriis offensionibus damnis atque molestiis, dominio nostro per eum factis. Et ex nunc, ad instantiam et requistionem magnitudinis vestre, ipsam pacem et concordiam cum dicto domino Balsa introimus atque firmamus, cum istis tamen conditionibus atque modis, qui in dispositione magnificentie vestre dimittimus, quod pro stabilimento et firmitate predicte pacis possitis nomine nostro ac successorum nostrorum, dare ipsi domino Balse pro se et heredibus ejus, Dulcignum et Buduam cum omnibus et singulis eorum juribus pertinentiis districtibus et confiniis. Et insuper promittere, nomine nostro et successorum nostrorum, mille ducatos auri pro ipso domino Balsa, et heredibus suis, solvendos eisdem singulo anno de introitibus locorum nostrorum, que habemus in illis partibus, cum illis modis conditionibus et formis, cum quibus eos solvebamus olim magnifico domino Georgio patri suo. Et quod omnia alia loca, que vendita fuerunt, et data dominio nostro per eumdem dominum Georgium ejus patrem, debeant no-

bis expedite et sine ulla contradictione vel molestia, libere cum omnibus eorum juribus districtibus pertinentiis et confiniis in perpetuum remanere; damusque magnitudini vestre tenore presentium libertatem plenariam et arbitrium, disponendi et faciendi de predictis locis Dulcigni et Budue ac pertinentiis suis, et de promissione mille ducatorum suprascriptorum, cum supradicto domino Balsa, prout eidem magnitudini vestre videbitur et placebit. Nam suprascriptus dominus Grubacius ambasciator vester, vigore libertatis per vestras literas sibi tradite per patentes literas bulla vestra bullatas, nomine magnitudinis vestre promisit nostro dominio, quod eadem vestra magnificentia faciet cum effectu, quod idem dominus Balsa literis suis patentibus bullatis bulla sua, et factis solemniter suprascriptam pacem ratificabit, omologabit et approbabit, ac inviolabiliter observabit, nec eam infringet aliqua causa vel eventu. Item quod omnes gentes suas armigeras subito removebit ab infestatione et damnificatione locorum et subditorum nostrorum, et aliqua loca nostra et subditos non molestabit, nec molestari faciet aut permittet per suos subditos aut fideles, aliquo ingenio causa vel colore, neque de locis nostris aut ipsorum aliquo se intromittet in futurum vel impediet ullo modo. Item quod cives et subditos predictorum locorum Dulcigni et Budue, ac eorum districtuales tractabit humaniter et benigne, nec aliqua per eos

facta contra suam magnitudinem imputabit eisdem, nec ullam molestiam eis inferret dicta causa, sed omnia mandabit oblivioni, non aliter quam si contra eum numquam aliquid comisisset; tam subditos et fideles nostros, quam suos in statum pristinum ac terminos totaliter reducendo. Si autem contingeretur, quod idem magnificus dominus Balsa in aliquo pactorum ullo unquam tempore contrafaceret vel veniret, aliquo modo ingenio colore vel causa, tunc idem dominus Balsa teneatur restituere dominio nostro predicta loca Dulcigni et Budue, cum omnibus eorum pertinentiis juribus districtibus et confiniis, integra et illesa, quod si nollet illa reddere nostro dominio, tunc et in eo casu eadem vestra magnificentia teneatur etiam nobiscum et dare nostro dominio suprascripto auxilium et favorem opportunum, pro compellendo dictum dominum Balsam ad restituendum eidem nostro dominio dicta loca, ut dictum est. Et insuper, quod ex tunc libertati simus et absoluti nos et successores nostri, a dando eidem domino Balse et heredibus suis, sepe dictos mille ducatos singulis annis ut supra diximus. Promittimus enim tenore presentium, quod cum predicte litere ratificationis et approbationis suprascriptorum ipsius magnifici domini Balse, pervenerint ad manus rectorum nostrorum, qui sunt in locis predictis Dulcigni et Budue, vel capitanei nostri Scutari, idem rectores dictorum locorum vel capitaneus

Scutari ad placitum et requistionem vestre magnificentie, prenominato domino Balse, vel cuicumque legitimo suo nuntio, habenti super inde ab eo arbitrium et libertatem, recipiendi et acceptandi eadem loca Dulcigni et Budue cum eorum districtibus et pertinentiis, libere consignabuntur; et similiter disponemus et ordinabimus cum effectu, quod supra scripti mille ducati eidem domino Balse, et ejus heredibus, per nos et successores nostros, cum illis conditionibus modis et formis, quibus prelibato genitori suo solvebantur, annuatim persolventur. Remansimus enim supra predictis concordes cum prenotato domino Grubacio, ambasciatore vestre magnificentie, qui ex nunc vigore libertatis per vestras literas ei tradite, promisit nostro dominio vestro nomine, predicta omnia se facturum, et effectualiter curaturum. In quorum fidem et evidentiam pleniorem presentes literas fieri jussimus, et bulle nostre plumbee pendentis munimine roborari.

Data in nostro ducali palatio, die vigesimo mensis Novembris, indictione VI. millesimo quadringentesimo duodecimo.

Predicta pax in forma litere, que remansit apud serenissimum ducale dominium cum bulla sua plumbea, et bulla aurea ipsius domini Sandalis pendentibus.

Comemoriale X. ch. 132.

CCLXXV. 1412. Ind. VI. 26. Novem.

Отворено писмо дужда Млетачкогъ, о миру заключеномъ са Балшомъ, и о условіяма истогъ мира.

Michael Steno dei gratia dux Venetiarum etc. Universis et singulis tam presentibus quam futuris, ad quos presentes advenerint salutem, et sincere dilectionis affectum. Tenore presentium vobis facimus manifestum, quod cum magnificus et potens dominus Sandalius magnus vaivoda Bosine, motus pia caritatis affectione ac pacis dulcedine, qua nihil suavius inter mundana gustari potest, misisset ad presentiam nostram spectabilem virum dominum Grubacium Dobreavig honorabilem suum ambasciatorem, ad tractandum et concludendum veram pacem atque concordiam inter nos et nostrum comune ex una parte, et magnificum et potentem dominum Balsam Stracimiri quondam domini Georgi Stracimiri de Balsis, dominum Zente etc ex alia, cum inter ipsas partes guerrarum disturbia et discidiorum vigeretur, pro quibus sedandis, et removendis, idem magnificus dominus Sandalius studiose et laudabiliter interposuit vices suas. Nos qui pacem et concordiam semper cum omnibus affectavimus, et semper affectamus, et ad eas semper totis spiritibus hanelamus, moti etiam requisitionibus et instantia ipsius magnifici domini Sandalii et volentes in hoc ei specialiter complacere, contenti

fuimus et placuit nobis, ac contentamus et nobis placet, cum suprascripto magnifico domino Balsa puram veram sinceram et favente deo, perpetuo duraturam pacem atque concordiam introire, concludere atque firmare, remissis eidem omnibus injuriis, offensionibus damnis atque molestiis dominio nostro per eum factis. Et ex nunc ad instantiam et requisitionem ejusdem magnifici domini Sandalii, ipsam pacem et concordiam cum dicto domino Balsa introimus atque firmamus cum istis condictionibus atque modis, quod in dispositionem ipsius magnifici domini Sandalii dimittimus, quod pro stabilimento et firmitate predicte pacis possit nomine nostro ac successorum nostrorum, dare ipsi domino Balse pro se et heredibus ejus, Dulcignum et Buduam cum omnibus et singulis eorum juribus pertinentiis districtibus et confiniis. Et insuper promittere nomine nostro et successorum nostrorum, mille ducatos auri pro ipso domino Balsa et heredibus suis, solvendos eisdem singullo anno de introitibus locorum nostrorum. que habemus in illis partibus, cum illis modis condictionibus et formis, cum quibus eos solvebamus olim magnifico domino Georgio patri suo, et quod omnia alia loca, que vendita fuerunt et data dominio nostro per eumdem dominum Georgium ejus patrem, debeant nobis expedite et sine ulla contradictione et molestia libere, cum eorum juribus districtibus pertinentiis et confiniis

in perpetuum remanere. Dedimusque predicto magnifico domino Sandalio, tenore nostrarum patentium literarum, que suprascripto ambasciatori sue magnificentie fecimus exiberi, libertatem plenariam et arbitrium, disponendi et faciendi de predictis locis Dulcigni et Budue ac pertinentiis suis, et de promissione mille ducatorum suprascriptorum, cum supradicto domino Balsa, prout eidem magnitudini sue videbitur et placebit. Nam suprascriptus dominus Grubacius ambasciator predicti domini Sandalii, vigore libertatis per literas prelibati sui domini sibi tradite, per has patentes literas, quas ipse ambasciator sigillo ipsius domini Sandali, quod secum habebat, in fidem, robur, et testimonium supra et infra scriptorum impressit, munivit et roboravit, nomine dicti domini sui promisit nostro dominio, quod idem dominus Sandalius ejus dominus, faciet cum effectu, quod sepe dictus dominus Balsa literis suis patentibus bullis ejus bullatis et factis, solemniter suprascriptam pacem ratificabit, omologabit et approbabit, et inviolabiliter observabit, nec eam infringet aliqua causa vel eventu. Item quod omnes gentes suas armigeras subito removebit ab infestatione et damnificatione locorum et subditorum nostrorum, et aliqua loca nostra et subditos non molestabit nec molestare faciet aut permittet per suos subditos aut fideles, aliquo ingenio causa vel colore. Neque de locis nostris aut ipsorum aliquo se intromittet in fu-

turum vel impediet ullo modo. Item quod cives et subditos predictorum locorum Dulcigni et Budue ac eorum districtuales, tractabit humaniter et benigne, nec aliqua per eos facta contra suam magnitudinem imputabit eisdem, nec aliquam molestiam eis inferret dicta causa, sed omnia mandabit oblivioni non aliter quam contra eum nunquam aliquid commisisset; tam subditos et fideles nostros quam suos, in statum pristinum ac terminos totaliter reducendo. Si autem contingeret quod idem magnificus dominus Balsa in aliquo pactorum ullo umquam tempore cotrafaceret vel veniret, aliquo modo ingenio colore vel causa, tunc idem Balsa teneatur restituere dominio nostro predicta loca Dulcigni et Budue, cum omnibus eorum pertinentiis juribus districtibus et confiniis integra et illesa. Quod si nollet illa reddere nostro dominio, tunc et in eo casu dominus Sandalius suprascriptus teneatur esse nobiscum, et dare nostro dominio suprascripto auxilium et favorem opportunum, pro compellendo dictum dominum Balsam, ad restituendum eidem nostro dominio dicta loca, ut dictum est. Et insuper quod ex tunc liberati simus et absoluti, nos et successores nostri, a dando eidem domino Balse et heredibus suis sepe dictos mille ducatos singulis annis, ut supra diximus. Promittimus enim tenore litterarum nostrarum suprascriptarum, et ita promittimus per presentes, quod cum predicte litere ratificationis, et approbationis su

prascriptorum ipsius magnifici domini Balse pervenerint ad manus rectorum nostrorum, qui sunt in locis predictis Dulcigni et Budue, vel capitanei nostri Scutari, ipsi nostri rectores dictorum locorum vel capitaneus noster Scutari, ad bene placitum et requisitionem ipsius magnifici domini Sandali, prenominato domino Balse, vel cuicumque legitimo suo nuntio, habenti super inde arbitrium et libertatem ab ipso recipiendi et acceptandi, eadem loca Dulcigni et Budue cum eorum districtibus et pertinentiis libere consignabuntur. Et similiter disponemus et ordinabimus cum effectu, quod supra scripti mille ducati eidem domino Balse et ejus heredibus, per nos et successores nostros, cum illis conditionibus, modis et formis, quibus prelibato domino Georgio Stracimiri genitori suo solvebantur, annuatim persolventur. Remansimus enim super predictis concordes cum prenotato domino Grubacio, ambasciatore domini Sandalii, qui ex nunc vigore libertatis per literas magnifici ejus domini sibi tradite, promisit nostro dominio nomine sui domini sepe dicti, predicta omnia se facturum, et effectualiter curaturum. In quorum fidem et evidentiam pleniorem has nostras patentes literas bulla nostra plumbea pendente bullatas, antedictus dominus Grubacius impressione suprascripti sigilli magnifici domini Sandali sepe dicti, quod penes se habebat, ad cautelam munivit et roboravit, ex nunc nomine prenotati

domini sui ratificans, approbans et confirmans promissiones supra factas, nomine sui magnifici domini prelibati.

Data in nostro ducali palatio, die XXVI Novembris, indictione VI, millesimo quadringentesimo duodecimo.

Commemoriale X. ch. 133.

CCLXXVI. 1412. 29. Novembris.

Заповесть капетану Скадарскомъ, да како Балша одобри и потврди миръ, овомъ преда градове Будву и Улцинъ, и да строго испунява сва остала условія мира.

Litera missa capitaneo Scutari, pro executione ultra scriptorum.

Ad instantiam et requisitionem magnifici domini Sandalii magni vaivode Bosine, qui super inde misit nobis suam ambasciatam, devenimus ad pacem et concordiam cum magnifico domino Balsa Stracimiri quondam domini Georgii Stracimiri, domino Zente etc in forma, cujus copiam vobis mittimus in folio his incluso, pro informatione vestra plenaria. Et quum ut ibi videre poteritis, ratificante predicto domino Balsa pacem supra notatam, debetis facere consignari Dulcignum et Buduam cum omnibus juribus districtibus et pertinentiis suis, predicto domino Balse vel ejus nuntio, habenti super inde libertatem et arbitrium eadem acceptandi. Cum nostris consiliis rogatorum et additionis vobis scrivimus et mandamus, quatenus cum receperitis literas patentes ip-

sius domini Balse bulla sua bullatas, per quas ratificet dictam pacem et omnia et singula contenta in ea, debeatis dicta loca Dulcigni et Budue, ad omnem requisitionem suprascipti domini Sandalii, prenotato domino Balse, aut ejus legitimo nuntio, ut supra diximus, cum omnibus eorum juribus, pertinentiis, districtibus confiniis libere consignare, seu facere per rectores nostros dictorum locorum, quibus superinde scribimus per literas alligatas presentibus, quas eis mittere debeatis, libere consignari. Observando etiam et faciendo predicto domino Balse, de solutione annua mille ducatorum, et de omnibus aliis in dicta pace conventis, quantum in vobis fuerit, inviolabiliter observari. Mandamus autem vobis, quod ratificante ipso domino Balsa predictam pacem, prius quam consignetis eidem, et faciatis consignari predicta loca, debeatis dextro modo inde trahere omnes munitiones, tam victualium quam armorum cujuscumque generis sint, et reducere illa Scutari, nam volumus illa pro nostro comuni, ut justum est. etc. die XXVIIII Novembris MCCCCXII.

Commemoriale X. ch. 133.

CCLXXVII. 1412. 29 Novembris.

Налаже се кнезу и капетану Улцина, да на заКтеванѣ капетана Скадарскогъ, преда градъ Улцинъ Балши.

Litera missa comiti et capitaneo Dulcigni pro dicta causa.

Ad instantiam et requisitionem magnifici domini Sandali magni vaivode Bos-

sine, qui superinde misit nobis suam ambasciatam, devenimus ad pacem et concordiam cum magnifico domino Balsa Stracimiri, domino Zente etc. Et cum ratificante predicto domino Balsa pacem supra notatam, capitaneus noster Scutari debet facere consignare Dulcignum et Buduam predicto domino Balse vel legitimo ejus nuntio. Idcirco tenore presentium fidelitati vestre, cum nostris consiliis rogatorum et additionis scribimus et mandamus, quod ad requisitionem capitanei nostri Scutari supradicti, cui dedimus oportunum ordinem super inde, consignari debeatis suprascripto domino Balse aut legitimo ejus nuntio, locum Dulcigni vobis commissum, cum omnibus suis districtibus pertinentiis et confiniis, quum sic in dicta pace conventum est. Mandamus autem vobis, quod ratificante predicto domino Balsa pacem supra notatam, prius quam consignetis eidem predictum locum Dulcigni, debeatis dextro modo inde trahere omnes munitiones, tam victualium quam armorum cujuscunque generis sint, et illa Scutari mittere, nam volumus illa pro nostro comuni, ut justum est.

Data ut supra (29. Novembris 1412.)

Similis in vulgari Bernando Jordano castellano Budue mutatis mutandis.

Comemoriale X. ch. 133.

CCLXXVIII. 1412. Ind VI. 29. Novem.

Обвезуе се араждъ Млетачкій, да ће крозъ четири месеца исплатити госп. Сандалу 6000 дуката, кое овай има у Млетцима уложене на доходакъ.

Litera data oratori magnifici domini Sandalii, de deposito VI mille ducatorum, quos dominium promittit eidem usque menses quatuor.

Michael Steno dei gratia dux Venetiarum etc. Magnifico et potenti domino Sandalio magno vaivode Bosine, amico dilecto salutem et sincere dilectionis affectum.

Propter caritatem et sinceram affectionem, quam cognovimus vestram magnitudinem dominio nostro gerere, et nos ad eamdem magnificentiam vestram gerimus vice versa, semper facieremus pro ea quecumque possibilia nobis forent. Hinc est, quod cum spectabilis vir dominus Grubatius Dobreavig honorabilis vester orator a nobis requisiverit parte vestra, de certis depositis extrahendis, nos volentes dicte vestre magnitudini complacere, quamvis foret contra leges et ordines urbis nostre, contenti fuimus vestris requisitionibus assentiri. Verum idem orator vester contentus fuit, et remansit concors nobiscum, quod de tali deposito duodecim millia ducatorum medietas, videlicet ducati sex mille, usque menses quatuor vestre magnitudini consignentur, et reliqui sex mil-

le ducati, usque dictum terminum magnificis dominabus Banize et Catarine ipsius filie, similiter numerentur. Quare vestra magnitudo poterit ad dictum terminum mittere suum nuntium, aut scribere nobis, cui velit dari dictos sex mille ducatos, nam eos faciemus cuicumque volueritis ad dictum terminum integraliter assignari.

Data in nostro ducali palatio, die vigesimo nono mensis Novembris, indictione VI. MCCCCXII.

Comemoriale X. ch. 134.

CCLXXIX. 1412. Ind. VI. 29. Novem.

Писмо госпоіи Баници и нѣной ћерки Катарини, у комъ обећава episode дуждъ Млетачкій, да ће імъ крозъ четири месеца вратити ньіови 6000 дуката, кое имаю уложене кодъ владе Млетачке.

Litera supra eadem materia, data oratori magnificarum dominarum Banize et Catarine ejus filie.

Michael Steno dei gratia dux Venetiarum etc. Magnificis et potentissimis dominabus Banize relicte magnifici domini Volchi bani, et Catarine ejus filie, amicis dilectis salutem et sincere dilectionis affectum. Propter mutuam affectionem, que fuit olim inter magnificum dominum Volchum et nos, et nunc est inter magnitudinem vestram et nostrum dominium, semper pro vobis faceremus que-

cumque possibilia nobis forent. Hinc est, quod cum spectabilis vir, dominus Radozlauus orator vestre magnificentie a nobis requisiverit parte vestra, de certis depositis extrahendis, nos volentes dicte vestre magnitudini complacere, quamvis foret contra leges et ordines urbis nostre, contenti fuimus vestris requisitionibus assentiri. Verum idem orator vester contentus fuit et remansit concors nobiscum, quod de tali deposito duodecim millium ducatorum medietas, videlicet ducati sex mille, usque menses quatuor vestre magnitudini consignentur, et reliqui sex mille ducati magnifico domino Sandalio magno vaivode Bosine similiter numerentur. Quare vestra magnitudo poterit ad dictum terminum mittere suum nuntium, aut scribere nobis, cui dari velit dictos sex mille ducatos, nam eos faciemus cuicumque volueritis ad dictum terminum integraliter assignari Data in nostro ducali palatio, die vigesimo nono mensis Novembris, indictione VI, MCCCCXII.

Comemoriale X. ch. 134.

CCLXXX. 1413. 2. Junii.

Налаже се проведитору Шибеничкомъ, да строго држи примиріе са кралѣмъ Угарскимъ и са кнезомъ Іованомъ Цетиньскимъ. (Скраћено.)

Capta. Cum provisor noster Sibenici nobis scripserit, qualiter comes Joannes de Citines intendebat tenere et occupare totum territorium Sibenicense,

qui illud equitaverat et circumiverat . . . . . si vero vellet tenere illam bastitam quam fecit, in hoc nullam difficultatem faciatis, sed permittatis eundem tenere et custodire dictam bastitam ad libitum suum, ita quod aliud territorium non occupetur; et quia dominus rex dicit similiter alias differentias ortas esse, occasione Scardonae et certarum villarum Ostrenize, quas dicit eidem obedientiam dedisse, terminavimus similiter, quod dictus ser Egidius esse debeat cum illo, qui mittetur nomine regis, ad videndum et concordandum differentias praedictas, ut forma treugue observetur, in qua treugua continetur: quod ambae partes tenere et possidere debeant totum et quidquid tenebant et possidebant tempore conclusionis treuguarum.

Secr. Cons. Rog. Lib. V. ch. 133.

(Овай comes Joannes de Citines, быо є у рату млетачко-угарскомъ на страни цара и краля Сигисмунда и у непріятельству са Млетчићима, као што се види и изъ слѣдуюћегъ заключеня:

Anno 1413. die 25. Augusti.

Collaudatur comes Sibinici ser Antonius a Bocholis, quod cum comite Johanne de Citines fecit salvum conductum.

Secr. Cons. Rog. Lib. V. ch. 150.)

CCLXXI. 1413. 25. Augusti.

Одговараю посланику Хервое, молећемъ помоћь на мору да бы повратио градъ Сплѣтъ, кои му є отео Угарскій краль Жигмундъ, да то немогу Млетчићи учинити, еръ су са истимъ кралѣмъ заключили примиріе на петъ година.

Capta in rogatis. Comparuit ad praesentiam nostri dominii unus ambaxiator magnifici domini Creuoie, exponens qualiter dictus dominus est civis noster, et semper fecit omnia, quae putavit esse de beneplacito nostri dominii, et quod ad persvasionem nostram se alias pacificavit cum domino rege Sigismundo. Sed modo nuper sicut omnibus est manifestum, dictus dominus rex sibi accepit Spalatum, et procurat alias terras et loca sua accipere, quae omnia sunt contra sacramenta et promissiones, sibi factas per dictum dominum regem. Et propterea quod dictus Creuoia est civis noster, rogat instanter nostrum dominium, ut velimus ei dare auxilium galearum nostrarum, ut possit recuperare terram suam Spaleti, et alia loca sua; quia si dabimus sibi subsidium nostrum, ipse similiter per terram et cum gentibus suis erit cum nostro dominio, ad aquirendum Tragurium et alias terras Dalmatiae et cet. Vadit pars: quod respondeatur dicto ambaxiatori, quod multum gravat nostrum dominium, quod magnificus dominus suus Creuoia amiserit terram suam

Spaleti et alia loca sua, quia ipsum continue habuimus, habemus et habere intendimus, in nostrum carum et bonum amicum, et semper omnia quae facere possemus in comodum et honorem suum ac sui status, faceremus tamquam pro amico carissimo. Sed sicut dicto domino Creuoia notum est, fecimus cum serenissimo domino Romanorum rege treuguam per quinque annos, et illam promisimus usque dictum tempus firmiter observare. Et propterea dispositi observare treuguam praedictam pro honore nostro, non videmus quod possimus dicto domino Creuoie dare auxilium quod requirit; et propterea rogamus eundem, ut sibi placeat nostrum dominium habere merito excusatum.

Secr. Cons. Rogat. Lib. V. ch. 150.

CCLXXXII. 1413. 18. Novembris.

Одговоръ посланику дуке Хервое на више нѣговы предложеня.

Capta in rogatis. Quod ambaxiatori magnifici domini Creuoie, ad ea quae nobis exposuit, respondeatur in hac forma:

Et primo, ad ea quae nobis exposuit, quod serenissimus dominus rex Romanorum et Hungariae, contra promissiones sibi factas multa fecit et attentavit contra dictum magnificum dominum Creuoiam et terras suas, mittendo capitaneos et bannos suos ad partes dicti domini Creuoie

et cet. respondeatur, quod propter amorem, quem gerimus dicto magnifico domino Creuoie, nostro dominio displicet quod dictus serenissimus dominus rex fecerit contra eum aliqua, quae sunt magnificentiae suae displicibilia et molesta.

Ad aliam autem partem quam nobis exposuit, videlicet; dominus Turchorum sibi miserat unam ambaxiatam cum sexaginta equis, ad offerendum dicto Crauoie triginta millia Turchorum pro succursu suo, et cet. Respondemus quod dictus magnificus dominus Crauoia est sapientissimus dominus, et potest in hoc terminare et disponere prout suae magnificentiae videtur, pro bono sui status.

Ad aliam vero partem per quam nobis notificavit, quod emimus Dalmatiam a serenissimo domino rege Ladislao pro magna quantitate denariorum, quam Dalmatiam poteramus aquirere, quia intendit per terram cum gentibus suis, et nos mittamus galeas nostras per mare, ad aquirendum totam Dalmatiam nostro nomine, et si nolemus sub nostro nomine dictas galeas mittere, quod illas mittamus sub suo nomine. Respondemus, quod cognoscimus bonam intentionem suae magnificentiae, sed sicut dictus magnificus dominus scit, nos sumus in treugua cum serenissimo domino rege Romanorum et Hungariae, quam treuguam sumus dispositi, pro honore nostri dominii, prout continue fecimus, effectualiter observare.

Ad requisitionem autem quam facit, quod mittamus unum nostrum, aut scribamus serenissimo domino regi Romanorum et Hungariae, quod de guerris et novitatibus, quas habuimus cum dicto domino rege, dictus dominus suus Crauoia nunquam se impedivit et cet. Respondeatur, quod considerato, quod dictus dominus suus nunquam se impedivit in hoc, non videtur nobis honestum, talem excusationem facere, quia ubi non est comissus defectus, non est necessarium ullam excusationem facere.

Ad id autem quod requirit, ut velimus mittere aut scribere magnifico domino Sandalli, qui est civis noster, quod se abstineat a damnis et novitatibus. inferrendis dicto domino suo Crauoie, et cet. Respondeatur, quod displicet nostro dominio, quod inter dominum suum Crauoiam et dictum dominum Sandali sit aliqua differentia, qui ipsos diligimus tanquam caros fratres nostros, et quia in brevi sumus missuri ad partes Dalmatiae unum nostrum, pro essendo cum dicto domino Sandali et rogando eundem ex parte nostri dominii, ut velit se a damnis suis abstinere, et in hoc faciemus quidquid poterimus, cum illa honestate qua poterimus.

Secr. Cons. Rog. Lib. V. ch. 163.

CCLXXXIII. 1414. 5. Junii.

Одговоръ посланику обштине Которске на нѣгове тужбе противъ Сандала и Балше.

Capta. Cum comparuerit ad presentiam nostri dominii unus ambassiator comunitatis Catari, et exposuerit pro parte dictae comunitatis, quod ipsi iam diu fuerunt molestati multum a magnifico domino Sandali et a Balsa; qui dominus Sandali optabat occupare terram et castrum Catari, propter quod dederunt dicto Sandali datium salis, et ipse satisfacere debeat Balsae Strazimiri de eo, quod annuatim dicta comunitas Catari, dicto Balsae dabat et solvebat. Sed dictus Sandali vult habere fideiussionem ducatorum ·XII mille a comunitate Catari, et ob hoc retinet captivos quatvor suos cives, quos liberare non intendit, nisi prius habeat plezariam predictam. Et de hoc dictus ambassiator instanter rogavit nostrum dominium, ut dignemur dictam plezariam, dicto Sandali, nomine dictae comunitatis facere. Vadit pars: quod respondeatur dicto ambassiatori, quod veritas est quia semper amavimus comunitatem Catari, nobis displicuit et semper displiceret, quod dictae comunitati inferrentur novitates et injuriae, et vellemus quod pacifice et quiete vivere possent; et ad plezariam quam petunt per nostrum dominium fieri, nomine dictae comunitatis, magnifico domino Sandali, ducatis ·XII· mille, dicimus,

quod semper essemus dispositi in cunctis possibilibus dictae comunitati complacere, sed quia nostra dominatio non est consveta huiusmodi plezarias facere, et etiam certis aliis bonis causis et respectibus, non videmus posse dictae comunitati de dicta plezaria complacere, et rogamus dictam comunitatem, ut ob hoc placeat, si suae requisitioni non condescendimus, habere nostrum dominium excusatum.

Et quia dictus ambassiator dixit, quod alias dicta comunitas obtulit, velle dare nostro dominio dictam civitatem Catari, et quod sibi fuit responsum, quod non erat adhuc tempus, et quod istud tempus ipsi expectabant cum illa aviditate, qua expectabant antiqui patres existentes in nimbo, adventum Christi et cet. Respondeatur dicto ambassiatori, quod pro multis bonis respectibus non videtur nobis adhuc tempus, respondendi super facto accipiendi terram predictam.

Secr. Consil. Rog. Lib. V. ch. 185.

CCLXXXIV. 1415. 10. Maii.

Одговоръ на предложеня дуке Хервое Сплѣтскогъ.
(У краткомъ изводу.)

Ambassator ducis Crauoie proponit: Crauoia 1.) offert personam et statum suum nostro dominio; 2.) paratus est castrum Dalmisii ponere in manibus nostris; 3.) rogat certam quantitatem Salnitri, et funes

necessarios pro manganis; et 4.) ut possit recuperare terram Spaleti, rogat nostrum auxilium per mare; 5.) similiter rogat velimus eum recomendare dominae reginae Apuliae Johannae secundae, ut det ei auxilium ad recuperandam dictam civitatem; 6.) ultimo rogat ut eum includamus in pace, si quando pervenerimus ad eam cum domino rege Romanorum.

Respondeatur: ad primum: quod dominum ducem habemus pro bono et carissimo amico nostro; ad 2.) quod regratiamur ei, sed quod nobis magis placet, quod castrum Dalmisii sit in manibus suis, quam in nostris, quia existens in manibus suis reputamus quod sint in manibus nostris; ad 3.) conceditur ut dictus ambaxiator possit extrahere usque milliaria duo Sanitrii, et funes sufficientes pro duobus manganis, quae solvantur de denariis nostri comunis; ad 4.) quod pro presenti non possimus cum honore nostro suae magnificentiae dare subsidium; ad 5.) quod scribemus nostro consuli Apuliae in illa forma, quae erit rationabilis et honesta; ad 6-tum) licet videamus quod non possumus ad pacem venire cum dicto rege, tamen si pervenerimus ad aliquem tractatum pacis, ducem Creuoiam et statum suum habebimus recomissum.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VI. ch. 49.

CCLXXXV. 1415. 5. Octobris.

Одговоръ посланику кнеза Сеньскогъ. тичући се дуке Хервое Сплѣтскогъ. (Скраћено.)

Capta: quod respondeatur domino episcopo Vigiliarum, ambassiatori magnifici domini Segniae, in hac forma:

(Ad 1, ...2. ... 3 .....) ad 4-tum capitulum per quod rogat, ut scribamus domino duci Creuoie, ut cum dicto domino comite vellit habere pacem et amicitiam; respondemus, quod in complacentiam suam, quia et dictum magnificum dominum comitem Segne, et dictum dominum ducem Creuoiam, habemus in amicos nostros, in complacentiam dicti domini comitis, dictum dominum Creuoiam hortabimur; quod vellit secum in pace et amicitia vivere.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VI. ch. 72.

CCLXXXVI. 1415 8. Februarii.

Одговоръ на предложеня посланика Цариградскогъ Императора. (Скраћено.)

Capta: Quod spectabili et egregio militi, domino Nicolao de Monoiani, ambaxiatori domini imperatoris Constantinopolis, ad exposita per eum pro parte domini imperatoris predicti, respondeatur in hac forma; ad 1, 2, 3 . . (ове точке тичу се трговачки послова.)

Ad quartam partem, per quam nostro dominio significavit, dictum dominum imperatorem tenuisse de tempore in tempus praticam cum Amustafa, fratre Chierizi, et cum despoto Serviae, et domino Caramano, at quod si nostra dominatio, propter damna attentata per Turchos contra subditos nostros, vellet se movere contra Turchos, predicti domini se etiam moverent a parte terrae cum suis potentiis contra Turchos predictos, et ob hoc dictus ambassiator habet litteras directiuas dictis dominis et cet. Respondemus, quod ea quae dictus ambaxiator exposuit super facto praticae predictae, videmus et cognoscimus optimam dispositionem serenissimi domini imperatoris ad bonum et salutem Christianorum, et similiter quam habet erga nostrum dominium, sicut superius tetigimus suae maiestati regratiantes dicimus, quod quociescunque videbimus dominos predictos et dominum regem Hungariae paratos contra dictos Turchos, et habeamus pacem cum dicto domino rege Hungariae, semper inveniemur prompti ex parte nostra ad ea, quae concernant bonum et salutem Christianorum contra Turchos predictos.

Secr. Cons. Rog. Lib. VI. ch. 85.

CCLXXVII. 1416. 2. Aprilis.

Наставленѣ за посланика Млетачкогъ, идућегъ къ Турскомъ султану Кирици или Кришій. (Скраћено.)

Capta. Quod fiat comissio nobili viro ser

D e l p h i n o V e n e r i o, ituro ambassiatori nostro ad p a t r e s T u r c h i e. . . . . .

Nos Thomas Mocenigo etc . . . . debeas ire noster ambassiator ad C h i r i z i S o l d a n u m T u r c h o r u m. . . . . . .

Et si poteris obtinere et confirmare pacem per modos superius declaratos, volumus quod facies fieri litteras et praecepta, tam pro partibus Albaniae, quam pro omnibus partibus et locis, in efficaci et stricta forma, ad Balsam S t r a ç i m i r i, ad C o i a m, ad J u a n u m C a s t r i o t i, et ad B i t r i J o n u n a, et ad capitaneum castri C r o y e, et ad omnes alios suos capitaneos in partibus Albaniae, et in omnibus aliis partibus, pro observatione pacis, et conclusa dicta pace et habitis litteris suprascriptis. . . . .

Si vero obtinere non posses dictam pacem per modos superius declaratos, volumus quod dicere debeas dicto C h i r i c i, quod non habeas libertatem posse aliud facere, et quod scribes nostro dominio; et sumpta licentia a dicto C h i r i c i, venias super armata nostra predicta, super qua volumus quod sis provisor, et simul cum capitaneo nostro Culphi, debeatis summere omnem informationem possibilem in partibus illis, de viis et modis, quibus posset damnificari dictus Chirici ac eius loca et subditi, tam per terram quam per aquam, et specialiter per viam C h a r a m a n i, M u s t a f e et V l a c h i, et

si erit expediens, mittere aliquos nuntios secretos ad ipsos, ad inducendum illos ad damna et offensiones Chirici, relinquimus hoc in libertate capitanei et tua, non obligando nostrum dominium in aliquo in speciali, sed dando eis spem, quod vos etiam providebitis ad damna et offensas Chirici, per omnes modos et vias possibiles, tam per terram quam per aquam.

Secr. Cons. Rog. Lib. VI. ch. 92.

CCLXXXVIII. 1416. 26 Aprilis.

Одговоръ кнезу Шибеничкомъ, тичући се тврдинѣ Омиша, кою Млетчићи желе за себе задобити, или за новце или иначе, ако може быти. (Скраћено.)

Capta. Quod scribatur ser Blasio Delphino, comiti Sibenici in hac forma: Duas litteras vestras recepimus, datas alteram quinto, alteram 15 mensis instantis, continentes omnia, quae circa negotia castri Almisii, usque nunc sunt secuta: et vidimus qualiter redeunte Biloslao, uno ex castellanis Almissii de Bossina, cum eius familia, quidam Micatius de Ragusio castellanus Bistricae, eum ibi retinuit, et exinde qualiter unus alius novus castellanus cum triginta sociis noviter supervenerat, pro parte ducissae, loco Biloslavi et Ostoye sotii sui, qui ut scribitis, iam de dicto castro discessit, simul cum fratribus Biloslavi et eorum familiis, ac in Bossinam redierunt, prop-

ter quae concluditis, quod vobis non videtur, quod de illo facto per illam viam amplius sit sperandum, propter recessum illorum et adventum novi castellani . . . . . . quod nobis displicet . . . . . . Considerantes autem importantiam huius facti, et praesertim si dictum castrum Almisii ad manus personarum nobis non acceptarum deveniret, cupientesque illud pluribus respectibus in potestatem nostram reducere . . . . . . mandamus . . . . . . debeatis aut per viam ducissae, aut per viam regis Ostoye de Bossina, praticare si esset aliquis modus, per quem ipsum castrum habere possemus, vel per pecunias, vel per alium habilem modum . . . . damus vobis libertatem expendendi usque ad summam ducatorum quinque millium, de pecunia nostri communis, pro habendo dictum locum. . . . .

Secr. Cons. Rog. Lib. VI. ch. 95.

(Ниже има опетъ заключенѣ тичуће се истогъ посла одъ год. 1416. 7. Мая, у комъ стоій ово:

Capta. Cum pridie de mense Aprilis, propter mutationem castellanorum castri Almissii, captum fuit in isto consilio et mandatum, nobili viro ser Blaxio Delphino . . . . quod praticare et procurare deberet, habere ipsum locum et castrum Almisii, et fuerit sibi data libertas expendendi usque ad summam ducatorum quinque millium, dummodo hoc procederet de consensu aut regis Ostoye

de Bossina, aut dominae ducissae condam ducis Creuoiae, sicut in parte superius capta continetur etc.

Secr. Cons. Rog. Lib. VI. ch. 96.

А далѣ 29. Мая 1416. слѣдуе ово:

Cum die sexto mensis Junii captum fuerit in isto consilio, et data ampla libertas comiti nostro Sibenici, quod procuret habere nomine nostro castrum Almisii, et presertim a castellano qui noviter supervenerat nomine ducissae quondam ducis Creuoiae . . . . et ad presens habeatur, quod illud castrum devenit ad manus comitis Johannis de Citines, qui est subditus sive adherens regis Hungariae . . . . vadit pars, quod dicta pars penitus revocetur, ita quod de ipso loco se non intromittat ulterius, salvo si videret, quod comes Johannes vellet illud castrum dare. . . .

А истога дана заключено є іошъ и ово:

Scribatur comiti Sibenici: . . . . super facto Almisii, de quo vobis data est lata spes ex parte cuiusdam ser Saraceni Cose, qui est ex confinatis Sibenici, et quem comes Johannes de Citina ut dicitur, elegit in castellanum dicti castri . . . . debeatis obtinere dictum castrum Almisii, per viam concordii . . . . nec debeatis dictum castrum furtive neque per vim modo aliquo acceptare seu accipere.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VI. ch. 100.)

CCLXXXIX. 1417. 4. Maii.

Наставленѣ капетану Кулфа тичуће се Балше.
(Скраћено.)

Quod fiat comissio nobili viro ser Jacobo Trivisano, capitaneo generali Culphi, ut infra. Nos Thomas Mocenigo etc. . . . . Factis deliberationibus et datis ordinibus suprascriptis, volumus quod ire debeas Scutarum, eundo usque sanctum Sercium, pro visitatione locorum et conforto subditorum nostrorum, informando te a rectore nostro Scutari, de novis omnibus occurrentibus, et quod sit solicitus et vigilet ad utilitatem et comodum locorum nostrorum, pro honore et statu nostri dominii; et si casus daret, quod essendo in flumeria Scutari, Balsa veniret ad colloquium tecum, vel aliquem ex suis mitteret, debeas cum ipso vel cum suis uti bonis et amicabilibus verbis, quae tuae sapientiae videbuntur, ut dictus Balsa habeat causam, perseverandi in benivolentia et pace nobiscum; et si quid esset vel occureret novi, studeas nobis significare, non possendo stare in dicto loca ultra tres dies.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VI. ch. 143.

CCXC. 1417. 16. Februarii.

Заключенѣ, послати нешто войске у градъ Скадаръ, почемъ се тамошньи кнезъ тужи, да се Балша опетъ непріятельски показуе. (Скраћено.)

Cum per ea quae scribit comes et capitaneus noster Scutari, significando de modis, quos tenet Balsa, in damnificando subditos et fideles nostros illarum partium, et ulterius quod subditi nostri de inde, videntes se damnificari, murmurant et tenent ratiocinamenta inter se conquerentes et cet. Bonum sit et utile pro securitate nostri status, in illis partibus providere. Vadit pars, quod de primis banderiis, quae fient sive scribentur ad nostrum stipendium, mitti debeant una de XXV vel XXX pagis, cum illis modis conditionibus et formis, quae melius collegio videbuntur, quam banderiam dictus comes et capitaneus debeat apud se retinere in castro Scutari, pro securitate et defensione loci predicti . . . . et ulterius sit in libertate dicti comitis . . . . procedendi contra illos, qui sibi apparerent suspecti . . . .

Et ulterius debeat dominium stipendiare de hinc equites triginta, qui se fulcire debeant equis de inde, sed debeant facere monstram armatam de hinc, et se expedire et ire cum dictis peditibus.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VI. ch. 190.

CCXCI. 1418. 28. Maii.

Одговоръ кнезу Шибеничкомъ, да се одобрава уговоръ, кои є овай заключіо са кнезомъ Іованомъ Цетиньскимъ.

Quod respondeatur nostro comiti Sibenici in hac forma, videlicet:

Recepimus litteras vestras datas Sibenici, die vigesimo septimo Aprilis proxime praeteriti, effectualiter continentes, quod devenistis ad concordium cum comite Johanne de Cetinis et cet. et quod superinde factae sunt utrinque et sigillatae patentes litterae, et de omnibus contentis in vestris litteris suprascriptis plene remansimus informati; quibus intellectis vobis respondemus, quod contenti sumus, quod debeatis ipsum concordium confirmare per illud maius tempus, quod vobis erit possibile, et ultra illud tempus quod erit specificatum, per illud tempus, de quo postea partes erunt concordes, quo finito, pars quae vellet rumpere, debeat notificare alteri parti per quindecim dies ante.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 18.

CCXCII. 1418. 21. Julii.

Налогъ посланику идућемъ султану Турскомъ Кришій, да иште натрагъ за госпою ньіову, градове Авлону и Канину, кое су Турци освоили.

Quia sicut notum est, locus Avalone pervenit ad manus Turchorum, et con-

sideratis his, quod dicti Turchi dietim attentant contra nostros, et attentare possent contra insulam nostram Corphoy et navigia nostra inde transeuntia, bonum sit providere: Vadit pars: quod comittatur dicto nostro baiulo, ituro Constantinopolim, quod si ibit ad praesentiam dicti Chirici Turchi, et perveniet ad praticam pacis, debeat cum illis bonis modis et verbis, quae suae prudentiae videbuntur, instare et procurare, quod locus Avalonae et Caninae, et alia loca sua, restituantur dominae cuius erant, quia dominus suus fuit civis noster, et ipsa similiter civis nostra est. Et si videret, quod dictus dominus ad hoc condescendere nolet, detur eidem libertas, possendi promittere et expendere pro habendo locum praedictum Avalonae, Caninae et alia loca, quae tenebat dicta domina, in manibus nostris, usque ad quantitatem ducatorum ·VIII· mille et ab inde infra, quam melius facere poterit; et si videret, quod hoc obtinere non posset, et haberet impedire conclusionem pacis, debeat se retrahere a dicta requisitione, et sequatur formam suae comissionis.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 26.

CCXCIII. 1418. 23. Julii.

Наставленѣ за посланика идућегъ къ Турекомъ султану Кришій. (Скраћено.)

Comissio nobili viro Bertucio Diedo, ituro baiuloet ambassiatori ad Chirici soldanum Turchorum.

Nos Thomas Mocenigo etc. . . . . . concludere pacem, in forma pacis factae per ser Delphinum Venerio, cum hac additione, videlicet: quod cum sentiamus, quod ipse dominus Turchus mandaverit, quod caravanae quae consveverunt descendere cum plumbo aliisque mercationibus, ad loca nostra Durachii et Alexii, pro sale, et ad alia loca nostra Albaniae pro aliis mercationibus, amplius non permittantur venire ad loca nostra praedicta, volumus quod in dicta pace de hoc fieri facies specialem mentionem, et quod per litteras et nuntios suos, amoveat et casset omnia precepta et devetus, quos fecisset super praedictis, ita quod strate sint libere et aperte ac secure, ac quod caravane possint descendere, sicut consveverant per elapsum, in signum bonae amicitiae et dilectionis, sicut est debitum et honestum . . . . (insuper studeat aquirere loca Avalonam et Caninam et alia, ut est in parte de 21. Julii.)

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 27.

CCXCIV. 1419. 8 Aprilis.

Наставлење капетану Кулфа, како да обезбеди градове Скадаръ и Дривастъ противъ Балше, и како да овоме шкоди, што више може. (Скраћено.)

Scribatur capitaneo generali Culphy in hac forma:

Volentes securitati et conservationi locorum nostrorum Dalmatiae et Albaniae facere provisionem, fidelitati vestrae mandamus...... debeatis cum omnibus aliis galeis vobis comissis, et cum ballistariis, quos pro subventione locorum nostrorum Scutari et Drivasti mittimus, cum una galeota banchorum viginti .... ire prestissime versus Boianam .... et cum eritis apud Dulcignum, debeatis in dicto vestro accessu, quia ibi est una galeota, si vobis videbitur, antequam intretis Boianam, illam galeotam comburere vel capi facere .... per Boianam debeatis ire sursum quantum poteritis,.... et cum eritis sursum.... providere debeatis, de mittendo dictos ballistarios cum securitate, ad locum nostrum Scutari, faciendo illos ire per viam fluminis vel per viam terrae, ut vobis melius apparebit .... et missis dictis ballistariis ad locum nostrum Scutari...... debeatis vigilare continue cum diligenti sollicitudine, ad ruinam, damnum et exterminium Balsae et locorum suorum, et inferre et inferri facere totis vestris viribus, omnibus modis quibus poteritis, per dictam Boianam et per omnes alias vias et loca, per quae vobis videbuntur, quam plura damna poteritis dicto Balsae et locis eius, faciendo illis cum securitate vestra galearum et zurmarum vobis comissarum, poni et fieri praedas, incendia et derobationes, et

alia quaeque, cum quibus ipsi Balsae et dictis locis suis damnum et laesionem inferre poteritis . . . .

Quia informationem habemus, Balsam multis de causis fore exosum valde suismet, de quibus essent et invenirentur, qui contra eum procurarent et facerent guerram et novitates, et tam de dominis circumstantibus et nobilibus, quam de aliis, volumus quod debeatis circa hoc scire et sentire a comite et capitaneo Scutari . . . . . . et si inveneritis et habere poteritis de praedictis, qui velint facere guerram et novitates contra Balsam, ... sumus contenti, quod possitis expendere mille ducatos, promittendo praedictis etc. . . . .

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 69.

CCXCV. 1419. 28. Maii.

Налаже се капетану Кулфа и кнезу Скадарскомъ, да гледе предобити господаре Албаніє противъ Балше на Млетачку страну. (Скраћено.)

Cum pridie auctoritate istius consilii mandatum fuerit capitaneo nostro Culphy et comiti et provisori nostro Scutari, quod pro removendo Balsam ab insidiis locorum nostrorum partium Albaniae, possent expendere in dominis circumstantibus et nobilibus et aliis personis, qui facerent guerram dicto Balsae, usque ducatos mille, quae provisio esset multum utilis et fructuosa, si haberet

effectum; sed si non haberet effectum, necessario est providendum per aliam viam et modum, ut inimicus noster praedictus non stet ad campum circa loca nostra, et quod de cetero non habeat causam, nostras partes de inde molestandi, propterea vadit pars: quod comittatur iisdem . . . . . . debeant procurare et sollicitare . . . . de reducendo Juanum Castrioti, dominum Coiam, Tamisium magnum, et Georgium et Alexium Juras fratres, ad nostram provisionem annualem, continuis temporibus, cum hac conditione, quod si dedissent aliquod subsidium vel favorem ipsi Balsae, debeant illum removere, et si fieri posset, quod etiam faciant guerram et novitatem ipsi Balsae, et cum hac etiam alia conditione, quod de cetero non dent nec dari faciant aliquod subsidium vel favorem praedicto Balsae, sed debeant dare auxilium et favorem locis et subditis nostris, quando opprimerentur a Balsa praedicto, promittendo de provisione dicto Juano et domino Coia ducatos trecentos pro quolibet, et aliis illud minus, quod facere poterunt. . . . .

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 78.

CCXCVI. 1419. 10. Junii.

Наставленѣ за управителѣ Скадра, како да гледе шкодити Балши помоћу Турака, и како да га гледе упропастити и живота лишити помоћу новаца и уцене, проглашене за нѣгову главу.

Cum per litteras potestatis nostri Dri-

vasti, quas capitaneus noster Culphy suis litteris introclusas misit nostro dominio, habeatur: dictam terram pervenisse ad manus Balsae, et dictum nostrum potestatem se reduxisse intra castrum; ex quo necessarium est facere provisionem; sed dicta provisio de hinc fieri non potest, nisi cum maxima expensa nostra; et propterea necessarium est per omnes modos et vias possibiles, ad recuperationem dictae terrae et ad destructionem dicti Balsae providere, vadit pars: quod quanto prestius esse potest, mitti debeant ad manus rectorum nostrorum Scutari, illorum videlicet, qui se reperient in regimine, et capitaneo nostro Culphy, si ibi erit, ducatos quinque millia, et mandetur dictis nostris rectoribus, quod debeant se intelligere cum capitaneo Schopie Turcho, vel cum aliis capitaneis, qui in partibus illis essent, si ad hoc erunt potentes, et cum eis ad compositionem venire, ad dictam summam ducatorum quinque millium et ab inde infra, sicut melius facere poterunt, si et in quantum dictum Balsam et gentes suas, expellat de campo et territorio nostro, et etiam quod sit contra dictum Balsam ad ruinam et destructionem suam, cum conditione, quod omnia fortilicia quae aquirentur, tam nostra quam dicti Balsae, remaneant nostro dominio. Et si ultra dictam quantitatem necessarium esset facere aliam promissionem dicto capitaneo Turchorum, quem ad hoc eligerent, detur eis liber-

tas, possendi eidem promittere loco illius provisionis, quae dabatur Balsae, ducatos mille in anno, promittente dicto capitaneo Turchorum, tam dictam nostram contratam, quam totum illud, quod teneremus in dictis partibus, defendere et custodire, tam a dicto Balsa. quam a quibuscunque aliis, volentibus loca nostra de inde molestare: et quia dicti rectores habuerunt in mandatis, soldandi de dominis et gentibus de inde, si dicti nostri rectores se concordarent cum dictis Turchis, comittatur eis, quod aliam expensam non debeant facere in gentibus de inde.

Verum quia fertur, quod via a Scutari usque Schopiam non est bene secura, ordinetur et mandetur capitaneo nostro Culphy et rectoribus nostris Scutari, quod non existente dicta via secura, debeant facere conduci, usque Durachiúm, vel per aliam viam ut eis videbitur, unam personam sufficientem et aptam, quae vadat ad exequendum mandatum nostrum, prout superius continetur.

Et ulterius comittatur dictis nostris rectoribus, quod sicut dictus Balsa habet taleam ducatorum quatvor millium, sic publicare faciant taleam ducatorum octomillium, dando dictum Balsam vivum in manibus nostris, aut interficiendo eundem.

Alii volunt: Cum per experientiam videtur mala intentio et perversitas Balsae, inimi-

ci nostri, contra terras et loca nostra partium Albaniae, et nulla sit melior provisio ad obviandum suae pravae intentioni, quam querere eius mortem per omnem modum et viam possibilem, vadit pars: quod mandetur comiti et capitaneo nostro Scutari, vel successori suo et provisori nostro ibidem, quod si sibi videbitur, debeant reducere Stefanum Maramonte, attinentem dicti Balsae, quod det dictum Balsam in manibus nostri dominii, aut faciat ipsum mori, promittendo sibi, quod dominatio nostra sibi dabit omne auxilium, ut aquirere possit et habere dominium Dulcigni, Antibari, Budue et aliorum locorum, qui in praesenti possidentur per Balsam, a Boiana citra, et ulterius ducatos quatvor millia. Si autem praedictis nostris rectoribus per dictum modum non videretur posse obtinere dictam nostram intentionem, debeant dicti rectores dare taleam ducatorum octo millium dicto Balsae, ita quod quicunque eum dederit in forciam nostram vivum, aut eum interfecerit, habeat ipsam taleam; et debeant ipsi rectores in locis Albaniae, facere ipsam taleam cridari et publicari, ut cunctis manifesta sit. Insuper detur libertas collegio, posse praticare cum illis personis, quae sibi videbuntur, ut saprascripta nostra intentio habeat effectum.

Ser Jeronimus Contareno vult: Quia sicut manifestum est civitas Drivasti

ivit ad manus Balsae, sed adhuc castrum tenetur per rectorem nostrum de inde, et bonum sit tenere modum de recuperando dictam civitatem, et hoc fieri non possit sine pecunia: vadit pars, quod mitti debeant Scutarum ducatorum ·IV· mille ultro illos, quos captum fuit mitti debere, qui expendi possint per rectores nostros Scutari, tam pro recuperatione dicti loci, per illa media et modos qui sibi videbuntur, quam in gentibus illarum partium fiendis, quam in gentibus pro expellendo ipsum Balsam de campo ab illis partibus. Et ulterius si videbitur dictis rectoribus, quod dicti rectores possint promittere ultra ducatos 4 millia, sicut pridie captum fuit, alios ducatos mille singulo anno de provisione, pro faciendo mori ipsum Balsam.

(Illud idem quod hic, continetur etiam in parte, capta die 13 Junii, in charta 83.)

Secr. Cons. Rogator. Lib. VII. ch. 82.

CCXCVII. 1419. 25. Julii.

Наставленѣ посланику Млетачкомъ кодъ султана Кришчіе, тичуће се Балше. (Скраћено.)

Nos Thomas Mocenigo, dei gratia dux Venetiarum etc. Comittimus tibi nobili viro Bertuccio Diedo, baiulo nostro Constantinopolis . . . . . . ire debeas ambassiator noster, ad Chirici Soldanum Turchorum . . . . pro confirmatione et conclusione bonae pacis . . . .

Insuper si de facto Albaniae et Nepanti, pro quibus sicut tuis litteris nobis scripsisti, dictus Turchus, quando alia vice fuisti ad eius praesentiam, petiit sibi dari iuxta promissionem alias factam, ducatos mille centum, iterum fieret mentio, volumus te dicere . . . . . et respondere, quod quando fuit facta promissio de dictis ducatis mille centum, tunc tenebamus Dulcignum, Buduam, Antivarum, Alexium, Scutarum et Drivastum, et quod Balsa tenet et occupat de praesenti Dulcignum, Buduam, Antivarum et Drivastum, quae sunt praesertim illa loca fructuosa et utilia, a quibus praecipue extrahebatur et habebatur utilitas, de qua stantibus locis ipsis in manibus dicti Balsae, nihil habemus, quia non sunt in potestate nostri dominii, et dicta causa non tenemur ad promissionem praedictam; sed si vellet operari et tenere modum, quod dicta loca, quae tenentur et occupata sunt per dictum Balsam, perveniant ad manus nostras et sub gubernatione et dominio nostro, sumus contenti . . . . . dari facere dicto Turcho . . . . omni anno ducatos mille . . . . . etc. . . . . promittente dicto Turcho manutenere et observare bonam pacem nostro dominio, et defendere loca praedicta ad honorem nostri dominii a qualibet persona, quae vellet loca ipsa molestare et damnificare, et specialiter ab illo Balsa . . etcet.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 92.

CCXCVIII. 1419. 25. Julii.

Одговоръ посланику Которскомъ тичући се Балше.

Capta. Quod isti ambassatori et cancellario comunitatis Catari respondeatur in hac forma:

Quod audivimus capitula quae nobis porrexit, pro parte comunitatis Catari, per quae capitula ample comprehendimus, quid petunt a nostro dominio; comprehendimus similiter bonam intentionem et voluntatem comunitatis praedictae, ad commoda et honores nostri dominii, et ad ruinam et destructionem illius nequissimi proditoris Balsae Strazimiri; et regratiamur dictae comunitati de eorum bona intentione et dispositione; sed quia contenta in dictis capitulis sunt magnae importantiae et etiam requirit, ut omnia fiant secrete, et maxime usque diem XV-tam Septembris proximi, potest ad libitum suum Catarum reverti, et dictam comunitatem nostri parte hortari, ut velit perseverare in hac sua bona voluntate, et dicere, quod disposuimus unum ex nostris mittere ad rectores nostros dictarum partium, et eos informare de intentione nostra super factis praedictis, qui rectores nostri circa occurrentia cum dicta comunitate providebunt, ad ea quae videbuntur opportuna et necessaria ad ruinam et destructionem Balsae praedicti.

Alii volunt respondeatur: . . . . ad requisita per dictam comunitatem dicimus, quod

consideratis terminis praesentibus et aliis nostris negotiis, non videtur nobis de attendendo ad ea, quae per dictam comunitatem requiruntur.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 93.

CCXCLIX. 1419. 31. Julii.

Наставленѣ кнезу Скадарекомъ, на кои начинъ да гледи заключити миръ съ Балшомъ.

Quod scribatur comiti et capitaneo ac provisori Scutari in hac forma: Recepimus nuper quasdam litteras vestras, mensis elapsi sub diversis diebus datas, per quas nostro dominio distincte et ordinate significastis omnia secuuta de inde, postquam vos comes et capitaneus illuc applicuistis. pro quibus vestram sollicitudinem comendantes, vobis denotamus, quod notavimus ea quae nobis denotastis, super requisitione vobis facta per Balsam, de volendo venire ad pacem et ad gratiam nostri dominii. Notavimus similiter responsionem per vos factam, quae nobis placuit, quia aliam responsionem cum honore nostro facere non poteratis. Verum considerantes expensas, quas habemus in loco praedicto, cum nostris consiliis rogatorum et additionis vobis damus libertatem, quod si dictus Balsa requireret de volendo vobiscum intrare ad pacem, quod cum eo intrare debeatis ad dictam praticam; et si vos de pratica dictae pacis non requireret, et habe-

retis modum cum honore nostro veniendi ad praticam dictae pacis, placet nobis quod ad dictam praticam veniatis. Et ut de intentione nostra circa factum dictae pacis informationem habeatis, sumus contenti et placet nobis; quod restituente dicto Balsa nostro dominio civitatem nostram D r i v a s t i, et relaxante totum territorium nostrum liberum et pacificum, et similiter satisfaciente et restituente omnia bona mercatorum nostrorum, quae accepisset, ac restituente omnes subditos nostros, quos teneret captivos cum bonis suis, secum ad pacem condescendatis, non dando eidem provisionem ducatorum mille in anno, quam solitus erat habere. Et circa hoc instare debeatis cum illis modis et viis, qui vestrae prudentiae videbuntur. Et si dictus B a l s a ad hoc nollet condescendere, quia peteret provisionem praedictam, et non posset restituere damna data subditis nostris, quia omnino intentionis nostrae est. quod restituat damna mercatoribus illata, sumus contenti, quod condescendatis, quod dicta provisio remaneat nostro dominio. per illud maius tempus quo poteritis, pro satisfactione damnorum nostro dominio et nostris subditis illatorum. Et quando hoc facere recusaret, quia omnino vellet habere provisionem suam, placet nobis, quod si habebitis civitatem D r i vasti et totum nostrum territorium liberum et pacificum, et relaxabit subditos nostros

dictarum partium liberos, et restituet bona mercatorum nostrorum, quod secum concludatis in pace, promittendo eidem provisionem suam annualem ducatorum mille, sicut primitus habebat. Et quia tetigistis in litteris praedictis, misisse ambassiatores vestros ad praesentiam soldani Turchorum et cet. ut de intentione nostra circa hoc sitis informati, vobis declaramus, quod si poteritis venire ad pacem cum dicto Balsa per modum superius expressum, antequam ambassiatores vestri aliquid conclusissent cum Turchis praedictis, dictam pacem concludere debeatis; et similiter, si dicti vestri ambassiatores aliquod concordium fecissent cum Turchis, pro veniendo ad ruinam dicti Balsae, et ante eorum adventum dictam pacem concludere possetis, sumus contenti quod illam concludatis; si vero dicti Turchi iam venissent ad ruinam dicti Balsae, et videretis dictam pacem habere posse, volumus ut dictam pacem honorabiliorem et meliorem habeatis, quod ad illam veniatis; nam sperandum est, quod existentibus Turchis in partibus illis, dictus Balsa coactus condescendet ad pacem honorabilem et comodam nostro dominio. Et quando dictam pacem aliter habere non possetis, sumus contenti, quod ad illam condescendatis per modos superius expressos. Et est nostrae intentionis, quod in omnem eventum dictis Teucris, sive ad pacem veneritis sive non, observetis illud quod eis promissum fuerit per ambas-

siatores vestros, ne habeant causam, damnificandi contractam et subditos nostros, et ut hoc facere possitis vobis mittimus ducatos ·V· mille, sicut captum et deliberatum fuit per nostra consilia suprascripta.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 94.

(Ниже подъ: 29. Septembris. 1419. слѣдуе ово заключенѣ, тичуће се помоћи Турске, очекиване противъ Балше.)

Capta. Cum captum fuerit in isto consilio de mittendo Scutarum ducatos mille, qui nundum missi sunt, et sentiatur, quod Turchi venturi non sunt ad partes illas, propterea quod illi ·V· mille ducati, qui missi fuerunt ad partes illas, non expendentur, sed remanebunt de inde, vadit pars, quod dicti mille ducati mitti non debeant, quia non sunt ibi necessarii pro praesenti.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII. ch. 109.)

CCC. 1419. 9. Septembris.

Наставленѣ за капетана Кулфа, подъ коимъ условіяма да заключи савозъ са кралѣмъ Босанскимъ.

Quod scribatur capitaneo generali Culphi in hac forma:

Recepimus litteras vestras, datas apud Tragurium 29 mensis Augusti elapsi, per quas intelleximus omnia praticata per vos cum illo vaivoda domini regis Bossinae.

Unde vobis respondemus, quod modi per vos observati circa ipsam praticam nobis placent, et exinde sapientiam vestram et virtutem merito laudamus. Sed ut de intentione nostra super capitulis, formatis inter ipsum vaivodam et vos sitis informatus, vobis declaramus et dicimus quod de primum capitulum, quod dicit de essendo amicus amicorum et inimicus inimicorum, non facit pro nostro dominio, quia est generale et intelligi posset pro omnibus et contra omnes de mundo. Et propterea volumus, quod ipsum capitulum dimittatis, et ipsum nullo modo dicto vaivodae permittatis, quia si inter nos et dominum regem Bossinae debet tractari aliqua liga, volumus ligam specialem et non generalem.

Ad secundum et tercium capitulum respondemus, quod sumus contenti, quod dictus dominus rex ad omnem requisitionem nostri dominii teneatur et debeat omnibus suis expensis, tot ex suis gentibus tenere ad campum, quousque dominatio nostra habuerit Tragurium et Spalatum, et succurere quando erit requisitus, locis et terris nostris Dalmatiae, quando opprimerentur ab inimicis nostris: et ulterius essemus contenti, in quantum obtinere possetis, quod ipse dominus rex mitteret contra Balsam inimicum nostrum, et pro defensione locorum nostrorum Albaniae, et pro aquirendo loca amissa, illam quantitatem

gentium, quae erit opportuna, secundum quod dictus vaivoda se obtulit facere.

Ad quartum et quintum capitulum respondemus, quod sumus contenti dare sibi galeas in illo numero, qui erit iustus et rationabilis; sed quia in quarto capitulo non declaratur, contra quos vult ire, nec declaratur quot ballistarios et quot bombardas vult, et pro quanto tempore vult dictos ballistarios et galeas, volumus quod superinde vobis faciatis declarari particulariter et distincte: contra quos vult ire, quot bombardas et quot ballistarios vult, et pro quanto tempore vult dictas galeas et ballistarios; et si est contentus de illis capitulis, sicut superius dicimus; et quidquid ab ipso habebitis, debeatis nostrum dominium informare, ut habita vestra informatione providere possimus, prout noverimus opus esse.

Secr. Cons. Rogat. Lib. VII ch. 102.

(Продужиће се.) — (Continuabitur).

СРБСКИ КОМНЕНИ

ПО ПРЕДАНІЯМА И ПО ИСТОРІИ. *)

IV.

НАЙСТАРІЄ ЊИХОВО ПОРЕКЛО И РОДОСЛОВЪ.

Доводећи іошъ одъ некрштенихъ жупана или кнезова Хумскихъ ове толико певане, а опетъ чудновато данасъ нѐзнане старе наше властеле. Требињско преданіє очевидно баса по трагу Порфирогенита. Оно ихъ срађа ни съ кимъ манѣ, до са ономъ — и у Белой Србіи сигурно врло древномъ – династіомъ Србскихъ Белуса, одъ коихъ є єданъ довео свой део народа у Илирикъ, а потомци му овде за двадесетъ и четири колена управляли судбинама овогъ народа. Порекло старихъ Хумскихъ господара, као єдне кадетске лозе одъ ове исте династіє, заиста є ясно засведочіо Порфирогенитъ. Ово су речи нѣгове:

„Данасъ (945 — 959) тамо настанѣни Захумляни Србљи произходе (народъ одъ оногъ народа, *а династи*) *одъ оногъ кнеза, кои є къ Римскомъ цару Ираклію прибегао*“ . . . . „*И родъ* (повестнику савременогъ) *проконсула*, и *патриція Михайла, сина τοῦ* **Βουσεβούτζη**, *кнеза Захумскогъ, води своє поколенѣ одъ истихъ (кнезова) некрштенихъ, становавшихъ (негда) око реке Висле или Дичине.*“

---

*) Види првый део у Гласнику XI.

По разцифраню г. Шафарика, *Βουσεβούτζης* є *Вышевићъ* одъ *Выша, Вышеславъ:* дакле презиме; и Порфирогенитъ дајући га већъ и оцу Михайловомъ, наговештава, да є *Вышевићу* найвероятніє прадедъ быо шестый архи-жупанъ Србскій, *Вышеславъ*. Г. Шафарикъ далѣ предпоставля, „да се є подъ Мутимиромъ имало догодити друго крштенѣ Срба-ля одъ свештеника, кое имъ є царъ Василіє Македонскій послао:" *) дакле и Захумляна подъ овимъ истимъ Вышевићемъ; єръ онъ є быо уєдно савременикъ и цара Василія и своga рођака Мутимира, десетогъ архи-жупана. Тада є сигурно и цела фамилія заєднички узела за своє крсно име св. архангела Михайла, коме є Требиньско-Рашка линія, породивша лозу Немањића, верна остала догодъ се ніє угасила. Тако су се сви они могли називати *Арханђеловци*, и у славу овогъ новогъ ларскогъ богачини се, да є и овай првый Вышеславићъ христіянинъ добіо име *Михайло*. Докъ є *Петаръ Гойниковићъ* отевши архи-жупанско достоянство своимъ старіимъ братучедима у Србіи владао, истый Михаилъ быо му є жестокій противникъ и савезникъ Бугарскогъ цара Симеона противу нѣга и Византинаца. „Око 912 год. — забележава г. Шафарикъ — каже се о нѣму, да є на Хрватской граници ухватіо и у Бугарску Симеону послао сина єдногъ дужда Млетачкога, кои се є изъ Цариграда дома враћао. Кадъ є (око 916) Византійскій посланикъ Леонъ Равдухъ са великимъ жупаномъ Петромъ у Паганіи о тайнымъ предметима, вероятно о єдномъ походу на Бугарску, преговоре водіо, Михаилъ извести о томе Симеона, те то буде поводъ упаду Бугара у Србію и оборения Петрова. Доцніє чини се, да є онъ съ Византіомъ у болѣ споразумлѣнѣ быо ступіо, єръ Порфирогенитъ назива га царскимъ

*) Starožit. Slov. II. § 312.

проконсуломъ и *патриціемъ*, титуле, кое само угоднымъ Славенскимъ кнезовима быяху даване. Лупусъ Протоспата споминѣ некій нѣговъ походъ на Влахію (у Епиру), и назива га сасвимъ несвойствено кралѣмъ (rex). Папа Іоанъ X. почествовао є нѣга и Хрватскогъ кнеза Томислава особитимъ и врло знаменитимъ пясмомъ, у коме є одъ нѣга желіо уведенѣ Латинскога на место Славенскогъ єзика у богослуженіє. — єдно сведочанство о уваженю, кое онъ имаше такође и у иностранству." *)

О преємницима и потомцима нѣговымъ нема далѣ спомена до прве половине XI столѣтія, кадъ надаю догађаи найпре освоєня Србіє подъ Владимиромъ, одъ Бугарскихъ кралѣва, а наскоро затимъ и освоєня Бугарске уєдно са Србіомъ одъ цара Василія Булгароктона (1016 — 1019 — 1040). Око овогъ доба Лукари споминѣ као жупане Хумске некогъ *Землъидрага*, кои є могао быти унукъ Михаилу, и нѣговогъ сина *Лютовида*, повтораваюћегъ ролу своихъ предака у борби старешинске лозе своихъ рођака са Бугарима и Византинцима. „Пошто и *Драгомиръ* — вели Лукари — сгрицъ и преємникъ краля Владимира, *P*уде, као и овай, издайнички убієнъ, удово кралѣвство Србско притисну Грци, кои подпомаганѣмъ *Лютосида*, *сина Землъидрагова*, жупана Хумскогъ, распростру се до приморя, и єдва гледаху очима, да и Дубровникъ моташе обстати за себе подъ своимъ законима. Толику изменљивость пораћа благостанѣ суседа кодъ владалаца макаръ и пріятеля. Немогући трпети, да и Босна напредуе срећно у своіой слободи, они упадну насилно и у ову землю; но дочекани юначки одъ властеле и бана, кои ту управляху, буду коначно потучени. У уговору мира, кои быяше плодъ овогъ витежкогъ одпора, буде углавлѣно,

*) Шафар. Starožit. II. § 31. 4.

да Грци у напредакъ немогу нигда више Босну узнемиривати, и то испадне сасвимъ користно по насъ (Дубровчане). Єрь да су Грци обнавляли ратъ, ко бы могао умерити нъихове природне грамзе за осваянѣмъ? Напротивъ, Босна остаюћи у миру и своєвластна, заустављаше ихъ да се далѣ не пружаю претньомъ свога природногъ саюза са Дубровникомъ.

„Но Доброславъ (кодъ Византинаца *Стефанъ Воиславъ*), синъ Драгомировъ, обрати се за помоћь суседнымъ народима, помоћу коихъ и савета Дубровчана порази и убiє Лютовида кодъ Црнице, и истера Грке изъ Кључа, Гацка и свiю тврдиня и градића горнѣ Далмацiє, прогласивши да Дубровникъ, упркосъ непрiятельима, остає у уживаню своє слободе. Породица Лютовидова променивши име и одело умакне ради веће сигурности у Дубровникъ, но кадъ и краль мало затимъ ту дође, република испроси iой у нѣга милость и допуштенѣ, да се може повратити у Хумъ да живи на своимъ добрима.“ *)

После Лютовида у Фарлатiю споминю се ови *бани* Хумски:

„1044. Biskup *Humski* Gavril, sa sudcem Miroslavom, *banom Ratimirom* i sa svom gospodom *Humskom*, potvèrdjuje darovanje cèrkve sv. Pankraca na Babinompolju. Farlati VI. 45.

„1044. *Branko (Granchi) ban Humski*, potvèrdjuje sa svimi svoimi župani i velmožami Zahumskimi, darovanje cèrkve sv. Pankraca od Babinogpolja na otoku Mlětu. Farlati како gore.“ — Arhiv za pověstnicu Jugoslav. II. 4.

Два ова савремена *бана* Хумска могли су быти исти синови Лютовидови. Титула нъихова ука-

---

*) Luccari, Annali di Ragusa, 17 — 19.

зуе да су већъ одъ некога зависили; еръ достоянство *бана* давали су Србски и Хрватски велики жупани и кралѣви найстаріима до себе. Идући далѣ у своіой политики умерености и милости спрама Лютовидовића, нѣима е Стефанъ Воиславъ вероятно повратіо и очинску областъ, али само као *банима* или зависнымъ наместницима, а не више као *кнезовима*, кои су у Хуму свагда независанъ положай и значенѣ имали. Но наследници нѣгови одъ *Любомира*, прадеда Неманьина, почну тамо подизати и свое рођаке одъ ове линіе. „Ту е Любомиру, као жупану у едномъ делу Хума, наследіо и нѣговъ синъ Белый-Урошъ, и бьіо потврђенъ у томъ достоянству одъ краля Ђорђа. После, у борби између краля Ђорђа и Драгана буде одъ овогъ последнѣгъ ухваћенъ и у Рашку одведенъ, где е у сужаньству пребывао, докле годъ Ђорђе ніе опетъ Рашку освоіо и ослободіо га. Синъ Урошевъ *Деша*, подижући се іошъ на више, на штету Дукланскихъ династа, завлада не само целимъ Хумомъ, него и Требуніомъ и горньомъ Зетомъ, узевши титулу бана одъ овихъ областій, изъ коихъ Радославъ Дуклянскій напразно трудіо се е истерати га. Деша е бьіо првый дарователь (1151) Хумскогъ острова Меледе трима монасима: Марину, Симеону и Іоану, са свыма землямa, доходцима и припадцима овога острова.

„По смрти Дешиной, синови нѣгови: *Мирославъ, Константинъ и Неманя* подигну опетъ оружіе на браћу Радослава и Иваниша, династе Дуклянске, кои су се дотле іошъ само у едномъ краю долнѣ Зете могли држати; но Требиньски рођаци протераю ихъ найпосле и одатле у Дубровникъ. Завладавши целомъ Зетомъ, Неманя съ браћомъ окрене оружіе на Рашку противу *Владимира*, другогъ брата Радославова, кои е тамо властвовао. Онъ имъ противостане, но буде разбіенъ кодъ Приштине, и

побегне у Бугарску (или по другима такођe у Дубровникъ, где се одъ добивене ране сконча, безчеданъ као и друга му два брата). И тако Неманя завлада и Рашкомъ, и узме титулу великогъ жупана Рашкогъ и обе Зете; а Мирославъ и Константинъ врате се у кнежину Хумску, одъ коє є Неманя быо такођe врховный господаръ. Одатле ихъ є онъ употреблявао противъ Дубровника у своіой завађи са овомъ републикомъ збогъ одцепльиваня Србскогъ епископата исподъ власти архієпископа Дубровачкихъ, преємника некадашньихъ примâта Дуклянскихъ; но они баремъ Дубровнику нису могли ништа досадити. Константинъ и Мирославъ покушавали су такођe повратити своіой кнежини негда припадавшій іой но одметнувшій се островъ Курцолу; али и то покушенѣ неиспадне имъ за рукомъ срећніє.

„Не задуго после тога умре Константинъ безчеданъ, а наскоро за ньимъ и Мирославъ, оставивши єдногъ дванаєстогодишнѣгъ сина по имену *Андрію*. Но властела Хумска, презирући ово одскорашнѣ и силомъ наметнуто господарско племе у ньиховой кнежини, изберу себи за господара кнеза *Петра*, свога земляка, мужа храбра и мудра, коме Неманя немогне положити у томе никакве препреке, почемъ быяше забавлѣнъ ратовима на границама Рашкимъ и Бугарскимъ съ Владимиромъ и Грцима, заштитницима Радослава и нѣгове браће.

Тако господаріо є реченый Петаръ одъ реке Цетине па до Боке Которске, често біюћи се срећно съ банима Хрватскимъ и Босанскимъ.“ *)

Овай *Петаръ* (кодъ Лукарія Perdicca, вальда *Прѣдиша*, *Прѣдиславъ*, а Дюканжу чини се *Петриславъ* **) найвероятніє може быти єданъ пото-

*) Орбинъ, Regno de' Slavi.

**) Familiae Dalm. 287.

макъ несрећне фамиліє кнеза Лютовида, коіой є Стефанъ Воиславъ, по предходећой повести Лукарієвой, допустіо да се изъ Дубровника може вратити у Хумъ и живити на своимъ добрима. Она є овде сигурно тиняла презрена и забачена, докле су годъ Воиславићи у Дукльи владали, а у Хуму подизали се Неманићи; но одъ Хумляна сажалѣвана и люблѣна као своє домаће господарско племе, чекаюћи съ нъима заєдно згодну прилику, да се опетъ подигне. Ова прилика мислили су да имъ є дошла, кадъ су браћа Неманьина помрла, а онъ другде одвише быо забавлѣнъ. Али опетъ срећа ніє за дуго остала наклона овомъ племену. Лукари овако му приповеда далю судбину.

„Око 1193-ће године господоваше у Хуму Прѣдихна (Pergіcca) синъ *Любомировъ*, кои се задоволяваше животомъ слободнимъ, простимъ, удалѣнимъ одъ сплетака, какве сматраше као противне христіянской вери, а особито достоянству єдногъ законитогъ господара и пастира, кога є поглавита дужность праведно владати надъ своимъ народомъ. Но преко свега тога подигне противъ себе Стефана Неманића (првовенчаногъ), кои у ово доба быяше добіо титулу Србскогъ краля одъ цара Исака Комнена. Овай владалацъ одъ природе властолюбивъ, а іоштъ подстакнутъ женомъ Гркиньомъ, навойшти на Предихну, и нашавши га неоружана и неспремна съ неопазности свога владаня, протера га изъ нѣгове државе 1194 год., а све области и градове Хума уступи своме брату *Радославу* (?), кои уђе у сношенѣ съ Дубровчанима поради определеня граница, и зажели съ нъима утврдити пріятельство. Кадъ му република тога ради пошлѣ посланике, онъ ихъ пріими пріятельски, сманьи Дубровчанима царине, и допусти имъ износити изъ нѣгове землѣ храну и сваке ужитке.

Желећи утврдити миръ своє нове стечевине и обезбедити є противъ изваньскихъ нападаня — почемъ невиђаше му се пробитачно, да тражи увекъ оружану помоћь одъ свога брата, знаюћи добро како є природа владалаца непостояна и брза да преокрене добре мисли и любавь у мрзость — зажели да му Дубровчани па тай конацъ учине пріятельске услуге кодъ Кулина бана Босанскога, почемъ нѣговъ посланикъ ніє могао никако на миръ склонити овога бана, кои већъ быяше устао на оружіє. Република имаюћи за начело, удешавати свагда честно пріятельство између суседа, а съ друге стране стрепећи и одъ Радослава (?) и одъ Кулина за свою слободу, ако бы ньима одвише слободу оружія оставляла, пріими се тога посредованя, и успе доиста склонити Кулина, те се окане своихъ тражбина и учини миръ са Радославомъ (?); но подъ уговоромъ, да градићи Добаръ и Невесинѣ буду оставлѣни Предихни за нѣгово уживлѣнѣ.“ *)

Орбинъ именує Предихну *Петромъ*, а Радослава казує као *сина* а не као брата *Стефана Првовенчаногъ*. Нѣгова повесть садржава ове подробности и далый наставакъ:

„Стефанъ подигне се на Петра, господара Хумскогъ, са силномъ войскомъ, водећи са собомъ свога сина (?) Радослава (?) и стричевића Андрію, сина Мирославова изгнаногъ изъ Хума. **) Победи

*) Annali di Ragusa, 50 — 2.

**) Версія Витезовићева каже подробніє ово: „Кнезъ Петаръ пакъ, као особитый юнакъ, нехтене му измицати, већъ сакупивши колико є могао свога людства, изиђе му на сусретъ и потуче се съ ньиме у полю Бишћанскомъ, али буде надбієнъ. Кадъ га Рашани погнаду и скуче до Неретве, онъ изсуче мачъ и удари ньиме тако яко по єдномъ дрвету, да га на двоє пресече, изрекавши ове речи: „„Dovle Rasciani!““ (quid significat, huc usque o Ras-

реченогъ Петра на бою, и принуди га одступити на другу страну реке Неретве. Овомъ победомъ Стефанъ придобіе цео Хумъ, и постави за властителя у овой кнежини свога *сина* (?) *Радослава* (?), а сродника Андрію начини жупаномъ одъ Попова, Приморя и Усоре. Кадъ умре *Радославъ* (?), Андрія заузме съ *дозволенѣмъ* Стефановимъ цео Хумъ, надъ коимъ се *кнезомъ* назове. Тиме раздражи противъ себе неке жупане, наследне у Невесиню и другихъ места дальнихъ, те одпадну одъ нѣга и ставе се подъ заштиту бана Босанскогъ тако, да Андріи неостане садъ ништа више осимъ Приморя, Попова и Стона." *)

Но Лукари и ако заєдно съ Орбиномъ греши у имену, у лицу болѣ погађа ипакъ истину. За времена Првовенчанога, нѣговъ братъ а не *синъ*, и *Вуканъ* а не *Радославъ*, быо є заиста господаръ и у Хуму и у Зети, и онъ є умрьо пре Стефана, а не найстаріи синъ овога Радославъ, кои є првый као краль оцу наслѣдіо. Стефанъ є дакле после смрти *Вуканове* додао цео Хумъ Андріи.

Дюканжъ додає по Луцію: „да є Андрія саранѣнъ у цркви Стонской св. Богородице, оставивши по себи неколико деце, између коихъ *Владка* (кои ће по споменицима пре быти *Радко* или *Радославъ*), младића одъ велике надежде, но кои мало времена по смрти очиной такође умре; *Петра*, и іошъ єднога, кои буде отацъ *Вукосаве*, удате за Дубровачкогъ властела *Barbia de Cruce*. Остала ньихова браћа и синовци држаху у истой Хумской кнежини Приморѣ и Попово. Но у ньихово време изъ Хрватске упадне у Хумъ *Игньо*, братъ кнеза *Нелипића*, те имъ Бишће, Луку и Стонъ преотме.

---

ciani!); па затимъ претурн се на другу страну Неретве, и овай край Хума заиста у своіой власти и одржи."

*) Regno deli Slavi.

По смрти Игнѣ остане Хумска кнежина безъ кнеза, властели местни нехотећи признати надъ собомъ никаквога старіегъ господара. докле четири брата: *Михаилъ*, *Добривой*, *Бранко* и *Брайко*, синови некогъ осиротелогъ властела. по имену *Браниводя*. изъ Хумскогъ предела Завршя. кое силомъ оружя, кое приволенѣмъ себи народа, целомъ кнежиномъ завладаю. разширивши є доцніє одъ реке Цетине па до Которскогъ залива. Натераю такође и кнеза Петра, сина Андріина. и Николу и Толѣна, синове Петрове. кои придржаваху Приморѣ и Попово. те имъ се као вазали подчине, а и Рашкогъ жупана (?), кои на ньихъ ударя. разбію. Али као што се одвише продрзльиво са суседима обхођаху, Стефанъ (Котромановићъ) банъ Босанскій. нападне на Хумску кнежину и многе градове себи подчини, а четири речена брата сасвимъ изъ ньиховихъ областій истера. те се у изгнанству бедно поскончавою. Тако васколика Хумска кнежина подпадне подъ власть бана Босанскога. окромъ Приморя и Попова. кое остави у лено *Петру Толѣновићу*. праунуку Андріиномъ; но кадъ му и овай одкаже вазалску верность, подигне оружѣ и на нѣга, те га ухвати и убіе.

Али не дуго затимъ Стефанъ уда свою *сестру* (?) Катарину за Николу. Петровогъ стрица. а другогъ унука Андріиногъ. придавши му узъ ню и Попово у миразъ: и изъ овогъ брака роде се: *Богиша* и *Владиславъ Николићи*. Пошто умре Стефанъ. Твртко, нѣговъ синовацъ и Босанске државе наследникъ. добіе такође и Хумъ." *)

Ову повесть сасвимъ чисту одъ сваке хронологіє Лукари уклапа између два датума одъ 1310 — 1319 године. додаюћи слѣдеће подробности, кое исправлямо где се ясно као неисправне увиђаю:

*) Fam. Dalm. 343.

„Око године 1310 — вели онъ —Павле (Шубићъ), банъ Хрватскій, кои наследи своме оцу Радку (или Стѣпку) у управи ове државе, зарати се са *Милутиномъ* (а не *Урошемъ слепимъ*), кралѣмъ Србскимъ. И као што землѣ овога, по начину барбарскомъ, быяху безъ утврђенихъ места и заклона, те съ тога изложене пустошеню непріятеля, онъ дође у Оногошће и потражи услуге Дубровчана. Они му се изнайпре покажу ненаклони, али кадъ имъ се досаде непрекидна узнемириваня, коя Милутинъ чиняше на границы, потируђи свакій часъ поля са своимъ войницима тако, да немогаху већъ жита на море долазити: пошлю посланике бану Павлу, кога знаднү толико обрнути, да напоследку заключе миръ између нѣга и Милутина.

„Међутимъ умре Стефанъ Котроманъ, банъ Босанскій, а властела и народъ побунѣни коварствима Вука Вилића и Чубрана Вудисавлѣвића у име старихъ слободштина, уклоне нѣгову фамилію са владе, и изберу друге племенитіє. Владиславъ и Константинъ или, као што овога други зову, Мирославъ, синови бана Стефана, праћеня Младеномъ Хртићемъ, избегну у Загребъ и у Медведградъ; а Стефанъ, найстаріи имъ братъ, и мати му Єлисавета, кћи Казимира Польскогъ кнеза одъ Гнезговіє, руковођени саветима Прибоя Копчића и Остоє Коситерића (као што извештава Манойло, летописацъ ерцега Хрвоя) спасу се у Дубровникъ. Управительи републике даду имъ обиталиште снабдевено са свакимъ нуждннмъ намещћемъ, пристойнимъ за єдну владалачку фамилію, и узму такође на себе старанѣ да воспитаю дете у Латинской кньижевности, докле међу тимъ немири у Босни нестишаю се, и Стефанъ подпомаганѣмъ сената буде повраћенъ у свою државу. Да бы сахранила споменъ одъ ове фамиліє, властела да-

де израдити одъ едногъ вештогъ сликара ликове банице и Стефана у природной величини, кои оштећени временомъ буду обновлѣни Домеником Раньиномъ, кадъ онъ бяше ректоръ Дубровачкій.

„Овай Стефанъ, младићъ бистре памети, побожанъ и разуманъ, обдржи миръ съ Дубровчанима, и у ньихову користь ослободи границе одъ силе *Бранивоя* и нѣговихъ синова: *Михаила*, *Добривоя*, *Брайка* и *Бранка*. Отацъ Бранивоевъ (како пише Іованъ одъ Равене) быо е некій *племићъ изъ Завршя округа Ливанскогъ*. примлѣнъ, по Михаилу летописцу Хрвоевомъ, *међу властелу Дубровачку, но омрзавши на приватный животъ, одао се после у службу краля Србскогъ*. Бранивой научи опако свое синове те постану насилници и истераю изъ Ливна унука Андріиногъ Николу Толѣна и сина му Петра.

„Ово кнежтво после смрти *Вукана* (не *Радослава*), брата Стефана Првовенчаногъ, припадне Андрії Мирославићу, коме наследи синъ нѣговъ (не *Владиславъ*, но по споменицима правіе) *Радославъ*, а овоме отме владу *Угонъ* (кодъ Дюканжа Игньо), братъ Нелипића, бана Хрватскогъ и господара одъ Бишћа и Лике, кои као што се е самовластно быо наместіо у туђой области, тако мало времена после буде протеранъ одъ Николе Толѣна и сина му Петра. У овымъ немирима, кои такође досађиваху Дубровчанима, ови се толико заузму између завађенихъ страна, да ихъ изравнаю и едну и другу, и уташкаваюћи даровима и обећаньима храбрость барбара, сачуваю миръ на своимъ границама.

„Али Бранивой, начинивши се кнезомъ Хумскимъ, притисне такође и Стонъ, кои припадаше Босни. Варошь Стонъ на овомъ полуострову (сада Sabioncello, србски Рать или Пелѣшацъ) была

є украшена зданіяма одъ Радослава господара одъ Ливна (и уобште Хума), кои є ту поставіо быо свою столицу. Градићъ св. аранђела Михаила, лежећій недалеко одъ Стона, сазиданъ є одъ некогъ не много снажногъ властеличића (signorotto) на честь цару Михаилу Палеологу заєдно са єдномъ црквомъ, посвећеномъ св. архангелу Михаилу у год. 1262. Излетаюћи изъ овогъ градића, Бранивой стане узнемиравати Дубровчане, и кадъ га они немогну никако склонити на миръ, запросе помоћь одъ Стефана Котромановића бана Босанскогъ, кои имъ одма одправи (име *Krep Posnum Purich* чини се да є искварено на место *Novaka*) *Greb-hostreka Purcicha*, жупана Загорскогъ и Невесиньскогъ, войводу одъ Благая. Ово є градъ сазиданъ на реци Буни одъ *древнихъ кнезоеа предела* за чуванћ ньиховогъ блага, кое значенћ іошъ и данасъ име му казує. Та Босанска войска износећа до 5000 людій дође съ ове стране реке одъ Утова и одъ Зажабля те се с'єдини съ нашимъ войницима, коихъ є было око 4000, и пођу къ Превлаки да пресеку путъ Бранивою. Овай се тада быяше кренуо одъ Мутногъ-Дола, места лежећегъ између Поникава и Црне, где има рудникъ одъ гвожђа, съ намеромъ да нападне на наше, єръ имађаше войску ячу на броюю. Али као што срећа и добро скроєни планови людски нису увекъ с'єдињни, и успеси ньиховихъ предузетака зависе свагда одъ вол Божіє, єданъ део нћгове войске састоєћій се изъ Зећана побуни се противъ нћга, и шпіони давши гласъ непріятелю о овой побуни, наши предводительи поведу свою трупу у Брієстъ, одакле се одкриваю Смољаве Горе, на притварајући се као да су се поплашили, стану натрагъ узмицати. Бранивой верујући привидности, нада се за ньима у потеру. Али наши видећи се сигурни иза некихъ брежуляка, окрену лице и заметну бой

съ Браниво̂емъ, у коме буде до ноге разбі̂енъ *овай старацъ* са синовима Михаиломъ и Добриво̂емъ. Бранко пођe *тужити се за ову несрећу къ Урошу Србскомъ кралю*, одъ кога надаше се добити довольну помоћь; но зауставлѣнъ у Котору, умре одъ руке целата. Брайко чувши за нѣгову смрть, побегне са своіомъ женомъ, *ћеркомъ Воина кнеза Ужичкога*, у Олипу островъ Вратничкій, где сустигнутъ єдномъ Дубровачкомъ галіомъ, буде ухваћенъ са своіомъ фамиліомъ, и скончa се у тамници после неколико дана. Жена му отиде оцу, кои подигне на Дубровчане Младена, кнеза Скрадинскогъ (Клишкогъ и Островичкогъ), кои быяше наследіо Павлу, бану Хрватскомъ. Али наше старешине умеднусе тако довити, да га одъ непріятеля окрену за пріятеля, и заклюне іошъ миръ између нѣга и Србаля. — Године 1319 Дубровчани заведу фондъ названый „patrimonio della Republica“: 1323 дође краль Србскій Урошъ у градъ Крагуяцъ, и одатле преко Босне до у Приморѣ, где склонѣнъ Маркомъ Лукаріємъ, участникомъ у свыма нѣговымъ саветима, оконча парницу око места Курила“ и т. д. *)

Овде исторія Хума већъ допире до епохе, кадъ се съ ньоме срета и мора издржати нѣну контролу доданашнѣ преданіє у Ерцеговини, да є родоначелникъ Србскихъ Комнена быо єданъ одъ жупана или кнезова, кои су господарили у овой области старе Србіє за владаня краля Милутина. Владанѣ ово пада известно између 1275 и 1321 године. По исторіи:

Ко су были дакле за то време Хумски кнезови?

Єсу ли и кои одъ ньихъ могли быти потомци старихъ Вышеславића, домаћегъ господарскогъ племена у овой кнежини?

---

*) Annali di Ragusa, 15 — 81.

И дали су се они заиста и по чему прозвали Комнени?

Суочимо ова питаня са горньимъ повестима, и загледаймо шта има одъ тога наликъ у ньима.

Око 1194 год. Немаићи отимаю Хумъ одъ Предихне или Петра Любомировића, и намешта се у нѣму и у Зети као великій кнезъ Вуканъ Немањићъ. После нѣгове смрти (мора быти пре 1224) Првовенчаный повраћа опетъ Хумъ Миросавлѣвомъ сину Андріи. Узрокъ зашто є тако учиніо, кадъ є и Вуканъ єдногъ сина, Димитрія, као пречегъ наследника свога быо оставіо, погађа се савршено изъ историє, како су се ова два брата, докъ є млађій быо у животу, између себе живили. Вуканъ є не само южну половину Србіє одметао исподъ врховне власти краля свога брата, него іошъ и нѣга самогъ съ престола протеривао и покушавао да преотме све помоћу Мацарскихъ кралѣва, коима є онъ сузеренство надъ собомъ и надъ Србіомъ за цену те помоћи признао. Првовенчаный имао є дакле праведнихъ узрока боятн се, да онъ и нѣгово потомство недочекаю таквихъ неприлика и одъ Вукановића, па зато су и онъ и наследници му Вукановиће сасвимъ обезнаследили, а на место ньихъ подизали Мирославиће као єдну лозу рођака удалѣніихъ и по томе манѣ права имаюћихъ на престолъ Србскій, да бы имъ опасни могли постати. Тако се найприличніє изяснява, и зашто се є Димитріє Вукановъ морао као калуђеръ скончати, и што є потомство нѣгово, коє летописци до Юговића и Милице Лазарове продужавою — предпостављаюћи да є Димитріє найпре быо женѣнъ — сасвимъ у тами и у забити остало, а и ньихово родословіє врло несигурно и можда текъ доцніє сковано по диктираню Лазаревомъ као єдно средство да озакони нѣгову узурпацію. Летописацъ Троношкій, коєга приповеданѣ чини се да почива овде

на сведочанству аутентичнихъ споменика, каже нарочито: да є Вуканъ „имѣлъ два сина: Георгїа иже младъ сущъ преставися и погребенъ бысть во Сопоћани у препрати, и надъ гробомъ єгω написано єсть: „здѣ лежитъ великїй кназъ Георгїй, синъ великагω кназа Волкана, а внукъ светагω и славнагω великагω жупана Неемана Симеωна.“ Волканъ же преставися и погребеса у лаври Студеницы, при самомъ гробу оца своєгω Симеωна; синъ же Волкановъ вторый (Димитрїє) изподъ ногу оца своєгω погребенъ и на гробницахъ ихъ написано. Проула лоза ѿ нѣго неωстала, само по женской крвы ѿ коє послѣ произидоша владатели ωбоихъ Зентъ, котори звалиса Кайωши; а ѿ нихъ по танкой крвы изишли Црноєвићи.“

Докле є Андрія живіо, владао се є као што су хтели Србски кралѣви, нѣгови старешински рођаци. Онъ є истина правіо међународне акте: съ Дубровчанима одъ год. 1233 — 36 и 1248 (Mikl. Monumenta XXIX и XL) и Слећанима 1241; но со тимъ само доказивао, да є быо независанъ одъ Мацарске, а титуле преємника Првовенчаногa као кралѣва одъ Рашке, Діоклеціє, Требуніє, Далмаціє и *Захумлья*, сведоче напротивъ, да є одъ ньихъ као вазалъ зависіо.

Но кадъ умре Андрія (између 1249 — 1254), а нѣгови синови Богданъ и Радославъ изясне се (у присеги Дубровнику одъ 22. Мая 1254, Monum. XLV), да су вѣрьни клетьвеници господину кралу Угрьскому, а ωть дньшни дьнь напрѣдь противa своєи силѣ и сь своими људми да буду дрьжали уинити рать кралу Урошу и т. д. — одтада Уроши повторе и спрама ньихъ политику, съ коіомъ су морали спрама Вукановића послужити се. Они нехтедну никада выше знати за ньихъ, а напротивъ сете се и почну подизати своє іошъ удалѣніє рођаке, коє су пре 50 година изъ Хума прогонили. Урошъ I и синови му Драгутинъ и Милутинъ нису истина могли ништа

учинити на нъихову користь у Хуму, докле є ова кнежина заєдно съ Босномъ подъ врховнимъ господарствомъ Мацарскихъ кральва остала. Но за то време прибирали су ихъ къ себи и употребљавали као високе достоянственике и войводе у своіой држави. То сведочи оно место у Лукарію, где овай каже, како є *безименый* отацъ кнеза Бранивоя, осиротелый властелъ изъ Ливанскогъ Завршя, кадъ му є омрзао приватный животъ, оддао се у службу краля Србскогъ. То є сигурно учиніо као емигрантъ у Дубровнику, лишенъ и ограбльнъ своє области одъ Мирославића, кои су се после и у Ливну удомаћили и одатле свою столицу до у Стонъ премештали.

Али кадъ Босна съ Хумомъ 1286 год. опетъ спадне на Србію као у миразъ Милутину са женомъ Єлисаветомъ, кћерю Мацарскогъ Стефана V. ови „*осиротели*“ властели почну наскоро и у Хуму опетъ на врхъ излазити. Історія нъихове рестаураціє тамо, докъ се опетъ какви нови извори кебы одкрили, неможе се истина хронологички точно опре-делити. Зна се само да є Милутинъ добіо Мацарску Єлисавету и Босну на обећанъ, да ће се са своімъ Србіомъ обратити у римокатоличку веру и изгнати изъ Босне патарене; па неиспунивши то, навлачіо више пута на себе гнљвъ са запада, и съ тога му Павле Шубићъ Бребирскій Босну отео око 1292. Али ю є онъ опетъ одъ овога освоіо око 1305, те су одтада и Босна и Хумъ у нъговой власти остале до 1318.*) У ово дакле време морао є кнезъ Бранивой са своимъ синовима цео Хумъ очистити одъ Мирославића и другихъ Мацарскихъ вазала, па као Милутиновъ човекъ самъ у нъму завладати, саставивши са овомъ облашћу и целу стару Неретву, Приморъ, Требунію, а и нешто одъ горнъ

*) Майковъ, Історія Србскогъ народа, 155. Београдъ, 1858

Зете, као што Лукари дає разумети оньимъ речма: да є у войсци Браниволєвой было и єдно одделенѣ Зеђана. кои су се побунили.

Год. 1318 одтргне опетъ Босну Милутину Младенъ. синъ Павла Шубића. Но Бранивоєвићи и отацъ имъ морали су се у Хуму сами іошъ и далѣ држати баремъ до 1322; єръ горенаведени повестници кажу, да су ньихъ Дубровчани победили, разагнали и упропастили помоћу Стефана Котромановића. а овога є Мацарскій Каролъ Робертъ, сбацивши Младена. текъ исте године за бана Босанскогъ быо поставіо. Иначе има међу споменицима. коє є г. Шафарикъ изъ Млетачкихъ архива донео. и єданъ актъ подъ истомъ 1322 годиномъ овако забележенъ; *Acceptentur petita per ambassatorem comitis Michaelis de Branivoi* (да се приме просбе кнеза Михаила Бранивоєвића, преко посланика нѣговогъ поднешене)." *) Напоследку несрећно предузето путованѣ Бранка Бранивоєвића у Србію, да се тужи Дечанскоме на Дубровчане и Котромановића за поразъ. кои су онъ и нѣгова браћа и отацъ имъ одъ овихъ непріятеля претрпили. доказуе уедно. и да имъ се є та несрећа догодила после смрти Милутинове. и да су они у Хуму владали подъ сузеренствомъ нашихъ кралѣва.

Требиньско преданіе дакле добива овде заиста єданъ почетакъ доказа и у исторіи. Ове кнезове сигурно оно може имати у спомену као господаре надъ Хумскимъ. Неретванскимъ и Требиньскимъ Србима за владе Милутинове у Србіи, и ньима приписивати да су, осимъ другихъ своихъ задужбина. и манастиръ Тврдошъ у Требиню, ако не сами. а оно Милутину помагали зидати. Да се є до нашихъ времена сачувао поменникъ благоуєстивыхъ болларахъ, ктиторахъ и приложникахъ овога св. храма, на кои се позиваю іошъ само два листа

*) Гласникъ X. 72.

„древногъ обштака“ сачуваногъ у Дужима, *) тай бы поменикъ безъ сумнѣ и имена Бранивоя и нѣговихъ синова и другихъ сродника садржавао.

А да су они были и одветци древнихъ Вышеславића, домаћегъ господарскогъ племена у Хуму, и то почива такође баремъ на єдномъ великомъ степену вероятности. Околности забележене у горньимъ повестима Далматинскихъ писаца и доцніє у споменицима: да є некій *безименый* властелячићъ (signorotto) око 1262 сазидао на Хумскомъ полуострову Пелешцу цркву и градићъ на име *св. архангела Михаила;* да є после Бранивоє изъ тогъ истогъ градића противъ Дубровчана излетао, сигурно да поврати што су му они одъ очевине были заграбили; да су се жупани Невесиньски *Санко* и *Санковићи* у своимъ присегама Дубровнику преимућствено клели **Богомь и светимь Михаиломь Архангеломь**, па текъ после **и свими, кои сѹ господинѹ Богѹ ѹгодили** (Mon. CCV.) или изрично: **светимъ Юрьємь и Михаиломь Архангеломь нашими крстиємни имєми** (Mon. CCIV.); и найпосле да су ови често *„осиротели властели“* кадъ су се годъ изъ свогъ паденія наново подизали на господарство Хумско, свагда подпомагани были симпатіяма и своєвольнимъ пристанкомъ узъ ньихъ Хумскога народа: — шта наговештаваю друго заиста, ако не *аранђеловско* племе и потомство првогъ *аранђеловца* Михаила Вышевића, коє непрестано страда на своіой дѣдини и одъ єдне и одъ друге лозе своихъ старешинскихъ рођака, одкако први преместише свою столицу у Дуклю, а други се у Рашкой окральише; но коє опетъ често подиже саучастіє, любавь и

---

*) „Описаніє манастира Тврдоша и Дужи одъ єромонаха Никифора Дучића.“ — Рукописъ посланъ Друштву Србске Словесности, да се у Гласнику печата.

привърженость найближе имъ свойскога народа? Осимъ тога, поколеня Бранивоевића и Санковића нису много удалѣна одъ поява на господарству Хумскомъ Предихне или Петра Любомировића подъ првымъ Немањићима. Као што извештаваю у горньимъ повестима Далматински писци. Прововенчаный и ако е овога победіо и потискао изъ собственогъ Хума, ніе га ипакъ могао лишити сасвимъ и другихъ нѣговихъ областій. По Орбину онъ е само быо претеранъ на другу страну Неретве, у область некадашньихъ Неретванскихъ *Melechdochah.* четврте млађе лозе Севладића-Белуса, кое е Немања I съ братомъ Мирославомъ такође обезнаследіо и угасіо, саставивши ньихову државу съ Хумомъ, пошто е найпре протерао изъ нѣ последнѣ домаће господаре: *Елеша*, *Звѣздодрага* и *Истока.* *) У овомъ делу свое области Предихна-Петаръ државо се е дакле и далѣ као кнезъ. а Лукари додае, да су Дубровчани своимъ посредованѣмъ између Кулина и Вукана израдили, те е онъ и на левой страни Неретве задржао за свое уживлѣнѣ: Добаръ, Благай и т. д.

По титули „краля *Србіе*, *Діоклеціе*, *Требуніе*, *Далмаціе и Хума*, кою е Првовенчаный око 1220 године узимао, Енгелъ предпоставля да е Вуканъ тада већъ быо умръо, и нѣгова смрть валяда отворила путъ, те се и Предихна-Петаръ са овимъ кралѣмъ помиріо, признавши га одтада за свога врховногъ господара. **) Одъ год. 1221 — 1234 Петаръ-Предихна прави овай епизодъ у историі црковной и грађанской града Сплета по Томи архиђакону:

---

*) Lucari, Annali di Ragusa, 42.

**) Geschichte von Serwien, 216.

О кнезу Петру, гл. XXIX.

„После (победе и уништеня Цетинскихъ разбойника) породи се великій ратъ између Гргура кнеза Бребирскога и Буйсена кнеза Сплетскога. Овай последньій пребиваше тада у Звониграду, и премда быяше човекъ племенитъ, богатъ и могућій, опетъ закланяше еретике. Одавно већъ буря међусобнихъ вражда бесніяше између нъихъ двоице, и одавно се они само о томе усиливаху, како ће єданъ другога узаймно већма увредити, иако быяху рођаци близки одъ єдне исте крви (одъ рода Шубића). Страна Буйсенова надячаваше обично: но већъ дође часъ, да се између нъихъ ове међусобице коначно расправе. Буйсенъ обколи са своіомъ войскомъ Бребиръ, а Гргуръ стави се такође на обрану са своіомъ посадомъ. Одъ людій овога последнѣгъ немогаше му више нико ни ући ни изићи одъ обсадне войске Буйсенове; но као што Гргуръ быяше и хитріи и вештіи подметати у рату замке непріятелю, єдно ютро пре зоре нападне плаховито на обсађуюће, кои неимаюћи времена да се ставе у редъ нити да дохвате оружіє, буду коначно разбіени и потучени, а Буйсенъ живъ ухваћенъ. Доведенъ предъ Гргура, стане му се за животъ молити, но овай надменъ и осветльивъ недадне се нимало ганути нѣговымъ молбама, него заповеди те му одузму оружіє, па самъ собственомъ рукомъ прободе га мачемъ, говорећи му ове речи: „оваку милость заслужуе Буйсенъ, кои ми є толико година пакостіо и нападао ме непріятельскимъ оружіємъ."

„Сплећани тада изберу себи за кнеза *Петра*, *господара Хумскогъ*, мужа врло могућа и ратоборна, али не безъ ляге (богомилске) єреси. Съ тога свештенство само и непримн га у цркву, него гомила светине, обично разуздане, отме кључеве одъ

црквеняка. па съ хукомъ и букомъ уведу га силомъ у храмъ. То чувши Аконціє, легатъ Папинъ, баци анатему на цео градъ и забрани у нѣму служити св. литургію за єдну годину дана. Арцибискупъ Гунчелъ бьио є за то време одсутанъ у Угарской, одакле кадъ се врати, скине ову анатему легата не безъ казни покаянія (за грађане); а Аконція пошлѣ у Босну да истреблява єресь, и съ тимъ му зада доста посла. Овай быяше слабушне природе и снаге телесне, али якъ поборникъ и ревностанъ бранитель католичке вере. Савладанъ єдномъ опасномъ болешћу, и видећи се на самртномъ часу, препоручи себе са свимъ срцемъ Господу, и блажено упокои се године Господнѣ 1222.“

О рату збогъ града Острога, гл. XXX.

„Око овогъ времена некій известный кнезъ Толѣнъ Вучета Будковићъ быяше се утуріо са целомъ своіомъ родбиномъ у Котаръ св. Дуйма, званый Острогъ, и упркосъ забрани одъ стране Сплећана почео строити ту єданъ градићъ у намери да се у нѣму настани, како бы лакше одатле могао оддавати се пустошеню и лоповштини, казуюћи се са своима да су стари наследници овога места. Арцибискупъ да бы придобіо ове люде у помоћь за обделяванѣ землѣишта, одобравао имъ є нѣихова закорачаваня съ великомъ простотомъ срца; али Сплећани почну се одма спремати да поделе мегданъ са улѣзима, и на тай конацъ позову свога кнеза Петра. Овай дође съ великимъ полкомъ коняништва и пехоте, износећимъ око 3000 людій, па обсадя градићъ и съ мора и са сува, и стане га тући снажно. Хрвати растурени на 3000 гребена градскихъ, одбіяху ихъ храбро са сикирама, копльима и стрелама. Сплећани опазивши да градомъ влада єдно узвишено и крепко место, успеню се на нѣга и обрну градъ тући на другій

начинъ. Начине одма велику хрпу снопића и големе праћке, па ихъ стану бацати подпалѣне на гребене градске тако, да Хрвати буду заслеплѣни димомъ, а ватра обузме брзо и ньихове чадоре и колебе, кое быяху начинили одъ дасака. Искусивши тако много штете одъ Сплећана и слабость свога оружія, найдрзновеніи одъ непріятеля стану се усилявати да се испеню на брдо, и крозъ пламенъ юрише са оружіємъ на Сплећане да ихъ сасвимъ униште. Али ови задажде на ньихъ съ висине огромнымъ сикирама, те ихъ потуку неколицину, а остале сатераю у ватру, те жалостно изгину. Тако обе стране држаху за неколико дана єдна другу у узди; али непріятелю найпосле дотраε храна, и клонувши снагомъ, узалудъ покушаваше продужити борбу и далѣ. Обсађени стану искати дакле да се предаду на условія, но пре него што се преговори о томе сврше, єдна чета найваляніихъ младића Сплетскихъ юриши на градъ пужаюћи се кои рукама узъ зидове, кои продирући крозъ тайне улазке. Видећи то кнезъ Петаръ, узвикне наєданпутъ и своима: „садъ є време бою, синови!“ па юриши сложно съ ньима, те разбію силно непріятеля и градъ освоε, а остатакъ обсађенихъ заробе са женама и децомъ и везане у логоръ доведу. Похараю имъ после све куће, разоре цркву, кою хваляху се да су први сазидали, ископаю изъ гробница саме кости ньиховихъ сродника и предака, па ихъ побацаю у яме и по полю; єдномъ речю, падъ свачимъ искале у истой вароши и градићу свою освету. Трогирци быяху дали такође неку помоћь Сплећанима у овомъ рату, али малу и слабу. Зароблѣница буду одведени везанихъ руку острагъ у Сплетъ, и сатерани у затворъ подъ найтврђомъ стражомъ, где недобиваюћи никакве хране за три дана, већина ихъ коε одъ глади и

жеђи, а кое одъ задаха у тесномъ месту поскапаю.“ *)

Повестникъ наставляюћи далѣ ову историю свога града каже, да є кнезъ Петаръ после исте експедиціє вратіо се у свою постойбину *у градъ Хливно;* єръ Сплећани збогъ црковне забране нису га смели више пріймати у свой градъ као еретика, премда су му иначе здраво были привржени. Далѣ вели, да є онъ умрьо око 1234 год., и они изабрали на нѣгово место за свога кнеза Гргура Бребирскогъ, стрица доцніегъ бана Босанскогъ, Павла Шубића. Синови Петрови чини се да су разделили после, по Србскомъ обичаю, између себе очевину, те тако постали слаби и разтерани были одъ суседа у емиграцію или покорили се као нижи властели ячима. Ко су были они по имену, некажу ништа (баремъ писцу) досадъ познати извори; само Тома архиђаконъ именує опетъ некаквогъ Толѣна Хумскогъ као Петровогъ синовца, кога разликує одъ другогъ некогъ савременогъ Толѣна Польичкогъ, валяда горнѣгъ Вучете Будковића или Будиславића. За обоицу вели да су были жестоки непріятельи и пакостници Сплећанима, и да су умрли као чудесно на срећу овихъ у єдно исто време око 1239 год. Но за владе нашихъ кралѣва Владислава и Уроша I являю се кодъ летописаца и у споменицима као преемници кнеза Петра:

У Краини или приморю Неретванскомъ некій Ѡдолѧ, кои називаюћи се синь Прѣдень и Прѣдениќь (у присеги изданой Дубровнику 11. Февр. 1247. Monum. XXXVIII.) можда потврђує Лукарія, да се є Петаръ Любомировићъ правіє звао Прѣдень-Прѣдихна, и онъ быо му синъ као и некій кнеꙁь Дрьжимирь и други, кои се у истомъ документу споминю;

*) Historia delli arcivescovi di Salona, cap. 29. 30, 31, 33.

У Ливанской области *безименый* отацъ кнеза Бранивоя, кога одатле протерув (сигурно Радославъ Андріинъ, ерь онъ є по Лукарію доцніє преметао столицу изъ Ливна у Стонъ) те, кадъ му се у Дубровнику досади емигрантскій животъ, одлази у службу краля Србскогъ. По Michas-у Madius-у неки *Михаиловићи*, синови *Михаила* кнеза одъ Ливна (Clivuna, Clivna) ударају (око 1322 год.) заєдно са осталомъ властеломъ Хумскомъ и Босанскомъ на Младена Шубића; и ако бы то быо Браинвой са синовима и каквомъ своіомъ браћомъ, онда бы се нъиховомъ безименомъ предку знало ово име *Михаила*, коє као дедово можда и повторава найстаріи синъ Бранивоєвъ *Михаилъ*. *)

У Невесиню некій воєвода *Поринъ*, *Порча* или Пырча, кои долази као сведокъ у присеги мира и пріятельства, изданой Дубровчанима (Марта месеца, инд. VII, 1249 год. Monum. XXXIX) одъ Матіє Стефана бана Босанскогъ. Име *Podporin* чини се да є одъ нѣга остало данашнѣмъ месту између Невесиня, Благая и Мостара. Ту є баремъ у време Бранивоєво, по Лукарію, быо воєвода некій *Krepposnam Purich*, кои презименомъ наговештава се као нѣговъ синъ: а ако и на место иквареногъ му имена треба читати: *Grebbos (trek) Porcich*, онда бы могао быти иста особа са познатимъ у исторіи нашой, за владе краля Милутина, великимъ воєводомъ *Новакомъ Гребостврекомъ*, и далѣ найближе приличный родоначелникъ Србскихъ Комнена по следећимъ основима.

V.

КОМНЕНСКА ЛОЗА ХУМСКИХЪ ВЫШЕСЛАВИЋА.

Да є нашъ краль Милутинъ за времена своє владе ратовао доста противъ Византинаца, а и на

*) Schimek, Geschich. von Bosnien und Rama, 70.

Епирске землѣ походе чиніо, то осимъ другихъ летописаца приповеда и онъ самъ у едной своіой листини овако: **Приѥхомь сь градови ꙁемлю Дьбрьскѹю, државоу ꙁемли кичевскыѥ и ꙁемлю Порѥчскоую, и сиꙗ вьса приложи кралѥвствоми кь нашемоу отьчьствоу. Посихже и Влахиотскѹю ꙁемлю** (Епирску) **покоѥвавшимь намь и тамо неисповѣдимаа богатства вьꙁьмше и сию кь опоустении иꙁоставихомь**, и т. д. *) Но да е нѣму у овомъ последнѣмъ рату нарочито быо воевода какавъ кнезъ или жупанъ Хумскій, кои бы томъ приликомъ ступіо быо у сродство са Епирскимъ деспотима, оженивши се едномъ Комненіомъ изъ ньихове куће, о томе нема нигде изречногъ спомена. По исторіи много више приличило бы, да Требиньско преданіе еданъ подобный догађай преноси у владу Милутинову или изъ времена мало раніихъ нѣговогъ оца и стричева, или мало доцніегъ Душановогъ. У обе епохе има заиста трагова о дупломъ сроћеню едне исте фамиліе Србске са Грчкимъ Комненима. Мы ћемо сва наговештеня и доказе о томе овде по реду изложити.

ВЕЛИКІЙ ВОЕВОДА ПОРИНЪ ГОЛЕМЫЙ I.

„У време освоеня Цариграда одъ Латина (1204) поће за рукомъ едной лози царске фамиліе Комнена одржати се независна у Епиру одъ Франачкогъ господарства подъ титуломъ деспота. Првый одъ ове лозе быо е Михаилъ Ангелъ-Комненъ-Дука, природный синъ севастократора Константина Ангела и братучедъ царева Исака II. и Алексія IV. Прелазећи изъ Азіе, наметне се онъ съ приволенѣмъ туземаца за господара Етоліи, Акарнаніи, старомъ и новомъ Епиру, а и Лепанто, Арта и Янина отворе му своя врата. Нѣговъ утицај чини се да е поглавито быо основанъ на нѣговой же-

*) В. Григоровичь, Очеркь путешествія по Европейской Турціи 42. Казань, 1848.

нидби са єдномъ Арбанаскиньомъ одъ знатногъ рода.

Єднако вештъ и у воєваню и у дипломаціи, знадне се онъ не само одржати у землямa, коє му быяху припале, него іошъ свою власть и надъ єднимъ деломъ Македоніє и Тесаліє распрострти. И ако фактично независанъ, припознаваше онъ ипакъ Теодора II (Ласкара) као законогъ цара, и быяше по томе заклетый непріятель Византійскихъ Франака, коима почини толико пакости, колико є само могао. Онъ буде у 1214 одъ єдногъ свогъ слуге убіенъ.

Нѣговъ братъ Теодоръ, кога є быо узео за *соцарственика*, наследи му у влади. Овай є пређе живіо при двору Теодора I у Никеи, и морао є положити заклетву верности пре него што добіє дозволенѣ да може следовати позиву свога брата. Толико предузетлъивъ колико немиранъ и вероломанъ човекъ, Тодоръ освои првихъ година свога владаня Тесалію, Охридъ, Прилипъ, Елбасанъ (*Ἀλβανὸν*) и одтргне Млетчанима Драчъ, кои ови недавно пре тога заузели быяху. У год. 1217 нападне онъ коварнимъ начиномъ на Петра одъ Courtenai, графа Auxerre-скогъ, кога папа за цара Византійскогъ быяше крунисао, кадъ є пролазіо крозъ клисуре Елбасанске, и примора га те му се са целомъ своіомъ войскомъ преда; а да ли га є и убіо, ніє известно. Преко свега овогъ непріятельскогъ постава спрама запада умедне онъ, обећаванѣмъ да ће се папскомъ столу подчинити, придобити себи заштиту папе Онорія III, и дотле обрнути га, да овай забрани Петровымъ союзницима Венеціянима осветивати се Теодору.

После тога освои онъ целу Македонію съ градомъ Солуномъ, и овде, заборављаюћи свою заклетву верности дану Теодору I, да се за цара крунисати одъ архіепископа Охридскогъ, као па-

тріярха Бугарскогъ. За тимъ продре до самогъ Адріянополя, освои овай градъ (1224), и тако завлада одъ Адріятичкогъ до Црногъ мора. Онъ се є већъ занимао планомъ, да истера и Франке изъ Цариграда, кадъ наєданпутъ заплете се са Бугарскимъ Іоаномъ Асеномъ у єданъ несрећный ратъ, кои се оконча нѣговимъ сужаньствомъ; али и као сужань онъ немогаше мировати, већъ плетіяше интриге, те буде казнѣнъ за то ослеплѣнѣмъ." *)

У ово време найприличніє мора падати „великое замѣшателство въ государствѣ Болгарскомъ," о комъ Раићъ говори, и по Орбину и Дюканжу приповеда: како є и нашъ краль „Радославъ, обрѣтъ благопотребенъ случай въ сей мутной кодѣ, началъ ловити, и воинство свое въ Болгарію отправилъ, и не малую часть кралевства того безъ всякаго кровопролитія пріобрѣлъ." Па изъ те „части земли собравъ новое воинство, подкрѣпилъ полки своя, съ которыми въ Грецію вшедъ благопоспѣшнымъ оружіемъ многія провинціи отнялъ, и къ своему приложилъ кралевству." **) Енгелъ недржи никаква рачуна одъ овогъ известія, наводећи да о томе ништа незна савремена исторія Бугарска. ***) Али єданъ скоро изнађеный споменикъ сведочи сасвимъ противъ нѣга, а на користъ горнѣихъ повестника, следеће:

Въ лѣто ѕ҃ѱл҃и (6738 = 1230) інд. г҃. (3).

Азъ Іωанъ (истый, о комъ є овде речь) въ Христа Бога царь и самодрьжецъ Блгаромъ, сынъ стараго Асѣнѣ царѣ, създахъ ωтъ злчала и писаніємъ оукрасихъ до конца пречестнѫѫ свѧтѫѫ црькъвъ имѧ свѧтихъ м҃ (40) мѫченикъ, ихже помощїѫ въ ві҃ (12) лѣто писаашеся храмъ съ, излѣзохъ на брань въ Романиѫ, и разбихъ

---

*) Hahn. Albanesische Studien, 212 — 13.

**) Кньига VII. гл. VI. § 4.

***) Gesch. von Serwien, 221.

конскѫ Грьцкѫ и самого царѣ кюр Ѳодора Комнина юхъ съ всѣми болѣръ юго, а землѧ всѧ прѣахъ ѡтъ Ормана до Драчѣ. Грьцкѫ юще же и Арбанаскѫ и Срьбскѫѫ тъкмосѫщимъ градокомъ окраѥ Царѣград. и самаго того града дрьжахѫ Фрѫзиꙗ и тїи подъ рѫкѫ царства моего повинокахѫсѧ, понеже иного царѣ ненимѣхѫ развѣ мене. и мьною ради дни своѧ исправаждаахѫ бѣхѫ. Богу тако повелевшꙋ; и т. д. *)

Освоеня. о коима овде Іоанъ Асенъ говори. учиніо є онъ заиста продужавајући овай ратъ до 1226 год. Градови: Адріанополь. Дидимотихъ. Болерусъ. Серезъ. Пелагонія. Прилипъ. предали су му се сами. и онъ є допустіо оныма, кои нису никадъ Бугарской, него Византіи припадали. да се сами управляю и собствене посаде имаю; а напротивъ велику Влахію (Цинцарске области у Епиру и Тесаліи) и *Албанію* задржао за себе, понамештавши у ньима своє гарнизоне, управитеље и финанціялне чиновнике. **) Подъ *Арбанаскомъ и Србскомъ земльомъ* разумевају се. као што и г. Ханъ обяснява. ***) известно освоеня Радосављева у овымъ краевима. коя су садъ одъ Србіє была одтргнута. и горный документъ носећи датумъ одъ 1230 год. сведочи. да су и у ово време іошъ у рукама Бугара была.

Но око год. 1235 братъ Радославовъ Владиславъ. ступивши посредовањмъ св. Саве у сродствене свезе са Іоаномъ Асеномъ. чини се да ихъ є опетъ натрагъ добіо. вероятно као миразъ узъ жену своју, кћерь истога цара: и за нѣгове владе (по Рајћу. кои се оснива на некимъ *нашимъ* изворима). а не подъ Урошемъ I. (као што Орбинъ и Дюканжъ ипакъ много вероятніє извештавају)

*) Блъгарскы книжици, год. II часть II, 412. Цариградъ 1859.
**) Engel, Gesch. von Serwien, 409.
***) Alban. Stud. 313, 336.

догодило се є одъ стране Епира нападанѣ на ове землѣ, коє Раићъ опетъ овако приповеда:

„Начавъ же (Владиславъ) правдою и правосудіємъ обладати кралевствомъ, нѣкоторія страны Греческія и Албанскія возбунтовалися, отступити отъ него хотяще: онъ же силою оружія своего укротилъ ихъ, и покорилъ, и молчати сотворилъ; таже миръ со всѣми окрестными потврдилъ, и которіи єще въ мирѣ съ нимъ не бяху, тыя своимъ благонравіємъ, устрашеніємъ воинства и силы своєя къ тому принудилъ. Єдинъ точію Іоанъ Ангелъ (Комненъ *) Патровъ и Дирахіума князь, Михайла II Епирскаго деспота сынъ незаконный, началъ обезпокойствовати его, нарушая мирныя уговоры, и военною рукою входитъ въ државу Зентску, во єже бы себѣ покорити оную. Слышавъ же о сихъ Владиславъ краль, воинство свое совокупляетъ и отправляется въ Зенту, идѣже обрѣте Іоана съ воинствомъ Греческимъ при Скадарѣ градѣ пребывающа. Обоимъ полкомъ къ сраженію приуготовившимся, начали покушавати силы своя: немогъ обаче Іоанъ съ Греками своими сраженіє одержати, побѣжденъ былъ отъ Владислава, къ тому же и самъ живъ пойманъ, съ многими Греческими болярми отведенъ въ землю Сербскую.

„Сіе нещастіє князя Іоанна увѣдѣвъ царь Константинопольскій, всякое приложи стараніє, како бы избавити его отъ юзничества: сродникъ бо ему бѣ: первѣе убо миръ съ Владиславомъ кралемъ

*) Умръо є текъ 1290 године, а Урошъ I ступіо на владу у Србіи око 1240: дакле найвероятніє съ ньиме имао є посла, и то іошъ подъ своимъ оцемъ Михаиломъ II, као восначалникъ нѣговъ у овой експедицін. Инакъ г. Майковъ претресао є неке наше споменике, изъ коихъ се види да є и Владиславъ іошъ быо живъ чакъ до 1253 и съ братомъ тако исто деліо кралѣвину, као после ньихъ Драгутинъ и Милутинъ. — Истор. Срб. Народ. 31.

сотвори. въ примиреніи же томъ испроси Іоанна съ прочими боляры Греческими, ихже Владиславъ пустивъ отъ узилища, посла къ царю свободнихъ. Главнѣйшій же уговоръ мира между ими бяше, да бы всякъ своими землями довольствовался, и единь бы другаго земли ненапаствовалъ, няже разграблялъ. Тѣмъ образомъ со всѣхъ странъ миръ во своемъ государствѣ Владиславъ устроивъ, покояшеся." (кн. VII. гл. VII. § 2. 3.).

Покоенѣ ово Владислава у освоенымъ Арбанаскимъ и горньо-Македонскимъ краевима наследіо є и братъ му Урошъ I, али не задуго. После смрти деспота Манунла (1246) и различнихъ удеса другихъ своихъ стричева, Михаилъ II. природный сынъ Епирскогъ Михайла I. задобіє великій упливъ у Епиру, помоћу кога онъ знадне мало по мало достићи силу свога оца, па є іошъ и освоенѣмъ (одъ Срба и Бугара) Охрида, Пелагоніє и Прилипа увеличати. Никейскій царъ (Іоанъ Дука Ватацъ) покаже се овой растућой величини благонаклонъ; подели Михаилу деспотску титулу и обручи свою кћерь Марію за нѣговогъ сына Никифора. Али старый Теодоръ, кога є Іоанъ Асенъ за любавъ нѣгове кћери, своє жене, изъ сужаньства быо одпустіо, успе уплести Михаила у єданъ ратъ съ Ватаціємъ, у комъ Михаилъ буде слабіи, и єдва могне одкупити миръ (1254) са уступлѣнѣмъ Прилипа, Велеса, Костура, Охрида, Дяволя и Елбасана у Албаніи и са предаіомъ старогъ ослеплѣногъ Теодора Ватацію. *)

У овомъ домаћемъ рату између Грка, кои є вођенъ быо на самымъ границама Србіє, прежао є и нашъ Урошъ I згодну прилику, небы ли штогодъ и онъ натрагъ *уловіо* одъ земаля, коє му є Михаилъ Епирскій одъ 1246 год. быо одтргао: но Енгелъ

*) Hahn. Alban. Stud. 314, 336.

вели, да онъ ніе имао довольно поузданя у себе, да самъ собомъ штогодъ противъ Ватація предузме.*) А кадъ е Ватаціе већъ прописивао условія мира Епирскомъ деспоту, савременикъ Акрополита споминѣ, да му е тада у Костуръ на покорность дошао и некакавъ командантъ войске одъ Албаніе, по имену *„Големый“* (*Γουλάμος*, по Бугарскомъ изговору **Голамъ**, **Гѫламъ**), кои е бьо у некомъ сродству съ царемъ, *„имаюћи за жену едну сестричину царице Ирене (σύζυγον ἔχων τῆς βασιλίδος Εἰρήνης αὐτανεψιάν, προτεξαδέλφης αὐτῆς θυγατέρα).“* **)

Овай командантъ сигурно командовао е едно тело обсерваціоне войске Урошеве на граници и сланъ бьо одъ свога господара къ Ватацію у Костуръ вероятніе да надменость овога победоносца уташка и одъ рата противъ Србіе одврати га, него ли у намери, кою му Византійскій писацъ подмеће. Но ко е бьо управо тай *Големый?* — Ако доведемо у свезу са овимъ именомъ (кое е видно пређе надъимакъ него ли име собствено) свакоме познато преданіе у нашемъ народу о некомъ стародавномъ титану Србскомъ Порчи одъ Авале; ***) затимъ едновременогъ воеводу *Порчу* у диплони одъ 1249 год. Матіе Стефана бана Босанскогъ са овимъ воеводомъ *Големимъ*, командуюћимъ Србску войску на граници Епирской око 1254; и напоследку горня известія Далматинскихъ писаца и нашихъ споме-

*) Geschichte von Serwien, 226, 227, 228.

**) Geor. Acropol. cap. 49.

***) Преданіе и народне песме преносе истина овога у векъ Змай-Деспота-Вука; али то ніе никакавъ доказъ, да Порча XV века не може бити преемникъ имена и гласа едногъ давніегъ Порче; а и само ово име чини се да е было еданъ свойственый надъ-имакъ „г о л е м а ш а“ и савршеный синонимъ Римскога C a e s a r - П о р и н ъ - П о р ч а (одъ caesus, т. е. н е п о р е н ъ изъ утробе матернѣ, што се ради свое големине ніе могао природнимъ начиномъ на светъ родити).

ника, да су ови Хумски властели уедно служили и наше кралѣве и управляли тамошнѣ области, као: самъ кнезъ *Петаръ* или *Преденъ Првовенчанога* и Радослава по Енгелу; а кнезови: Ђурађъ Омишкій, зетъ Владиславовъ; *) Урьномирь у Котору и вальда у долньой Зети (Monum. XLIII); Твртко, негде око Дубровника (Monum. LV); *безименый* отацъ кнеза Браниввоя по Лукарію и т. д. свакій своє савременике, онда до дальихъ противнихъ доказа можемо предпоставити, **) да є горный жупанъ Невесиньскій *Поринъ* или *Порча* быо вероятный синъ или синовацъ кнеза Предена, а воєвода Големый съ ньиме єдна иста особа, и тако званъ сигурно по своме *големашкомъ* стасу.

Но да одъ овогъ *Големога*, звао се онъ *Поринъ*, *Михаилъ*, или како му драго другчіє, найвероятніє постаю и у історіи заиста известни Србски Комнени, сведочитѣеду далѣ нѣгови потомци, кои чакъ до средине XVI-гъ столѣтія носе презиме *Комнена-Големовиħа*. А како нѣгова женидба са єдномъ сестричиномъ Ватаціеве царице Ирене нѣга самога свезуе са Комненима, Акрополитино известіє о томе потребуе некогъ обясненя. Ова Ирена была є кћи Теодора I Ласкара одъ *Анне Комненіє*, среднѣ кћери цара *Алексія Комнена*, таста нашега краля Стефана Првовенчанога. Анна Комненія имала є іошъ две сестре: старію *Ирену Комненію*, и млађу *Евдоксію Комненію*. Све три ове

---

*) Miklos. Monum. LVI — Майков. Исторія Срб. Нар. 30, 31. Ранћъ по Пахимеру, II. 389.

**) Родословіє Комнена — Големовића писали су Дривостански Комнени — Анђеловићи у своимъ фамиліярнымъ документима, а по ньима можда и Орсинъ арцибискупъ Барскій; Don Lorenzo Miniati abbate, Famiglia Comnena. Venezia 1663; Chevalier de Hénin, Coup d' oeil historique sur la maison impériale de Comnène, Venise 1789. и т. д. Ови документи и кньиге, кое мы при руци немамо, могу дакле и другчіє што доказивати.

сестре удавале су се по двапутъ и трипутъ. и имале деце и унучадій обоєга пола. Аннина кћерь имено была є (осимъ већъ споменуте Ирене, удате за цара Ватація, и другихъ сестара нћнихъ): *Теодора Комненія* одъ првогъ мужа севастократора Исака Комнена. (по Дюканжу єдногъ правогъ Флавієвца), кои є у єдной несрећной експедиціи противъ Бугара скончао се у нъиховомъ сужаньству око 1196 године. Ову Теодору опетъ удао є дедъ царъ Алексіє за некаквогъ Бугарскогъ магната пребеглицу къ Витантинцима, по имену *Хриса*, кои се є после и овде одметнуо за полунезависногъ господара или деспота у пределима око Вардара и Епирскихъ граница. И єдна кћи овихъ родителя, именяка *Троянске Хрисеиде*. Дюканжъ каже да є была *Комненія*, кою є узео нашъ воєвода Големый. *) То се є найприличніє могло догодити у самымъ околностима, кое напоминћ Требиньско преданіє. а Раићъ по нашимъ и Далматинскимъ летописцима напредъ изрично потврђує. т. є. найпре у побуни Србске Албаніє и Македоніє противъ Владислава, а после у несрећной експедиціи Епирскогъ Іоана Ангела Комнена на Зету. у коя оба предузећа могао є и Хрисъ умешанъ быти; єръ онъ є у она времена заиста велике метеже и преврате по овымъ странама чиніо. О нћму пише се имено. да є у превратима. кои су наступили у Бугарской после смрти старога Асена. прешао къ Византинцима са 500 своихъ земляка; већъ єданпутъ бyо затворанъ изъ подозреня да є неверанъ и више наклонъ своима єдноплеменицима; на кадъ є опетъ у слободу пуштенъ и за команданта у Струмици поставлћнъ быо, одметнуо се као независанъ господаръ овога горскогъ града и околне области. Царъ Алексіє, кои є у 1197 предузео быо да га утера у границе покорности.

*) Familiae Byzant. 205.

разболе се, те съ ньиме цела войска остане недѣятелна; а то Хрисъ употреби на свою користь, те освои такође и Просекъ, дуплый горскій градъ на два еданъ другомъ супротивъ лежећа брега, између коихъ Вардаръ тече, и ту постави свою столицу. У следећой години 1198 нѣму испадне на згоду, што една Влашко-Куманска войска Іоана Асена до Куперіона близу Цариграда продре, и многе Грке, кои ту празникъ Ђурђевскій светковаху, у робство одведе. Али коначно помогне му у 1199 опетъ еданъ подобный догађай.

Другій пребеглица Бугарскій *Иванко*, сестрићъ Асеновъ, добіє одъ цара Алексія и нѣгове кћери Анне (удовице севастократора Исака) осигуранѣ, да ћеду му дати за жену кћерь Анину Теодору; али ова принцеза чинила се є нѣму одвећъ млада, и волео є узети матерь. Да бы га у стрплѣнѣ привео и одъ нѣговихъ мислій одвратіо, царъ га пошлѣ у Филипполь и придода му, да га у Византинца преобрази, име *Алексія*. Али Иванко проникне нити цареве политике; онъ приправи све да се учини независнимъ господаромъ, и одкаже наеданпутъ Византійскомъ двору свою покорность. *)
У исто време, кадъ му се ова неприлика догоди, царъ Алексіє послао є быо противъ Хриса свогъ протостратора Мануила Камыза, кои пошто є узалудъ Просекъ обсађивао, падне у руке Хрису, те га овай кодъ цара метне на одкупе. Царъ немогне више понудити за нѣговъ одкупъ осимъ 200 етима, а Мануило у очаяню сложи се съ Хрисомъ, па заедно одметнички стану упадати у цареке области, освоє Прилипъ и Пелагонію, продру до у Тесалію; а подбуне и Мореу те се и она одметне. Да бы примиріо Хриса, царъ мораднѐ дати нѣму Теодору за жену са уступлѣнѣмъ освоєнихъ обла-

*) Engel. Geschichte von Bulgarien 398 — 9.

стій; а Иванка, кои є такође быо союзникъ овихъ одметника, успе домамити къ себи (1200) подъ видомъ договора о миру, па га ухвати и ослепи, а нѣгова места опетъ заузме. *)

Докле се є Хрисъ после у овой области држао, незна се нити има више о нѣму спомена. Но кадъ є одъ Асена млађегъ ослеплѣный Теодоръ ове краєве доцніє осваяо (1224), у нъима владао є іошъ као независанъ некій (по имену недостаточно записаный) деспотъ *Аславъ*, остаюћи неутраланъ и даюћи наємне трупе на изредъ свыма странама, коє раздираху Византійско царство после освоєня Цариграда одъ Латина. Тако є садъ осигурао се быо и одъ стране Теодора, оженивши се іошъ (пошто му прва жена быяше умрла) кћерю шурака Теодоровогъ Петралифе, великогъ хартуларія. **) Овай *Аславъ* найвероятніє може быти истый пређашный *Хрисъ* са своимъ (у Синодику цара Бориса) правимъ Славенскимъ именомъ **Славь** или **Славко** ***) єръ каже се, да є нѣга іошъ Латинскій царъ Хайнрихъ, братъ Балдуиновъ, за деспота быо потврдіо; а овай є владао одъ год. 1206 — 1216: даклє сасвимъ близу времена, кадъ є Хрисъ или Славко оснивао свою владу у овымъ краєвима.

Но изъ овихъ известія и повестій слѣдила бы іошъ єдна поправка Требиньскогъ преданія. По

*) Сравни Енгела на горньимъ местима са Орбиніємъ, 321 — 323.

**) Engel, Gesch. von Bulgar. 409.

***) Ипакъ и ако *Χρῦσος*, као име єдногъ Бугарина, нечини се да звони по Славенски, споменици доказую да є оно заиста Славенско, само съ мало другимъ звукомъ и ортографіомъ. Єданъ **Хрьсь Ѹтѣшеновикь ѡбѣтѹє да бѹде Дѹбровникѹ вѣрань и да мѹ поѵтено послѹжи и да тѣра кога Дѹбровникь тѣра; а они нѣга прїймлю ꙁа свога граджанина лѣта рождьства Хрьстова тисѹщно и ѵетириста и ѵетврьто. мц҃а Марта к҃г днь.** — Споменици Србски, изд. г. М. Пуцићъ у Београду 1858, стр. 53.

ньима Комненско име и порекло долазило бы Србскимъ Големовићима пређе одъ кћери овога Бугарско-Македонскогъ, него ли прамо одъ Епирскихъ деспота, премда є иста ньихова прамати иначе и са овыма срођена была, єръ нћнъ матерньій прадедъ, царъ Алексіє, бьо є такође єданъ Анђелъ-Комненъ, по чему валяда они су доцніє и презиме *Анђеловића* узимали. Но коє му драго найточніє было ньихово прво *Комненско* родословіє, срећа ньихова одсадъ почела є расти сяйно и уздигла ихъ до єдне висине, до какве су ньихови предци изъ Хума можда често саняли, али одандe нигда немогли доспети. Одъ ньиховогъ времена и подъ ньиховомъ командомъ учврстила су се стално освоєня Неманића у Албаніи и Македоніи, и остала у Србскимъ рукама до самогъ дана, кадъ ихъ є найпре Муратъ I-вый своіомъ победомъ на Марици (1371) поколебао. У XIV-мъ столетію они су дали последнћ царске династіє Бугарской и Србіи; царица и Србіи, и Бугарской, и Византіи и Османима; Србской цркви више светителя; и многобройне високе властеле, династе и славне воєводе свыма државама Србскимъ, докле годъ нису єдна за другомъ жертве Турскогъ освоєня постале.

Све ово ипакъ, где летописи и споменици фале, показиватъ ће често опетъ извори, као што су: народна преданія, епоси и друга различна наговештеня, коя далћ следе.

ВЕЛИКІЙ ВОЄВОДА НОВАКЪ ГРЕБЕЛЯНЪ ИЛИ ГРЕБОСТРЕКЪ КОМНЕН-ГОЛЕМОВИЋЪ II.

Урошъ I — вели Енгелъ — ніє смео ништа предузети у рату Епирскомъ противъ Ватація. Но овай умре одма следеће 1255 год.; а нћговъ сынъ *Теодоръ II Ласкаръ* захте одъ Михаила Епирскогъ да му преда Драчъ за одкупъ своє жене и сына,

кое му коварно бяше запленіо. За подкрепленѣ овогъ захтеваня пошлѣ онъ и войске на Епиръ подъ своимъ военачелникомъ Михаиломъ Палеологомъ. Михаилъ Епирскій напоследку попусти; али 1257 побуни се наново. кадъ царъ бяше у Азіи, и зароби нѣговогъ у Драчу поставлѣногъ управителя, *Ђорђа Акрополиту*. истогъ гореспоменутогъ историописца. Нашъ краль ползуе се такође овомъ згодомъ, те даде опустошити пределе око Кичаве к Прилипа. Ласкаровъ военачелникъ Скутенисъ Ксилеасъ. рату невештъ, заповеди едно нападанѣ на Србе, али съ непазеня реда Византійска войска буде разбіена а посада у Прилипу дркташе одъ стра'а. *)

Да ли е и у овымъ ратнымъ делима на челу Урошеве войске опетъ быо воевода Големый. кои се е са Скутенисомъ Ксилеасомъ меріо. може се предпоставляти и ако не знати; еръ одсадъ нема више о нѣму спомена, и само еданъ епосъ. о комъ ће ниже речь быти, можда найправіе погађа нѣгову коначну судбину. По овомъ животопису нѣговомъ, онъ бы се нашао быо на страни Драгутина. кадъ е овай на оца устао (1272), и тада погинуо.

Великій воевода *Новакъ Гребострекъ* прешао е іоштъ славніе по нѣговымъ траговима. Да е Новакъ быо известно сынъ Големога. неналази се такође досадъ нигде записано; но едно народно преданіе. кое ће насъ равно ниже занимати. каже као нѣгове потомке неке доцніе *Големовиће:* дакле потврђивало бы горный начинъ читаня нѣговогъ имена и презимена у Лукарію. кое га найпре наговешћава као сына Нориновогъ. У осталомъ о Новаку налазимо само два спомена у нашимъ летописима и споменицима. Еданъ е одкріо г. Григоровичъ у већъ напредъ наведеной листини Хилен-

---

*) Geschich. von Serwien, 228.

дарской краля Милутина и чита се у нѣговомъ путопису скраћенъ овако:

„По сихъ . . . *Персіи и Агаряне* вооружились на Христовый родъ. Они вселились въ великую Романію и укоренились во всякой свободѣ до 20-ти лѣтъ. Кралѣвствоми *призвахъ нѣкую* часть отъ тѣхъ безбожныхъ Персъ на похвалу и честь и зависть кралевствуми отъ околнихъ *царьъ*. Когда же они замыслили погибелъ кралевствами, тогда въ конецъ ихъ побѣдилъ не токмо въ державѣ кралевствами. но и въ *Романіи*. *И градове ихъ въ конецъ разорише се.* Никому же ни єдиному отъ таковаго безбожнаго єзыка гдѣ въ памети обрѣстисе на всей великой Романіи, по сію страну византійскаго моря, кромѣ иже въ робствѣ сущихъ Србскимъ властеломъ. *Кгръ Андроникъ Палеологъ*. вселенскій царь, умолилъ всесердечнаго сына дръжавнаго царства да пошлетъ войско противъ Персъ *въ Анатолію.* Онъ же подвигнутъ моленіємъ тестя отряжаєтъ дружину съ великимъ воєводомъ *Новакомъ Грѣбострека*, которая достигнувъ града Иракліи. радостно стрѣчена Андроникомъ и, влезше въ дрѣва, перешла въ Анатолію. Послѣ многихъ сраженій побѣдила и возблагодаренная Андроникомъ воротилась". [1])

То исто другій повторава преосвештеный *Данило* мало обширніє, и нѣгови изрази: да є Милутинъ Андронику опреміо са овомъ помоћномъ войскомъ своє *велико именніє властели*, и вмѣсто себе нарочито *великако воєводоу Новака Грѣбострека,* — [2]) опетъ су посредна назначеня. да є Новакъ быо сынъ Големога воєводе; єръ одъ свію овихъ „великоименитихъ" властела Србскихъ, нѣму савременихъ, само су онъ и Неманићи Првовенчан-

[1]) Очеркъ пут. по Европейской Турціи, 45.

[2]) Ранћъ, II. 592 — 3.

ски уедно были и *Комнени* и *Уроши Белуси*. По казиваню нашихъ Хилендарскихъ калуђера, налазіо бы се у истомъ манастиру и еданъ трећій споменикъ о овой експедиціи Србской у Азію подъ Новакомъ Гребостирекомъ, и изданъ бы бю Хилендару одъ истога цара Андроника узъ некій прилогъ као изъ благодарности и за споменъ ове одъ Србіе добивене помоћи. — И о Новаку далѣ исторія ћути, а епосъ наставля:

КЕСАРЪ ВОИХНА ГРЕБОСТРЕКОВЪ КОМНЕН-ГОЛЕМОВИЋЪ III.

Исторія женитбе нашега цара Душана чудновато е затаяна или сасвимъ погрешно забележена остала у свыма нашимъ летописима. Раићъ позивајући се на *„свидѣтелство всѣхъ историковъ"* потврђуе, да е жена Душанова была *кћи цара Іована Кантакузина.* Нашъ *Троношкій летописацъ* жени Душана двапутъ: найпре іоштъ **въ заточеніи со отцемъ у константинополю со княжною Іоанна Кантакузина, дщерюже брата крала Ишеганскагω, дѣвицею прекрасною, богатѣйшею. По сущу браку безъ времене недорслѣй уже дѣвицы. . . . . неимѣлъ съ нею никаква порода, ге зато доцніе узео вторую себи жену, сестру Вукашинову, ни ѿ какоїа высокоїа фамиліи, но ради красоти ея.** [1])

Али Раићево „свидѣтелство *всѣхъ историковъ*" већъ е Енгелъ оборіо съ великимъ разлогомъ, да онъ ниеднога поименце ніе знао навести, него іоштъ самъ явля, да е преосвештеный Данило тада већъ бю умрьо; а Кантакузенъ напротивъ, кои е найболѣ морао знати, ко бы му была кћи, казуе *Елену Душанову* као *сестру Бугарскогъ цара Александра.* [2]) Тако исто и прва женитба Душанова по Троношкомъ летописцу ніе манѣ пресна гадка:

---

[1]) Гласникъ V. 65. 66. 69.

[2]) Geschichte der Bulg. 451.

єръ нити є Душанъ као неяко дете могао женити се у Цариградскомъ заточенію, нити Кантакузенъ, нѣговъ вршнякъ одъ прилике, могао тада имати унуке. Но известіє Троношца о другой женитби Душановой чини се у ствари найистинитіє, или само у толико погрешно, што є и онъ по трагу некихъ повестника са Вукашиномъ помешао известногъ у історіи нашой деспота *Оливера*, правогъ брата царице Єлене, као што ће се далѣ видити.

Ово родословіє нѣно починѣ разяснявати найпре єдно народно преданіє, коє є текъ г. Хилфердингъ у свомъ скорашнѣмъ путованю по Турской забележіо. Преданіє то, приповедаюћи крозъ што є Душанъ оца свога убіо, гласи: „Да є краль Дечанскій дао Душану кнежтво у *Скадру*; да є младый кралѣвићъ случайно упознао кћерь старога войводе *Гребострека*, кои є у селу Зерзеву близу Прилипа живео, и залюбіо се у ню; да су се они венчали у Зерзевской цркви, коя є као што говоре, *и садъ у целости*: да є Душанова маћія, дознавши то, рекла у себи: „„Ако се мой насторакъ ожени, то ћу я нико и ништа быти поредъ нѣгове младе жене““, па зато послала некаквогъ Француза *Балдуина*, да убіє Душана; да су младенци седили у трему, кадъ є Балдуинъ на нъихъ пустіо стрелу: али стрела непогодила Душана, него младу му любу, те онъ се на то тако разлютіо, да є одма ударіо на оца, коя о томе ништа ніє знао, и сбацивши га съ престола, убіо.“ *)

И цео епосъ подъ насловомъ „*Краль Дечанскій*“, производъ наше нове кньижевности, на комъ се є г. Др. Іованъ Суботићъ упражнявао, очевидно почива, одъ III до VIII песме, на овомъ истомъ преданію. Оно є сигурно г. Суботићу напредъ морало быти познато, и онъ га є съ маломъ изме-

---

*) Србск. Лѣтопись, 1859 I — 151 — 152.

номъ у основу само развіо и обрадіо; а можда (што бы намъ самъ знао казати) безъ сваке пластике на основу какве друге версіє истогъ преданія, коя є нѣму до знаня могла доћи одъ самихъ предела Зерзевске цркве *„и садъ стовеће у целости“*, као, по записнику г. Григоровича, и село *Зерзево* подъ овомъ формомъ: Ζρьζєї. *) **У** овой хипотези, мала разлика између обе версіє састаяла бы се у томъ, што по другой, и много приличніой истини, царица Душанова жена небы была непосредно кћи, него унука старога воєводе Гребострека, одъ нѣговогъ сына *Жарка*, кои бы на супротъ историчкимъ родословіяма бyo отацъ, а не сынъ Душановогъ севастократога *Деана*, кога онъ у споменицима можда зато и зове своимъ *братомъ*, што му є *шуракъ* бyo (Monum. CXXV). Сувише, у епосу г. Суботића, одъ дубоке старости већъ слепый воєвода Новакъ, затежући се обећати свою кћерь за жену Душану, кои му ю є *incognito* подъ именомъ некаквога *кнеза одъ Жиглова*, а тобожъ за Душана, самъ дошао бyo просити, приповеда ове подробности о себи и своима:

„Да ти кажемъ одъ Жиглова кнеже:
Я Душана изъ свегъ срца любимъ,
И поштуємъ као мога краля,
Ка' што самъ му дѣда поштовао . .
Али несмѣмъ, одъ Жиглова кнеже;
Особита каже се судбина
Међу моимъ домомъ и нѣговимъ.
Кадъ самъ бyo одъ дваесть година,
Живіо самъ кодъ Уроша краля
Са нѣговимъ синомъ Драгутиномъ,
А искренимъ моимъ пріятелѣмъ.

---

*) Очеркъ путешествія по Евр. Турціи, 211. — Види такође старый надписъ у монастиру Зерзе близу Прилипа, снимлѣнъ Г. Верковићемъ у 1853. Гласникъ VI. 186.

Свымъ є знано, што є онда было
Измеђ' оца и рођена сина.
Я самь быо край могъ пріятеля.
У Гадскоме, у бою жестоку
Бы Урошу срећа послужила.
Да я нисамь съ мои коняницы
Побѣду му изъ руке извіо,
Престолъ оца сину освоіо,
Урошъ свой є престолъ изгубіо.
Ал' и я самь оца пожеліо.
Къ Драгутину когъ самь приволѣо.
Мой синъ Жарко, покойна му душа!
Одрасто' є у свѣтломе двору
Милутина, дѣда Душанова.
У несрећной распри међ' Стефаномъ.
Комъ є отацъ Зету поклоніо,
И нѣговимъ оцемъ Милутиномъ,
Жарко стоя на страни очиной.
Нѣму датъ бы онай страшный налогъ,
Да Стефану свѣтъ у міракъ увіє.
Я самь сина, онъ є држ'о оца;
Я зло прођохъ, а Жарко іошъ горе.
Кадъ се Стефанъ на престолѣ попе,
Жарко смисли мало уклонит' се,
И избећи у землю Бугарску:
Ал' га рука душманска умори,
Текъ што ніє достиго границу;
Нашли су га мртва на ледини.
Свѣтъ говори краль є зато знао:
Богъ самъ види у срце човека" — — — [1])

Осимъ овогъ преданія иследованя о Жарку и нѣговой фамиліи заузимаю доста места у скорашнѣмъ делу г. Майкова.[2]) Иначъ ни онъ, ни сви у обште повестници, старіи или новіи, кои су

---

[1]) Песма III. 382 — 427.

[2]) Исторія Срб. народа. 81 — 91. Београдъ, 1858.

о истой фамиліи поштогодъ забележили, нису исправно погодили истину. Тако Халкокондилъ издає *Деана* подъ именомъ *Жарки*, неспоминюћи нигде првога, и приписуюћи овоме све, што се само на онога исторички односи (ἀνδρὶ ἐς τὰ πρῶτα τιμῆς ἀνίκοντι παρ᾽ ἑαυτῷ т. є. да є быо мужъ првый у достоянству и важности кодъ Душана). Орбинъ и сви доцніи по нѣму разликую обоицу, али правећи Жарка *Деановићемъ*. Лукари каже о ньима ово у исчисленю нашихъ властела XIV столетія, кои су после смрти Душанове нѣгово царство измеђ' себе делили: „Вукашинъ, вели, намери завойштити на Дубровчане, што су држали страну и давали савете Урошу; но одврађенъ одъ тога Блажемъ, посланикомъ републике, окрене мисли на другій правацъ. Угодивши се съ браћомъ Гойкомъ и Углѣшомъ, са Лазаромъ Гребляновићемъ, Николомъ Алтоманомъ, *Жаркомъ*, Богданомъ, Момчиломъ Деномъ или Влашићемъ, Бранкомъ Младеновимъ, Синишомъ братомъ цара Стефана и нѣговымъ синовима Дукомъ и Стефаномъ, и са *Деаномъ и овога синовима Драгашемъ и Константиномъ*, онъ раздели съ ньима заєдно царство Уроша, свога господара“.[1]) По овой дакле повести Лукаріевой, синови Деанови были су Драгашъ и Константинъ, а не Жарко. Име овога стои одъ ньихъ далеко разставлѣно, и тиме повестникъ као да дає разумети, да нема ништа обште између ньихъ. Далѣ г. Суботићъ пева єдногъ

„Кнеза Жарка исподъ Дубровника“[2]) а на тогъ се нешто туже цару Урошу и Дубровчани у споменицима (Monum. Serb. CLVIII). На последку, по Орбину и Дюканжу удає се за єдногъ *Жарка Мерешића* Теодора, сестра Драгаша и Константина.

---

[1]) Annalli di Ragusa, 107.

[2]) Краль Дечанскій, V. 572.

Деановићахъ по Лукарію. У ствари дакле излази то као найвероятніє, да є свуда єданъ истый овай последньій Жарко, и да га єдни праве одъ зета синомъ Деановимъ; други, то Ханкокондилу, смешую у єдну особу са самимъ Деаномъ; а г. Суботићъ испевао га найпосле као оца Деанова и царице Єлене!

Ипакъ г. Суботићъ ніє безместно испуніо нѣно родословіє по Зерзевскомъ преданію єднимъ посреднимъ коленомъ између нѣ и старога Новака Гребострека. Нѣнъ отацъ быо є заиста друго лице, само изъ споменика одкрива се подъ другимъ и познатіимъ именомъ. Доцніє засведочить ће се ясно, да є осимъ Александра и Деана нѣнъ братъ быо и деспотъ *Оливеръ*, и да є она имала єдну млађу сестру *Теодору*. Гробный пакъ надписъ Драгинѣ Витославе у Дечанима (Monum. Serb. CLXXIV) каже намъ, да є ова была дьщи Оуглеше Ненадиќа и сестричина Оливере деспота. И овай Углѣша безъ сумнѣ є братъ Вукашиновъ, и ако се овде презива *Ненадићемъ:* еръ ньихово познатіє презиме *Мрнячевића* вероятніє долази имъ одъ ньиховогъ родногъ села Мрнявча, чего ради и зовахуся Мрнявчевиќи, вели нарочито летописацъ Троношкій. *) Иначе *деспотъ* Оливеръ, *севастократоръ* Деанъ, а особито *царъ* Александеръ и *царица* Єлена небы сигурно удали были свою сестру за каквогъ другогъ Углѣшу, нижегъ и незнатніегъ човека одъ Углѣше *кесара* и доцніє *деспота*, брата Вукашинова. За доказъ да є овай истый Углѣша быо нашеногъ Душановъ, служи важность и узвишенѣ, до кога су се Мрнявчевићи были попели у царству нѣговомъ, а уедно изяснява и пометанѣ, у кое Троношкій летописацъ пада, смешуюћи ньихъ са браћомъ царице Єлене. Но мати Драгинѣ Витославе, а жена

---

*) Гласникъ V, 69.

Углѣшина, доцніє монахиня подъ именомъ *Єфиміє*, каже се сама на Хилендарской завеси, да є была **дьщи господина ми кесара Воихне лежащаго ѕдѣ, нѣкогда же деспотица.** Дакле *Воихна*, а не епоскій *Жарко*, морао є быти правый отацъ и свію другихъ особа, кое бы се доказале као браћа или као сестре ове Єфиміє. За *Оливера* то већъ каже истый гробный надписъ нѣне кћери, називаюћи ову **сестрнчна Оливере деспота;** за *Лютицу Богдана* навесть ћемо далѣ сведочанство Кантакузена, да є быо братъ Оливеру; Оливеръ, по Епирской Хроники, братъ *Александру* и *Єлени;* а ово двоє, опетъ по Кантакузену, братъ и сестра, и имаю іошъ єдну сестру, коя є по єдномъ **помѣнникѹ Ѳеѡдора сестра царнчина** (Єленина), а после вероятно ова иста *Єфимія монахиня.* Садъ да бы се противъ свію овихъ сведочанства кесару Воихни могло одрицати очинство надъ свомъ овомъ децомъ, морало бы се предпоставити, да су му само нека была рођена деца, а нека пасторци, о чему нема нигде никаква спомена. Што се далѣ тиче родословія, по комъ бы онъ быо синъ Гребострековъ, а іошъ и *Деанъ* нѣговъ синъ, то бы истина почивало само на епосу г. Суботића и Зерзевскомъ преданію; али кадъ ова сведочанства *за Деана* самъ Душанъ изблиза потврђуе, називаюћи Деана *своимъ братомъ* сигурно зато, што му є братъ женинъ быо, онда се могу и у осталомъ за врло вероятна сматрати. Ову вероятность осимъ тога подкреплюе и прилично предпоставлянѣ, да Душанъ, чинећи изборъ жене у домаћой кћери и срађаюћи се са єдномъ поданичкомъ фамиліомъ, морао є назити баремъ да та буде одъ найзнатніега рода: а Новакъ Гребострекъ быо є не само воєвода, кои є Србско име и оруж'є подъ нѣговымъ предцима найдалѣ пронео и прославіо, него до онда могло се є валяда іошъ живлѣ памтити и нѣгово порекло одъ Хумске лозе старихъ Бело-Срб-

скихъ династа по крви и Комненско по матери. кадъ се о томе іошъ и до данасъ нешто памти око Требиня. Напоследку, колико изъ исторіє и изъ нашихъ летописа и споменика знамо, Душанъ є за своє владе раздао достоянства *деспота* само двоици: *Оливеру* и своме брату *Синиши*; *севастократора* само *Деану*; и *кесара* само *Воихни*. *Прелюбу* и некомъ *Грегуру*. И као што є онъ установлѣнѣ овихъ достоянства одъ Византійскогъ двора узайміо, а кодъ овога обичай быо такова само найближимъ сродницима царева раздавати, и Душанъ є сигурно, поделивши ихъ горнѣимъ лицама, тимъ самимъ назначіо, да су му ова была найближи сродници нѣгови или нѣгове жене.

По хрисовулу изданомъ манастиру Хилендару одъ краля Милутина (између 1293 — 1302 год. Monum. Serb. LXII.) Воихна быо є кнеꙁь іошъ у ово доба и кнежина, као што се види, была му старо Хвостно, прва постойбина данашнѣихъ Комненовића по г. Карано-Тврдковићу. Но нѣга краль назначує съ кућомъ намештена не у Ђаковици, него на изворима Лима, око високогъ єзера *Плава*, где се и данасъ налази єдно место истогъ имена. Воихнино село звало се онда Досоүгиє, и краль га покланя Хилендару сь ꙁасєлними и многобройнымъ класима, међу коє, што є чудновато, брои и кнеꙁа сь дѣтию, и єдногъ моү ꙁета Прьвослава, но за кимъ є тада вероятніє могла быти каква нѣгова сестра него кћи. Чудновато су значећа такође и имена овихъ данашнѣихъ места у округу єзера Плава: *Ливеровићи* у жупи Никшићской; *Гусинѣ* на глави Лима више єзера Плава; *Мусићи* мало далѣ у *Климентама*: *Мартиновићъ* на самомъ єзеру; и *Мартинићи* више Спужа: *) єръ, као што ће се далѣ видити, другій синъ Воихнинъ Оливеръ звао се є та-

---

*) В. Карту Црне Горе одъ колонела графа Карачая.

кое и *Ливеръ;* еданъ синъ Ливеровъ Гоуснкъ; еданъ Комненовићъ изъ XV столетія *Мартинъ:* а еданъ *Мойсія* или *Муса Арбанаси* *) — сви властели опеть не далеко одъ овога края. Да ли едногласность овихъ имена ніє очевиданъ мигъ, да су се места прозвала по различнымъ гранама єднога истогъ племена, размножаваюћегъ се по дедовини и делећихъ є до на поєдина села?

Одъ датума овогъ Милутиновогъ хрисовула па до после смрти Душанове історія и споменици заборављаю савршено кнеза и кесара Воихну. Текъ подъ владомъ Урошевомъ онъ се застає као наместный управитель у Драми, помаже царици Єлени одбити єдно нападанѣ Кантакузеновогъ сина Матіє са 5000 наємне войске Турске на нѣнъ столичный градъ Серезъ, добавља овогъ узурпатора у своє руке и издає га закономъ цару Іоану Палеологу. Старый Кантакузенъ, кои є тада своє државничке грехове и лоше среће као калуђеръ у Св. Гори покаявао и епизодъ овогъ ратногъ дела свога сина описао, осветіо се Воихни за пакость, кою є овай одъ нѣга искусіо, што є могао црнѣ баремъ перомъ, кадъ ніє быо кадаръ другчіє. Могућно є, да Воихна ніє быо много светіи властелъ Србскій одъ свію своихъ савременика; али да бы онъ дотле быо опакъ и човекъ, и отацъ и државникъ Србскій, да є самъ, као што га Кантакузенъ обтерећава, намамљивао Матею на освоєнѣ Сереза са обећаванѣмъ да ће му и градъ и саму

*) „I povede od Dibre viteza.
Od starine plemića i kneza.
Po imenu Mojsiu vojvodu,
Serbski, pobre, Musu Arbanasa."
Овай Мойсія или Муса быо є еданъ Аранпцкій Комнен-Големовићъ и братучедъ жене Скендербегове. А Качићъ га тако пева међу войводама Скендербеговымъ. — Ugod. Razg. 199. u Beču 1836.

Єлену, свою кћерь и царицу, заєдно са свыма нѣнымъ сокровиштима издати, а помагати да преотме натрагъ и све дотле одъ Срба освоєне Грчке землѣ, и то безъ другогъ рачуна, осимъ веће привржености къ єдномъ Грчкомъ узурпатору него своіой отачбини и найприсніємъ роду — исторія є, кою є могао написати само єданъ до крайности озлоєђенъ непріятель, а безсиланъ осветити се другчіє осимъ ованомъ клеветомъ, вероятно онда наменѣномъ да се до Србіє разгласи, и тамо поверує и шкоди противнику.

По Енгелу овай последньій споменъ о Воихни долазіо бы око 1360, а по г. Шафараку 1357 године*. Кадъ є умрьо незна се, єрь кћи му Ефимія монахиня каже (у своме запису на Хилендарской завеси) само да му є тамо гробъ. Но нѣнъ мужъ, деспотъ Углѣша, быо є наследникъ тасту у области Драме, Сереза и околнымъ пределима до Солуна, као што акти одъ нѣга издани показую, између 1363 и 1371 год. (Monum Serb. CLII. — CLXXI.). Одавде види се дакле, да є Воихна можда мало пре 1363 год. преминуо. По овомъ примеру врло вероятно и Жарко Мерешићъ начиніо се є наследникомъ баремъ у єдномъ краю области свога таста Деана, те є то могао быти узрокъ, што є Халкокондилъ у своє време само нѣга у памети имао, а доцніи узимали га и за сина Деановогъ.

ВОИХНОВИ КОМНЕНИ - ГОЛЕМОВИЋИ IV.

1. СЕВАСТОКРАТОРЪ ДЕАНЪ И ДЕАНОВИЋИ.

Као што у преданію казнацъ Балдовинъ устрелює Деанову сестру одма после нѣногъ венчаня са Душаномъ, тако и у епосу г. Суботића Жарко (Воихна) гине на Бугарской границы іошъ при

*) Гласникъ V. 300.

ступаню Дечанскога на престолъ, а Деанъ се самъ пробада мачемъ одъ жалости и покаянія, што є изъ безместне освете своіомъ рукомъ убіо Дечанскога, кадъ га овай издишући уверава, да онъ ніє быо узрокъ смрти ни нѣговогъ деда, ни оца, ни сестре. Но известно є, да су све три ове смрти само епоске. О Жарку Воихни знамо већъ напредъ да є живіо до 1363 године; царица *Єлена* (по епосу *Анђелія*) зна се да є задуго преживила Душана, и скончала се као монахиня подъ именомъ *Євгеніє* текъ 7 новембра 1371 године; а Деанъ долази у споменицима одъ год. 1333 — 1365 (Monum. Serb. LXXXVIII. CXXV. CLI. CLIII.), и по горнѣмъ сведочанству Лукаріевомъ налазіо бы се быо у животу такође после смрти Урошеве.

За владе Душанове онъ є имао не првогъ него другогъ степена достоянство *севастократора*, и текъ подъ Урошемъ мора быти да є постао *деспотъ*, као што га титулира єданъ *поменикъ* скоро нађенъ у некой цркви око Команова (старогъ *Жеглигова*) у пределима горнѣ Македоніє, где є онъ господовао. Ову титулу наследили су после и синови му *Драгашъ* и *Константинъ*, кои съ матеромъ *Евдокіомъ* „*царицомъ сръбскомъ*" долазе у споменицима одъ год. 1377 — 1395 (Monum. CLXXVIII. CLXXIX. CLXXX. CLXXXII. CXCIII. CXCIX. CCXII. CCXIII. CCXIV.). Г. Майкову чини се „*ясно*", да се є ова госпођа називала „*царицомъ*" зато, што є была „*кесарица* или жена коєга Душанова кесара"; *) али ће пре быти истина, да є она была каква Византійска принцеза, и да нѣна титула „*царице*" у нашимъ споменицима незначи ништа друго, до преводъ и употреблявањѣ Грчке *βασιλὶς* (*царица* а и *царевна* у Рускомъ значеню), кою су ове принцезе себи задржавале макаръ за кога да су

---

*) Истор. Срб. народа, 83.

были удате. То дѣиствително сведочи примеръ єдне етрве ове исте *„царице“* Евдокіє, коя є такође за єдногъ Србскогъ деспота была удата, па се опетъ у Грчкимъ летописима и споменицима титулирала *„ἡ πανευτυχεστάτη βασίλισα (Ἄννα) Μαρία ἡ Λυβερίνα.*

После смрти Урошеве Драгашъ и Константинъ ушли су са своима деловима одъ нѣговогъ царства у *Sonderbund* кратко-временогъ кралѣвства Вукашиновогъ. Но поразъ на Марици (1371) учиніо є и нѣихъ заєдно съ Кралѣвићемъ Маркомъ вазалима и слугама Султана. Халкокондилъ фали особито Драгаша као мужа превасходећа своє савременике у ратномъ искуству, а неуступаюћа ни єдномъ и у свакой другой врлини. Онъ є, вели, ратуюћи съ Арбанасима и Бугарима не мале области одъ нѣихъ одтргао и присаєдиніо своіой држави, кою после смрти остави брату Константину.[1] Но г. Майковъ предпоставля, да є Драгашъ то учиніо бьо іошъ за живота, покалуђеривши се подъ именомъ *Димитрія* у Св. Гори, где су они по сведочанству споменика многе задужбине чинили.[2] — Ово име *Драгаша* (или такође *Драгоша*) изъ споменика види се да су носили єднако оба брата, и старіи додавао себи друго *Іоанъ*, а млађій *Константинъ*. Обоицу певаю народне песме подъ именомъ *„Драгіє войводе“* и *„бега Костадина“*.[3] Као што є напредъ казано, они су имали єдну сестру *Теодору*, коя є найпре была удата за *Жарка Мерешика*, а после за Зетскога Ђурђа Балшића.[4]

Єдна кћи Константинова *Єлена* постала є друга царица одъ нѣиховога племена[5]) поводомъ, кои

1) L. II. 81.
2) Ист. Срб. народа 91.
3) Вук. II. 355. 450.
4) Familiae Dalmat. 345.
5) Трећа и четврта были су кћи и сестра Бугарскогъ цара

овако доставляю историци. Султанъ Баязетъ, после своихъ шумнихъ победа на Никополю и *раззія* по Славоніи и по Босни (1393), одмарао се є неко време у Серезу, пріймаюћи подвореня христіянскихъ владалаца Балканскогъ полуострова, кои су тада већъ сви были нѣгови вазали. Ту су се єданпутъ кодъ нѣга стекли были царъ Мануилъ Палеологъ, нѣговъ братъ Теодоръ, нашъ деспотъ високій Стефанъ са Константиномъ Драгашемъ, и некій Павле Мамасъ, господаръ одъ Епидавра или Монембазіє у Пелопонезу. Овай Павле окриви предъ Баязетомъ Теодора брата Мануилова, да му є на силу преотео нѣговъ главный градъ; и султанъ већъ одавно пизменъ на Палеологе, буде іоштъ овомъ тужбомъ тако разяренъ, да є хотео самъ собственомъ рукомъ главу одсећи Теодору, па као умеріо се и оставіо овай посао свомъ везиру Али-паши, кои га є доцніє и извршіо, а за тада Теодора спасу дарови. Но одъ целогъ тогъ позорія згрозе се тако Мануилъ и Константинъ Драгашъ, да єданъ другомъ зададу веру, невраћати се нигда више на Порту султанову. У залогъ ове вере Константинъ обећа свою кћерь за супругу цару Византійскомъ, и завереници се тако разиђу дома, Константинъ у свою државу на Вардару, Теодоръ у Пелопонесъ, а Мануилъ у Цариградъ. *)

По Дюканжу удадба Єлене Драгашеве за Мануила предходила бы на близу, а не последовала битку Никопольску; и истый аукторъ на другомъ месту извештава, да є она своіъ мужа преживила на 25 година. „умрла 13 Марта 1450 године и саранћна была до нѣга у єдну гробницу, а мало пре

Шишмана, сина Александрова, за Андроникомъ Палеологомъ и Муратомъ I.

*) Hammer, histoire de l'empire Ottoman, I. 107.

смрти покалуђерила се подъ именомъ *Хипомене*. одакле дознае се, вели. да є надгробно слово царици Хиномени. кое приписую аукторy Ђорђу Гемисту Плетону, сачинѣно было на честь овой царици". На єдномъ изображеню у рукописной кньиги садржавајућой списе Діонисія Ареопагита. кою є царъ Мануилъ по свомъ посланику Мануилу Хрисолори на даръ послао манастиру св. Діонисія у Францускoй. где се є у време Дюканжево іошъ чувала. — стои надъ нѣномъ главомъ овай надписъ: *Ἑλένη ἐν Χῶ τῷ Θῷ πιστὴ Αὐγοῦστα καὶ Αὐτοκρατόρισσα Ῥωμαίων ἡ Παλαιολογῖνα.* [1]) Нѣну децу. сигурно по нѣной народности. звали су Византинци *Сервопулима* (Србчићима); а нѣинъ четвртый сынъ Константинъ Палеологъ VII. несрећный и последный царъ у Христіянскомъ Цариграду. презивао се іошъ и *Константинъ Драгашъ (Κωνσταντῖνος ὁ ἐπίκλην Δράγασις)* по имену своrъ матернѣгъ деда. [2])

Овай. Константинъ Драгашъ Деановићъ. ніє се могао ништа помоћи заверомъ Серезкомъ. да се исподъ сузеренства Баязетовогъ одтргне. Онъ га є не за дуго после опетъ морао служити као вазалъ у рату Влашкомъ противъ Мирчета воєводе, и историци кажу да є тамо погинуо на Ровинама заедно съ Маркомъ Кралѣвићемъ. [3]) Некажу ништа. да ли є одъ нѣга или одъ брата му Іована Драгаша и каквогъ мужкогъ потомства остало. Само у напредъ наведеномъ *поменику*. одъ кога намъ є г. Верковићъ преписъ донео. [4]) стоє єдно за другимъ побележена ова имена. изъ коихъ се

---

1) Fam. Byzant. et Dalm. 243. 345.

2) Халкокона. L. VI. 318.

3) Єданъ Хилендарскій записъ (Monum. CCXIV.) каже само: **Мѣсеца Маїа ꙁ҃і. (17. дьнь. год. 1396). прѣстави се Констандїнь Драгашь.**

4) Изъ Пчинскогъ манастира св. Прохора кодъ Вранѣ.

(осимъ неколико) ништа поуздано неможе заклю-
чити, коя и докле єдной фамиліи принадлеже:

Помѣни господи благоучьстивую господоу:

Раба божїа	— Ѡливѣра: деспота.
	— Демна: деспота.
ӡ. с.	— Єфросинѹ: Катакѹӡинѹ.
деспотица.	— Єудоӿїю.
	— Влькослава.
Воевода Блъгарски.	— Драгаша.
	— Константина.
Бановикь	— Степана.
Сата воевода.	— Ѳеѡдороу
Олѹра воеводе. Влах.	— Владислава.
Владислава:	— Тѡдора.
	— Гюроу.
Челниковики.	— Іѡанна.
	— Єлѣноу.
	— Тодороу.
	— Мароу.
	— Шанна.
Жѹпана	— Радоула.
	— Тодорѹ.
	— Тошоу.
	— Стѣфана.
	— Їѡанна
	— Николоу: Кратова.
	— Ивана.
	— Богдана.
	— Ивчета.
	— Єтепана.
	— Гоурга.
	— Їѡанна.
	— Раю.
	— Дьинцоу.
	— Богосавоу.
	— Єленоу.
	— Єриноу.

Но на сто година одъ прилике после освоєня Цариграда явля се у Савою єдна емигрантска фамилія одтуда подъ именомъ *Драгаша* или *Драга-Комнена* (Drago-Comnenus, Dragne Comnène) коя много вероятно може быти какво потомство овихъ истихъ нашихъ Драгаша на Вардару. Пошто є већъ и Константинъ у Влашкой бьо погинуо, ньихова кућа у Жеглигову морала се є сигурно коначно угасити, и они разбеђи по родбини, а найпрече у Цариградъ къ своіой сестри царици Єлени. ако коя одъ горньихъ имена казую нђну брађу или сестре. „Првый одъ овихъ Драгаша-Комнена, вели Дюканжъ.*) настаніо се є у Савою некій „*Алексіє Драгашъ - Комненъ*, пореклом изъ Пере или Галате Цариградске. кои у своимъ младымъ годинама, тражећи слободніегъ воздуха и закриля човечніє владе, дође у дворъ Емануила Филиберта дуке Дофинскога, и Маргарете Французке нђгове супруге. где найпре буде пріймлђнъ међу почестне паже. а после међу пехарнике дукове. Ту доспевши до зреліихъ година, радо ползує се приликомъ врбованя, коє Венеціяни тада чиняху спремаюћи се за ратъ противъ Турака. и придружи се єдной чети племића изъ Грчкихъ страна, добивши одъ истога дуке єдну препоруку на Млетачкій сенатъ; а одъ овога одма налогъ Якову Фоскарину, команданту флоте. да Алексія прими и одликує не само као племића одъ знатнога рода. него и као човека полезна республици. око кога се доціє не малый брой Грка и Арбанаса може сакупити. Алексіє одликує се тако у овомъ рату. да Фоскаринъ у свомъ известію сяйно похвали кодъ дужда нђгово витежство и славна дела; а затимъ изда му се у Задру 22 Мая 1573 год. и явна диплома као сведочанство нђговихъ воєнихъ заслуга. У исто време Макаріє. митрополитъ Малвасійскій.

*) Fam. Byzant. et Dalmat. 199.

кои є тада пребывао у Корфу, изда Алексію такођє єдно сведочанство на ново-Гречкомъ єзику о племенитости нѣгове фамиліє и пореклу одъ царског Комненскогъ рода. После овогъ рата Алексіє врати се у Савой, и одатле пређе у Авиньонъ, где добіє чинъ стегоноше (vexilliferi) у коњаништву подъ графомъ Вилакларескимъ, военачелникомъ папе Григорія XIII. Међу тимъ кадъ се Хайнрихъ III. Француск̂ій краль врати изъ Польске и дође у Туринъ, истый графъ Вилакларескій и Єрменскій кардиналъ, кои тада быяше папинъ легатъ у Авиньону, пошлю Алексія кралю, да му честита ступлѣнѣ на престолъ. И онъ испуни тако одлично ово посланство, да га Катарина Медицисъ, Французка краљица, са саизволѣнѣмъ дуке Савойскога призове у Французку и намести за редовнога племића кодъ сына Анжуйскогъ дуке, одъ кога добіє на то дипломе одъ 1. Юнія 1575 год. Кадъ дука затимъ оде у Енглезку и после у Белгію, произведе Алексія за команданта коњичке легіє, издавши му и на тай чинъ диплому изъ Лондона 23 Дек. 1581. После нѣгове смрти Алексіє, кои є служіо нову отачбину чувајући свою веру, нађе се уплетенъ у грађанске ратове Французке на страни онихъ партая, коє подъ особитимъ именомъ „*Католика*" противу кралѣвскихъ борраху се, и у тымъ ратовима обављао є найпочестніє службе. Тако одъ Медуанскогъ дуке буде поставлѣнъ найпре за губернатора варонии и града Бернардескогъ съ дипломомъ одъ 21 Мая 1589 год. После га истый дука наименуе управителѣмъ области *Perticensis Goueti* съ дипломомъ одъ 29. Окт. 1590. и другомъ одъ 26 Апр. 1592 потврди као команданта гарнизона у войсци Францускогъ маршала Клаудія Шартранскогъ. У овой години Алексіє Комненъ ожени се Діонисіомъ d' Harqueville, господичномъ изъ племените и старе куће у Нормандія.

„Пошто се затимъ грађански ратови стишаю, пређе у службу дома Савойскога, т. є. Хайнрика дуке Немосинскогъ, кои га 1600 год. пошлѣ къ Дофинскомъ дуки, да уговори женитбу нѣгову са кћерю овога дуке, коя му є была обећана. Али ови преговори остану безъ следства, те га Хайнрикъ позове натрагъ, и онъ после у служби истога дома умре 23 Януара 1619 год. у 66 год. старости, и саранѣнъ буде у цркви св. Стевана, званой *Традомъ* (Gradum), или по другима, *црквомъ Грчкомъ*. Тестаментъ нѣговъ написанъ 1614 год. починяо се овако: *Je Alexis Dragne extrait des Comnene (я Алексіє Драгашъ, поколенѣмъ Комненъ* и т. д.)." Одъ свога брака са Діонисіомъ имао є у Марту 1603 год. единца сина: *Емануила Комнена*, кои збогъ дуела са некимъ племићемъ одъ дома Немосинскогъ дуке, морадне бежати у Француску, но после се опетъ врати и ожени *Катариномъ Луизомъ*, кћерю Ђорђа Лудвига Рунефорскогъ, дуковогъ саветника и благайника, а удовицомъ Бертранда Сеннела, барона *de la Serra* и кавалѣра *Annunciatae*. Умръо є у Юлію год. 1639, оставивши по себи неколико деце, одъ кое знани су: *Іоанъ-Константинъ Комненъ*, обоихъ права докторъ, деканъ цркве колегіялне камере, и главный елеимосинаръ Савойске кавалеріє до 1673 год; био є такође прилично посвећенъ у кньижевность.

Іоанъ-Антоніє Комненъ, кавалѣръ и стегоноша у Савойскомъ коньиштву; ступіо є у бракъ у Юлію год. 1639 са *Францескомъ Ранйномъ* (съ коіомъ є родіо: *Петра-Алексія Комнена* 29 Юнія 1661, и *Ану Комненію* 1660). *Клаудіє Комненъ*, и *Теодора Комненія*, удата 1651 за *Петра de Fugier*, господара *de la Maison forte du Vergier*, близу кастела *de Barraux* у Дофинеи.

Du Cange напоследку додає, да є ова фамилія имала за свой грбъ *„златногъ орла двоглавогъ на*

црвеномъ штиту." — заметна истоветность са грбомъ ниже долазећихъ *Оливеровићъ Воихнића* и доцніихъ Зетскихъ *Црноевића*, за кое и иначе доста наговештеня има, да су были едно исто племе. – Одъ Савойскяхъ Комненовића каже се іошъ, да е на концу прошлогъ столетія у Шамбери умръо некій *Іосифъ Комненъ*, а еданъ нѣговъ сынъ настаніо се у Французкой, и то да су последньи потомци горнѣгъ у Савою првогъ *Алексія Комнена*. *) Една госпоя, коя іошъ живи у Версалю и зове се *Елена Комненія (Helene de Comnene)*, може быти такође да е одъ исте фимиліе.

2. АЛЕКСАНДЕРЪ ЦАРЪ БУГАРСКІЙ И НѢГОВА ДИНАСТІЯ.

Ако горе помештена преданія и нашъ летописацъ Троношкій право погађаю, да е севастократоръ Деанъ быо унукъ Новака Гребострека, а царица Елена нѣгова сестра, то бы овде было место навести доказе аутентичніе, да е онъ имао іошъ три брата: Бугарскогъ цара *Александра*, Србскогъ деспота у Албаніи *Іована-Оливера-Комнена*, *Богдана* у Македоніи, и іошъ едну сестру *Теодору*, удату после смрти Душанове за Углѣшу Мрнявчевића.

Што се тиче сродства Александровогъ са Бугарскомъ династіомъ *Страшимировића*, кои су съ нашимъ кралѣвима Милутиномъ и Дечанскимъ несрећне ратове водили, навели смо већъ у првомъ делу овога чланка неке основе, по коима бы се то сродство пређе имало сматрати као са женске стране, него ли по племену. Само новоизданый еданъ изворъ нашъ и исправніи преводъ Грчке речи *ἀδελφιδοῦς*, у свези са Зерзевскимъ преданіемъ, обарају хипотезу тамо изражену, да бы Милутиновъ великій воевода *Драгошъ*, на место Но-

*) Diction. de la Convers. rubr. Comnène.

вака Гребострека. быо дедъ Александровъ и нѣгове браће и сестара, а ови по кћери тога Драгаша у сродству са Бугарскимъ Страшимировићима.

Ἀδελφιδοῦς новіи коментантори разумели су точніе у смислу нашихъ речій *сестрићъ*, *братићъ* и *нећакъ*, т. е. сестри дете сестрино или братово, или брату сестрино. Тако н. п. Кантакузенъ и каже за Душана, да е *ἀδελφιδοῦς (братићъ)* Неди, Милутиновой кћери и Бугарской царици, а она нѣму *θεία (тетка)*, и опетъ употреблява исте речи *ἀδελφιδοῦς* и *θεῖος* за одношае сродства између Александра и Бугарскогъ цара *Михаила* и брата му *Белауроса*. [1]) Осимъ овогъ изясненя на последку и нашъ летописацъ *мнихъ Глигоріе Замблакъ* овако изражава исте одношае сродства између речениxъ династа: **и того Михаила късъмше мрътвое** (на боишту кодъ Землянa 1330 године) **и подобающа о немь съвръшивше, обычними вь еже прѣоудоклюватн хстроивше мрьткаго. и Алеѯандра, того н е т ї а, цара поставльше, вь свою ѿтъяоучнше се.** [2])

Овай Григоріе Замблакъ, по бележкама нѣговогъ животописа одъ г. Даничића, *родіо се е у Бугарской*, быо игуманъ у Дечанима око *1400 а умрѣо 1418 године* сигурно у *великой старости*, кадъ се за нѣга каже, да е толико странствовао по Св. Гори, Србіи, Молдавіи и Русіи, где е напоследку митрополитъ и знаменитъ човекъ постао. У свомъ

---

1) *Ἦν γὰρ δὴ αὐτοὺς προσκεκλημένος ἐπὶ Μπελαοῦρον τὸν θεῖον* — „п о з в а о и х ъ е б ы о (Александеръ Ските) противъ своiгъ у я к а Б е л а - У р о с а;“ *ἐκεῖνοι δὲ . . . . . τὸν ἀδελφιδοῦν τοῦ προβεβασιλευκότος Μιχαὴλ, Ἀλέξανδρον τὸν Στρεντζιμήρου ἀπέδειξαν βασιλέα ἑαυτῶν* — „Illi . . . Alexandrum Strazimero et M i c h a e l i s s o r o r e n a t u m, regem sibi legunt“ — „они (Бугари) . . . . . изберу себи за цара Александра, н е ћ а к а (или с е с т р н ћ а) преѓашнѣгъ цара Михаила.“ II. 26. 27.

2) **Житие Стефана Оурошa г. сьписано Григориемь Мнихомь**, Гласникъ XI. 74. — 75.

детинству дакле онъ є морао быти и савременикъ и поданикъ Бугарскогъ цара Александра. слѣдователно найдостоверніи сведокъ у ономе. што каже за одношає сродства између овога цара и нѣговогъ предшественика. Они нису были дакле никакви сродници *по крви.* него Михаилъ Александру само *ункъ.* Оба су морали имати *по крви* друго порекло. и што се тиче Александра. изъ Халкондила разумева се. да є онъ до битке кодъ Землянa живіо у Србіи. и Дечанскій. вели, водіо га є са собомъ у овай истый бой противъ Бугара. *) Далѣ наша царица *Єлена,* по ясномъ сведочанству Кантакузеновомъ нѣгова сестра. была є по Тронoшкомъ летопису Србкиня и домаћа властеличићка, само не сестра Вукашинова. него *Оливерова* и *Богданова,* као што ће достоверна сведочанства ниже долазећа истогъ летописца поправити. Ова остала нѣна и Александрова браћа были су опетъ први достоянственици Србски подъ Душаномъ и у Србіи намештени: дакле и Александеръ мора быти съ нѣима заедно пореклом *Србинъ:* и почемъ Оливерови наследници и потомци у средньой Албаніи доцніє зову се *Комнени-Големовићи.* то є ово. и ако посредно, опетъ ясно назначенѣ. коє имъ свыма казує родъ и племе. Као што и народно преданіє гласи, они су сви заедно са *Деаномъ Воиновић Комнени-Големовићи.* и Кантакузенъ очевидно се є помео. дајући за оца Александру Михаиловогъ оца *Страшимира,* кои му є быо само *дедъ по матери.*

Связа ове фамиліє Бугарске съ нашомъ исторіомъ позната є. *Страшимиръ.* или по нашимъ летописима *Шишманъ.* при честымъ превратима и меняню династія у Бугарской по угашеню лозе *Асенске.* управляо є доста самовольно Видинскомъ

*) *Ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τοῦ Μιχαήλου ἀδελφιδοῦν, Ἀλέξανδρον* — „водећи са собомъ Михаиловогъ сестрића Александра." I. 22.

област̂у Бугарскога царства съ титуломъ деспота. Предузевши на свой рачунъ, при концу XIII. столѣтія, єдно насилничко упаданѣ у Србію, буде одъ нашегъ краля Милутина победоносно изагнатъ, и краль самъ оваако приповеда како є далѣ съ нъиме посао свршіо: „Тогда идохомъ, вели, до града Бдына. Сей же пріємъ дрѣва преходить рѣкоу глаголемую Дунавь. Єго же всю дрьжавоу пріємь восхотѣ кралєвство ми вся жилища разорити и градъ, вь немьже дворь єго бѣше, вь конець ськрушити. Сейже рабски молится яко єдинь оть меншихь моихь, обѣщая *во всемь послушаніи быти кралєвствуми.*" Краль хтене да сметвомъ овога *послушанія* буду више брачнихъ свеза. „Кралєвство ми, вели, потврьдихъ и заповѣдахъ моего велможи великаго жупана *Драгаши* дщерь себѣ взети вь женy. Се же и бысть. По сихь вдахъ дщерь свою за сына єго *Михаила.*" [1])

Ако не у истой прилици, а оно може быти доцніє, системъ овихъ сметва имала є допунити іошъ и женитба *Воигне Гребостреквовогъ* са єдномъ *кћерю Шишмановомъ*, а сестромъ Михаиловомъ. Иначе изъ нашегъ Троношкогъ летописца можемо разумевати, да су Шишманъ и Новакъ Гребострекъ доцніє были ратни другови, еръ є, вели, и Шишманъ (сигурно по обвезаности свогъ *послушанія* Милутину), участвовао у експедиціяма Србскимъ противъ Турака и Каталонаца у Грчкой, [2]) кое є Новакъ Гребострекъ командовао; и тымъ прилякама найвероятніє су се два друга и спріятельила.

Другій епизодъ у нашой исторіи прави Михаилъ Шишмановъ или Страцимировъ, одтеруюћи (пошто є на престолъ Бугарскій попео се у 1323 год.) свою прву жену съ децомъ, Милутинову кћерь *Неду*, и узимаюћи *Теодору*, удовицу свогъ пред-

---

[1]) Григоров. путешествіе по Европ. Турціи, 44.

[2]) Гласникъ V. 59.

шественика Светослава, сестру млађегъ Андроника Цариградскогъ. Последица буде нѣговъ ратъ са Дечанскимъ и битка кодъ Землянa 1330 год., у коіой Михаилъ круну и животъ изгуби, а наскоро затимъ тако прође и сва нѣгова династія. На победоносно ступанѣ Дечанскога у Бугарску после ове битке, Бугари да бы ублажили нѣговъ гнѣвъ и спасли свою независность у погибели, отерају одма Теодору съ нѣномъ децомъ у Цариградъ, а одъ нашегъ краля запросе, да имъ поврати нъиховy прву царицу Неду съ Михаиловомъ децомъ одъ нѣ, и *Шишмана* найстаріега за цара постави. Тако приповедаю Византинци у доставляню овихъ догађая можда достоверніи сведоци, него нашъ преосвештеный летописацъ, кога є єдно патріотично пристрастіє могло побуђивати да каже у славу и похвалу великодушія свога краля: како су Бугари тада „*въ велицѣй скорби и печали*“ нѣму се безусловно подчинявали у овомъ смислу: „Се бо царство Болгарскоє и вся держава его и грады и имѣніе, и вся слава ихъ и богатство днесъ да єсть въ руцѣ твоей. Отселѣ Сербское кралевство и царство Болгарскоє въ едино суще совокупленіе, и миръ будетъ;“ — а онъ као изъ великодушія одговоріо имъ: „нехощу вамъ сотворити ни единыя злобы. Но се вмѣсто мене буди вамъ, яко даю царя вамъ возлюбленнаго сына сестры моея, да есть вамъ господинъ и царь; якоже и отецъ его Михаилъ царь, такожде буди вамъ сынъ его господинъ и царь, *Стефанъ царь.*“ *)

За доказъ да є было погађаня служи известіє истогъ преосвештеногъ летописца и на истомъ месту, да є Дечанскій ипакъ ову милость Бугарима испуніо съ некимъ ємствима и предосторожностима. „И посла къ ней, вели (съ Недомъ у Бугарску), едини отъ велможъ своихъ, съ нѣкоторою

*) Ранѣъ, кн. VII. гл. XI § 36.

частію войска своего въ помощь ея." А Византинци кажу, да є онъ просбу Бугара уважіо само подъ нарочитимъ условіємъ, да они пріиме Александра, кога є онъ са собомъ водіо, за управителя царства и тутора Шишману до пунолѣтности нѣгове. И Александеръ сигурно быо є поглавитый Стефановъ *„велможъ"*, кои є ову окупаціону войску Србску у Бугарску одвео и надъ ньомъ врховно заповедништво имао.

Све ово слаже се савршено и съ приповеданѣмъ Лукарієвимъ, како су после Бугари сматрали Александра као єдногъ Србскогъ губернатора и сасвимъ странца међу ньима, што такође нѣгово Србско порекло потврђує. Само Лукарієва повесть има се исправити у некимъ лица тичућимъ се назначеньима. Онъ є правіє одъ Раића казао, да се є найстаріи сынъ Михаиловъ и Нединъ, коме є Дечанскій допустіо наследити престолъ очевъ, звао *Шишманъ* а не *Александеръ*. Раићъ є ово последнѣ име просто самъ измисліо, и тиме Енгелу, кои є за ньимъ Србску и Бугарску исторію писао, велику забуну створіо. Погрешка Раићева произишла є одтуда, што онъ ніє ништа знао за превратъ догодившій се у Бугарской одма следеће 1331 године, кои є Александра тутора Шишмановогъ на престолъ подигао, па тако є сматрао овогъ Александра са Шишманомъ за єдну исту особу подъ именомъ првога; а Енгелъ, кои є по Византинцима обоицу точно разликовао, али опетъ и Раића слѣдіо, уобразіо є себи два Александра: єдногъ тутора а другогъ малолетника, кое име последнѣму никако непринадлежи. Єръ одъ Михаилове деце съ Недомъ знани су по имену у изворнымъ повестима само *Шишманъ* и *Іоанъ*, и првоме є (по Раићевомъ коментираню преосвештеногъ Данила) Дечанскій додао свое династично име *„Стефанъ"*, кадъ га є на престолъ очевъ поставіо. Раићева

примедба дакле, да є тай „*Стефанъ*“ собствено „називалея *Александромъ*“, само є нѣгова гола хипотеза, коя се найправіє обара Лукаріевомъ повешћу.

Но Лукари опеть погрешно казує Александра као Шишманова *уяка* или *стрица (zio)*, єрь су по горньимъ изясненьима были управо браћа одъ уяка и одъ тетке; и далѣ подмеће Теодору на место Неде, а Шишмана на место млађегъ му брата Іована, бежећа съ матеромъ по другій путъ изъ Бугарске. У осталимъ нѣгова повѣсть слаже се у главномъ съ Византійскимъ писцима и улази іошъ у подробности обширніє, кое намъ у свези съ нашимъ предаціяма доста могу изяснити узроке єдновременихъ преврата у оно доба и у Србіи и у Бугарской.

Текъ што є нарећенѣ Дечанскога тамо єдну годину траяло, Александеръ почне тако киньити Неду и своє пушиле, да се морадну наново разбећи изъ своє царевине. Шишманъ утече се Татарскомъ хану да тражи одъ нѣга помоћи противъ свогъ тутора, и кадъ неуспѣ ништа, склони се у Цариградъ; а Неда побегне съ млађимъ сыномъ Іованомъ найпре у Србію, а одавде сила іой буде опетъ бежати у Дубровникъ. Енгелъ изяснява ово треће бежанѣ нѣно съ бунама кованымъ у Србіи на Дечанскога до 1330 године: а предаціа указую іошъ ближе нете узроке и нѣномъ другомъ бежаню изъ Бугарске. Партая, коя се є после войне Бугарске око Душана почела была сакупляти, подозреванѣ нѣгово на оца, да є круну наменьивао млађемъ сыну Сињиши, и незадовольство што га ніє хотео већъ као одрасла момка женити, могло є поглавито быти подраньивано Александромъ изъ Бугарске и нѣговомъ браћомъ и родбиномъ у Србіи. Интересъ нѣговъ у томе быо є ясно овай. Налазећи се у Бугарской на првымъ степенима до престола, природно є грамзіо да се и на врхъ то-

га попенѣ. Но то му Дечанскій нипошто небы допустіо на штету свое сестре и сестрића. докле бы онъ быо краль у Србіи. а сузеренъ у Бугарской. Требало му е дакле найпре нѣга съ пута уклонити. и Душанъ самъ могао му е послужити као найглавніе орудіе. ако бы се само склоніо да учини изборъ жене у домаћой кћери. нѣговой сестри; еръ тако бы они свое интересе узаймно споили и еданъ другоме сваку помоћь у достизаню своихъ намера подносили. Душанъ бы се укрепіо едномъ моћномъ партаіомъ и изнутра и споля. да обезбѣди своя права на престолъ Србскій. а може быти и свою личность. ако е мисліо да му интриге неке противне партае. а особито нѣгове маћіе. кодъ оца заиста опасне постаю. *) А Александеръ. добиваюћи нѣга за зета. сигуранъ бы быо. да му се неће замерити. ако нареѣенѣ Дечанскога у Бугарской поквари и самъ себе прогласи царемъ: еръ као братъ нѣгове жене и пореколомъ Србинь, быо бы му и ближе сроѣенъ. и поузданіи савезникъ и зависніи вазалъ у Бугарской. него ли браћа само одъ едне полу-тетке. царевићи правогъ порекла Бугарскогъ. и кои бы се свагда морали сећати. да имь е онъ оца убіо.

Пошто су споразумеванія у овомъ смислу сигурно већъ нашла была узаймногъ одзива и мало сазревати почела, Александеръ учиніо е првый коракъ къ изврщеню протерующи Неду по другій путъ изъ Бугарске съ нѣномъ децомъ. Затимъ е слѣдовало по преданію тайно венчанѣ или макаръ обрученѣ Душаново са Еленомъ у Зерзеву; далѣ

*) Самъ се е доцніе на то овако тужіо у поговору къ своме законику: Дїаволь шьдь разсея лукавая словеса своя бѣсовская посредѣ людїи ѿчьства нашего. и скрьбия сътвориша ѿ мне родителя моего. и тако научиша его на ме. яко вьсма да не будеть имении моего ни живота. — С. Летопись 1828, IV.

съ тога нѣгова явна завађа са оцемъ; и напоследку мученичка смртъ Дечанскога у Звечану 3. Новембра 1336 године, коя отвори путъ на престолъ Душану.

По хронологіи Византинаца, Александеръ бы исту цѣль у Бугарской іошъ раніє быо постигао, т. є. одма после другогъ прогнаня Неде и нѣне деце одтуда. Но вероятніє чини се приповеданѣ Лукарієво, да є нѣга текъ Душанъ начиніо титуларнимъ царемъ подъ своимъ сузеренствомъ, а за живота и владе Дечанскога да є онъ у Бугарской іошъ єднако владао само као регентъ и наместникъ Србскій, притворно тражећи и позивајући тобожъ Неду и нѣне синове, да се врате натрагъ на оставлѣный престолъ. Повторавамо опетъ овде у подпуніємъ изводу речи Лукарієве:

„Кадъ о томе дође слухъ Александру (т. є. да є Неда съ млађимъ синомъ и изъ Србіє у Дубровникъ побегла, кое є само могло быти после смрти Дечанскога), онъ се обрати Дубровчанима са захтеванѣмъ, да поврате (царевића) и царицу натрагъ у Бугарску; а кадъ они то неучине, обрати се тада за посредство Душану. Душанъ одправи Дубровчанима єдногъ гласника (araldo, che i Serviani domandano tecchie), и закаже имъ да поврате дете и матерь држави Бугарской. Но Дубровчани, знајући да є кралю мало было стало за овомъ фамиліомъ, и да се є онъ нашао побуђенъ трагъ іой терати више молбама и досадама Александровымъ, него ли изъ каквогъ другогъ узрока, а иначе вешти будући добро се увести у милость владалаца, обдаре богато гласника и опреме га натрагъ са своимъ посланицима, кои знадну придобити на свою страну наймоћніє великаше кодъ краля тако, да Душанъ у явности истина показиваше се повелителянъ, *али исподъ руке угађаше ствари као што самъ желяше*, т. є. да нѣго-

ви пріятельи и рођаци (као што Србски кралѣви по старомъ обичаю називаху Дубровачке кнезове) остану неувређени у своіой части. *Међутимъ умре* у Дубровнику младый (Іованъ) *збогъ промене климе (?)*, а *Неда* нѣгова мати превезе се на єдномъ броду у Бриндизи и оданде у Цариградъ къ своме *(старіємъ сину Шишману)*.

„Александеръ чувши, како є Душанъ *хладно* заузимао се за нѣгову ствар, каштигує свога посланика, и покає се што самъ ніє отишао до двора (сузеренскогъ), мислећи да бы нѣгово лично присутство тамо имало болый успѣхъ. Но то є обшта погрешка людій да мисле, да бы имъ ово или оно болѣ по жельи испало, да се є ствар другчіє радила. Бугари, кои быяху навикнути окружавати своєга цара, лишени садъ (оба царевића *), зловольно подношаху своє тадашнѣ станѣ; єръ одкако быяше погинуо Михаилъ (ньиховъ) отацъ, кои є свакога одъ ньихъ обогатіо, чиняше имъ се да су осуђени само, да се покоравају *сасвимъ туђинскимъ Србскимъ управительима* (per servir a stranissimi governatori serviani).

„Примећуюћи то Александеръ, почне обртати Бугаре на свою страну, говорећи имъ да, почемъ се већъ (синови Михаилови) немогу више васкре-

*) За Шишмана, чини се, да у Бугарской дотле ніє се знало, кудъ се є део; и Александеръ вероятно већъ є међу Бугарима разглашивао, да га є съ овогъ света нестало. Текъ доцніє, око 1341 године, кадъ є чуо да є нашао прибежишта у Цариграду, изискивао га є одъ Византійскогъ двора съ претняма рата. Византинци изнайпре нису се дали тыма плашити, али є Шишманъ после морао и одатле уклањати се, и побегао у Италію къ Лудвигу одъ Тарента. Лукари, кои одъ нѣга друго лице прави, каже да га є доцніє (1372.) Александровъ синъ и наследникъ Шишманъ дао отровати преко неке нѣгове наложнице Дунаве, кадъ се є изъ Тарента до у Бугарску быо протуріо и за себе почео бунити.

нути: бы ли они приволели се нѣму, и искали га одъ краля Србскогъ за свога господара? И склонивши ихъ на то лако, пошлѣ двору Србскомъ (ньихову молбу у томъ смислу) по Венцеславу магистру кавалѣріє, кога є крстіо бьо Душанъ. Овай подели заиста круну Александру, обвезавши га, да му шалѣ сваке године у име вазалства по дванаестъ ловачкихъ паса и толико соколова као врховномъ и законитомъ господару Бугарске; осимъ тога, кадъ се годъ позове на войску, да є дужанъ доћи у помоћь Србима са 12.000 коняника о своmъ трошку." [1])

Тако ова два потомка древнихъ Бело-Србскихъ владика, путемъ истина доста кривимъ али засенѣнимъ после и довольномъ славомъ, прихватише се позива, да сакупе опетъ подъ жезалъ свога племена све готово сродне народе на Балканскомъ полуострову, коє ньихови први предци негда одъ ига дивльихъ Авара ослободише, и надъ свыма вероятно, преко своихъ многихъ одветака и подъ федеративнимъ уставомъ жупанійскимъ, изнайпре и владаше, докле имъ ово царство око 680 године зарана изъ руку неотеше, па и ньихъ саме често подъ своє иго скучаваше, опетъ други Хунски роћаци одъ Урала — *Аспаруховй Бугари.* [2])

---

[1]) Annali di Ragusa. 86 — 88.

[2]) Кодъ Порфирогенита они су истина сами безименяци до Вышеслава, и немаю никакве исторіє до Властимира; но Дуклянска народна хроника, коя се очевидно на ньихъ исте односи, овако попунява Порфирогенитове празнине:

Свевладъ I, владалацъ у Гото-Славеніи (Бело-Србіи), оставля по смрти два сина: Бориса (Bris, Brus) и Строимира I (Stroil). (Анахронизми Тотиле, као трећегъ сина Свевладова; године 357; владаня цара Анастасія, Дикора, папе Геласія и т. д. сигурно су доцніи уметци каквихъ невештихъ ученяка у хронику). Борисъ остає на влади у очевой държави;

После Куманске и овихъ Бугара лозе Шиш-

Строимиръ I оддвая се къ югу са своимъ деломъ народа, твори читаву епопею ратова съ Аварима у Угарской, съ ньиховыма наместнымъ баанима у Истріи и Далмаціи, и затимъ съ Римлянима, па оснива царство у Илирику одъ Валдеміе до (А)полоніе (одъ Албуна у Истріи до Авлона у Епиру), и одъ мора до Дунава, утврђуюћи свою столицу у Prilіniti (Приштини — првой Юстиніяни?). Одатле одправля свога сина съ већимъ деломъ свое войске на осваянѣ осталихъ страна Балканскогъ полуострова; а Римляни видећи га тако ослаблѣна, ударају на нѣга изненада, те онъ у жестокомъ бою съ ньима погине. Синъ

Свевладъ II хити му брже у помоћь са своимъ войскама, али већъ доцканъ да бы му могао быо и помоћи и осветити га; еръ Римляни се брже были повукли натрагъ, задовольни победомъ и пленомъ заграблѣнимъ. Онъ заседа у очевой земльи, и влада 12 година — не благо спрама христяна (ударно вероятніа повесть на место целе Порфирогенитове приче о првомъ станишту Србаля у Македонской Србици, покретаню одтуда и т. д.) Наслеђуе му синъ

Селимиръ, владалацъ миролюбивъ, праведенъ и човечанъ, и ако поганинъ. Любіо е веома христяне, недавао ихъ прогонити, и задоволявао се само да му плаћаю данакъ; а населіо іошъ болѣ землю Славенскимъ народомъ (близа паралела са Порфирогенитовомъ повешћу о првомъ крштеню Хрвата и Србаля, и о доласку найпре еднихъ па после другихъ у Илирикъ). После владе Селимирове (12 — годишнѣ по еднымa, 21 — годишнѣ по другима) ступа на престолъ синъ нѣговъ

Младенъ (Bladin е сигурно хрватштина по примеру: Bnetci, Mnetci, Mletci), и влада сасвимъ по нѣговомъ узору. У нѣгово време доселяваю се на Балканскій полуостровъ Уралски Бугари. Онъ се съ ньима, по примеру Византійскогъ цара, ставля у мирне одношае, обвезуюћи се данакъ имъ плаћати. (И Порфирогенитъ равно приповеда, да су Срби до Властимира у миру поживили съ Бугарима). Наслѣдникъ остане му синъ

Ратимиръ, но владалацъ врло опакъ и христянима особито жестокій гонитель. (Одступъ Србаля одъ христянства и по Порфирогениту). За овимъ долазе садъ у Дуклянскомъ цароставнику три безименяка продужавајућа

мановића.*) кое Душанъ и Александеръ себи съ пута уклонише, ниеданъ више одъ ньиховихъ племеняка непрекорачи степеній Бугарскогъ престола. Судбине су хотеле истина, да се царство Срб-

нѣговъ начинъ владе; но ньима Порфирогенитъ вeћъ зна казати имена:

Вышеславъ,

Радославъ,

Просегой. — Синъ последнѣга **Satimir**, и овога синъ **Будимиръ** (Порф. написао бы *Μπουντημήρης*), пріимаюћій христіянство у време св. Кирила, съ малимъ преиначенѣмъ имена исте су особе, кое кодъ цара повестника:

Властимиръ и

Мутимиръ (*Μουντημήρης*), одъ коихъ известнія исторія Србска починѣ, и подъ коима се, равно и по Порфирогениту, догађа друго крштенѣ Србаля.

Хронологія и едне и друге повести такођe изналази се лако и обе ихъ у сагласность доводи. Еръ по найновіимъ изслѣдованьима Бугари Уралски доселили су се на Балк. полуостровъ точно у години 680. Тада е, вели Дуклянскій цароставникъ, веħъ почео быо владати **Младенъ**, 4-тый краль или великій кнезъ Србскій у Илирику; а по едной версіи, нѣговъ отацъ **Селимиръ** имао само 12 година владе, а дедъ **Свевладъ** II 11 и у 12-ой умръо. Дакле по овымъ датама **Селимиръ** ступіо бы быо на престолъ 668-ме, **Свевладъ** II 657-ме, а у ово доба погинуо у бою противъ Грка **Стоимиръ** I, Енеасъ Гото-Славенскій у Илирику, сасвимъ едновременый и истоветный са Порфирогенитовимъ Бело-Србскимъ кнезомъ, „**кои е къ Римскомъ цару Ираклію I прибегао**," и противъ кога е истогъ сигурно морала быти управлѣна известна експедиція на „Славинію" нѣговогъ унука, цара Ираклія Констанса II, XV-гъ инд. у истой 657-ой години.

*) Тако нарочито Кантакузенъ показуе ньихово порекло (*τὸν τῆς Βιθύνης ἄρχοντα Μιχαὴλ τοῦ παρ' αὐτοῖς δεσπότου τοῦ Στρεαντζιμίρου υἱὸν ἐκ Μυσῶν καὶ Κομάνων τὰς τοῦ γένους ἕλκοντα σειράς*): а Лукари іошъ ближе доводи ихъ одъ фамиліе такођe Куманско-Бугарске **Тертера** и **Елтимера**, показуюћи као братучеде синове Шишманове и Тертерове (**Michele** re de' Bulgari, ch'era successo a **Svetislavo**, suo **cugino**). Ann. di Rag. 81.

скихъ Белуса у Иллирику наскоро затимъ на ньима и скончà, као што се съ ньима было и почело; али имъ за утеху и поносъ потомства допустише баремъ оставити доказъ, да су га и они кадри были до найвећега нѣгова развитка и славе довести.

Александеръ є остао веранъ своима обвезаностима и быо любаванъ сродникъ и савезникъ Душану до своє смрти, ма колико да га Византинци често подстрекаваше, да се овай конфедерацiи са Србiомъ изневери. Исторiя нѣговогъ владаня, обширно написана, испунила бы єдну читаву кньигу за себе; и мы є волемо оставити будућимъ народнымъ писцима, него ли, при неподпуномъ iошъ сабраню и обделаню свiю извора, преводити овде сувопарне краће бележке, каквихъ є досадъ найвише Енгелъ само изъ Византинаца повадiо. Ипакъ као єдну велику заслугу Александрову и нѣгове браће у Србiи за Славенску просвету, неможемо пропустити безъ спомена ньихову особиту ревность и настояванѣ око развiяня свештене кньижевности Славенске. По манастирима Македонскимъ налази се iошъ множтво рукописа, првобытнихъ превода на Славенски, кои изъ Александровогъ времена датираю и нѣгове записе носе. Енгелъ споминѣ такође (по Асеману) одъ нѣга нарећене преводе библiє, кои се у Ватикану хране; [1]) а и наша народна библiотека добила є скоро єданъ *миней*, написанъ 1342 г. у манастиру Македонскомъ *Лѣснову* повелѣнiемъ нѣговогъ брата господина великаго воеводе у Овчеполю и по томъ деспота у средньой Албанiи, Iоана — Оликера — Комнена. [2]) — Одъ повеля пакъ Александровихъ, коихъ є онъ за време четрдесетогодишнѣ своє владе сигурно много издао, г. Григоровичь изнашао є до-

[1]) Gesch. von Bulg. 457.

[2]) Гласн. XII.

садъ и споменуо само три, издате манастирима св. Николе Орѣховскомъ, Рилскомъ и Зографскомъ одъ године 1342 — 1346.[1]) Лукари каже, да му є видіо ликъ у природной величини опетъ у єдной нѣговой задужбини, некомъ манастиру св. Богородице у околини града Станимахе у Тракіи, кои є, вели. сазиданъ быо одъ некаквогъ краля Ђурђіянскогъ (da un re di Hiveria), а распространѣнъ и украшенъ Александромъ.[2])

Кантакузенъ споминѣ Александра іоштъ задуго после смрти Душанове, а єданъ Влашкій летописъ, скоро изнађенъ и изданъ г. Григоровичемъ, забележава да є умръо текъ у години пропасти Вукашинове на Марици: **Атоунче моури Алеѯандрꙋ. домноуль Тръноковлꙋи шін фꙋ їилокь Шоушмань** — „тада (1371) умре Александеръ господаръ Трновскій, и наслѣди му Шишманъ“.[3]) Изъ другихъ такође скоро изнађенихъ споменика (достоверніє него изъ досадъ писанихъ історія) зна му се ова фамилія:

Родительи:

(Листови, кои су сигурно именовали *оца* Александрова као и све му предходнике на престолу Бугарскомъ до цара Калимана Асена. фале у споменику; но предходна изслѣдованя указала су већь, да є онъ быо нашъ властелъ) *Воисна*, найпре *кнезъ* и *ћесаръ*, а напоследку подъ Урошемъ можда и *деспотъ*.

Кераца благочьстива *деспотица мати* великаго царѣ Іоанна Александра. Въсприемша на ся аггелскыи образь наречена *Өеофана*.

---

[1]) Путеш. по Европ. Турціи, 39, 71. 155.

[2]) Ann. di Rag. 88.

[3]) „О Србіи въ ся отношеніяхъ къ сосѣднымъ державамъ“, прибавл. 17 — 18. Казань, 1859.

жене :

Ѳеодора благочьстива царица великаaго царѣ Іоанна Алеѯандра въсприемши мнишьскыи аггелскыи образь наречена *Ѳеофана.*

Ѳеодора благочьстива царица великаaго царѣ Іоанна Александра сѫща отъ рода евреиска. Въсприемши же на ся святое кръщеніе. и благочьстивѫѫ вѣрѫ цѣлѫ съхранши. и црькви многы обънов.ныи. и монастиря различныя въздвигши. мати сѫщи великаго царѣ Іоанна Шишмана.

синови :

Іоаннъ Асенъ. царь.

Іоаннъ Страшимиръ. царь.

Іоаанъ Шишманъ. царь.

Михаилъ. царь.

Кћери :

Кераѳамарь дъщи великаго царѣ Іоанна Алеѯандра, велика госпожда обрѫчница сѫщи великаaго амира Амоурата. одана же бывши за нърода ради блъгарскаго. она же тамо шедши и вѣрѫ православнѫѫ съхранши. и родь свои свобождьши. и добрѣ и благочьстивѣ поживши. и съ миромь скончавшися.

Госпожда *Десислава:* и госпожда *Василиса.* дъщери великаго царѣ Іоанна Алеѯандра. *)

По наведеномъ Влашкомъ летописцу двоица одъ синова Александровихъ: *Асенъ* и *Михаилъ* погинули бы были іошъ за живота очева у рату противъ Мурата 6834 = 1365 године. *Страшимирову* повесть овако налазимо изведену у єдной скоро написаной монографіи Хрватскогъ града Калника одъ г. Кукуљевића: „*У* ове тамне тамнице (града Калника) доведоше године 1365 подъ якомъ стражомъ три заробљеника. Быяху то краль Бу-

*) Синодикъ цара Бориса у „Блъгарскы книжици“ I. 226 — 227. И Ватиканскій кодексъ у Черткова „Описанію войны Святослава“, 4. Москва, 1843.

гарскій *Страшимиръ Александровићъ*, са своіомъ женомъ, а кћеріомъ Александра Басарабе воеводе Молдавскога, и съ младомъ своіомъ кћерцомъ Дорославомъ. Силно царство Бугарско бяше разділіо у оно доба несретномъ политикомъ царъ Бугарскій Александеръ на три стране. Єдномъ страномъ тога царства управляо є тада у Видину граду, као краль, реченый Страшимиръ. Понайвише изъ вѣрозаконскога фанатизма, udари Угарскій краль Лудовикъ I. съ ненада на Страшимира, слѣдбеника вѣре Грчке, и освои после люте обсаде нѣговъ престолный градъ Видинъ. Заробивши томъ приликомъ краля, даде га затворити у градъ Калникъ. Осамъ фратара одъ реда св. Франћ, доведенихъ затіємъ по Лудовику у Бугарску, прекрстише у педесетъ дана двіє стотине хиляда людій. Млада кћерца Страшимирова, отета отцу, одгоєна є на Будимскомъ двору, у римской вѣри, на кою обратише и жену Страшимирову. Тужный краль Видинскій мораде четири дуге године чамити у затвору Калничкому, докъ юначкій братъ нѣгове жене Влайко Молдавскій кралѣвство Видинско године 1369 опетъ Угромъ неоте, и начинивши миръ съ Лудовикомъ, у погодбу стави: да се Страшимиръ изъ тамнице испустити има". [1]) — По Мацарскимъ повестницима, нѣга бы Лудовикъ изъ Калника быо ослободіо и опетъ наместіо за управителя у Видину, да бы као урођеникъ лакше могао стишати тамо озлоєђене духове; али подъ заклетвомъ верности и nomine et titulo Suae Majestatis, коя условія, веле, Страшимиръ є према кралю Мацарскомъ честно испунявао [2]) — валяда до године 6906 (= 1397—8), кадъ є, по Влашкомъ летописцу, Баязетъ опустошіо и нѣгову државу, а нѣга своимъ вазаломъ учиніо. Далѣ шта є было

[1]) Leptir, 270 — 272. — Zagreb. 1859.

[2]) Engel, Gesch. von Bulg. 461 — 2.

съ нѣиме незна се. Кћерь, о коіой є напредъ речь, по имену *Доротею*, удао є быо за Твртка краля Босанскогъ; а єданъ му синъ *Константинъ* по летописима скончао се у Београду 1422 године, сигурно као емигрантъ кодъ нашега деспота высокогъ Стефана. Трећій братъ му *Шишманъ* быо є (изнайпре само у Трнову, Славици, Враци и Софіи) несрећный наследникъ оцу на царству, єръ се є на нѣму и скончало. Исторія нѣговогъ, по лѣтописцу Влашкомъ, 24-годишнѣгъ владаня и пропасти задатакъ є такође єдногъ будућегъ и савршеніегъ обделаня исторіє Бугарске. Последнѣи су моменти само, да є онъ тесно обсађенъ и скученъ у Никополю, 1395 године предао се Баязетовомъ сераскеру Али-Паши, одведенъ быо къ султану у Филибе, и по єдныма осуђенъ на вечиту тамницу, а по другима одма затимъ погублѣнъ. Женіо се є и онъ двапутъ, и по Синодику цара Бориса прва жена была му нека

Кірамарія благочьстива царица великааго царѣ Іоанна Шишмана; а нека

Госпожда *Десислава* мати (ове) благочьстивыѧ царицѧ Маріѧ великааго царѣ Іоанна Шишмана, наречена въ аггелскомъ образѣ *Девора*; и

Керица дъщерь великааго царѣ Іоанна Шишмана, удата за Андроника Палеолога. Друга жена была му є *Деспина* или *Єлена*, кћи кнеза Лазара, коя се є после преудала за єдногъ Балшића. Она вальда родила му є два сина, кодъ Енгела по имену *Шишмана* и *Фружина*. Овай последнѣій прибегао є, иза пропасти очеве, къ Мађарскомъ кралю Сигмунду, и добіо одъ нѣга за уживанѣ у Тамишкомъ Банату неку дотацію у землѣи (quondam possessionem nostram N. vocatam in comitatu Themesiensi sitam cum castello in eadem habito, cunctisque villis etc. *) Може быти да є то истый пре-

*) Engel, Gesch. von Bulg. 459, 465.

делъ, где се и данасъ налази една Бугарска населбина, и да є ова тамо дошла са истимъ Фружиномъ. Старіи нѣговъ братъ Шишманъ бьо є заєдно са оцемъ у Никополю ухваћенъ, потурченъ и у Самсуну у Азіи за пашу поставлѣнъ, где є и онъ такођe добіо и уживао до смрти свою дотацію.

Тако злокобно старо-Славенско право о очинству, комадаюћи да задовольи свакога и државе као посмртине найхуђега *чобанина*, дотера на последку Славенске Белусе, те мораше управо *свршити*, по примеру своихъ древніхъ имењака Месопотамскихъ.

„— — — thirteen hundred years
„Of empire ending like a shepherd's tale“ [1]) —
„*Царства тринаестъ стотина година*
„*Као приповесть едногъ чобанина.*“

3. КНЕЗЪ ЛЮТИЦА БОГДАНЪ.

После Оливера и Деана као трећій братъ Александровъ доказує се найвероятніє иста особа, кою наше народне песме певаю подъ именомъ „*Лютице Богдана.*“ Кантакузенъ, кои га само на едномъ месту споминѣ (а познавао га є лично) каже га изречно као брата Оливерова. [2]) Далѣ онъ долази кодъ свію историка у исчислѣню наместника Душановихъ, кои су се после смрти Урошеве учинили независни у своима областима. Халкокондилъ є понайвише о нѣму казао, а ипакъ само у ова три кратка места:

Найпре у исчислѣню наместника: Душанъ — вели — „поставіо є за управителя у делу Македоніє одъ Сереза до Вардара *Богдана*, мужа вретна и у ратны дели искусна. [3]) — После припове-

---

[1]) Lord Byron у „Sardanapalus“. act I. scen. I.

[2]) *Πέμψαντες δὲ πρὸ αὐτῶν Μπογδάνον τὸν Λιβέρου ἀδελφὸν* — пошлю кь ньима (Душану и Єлени) Богдана брата Оливерова. II. 260.

[3]) Песма каже:

дајући, како є Муратъ (год. **1373**) покоріо себи Драгаша Деановића, каже да є „затимъ и *кнеза Богдана (τὸν τινὰ ἡγεμόνα)* учиніо своимъ платежнимъ слугомъ и вазаломъ тако, да му є морао са своимъ людма у войсци служити." И напоследку повторава то исто на єдномъ трећемъ месту, наводећи и „*Богдана око Родопа*" међу већъ свыма династима Бугарскимъ, Србскимъ, Грчкимъ и Арбанаскимъ, кои су надъ собомъ Муратово врховно господарство признавали. *)

То є савъ споменъ о Лютици Богдану у исторіи. У нашимъ домаћимъ изворима мислимо да се досадъ ніє ништа нашло о нѣму; а врло є вероятно, да є и онъ своихъ задужбина и споменика морао оставити, кои можда нису іошъ сви пропали и само на своє изнаходнике чекаю.

Но Лютица Богданъ, ако є овако оскудногъ спомена быо удостоєнъ у исторіи, имао є баремъ славу остати безсмртанъ у нашимъ народнымъ песмама. Али и песме и преданія узалудъ су досадъ, крозъ абсолутно ћутанѣ исторіє, наговоштавале нѣговогъ другогъ брата, *Іована-Оливера-Комнена*, човека ипакъ найзнаменитієга и достоянственика найвишега до цара у царству Душановомъ. Текъ найновіє ископине нѣга починю мало по мало одкривати као какавъ давно у развалине сахранѣный штатуарный споменикъ, кои изъ запона провируе изпайпре безличанъ и нераспознатљивъ, а съ познатіимъ лицемъ текъ по мери, како целія и очишћеніи на светлость излази. Мы ћемо у истомъ реду споменике и бележке нађене о нѣму овде и представити.

„На Загорју месту питомоме
„Онде беше Љутица Богдане."
Вук. III. 54.

*) Laon Chalc 28. 38. 49.

(Продужиће се).

СРПСКА ДЕМИНУЦИЈА И АУГМЕНТАЦИЈА.

Написао Ђ. Даничић.

Рад сам у овом чланку показати какве Срби имају деминутиве и аугментативе. И једни и други постају или наставцима (suffixa) или контракцијом или композицијом; наставака може бити више у један пут, тако и контракција и наставци могу бити заједно. Сви се деминутиви говоре и од мила, а сви се аугментативи говоре и за поругу: али се неки деминутиви говоре само од мила а неки аугментативи само за поругу. Који су таки, поменућу гдје ми се учини потребно.

ДЕМИНУТИВИ СУПСТАНТИВИ.

I. Постају наставцима:

1. ЕТ. од којега крајње слово отпада кад иза њега нема другога никакога; то је деминуција најпростија, у којој је ријеч још без свога рода, једнака с ријечима које значе што младо; таке деминутиве средњега рода имамо:

α) од мушких ријечи: ђаче (ђак), момче (момак), јединче (јединац); таки деминутив мислим да је и Јове (Jovi-) у старим књигама;

β) од женских: дјевојче (дјевојка), птиче (птица); тако може бити да је и женско име Анета, само што је добивши овај наставак опет прешло у женски род, које ћемо видјети и у других ријечи.

2. К. с њим имамо деминутиве:

а) мушког рода

α) од мушких: анђелак*) (анђел+к), бојак, везак, влатак, волак, гласак, голубак, гробак, гроздак, данак, дарак, дјеверак, домак, ђаволак, зубак, иверак, јеленак, калуђерак, класак, кожушак (кожух+к), крижак, кумак, лијечак (лијек+к), листак, ловак, машак (мах+к), мравак, носак, облачак (облак+к), пеленак, попак (gryllus domesticus), поточак (поток+к), прамак, прашак (прах+к), прстенак, прутак, редак, репак, робак, санак, синак, сиромашак (сиромах+к), славујак, соколак, српак, стручак (струк+к), турчинак (papaver rhoeas), хладак, цвијетак, црвак, часак, чунак. — Оваки су деминутиви и ово, само што још имају на крају *о*, које бива и у других ријечи: воко (мјесто волко), ђељенко, синко, посинко, и многа имена: Блашко (Блаж+ко), Божићко, Витко (Вид), Вучко (Вук+ко), Милојко (Милоје), Радојко (Радоје).

Деминутив мислим да је и ремик (ремен) и у старим књигама камик од ками (које и данас има), а да иду овамо, т. ј. да пред наставком *к* немају уметка, мислим по томе што ћемо мјесто *и* (ъ), које у ками постаје од *ен*, мало даље видјети и *е*.

β) од женских: недјељак (једва недјеља дана), хаљинак, и од женских које се свршује на сугласно: десетак;

б) женскога рода; оне имају и за свој род у прв. пад. наставак *а*: имамо их само од женских, и то од женских, *α*) које се свршују на самогласно: бепка (беба), биљешка, спонка, таљишке, шипка, и имена: Анка, еленка, ованка, Милојка, Радојка, Стојанка, Станка, *β*) од женских које се свршују на сугласно: сјенка, ћерка, тако може бити да је и коцка мјесто костка;

---

*) а пред к стоји само за то да не буду два сугласна слова на крају.

в) средњега рода, али добијају још наставак ЕТ, за то ћу их ставити на друго мјесто.

Ово су скоро све ипокористика.

3. Ц, и то

а) мушког рода

α) од мушких: братац, виноградац, градац, долац, дробац, Дунавац, дућанац, изворац, језичац (језик+ц), крајац, крушац (крух+ц), носац, облучац, орашац (орах+ц), светачац (светац+ц), српац (betonica), старачац (старац+ц), столац, ступац, товарац, убрусац, хљебац, хумац, чепчежац (чепчег+ц), шаранац, штапац, и имена: Вилипац, Вукац, Јованац, Максимац, Радованац, Симеунац, Тривунац;

β) од женских само бабац, кошуљац, али ово двоје и нијесу прави дминутиви од баба и кошуља, него стоје према њима као телац према средњему теле;

б) женског рода; оне као и остале ријечи тога рода имају и за свој род наставак *а* у првом пад.; имамо од женских само оних које се свршују на сугласно: жеђца, зоица (зоб+ц), капца, крвца, ноћца, памеца (памет), раванца, ријечца, смрца (смрт), тварца, шћерца (шћи), љубовца (љуби), дјеца (од старинскога дѣть); овамо иде и колективно говечаца (говечад), гдје је деминуција два пута: најприје говече (од говедо) па онда од говечад колективнога од говече; од женских које се свршују на *а* има само каца (када), али ни то није мала када, него каца може бити још већа од каде;

в) средњега рода; и оне као и остале ријечи тога рода имају и за свој род наставак *е*; имамо их само од средњих: барноце, блашце, брашанце, влаканце, весаоце (весло), винце, вратаоца (мјесто враталца од вратло у множини), враца (које од врата има у А. Канижлића рож. 35 и прештампа-

но у В. С. Караџића ковч. 25). вретенце. вреоце. данце. дрвце. звонце. зрнце, јајце. једрце, јелце, јутарце, клупашце (клупко). кољенце. корнце (корито), крноце (крило). лишце (лице). месце. мотовиоце, непце (небо), њедарца. острвце, оишце (око). пасамце (пасмо). перце. писамце. повјесамце. пуце (путо), ребарце (ребро). рунце, сеоце, срдашце (срце). сребарце (сребро). стакалце, сунашце, чељаце (чељаде); — *ш*, које пред овијем *ц* постаје од *ч*, може се претворити у *х*: лихце, срдахце, а *х* се опет изговара као *к*: ликце. срдакце, тако има и окце. али га треба испоредити с горњим мушким именом Вукац, гдје је *к* остало непромијењено у *ч*.

4. **ИЦ**. за ово *и* пред *ц* ваља напоменути да је кратко у женских ријечи. којих има врло много. а у мушких и средњих. које су доста ријетке, дуго; имамо

а) женске од женских и то:

α) од женских које се свршују на самогласно *а*: асприца, бабица. балежица. барица. батиница. бебица. бравица. брадавичица. брадица, браћица, брезица. бресквица, бритвица, буквица. бундевица, ватрица. вечерица, вишњица. вјерица. влахињица. воденичица. водица, војводица, вољица, врбица, гаћице. главица. дјечица. и тако готово од сваке женске ријечи. тако и од имена: Аница, Варварица. Живаница. Иваница, Круница (с дугим *и* мјесто Крунијица). Марица (с дугим *и* мјесто Марнјица). Милојица. од имена мушких: Илица (с дугим *и* мјесто Илијица). Николица. Рељица. Савица. Тадица (с дугимъ *и* мјесто Тадијица). Томица;

β) од женских које се свршују на сугласно: варошица. кокошица, ушица (уш). честица; за уши у множини или управо у двојини од средњега ухо има ушице; према мушкима чабар. чуп, тигањ,

има чабрица, чуница, тигањица, али им нијесу управо деминутиви; тако стоји и пасуљица, сочивица према пасуљ, сочиво; по неким крајевима кратки уметак *и* добија акценат: врби̏ца, од овакога је опет *и* с акцентом у другим крајевима гдјешто постало дуго *и*: врби́ца;

б) мушког рода од мушких: вјетриц, даждиц, жбањиц, кључиц (у старим књигама), коњиц, кошиц, маљиц, мачиц (schwertlilie), огњиц, и име Ђурђиц (Ђурађ), у старим књигама: ѹловѣѹниць.

в) средњег рода: колица, пољице, здрављице, прућице, цвијећице.

5. **ИЋ**, с њим су деминутиви само мушког рода од мушких: вјенчић, вјетрић, врanчић, вратић, градић, гроздић, ђачић, зубић, језичић, јуначић, класић, кључић, ковчежић, кончић, котлић, краљић, крстић, ножић, носић, поточић, сирачић, и тако готово од сваке мушке ријечи; тако и имена: Вучић, Новачић; наставку је овом вокал у највише ријечи кратак, као у свима поменутим, а у неких може бити и кратак и дуг: гра̏дић и гра̏дӣћ, а у неких само дуг и то у именима: Ма̏ркӣћ, Мѝтрӣћ, Па̏влӣћ, Пѐтрӣћ. — Ријечи јамић, кладић, тиквић, грлић, нијесу деминутиви од јама, клада, тиква, грло, као што нијесу ни жабић, рибић, тић (птић), чавчић, или буквић, крушчић, шљивић, дјетић.

6. **К** и **ЕТ** (§ 2 и 1), средњег рода

α) од средњих: говече (говед+к+ет), Влашче (Влаше);

β) од мушких: аковче, гуњче, ђаволче, јеленче, калуђерче, керче, коњче, кумче, мјешче (мијех), попче, ропче, тако и име Јованче (Јован), тако и у колективном пред колективним наставком ђакончад и говечад (од којега је говечаца);

γ) од женских: бепче (беба), срнче, и име Николче (Никола).*)

7. **ЕТ** и **К** (§ 1 и 2), мушке од женских: цуретак (цура), хаљетак (хаља).

8. **К** или **Ц** и **ИЦ** (§ 2 или 3 и 4), само женске од женских и то:

α) од женских које се свршују на *а:* грančица (гран+к+иц), жишчица (жижа), странчица (страна), шипчица (шиба), Анчица;

β) од женских које се свршују на сугласно: кишчица (кист, које се не говори), кошчица (кост), машчица (маст), сочица (со), ћерчица (шћи), цјевчица (цијев). Између ових ријечи готово све могу бити деминутиви само с оба ова наставка, а које могу бити деминутиви само с првим, може се видјети напријед гдје би им било мјесто. Деминутив ћерка и ћерца показује да први од ова два наставка може бити и к и ц.

9. **Ц** и **Ц** (§ 3):

а) мушкога рода од мушких: градачац (град+ц+ц),

б) средњега рода

α) од средњих које се свршују на самогласно: брдашце, (брд+ц+ц), враташца, грлашце, кориташце, лећашца, путашце, псеташце, седлашце, усташца.

β) од средњих које се свршују на сугласно, њима деминутив у основи избацује крајње сугласно било *т* или *н:* вименце (виме), дјетенце (дијете), дугменце, тјеменце, и у њих се *ш* налази претворено у *х:* дјетехце (в. § 3);

γ) од мушких само стрмашце (стрмен), гдје је *ен* од основе одбачено.

---

*) Ових мушких имена, истина, нема у рјечнику В. С. Караџића, али се доиста говоре.

10. ИЦ и **ИЦ** (§ 4), само женске од женских: вишњичица (вишњ+иц+иц), главичица, ружичица, слободичица, Аничица.

11. К и **К** (§ 2), мушке од мушких, али само оних којима се основа свршује на *ен*, које се опет претвара у *и* = *ы* (као што је напоменуто у § 2) грумичак (груми+к+к), јечмичак, камичак, кремичак, пламичак, прамичак, угљичак; од основе, којој је у овим примјерима *ен* претворено у *и*, може мјесто тога претварања остати *е*: камечак, коречак, кремечак.

12. К (као у § 11) и **Ц**: чмичац (=јечмичац, јечмен).

13. ИЦ и **К** (§ 4 б и 2), само мушке од мушких: коњичак (коњ), крајичак (крај).

14. ИЦ и **ИЋ** (§ 4 б и 5), мушка од мушке: коњичић (коњ+иц+иħ).

15. К или **Ц** и **ИЋ** (§ 2 или 3 и 5), мушке од мушких: брешчић (бријег+к+иħ) вочић (во), вршчић (врг и врх), глошчић (глог), груменчић, дилберчић, дорачић (дорат), дућанчић, каменчић, карашчић, кленчић, кнешчић (кнез), кожушчић, коренчић, кременчић, кукурушчић, мјешчић, (мијех), обрашчић (образ), орашчић (орах), парошчић (парог), пламенчић, рошчић (рог), свичић, сточић (стол), товарчић, трбушчић, убрушчић, хљепчић (хљеб), Живанчић, Иванчић, Јованчић, Максимчић, Тодорчић. И овдје пред *ч* има и *х* мјесто *ш*: мјехчић.

16. ИЈ и **К**, првоме се од ова два наставка претвара *и* у *j*, те се једно *j* одбацује, а друго се смеша с гласом који се деси пред њим, те га умекша (као што бива у *весеље* = веселије; тај ћемо наставак видјети гдје и сам без другога наставка чини деминуцију уз контракцију): с тим наставцима има речи мушких, и то од мушке: пепељак (пепео), од женских: годињак, стотињак.

17. Л,

а) без уметка: мушка имена: **Исаило**, **Мојсило**, за које се већ не мисли да су деминутиви;

б) с уметнутим *о* пред *л*: мушко божоле и женско додола.

18. Л и ИЈ и К (§ 11, 16, 2),

а) с уметнутим *е* пред првим наставком, мушка од средње: брдељак;

б) с уметнутим *у* пред првим наставком, мушке од мушких: брежуљак (бријег), момчуљак (момак), човјечуљак.

19. Л и ИЈ и ИЦ (§ 17, 16, 4) с уметнутим *у* пред првим наставком, женска од женске: питуљица (пита).

20. Н и Ц.

а) без уметка, само средње од средњих: блатанце (блато), чеданце (чедо), тако од средњих, које се свршују на сугласно, које се пред наставцима изоставља (испореди § 8): буренце, дјетенце, дугменце, ждребенце, јаренце, парченче, пиленце, теленце;

б) с уметнутим *е* пред првим наставком, средње од средњих: жваленце (жвало), стакленце (стакло).

21. Н и ИЈ (§ 20, 16) с уметком *а* пред првим наставком, таки деминутив мислим да је путања (пут) женско од мушкога.

22. Н и ИЈ и К, с уметком *а* пред првим, мушка од мушке: поточањак (поток).

23. Н и ИЈ и ИЦ, с уметком *а* пред првим, женска од женске: косањица (коса).

24. Ш и К, с уметком *у* пред првим наставком, женска од женске: Анушка.

25. ЕТ и Ц и К (§ 1, 3 а, 2), с таким наставцима мислим да је женски деминутив колечке (го-

tulae aratri) од средњега кола; *е* пред *ч* нагони ме узети први наставак.

II. Постају контракцијом; све су ипокористика; а контракција је тројака:

25. Једна контракција бива овако: ријечи се узме само први слог с једним сугласним на крају или са свима до другога самогласног; самогласно постане дуго с акцентом ʹ, ако ли је било дуго с акцентом ̏, добије акценат ʹ. ако ли је и тај акц. имало. остане с њим; тако преображена ријеч пријеђе у женски род на *а*, мјесто којега ријечи за мушка створења могу имати и *о* прелазећи у мушки род; ово бива у ријечима мушким од једнога слога, с којима су опет једнаке ријечи које су само ради множине сугласних у неким формама од два слога; од женских: го́спа (го̏сппођа) *), гу́са (гу̏ска), ка́да (ка̀дуна), ка́ша (ка̀шика), ко́ка (ко̏ко̏ш), ко́на (ко̀нщијинка), ко́ша (ко̀шуља), кра́ва (кра̏ва), ла́са (ласица). Лата (Ла̀тинка), ми́ца (мицина). мје́ра (мје̏рица), не́ва (нѐвјеста), па́та (па̏тка), те́та (те̏тка). ше́на (шѐница), шће́ра (шћи шће̏ри); таки је деминутив љу́ба, коме је просто љу̏би=(у другом значењу) љу́бав; така су Анђа (Анђелина), Инђа (Инђија). Грозда (Гроздана), Деспа (Деспина), Јевра (Јевросима). Јела (Јелена). Јула, Ћоса. Круна. Кумра. Макра, Манда, Мара, Мила (Милева. Милица). Митра, Пава, Нера (Неранча). Пела (Пелагија). Пола (Полексија), Рокса и изоставивши *к* Роса, Стјепа (Стјепанија), Султа (Султанија). Тода (Тодора или Тодосија); тако и мушке ријечи. за које рекох да могу имати и мушки завршетак *о:* а́го (а̏га). ко́на и ко́но и ко́мша и ко́мшо (ко̀нщија и ко̀мшија), спа́хо (спа̀хија), ха́џо (ха̀џија), хе́мшо (хе̏мшерија), и имена: Андра и Андро (Андрија). Зара и Заро (Зарија=Захарија),

*) Дакле није потребно узети да се оја=ођа слило у а, а и не може се узети, јер би онда а требало да је дуго.

Лу́ка и Лу́ко (Лу̑ка), **Ни́ка и Ни́ко** (Ни̏кола), **Осто** (Остоја); — од мушких: бо́га (бо̏г, у осталим је падежима, који нијесу од једнога слога, *о* кратко: бо̏га и т. д.), до́ла (дол), је́за (је̏зик), ко́ла (ко̀ла̄ч), ло́на (ло̀нац), пу́па (пу̏пак), сто́ла (сто̑, сто̀ла), тр́ба (тр̏бух), ча́на (ча̀нак), тако за жива створења: бе́го (бе̑г), бра́та и бра́то (бра̑т), во́ђо (во̑ђ), го́са (госпо̀да̑р), до́ро (до̏рат), ђо́го (ђо̏гат), ме́до (мѐдвјед), по́бро (по̀братим), по́па или по́по (по̑п), ри́со (ри̑с), ро́ђо (ро̏ђа̄к), тигро (тигар), ујо (ујак), Херо (Херцеговац), Циго (Циганин), чово (човјек), Бошњо (Бошњак), Србо (Србин), и имена Арса и Арсо (Арсен), Аћо (Аћим), Божо (Божидар), Бојо (Бојин), Васа и Васо (Василије), Весо (Веселин), Вићо (Вићентије), Гавра и Гавро (Гаврило), Ђура и Ђуро (Ђурађ), Ива и Иво (Иван), Игња и Игњо (Игњат), Јевта и Јевто (Јевтимије), Јездо (Јездимир), Јова и Јово (Јован), Коста и Косто (Костадин), Лаза и Лазо (Лазар), Макса и Максо (Максим), Мита и Мито (Митар), Мрата (Мартин), Ново (Новак), Обро (Обрад, Обрен), Рада и Радо (Радован, Радивоје и т. д.), Риста (Христофор), Сима и Симо (Симеун), Срето (Сретен), Стојо (Стојан), Тимо (Тимотије), Ћира и Ћиро (Ћирило), Шћепо (Шћепан) *); — од средњих: ме́са (ме̑со), о́ка (о̏ко), и од оних што се свршују на сугласно: пи́ла (пи̏ле).

Оваких деминутива има по неким крајевима и са *е* мјесто *а* или *о* али с акцентом ̑ мјесто ́: женскога рода: Горде, грде, Добре, Плане, и мушког Виде, Јуре, Куле (Кулин), Раде, Таде.

Оваки деминутиви постају на ново деминутиви мењајући по другој потреби акценат првом слогу, а постају наставцима:

а) К, женски: Алка (ваља да Александра), Живка, Ивка, Илка (Илија женска), Јелка, Јулка,

*) Још једном за свагда напомињем да се свима оваким именима говори и женско *а* на крају мјесто мушког *о*.

Стојка: мушки: Бошко, Васко, Влатко, Ивко, Новко. Павко, Ратко. Стојко. тако је јамачно и Ранко (Хранисав). Мирко (Мирослав); — од оваких деминутива постаје на ново деминутив наставком ЕТ средњега рода: Мирче. као што има у старим књигама. а данас добивши тај наставак прелази у женски род: Мирчета.

б) Ц,

аа) без уметка. мушки: ујац, Никац.

бб) с уметком *и*. женски: кокица, Јелица, Марица, Тодица. и имена мушка са женским завршетком: Ђурица. Костица. Новица, Пантица.

в) Ш. имена мушка женскога рода са женским завршетком: Симша. Стојша, Јакша (Јаков).

г) Ј, женски од женских: грља (грлица), Миља, од мушких: боља (бол), тако је и име Иљо (Илија).

д) ЕТ. с којим опет из средњега рода прелазе у женски, таки деминутив мислим да је Владета од имена Владимир и Владислав.

26. Друга је контракција овака: изостави се ријечи све што је иза првога самогласнога; самогласно постане дуго као и у § 25; и тако преображена ријеч прелазећи у женски род

а) између два самогласна која дођу једно до другога добија *ј:* од женских: гро́ја (гро̀зница), кре́ја (кре́штелица). лија (лисица), маја (мати), прија (пријатељица), руја (рукачица). сваја (сваст), сеја (сестра). имена Боја (Богдана). Крија (Христина); — од мушких. од којих оваки деминутиви могу имати и мушки завршетак *о* мјесто *а:* баја (баук). браја и брајо (брат). дујо (духовник), мија (миш). чајо (чауш). имена: Бајо (Баук). Бојо (Богић. Богдан. и друге таке, а може бити и Бојин). Вујо (Вук).

Гајо (Гаврило). **Којо** (Костадин). **Пајо** (Павао). **Пејо** (Петар). **Рајо** (Радован). **Цвијо** (Цвјетко), **Ријо** (по свој прилици Риста=Христофор); тако мислим да је Грујо према Грубан. Грубац. Грубеша и др. — Од оваких деминутива постају опет други наставцима:

аа) К, женски: дајка (дада). мајка (мати). Рајка. — мушки: брајко, тајко (тата), Бајко. Влајко, Вујко. Рајко; по завршетку овамо иде и бабајко, само што је редупликација задржана као и бабаја. које имамо само у адјективу бабајин.

бб) **ИЦ**, Грујица. Вујица.

вв) Н, с уметком *а:* брајан. пријан. Цвијан, Којан, у првом је *а* кратко. у друга два дуго, у трећем може бити и кратко и дуго: — с уметком *е:* брајен; — с уметком *у:* Вајун.

б) бива редупликација, у којој прво сугласно дође још један пут иза првога самогласног: ма́ма (ма̏ти). не́на (нѐвјеста). но́на (но̀га). Соса (Софија). таке су ријечи и на́на (mater). не́на (mater). па́па (panis). ћа́ћа (pater). ци́ца (felis). и мушка ба́ба или ба́бо. премда их у простијој форми нема; ради краткога вокала не иду овамо ријечи: па̏па (pater). та̏та (pater). ћа̏ћа (pater). — И од оваких деминутива постају опет други наставцима:

аа) К. мушко с мушким завршетком: ћа́ћко.

бб) **ИЦ** мијењајући дужину првом слогу: ма̏мица. које може бити да је и од ма̏ма, као та̏тица од та̏та.

в) узима наставке:

аа) К. женске од женских: бака (баба). нека (невјеста). сека (сестра). сика (сиса). стрика (стрина). имена Ђака (Ђамјанка. Ђафина), Ђока (Ђоротија). Ђука (Ђурђа). Жика (Живана). Ика (Ивана), Јека (Јелена). Јока (Јована). Сока (Софија). Стака (Стана): — од мушких, од којих оваки де-

минутиви могу имати и мушки завршетак *о* мјесто *а*: дјеко (дјед), зеко (зеленко), прико (пријатељ), стрико (стриц), ћако (ћаћа), чико (чича), цеко (цефердан), и имена: Вако (Василије), Дако (Дамјан, Давид), Доко (може бити Доситије), Ђоко (Ђорђе), Жико (Живоин и др.), Зако (Зарија), Ико (Илија, Иван), Јеко (Јевтимије), Јоко (Јован), Лака или Лако (Лазар), Рако (Радован), Сако (Сава), Стако (Станислав, Станоје и др.), Стоко (Стојан). — И од оваких деминутива постају други наставцима, који и дужину мијењају првом слогу:

α) ИЦ, Ђокица, Јокица, Ракица, Стокица;

β) Н с уметком *а*: Ђокан, Ђукан, Кокан (Коста?), Лакан; — а одатле опет на ново наставцима Ц и ИЋ: Ђуканчић (Ђукан+ц+ић).

бб) Ц. женске од женских: брица (бритва), маца (мачка), имена Доца (Доротија), Јеца (Јелисавета), Маца (Марија), од мушких, од којих оваки деминутиви могу имати и мушки завршетак *о* мјесто *а*: браца и брацо (брат), брица (бријач, tonsor, за које (бријач) не знам да се говори у том значењу), оцо (отац, за калуђера), имена Аца и Ацо (Алекса), Јоца и Јоцо (Јован), Жица (Живан, Живко), Неца (Нестор), Пецо (Петар), Таца (Танасије), Теца (Теодосије). — Од оваких постају опет други наставком К, мушко: Ацко; тако мислим да је и Лацко (Лазар).

вв) Ч. од женских: Кача (Катарина): од мушких: теча (тетак), Гача (Гаврило), Коча и Кочо (Костадин), тако бача.

гг) Ш. од женских: луша (лула), поша (попадија), сеша (сестра), снаша (снаха), Даша (Дафина), Јеша (Јевросима), Раша (Радисава, Радојка и др.): од мушких: дјеша и дјешо (дјевер), приша и пришо (пријатељ), Глиша и Глишо (Глигорије = Григорије), Гошо (може бити Гоислав), Дишо (Ди-

митрије), Јаша и Јашо (Јаков). Јеша и Јешо (Јеврем). Луша (Лука), Машо (Манојло Emanuel), Миша и Мишо (Михаило), Неша и Нешо (Ненад и Нестор), Пешо (Петар). Рашо (Радосав. Радован и др.). Ташо (Тадија, Танасија и др.), Тешо (Теодор). Тоша и Тошо (Тодор), Тришо (Трипун); од средњих: грша (грло). — И од оваких могу бити на ново деминутиви наставцима

α) К. женскога рода: сешка; мушкога рода: Нешко.

β) Н с уметком *а*: Машан, Тешан.

дд) Л без уметка, женске: се́ла (сѐстра) и са *е* на крају мјесто *а*: се̑ле. ма̑ле (мати); мушке са *е* на крају: бра̑ле (брат). по̑ле (попак), тале. ћале. Вуле (Вук). Криле (јамачно Христо).

ђђ) Ћ, од мушких: Вића и Вићо (Филип), Мића и Мићо (Михаило). Тако мислим да је и Влаћ без женскога завршетка.

27. Има још један начин на који бива контракција за деминуцију: избаце се сугласна осим првога и пошљедњег, остало бива као и напријед; тако је Пе́ра (Пе̏тар). ба́та (бра̑т); и од њих могу постати на ново деминутиви, тако Перица и Перко.

ДЕМИНУТИВИ АДЈЕКТИВИ.

Међу адјективе узимам и адвербија. За њих ми ваља напоменути да неки осим наставака који чине деминуцију имају и друге које имају и други адјективи: ове друге нека ми буде слободно овдје звати адјективнима.

I. Наставцима постају деминутиви овим:

28. К без уметка: величак (велик). нејачак (нејак), узачак (узак), лагачак (лак мјесто лагак) количак (колик). оволички (оволики); — адвербија: блашко (благо), малко (мало), полагачко (полако мјесто польгък+ько).

29. **К** два пута с уметком *а* пред првим: дугачак (дуг+ак+к), лудачак (луд), пуначакъ (пун), слабачак (слаб), сувачак (сув. сух).

30. **ИЦ**, адвербија: једвице, мрвице, полагачице, (льгък+ице).

31. **К** без уметка и **ИЦ**, адвербија: малчице (мал+к+ице), мрвчице.

32. **ИЦ** и **К**, без уметка пред другим наставком: адвербија: мрвичак, мрвичку.

33. **Н**,

α) с уметком *а*: драган (драг), лудан (луд), мекан (мек), пунан (пун), ситан (сит), и одбацивши адјективни наставак који је био прије деминуције: лаган (лак мјесто лагак), танан (танак), адвербија: полагано, добрано;

β) с уметком *е*: луден (луд), мален, милен, хитрен, храбрен;

γ) с уметком *у*: лагун, одбацивши адјективни наставак који је био прије деминуције.

34. **СТ**, с уметком *а*: риђаст (риђ).

35. **Ј** и **Н** с уметком *а* пред другим наставкомблеђан (блијед), млађан (млад), и пошто се одбаци адјективни наставак који је био прије деминуције: глађан (гладан), жеђан (жедан), крашан (красан), сиђан (ситан). хлађан (хладан).

И ови и још више других наставака могу чинити деминуцију кад им се дода још какав адјективни наставак. Тако чине деминуцију наставци:

36. **К** с адјективним наставком *н*: младачна (млада).

37. **Ц** с адјект. наст. *т*, пред које долази уметак

α) *а*: голцат (го = гол), новцат (нов), пунцат (пун), самцат (сам), цјелцат (цијел),

β) *и*: здравцит, новцит, пунцит, самцит, правцит.

38. К с адјект. наставком *ст*, који узима уметак *а*, и то:

α) без уметка пред првим наставком: зеленкаст, руменкаст, суркаст, црвенкаст, и избацивши адјективни наставак који је био прије деминуције: шаркаст (шарен);

β) с уметком *и* пред првим наставком: плаветникаст (плаветан).

39. ИЦ с адјект. наст. *ст* (као мало напријед у §. 38): бјеличаст.

40. Л с уметком *о*, и с адјект. наст. *ст* као у § 38: мрколаст (мрк).

41. Л и Ј, с уметком *у* пред првим, и с адјект. наст. *т* као у § 37 *α*: дугуљат.

42. Л и Ј као у § 41, с адјек. наст. *т* као у § 38: дугуљаст, кривуљаст.

43. Х, с адјект. наст. *н*, пред којим се *х* претвара у *ш*:

α) без уметка пред првим наставком: малашан[1]) и пошто се адјективу одбаци сугласно које има на крају прије деминуције: колишан (колик), оволишни (оволики), толишни (толики), времешан (времен мјесто временан), — *х* може остати и не промијењено у *ш*: грубахан, лагахан, живахан, малахан, пунахан, танахан[2]), трудахан[3]);

β) с уметком *у* пред првим наставком, одбацивши адјективни наставак који је био прије деминуције: лагушан (лак мјесто лагак), танушан (танак);

γ) с уметком *е*: малешан[4]).

44. Ш, с адјект. наст. *ав*:

---

[1]) Овога, истина, нема у рјечнику В. С. Караџића, али се налази у књижевника, н. п. у М. Добретића богосл. 141.

[2]) С. Милутиновић, дика 136; пјеван. 37.

[3]) Народ. пјес. у Ковч. 55.

[4]) М. Добретић, богосл. 250.

α) с уметком *у* пред првим наставком: голушав;

β) с уметком *и* на истом мјесту: голишав.

45. Ш, с адјект. наст. *ст* као у § 38, и с уметкомъ *у* пред првим наст.: бјелушаст.

46. Ш и К, с адјект наст. *ст* као у § 38, и с уметком *у* пред првим наст.: љепушкаст.

47. Ј и Х, с адјект. наст. *н*, као у § 43, и то:

α) с уметком *у* пред другим наставком: пошто се одбаци наставак адјективни који је био прије деминуције: сиђушан (ситан);

β) с уметком *а* пред другим наставком: млађахан, гдје је *х* остало, и пошто се избаци адјективни наставак који је био прије деминуције: хлађахан [2]).

48. Ј и К с адјект. наст. *ст* као у § 38: жућкаст, црњкаст.

49. Ј и К и АР, с адјект. наст. *ст* као у § 38: жућкараст.

50. Ј и Н и ИЦ, с адјект. наст. *н*, и с уметком *о* пред другим наставком: млађаничан.

II. Мјесто контракције у адјектива се само одбацују крајњи гласови, и то

51. пред наставком састављеним од Ц и К с адјективним наст. *ст* као у § 38, деминутиви од луд и витак избацују коријену крајње сугласно: луцкаст, вицкаст.

52. пред наставком Ш с уметком *у* и с адјективним наставком *н* (§ 43) деминутив од мал(и) одбацује крајње сугласно и тада међу два вокала узима *ј*: мајушан.

53. пред наставком К и К (§ 2) деминутив од деминутива мален одбацује у наставку и у коријену крајња сугласна (*н*, *л*): маечак; друкчије не мо-

---

*) С. Милутиновић, дика 101.

гу разумјети *е*; — *ч*. које овдје постаје од *к*, мислим да се опет претвара у *ц* у деминутиву маецак.

III. Адјективи постају деминутиви и композицијом, добијајући предлоге:

54. *на:* наглух, нагрк, накисео, накрив.

55. *о:* округаок, омален, осредњи, оближњи, омаечак.

56. *по:* подобар, повелик, подугачак, пократак, и у компарацији: побољи, повећи, понајбољи, понајљепши, понајгоре.

57. *су:* субјел, субјеласт, сулуд, сулудаст.

ДЕМИНУТИВИ ГЛАГОЛИ.

I. Глаголи могу постати деминутиви кад пријеђу из једне класе у другу.

58. Тога ради прелазе у класу у којој им се радња

α) или понавља, и тако долази подијељена на више дијелова, па цијела долази умаљена тијем што се казује дијеловима; тако мислим да се деминутивно значење не може одрећи глаголима: возати, носати, гонати, тако је и туцати, сјецати;

β) или постаје свршена, и по томе мања од несвршене: деминутивном значењу нема сумње у глаголима: линути (лити), сунути (-сути), лазнути, спавнути, зовнути (звати); и за свршену се радњу може на овај начин још једном казати да је свршена, одакле јој долази деминуција: јавнути (јавити).

II. Постају деминутиви наставцима:

59. К, који може доћи

a) до коријена, који остаје онаки (промијењен или не промијењен) какав је глаголу у класи у којој га нађе деминуција: веркати, гипкати, говоркати, групкати, диркати, дјељкати, дотуркати, жуборкати, јавкати, јеткати (јести), каскати, коп-

кати, крескати, лешкати (лежати), лискати (лизати), ломкати, лупкати, нуткати (нудити), њушкати, пуцкати, рескати (резати), сјецкати, трчкати, туцкати, црпкати, чепкати, чупкати, штипкати, шушкати, тако је: заваркивати, задиркивати, запиткивати, ослушкивати, постајкивати; није трнјебе ни помињати да се глагол може и не говорити у класи из које прелази у деминуцију, лако је дакле разумјети да овамо иду и оваки глаголи: зивкати (звати), пиркати (прати), воћкати (водити), врћкати (врт-) мућкати (мут-), забаљкати (гдје је *в* пред *љ* изостављено од забављати), тако је жељковати;

β) послије уметка по коме се глаголи дијеле у класе али овај наставак имамо само после *а* (класа V): бацакати, возакати, мољакати, паракати, праћати;

γ) може узети преда се уметак *у*: звиждукати, росукати, чепукати.

60. Ц, које

α) долази до коријена: кад се коријен свршује на вокал: куцати (ку- у ковати), кљуцати, пљуцати; — кад се коријен свршује на сугласно слово, оно се избацује: бацати (бод), набоцати, дрцати (дрм- у Срба), жацати (жас), тако је глацнути се (гладити), грацнути (грепсти);

β) може узети преда се уметак *у*: живуцати, кашљуцати, мируцати, палуцати, свјетлуцати се; кад *у* дође до вокала, умеће се међу њих *ј*: пијуцати.

61. Ц и К, који долазе као у § 60 и 59:

α) без икаквога уметка: куцкати, пљуцкати, бацкати (бод), врцкати (врт), глоцкати (глод), прцкати (прд), стрицкати (стриг), тако је труцкати (трес, трꙗс) гдје је коријену вокал промијењен;

β) с уметком *у* пред првим наставком: пијуцкати;

γ) с уметком *у* пред другим наставком: куцукати, прцукати.

62. Х, које се по другим правилима претвара у *ш*, с уметком *у:* пјевушити, пјенушити се.

63. Х и К, с уметком *у* као и у § 62: ваљушкати, љуљушкати.

64. АР: живарити, клатарити се, ландарати, лупарати.

65. К и АР: пискарати, пуцкарати, трчкарати, лешкарити (лежати), сјеткарити (сједјети).

66. К и Л с уметком *о* пред пошљедњим: пипколити (пипати).

67. Л и Ј, с уметком

α) *у:* замотуљати,

β) *е:* гужвељати.

68. Н и Ј, с уметком *и:* младињати се.

69. Т, с уметком *у:* скакутати, сркутати, цвркутати, шапутати, штипутати.

III. И глаголи постају деминутиви контракцијом:

70. Контракција се показује тим што коријену вокал постаје дуг: ла́гити (ла̀гати), и што се осим тога глаголу у страној форми узима само први слог: ми́рити (мири̏сати).

Глаголи браздичати, главичати се, живичити, кућичити нијесу деминутиви него су деноминативи од браздица и т. д. — У глаголу бјеласати се има нешто деминутивнога значења, наставак *с* мислим да му је из -аст (§ 34).

IV. И композицијом постају глаголи деминутиви, узимајући предлоге:

71. *на:* начути, назирати.

72. *по:* поиграти.

73. *при:* прибојавати се.

74. *про:* проскакати.

АУГМЕНТАТИВИ СУПСТАНТИВИ.

Сви су скоро женског рода, врло их мало има средњега, а мушкога рода нема ни једнога.

I. Постају наставцима:

75. ИН,

а) од женских ријечи: бубина, буквина, вјештичина, војштина (војска), врећина, врућичина, гнусничина, гранина, губичина, гујина, дјевојчина, дјечина (дјеца), душина, кожина, кокошчина, крмачина, кулина, купина (купа), мајчина, мудричина, обућина, овчина, пресличина, пушчина, ручина, тиквина, тичина (птица), тмина, усиђеличина, црквина, чарапина, од женских које се свршују на сугласно: пропастина;

б) од мушких: брежина, бусина, брчина, вјетрина, Влашина, вранчина, вратина, Вучина, гласина, градина, грашина, Грчина, гуњина, днина, зечина, зидина, језичина, јуначина, каблина, ласина, клобучина, ковачина, кожушина, комадина, коњина, котлина, кошина, кулашина, листина, магарчина, мачина, Маџарина, медвједина, момчина, новчине, ножина, носина, облачина, овнина, орлина, пањина, просјачина, псина, репина, рожина, свјетина, скотина, старчина, топузина, трбушина, трутина, човјечина, Шарчина;

в) од средњих: брдина, леђине (plur.), месина, морина, сјенина, и од средњих које се свршују на сугласно, али се оно пред овим наставком избацује заједно с вокалом који је пред њим: кљусина, сугласно с вокалом остаје: тјелесина, дјететина.

76. К или Ц (који не чине аугментацију него деминуцију) и ИН:

а) од женских ријечи: махрамчина, поњавчина, чарапчина, од женских на сугласно: болешчина

или по познатом правилу болештина (болест), машчина (маст), цјевчина (цијев);

б) од мушких: забунчина.

77. ЕТ (којим постају ријечи средњег рода) и ИН,

а) од женских: бабетина, баретина, бреветина, брадветина, брадетина, бритветина, букветина, булетина, вјештичетина, вранетина, врећетина, гаћетине (plur.), главетина, гљиветина, гушчетина, дражетина, жабетина, женетина, јаметина, капетина, квочетина (квочка), кладетина, књижетина, кобилетина, кожетина, кошуљетина, креветина, крмачетина, крпетина, курветина, кућетина, кучетина (кучка), љулетина, љесетина, мајчетина, мачетина (мачка), плочетина, пољаветина, пређетина, пресличетина, пушчетина, ракијетина, рибетина, ручетина, сабљетина, сисетина, сјекиретина, тикветина, тичетина (птица), уснетина, цуретина, чарапетина, шубаретина;

б) од мушких: биљетина (биљ), дједетина, мјешетина (мијех), репетина:

в) од средњих: дрветина, по акценту (дрвѐтина) мислим да ову ријеч ваља узети овамо а не напријед у § 75.

78. Р с уметком *у:*

а) од женских: главура, гоџура, дјевојчура, тако је по свој прилици и бабура;

б) од мушких: новчуре (plur.).

79. Р и Д, с уметком *у* пред првим наставком: главурда, ножурда.

80. Р и ИН,

а) с уметком *у* пред првим наставком: од женских: бабурина, брадвурина, брадурина, бритвурина, водурина, врећурина, гаћурине, главурина, гредурина, дјевојчурина, жабурина, земљурина, јамурина, кладурина, књижурина, кожурина, кравури-

на, крпурина, кућурина, лађурина, мајчурина, мачурина (мачка), ножурина, пређурина, репурина, рибурина, ручурина, сисурина, стопурина, тиквурина, тичурина (птица), травурина, чорбурина, кад се основа на коју се настављају ови наставци свршује на *и*, онда јој се додаје *т:* жентурина (тако је иментовати = именовати); од мушких мислим да има: новчурине;

β) с уметком *е:* од женских: кућерина.

81. К и Р и ИН, с уметком *у* пред другим наставком: машчурина (маст).

82. Ш, с уметком *у*: од женских: тмуша, од мушких: Туркуша (Турчин).

83. Ш и ИН,

α) с уметком *у* пред првим наставком: од средњих: винушина, блатушина, гвожђушина, од мушких: орлушина;

β) с уметком *е*: од женских: ракијешина, сестрешина, хартијешина, од женских које се свршују на сугласно: матерешина, ћерешина.

84. Ш и К, с уметком *е* пред првим наставком: од мушких: комадешка.

85. Ш и К и ИН, с уметком *у* пред првим наставком, пред трећим се други наставак претвара у *ч*, по том се први и други *шч* претвара у *шт*: од женских: баруштина, ватруштина, маглуштина; од мушких: огњуштина; од средњих: сребруштина.

86. Ч,

α) с уметком *у*: главуча.

β) с уметком *а*: дундача.

87. Р, као у § 78, и Ч, као у § 86, од женских: бабурача.

88. ШЧ (СК), које се замењује гласовима ШТ, с уметком *и*, овај је аугментатив средњега рода, од речи средњега рода: блатиште, и од речи мушк. рода: човјечиште, људиште.

89. Р и ШЧ (као у § 88). ови се наставци настављају на сам коријен: средњега рода од средњих: дериште.

90. СК и Р, с уметком *у* пред првим наставком и с уметком *а* пред другим. од женских: бабускара.

91. ШЧ (постало од СК) и ИН. први се претвара у *шт*.

α) без икаквога уметка: од мушких: калуђериштина. цигаништина:

β) с уметком *и* пред првим наставком (види § 88): кућиштина.

92. Г с уметком *у*: од мушкога женско: чворуга.

93. Л с уметком *е*: ђакела.

94. К и Љ, пред други наставак долази уметак *е*, пред првим се изоставља ријечи наставак који је имала прије аугментације: старкеља (старац)

95. Љ и ИН. с уметком *у* пред првим наставком: од женских: травуљина. тако је кровуљина (кровина). гдје је одбачен наставак који је ријеч имала прије аугментације.

96. Љ и Г. с уметком *а* пред другим наставком. и с *у* пред првим: од женских: совуљага.

97. Р и Л. ови се наставци настављају

α) на сам коријен. од ријечи средњега рода аугментатив средњег рода: дерле и отуда колективно женског рода: дерлад;

β) с уметком *у* пред првим наставком: колективно женског рода од колективног истог рода: дјечурлија.

98. К и Њ, с уметком *е* пред првим наставком и с уметком *а* пред другим: од мушких: момчекања (момак), Србекања, старчекања. Швабекања.

99. Ш и Њ, с уметком *е* пред првим, и с уметком *а* пред другим: од мушке ријечи женски аугментатив: Туркешања.

100. Н и Д с уметком *е* пред првим: Србенда.

II. Контракцијом постају аугментативи:

101. Као деминутиви (§ 25), само што им вокал постаје кратак: бй̑ка (бй̑к), тако је од љу̑ди, које се говори само у множини, аугментатив за једно чељаде: љу̏да; таки аугментативи мислим да су имена: Ма̏ра, Ру̏жа, Са̏ва, Ђу̏ка, према Ма́ра, Ру́жа, Са́ва, Ђу́ка; многа имена мислим да могу свако бити аугментативи.

Аугментативи по самој овакој контракцији могу постати на ново аугментативи; тако постаје само људа:

α) по § 75: људина,

β) по § 88 људиште,

γ) по § 90 с уметком *е* пред првим наставком: људескара.

III. Може ријеч добити аугментативно значење кад постане колективна, тако

102. Од ријечи чедо, која се говори само од мила, погрдно је колективно чедија.

IV. Кад деминуција може постати композицијом, мислим да се слободно може казати да њом постаје и аугментација; тако је

103. С предлогом *пре*: препријатељ, прекрвник.

АУГМЕНТАТИВИ АДЈЕКТИВИ.

104. Имамо их с наставцима К и К, који чине и деминуцију у адјектива (§ 29), али аугментиви имају вокал дуг пред наставцима: ве̏лика̑чак, оволи̏ка̑чки.

105. Композицијом постају аугментативи добивши *пре*: превелик, предобар, пребијела вила, пребијели двори и т. д.

АУГМЕНТАТИВИ ГЛАГОЛИ.

106. Постају наставком Ђ, пред њим има уметак

α) *е*: дрекењати се (дречати, дријети се),

β) *и*: вуцињати се, чамињати;

γ) *у*: чамуњати.

С истим наставком видјесмо и деминутиве глаголе, али има више наставака који долазе и у деминуцији и у аугментацији, поред наставака гледа се и у каквом се смислу ријеч говори: уз поменуте се глаголе ружно мисли и кад су без овога наставка.

107. Композиција даје глаголима аугментативно значење предлозима: *пре*: претоварити, *на*: намучити се.

У Биограду мјесеца марта 1858.

РИБЕ У СРБИЈИ.

(Pisces Serbiae)

Списао Др. Јосиф Панчић.

УВОД.

Нема разреда животиња, који би био тако користан, и по свима родовима и фелама тако обште употребљив за човечији род, као рибе, јер, да нижу гмизад и не спомињем, између самих сисара, створова човеку по способностима и строју најближих, многи се ни на што употребити не могу, други су нашем животу опасни и на различити начин штетни за нас или наше производе. Све се напротиву рибе на нешто употребити могу; све се по готову једу, што више неке представљају у хладнијим крајевима земног нашег круга једино средство издржања људства; друге осушене или на различити начин справљене јесу предмет трговине, и као таки држе у кретању један део народног капитала; ловљење неких даје занатима занимања и унапређује на тај начин промишљеност; делови неких узимају се у лекове или служе на друге потребе људске; отровна није ниједна, и оне, које су се гдешто као такове сматрале, шкодиле су само у особитим околностима или неупутно употребљене.

Због ове велике употребљивости риба, на места њима обилата, као обале мора, језера и реке, најрадије су се људи насељавали; места нам дакле та представљају прва седишта скупљених на себу заједничку цел људи, прве зачетке друштвеног живота рода човечијег и средине, из којих се образованост по осталом свету распрострла.

Ову су важност риба још у стара времена увиђали учени људи разних народа, те су састављали различита научна дела, којих су предмет биле рибе: тако су неки описивали њихов строј, начин њиховог живљења и најсходнија средства њиховога ловљења, као Аристотел, Елијан, Атеней, Опијан и др.; други су у виспреним спевовима славили њихову велику корист за човечији род и разлагали су начин како се имају употребити и хранити, у које су време најслађе, и за здравље човечије најпробитачније, као Виргилије, Овидије, Марцијал, Аузоније и многи други.

Али више но све хвале старих и нових списатеља и поета доказује велику важност риба та околност, што их и простији народ боље познаје но све остале животиње, што се непрестано труди, да им проучи нарав и места где радо бораве, како би их могао лакше уловити, и што их многоструччно именује тако да готово у сваком крају једне исте рибе све друга и друга имена носе.

Трудећи се изодавна да свима нашим народним именима не само риба, већ и других природних предмета у траг уђем, и да их с научним називима саставим, наилазио сам на различите незгоде, које су ми посао отешчавале. Прва је незгода та, што се у оно мало наших књига, које о рибама зборе, описи тих животиња и њихова имена с именима, као што сам их ја у народу слушао, свагда не слажу. Ово ме је по дугом лутању примoрало, те сам багалио књиге а ограничио се на бележење имена само оних риба, које сам могао у народу добавити.

Друга је још већа незгода велико несагласје које у наименовању риба у самоме народу влада, једно због разлике поместних имена, а друго због

тога што се сви људи једнако рибама не занимају, а сваки, или бар многи хоће рибу макар да му је често непозната, да именује. Често сам се и ја на такове свезналице намерао, које су ме само у забуну доводиле, док нисам полагано проучио и сам рибе, и док нисам почео разликовати људе, од којих сам се у том обзиру чему научити могао.

Најпосле су ми не малу сметњу чинили и сами списатељи због неизвестности карактера, којима су се до скора при опису риба служили као: боје, апсолутне величине, положаја пераја и других не мање промењљивих и често случајних разлика: док није у новије време изашло на свет једно научно дело *) у којему се речне рибе по другојачијим, много сигурнијим знацима карактеришу, где се неке феле из Србије и суседних земаља Босне, Црне горе и Далмације спомињу, и где су све оне, које сам ја у Србији нашао, опширно описане и врло брижљиво нацртане, осим једнога грегорца, мајушне рибе, која у блату неготинском живи, а у царству је аустриском нема. Осигуран овим делом, да бар у научном обзиру не ћу беспутицом ићи, могао сам већ од давна зачету мисао, да рибе у Србији опишем остварити а надам се, да ће млађи делатељи на пољу домаћих истраживања, помоћу овде вредложеног начина, моћи наше рибе и боље проучити, те ће допунити оне празнине, које сам ја један морао оставити, и исправити, где сам нехотице погрешио.

Да би се пак љубитељи риба могли користити овим мојим делцем, ваља им овде најпре разложити начин, који сам смислио да им учење наших риба олакшам.

Пре свега описао сам рибљи строј по свима

*) Die Süsswasserfische der östereichischen Monarchie von Jak. Heckel und Rud. Kner Leipzig. Verlag von Wilhelm Engelmann 1858.

оним спољашњим и унутрашњим органима, на којима је основана карактеристика риба. Овом природопису риба додао сам све оно што је вредно да се о рибама зна, између осталога начине ловљења риба, које сам по Србији дознати могао, зато, да би се том приликом објасниле неке речи, којих у нашим речницима нема, или су тамо недовољно протумачене.

У двема следујућим, тако званим таблама, у кратко сам карактерисао наше рибе и то у табли Б родове а у табли В феле риба. Табле су те састављене по методу аналитичном, који је први Француз Ламарк 1760 г. у природописну науку увео, и која се оснива на дељењу родова и фела риба — или буди каковиx предмета природе — у два скупа, који се разликују савршено противним карактерима, и то рачвање дотле настављајући, док најпосле не остану два различита рода или феле, с једном од којих се род или фела, коју ми испитујемо, подпуно подудара. Пример ће ствар најбоље објаснити и показаће начин, како се ваља аналитичним таблама служити. Узмимо једну обште познату рибу, чикова, пак почнимо одмах у табли Б читати од броја 1, који се пред првим врстама налази. Ту ћемо видети, да се све наше рибе деле на два скупа, рибе са округлим и дугуљастим устима; прве су редке и малобројне, у друге пак спада већи део наших риба, пак и чиков, којему тражимо научно име. На крају врсте, камо смо рекли да принадлежи - чиков, стављен је број 3, који нас упућује на исти број, који мало ниже пред врстама стоји. Ту ћемо читати, да се све рибе са дугуљастим устима раздељују на такове, којима су уста далеко испод врха главе постављена, или су смештена на самом врху главе, или мало што испод њега. Сматрајући чикова видимо, да спада у ову другу врсту, на крају које стојећи број 4 опет нас

на ниже пред врсте постављени број 4 одправља Овде се рибе са дугулястим, на врху главе постављеним, устима деле на такове, у којих су шипце на свима перајама меке рачвасте или су на некима тврде нераздељене; у чикова су шипце на перајама меке и деле се као лепезе, за то морамо потражити ниже пред врсте постављени број 5. и тако даље настављајући наћи ћемо, да риба коју испитујемо, има трбушне пераје, да је њена репна пераја право одсечена или мало заокружена, да има на уснама бркове и једну пераји на леђима и да је пераја на леђима с оном, која иза чмара стоји, мало не једне дужине, да је дакле испиту подвргнута риба у науци позната под родним именом Cobitis. Пред именом овога рода стоји римски број XXXIV; овај нам број ваља потражити на своме месту у табли B, и ту ћемо онако исто, као што смо мало пре радили, почети од броја 1. који пред првим врстама стоји. Читајући пак овде да све феле овога рода имају 10 или 6 бркова, и видећи да их наш чиков има 10, можемо слободно закључити, да је чикову научно име по роду и фели: Cobitis fossilis.

Да пак ни у чему погрешили нисмо, да је чиков и Cobitis fossilis једна истоветна риба, уверићемо се из последњега одсека Г овога дела, где су систематично описани родови и феле риба у Србији и неким суседним областима нађених. У овом одсеку, који таблама за контролу служи, треба наћи по назначеном римском броју род а под њим фелу рибе, којој смо у аналитичним таблама само име дознали, и сравнивши је пажљиво са тамо изложеним характерима, видећемо, да се заиста преварили нисмо. Осим точнога описа рибе у том ћемо одсеку још дознати величину, до које каква фела може нарасти, њено место пребивања, а најпосле и народна имена, ако сам која могао дознати, пак и имена у сродним славенским језицима уобичајена

кад су ми се чинила доста критичка и саобштења достојна.

Moћи ће се каднио догодити, да се карактери у аналитичним таблама стављени и у опису родова и фела риба обширније разложени са рибом, коју испитујемо, не слажу, и онда можемо с пуним правом посумњати, ако смо иначе били обозрителни у испитивању, да та риба није у овом делцу описана, да дакле до данас није нађена у србским земљама: Србији, Босни, Црној гори и Далмацији.

Што сам при набрајању риба у Србији прекорачио границе наше земље, и описао осим оних, које сам у Србији нашао — ове су звездицом забележене — неке из суседних области, томе има два узрока: прво хтео сам тим побудити наше јужне сроднике, да нам објасне нека србска имена риба која су описатељи аустријских риба у горе споменутом делу навели као: ukliva, dergle, plotizza, svalizze, pesquelei, baśak и ostrul; друго држао сам да ћемо многе рибе, које у суседним земљама живе, с временом и код нас наћи, као што сам ја неке редке рибе у Србији и нашао, а ово је тим вероватније што има још много имена риба, које нисам могао добавити, да их научно испитам. Ево тих имена: бодорка, буборак, верозуб, врисак, габеока у Габели у Херцеговини, главатица у Неретви у Далмацији, дабрак шарена као пастрмка но зуба као у смуђа, зелентрба, зумбор, јатник, кељавац, коекљан, курјак у Смедереву, лапара, мерсим, оштрица у Дрини, патуца, пијор у Лици, плошчица, пискавац, пискор, полежак, попадићи, сењац, точков, удовица, цишков око доњег ђердана, чиковац.

Ко би какову рибу под једним од овде наведених имена добио или другу какову, која у овом делу никако спомевута није, нека је по упутству које сам овде предложио испита, а ако не би тако могао изаћи на крај, или ако се с тим не би хтео, штоно

кажу, заносити, нека рибу посоли и осуши, или ако има шпирита, нека је у њега стави и лицеју нашем пошље, а ја ћу му за такову науци учињену услугу, срдачно благодарити.

А. ПРИРОДОПИС РИБА.

Тело је у рибе, као све у природи, неисказаном сходности удешено према средини у којој она живи: при првој је трећини обично најдебље, с бокова је мање или више стиснуто, спред завршкасто, а страг заоштрљено, и на све стране тела обрасло пљоштим израштајима, те нам се представља у најобичнијој форми као идеал лађе с веслима, једрима и думеном, којима влада чудесна сила живота.

Све речне т. ј. у сладкој води боравеће рибе правилног су строја тако, да линија, коју намислимо повучену од врх њушке ка средини репа, дели рибље тело на две полутине, од којих је једна другој савршено равна. Ово прибавља нашим рибама у покретном, често брзом елементу, у коме живе, велику слободу у мицању, коју морске рибе ма да су, као што неке и јесу, врло неправилног кроја тела, због морске тишине, подпуно уживају. Од ове се правилности, која даје овим животињама тако звани рибовидни изглед, неке наше рибе само у толико удаљују, што наличе на створове неких других класа, као на пр. змијуљица, угор и чиков на змије, сом на пуноглавца и др.; но и оне су у горе назначеном смислу савршено правилне.

Рибље је тело састављено из великога броја разновидних органа, од којих су неки споља стављени, те с места у очи падају, други, првашњима укрити, споља се не виде. И једни и други имају за особиту економију риба једнаку важност, јер на свестраном њиховом добром развитку и сагласном делању основано је савршено постижење свију жи-

вотињских цели; а за науку су први много претежнији с тога, што су по различи риба јако променљиви, пак и с тога што први у очи падају, те нас постављају у стање да помоћу њих рибе лако разликовати и проучити можемо. Због ове ћу важности спољашње органе риба обширније разложити, а о унутрашњима ћу само толико казати, колико је необходно потребно, да се могу разумети важнији појави рибљега живота.

а. Спољашњи строј риба.

Тело се рибље дели на главу, труп и пераје, које одговарају удовима виших животиња. На глави се обично спред налазе уста редко округла, као у змијуљице, у највише наших риба у покоју т. ј. затворена дугуљаста, кадшто оризонтална, најчешће пак мање или више косо усправљена. Само у једнога рода наших риба — Acipenser — глава је напред продужена у кишу разне величине заоштрљену у носвице и паструге, затубасту у сима. У овог рода риба уста су на доњој страни главе далеко од врха кише постављена. Усне су за себе непокретне али се могу уједно с предњим крајем уста испућити, чим зев бива већи, а у риба, у којих су уста на доњој пљоштој страни главе сместена, она тим постају удесња за примање хране. Обе су усне обично једнога вида, затубасте, у скобаља и сродних фела је само горња усна затубаста а доња је рекавичава и има две оштре ивице. Понекад су усне прилично дебеле, меснате, као у сима, кадшто су слабије развијене или их и нема, тако је н. пр. у носвице горња усна врло узана, а у паструге нема доње или јој се само трагови виде у усним угловима.

Око уста се налазе у неких наших риба кончасти израштаји разногъ вида и разне величине, које зовемо *брковима*; такових бркова има у крку-

не 2, у мрене 4. у вијуна 6, у чикова 10. У рода Acipenser 4 су брка смештена у средини између уста и врха кише. они су обично *кончасти* у јесетре. у моруне су спљоштени као какова нантљика. у сима. паструге и др. деле се од половине у тање кончасте израштаје — *ројтасти* су.

Између горње усне и очију смештене су *ноздре* разнога вида и величине редко уједињене. обично преко средине преграђене. Оне се у гушу не отварају, одкуд закључавамо, да је у риба доста несавршен орган мирисања. којега рибе, у густој средини живећи.ваљда и не потребују.

Рибље су *очи* обично на две стране главе постављене, редко су потиљку приближене. обично су спљоштене, кадшто избуљене. а никад немају поклопаца. и с тога рибе, хтеле не хтеле. морају гледати. Овај положај очију чини те рибе у једанпут виде два предмета. а виткост. којом се у води крећу, ставља их у стање, да за тили час сав видокруг промотрити могу. и ово накнађа рибама слаб развитак других органа чувства. *Дужица* је врло промељиве боје. жута. као злато, у шарама. црвена у неша. бела, као сребро. у карасна, смеђа у мрене. а понекад се на јаснијој дужици налазе тавније пеге као у деверике. платике, пловке и др.

На главиваља слѣдујућа места разликовати: *чело* или предњи део главе над горњом усном. *потиљак*. горњи део главе. који граничи са почетком грбине, *подбрадак* место на доњој страни главе противуположено челу, и *лице* т. ј. простор иза усногъ угла до очију. Главу завршује с обе стране по један *шкржни поклопац*. који прикрива оруђа дисања: у горњем се његовом крају у рода Acipenser налази особити отвор. који зовемо *штрцаљком*.

Иза главе се налази с обе стране по један шкржни отвор, који заузима понекад већи део висине тела, но обично је мањи, а само у фамилији лампреда има таквих шкржних отвора више поређаних поредно са осовином тела.

На рибљем телу разликујемо две бочне пљоште и два обода, горњи или леђни и доњи или трбушни. Бокови су понекад јако стиснути, као у сабљарке, варавца и др., другда су мање или више сведени, и онда тело рибље бива ђепасто или вретенасто, као у гргеча, кочића, ређе је змијовидно ако су бокови и два обода једнако закружена. Дуж бочних пљошта од шкржног отвора до средине репа промиче *бочна црта* или *линија*, састављена из ситних, округлих или дугуљастих јамица, из којих се лучени у особитим жљездама слуз на површину рибљег тела излива те је чини клизком и чува је да је вода не наједа. Правац је ове црте врло различит, она кадшто образава праву линију, као у караша, пастрмке, другда споредно тече са горњим ободом тела, као у гргеча, или са доњим ободом, као у клена, у неких је ова линија веругава, као у сабљарке, у редких се риба само један део бочне црте види и то у белке до половине тела, у платичице само на првим крљуштима иза шкрга, а у скумрије је посве нема или се бар не види. Ободи су рибљег тела редко паралелни као у чикова, обично образавају две криве линије или су сведени и то понекад оба обода једнако, као у црвенперке, другда је горњи јаче сведен, као у буље, или доњи, као у брзака. Горњи је обод обично затубаст т. ј. линија у којој се стране на грбини састављају мање је или више сведена, доњи је пак обод понекад целом својом дужином оштар, као у сабљарке, или се само између чмара и трбушних пераја види оштра глачина, као н. пр. у деверике, црнооке, а у скум-

рије је сав трбушни обод рескаст од крљушти, које се ту својим крајевима не дотичу.

Цела је површина рибљег тела обично покривена крљуштима т. је танким плочицама, којих је стражњи крај слободан, предњи пак у кожу урастао и прикривен слободним крајем спред стојеће крљушти. за такове крљушти кажемо да су *шиндрасте*, а *табличастим* их онда називаљемо, кад једне не покривају друге, већ се само крајевима досижу. Крљушти су редко гладке, обично су ишаране разним цртама, од којих су неке управљене од средине к ободу -- *зракасте црте*, друге -- *концентричне црте* теку споредно с ободом; ове су кадшто неразговетне, оних има различит број од 1 — 30 редко више, и састављају мање или више правилно лепезе. На шиндрастим се крљуштима кадшто види у стражњој половини мањи или већи број безредних често се укрштајућих црта, које зовемо *хаос*. Крљушти су обично приметне величине, као у шарана, црвенперке и др., доста су ситне у лињака, врло ситне у златне рибе и чикова, у пузије и угора су у кожу урасле тако, да се једва виде, а у сома их никако нема.

Поред крљушти имају неке рибе по глави по странама тела, или близу репа као неки оклоп састављен из чврстих плоча разног вида и величине. које зовемо *штитовима* или *чампрама*. У рода Acipenser ови су штитови особито важни, јер служе на распознавање фела овогъ преполезногъ рода риба. и за то их ваља овде понаособ сматрати. На најузвишенијем месту главе стоји појединце *потиљни штит*, пред њим стоје два најдужа штита главе *темени штитови*. они граниче својим спољашњим ободом са *слепоочним штитовима*; међу темене штитове спред је смештен *средњи чеони штит*: где се спред темени и слепоочни штитови стичу, постављен је с обе стране по један *гор-*

њи чеони штит, ови су штитови доста дугачки и допиру до ноздара, а у предњи расели крај слепоочних штитова углављени су *спољашњи чеони штитови.* Темени и слепоочни штитови граниче страг са *горњим раменим штитовима*, који улазе у предњи урезани крај првог леђногъ штита, а споља су спојени с великим *доњим раменим штитовима.* Осим ових већих штитова горња страна главе покривена је различитим другим обично мањим штитовима, доња је пак махом гола или од разних рапа и брадавица неједнака, само се по средини кише издиже један уједињени а кадшто испрекидани штит, који зовемо *посредњом жиоком*, а на две стране гуше према раменим штитовима стављена су два *кључна штита.* Штитови, који остало тело покривају, смештени су у пет редова, један на грбини, дуж бочне црте по један а два реда на трбуху. Ове чампре нису свуд једнога вида и величине, по грбини су обично добро развијене угласте или закружене, у средини испупчене и кадшто у оштру куку окончане; бочне су ромбичне обично мање од леђних, трбушне су пак једнога вида са леђним но обично мање. Од испупчене средине ових штитова пружају се на све стране тање или дебље, густе или редке зракасте црте, које су гдешто неразговетне, те је онда површина штитова рапава. Између ових се редова по телу налазе други обично мањи штитићи и рапе различитог вида, угласте, зубчасте, звездасте и т. д. У неких риба, као н. пр. зета, грегорца и др. с обе се стране тела иза шкрга находи по који штит, за који су утврђене грудне пераје; између трбушних пак пераја и чмара стоји један назад заоштрљени штит, који је Кивије назвао *безименом кости.*

За рибљи труп утврђен је различити број пераја т. ј. платновидних израштаја састављених из разнога броја тврдих нераздељених или меких, и

онда чланкасто дељених, или као лепезе гранајућих се шпица, између којих су разапете танке кожице, којих врло редко нема, као у зета и грегорца, те се у њих прва леђна пераја састоји из самих слободних бодаља. Пераје су обично једнакога састава т. ј. имају само тврде бодљаве, или само чланкасте шпице, тако су у пеша леђне пераје састављене из тврдих шпица, у буље је само предња пераја такова, у црнооке, јаза и др. су све шпице чланкасте, само је у редких родова понека шпица у једној или свима перајама бодљава, а све су остале чланкасте, а у шарана, мрене и караша прва је шпица леђне пераје тврда и страг тестераста.

По положају свом пераје су добиле различита имена: оне које на грбини стоје зову се *леђне пераје*, по највише, бар у већини наших риба, ту се само једна налази, редко као у гргеча, смуђа, вретенара и др. имају две леђне пераје, прва и друга. Пераја, која страг тело завршује зовесе *реп* или *репна пераја*: она је на свима рибама вертикално стављена. Између леђне пераје и репа у мало се родова наших риба, као у пастрмке младице и липљена, налази неки налик на пераје израштај меснат без икакове шпице, који зовемо *зарепком*. Пред репом на трбушном ободу тела стоји свакад појединце једна пераја, коју зовемо *гузном* или *задњом перајом*. Пред овом обично на средини тела припете су две *трбушне пераје*, а пред њима иза шкржнога отвора стоје две тако зване *грудне пераје*. Међусобни је положај ова последња два пара пераја у неких родова наших риба променљив т. ј. трбушне пераје стоје пред грудњима на гуши, и онда се зову *трбогушне пераје*: или стоје испод грудњах и зову се *трбогрудне*, најпосле кад стоје на трбуху мање или више примакнуте чмару зову се просто *трбушне пераје*

Ових трбушних пераја нема у неких риба, као на пр. у угора. а кадшто нема ни грудних. као у змијуљице, и у оба та случаја кажемо, да су рибе *безпере.* Пераје су у виду и величини врло различите. кадшто су закружене, другда четвртасте, обично пак косо назад одсечене, а реп је редко закружен или право одсечен, у највише наших риба има мањи али већи урез у средини. и онда су два краја, или кришке, обе једне дужине, понекад доња премаша горњу, у сабљарке. кесеге. и др., а у рода Acipenser свакад је горња много боље развијена од доње.

На површини рибљег тела виде се обично различите боје, које зависе од бистрине и дубине воде, у којој рибе бораве, и од годишњег доба, у бистрой води и на оним рибама, које се близу површине задржавају, јасније су. у мутној и дубокој води су тамније, а најлепше и најјасније су у време кад се рибе прпоре. Горња је страна тела обично тамнија, бокови су сребрасти или златожути а трбух свагда бељугав. На отворенијој се површини кадшто налазе тамније, обично црне шаре разне величине и форме. Дугуљасте такове шаре дуж тела или попреко стављене зовемо *павтама* ако су широке, уже *пругама*, а врло уске *цртама;* округласте пак зовемо *мрљама* ако су прилично велике и неправилног ћошкастог вида. мање *пегама*, још мање *пегицама*, и *точкама*, ако су врло ситне. И пераје се често одликују особитим бојама и шарама, оне које су по доњој страни тела стављене обично су јасније. остале све које појединце стоје тамније су и кадшто павтама. пегама, или точкама ишаране. При назначењу боја рибљега тела свакад се односимо на познате предмете, којима каква боја преимућствено припада. тако кажемо: кестено-смеђе, злато-жуте. сребробеле, маслинкозелене боје и др.

б. Унутрашњи строј риба.

Костур даје рибљем телу особити онај вид, који рибе од свију другиx животиња одликује, јер према њему су сви други чврсти делови удешени, у њега су укрити или за разне његове саставне делове утврђени. У неких је риба тај костур тврд коштуњав, као у шарана, пастрмке, чикова и др. у других је већи део истога мек, рскавичав као у змијуљице, моруне и др.; прве се зову *кошљорибе* а друге *рушторибе*. У највише је наших риба лобања тврда, коштуњава и састављена је из великога броја разновидних комада, који се редко међу собом склапају већ остављају мање или веће празнине, у којима леже *канали главе*, т. ј. кривудаве и често укрштајуће се линије оног истог састава, пак ваљда и опредељења, које има бочна црта.

Најзнаменитије кости лобање јесу: *горња* и *доња вилица*: и једна је и друга састављена из два комада од којих је предњи, који средину вилице заузима, кадшто много већи, тако да већи део вилице образава, и зове се *међувилична кост*. За горњом је вилицом смештена мала *ситаста кост*, за њом повећа *чеона кост*, а на врху главе *потиљна кост*: оздо је пак горња вилица састављена с *ралом*, којега се истањени део зове *држком* а раширени *плочом рала*: иза рала су најпосле стављене *небчане кости*. Очна дупља споља је окружена већим бројем коштаних комада, од којих је најважнија онај, што напред испод ока стоји, и који разликујемо под именом *подочног колута* за то, што је у неких риба наоружан бодљама различите величине, као у вијуна, чикова и др. Шкржни је поклопац састављен из четири коштана комада, од којих се онај, што је очима најближи зове *предњи*, који озгор и страг покрива шкрге *прави*, испод овога лежећи *доњи*, а између ових и средњега

постављен комад *средњи поклопац;* овај је свакад најмањи, а у једне наше рибе — буцова — са свим га нема. Ови су делови шкржног поклопца кадшто у бодље израсли, другда су по обрубу зубчасти као у гргеча, смуђа и др. Још су особито важне две кости, које на обе стране у гуши стоје, јер су споља за њих утврђене шкрге, изнутра су пак поређани зуби, којих је број и вид тако сталан, да се њима служимо на разликовање неких родова риба. При органима варења о њима ће бити обширнији говор.

Све наведене кости, пак и многе друге, које за нашу цел није потребе разликовати, образују различите дупље, које служе на храњење неких важних рибљих оруђа; уетна дупља за језик и зубе, мождана дупља за мозак, две очне дупље за очи и две шкржне за органе дисања или шкрге.

За потиљну је кост страг спојена *прва кичмена чашица*, која с великим бројем подобних чашица саставља канал, пружен од главе до краја варке, у коме лежи *кичмена мождина.* Ове чашице имају озго дугачке игличасте израштаје, на које је са стране леђа насађен још један ред подобних израштаја, који служе на утврђење леђних пераја, с обе стране пак кичмених чашица спуштају се ка трбушној страни многобројна ребра, а осим њих има ту још много рачвастих копља, особито у нашим белим рибама, које су све урасле у месо, и које рибљем оклопу већу чврстоћу дају. Где су по доњој страни тела пераје за труп прирасле, находе се неке мање кости, као закржљали зачетци делова костура, који тек у више животиње савршенији развитак постизавају.

По готову су сви мишићи рибљи бели и срасли су у луб, који омотава кичму и утробни канал, само се при основи пераја може видети по који одвојити црвени мишић. На варки т. ј. делу трупа

од чмара до репа мишићи су најчвршћи и јако су збијени, и зато представљају најмоћније оруђе за покретање риба.

Нервни је прибор у рибе слабо развијен, мозак састављен из разлучених громила не испуњава лобању, ни можднна кичму, напротиву нервни конци, који из мозга и кичмене мождине у разне органе тела полазе, неразмерно су дебели.

Органи за варење пиће поређани су у различитим дупљама, које скупа састављају канал, коме су предњи крај уста а стражњи чмар. У устима има обично велики број зуба поређаних не само по вилицама, ралу и небцима, већ и по језику до саме гуше. Ови су зуби обично зашиљасти и назад накривљени, одкуд се њихово опредељење јасно види, т. ј. да клиску храну, која се несажватана гута, својим врховима задрже и на своје место протуре. Како је број ових зуба често велик, тако им је различита и величина: кадшто су врло ситни тако да се једва прстима осетити могу — *кадифасти зуби*, другда су већи и састављени су у снопиће — *четкасти зуби*, ако су повећи и у редове смештени, као по шкржним луцима, зову се *гребенасти зуби*. Од свију пак зуба најзнаменитији су они, који се налазе у гуши на гушној кости. Они су обично у један, или два, редко у три реда стављени, и онда су обично они, који у предњим редовима стоје, много краћи и ситнији. По виду круне добили су различита имена:

1. *Дробећи зуби* су 1-реди са стиснутом гладком круном, као у деверике.

2. *Длетовидни зуби*. 1-реди, са круном гладком или издубеном на један крај дебљом, као у караша.

3. *Ножовидни зуби*, 1-реди, са узаном на једном крају заоштреном круном, као у платичице.

4. *Соповидни зуби*, 1-реди, са дебљом круном но што је држка на коју је она насађена, као у лињака.

5. *Хватајући зуби*. 2-реди, по 2 или 3 у предњем а 5 у стражњем реду, са стиснутом на врху зашиљастом и узвраћеном круном, као у крупатице.

6. *Грабећи зуби*. 2-реди, по 2 — 3 у предњем а 4 — 5 стражњем реду са шиљастом гладком или рескастом круном као у сабљарке.

7. *Мељући зуби*. 3-реди по 1, 1, и 3, са округлом гладком или попречним браздама изривеном круном, као у шарана.

8. *Жлицовидни зуби*. 3-реди, по 2, 3 и 5 зуба са дугуљастом на оба краја затубастом и по пљошти издубеном круном, као у мрене. —

Желудац као главни орган за варење пиће у рибе је сразмерно слабо развијен, мало што шири од осталих црева, која су доста кратка, као обично у животиња, које се месом хране, а свршују се на трбушном ободу тела пред задњом перајом особитим отвором, који се зове *чмар*. Помоћна оруђа варења, као *слезина* и *гуштерача*, закржљала су и једва се могу из положаја свога распознати, *јетра* је напротиву врло велика, подељена је на више одсека и запрема велики део трбушне дупље.

У овој су дупљи још смештени органи *мокрења* и *плођења*. Први се састоје из бубрега, дугуљастих црвених жљезда, које су прирасле за кичму, из водовода, који лучену у бубрезима мокраћу односе у бешику, одкуд се она особитом цеви, које је ушће иза чмара, ванъ тела пушта. Органе плођења представљају две повеће кесе, које су у време прпорења у мужјака — шипара — испуњене млечцем, а у женке икром, и којих се изривни канал скупа са каналом органа мокрења находи иза чмара.

Најпосле је у трбушној дупљи *рибљи мехур*, чудновати и само рибама својствени орган, кога се опредељење известно не зна, јер нити што лучи у својој унутрашњости, нити што осим ваздуха садржи, и само из овог садржаја и приметног обима, који има, закључавају физиолози, да испуњен ваздухом прибавља рибљем телу мању специфичну важину, чим рибе већу слободу у мицању добијају. Одкуд и како тај ваздух долази у мехур, који само с једњаком у близости желудца обшти, једна је од нерешених природословних загонетака.

Органи су крвотока иза главе у предњем и горњем крају утробне дупље; средсреда ових органа — срце — има само једну предкомору и једну комору, из ове тече крв у оруђа дисања, а поправљена се скупља у пространи суд — аорту, који све што даље од срца одмиче, све се више грана, одпуштајући на све стране тела живот подржавајућу пићу.

Шкрге као органи дисања, постављене су с обе стране иза главе, и обште ту са спољашњим светом обично великим једним отвором, редко таких отвора има више, и онда су много мањи. Шкрге су састављене из чешљастих листића испуњених крвним судовима и разапетих на 2 — 4 шкржна лука, а споља су покривени шкржном марамицом, које у неких рушториба нема, збогъ чега се такове рибе зову *голошкрге*, у противном пак случају *верошкрге*. Над сваком се шкргом налази по један шкржни поклопац, који шкрге у миру прикрива тако да се не виде; у лампреда нема поклопца на шкргама, које у том случају имају вид кеса смештених у разлученим шупљинама иза главе. На унутрашњој и горњој страни поклопца у неких се риба налази као неки зачетак шкрга, који зовемо *зашкржицом* на пр. у скумрије. Вода, која се устима увлачи, пролази у гушу кроз шкржне

листове, и најпосле се шкржним отвором на поље истура; у овом пролазу ступа вода у додир са судовима расутим по шкржним листовима, који кварну крв из срца овамо доводе, и том се приликом саобраштава кисеоник ваздуха, кога се свакад нека количина са водом помешана налази, крви, чим се она пречишћава тако, да може у аорту повраћена, на даље животињске цели употребљена бити.

в. Характеристика риба.

На разлици пређашњих, а поглавито спољашњих органа створа рибљег, оснива се карактерисање и научно описање риба, кога је главна цел та, да се рибе лако распознати и проучити могу. Карактери из тих разлика узети имају при опису риба различиту важност: некима означавамо редове, другима фамилије или родове и феле и то тако, да један или више карактера обраштавају искључну белегу реда, фамилије, рода или феле — тако звани *научни карактер*.

Ма колико пак да су многобројне разлике рибљих органа, ипак нису довољне, да би у сваком случају само њима на крај изаћи и осим сваке сумње све рибе карактерисати могли. Због тога је рибописна наука морала позајмити од других наука неке знакове и појме које треба обяснити. Један од најважнијих тих карактера узет из математике релативна је величина делова тела. Делови који се међу собом сравњују јесу: дужина тела од врха њушке до почетка репне пераје, цела дужина тела од врха главе до краја репа, висина тела мерена онде где су два обода најиспупченија, ширина тела, која је највећа мало иза шкржног отвора, висина главе од потиљка до гуше, дужина пераја, која се онде мери, где је пераја на тело нарасла, висина пераја т. ј. линија повучена од основе пе-

раје по њеној најдужој шпици, дужина бркова, пречник ока и крљушти и др. Све се пак ове величине не мере каквом мером, већ се односе на величине других делова тела, на пр. дужина главе износи $^1/_5$ целе дужине, или иде 5 пут у целу дужину, размак једног ока од другог чини 2 очна пречника, ако је дакле пречник 2 прста дуг, онда око стоји једно од другога 4 прста, пречник највећих крљушти раван је пречнику ока, леђне су пераје дуже од задњих или више и др., величине које су свагда сталне, била риба од 50 драма или од 50 ока. Мерење односне величине разних делова тела Хекел и Кнер први су у горенаведеном делу употребили, и тим су положили темељ известнијему раду по струци рибописне науке. Све што је пре њих у овом обзиру рађено, пуно је забуне тако, да се у многим делима опис рибе, научни назив и народно име на три различите рибе односе.

Други је врло употребљив знак *осовина* тела рибљег, т. ј. линија повучена од средине репа или места, где се обично бочна црта свршује, ка средини главе или половини друге линије коју од потиљка одвесно ка гуши повучемо. Ова осовина дели рибље тело на два једнака или неједнака дела. она некад пролази кроз средину уста, ока или врха поклопца, другда их под собом или над собом оставља и најпосле укршта се на различитим точкама тела са бочном цртом, који су одношаји особито важни за разликовање неких врло сродних фела риба.

Најпосле употребљујемо при опису и разређењу риба појмове феле, рода, фамилије, реда и класе онако, као што их природописна наука за друге гране ове науке поставља. *Фела* је скуп свију оних риба, које се међу собом слажу у строју пераја и у релативној величини делова тела; тако сви ма-

нићи по беломе свету, били које му драго величине и боје, спадају у једну фелу, јер у свију дужина главе иде 5 пут у целу дужину, висина 7 пута у дужину тела, пречник ока износи $^1/_7$ — $^1/_8$ дужине главе, у свију је број шпица на перајама једнак, ни у једног се не укршта осовина тела са бочном цртом, већ се тек на репу с њом стиче. Све феле риба, у којих су зуби у гуши једнаког вида и броја, а исто тако и пераје су по броју и међусобном положају једнаке, спадају у један *род;* таки је на пр. род Abramis са фелама: девериком, оклијом, црнооком и кесегом. Родови, који се у виду зуба у устима и гуши слажу, и у којих је покров тела и главе једнак, састављају једну *фамилију.* Такову једну велику фамилију образавају све наше беле рибе, јер у свију су уста без зуба, гушна кост има 1, 2 или 3 реда зуба, све су по телу крљуштаве а гладке по глави. Неке наше фамилије скупљамо у два подреда: тврдопере и мекопере по разлици тврдих или меких шпица у пераја. А најпосле се све наше рибе по дугуљастом или округлом виду уста, и по телу покривеном крљуштима или чампрама, састављају у 3 *реда:* колоустих, кошљориба и штитоноша: а из ових и других редова риба, које у мору обитавају, састоји се *класа* риба, велики један раздел *царства* животињског.

Овако сабирајући рибе у скупове обштим неким својствима одличне, справљамо *рибословну систему,* а разлажући у реду, кога такова система поставља, све характере, који једне рибе од других разликују, *описујемо систематично рибе.*

Пре но што бисмо могли добро схватити научни опис какове рибе, ваља нам научити да рибе сходно испитамо, а ово потребује, истина, мало труда, али велику точност и неку хитрину, која се тек упражњавањем постизава. Што сам у овом обзиру из дуге практике научио може се у следу-

јућа правила свести. Рибе ваља опиту подврћи, ако је икако могуће, мало пошто су ухваћене, јер су у том стању све боје још разговетне, пераје су витке, те се могу добро развући и испитати, а тело се још није искривило, те се може правац бочне црте и осовине добро дознати. При сматрању осовине тела ваља најпре пронаћи средину висине главе, а ово ће се најлакше постићи једним узаним режњем артије, који се од потиљка, т. ј. онога места, где глава са грбином граничи, одвесно ка гуши управи, пак пошто се оба краја, која две речене точке премашају, одсеку, режањ се преполови, и при његовој средини се задене једна чиода у рибљу главу, пак се онда какав прав предмет, на пр. линир, над чиодом или испод ње, како је кад удесније, тако намести, да други његов крај средину репа дотакне, по правцу линира ће се лако видети, шта остаје над осовином тела, шта испод ње, и где се она укршта са бочном цртом. При мерењу релативних величина делова тела може се употребити исти линир, на коме ваља свакад точно забележити величину дела, који с другим сравнити намеравамо; по најудесније је ако имамо какву меру раздељену на линије или милиметре — оно што Немци зову Zollstab, — ово ће нам приштедети много времена, јер ћемо по тој мери моћи разрачунати, видећи на пр. да је дужина тела 7 прста а дужина главе $1^1/_2$, да се дужина главе садржи у целој дужини $4^2/_3$ пута. При испитивању наших белих риба од највеће је важности знати наћи у гуши зубе, којима се, као што је горе речено, опредељују родови тих риба. На ту цел пресече се једним оштрим маказама, којих се један крак кроз уста до гуше протури, рибља глава од врха њушке косо до иза шкрга, пресечени се крајеви разврну, пак се на гладком дну гуше онде, где се на две стране шкржни луци виде,

траже зуби, који из меса вире, или се могу лако прстима напипати. Кад смо зубе нашли, протуримо испод њих оштри крак маказа и трудимо се да гушну кост, на којој се ти зуби находе, уједно са месом исчупамо, пак, кад смо то учинили, очистимо зубе од меса којим су обрасли, а то се најбоље постизава, ако бацимо кост у кључалу воду, јер се иначе несмотреним чачкањем одкрше зуби тим лакше, чим је риба мања.

Расчлањење осталих делова рибљег тела не потребује никаковог даљег објасненја; ко би пак хтео анатомију риба боље проучити, мора се постарати, да набави обширнија дела.

Најпосле ми ваља овде још само то приметити, да је по сваком роду и фели рибе стављено једно презиме, које означава човека, који је какав род или фелу први наименовао и описао; н. пр. *Linne*, *Bloch*, *Cuvier* и пр.; тим се поставља као неки споменик заслуженим у науци људима, а уједно се предупређује и забуна, која одтуд проистиче, што су кадшто једну исту рибу два и више списатеља под различитим именом описала, у ком случају је то правило у науци завладало, да се по ономе риба именује, који ју је ранпје а уједно и точније описао.

г. Нарав, храна и множење риба.

Све су наше речне рибе створења живостна и нестапина, због безбројних опасности, које их окружавају, смотрена и плашљива, и зато се непрестано врцају. само мало њих, којима је природа слаба оруђа за мицање дала, као што је сом, улажу се по муљу и маме гибким својим брковима хитрије животиње, како би их лакше уловити могле. Особита енергија у кретању и снага рибљих мишића из тога се видети може, што неке феле, као настрмке, младице и др. прескачу високе бране и

склапове, те се кадшто у таковим местима виде, где се њихов долазак чисто докучити не може, друге притешњене скачу преко алова и чамаца с људма, а неке уловљене с толиком се силом пружају, да се о дуварима барке разбију. Поред свега тога, што рибе друге слабије животиње нападају јединствено због тога, што је то једина храна на коју их је природа упутила, можемо слободно казати, да су све наше речне рибе животиње безазлене, почем им је природа укратила свако оруђе, којим би могле другима наудити. Због тога, пак и због течности њиховога меса оне су често грабеж многобројних непријатеља, а то би и чешће бивало, да их није природа обдарила изредном покретљивости, да није тромије научила крити се у блато и песак, за кладе и камење, да није неким одредила такова станишта, у која њихови гонитељи доспети не могу, као брзице, букове и шкраповита места, једном речју, да није њихову наготу заштитила моћним нагоном самохрањења.

Рибе су понајвише месождере, т. ј. упућене су на животињску храну већ због тога, што у води врло мало биља расте, од којега осим жирога, окрека и неких других нежних биљки, све су тако круте и жилаве, да се њима ове животиње због особитог строја вилица и зуба хранити не могу. Животиње, којима се рибе хране, јесу: разни инсекти особито у првим периодима преображења као јајца и ларве, шкољке, пужеви, стоноге, раци; неке гутају муљ због органичних стихија, које се у њему налазе, неке најволе жабљак и рибљу икру, а најпосле има и таковых, које друге рибе нападају, као штука, смуђ, младица, пастрмка, сом, пузија и др., те их због тога зовемо грабљивим рибама.

Осим старања за храну — индивидуалног издржања, главни је задатак рибљег живота множење — подржавање феле. Пошто неко доба пораста прету-

ре, обично после треће године, рибе почињу у одређеним на ту цел органима справљати икру и млечац, пак их истурају једанпут у години, свака фела у своје време, по полојима или плитким обалама, на поводна биља и камење, да се ту рибља икра помешана и заплођена млечцем помоћу сунчане топлоте развије. Кад настане то време све рибе, пак и оне којих је нарав туњава, живакну, брже се крећу, неке предузимљу даља сељења, те долазе из мора у реке а из већих река у потоке и баре, збију се ту у гомиле, млатају по води и једна по другој, и тим једна другој помаже да икру и млечац истури, и тада кажемо да се рибе бију или *прпоре*. Кад је на овај начин цел постигнута, кад се рибља икра помешана с млечцем на удесна места положила, рибе се даље за свој пород не старају, већ иду за другим својим главним послом, за збирањем хране, а неке, које су из далека дошле, враћају се у своја пређашња станишта. Да би се пак поред све неизвестности, којој је слободно по води пливајућа рибља икра изложена, и поред многих непријатеља, који ју тамане, расплођење риба осигурало, природа је створила ове животиње осим све остале плодним, почем се у једној женки често више стотина хиљада јаја находи, од којих, ма да се најмањи део развије, довољан је, да рибља фела не угине.

д. Распрострањење риба.

Риба има код нас свуда, по рекама, потоцима и барама; у великим водама их има од много руку и различите величине, у мањим су речицама мање и често у свакој другојачије, пак ни мање наше баре нису посве без риба. Неке феле налазе свуда што им треба за њихов обстанак, тако шарана и караша има у великим и малим рекама и барама; неке воле баровита места или бар тиху воду, као лињак, рапа, чиков; друге се задржавају само у

бистрим водама и шкаљевитим потоцима, као младица, пастрмка, пеш и др., најпосле неке пробораве већи део живота у мору и селе се ради мрешћења у реке, одкуд се обично пред јесен у море враћају, као јесетра, моруна, скумрија и др.

У Србији је до данас нађено 66 фела риба, које износи више од половине риба у пространом аустријском царству познатих а једну трећину свију риба које у сладким водама у Европи живе.

Најобичније наше рибе јесу: шаран, караш, кесега, платика, сом, сабљарка, чиков, гргеч, балавац, штука, деверика и црвенперка; ређе су мрена, смуђ, вретенар, јаз, пастрмка, младица, брзак и др.; неке бораве само у већим рекама, као све штитоноше и скумрија, која долази само до Ђердапа а врло редко до Београда; најпосле су неке ограничене на особите воде, спадају дакле у редкости наше фауне, као златна риба у Пеку, ласка у Тимоку, грегорац, рапа и белка у неготинском блату, платичица у малом Тимоку и у језерцу близу св. Петке, и гаовици у Ђетињи и Дрини.

Осим оно мало фела рибе задржавају и зими одређена им места. Пак, почем се у води не збивају оне знатне промене температуре, као што их на ваздуху опажамо, то оне врше и зими свој главни посао — траже храну; само кад стегну велики мразови, кад се реке и баре покрију дебелим ледом, онда и рибе спопадне нека чама, оне се збију по дубинама у велике често гомиле — *рибље брлоге* — тако састављене да се на дну најкрупнија риба налази, све што пак навише, то долази ситнија. Кад намера нанесе рибара на таки рибљи брлог, сигуран је, да ће добар лов уловити, кадшто много хиљада ока рибе, јер ма колико да по брлогу са загребом или каквом другом направом тура, буновна се риба не да растерати.

Неки мисле, пак се то и по гдекојим књигама чита, да се риба умањује, одкако је пловидба а наиме са пароброди ма, настала. Ово нема никакове природне основе: јер макар да се лађе на неким местима у већем броју стичу, ма да протутње низ Дунаво 2 пак и 10 паробрада на дан, рибама остаје довољно места, да се уклоне од магновено пролазећег тутња, а ни чувства њина нису тако развијена, да би могле из претрпљених опасности за у будуће закључити и тражити склонитија станишта; а најпосле би морале оне воде, на којима пловидба још није завладала, пуне бити риба, које се не може казати, јер је умаљавање риба обште како у малим тако и у великим рекама, у језерима, барама пак и у мору. Томе су узроци: непрестано растући број људства, кога један део искључен из питомих места и притешњен међу рипвита брда и реке, или ове и неплодне пескове, мора из воде вадити средства свога издржања: усавршење начина ловљења; а главни је може бити узрок непаметно ловљење рибе без призрења на време рибљег пораста и прпорења, кад се најлакше уловити може, јер је тад риба заслепљена силним нагоном природе, али кад би је требало баш штедити и не узнемиривати. Кад све ово узмемо у рачун, кад помислимо да мало и велико, из нужде и беспослице рибе затире, кад видимо реке и баре испреграђене струковима, метлицама, кoћецима и гардама, вирове, гропане и брзице запремљене черенцима, засторцима и вршкама и другим справама: не ћемо нимало двоумити о правом узроку умаљавања риба, већ ћемо се чудити, што их још где има, дивићемо се мудрој установи природе, која као да је знала шта ће од њих бити, те их је беспримерном плодности обдарила, и тим сачувала, да се не утамане.

е Употребљење риба.

Рибе су по физичном строју тела животиње

посве лишене поучљивости. и за то их човек за своје цели. као на рад или увесељење, као што то са боље органисаним животињама чини, употребити не може; јер оно, што неке због красних боја кадшто у стаклетима држимо, или што можемо чикова, због немира који пре олује осећа и честим излажењем на површину воде показује. хранити у каквом суду у кући. да нам прориче време, то је корист која једва заслужује спомена. Једно дакле, што од риба употребити можемо јест месо и други делови њиног тела на храну и друге потребе наше, корист, у којој рибе све остале животиње превазилазе.

Месо се рибље употребљује понајвише тазе, и у овом је стању најпријатније и лако сварно: не мање пријатна је маринада рибља, т. ј. рибе попржене и у добром сирћету храњене; а најпосле и посољено и осушено се рибље месо може у зимње доба корисно употребити. ако је брижљиво справљено и како ваља зготовљено. и ако се умерено једе. лети је напротиву непријатно. и за најкрепче органе варења теретно.

Најслађе наше рибе јесу: кечига. младица, пастрмка. смуђ. штука. пузија — јетра или црна цигерица двеју последњих сматра се као особита посластица —. буљa. гргеч, вретенар и пеш. Ове су последње четири доста мале. но од њих је особито добра чорба, која пилећој ништа не уступа; све пак наведене феле могу и слабијим желудцима пак и болестницима поднети.

Мање цењене, но доста пријатне јесу: сом — осим варке његове. која није тако дебела те спада у прву класу — јегуља. змијуљица. чиков. паструга. јаз. удовица. мрена. кркуша.

Још су горе: већи део штитоноша, скумрија, караш, шаран. лињак. црвенперка и све остале.

тако зване, беле рибе због множине кошчица: најгоре су пак оне, које на блато ударају, сувише ако су јако дебеле. Кошчаве су рибе боље, док су младе, те се могу заједно с длакама јести, а оне које су у бари уловљене, постају боље, ако се неко време живе у бистрој води држе, као што напротиву и најбоље сорте пренесене из хладније воде у топлију од своје доброте за кратко време попусте. Свака је пак риба најупотребљивија неколико месеци пошто се прпорила, кад се т. ј. сав њен створ на природну меру свестраног понављања и храњења свију делова тела повратио; пак како прпорење сваке феле у друго време пада, то је очевидно, да се рибе у различито време ухваћене различито и ценити имају.

За сољење и сушење најкориснија је фамилија штитоноша, а поглавито моруна, која се у великој маси лови, и које врло дебело, пак због тога за јело тешко месо, у саламури већу сварност добија; мање је употребљена јесетра, кашикар и паструга. Доста се у нас соли и шарановине, све пак остале беле рибе, које се кадшто у знатној количини суше, као сабљарке, платике, кесеге и др. јесу мање цењене, и обично се другој племенитијој риби као придавак или на докусуривање ваге, особито сељацима, додају. У пожаревачкој суше сељаци доста белих риба, но само за домаћи потрошак.

Маринада се код нас не справља, пак и она што са стране долази, троши се само по варошима. Да је то другојачије, боље би било, да којом срећом нашим сељацима омили маринада, као што је омилела слана риба, имали би у постне дане здравију закуску тим више што она толико жеђ не побуђује, као слана риба, која је не редко повод неумереном употребљењу пића, које, ма да је вода, мора шкодити. Правити би се пак могла код нас маринада од сома, пузије, чикова, змијуљице, јаза.

удовице, шарана, караша и у обште од свију других макар и лоших белих риба, и то без велике мајсторије, почем је у зејтину испржена, и у добро сирће стављена риба готова маринада; само кад се у већој количини прави или за трговину намењује, треба рибу у какво буренце брижљиво сложити и прво сирће, у ком је неко време риба стајала, другим заменити. Међу редове рибе обично се меће лаворово лишће, а у место њега може се употребити и чубар, совр, мајчина душица и др. мирисава биља, којих по Србији свуд има.

Од рибљих су производа најглавнији: *ајвар*, или посољена рибља икра. Најбољи се ајвар вади из кечига, но мало га има те је скуп; врло је добар и од паструге, јесетре и кашикара, а најгори је од моруне, штуке, шарана и мрене. Ајвар је за јело лакши но рибља икра, која неким желудцима нимало поднети не може, но и ајвар се мора, као и остала слана риба умерено употребити.

Рибља маст, као доста важан предмет трговине, код нас се слабо вади, и то само из повеће рибе, кад се солити и за трговину опремити не може, а понајвише се прави од глава моруне, јесетре и сома, које се иначе бацају.

Рибље туткало је осушен рибљи мехур; употребљује се на лепљење разних ствари, на справљање маске за пеннере, на бистрење вина, и троши се у апотекама. Најбоље се рибље туткало вади из паструге, горе је из јесетре, кашикара, сима и моруне, премда се из последње највише вади, а може се правити и од сомовог мехура, пак и од свију других риба, само што се при мањим фелама труд слабо плаћа.

Лажни — или обично звани *јалан бисер* прави се од крљушти неких белих риба, најбоље брзака, на следујући начин: скинуте с рибе крљушти тару се с мало воде, док вода не добије сребрасту боју, ова се вода одлије у други суд, а на крљушти се

долије друга чиста вода, и то се дотле чини, док крљушти више ништа не одпуштају. У суду, камо смо одливали замућену воду, она се остави неко време у миру, док се не избистри т. ј. док се боја не слегне, после се полагано бистра вода одлије, а заоставши бисерасти густиш оставља се до даљег употребљења и зове се: *essence d' orient.* Испрва су уз мало рибљег туткала намазивали са добивеном на изложени начин бојом куглице од воска или слонове кости, позније су пак изнашли правити врло танке плаветникасте изнутра шупље стаклене куглице, у које се спусти по капљица бисерне масе, пак пошто се ваљањем куглица учинило свестрано раздељење масе по унутрашњој поврщини, куглице се испуне воском. Од како је овај изналазак у Паризу 17 века учињен, прави је бисер у цени много спао.

Никакав се производ наших риба данас у медицини не употребљује, само се кадшто прост народ служи неким деловима рибљег тела на видање мањих својих невоља, да како са свакојаким успехом, тако сам чуо да у Смедереву мећу шарању жуч на заноктице, у Београду привијају маст од смуђа противу ухобоље и др.

Да ли употребљивости рибљег меса чине уштрб болести, којима ваљда и рибе подлеже, то још није довољно испитано, толико је пак известно, да и рибе кадшто у великом броју мањкавају, да се неке, особито маторије, налазе обрасле као неком маховином, да се у рибљој утроби и очима често излеже неки ситни метиљ, и да се за спољашњост тела њиховог припију различити инсекти, пијавице и друга нажива створења, која их за цело муче и здрављу њихову шкоде: пак можемо слободно закључити, да ни месо риба таквих здраво бити не може, и да многе незгоде, које се по ужитку рибљег меса појављују, из тога извора пронстицати морају.

ж. Ловљење риба.

Да би са човек докопао животиња, које су му од толикоструке користи, морао је измислити свакојаке начине да их лови, морао је употребити свакојаке мајсторије, да бојазљиве примами, лукаве да превари и да свима по различитој њиховој нарави доскочи. Сви ти начини ловљења, који се по месту, где риба борави, по њеној величини и другим њеним природним својствима у разно доба предузимљу, не потребују кадшто никаковых особитих припрема, другда изискују различита оруђа и често доста художне и заплетене приборе.

Најпростији је начин ловљења риба:

1. *Одвраћање воде*, које се само у мањим текућим водама предузети може. На овај начин лове обично деца кркуше, мренке, вијуне, брзаке, и друге мање рибе. Овамо се може бројити и вађење риба из бара, које сунчана жега исуши.

2. *Тровање* рибе законом је истина забрањено, при свему се том на овај начин много рибе у Србији лови, које посведочавају оно 7 — 800 ока рибље траве, која сваке године из Треста у Београд долази. Осим тога се у нас трује риба дивизмом и млечиком — у Књажевачкој употребљују на ту цел *Euphorbia Myrsinites*, која тамо расте —, које је посве шкодљиво, јер риба на тај начин уловљена здрављу слабо гове, и што се том приликом, особито ако се млечика узела, отрује и мала риба, која ни за каково употребљење није.

3. *Оствама* се у нас риба слабо лови, само сам гдешто видео, да по барама, кад се мало пресуше, међу нагомилану рибу насумце оств бацају, које нимало не одговара овом, иначе врло увеселителном, али приличну вештину потребујућем начину ловљења, као што сам га гледао по језерима у Аустрији и на јадранском мору. Казали су

ми да се Турци на Дрини кадшто увесељавају метањем остава.

4. *Пушком* се лове рибе средње величине, обично кленови, младице, пастрмке и др. у мањим бистрим рекама, из којих се може погођена риба извадити. Гађање пушком у води изискује особиту вештину, коју сам путујући по Србији често имао прилику видети у момака; између осталих сећам се једнога Гружанина, који ниједне пушке не би узалуд избацио. Риба на овај начин уловљена није свакад погођена оловом, већ је ваљда воденим таласом само забуњена.

5. *Удицом* или струком лове се мање и веће рибе, и за то има струкова од различите величине: *малим шарањим удицама* пецају се мање рибе: шарани, пастрмке, јазвенци и др.; *малим соmовским струком*, *кованицама* или *апатинским удицама* хватају се повећи шарани и мањи сомови, а *великим соmовским струком* могу се највеће рибе уловити. Мање се рибе пецају с обале, повеће са чамца, а у оба се случаја мећу различити мамци на удице, као бубе, пијавице, зелен кукуруз и др.

6. *Моруnским такумом* лове се највеће рибе, као моруне, јесетре, сомови и др. Овај највећи вид струка састоји се из једног подужег конопца, за који је један крај утврђен *пловак* т. ј. сноп од рогоза или две повеће осушене тикве, које тај крај конопца на површини воде подржавају, за други је крај личином везано камење, које други тај крај на дно реке вуче. Између два краја конопца прибит је на равне размаке за конопчиће од 4 стопе дужине повећи број — 40 до 60 — удица, или боље рећи јаких гвоздених чакља, а за сваку је чакљу утврђена на канапу од 1 педи *сплаута* начињена од два комада јовове коре у накрст састављене. Риба туда пролазећи угледа црвену сплауту, пак мислећи да је каква заира, устише на њу, но ви-

дећи изблиза да се преварила, врдне на страну. и том се приликом често догађа, да се закачи за удицу, с које ју рибар, који често струкове обилази, скине. Путујући низ Дунаво може се близу сваког места повећи број ових морунских такума видети.

7. *Бућком* се лове понајвише сомови на овај начин: мали сомовски струк веже се за *бућкало* т. ј. кратко дрво у средини истањено, на један крај ваљкасто, а на други у тањирић изрезано; рибар држи бућкало за истањену средину, за коју је и струк везан, и ударајући тањирастим крајем косо по води чини клокот, који се далеко чује, и рибу а особито сомове примамљује.

Сви остали начини ловљења потребују пређе различите величине или друге направе, које су све мање или више налик на кашике или мишоловке направљене од конаца, конопаца, рогоза, павити или врбе, које се постављају на места, где риба радо борави, или тражећи хране често пролази, или се с чамаца на срећу у воду бацају и уловљеном рибом на сухо извлаче. Направе ове јесу:

8. *Вршка, лес. кош.* или *гузар* већа је или мања ловка исплетена од различитог прућа, с једне стране округлим ушћем отворена, и ту има шиљке, који су ка унутрашњем простору справе окренути, с друге стране зашиљена и затворена. Вршка се спушта у воду обично по брзицама где риба радо пролази, а кадшто се унутра метне и какав мамац, да би риба пре ушла.

10. *Бубњеви* или *засторци* су налик на черенац, но обично ужи, и имају свакад 5 обручева, који пређу разапету држе, а при свакоме се обручу налазе три или четири платна, којих су зашиљасти крајеви у накрст за оближњи обруч утврђени и који као шиљци у вршке на то служе да се риба, која је у ловку ушла, повратити не може.

11. *Кеца* је налик на пређашњу направу, но има на предњем крају два крила од пређе, утврђена за два штапа, који се помоћу дугачке мотке — тулајке — где је вода дубока у земљу забадају; та два платна на то служе, да туда пролазећу рибу к ушћу ловке наврате.

12. *Кусака* је такођер налик на пређашњу, али се састоји из две пређе, од којих је спољашња ређа а унутрашња гушћа, за доњи су пак крај утврђене сухе кости, које ударајући, кад се направа помиче, једна о другу, тандрчу и рибу, особито на брлогу поплаше и у пређу сатерују.

13. *Гребуља* или *загреб* представља мањи черенац утврђен за подугачку мотку, којом се направа у воду спушта и на поље вади. Са гребуљом се риба с краја лови, обично кад је вода мутна, или ноћу.

14. *Трбок* је ловка са полукружним ушћем, једна страна утврђена за штапац, којим се та направа у воду спушта и, кадваља, из воде вади.

15. *Кашика*, *поплав*, *рогач*, *сак* или *креташ* доста је проста направа налик на какву велику кашику, као што је Београђани и зову; разапета је на два у накрет стављена штапа, утврђена за подугачку мотку, којом се у воду спушта, а у средини је обтерећена оловом. Кадшто се на дно кашике ставља какав мамац.

16. *Напаст* или *серкме* је наокруг исплетена мрежа: кроз њен, *повору* — оно што је у кесе или гаћа свењача — провучен је конопац, а на њега су на равне размаке нанизани комади олова, који направу у дубину вуку. За средину пређе утврђен је други конопац — једек —, од којега полазе на све стране поворе *чапруци*, или тањи конопци, који купе крајеве мреже, кад рибар једек повуче. Раширена се напаст баца с каквог моста или лађе

пљоштимице на воду, олово вуче крајеве у дубину, од куда је рибар кад му се свиди, извуче уједно с рибом, ако се која намерила.

17. *Влак* је пређа различите величине: највећом — *кораном* — могу се ловити и моруне, обичним се пак хватају средње рибе. Обични влак има 9 хвати ширине а 2 — 3 дужине: за један је крај шире стране везано топовско ђуле, које пређу на дно воде вуче, за исти је крај утврђен и једек, који је редом провучен кроз остала три угла пређе тако, да, кад се бачена у воду мрежа једеком на обалу повуче, сви се крајеви влака прикупе, те риба, која се ту десила, остаје као неком великом врећом омотана. Влаком управљају два човека и потребују један чамац.

18. *Алов* је мрежа разне величине, кадшто 100 хвати широка, а $2^1/_2$ — 4, око које имају посла 4 рибара, од којих двојица бацају пређу с чамца у воду а друга је двојица извлаче на обалу.

19. *Лапташ* је пређа широка 20 — 30 хвати а 6 дугачка, коју 6 људи с два чамца спуштају у дубоку воду, пак је после на чамце или на сухо, ако је при обали дубока вода, извлаче. Лапташем се може уловити многа риба и од различите величине.

20. *Метлица* је пређа различите дужине разапета посред какве баре тако, да њена горња страна, за коју су утврђене сухе стабљике од барске млечике, на води плива, противна пак страна слободно у води виси, а два краја горње стране лабаво су везана за два јака коца. Риба по бари тумарајући не види пређе, или мисли да су то обичне барске траве, пак хотећи проћи заглави се у око пређе, које осећајући стане да се комада, чим се најпосле тако заврзе у метлицу, да је отуда избавити може само рибар, који по гибању пловка позна је, кад има лова.

Најпосле има још неколико начина ловљења, који осим разних ловака захтевају неке друге припреме, као:

21. *Суп* јесу две бране од камења, које, у мањим рекама од обале низ воду тако наместе, да њихови доњи приближени крајеви само узану стазу за пролаз воде остављају. Испод врха ових брана намести се кош или черенац у која притешњена вода рибу стерује, те се више вратити не може.

22. *Гарде* су доста налик на суп, но у место бране од камења побију се дебели шипкови на такова места реке, где је вода брза. Испод пролаза, т. ј. места, где се два реда шипкова приближују, намештен је један велики кош, који житељи на доњем Дунаву зову *кућином* или *сетом*. Риба која низ воду плови доспе често између два реда шипкова, који на горњем крају врло раздалеко — до 30 хвати — стоје, пак ако се одмах у почетку не врати, ниже где је вода бржа тако лако вратити се не може, већ упада у кућицу, одкуда за њу измака нема. Овако се лове моруне, јесетре и друге крупне рибе на доњем Ђердапу близу Сипа.

23. *Коћец* је само употребљен у Неготину, где се по барама на овај начин риба лови. Бара се у једном правцу очисти од шевара за један хват ширине; дуж прочишћеног тог канала са стране рита испрече се као неке гарде, платна 5 — 6 хвати дугачка направљена од рогоза и тако намештена, да се два краја од два суседна платна савијају к тесном улазу коћена; овај стоји у самом прочишћеном каналу и састоји се из једног краћег платна такођер од рогоза, које се као бубрег савија тако, да су му два краја к средини простора, који платно обухваћа, управљена и толико су приближена, да је само узан пролаз риби остављен. Дно је коћеца посуто песком, да се линьаци, рапе и чикови, који се већином ту лове, у муљ уко-

пали не би. Риба, којој је са три стране пут у кођец отворен, провере се кроз уншће кођеца, а отуд се вратити не уме, већ чека рибара, који сваки дан обилази кођец.

Уловљена се риба одмах продаје, соли или суши, или се за неко време жива храни и то у живаку, у барки или на поворци. *Живак* је јама различите величине ископана у земљи, које се дно и дувари збију и замажу глином, да не би пропуштали воду, а озгор је покривена даскама, да се вода не би лети јако загрејала. Овако чувају у Неготину чикове, рапе и друге барске рибе. *Барке* су озго покривене лађице са испробушеним дуварима тако, да вода слободно пролазити може; у тима се баркама храни риба обично по варошима, где је скупља. *Поворка* је конопац, гужва или врбов прут различите дужине, на који се кроз уста и шкржни отвор риба нанижe и за лађу везана у воду спусти.

Храњене, особито у барки, повеће рибе често себе и друге повреде, и за то их рибари *роваше* т. ј. по сред грбине забоду оштру иглу до кичме, и прекину мождину, која у кичменом каналу лежи, при чему се риба, ако је ровашење добро свршено, жестоко стресе, али после сасма мирна остаје. Рована риба може у барки дуго живети, ако је вода хладна, а у топлој и не ровашена мало дура.

Из барке се или живака риба вади справом налик на кашику, која је исплетена од пређе и која се у разним крајевима различито зове: *рачило*, *мичвое* или *мередов*. Ова се кашика употребљује кадшто и при ловљењу риба удицом, да се она већ ухваћена истргла не би, а рачилом, као што то и име показује, могу се ловити раци.

з. Рибњаци.

Србија је од природе обдарена водама свакојаким: велики њен део окружавају две повеће реке,

Дунаво и Сава, кроз средину се њену веруга Морава, западни јој крај натапа Дрина, источни Тимок, а по унутрашњости њеној промичу небројене реке и речице, или се извори разливају у баре и мања језера, свуд и на све стране лепе србске књежевине има оживотворавајућег овога елемента и у њему обитавајућих риба. Ово је изобиље вода ваљда узрок, те се у Србији до данас слабо промишљавало о запаћању риба у рибњацима, пак ни у манастирима, у којима је томе најбоља прилика, и где се обично по осталом свету пространи и врло брижљиво држани рибњици налазе, нисам код нас тако што, осим у Раваници, видео.

Но при свему овом изобиљу вода, риба је у многим крајевима наше земље редка, које због тога, што воде нису свуд наједнако подељене, што се риба много, и, као што сам то пре казао, без потребног обзира на њено расплођење лови, и што и онде, где је доста има, од среће зависи да се у довољној количини, кад треба, набави. Овоме се има приписати, да цена рибе на нашим пијацама за врло кратко време необично — од 2 — 20 гроша — скаче, и што се велика количина слане рибе троши, која за јело свакад здрава није, и која је не редко повод неумереноме ужитку шпиритуозних пића. И за то не ће бити излишно, ако овде нешто о рибњацима проговорим, и ако у кратко разложим: 1) дали су нам нуждни рибњаци, и коју бисмо корист од њих имали; 2) дали би се могли у нас лако завести и издржавати; и 3) где би се имали рибњаци завести.

У свима земљама, где се православна вера исповеда, и где се њене установе верно испуњавају, житељство је један добар део године — око 103 дана — упућено да се рибом храни, ако не ће, ограничавајући се на биљну храну, тело своје мучити и физични му развитак задржавати, а тим и

морално своје усавршеење пречити. Јер како може бити напредно оно тело, којему се за трећи део века украћује природна храна, које се неколико пута у години нагони, да претрпљену оскудицу безмерним ужитком накнади и себе у болестували! Добар бы део овнх незгода могли уклонити рибњаци, у којима се може по вољи запађати онај род рибе, који је најздравији, и што је важније, из којих се она може свакад вадити, кад се с друге стране никако набавити неможе, или кад је превише скупа. Не само пак за себе би имао газда од рибњака у свако време готов сладак залогај и за госте своје честиту понуду, већ бя и својим комшијама, којима местне околности не би дале рибњак завести, могао залишну рибу продавати и имао би од незнатног капитала, од малога комада земље, који му је од пре пиштајућа туд вода кварила, и од забавногъ рада, којим може по вољи располагати, приличан приход и кући својој лепу закрпу. Мање у очи падајућа али не мање важна је морална полза коју држање рибњака доноси: јер као што један једини тежак телесни рад човечију памет затупљује, и једнострано вежбање душевни сила занемарење других способности са собом води, тако се напротиву крепи тело и пооштрава дух чим су предмети занимања људскогъ многоструччији, почем хитрoћа и вештина, набављена у једној грани домаће привреде свима другима у помоћ притиче. Да најпосле рибњаци предел, у ком се находе, знаменито украшавају и да то подржава у мештанима оданост и љубав к завичају, не треба казивати онима, који су путовали, и који су у туђим земљама видели, с каквим се поносом показују добро уређени рибњаци.

Уређење рибњака не потребује ни особитога знања, ни великог капитала: три или четири,

неколико хвати у четврт и у разну дубину, неконане с једне бар стране камењем или кољем ограђене јаме, које би се каковом у близости текућом водом напуниле и у којима би риба у разно доба на изменце боравила, неколико ту засађених древета због хлада, који рибе лети потребују, и неколико ока одрасле рибе, која би се ту из оближње реке населила, сав је трошак и труд, који рибњак у почетку стаје. Још је лакше издржавање риба, јер се оне задовољавају свима оним материјама, које у сваком дому кадшто одпадају, као покварена јела, црева, месо од липсалих домаћих животиња, пак и у самом ђубрету, које се, кад нема других ствари, у рибњак баци, налазе рибе себи хране, за коју се и сама природа брине, запаћајући гдегод воде има различите животиње, пужеве, црве, пијавице и др. Најпосле и послови око рибњака преко године нужни доста су незнатни, јер једанпут запаћена риба сама се стара о свом даљем расплођењу, само је треба чувати од грабљивих животиња, које се у околини рибњака радо насељавају, као видре, чапље, лелеци и др., кадкада ваља рибњак пречишћавати од окрека и другогъ сувишног биља, пред зиму треба рибу пресељавати из плићег рибњака у дубљи, и при жестокој зими ваља проваљивати лед, да се рибе не угуше; све послови, који се могу обично онда предузимати, када другога рада нема.

Што се тиче трећега питања, где би се могли рибњаци завести, то је већ по ономе што је горе речено, доста јасно: свако место, где има најмање текуће воде или камо се она о мало трошка из оближње реке довести може, добро је за закопавање рибњака; пак почем таковых места по Србији без броја има, почем је редко село, где какав кладенац неизвире, или где у близости какова речица не тече: то по себи долази, да би се

рибњаци свуд завести могли и због своје велике користи завести имали, не само од приватних људи, већ и од општина, које би потребне око њих послове помоћу својих сељана вршити могле, те би њини, можда боље уређени, пространији или са племенитијим родом риба насељени рибњаци, осталом житељству као за углед служили, а осим тога би и известан приход доносили.

О свему, што је овде као гредом наговешћено, могао бы се сваки онај, који би штогод хтео око рибњака започети, опширније поучити у вештих људи, који су пољску економију изучили, и у којима већ данас Србија није оскудна.

и. Риболовни закони.

Ни у државама, где се већ одавна ради о уређењу разних грана народне привреде, није законодавство риболов тако схваћало, као што његова за особите пределе често превелика важност изискује, и оно што је по овом предмету рађено, слабо се обзирало на истине у природословној науци познате, као што је то напротиву са увеселителнијим, али у живот целога народа несравњено мање засецајућим, ловом других животиња чињено. У старијим се законицима налазе само неке забране на лов племенитијих родова риба: пастрмки, младица, штука, смуђева и др. које су се задржавале за саму господарску совру или су се у ванредним случајевима дозвољавале болесницима и трудним женама, о свима другим ни разговора нема. Пак ни у новије време, где се житељство свуда јако умножило, и где је умаљавање риба постало доста осетљиво, нису никакова правила постављена, кад се које рибе имају ловити, кад их треба гајити или бар не узнемиривати; ни рибље пијаце нису тако строгом надзору подвргаване, као што је са продајом других

јестива чињено. а трговина сланом рибом није нигде ни спомепута, већ ужива неограничену слободу, из чудног ваљда предпостављења, да со и мањкалој и поквареној риби повраћа ону вкусност и питателност, коју скорашња и брижљиво справљена има.

Где су друге давно уређене државе заостале, није могла ни јучерашња Србија од њих утећи, већ и за то, што би се слабо била ползовала риболовним уредбама односећим се на важније рибље изворе, као што су то пограничне реке, почем се њих суседне области придржавале не би. Све што је дакле код нас влада учинити могла ово је: задржала је за себе као један део државнога имања, веће реке и баре, у које се приватни људи делити не могу, а да се због неизвестности граница честа трења између суседа не догађају, које поједини људи бранити и сходно надзирати у стању нису. Да би пак државна каса отуд какав приход имала, влада је смислила за себе најлакши начин руковања тим делом свога имања, т. ј. дала је за извесну годишњу суму риболов под аренду једном приватном лицу или каквој кумпанији, а да би права закупца осигурала, издала је уредбе, које риболов у извесним границама забрањују, и само оним допуштају, који с владиним арендатором у споразумљење ступе. Влада је овде била у пуном свом праву, само би се могло у општенародном интересу ово приметити: да најлакши за владу начин руковања каквим имањем није уједно и најпробитачнији за народ, већ да би се при наплаћивању риболовних, или других подобних дација, имале свакад узети у призрење местне околности, у којима народ где живи, које арендаш, јединствено побринут, да своју кесу пуни, не чини, већ наплаћује, колико може, од свакога рибара, било му село обкољено неродним пес-

ком, а Дунаво једини извор, одкуд себе и своју породицу издржавати може, или му био риболов само мимогредна радња, којом празно од других користнијих послова време испуњава. Коме је познато србско подунавље, но зна какових има питомина од Београда до Костолца, а напротиву какове су околине Рама, Винаца, Голубца и Сипа, тај ће ме разумети, и уједно са мном желеће, да се у напредак риболовни закони боље сложе, како са потребама и праведним жељама народним, тако и са начелима природословне науке.

ј. Народна имена риба.

Како сав србски језик, тако се састоје и имена риба из првобитних т. ј. таковых речи, које на означење једино тих предмета служе, које никаковог етимологическог тумачења не допуштају и којих се постанак по свој прилици губи у тами прве постојбине Словена. Првобитне су ове речи особито важне за етнографију и историју народа; из њих дознаје прозирући у давну прошлост дух вештака, места из којих је какав народ произашао, закључава на мање или веће сродство, које је између какових народа, и смишља на тај начин древну повестницу народа, за коју никаковых других споменика нема. У таковe речи спадају ваљда имена риба: јаз, пастрмка, караш, липен, штука, сом, угор, лињ, клен, моруна, јесетра, мрена, плотица и укљева. Ове се речи налазе мало што промењене у свима словенским језицима, а неке и у другим неким језицима, које јасно показује, да су сви ти језици из једне колевке произашли.

Друга рибља имена, спадају у онај ред речи, којих је етимологија белодана, и које се распростирањем познавања и дан данас стварају, те се њима живи језик обогаћава. Образовање је ових

речи различито, као што су различита својства сматраних предмета и различито гледиште, с ког се ти предмети сматрају. Тако су неке рибе наименоване по боји површине тела, или појединих његових делова, као: златна риба, беовица, сињац, шаран, црвенперка, жутоперка, црноока, угљевка; друге по кроју тела, као: сабљарка, косач, вретенар, или по виду појединих делова, као кашикар, шљивоноса, буља, рапа, носвица, а најпосле по својствима, која се односе на начин и место живљења, брзину или особити начин мицања као: пузија, брзак, поврхушица, варавац, вијун, кочић, балавац и др.

Старија се или првобитна имена риба свршују на различити начин без икаковог сталног правила, у новијим су пак најчешћа завршивања на *ак*, *ац*, *ка* и *ица*, а нарочито износе ова последња ⅓ свију назива наших риба — оваки сам размер могао и при биљу опазити —, које добро да знају они, који мисле, да им ваља ковати речи, којих у народу по њиховом мишљењу нема.

Што се рода рибљих имена тиче, ту влада овај чудноваги закон природе, по коме један род другоме вагу држи, које је тим занимљивије и дубљег испитивања достојније, што се то распростире, у колико сам ја ствар испитао, на сав прибор суштаствителних, животиње и биља означавајућих, речи језика нашег.

Народна имена риба, као и других јестаствених предмета, пак и осталих драгоцених производа непокваренога народнога духа збирати, и тим језик подмлађивати и богатити, тек се у новије време предузело, од како су ниже стихије народа почеле себи присвајати ону важност, коју по броју и језгровитој својој првобитности заслужују, и од како се боље схватио одношај, који између варо-

да и науке бити мора. Два су се рода научених људи занимала збирањем речи: језикослови и природослови, кадшто су се у посао пачали и такови, који ни језика ни природних ствари познавали нису, а врло редко су оба знања била у једном лицу састављена. Већина речника, које су први списали, садржи множину некритичних речи често само за то узетих, да их има више, производи су пак оних других за то неупотребљиви, што су више из књига но из народа црпени.

И ја сам некада трагом ових последњих био пошао, те сам по књигама белешке скупљао, а кад сам овакових бележака велику гомилу имао, и кад сам већ мислио, да ћу помоћу њих постати бог зна какав просветитељ свога народа, онда сам, сравнивши гдешто од прикупљених речи с народним језиком, почео увиђати, да сам зидао куле по ваздуху, а сад сам дошао до тог уверења, да треба најпре боље испитати језик свију народа који живе између Дунава, Драве, јадранскога и црнога мора; а када се то учинило буде, кад буду сва наша поднаречја имала онакове речнике, као што је Вук Караџић целому словенству на углед србски речник саставио, онда ћемо истом имати потребног материјала језикословног и моћи ћемо по свима струкама списати потребне нам књиге, а онда ће се моћи и речи, које се у народу нашле не буду, а којих каква наука буде потребовала, по аналогији или другим правилима језикословним сковати. Међутим немојмо претерати у ковању речи, већ дај да брижљиво збирамо и верно да бележимо.

Б. АНАЛИТИЧНА ТАБЛА РОДОВА РИБА.

1. Уста округла 2
Уста (затворена) дугуљаста . . . 3
2. Усне с брковима, тело глистовидно . . . . . . Р. XL. *Ammocoetes*.
Усне без бркова; могу се устима чврсто прилепити за камење или друге предмете, тело змијовидно . . . . Р. XXXIX. *Petromyzon*.
3. Уста далеко испод врха главе постављена, исто тако стоје и очи високо на глави. . . Р. XXXVIII. *Acipenser*.
Уста на врху главе постављена, редко стоје нешто мало удаљена од врха њушке. 4
4. Све пераје са меким рачвастим шпицама, редко прва шпица на неким перајама тврда, бодљава 5
Неке пераје, обично прва на леђима, са тврдим нераздељеним шпицама . . 32
5. Са трбушним перајама 6
Без трбушних пераја . Р. XXXVII. *Anguilla*.
6. Пераја репа на врху закружена или право одсечена 7
Пераја репа дубоко урезана или виласта (као ластин реп) 10
7. Усне с брковима 8
Усне без бркова . . Р. XXXIII. *Umbra*.
8. Са едном перајом на леђима 9
Са две пераје на леђима. Р. XXXVI *Lota*.
9. Задња пераја много дужа одъ леђне . . . . Р. XXXV. *Silurus*.

Задња пераја кратка или мало што дужа од леђне . . . Р. XXXIV. *Cobitis.*

10. Усне с брковима 11

Усне без бркова 15

11. Са два брка у устним угловима . . 12

Са 4 брка, два на горњој усни (ова су кадшто у младога шарана неразговетна) 13

12. Крљушти ситне, до 100 дуж бочне црте . . . . Р. IX. *Tinca.*

Крљушти прилично велике, мање од 50 дуж бочне црте. . . Р. XI. *Gobio.*

13. Леђна пераја дугачка, равна $\frac{1}{3}$ дужине тела . . . . . Р. VII. *Cyprinus.*

Леђна пераја кратка, равна $\frac{1}{6}$ дуж. тела 14

14. Тело крљуштима покривено, зуби у гуши 3-реди. . . . Р. X. *Barbus.*

Тело голо т. ј. без крљушта, зуби у гуши 1-реди . . . Р. XII. *Aulopyge.*

15. У леђној и задњој пераји прва шпица чврста назад тестераста. Р. VIII. *Carassius.*

Без такове бодље у реченим перајама . 16

16. Трбушни обод тела од испалих крајева крљушти тестераст. Р. XXVIII. *Alausa.*

Трбушни обод тела гладак . . . 17

17. Са зарепком 18

Без зарепка 20

18. Леђна пераја двојином дужа од задње . . . . Р. XXIX. *Thymallus.*

Леђна пераја једне дужине са задњом, или мало што дужа 19

19. Зуби дуж целих небаца расути. Р. XXX. *Salar.*

Зуби само у предњем крају небаца стављени. . . . . . Р. XXXI. *Salmo.*

20. Обе устне једнаког строја, затубасте, раскречена уста округла . . . 21

Доња усна са две оштре рскавичаве

ивице, раскречена уста четвртаста .
. . . . . Р. XXVII. *Chondrostoma.*
21. Леђна пераја над задњом постављена . 22
Леђна пераја постављена између трбушних и задње. 23
22. Задња пераја двојином дужа од леђне .
. . . . Р. XVI. *Pelecus.*
Обе пераје једне дужине . Р. XXXII. *Esox.*
23. Зуби у гуши 1-реди 24
Зуби у гуши 2-реди 28
24. Трбух између чмара и трбушних пераја у оштру ивицу испупчен. Р. XIV. *Abramis.*
Трбушна страна свуд једнако закружена. 25
25. Крљушти само дуж бочне црте Р. XXVI
. . . . *Phoxinellus.*
Крљушти по целоме телу . . . 26
26. Бочна црта само иза шкрга на неколико крљушти . . Р. XIII. *Rhodeus.*
Бочна црта дуж целога тела разговетна. 27
27 По 5 зуба с обе стране гуше. Р. XXI. *Leucos.*
Лево на гушној кости по 5, десно по 6 зуба. . . . Р. XXII. *Leuciscus.*
28. По 3 мања зуба у предњем реду на гушној кости 29
По 2 мања зуба у предњем реду на гушној кости 31
29. Круна гушних зуба гладка . . . 30
Круна гушних зуба рескаста. Р. XX. *Scardinius.*
30. Дужина главе равна са висином тела .
. . . . . Р. XVIII. *Aspius.*
Дужина главе много мања од висине тела
. . . . Р. XIX. *Idus.*
31. Задња пераја много дужа од леђне. . 32
Задња пераја мало што дужа од леђне или обе једне дужине 33
32. Висина тела равна са дужином главе, тело опружено. . . Р. XVII. *Alburnus.*

Висина тела мал не двапут већа но што је глава дуга. тело депасто. Р. XV. *Blicca.*

33. Крљушти врло ситне тако, да се једва увеличавајућим стаклетом бројати могу . . . . . Р. XXV. *Phoxinus.*

Крљушти прилично велике, и ако су мање, могу се свакад слободним оком бројати 34

34. Са 8 шпица у задњој пераји. Р. XXIII. *Squalius.*

Са 7 чланкастих шпица у задњој пераји. . . . . . . Р. XXIV. *Telestes.*

35. Две леђне пераје састављене у једну . . . . Р. IV. *Acerina.*

Леђне пераје разлучене, или ниском ћупријом међу собом састављене . . 36

36. Тело вретенасто, глава спљоштена. . . . . Р. III. *Aspro.*

Тело депасто или окружено. глава са стране стиснута. 37

37. Обе пераје на леђи савршене . . 38

У место предње пераје на леђи слободне бодље. . . Р. VI. *Gasterosteus.*

38. Са бодљама на подочном колути. трбушне пераје пред груднима на гуши. . . . . , Р. V. *Cottus.*

Без таковых бодља на подочном колуту, трбушне пераје на грудима иза грудних пераја 39

39. Крљушти по телу прилично велике. мање од 70 дуж бочне црте. тело депасто . . . . Р. I. *Perca.*

Крљушти по телу доста ситне. више од 75 дуж бочне црте. тело опружено. . . . . Р. II. *Lucioperca.*

В. АНАЛИТИЧНА ТАБЛА ФЕЛА РИБА.

Род I. Perca.

Попречне пруге по телу. једна мрља на крају 1 леђне пераје. трбушне и грудне пераје јасно црвене . . *P. fluviatilis.*

Р. II. Lucioperca.

Стражњи обод предњега поклопца вертикално усправљен. . . . *L. Sandra.*

Р. III. Aspro.

Прва шпица у првој леђној peraји у пола краћа од друге . . . *A. vulgaris.*

Прва шпица речене пераје врло мало краћа од друге . . . . *A. Zingel.*

Р. IV. Acerina.

У првој половини леђне пераје 12 — 14 нераздељених шпица . . *A. vulgaris.*

У првој половини леђне пераје 18 — 19 нераздељених шпица . . *A. Schraitzer.*

Р. V. Cottus.

1. Трбушне пераје краће од грудних. *C. gobio.*
   Трбушне пераје једне дужине са грудним. иля обе једне дужине . . . 2
2. Предња леђна пераја са 6 шпица. *C. ferrugineus.*
   Предња леђна пераја са 8 — 9 шпица . . . . *C. poecilopus.*

Р. VI. Gasterosteus.

Три слободне бодље у место прве леђне пераје . . . . . *G. aculeatus.*

Девет до десет слободних бодља у место прве леђне пераје . . *G. pungitius.*

Р. VII. Cyprinus.

1. Врхови грудних пераја досижу до основе трбушних. . . . *C. acuminatus.*

Врхови грудних пераја не досижу до основе трбушних 2

2. Горњи обод тела јаче сведен од трбушног . . . . C. carpio.

Оба обода тела слабо сведена мал не паралелна . . . . . C. hungaricus.

Р. VIII. Carassius.

1. Средње шпице грудних пераја дуже од бочних . . . . . . C. moles.

Горње шпице грудних пераја најдуже . 2

2. Горњи обод тела много јаче сведен од доњег . . . . , C. vulgaris.

Оба обода тела једнако сведена. C. gibelio.

Р. IX. Tinca.

Све пераје закружене, бркови кратки. T. vulgaris.

Р. X. Barbus.

1. Прва шпица у леђној пераји гладка не тестераста . . . . B. Petenyi.

Прва пераја у леђној пераји страг тестераста 2

2. Тело без тамних пега . . B. fluviatilis.

Тело тамним пегама шпарано . . 3

3. Прва шпица у леђној пераји скроз тестераста . . . . . . B. eques.

Само две доње трећине речене шпице тестерасте . . . . B. plebejus.

Р. XI. Gobio.

Пераја репа пегама шпарана . G. vulgaris.

Пераја репа без пега . . . G. uranoscopus.

Р. XII. Aulopyge.

Тело голо, сребрасто, леђа и бокови смеђи пегави. . . . . . . A. Hügelii

Р. XIII. Rhodeus.

Тело високо, стране стиснуте, врло ситна риба . . . . . . Rh. amarus.

Р. XIV. Abramis.

1. Дужина задње пераје премашује висину тела 2
Дужина задње пераје не стиже висину тела 3
2. Њушка заоштрљена, око иде 4 пут у дужину главе . . . . . *A. ballerus*.
Њушка јако затубаста, око велико, иде само 3 пут у дужину главе . . *A. sapa*.
3. Уста приметно испод врха њушке стављена . . . . . . *A. vimba*.
Уста на самом врху њушке смештена . 4
4. Задња пераја почиње под леђном. *A. brama*.
Задња пераја почиње далеко иза леђне . . . . . . *A. Leuckartii*.

Р. XV. Blicca.

Тело високо, око велико, леђна пераја и реп једне дужине . . . *Bl. argyroleuca*.

Р. XVI. Pelecus.

Тело јако опружено, на трбуху јако стиснуто . . . . . . *P. cultratus*.

Р. XVII. Alburnus.

1. Дуж бочне црте два реда црних пега. . . . . *A. bipunctatus*.
Без таквих пега дуж бочне црте . . 2
2. Доља вилица приметно премашује дужином горњу . . . . . *A. mento*.
Обе вилице једне дужине . . . 3
3. Мање од 12 шиница у задњој перајн обично 11 — 12 . . . *A. scoranzoides*.
Више од 13 шиница у задњој перајн . 4
4. Више од 16 шиница у задњој перајн — 17 до 20 . . . . . . *A. lucidus*.
Мање од 16 шиница у задњој перајн — 14 до 15 5
5. Мање од 49 крљушти дуж бочне црте . . . . *A. alborella*.

Више од 49 крљушти дуж бочне црте . . . . *A. scoranza.*

P. XVIII. Aspius.

Тело опружено. на подбрадку дубока јама . . . . *A. rapax*

P. XIX. Idus.

Тело прилично депасто. задња пераја иза леђних постављена. грбушне стоје пред леђном . . . . . . *I. melanotus.*

P. XX. Scardinius.

1. Са 9 шиица у задњој пераји . . . 2
Са 10 -- 12 шиица у задњој пераји . 3
2. Трбушни обод тела сведен . *Sc. plotizza.*
Трбух до чмара прав . . *Sc. scardaffa.*
3. Трбушне пераје краће од грудних *Sc. dergle.*
Трбушне пераје једнаке са грудним. или дуже . . . . . *Sc. erythrophthalmus.*

P. XXI. Leucos.

1 Тело пегаво. крљушти по телу врло ситне . . . . *L. adspersus.*
Тело без пега. крљушти прилично велике 2
2. Висина тела једнака са дужином главе . . . . *L. basak.*
Дужина главе приметно краћа од висине тела 3
3. Осовина тела сече по средини уста *L. rubella.*
Осовина тела пролази над устима . *L aula.*

P. XXII. Leuciscus.

1. Ноздре постављене у среди између очију и врха њушке . . . . . *L. virgo.*
Ноздре ближе врха њушке но очију стављене 2
2. Пераја репа дубоко усечена. виласта *L. rutilus.*
Пераја репа плитко усечена. месецовидна . . . . *L. Pausingeri.*

Р. XXIII. Squalius.

1. Бочна црта једва до половине тела. *Sq. delineatus.*
Бочна црта дуж целога тела разговетна . . . 2
2. Више од 60 крљушти дуж бочне црте . . . 3
Мање од 55 крљушти дуж бочне црте . . . 6
3. Задња пераја при основи дужа но што је висока . . . . . . *Sq. ukliva.*
Задња пераја једне дужине и висине . . . 4
4. Црна пазта дуж средине бокова *Sq. Turskyi.*
Без такове црне павте дуж тела . . . 5
5. Задња пераја виша од трбушних *Sq. tenellus.*
Задња пераја нижа од трбушних *Sq. microlepis.*
6. Црне пеге на различитим деловима тела . . . . *Sq. pictus.*
Без таковиx пега по телу 7
7. Леђна пераја дужа но што је висока . . . . *Sq. illyricus.*
Леђна пераја краћа но што је висока . . 8
8 Задња пераја нижа од трбушних *Sq. svalizze.*
Задња пераја виша од трбушних, или обе једне дужине 9
9. Глава дужа од најдужих шшица у репу . . . . *Sq. albus.*
Глава краћа од шшица репа или једне дужине 10
10. У леђној пераји 7 членкастих шшица . . . . *Sq. lepusculus.*
У леђној пераји 8 членкастих шшица *Sq. dobula.*

Р. XXIV. Telestes.

Црна павта дуж бокова од врха главе до репа . . . . . . *T. Agassizii.*

Р. XXV. Phoxinus.

Боја по боковима злато-жута, многе црте на крљуштима . . . . . *Ph. laevis.*

Р. XXVI. Phoxinellus.

Сива навта дуж тела и црне точкице по целоме телу . . . . *Th. alepidotus.*

Р. XXVII. Chondrostoma.

По подбрадку с обе стране по 6 точки или жлезда, које слуз точе . . *Ch. nasus.*

На подбрадку с обе стране по 4 такове точке . . . . *Ch. Knerii.*

Р. XXVIII. Alausa.

Све пераје ниске, згор иза шкрга 1 или више тамних мрља . . . . *A. vulgaris.*

Р. XXIX. Thymallus.

Глава сразмерно доста мала. леђна пераја јаче развијена од свију осталих *Th. vexillifer.*

Р. XXX. Salar.

1. Леђна пераја нижа од задње. мрље по телу ситне . . . . . *S. dentex.*
   Леђна пераја виша од задње или обе једне висине. мрље по телу прилично велике 2
2. Глава краћа од висине тела. тело опружено . . . . . *S. obtusirostris.*
   Глава у дужини равна са висином тела или дужа. тело прилично збивено *S. Ausonii.*

Р. XXXI. Salmo.

Глава неразмерно дугачка. тело ваљкасто *S. hucho.*

Р. XXXII. Esox.

Тело опружено. њушка зашиљаста. тело мермерасто-ишарано . . . . *E. lucius.*

Р. XXXIII. Umbra.

Тело депасто. у место бочне црте дуж бокова бељугава пруга. . . *U. Krameri.*

Р. XXXIV. Cobitis.

1. Са 10 бркова око уста . . . *C. fossilis.*
   Са 6 бркова око уста 2
2. Бркови на устном углу кратки. не досижу до ока. дуж тела црне мрље . *C. taenia.*

Бркови на устном углу досижу до ока . . . . *C. barbatula.*

P. XXXV. Silurus.

Тело голо, више бркова око уста . *S. glanis.*

P. XXXVI. Lota.

Трбушне пераје на гуши, обично један брк на доњој усни . . . . *L. vulgaris.*

P. XXXVII. Anguilla.

Тело змијовидно, задња и леђна пераја прелазе неприметно у реп . *A. fluviatitis.*

P. XXXVIII. Acipenser.

1. Бркови ројтасти 2
   Бркови не ројтасти 4
2. Доња усна у средини раздвојена . . 3
   Доња усна у средини нераздвојена. *A. glaber.*
3. Њушка дугачка, заоштрљена . *A. ruthenus.*
   Њушка кратка, троугла . . *A. Gmelini.*
4. Бркови спљоштени — као пантљика. *A. huso.*
   Бркови не спљоштени, кончасти . . 5
5. Бркови далеко не досижу до врха њуше. . . . . *A. stellatus.*
   Бркови досижу до врха њуше, или је премашају. 6
6. Горња усна у средини улокана. *A. Güldenstädtii.*
   Горња усна у средини не улокана. *A. Schypa.*

P. XXXIX. Petromyzon.

Друга пераја на леђи тупоугла . *P. fluviatilis.*
Друга пераја на леђи закружена . *P. Planeri.*

P. XL. Ammocoetes.

Тело од попречних бора глистовидно. *A. branchialis.*

Г. СИСТЕМАТИЧНИ ОПИС РИБА.

Ред: Кошљорибе.

Научни характер: Костур коштуњав, држка аорте једноставна, шкрге слободне.

Подред: Тврдопере.

Н. Х. Шипце тврде, бодљаве, не чланкасте бар у једној перајп, горњи обод уста састављен из саме међувиличне кости.

Фамилија: Смуђовидне.

Н. Х. Делови поклопца на различити начин зубчасти или бодљави, зуби по вилицама, ралу и небцима; тело дугуљасто покривено крљуштима, којих је обод зубчаст.

I. Род: Perca Linne.

Н. Х. Две леђне пераје кратком кожицом састављене, зуби четкасти, предњи поклопац зубчаст, прави поклопац бодљав, дољни очни обод неразговетно зубчаст, лице крљуштаво, језик гладак.

1. Фела: *Perca fluviatilis L.**

Н. Х. Тело дугуљасто, стиснуто, са тамним попречним павтама, прва леђна пераја при задњем крају негава, задња пераја и трбушне јасно црвене.

Опис: Висина тела иде 3 — 4, а дужина главе 4 пута у целу дужину; пречник ока износи $^1/_5$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке за $1 - 1^1/_2$, а од другога ока за $1 - 1^1/_2$ свога пречника.

*) Species asterisco notatae comperti sunt aquarum Serbiae cives, reliquae e terris collimitaneis notae, provinciam nostram, rivulis limpidis abunde irroratam, fors non fugient.

1 Л. 13 — 15. 2 Л 1 | 13 — 14. З. 2 | 8 — 9. Т. 1 | 5 Г. 14, Р. 17.

Прва леђна пераја почиње над врхом поклопца и закружена је. друга је мало нижа и назад косо одсечена. задња пераја почиње под средином друге леђне пераје. трбушне пераје. груднима примакнуте. не стижу врхом до чмара: репна пераја слабо усечена. обе су њене крижке једне дужине. Бочна црта тече мал не споредно са горњим ободом тела и ближа је овоме но трбушном ободу: дуж ње има 60 — 68 крљушти. над њом 7 — 9. испод ње 13 — 15 бројећи их онде. где је тело највише.

Боја. По леђи црвенкасто-зелена. по боковима злато-жута. по трбуху бељугава: прва леђна пераја плаветникаста. друга зеленкасто-жута. све остале црвене уједно са врхом доње крилке репа.

Величина. Може највише нарасти до $1^1/_2$ стопе и важине од $1^1/_2$ оке. но обично се доноси на вашар од 1 литре до $^1/_2$ оке.

Место пребивања. Пребива у бистрим водама свију наших повећих река и најволи шкаљевита места. но наши рибари га лове и по барама.

Народна имена: С. буља. бандаш. барски гргеч. Р. окун. берш. П. *okun.* Ч. *okoun.* Вл. костреш. Нем. *Flussbarsch.*

II. Род: Lucioperca Cuvier.

Н. Х. Тело оружено. две леђне пераје. предњи поклопац зубчаст. кадифасти зуби у вилицама и по небцима измешани са дужим шиљастим зубима.

1. Фела: *Lucioperca Sandra Cuv.*

Н. Х. Глава дугуљаста. чело равно. издижуће се неприметно ка леђима. зев велик. задњи обод предњега поклопца мал не перпендикуларан.

Опис: Висина тела иде 5 — 6. а дужина главе 4 пута у целу дужину: пречник ока износи $^1/_6$ дужине главе. оно одстоји од врха њушке 1. од дру-

гога ока $1^1/_2$. а од врха предњега поклопца 2 своја пречника; ноздре мале. очима примакнуте: између мањих зуба одликују се у вилицама два повећа. очњака.

1 Л. 14. 2 Л. 1|20 — 22. З. 2|11 Т. 1|5 Г. 15. Р. 17.

Прва леђна пераја закружена, друга нешто мало косо назад одсечена. задња положена према другој леђној перајн. трбушне пераје леже испод или мало што иза грудних а). Крљушти мање но у гргеча, на бочној линији има свега 75 — 90. над њом 10, испод ње 17 — 18. Бочна црта тече споредно с леђима.

Боја. Горња страна зеленкасто-сива, доња бељугава. попречне павте мање разговетне но у буље, стране главе смеђо-пегаве. обе леђне пераје црнкасто-пегаве, кадшто је и задња такова, остале пераје жућкасте.

Вел. Може нарасти до дужине од 3 — 4 стопе и важи онда 10 — 12 ока.

М. преб. Налази се као и пређашњи у свима нашим повећим рекама.

Нар. им. С. Смуђ. Р. судак. П. *Sandacz.* Ч. *candat.* Тур. хагбалук. Нем. *Schiel.*

Приметба. Мађари зову повећега смуђа *fogas*; реч је ова сродна са именом верозуба. под којим је око Тимока позната једна риба. коју ја до сада никако добити нисам могао. У Руса је: вирезубъ рыба принадлежащая чебаковъ. б)

а) Кад се каже да која пераја пред или за другом стоји, ваља разумети, да се налази пред или за линијом, која се од назначене пераје низ тело повуче.

б) Пошто је ово дјело било за печатњу спремљено, добијо-је од проте Зајечарског Г. Милоја Стојадиновића писмо у коме ми јавља. да верозуб није налик на смуђа. већ на клена. само што има мања уста, да женка може тежити 4 оке, да га је некада било доста у Тимоку, но да, од

III. Род: Aspro Cuv.

Н. Х. Тело вретенасто, глава спљоштена с испалом њушком, кадифасти зуби у вилицама, по ралу и небцима, две раздвојене пераје на леђима.

1. Фела: *Aspro vulgaris Cuv.* *

Н. Х. Прва леђна пераја са 8 — 9 шпица, широке, попречне павте по телу.

Опис. Тело мал не ваљкасто. Висина тела иде 9, а дужина главе само 5 пут у целу дужину; пречник ока износи $^1/_5$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке близу 2 своја пречника, а од другога ока за 1 свој пречник. Ноздре велике дугуљасте и предвојене испалим набором коже. Зев мали, предњи поклопац ситно зубчаст, прави поклопац завршен страг у чврсту бодљу. Глава крљуштава осим вилица и потиљка, који су делови голи.

1. Л. 8 — 9, 2. Л. 1 | 12 — 13, З. 1 | 12, Т. 1 | 5, Г. 14, Р. 17, Кр. 4 — 5 | 70 — 80 | 6 — 7.

Прва леђна пераја при основи дужа но што је висока, а прва њена бодља у пола краћа од друге, друга леђна пераја страг косо одсечена, задња пераја положена према другој леђној, трбушне леже испод грудних, и најдуже су од свију осталих, као што је репна пераја најкраћа, почем једва износи $^1/_2$ дужине главе. Бочна црта неразговетна, тече мал не паралелно с горњим ободом тела.

Боја. Горња страна смеђо-жута, доња бељугава, црнкастих павта има свега 4 — 5, све пераје жућкасте.

како вапори на Дунаву плове, у Тимок више не долази, али да га има доста у реки Олти у суседној Влашкој. По неким знацима које даље у писму речени г. Прота наводи, рекао бих, да је то риба позната у науци под именом: Leuciscus virgo Heck. Ко верозуба добије, нека га сравни с описом ове рибе, које има свуд по већим рекама, премда је доста редка.

Вел. Не бива већи од 6 — 7 палаца и редко тежи од 100 драма.

М. преб. Пребива само у већим нашим рекама Дунаву и Сави и у обште је редак.

Нар. им. С. вретенар, вретенац, у Срему кочић. Вл. фузар, рина. Нем. *Streber*.

2. Фела: *Aspro Zingel Cuv.**

Н. З. Прва леђна пераја са 13 — 14 бодљавих шиница.

Опис. Ширина и висина тела једнаке су и иду 7 пута у целу дужину. Глава дугуљаста згор спљоштена, њушка испала, вилице по обрубу обрасле зубовидним квржицама, подкововидни зев стиже до испод стражњих ноздра. Пречник ока износи $^1/_5$ дужине главе, оно одстоји од другога ока мало што више од једнога свог пречника. Предња поклопац по обрубу ситно, по врху пак свом крупнозубчаст, прави поклопац се окончава једном крепком бодљом, испод које се још једна мања налази. Глава крљуштава осим вилица, лица и гуше.

1. Л. 13 — 14. 2. Л. 1 | 18 — 20. З. 1 | 13. Т. 1 | 5. Г. 14. Р. 17 — 19. К. 7 | 90 | 13 — 14.

Прва леђна пераја лежи мало иза грудних, прва њена шиница мало што краћа од друге, друга леђна пераја назад косо одсечена, задња је упоред постављена са другом леђном, трбушне су под гушним смештене и једне су с њима дужине. Крљушти доста ситне, тврде.

Боја. Као у пређашње, но само 4 попречне пантe, њушка и поклопац плаветан, по лицу косе црникасте црте.

Вел. Нарасте већи од пређашњега, почем кадшто стиже до важине од 3 литре.

М. Преб. Живи такођер само у већим рекама, и има га код нас у Дунаву и Сави, но још је ређи од вретенара, од ког га наши рибари по имену не разликују.

IV. Род: Acerina Cuv.

Н. Х. Само једна леђна пераја, или боље рећи две но међусобно срасле, кадифасти зуби у вилицама и по ралу, предњи поклопац зубчаст, канали главе дубоки.

1. Фела: *Acerina vulgaris Cuv.*

Н. Х. Њушка затубаста, у леђној пераји 12 — 14 бодљавих шиница, тело депасто.

Опис. Висина тела иде 4 1/3 — 4 1/2 у целу дужину, а дужина главе је 1/3 краћа од висине тела; пречник ока износи 1/3 дужине главе, једно одстоји од другога за 1 свој пречник. Усне месасте, усни углови не стижу до испод очију. Предњи поклопац има 6 кратких зубаца, прави поклопац се окончава чврстом бодљом.

Л. 12 — 14/11 — 14 З. 2/5 — 6 Т. 1/5 Г. 13 Р. 17 Кр. 6 — 7/37 — 40/10 — 12.

Леђна пераја почиње над врхом поклопца, њена 4, 5 и 6 шиница је најдужа, следујуће бивају све краће до последње бодљаве, која је у пола краћа од прве чланкасте шинице; задња пераја лежи испод леђне но до њеног краја не стиже: трбушне пераје и грудне једне висине: крљушти прилично велике.

Боја. Леђа смеђа с преливањем у маслинко-зелену боју и са тамним мрљама, које се често сливају у уздужне пантe, бокови пирињчо-жути, трбух белугав, гуша и груди црвенкасте, предњи део леђне пераје неправилно пегав, трбушне и грудне пераје белугаве или црвенкасте; дужица ока црна, здол злато-жута.

Вел. Редко бива већа од 6 — 7 палаца, и тежа од 50 драма.

М. преб. Много је има у Дунаву, а лови се и у Сави и у свима нашим повећим рекама.

Нар. им. С. балавац, бодљиви гргеч. Р. Ерш. Ч. *okuk, zeleni okek, jezdik.* Нем. *Kaulbarsch.*

2. Фела: *Acerina Schraitzer Cuv.* *

Н. Х. Тело опружено, њушка здужена, леђна нераја запрема готово цела леђа и има 18 — 19 бодљавих шпица.

Опис. Тело опруженије но у пређашње; ширина тела износи $^2/_3$ његове висине а ова иде 5 — 6 пута у целу дужину; пречник ока раван $^1/_4$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке $1^1/_2$, од врха шкржног поклопца 1, а од другога ока $^2/_3$ свога пречника. Углови уста стижу до испод предњих ноздра, обод поклопца носи 6 — 7 зубаца, прави поклонац се окончава у заоштрљену бодљу.

Л. 18 — 19 | 12 — 13. З. 2 | 6 — 7. Т. 1 | 5, Г. 13 — 14. Р. 17; Кр. 7 — 8 | 60 — 70 | 13 — 14.

Леђна нераја почиње над груднима, њене шпице расту постепено до четврте, која је најдужа, од туд се смањују до последње бодљаве, која је дужа од предходеће а у пола краћа од следујуће чланкасте шпице; задња нераја лежи пред крајем леђне, трбушне су стављене испод грудних. Бочна црта тече у горњој четвртини тела споредно са леђним ободом.

Боја. Горња страна маслинко-зелена, доња сребро-бела, дуж тела се виде 3, редко 4, тамније пруге, леђна нераја у предњој половини пегава, реп и друга половина леђне нераје педичава, остале нераје жућкасте.

Вел. Бива већа од балавца често 100 — 150 драма.

М. преб. Има је у Дунаву и Сави, али ређе долази на наш рибљи вашар.

Нар. им. С. бели гргеч. Тур. ђумиш балук. Нем. *Schrazen.*

Фамилија: Штитолике.

Н. Х. Подочни колут здол разширен и са ободом предњег поклопца чврсто спојен, трбушне нераје на гуши.

V. Род: Cottus Lin.

Н. Х. Глава спљоштена, кадифасти зуби у вилицама и по ралу, две досижуће се леђне пераје, тело без крљушти или голо.

1. Фела: *Cottus gobio Cuv.* *

Н. Х. Зев се простире до испод очију, варка задебљала, њена најмања висина иде 12 — 13 у целу дужину тела, трбушне пераје много краће од грудних.

Опис. Глава при шкржном поклопцу шира од осталога тела, кога највећа висина иде 5 пута у целу дужину; очи постављене на горњој страни главе ближе стоје врха њушке но шкржнога отвора, њихов пречник износи $^1/_5$ дужине главе, а међусобни размак је раван једном очном пречнику. Предњи поклопац носи једну навише управљену бодљу, испод које се још једна мања но кожом покривена налази, прави поклопац страг завршкаст, доњи наоружан кратком напред окренутом и обично у кожу ураслом бодљом.

1. Л. 6 — 9. 2. Л. 15 — 18. 3. 12 — 13; Г. 7 | 6 — 7. Т. 1 | 4. Р. 8 | 13.

Прва леђна пераја почиње над груднима, и састављена је ниском кожицом за другу леђну пераjу, у које је 4, 5 и 6 шиљица најдужа; задња пераја лежи испод друге леђне, која се од ње даље пружа ка репу; трбушне пераје недосижу врхом до чмара, грудне су најјаче развијене и стижу до испод почетка друге леђне пераје. Бочна црта се налази спред на горњој трећини тела, после се спушта ка средини, а састављена је из 26 — 28 слуз точећих јамица.

Боја. Тело згор смеђасто или посвуд сивасто са тамним пегама, које се често у попречне павте сливају, трбух бељугав, редко пегав. Пераје на леђима, грудима и репу смеђо-пругасте, на осталима деловима се то ређе виђа.

Вел. Не бива већи од чеперка ни тежи од 40 драма.

М. Преб. Има га у свима притокама Тимока, а г. В. Стефановић учитељ у Баиној Баштн пише ми, да га има и у Дрини.

Нар. Им. С. Пеш. Р. головач. П. *glovacz.* Ч. *pulec.* Нем. *Koppe. Groppe.*

2. Фела: *Cottus poecilopus Heck.**

И. X. Трбушне пераје дугачке, досижуће до чмара, павтасте; варка на крају танка — њена висина износи 1/14 целе дужине тела —; све шпице грудних пераја нераздељене.

Опис. Ова је фела доста налик на пређашњу и само се разликује мањим размаком очију — не пуни један очни пречник —, мало на више искривљеном у кожу укритом бодљом на предњем поклопцу, и краћим грудним а напротиву дужим трбушним перајама, од којих прве посувраћене не стижу до испод почетка друге леђне пераје, трбушне пак постављене под груднима допиру до чмара. Репна пераја има 14 шпица, све су једне дужине — мање од 1/6 целе дужине тела —, средње су рачвасте.

1 Л. 8—9, 2 Л. 16—18. 3. 13—14 Г. 14. Т 1|4 Р. 9 | 14.

Боја Као у обичног пеша, само су трбушне пераје од 6 — 7 црних попречних павта ишаране, прва леђна пераја има на оба краја по једну повећу црну мрљу, по ободу је пак бељугава.

Вел. Као у пређашњег.

М. преб. Река Сава. Један савски рибар ми је летос донео ову рибу као неко чудовиште, које дотле није био видео, и коме имена није знао, и с тога мислим да је она у Сави редка, и да је овамо била из неке мање реке, где пешеви обично живе, дотумарила.

3. Фела: *Cottus ferrugineus. Heck Kn.**

Н. Хар. Висина варке иде 14 пута у дужину тела, трбушне пераје навласте, дуже од грудних, допиру до чмара, жбице грудних пераја све бодљаве.

Опис. Дужина главе иде 4 пут у целу дужину; очи мање но у пређашњега, од које међусобно и од врха њушке 1, а од врха шиљошица 2½ свога пречника.

1. Л. 6. 2. Л. 15 — 16. 3. 11 — 12 Т. 4 Г. 12 — 13 Р. 11.

Грудне пераје слабије развијене но у пређашњег једва стижу до краја предње леђне пераје, тим су дуже трбушне, које стижу до чмара.

Боја. Тело црвенкасто-смеђо са мочестим пегама особито по горњој страни главе. Пераје све навласте осим трбушних.

Вел. Мања но пређашња обично од 2 — 3 палца.

М. преб. Хекел пише, да ју је добио из Србије но ја ју видео нисам, пак зато и не знам дали је народ од пређашње разликује.

Примедба. Из Дрине сам добијо од Г. В. А. Стефановића два печа, која по свој прилици овамо спадају, но била су јако кварна те их нисам могао точно детерминирати.

VI. Род: Gasterosteus Lin.

Н. Хар. Уместо предње леђне пераје слободне бодље, трбушне пераје састављене из мале бодљавих шипица, између трбушних пераја и чмара један троугли штит — безимена кост, само 3 шкржна лука.

1. Фела: *Gasterosteus aculeatus Bloch*

Н. Х. Само три слободне бодље на леђима.

Опис. Тело опружено, стиснуто; висина тела мало већа од дужине главе, која иде 4 пута у целу

дужину. Пречник ока иде $3\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке 1 а од другога ока $\frac{3}{4}$ свога пречника. Углови уста стижу до испод ноздара. Осовина тела иде кроз средину уста, дотиче дољи крај зенице и пресеца преко средине поклопац. Од слободних бодља су две прве једне дужине, друга је најдебља, а трећа најкраћа почетку пераје примакнута; грудне су пераје припете у један очни пречник иза шкрга, оне су закусасте и посувраћене стижу само до испод друге слободне бодље; трбушне пераје се састоје само из две шпице, од којих унутрашња врло мала; све остале пераје састављене су понајвише из самих чланкастих шпица.

2. Л. 12. З. 1 | 8 Т. 1 | 1 Г. 10. Р. 12.

Боја. Леђа зеленкасто-смеђа или плаветникасто-црна, трбух и бокови сребрасти, гуша и груди црвене, пераје зеленкасте прозрачне, дужица сребробела; зеница попречна.

Вел. Не бива већи од 3 палца.

М. преб. Пребива у бистрим водама. Ја је у Србији нисам видео, ал сам по народу слушао уз њено име и опис једну шаљиву приповедку која се по свој прилици на њу односи.

Нар. им. С. зет. Р. кољушка, хахалча, П. *ciernik.* Ч. *koliska*, Нем. *Stichling.*

2. Фела: *Gasterosteus pungitius L.* *

Н. К. На леђи 9 — 10 слободних бодља.

Опис. Висина тела иде $4\frac{1}{2}$, а дужина главе 4 пут у целу дужину; пречник ока износи $\frac{1}{4}$ дужине главе, од врха њушке и од другога ока одстоји за 1, а од врха поклопца за 2 своја пречника; стражње ноздре стоје ближе очију но врха њушке и веће су од предњих. Осовина промиче испод средине уста, кроз дољи очни колут и сече по средини поклопац.

2. Л. 9, З. 1 | 6, Т. 1 | 1. Г. 10, Р. 12.

Слободне бодље на леђима су све мал не једне дужине. и неправилно су у два реда постављане, прва стоји нешто мало пред базом грудних пераја, последња управо над почетком задње, пред којом једна подобна слободна бодља лежи; трбушне пераје се састоје из две бодље. од којих је спољашња двојином већа од леђних, друга је пак ситна; између њих је смештена безимена кост. она је назад зашиљаста и дужа је од пераја. грудне пераје одстоје $^2/_3$ очнога пречника од шкржног отвора. Бочна црта тече испрва у горњој трећини бокова. после се мало ниже спушта; на њој се стичу у углу од 130° многи плитки урови — око 20 — од горњег и доњег обода тела косо напред управљени: на предњој трећини тела се на бочној црти налазе мањи или већи штитови. највећи над трбушним перајама. мало су што већи од очног пречника, од половине пак тела се све више смањују тако да се на варки једва приметити могу.

Боја. Леђа смеђа, бокови сребрасти, трбух жућкаст, сви ови делови неправилним тамним мрљама и педицама изшарани, пераје педичаве. безимена кост наранчо-жута.

Вел. Од много комада које сам могао добавити највећи је два палца дугачак.

М. преб. Налази се у блату неготинском. од куд ју је нашем кабинету послао Г. Др. П. Черни.

Нар. Име С. грегорац, обично у множ. грегорци.

Подред: Мехкопере.

И. Х. Коњљорибе са перајама, у којих су по готову све шипице чланкасте, витке и од половине лепезасто раздељене.

Фамилија: Шарановидне.

И. Х. Уста без зуба, горњи устни обод састављен од међувиличне кости, зуби у гуши до-

бро развијеня, глава без крљушти, само једна пераја на леђима.

VII. Род: Cyprinus Lin.

Н. Х. Међуђи зуби у гуши у три реда 1. 1. 3 постављени, два брка у устним угловима а два на горњој вилици, леђна пераја врло дуга, задња врло кратка, обе са једном чврстом страг тестерастом шпицом.

1. Фела: *Cyprinus Carpio Lin.* *

Н. Х. Висина тела износи $^1/_3$ целе дужине, њушка затубаста, грбина од потиљка до леђне пераје постепено сведена.

Опис. Тело дугуљасто стиснуто, његова ширина је равна половини висине, а дужина главе $^1/_4$ целе дужине. Пречник ока иде 6 пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке 2, од другога ока $2^1/_2$ — 3 своја пречника. Осовина тела промиче над устима, испод ноздара, кроз сред очију преполавља врх поклопца и састаје се са бочном цртом тонрв на крају варке. Ноздре усправљеном кожицом раздвојене, стражња мања и оку ближа.

Л. 3 | 17 — 22. З. 3 | 5. Т. 2 | 8. Г. 1 | 15 — 16. Р. 19; Кр. 6 | 35 — 38 | 6.

Леђна пераја почиње пре половине тела над грбушинама, три пут је при основи дужа, но што је спред висока; зубци тетерасте шпице почињу тек у горњој трећини њеној, задња пераја стоји према крају леђне, трбушне пераје су најкраће, грудне су дуже, али не стижу до основе трбушних. Крљушти велике, највеће равне $1^1/_2$ очнога пречника, ишаране су многим зракастим цртама.

Боја. И само име шарана показује, да су боје ове рибе различите, а промењују се и по разлици пораста, годишњег доба, пак и по води у којој обитава; леђа су морасто зелена, бокови исте боје но отворенији, трбух бељугав, крљушти недичаве

по средини или ободу црнкасте; усне жуте, леђна пераја сива, задња смеђа, остале пераје љубичасте; дужица злато-жута.

Вел. Може нарасти до дужине од 3 аршина и важине од 30 ока.

М. Преб. Налази се у свима нашим рекама и барама.

Нар. Им. С. шаран. Р. карп. кароб. сазан. П. *karp.* Ч. *kapr.* Вл. крап. Нем. *Donaukarpfe.*

2. *Cyprinus acuminatus Heck.* *

Н. Х. Висина тела износи $2^1/_2$ — $2^2/_3$ целе дужине, глава здужена, заоштрљаста, чело погнуто, грбина до леђне пераје косо усправљена.

Опис. Дужина главе $^1/_4$ мања од висине тела и износи $1^1/_2$ његове ширине. Пречник ока иде $5^1/_2$ — 6 пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке и од другога ока за 2 своја пречника. Осовина тела иде кроз средину ока, дотиче се доњег очног колута, сече на двоје врх поклопца и стиче се на крај варке са бочном цртом.

Л 3 | 8 — 20, З. 3 | 5 — 6, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15 — 16, Р. 19; Кр. 5 | 38 — 39 | 5 — 6.

Леђна пераја почиње при половини дужине тела (без репа), висина јој износи $2^1/_3$ — $2^1/_2$ њене дужине, зуби на тестерастој шиљци почињу од половине њене висине, груде пераје досижу до трбушних, све остале као у пређашње феле.

М преб. Пребива у Дунаву, но ваљда је ређи од пређашњега, јер сам га само једанпут на Дорћолу нашао. Рибари га од обичног шарана именом не разликују.

3. Фела. *Cyprinus hungaricus Heck.**

Н. Х. Тело опружено мало не ваљкасто, глава заврнкаста, висина тела иде $3^1/_2$ — 4 пута у целу дужину, а у маторима је једнака са дужиномъ главе.

Опис. Много опруженији од пређашњих; ширина износи половину висине тела, у маторцима и више, дужина главе иде $4\frac{1}{2}$ — 5 пута у целу дужину. Око, веће но у обичног шарана, равно је $\frac{1}{5}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{2}$ — 2 а од другога ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Осовина тела иде кроз уста, која су мање усправљена но у пређашњег, кроз дољу трећину ока, и састаје се испод средине леђне пераје са бочном цртом.

Л. 4 | 17 — 20, З. 3 | 5, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15 — 16, Р. 19; Кр. 5 — 6 | 36 — 39 | 5 — 6.

Леђна пераја почиње над трбушнима пред половином тела, $2\frac{1}{2}$ — $2\frac{2}{3}$ је дужа но што је спред висока, задња пераја двојином виша но што је дуга, грудне пераје са трбушнима једне дужине.

Боја. Леђа сивасто зелена, стране жућкасте, пераје на леђима и репу сиве, остале жућкасте са сивим ободом, дужица љубичаста с узаним златним обрубом око зенице.

Вел. Може нарасти до 12 ока.

М. преб. Налази се кадшто по барама но ређи је од речног шарана. Рибари га по имену не разликују.

VIII. Род: Carassius Nilson.

Н. Х. Зуби у гуши длетасти, једноредни, по 4 на обе стране, уста без бркова, леђна пераја јако развијена, са тестерастом првом шпицом.

1. Фела: *Carassius vulgaris Nili.* *

Н. Х. Дужина главе равна $\frac{1}{2}$ висине тела, чело равно или угнуто, грбина јако сведена.

Опис. Дужина главе иде $3\frac{1}{2}$ пута у целу дужину, ширина тела 3 пут у највећу висину. Око доста мало, његов пречник иде $4\frac{1}{2}$ — $4\frac{1}{4}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке за 1, а од другога ока за 2 своја пречника. Уста су косо усправљена и стижу до испод ноздара. Осовина тела тече над средином уста, кроз дољу полови-

ну ока, предваја тупи врх поклопца, и тек на врху варке се стиче са бочном цртом.

Л. 3 | 15 — 21. З. 3 | 6. Т. 2 | 7. Г. 1 | 12 — 13, Р. 19; Кр. 8 | 31 — 33 | 6.

Леђна пераја почиње према трбушнима пред половином тела, мал не у пола је дужа но што је висока, назад постепено опада тако, да јој је последња шпица у пола краћа од прве: задња пераја постављена према крају леђне, трбушне могу врхом дохватити до чмара, а грудне до трбушних.

Неправилно зракасте крљушти износе $1^1/_2$ очнога пречника. Бочна црта сече тело у два равна дела, и образава праву линију од врха поклопца пружену ка средини репа.

Боја. Глава маслинко-зелена по странама пиринчо-жута, леђа зеленкасто-смеђа, бокови отворенији, трбух црвенкасто-бео, пераје: задња, трбушне и грудне црвенкасте, остале жуте са сивим ободом; дужица сребро-бела са злато-жутим ободом, или сва угасито-жута.

Вел. Редко нарасте већа од педи, и тад важи нешто мало више од $^1/_2$ оке.

М. преб. Најволи мутну воду, али се налази и у свим нашим повећим рекама.

Нар. Им. С. караш, Р. карасъ, П. *karasz*, Ч. *karas*. Нем. *Karausche*.

2. Фела. *Carassius gibelio Nils*.

Н. Дужина главе прелази $^1/_2$ висине тела, грбина од средње руке сведена много мање но у прваншње.

Опис. Тело опруженије од пређашње феле, висина тела иде више од 2 пут у целу дужину, ширина $2^1/_2$ пут у висину а дужина главе $3^1/_4$ — $3^3/_4$ пута у целу дужину; пречник ока износи $^1/_5$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке $1^1/_2$ а од другога ока $2^1/_2$ свога пречника. Поздре ближе

очију но врха њушке, уста врло јако усправљена једва стижу до испод очију. Осовина тела тече преко устнога угла, испод ока и састаје се као у пређашњега тек на крају варке са бочном цртом.

Л. 3 | 14 — 16. З. 3 | 5 — 6. Т. 2 | 7. Г. 1 | 15. Р. 19; Кр. 7 | 32 — 33 | 6.

Леђна пераја почиње над половином тела. њена дужина не износи пуно два пута највећу висину, а чини $^1/_3$ дужине тела. Трбушне пераје постављене испод предњег краја леђне пераје досижу до чмара, грудне су пак најслабије развијене, не досижу до трбушних.

Боја. Леђа угасито зелена с плаветним преливањем, трбух смеђасто-жут са металним блеском, пераје грудне и трбушне при основи црвенкасто-смеђе, остале црне, дужица зеленкасто црна.

Вел. Као у пређашње феле.

М. преб. Пребива у Дунаву и кадшто се доноси на Дорћол у једно са пређашњим карашем, од којега га рибари не разликују.

3. Фела. *Carassius moles Agassiz.*

Н. К. Дужина главе равна $^1/_2$ висине тела, чело испупчено, грбина као у пређашњег умерено сведена.

Опис. Дужина главе иде $3^1/_2$ — 4 пута у целу дужину; величина и положај ока као у пређашњега. Осовина тела тече кроз средину уста и оставља далеко над собом око.

Л. 3 | 15 — 17, З. 3 | 5 — 6. Т. 2 | 7, Г. 1 | 12. Р. 19; Кр. 7 — 8 | 31 — 33 | 6.

Леђна пераја почиње над половином тела. задња је репу јаче приближена од пређашње, трбушне пераје и грудне су кратке, прве не стижу до чмара, друге су закружене и стижу до трбушних. Крљушти веће но у обичног караша и износе $1^2/_3$ очнога пречника.

Боја и величина као у пређашњега.

М. преб. Има га у Дунаву и у барама око Београда и често се доноси на Ђерђол. Рибари га не разликују од других караша.

IX. Род Tinca Rondelet.

Н. Х. Зуби у гуши соповидни, једнореди десно и лево 5, два брка у устним угловима, крљушти врло ситне, пераје без коштаних шиница.

1. Фела: *Tinca vulgaris Cuv.*

Н. Х. Све пераје закружене, бркови кратки, у задњој перајн мање шиница но у леђној.

Опис. Висина тела иде 4 пута у целу дужину; очи су мале једва $^1/_6$ дужине главе, оне одстоје од врха њушке $1^1/_2$, а од другога ока преко 2 својa пречника. Предње ноздре стоје у средини између врха њушке и очију. Уста мала не стижу до испод очију. Бркови износе у дужини $^1/_2$ очног пречника.

Л. 4 | 8 — 9. З. 4 | 6 — 7. Т. 2 | 8 — 9. Г. 1 | 15 — 16. Р. 19.

Леђна пераја стоји ближе репа но врха њушке, трбушне пераје стоје у средини дужине тела и дохваћају или премашају чмар, грудне слабије развијене не стижу до трбушних. Крљушти су мајушне тако да се могу једва бројати, преко 100 дуж бочне црте.

Боја. Обично маслинско-зелена, мање или више загасита, по боковима јаснија, по трбуху сиво-бела, пераје црвенкасто-смеђе са преливањем у плаветну боју.

Вел. Може нарасти до дужине од $1^1/_2$ стопе и до важине од 3 оке.

М. преб. Лови се у свима нашим већим рекама и барама.

Нар. им. С. Лињ, лињак. Р. линь. П. *lin.* Ч. *lin.* Нем. *Schleihe.*

X. Род. Barbus Cuv.

Н. Х. Зуби у гуши жлицовидни, троредни, по 2, 3 и 5 у сваком реду, уста са 4 брка, пераје у неких фела са првом коштаном тестерастом шпицом, крљушти страг заршкасте на варки веће.

1. Фела: *Barbus fluviatilis Agas.* *

Н. Х. Тело опружено мал не ваљкасто, његова висина иде 5 — 5 ½ пута у целу дужину, горња вилица испала, коштана шпица у леђној пераји тестераста.

Опис. Њушка јако испала на рињенћ удешена; ширина тела износи ½ његове висине. Очи одстоје међу собом у 1½ — 2 своја пречника. Подкововидна уста стоје хоризонтално и стижу својим угловима до испод ноздара, које су очима приближене. Бркови горње усне могу досегнути до ноздара, а они што стоје у устним угловима до половине или до на крај очију.

Л. 4 | 9, З. 3 | 5, Т. 2 | 8, Г. 1 | 16 — 17, Р 19; Кр. 12 | 58 — 60 | 7 — 8.

Леђна пераја почиње при половини тела мало пре од трбушних, њена коштана, страг у целој дужини тестераста, шпица је 2½ пута дужа од противуположене задње шпице, задња пераја нижа од леђне, трбушне једне дужине са задњом но не досижу до чмара, најдуже шпице репа равне дужини главе.

Крљушти дугуљасте, највеће не стижу 1 очни пречник. Бочна црта тече по средини бокова.

Боја. Леђа маслинко-зелена, бокови јаснији, гуша бела, а такав је и трбух; леђна пераја и реп плаветникаст, остале пераје црвенкасте; дужица отворено смеђа.

Вел. Нарасте до дужине од 2 стопе и до важине од 4 оке.

М. преб. Има је у свима нашим рекама.

Нар. Им. С. Мрена. Р. миронь. П. *barwana*. Ч. *parma*. Вл. мрена. барбуре. Нем. *Barbe*.
Приметба. У књигама се наводи, да је икра мрене шкодљива, које ми нико у народу није потврдио.

2. Фела. *Barbus plebejus. Bonaparte.*

И. Х. Тело једрије но у пређашње феле, његова висина иде $4\frac{1}{2}$ пута у целу дужину, њушка краћа, затубастија и крљушти ситније, него у обичне мрене.

Опис. Ширина тела износи више од половине његове висине; једно око одстоји од другога $2\frac{1}{2}$ свога пречника; горњи бркови стижу до предњег очног обода, дољи до стражњег или чак до предњега поклопца.

Л. 3 | 8, З. 3 | 5. Т. 2 | 8. Г. 1 | 16 — 17, Р. 19; Кр. 15 | 66 — 27 | 11.

Леђна пераја при половини дужине тела управо над трбушнима, њена коштана шпица танка, скроз тестераста, трбушна пераја двојином виша но што је дуга, и посувраћена мал не досиже до крајних шпица репне пераје. Све остало као у пређашње феле.

Боја. Обичне мрене, али леђна пераја и реп, ређе и бркови црносмеђим пегама ишарани, остале пераје без икакових пега.

Вел. Може нарасти до дужине од 1 стопе.

М. Преб. Находи се у Далмацији у Книну и Жегару.

Нар. Им. По Хекелу Далматинци зову ову рибу *mreni*, из чега се види да је од пређашње феле не разликују.

3. Фела *Barbus eques Bon.*

И. Х. Тело збивено, њушка јако затубаста, сви бркови једне дужине, коштана шпица у леђној перајн у целој дужини рескаста.

Опис. Ширина тела износи половину његове висине, а ова је мал не равна са дужином главе, која иде $5^1/_2$ пута у целу дужину. Једно око одстоји од другога $1^1/_2$ — $1^2/_3$ свога пречника; уста не стижу до испод ноздара, које су очима примакнуте; горњи бркови досижу до очију, а доњи до предњега поклопца.

Л. 3 | 8, З. 3 | 5, Т. 2 | 8, Г. 1 | 16 — 17, Р. 19, Кр. 14 — 15 | 66 — 68 | 9 — 10.

Леђна пераја почиње при половини тела. дужина њена прелази $^1/_2$ дужине главе, страг је косо одсечена тако да крајна шпица износи $^4/_5$ предње, која је најдужа; задња двојином дужа но што е висока и стиже до основе репне пераје.

Боја. Као у пређашње феле.

Вел. Остаје мања но обична мрена, почем редко претура дужину од 5 палаца.

М. Преб. По Хекелу живи у реци Зрмањи у Далмацији, где је житељи особитим именом не назначују.

4. Фела: *Barbus Petenyi Heck* *

И. Х. Тело опружено, потиљак и предњи део грбине широк. леђна пераја без коштане шпице.

Опис. Ширина тела износи $^2/_3$ — $^3/_4$ висине, а ова иде $5^1/_3$ — $5^1/_2$ пута у целу дужину. Око одстоји од врха њушке 2, а од другога ока $1^1/_2$ свога пречника: бркови горње усне досижу до стражњих ноздара, а до стражњег обода очног они, што се у устном углу налазе.

Л. 3 | 8, З. 3 | 5, Т. 2 | 8, Г. 1 | 16 — 17, Р. 19. Кр. 11 — 12 | 55 — 60 | 8 — 9.

Леђна пераја стоји у средини дужине тела пред трбушним перајама, мало је виша но што је дуга, страг је косо одсечена тако да стражње најкраће шпице износе $^2/_3$ предњих најдужих: задња је виша од леђне, њене најдуже шпице претурају основу репа.

Боја. Леђа жућкасто сива, трбух бељугав, тело свуд мањим и већим смеђоцрним пегама ишарано, а исто тако су бојене и пераје, осим трбушних, које су еднобоје, обично црвенкасто-жуте.

Вел. Најдужи моји комади не прелазе 7 палаца и важе нешто мање од литре.

М. Преб. Живи у свима нашим бистријим водама особито по јужним крајевима Србије; београдски је рибари кадшто и у Сави ухвате.

Приметба. У Ужицу су ми казали, да се зове липен, име, које другом роду риба припада (сравни род XXIX). Власи зову ову рибу шамле. Нем. Semling.

XI. Род: Gobio Cuv.

Н. Х. Грабећи зуби у гуши са чврстом чакљом на врху, у два реда по 3, 5 редко 2, 5 стављени, два брка у устним угловима, пераје без коштане шпице.

1. Фела: *Gobio vulgaris Cuv.**

Н. Х. Тело опружено, вретенасто, челе јако сведено, крљушти велике, реп и леђна пераја тамно пегава.

Опис. Ширина тела износи $^2/_3$ његове висине, а ова иде $4^1/_2$, дужина главе само 4 пут у целу дужину. Пречник ока износи $^1/_5$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке и од врха поклопца 2, а од другога ока $1^1/_2$ свога пречника. Бркови једва досижу до средине очију. Осовина тече над врхом њушке испод очију и предваја поклопац.

Л. 3/7. З. 3/6. Т. 2/7. Г. 1/14. Р. 19. Кр. 6/40 — 44/4.

Леђна пераја почиње пред трбушнима и пред половином тела, виша је но што је дуга, њене најдуже шпице имају две дужине најкраћих стражњих, репна пераја мал не исте дужине са леђном.

остале слабије развијене. Највеће крљушти дуж бочне црте у $^1/_3$ мање од очног пречника.

Боја. Леђа црнкасто сива, угасито-зеленопегава. Ове пеге су особито примјетне дуж бочне црте где их има свега 7, реп и леђне пераје жућкасте или црвенкасте тамно пегаве, остале пераје бељугаве; дужица злато-жута.

Вел. Редко бива већа од педи.

М. Преб. Налази се у свима нашим особито шкаљевитим рекама и потоцима.

Нар. Им. С. кркуша, Р. колба. Ч. *rizek*, Вл. гиве. Нем. *Grundel.*

Приметба. Кад нема рибе, или кад се неможе намерити, рибари ударе у ловљење ситније рибе, кркуша, мреница, вараваца и др. и то зову: *безрибица.*

2. Фела. *Gobio uranoscopus Agas.* *

Н. Х. Тело опружено, бркови дугачки, чело уже но у пређашње, реп и леђна пераја без пега.

Опис. Ширина тела чини више од $^2/_3$ његове висине, а ова иде $5^2/_3$ -- 6 пута у целу дужину. Очи велике, њихов пречник иде $4^1/_2$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке 2 своја пречника а 1 од другога ока: бркови стижу мал не до шкржног отвора.

Л. 2 | 7. З. 2 | 5. Т. 2 | 7. Г. 1 | 14. Р. 19. Кр. 5 | 40 — 42 | 4.

Леђна пераја постављена пред половином тела према трбушнима, мало је што виша но што је дуга, остале пераје мал не једне дужине са леђном, јаче су дакле развијене но у обичног гргеча.

Боја. Тело жућкасто а пераје сиве, дуж средине се тела пружа једна сребраста павта, а крљушти дуж бочне црте имају по две црне точке, леђна пераја кадшто у средини педичава, а реп има обично таман поруб.

Вел. Не бива већа од 5 палаца.

М. преб. Воли као и пређашња бистру воду но као да је редка. јер сам ја само један комад из Дунава добио.

Приметба. Име пастрмке, које ми је казао рибар, кад ми је довео ову дунавску редкост, показује да је и прост човек од обичнога гргеча разликује, пак не познајући пастрмке, овако је именује због ситних пега по телу.

XII. Род: Aulopyge Heck.

Н. Х. Зуби у гуши длетасти једнореди по 4 с обе стране. леђна пераја са коштаном тестерастом шиљцом. задња пераја слабо развијена. ноздре нераздвојене. 4 брка. тело голо.

1. Фела: *Aulopyge Hügelii Heck.*

Н. Х. Њушка здужена. јако завршкаста. висина тела мања од дужине главе. тело сребрасто. леђа и бокови смеђо-пегави и недичави.

Опис. У женке, која се у многом обзиру од мужјака разликује. дужина главе иде 4 пута у целу дужину; пречник ока $5\frac{1}{2}$—6 пута у дужину главе. око једнако удаљено од врха њушке и од врха поклопца. а од другога ока одстоји за 2 своја пречника. Ноздре, ближе очију но врха њушке. имају у предњему крају једну кожицу, која их може поклопити. Бркови кратки, стражњи, који су дужи. једва су равни једном очном пречнику. Осовина пролази од врха њушке испод очију. предваја врх поклопца и састаје се над трбушним перајама са бочном цртом.

Л. 3 | 8. З. 2 | 5 Т. 2 | 7 -- 8 Г. 1 | 15 Р. 19.

Леђне пераје положене над трбушнима иза половине тела. трећа им је шиљца врло чврста и страг је скроз тестераста; задња пераја лежи иза краја леђне. предњи крај је састављен из једне цеви са два ушћа. једно представља чмар а друго излаз полних органа. и ово одликује овај род рибе

од свију осталих, у којих су оба та ушћа заједно пред задњом перајом постављена. Мужјаци немају ове цеви, а к тим се још од женки разликују, што су махом мањи и што је њихова грбина слабо сведена.

Боја. Леђа зеленкаста, остало тело сребрасто пегаво и педичаво, пераје жуђкасто-сиве, леђна и репна педичава; дужица зеленкасто-жута.

Вел. Редко бива већа од 5 прста.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из Сиња у Далмацији и Ливна у Босни, и каже да је тамошњи житељи често на вашар доносе и на зејтину пржену радо једу.

Нар. име. С. острул у Ливну; ово Хекелово име не личи на србску реч, и потребује потврђења; ако се не варам, ово је риба коју сам у Лици у младости под именом пијора често јео.

XIII. Род: Rhodeus Agas.

Н. Х. Ножовидни зуби у гуши, једноредни, с обе стране по 5, уста без бркова, леђна пераја без коштане шпице, једне дужине са задњом.

1. Фела: *Rhodeus amarus Agas.* *

Н. Х. Тело високо, стиснуто, бочна се црта види само до 5 или 6 крљушти иза шкрга.

Опис. Висина тела иде 3, а дужина главе $4^{1}/_{2}$ — 5 пута у целу дужину. Пречник прилично великог ока чини $^{1}/_{3}$ дужине главе, око одстоји од врха њушке 1 а од другога ока $1^{1}/_{2}$ свога пречника.

Л. 3 | 9 — 10. З. 3 | 9 Т. 2 | 6. Г. 1 | 10, Р. 19, Кр. 11 — 12 | 34 — 38.

Најјаче је развијена леђна и задња пераја, остале су много мање. Крљушти су меке дугуљасте, танким зракастим цртама густо ишаране, између леђне пераје и трбушних има их свега 11 — 12

Боја. Много се разликује по полу особито у време прпорења.

У мужјака	*У женке*
Поклопац, леђа и бокови љубичасти.	Леђа зеленкасто-смеђа.
С обе стране репа једна смарагдо-зелена пруга.	Ова је пруга плаветникаста или црнкаста а често је нема.
Груди и трбух бељугав, са ружастим преливањем.	Бокови бељугави, такав је и трбух.
Иза шкрга једна вертикална сребраста пруга, а с обе стране ње љубичасте пеге.	Без такове пруге иза шкрга.
Леђна пераја смеђа са тавнијим павтама. задња пераја јасно црвена са црним обрубом. реп и грудне пераје бледе прозрачне.	Све пераје бледе само леђна има широк таман обруб.
Дужица згор црвена.	Дужица отворено-жута згор наранчо-жута.

Вел. Мужјаци, мало што већи од женки, редко прелазе два прста дужине.

М. преб. Највољи бистру воду и има је по својој прилици у свима нашим планинским речицама и само је с тога слабије позната, што је врло ситна и што јој месо горчи. Ја сам је добио у Лукову испод Ртња.

Нар. им. С. платичице, П. *plociczka*, Ч. *hořavka*, Крањски *pesdirk*, Нем. *Bitterling*.

XIV. Род: Abramis Cuv.

Н. X. Дробећи зуби у гуши, једнореди, по 5 с обе стране, уста косо усправљена, без бркова, задња пераја дужа од леђне, тело високо, стиснуто, трбух између чмара и трбушних пераја у оштру ивицу испупчен.

1. Фела: *Abramis brama Cuv.* *

Н. Х. Висина тела износи $\frac{1}{3}$ целе дужине, уста допиру до испод предњих ноздара. задња пераја почиње пре краја леђне.

Опис. Ширина тела иде $3\frac{1}{2}$ пута у његову висину. а дужина главе $5\frac{2}{3}$ пута у целу дужину. Пречник ока чини $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1. а од другога ока 2 своја пречника. Осовина тела иде над средином уста. кроз доњи обод ока, преко среде поклопца. и стиче се са бочном цртом при 5 — 6 реду крљушти Чело јако испупчено. потиљак погнут. а од овуд леђа до леђне пераје јако сведена.

Л. 3 | 9, З. 3 | 24 — 26, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19, Кр. 12 — 13 | 51 — 54 | 6 — 7.

Леђна пераја почиње иза половине тела, $2\frac{1}{2}$ пута је виша но што је дуга, назад је косо одсечена. задња њена шпица је 4 пута краћа од предњих. задња пераја $3\frac{1}{2}$ пута дужа од главе, трбушне и грудне пераје слабије развијене, ове не стижу до трбушних. ни трбушне до чмара. Доња кришка репа дужа од горње.

Крљушти меке. имају 10 зракастих црта и равне су 1 пречнику ока. Бочна црта тече споредно са трбушним ободом испод половине бока.

Боја. Потиљак и леђа црнкаста. бокови жућкасто-бели са црним точкицама. гуша црвенкаста, све пераје мора сте; дужица злато-жута. згор са црном мрљом.

Вел. Може нарасти до дужине од $1\frac{1}{2}$ стопе и важине од 4 — 6 ока.

М. преб. Најволи тиху воду, и ту радо борави у дубини. код нас се лови у свима повећим рекама и често се доноси на дорћол.

Нар. им. С. деверика, Р. лещъ, П. *bleia, leszczalusk*. Ч. *pražma, cejn*. Нем. *Brachsen*.

2. Фела: *Abramis vimba Cuv.* *

Н. Х. Горња вилица јако испала, задња пераја почиње иза краја леђне. крљушти иза леђне пераје — на варки — у оштри гребен испупчене.

Опис. Ширина тела иде $2^1/_3$ — $2^1/_2$ пута у његову висину а ова 4 пута у целу дужину, која износи близу 5 дужина главе. Пречник ока иде $4^1/_2$ — 5 пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке и од другога ока за $1^1/_2$ свога пречника. Ноздре стоје ближе очију по врха њушке. Уста су хоризонтална и стижу до испод очију; кита особито у маторих риба јако испала. Основина тела почиње од врха испале кише. пролази кроз доњу трећину ока над врхом поклопца. и стиче се са бочном цртом при 12 — 13 реду крљушти. Горњи обод тела јаче сведен од доњег.

Л. 3 | 8, З. 3 | 18 — 20. Т. 2 | 9, Г. 1 | 15. Р. 19. Кр. 10 — 11 | 58 — 61 | 5 — 6.

Леђна пераја, постављена при самој средини тела мало иза трбушних, двојином је виша но што је дуга, њене предње најдуже шпице су 4 пута дуже од стражњих. задња пераја $5^1/_2$ пута краћа од дужине тела. трбушне пераје досижу до чмара но грудне не стижу до основе трбушних. Обе кришке репа једне дужине.

На крљуштима. од којих највеће имају $^2/_3$ очног пречника види се лепезе од 8 — 12 зракастих црта.

Боја. Испала кита, потиљак и леђа смеђаста или плаветникаста. бокови отворенији. трбух сребраст. леђна пераја и реп плаветникаст. задња пераја и трбушне жућкасто-беле. грудне при основи црвено-жуте: дужица жута са тамном пегом.

Вел. Остаје мања но деверика и редко претура важину од $^1/_2$ оке.

М. преб. Ова по казивању Хекела Дунаву својствена риба ваљда је редка, јер сам ја само један комад набавити могао.

Нар. им. С. оклија, Р. густера, Ч. *podoustev*, Нем. *Blaunase*. *Zärthe*.

Приметба. Овамо спадају по својој прилици речи: шљивоноса, шљивар, шљевар; риба, коју су ми кадшто под овим именима показивали био је скобаљ, доста налик на оклију особито по кипи али има много мање шипаца у задњој пераји, а особито се лако разликује зубима у гуши и црном марамицом у трбуху.

3. Фела: *Abramis ballerus Cuv.**

И. Х. Глава мала, уста јако косо усправљена, задња се пераја почиње под леђном.

Опис. Ширина тела чини $^1/_3$ висине, а ова $^1/_4$ целе дужине, у коју иде 6 пута дужина главе. Око велико износи у пречнику више од $^1/_4$ дужине главе. оно одстоји од врха њушке 1 а од другога ока $1^2/_3$ свога пречника; углови мал не перпендикуларно усправљених уста не допиру до испод ноздара. Особина тела оставља над собом уста, једва дотиче дољњи обод ока. и сече на равне делове поклопац. Чело пљоштто, потиљак прелази напрасито у грбину, која тече мал не право до почетка леђне пераје; горњи обод тела много јаче сведен од дољњег.

Л. 3 | 8. З. 3 | 40 — 41, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19. Кр. 14 — 15 | 66 — 70 | 8 — 9.

Леђна пераја почиње при половини тела нешто мало пред задњом, њена висина премаша много дужину главе, страг је косо одсечена, у $^2/_3$ краћа но спред; задња пераја износи $^2/_5$ целе дужине а с $2^1/_2$ пута је дужа но што је висока, трбушне пераје досижу до чмара. а грудне прелазе преко основе трбушних. дољња кришка репа премаша дужином горњу.

Крљушти су мање но у пређашњих фела, почем не износе више од $^1/_2$ очног пречника; на њиној се површини види мали број зракастих црта обично 6 — 7 а кадшто само 2 — 4. Бочна црта тече мал не упоредно са трбухом.

Боја. Потиљак смеђ, леђа зеленкаста или мораста, бокови жути или сребрасти, трбух црвенкаст, грудне и трбушне пераје жуте, остале са плаветникастим обрубом.

Вел. Редко прелази дужину од 1 стопе и важину од $^1/_2$ оке.

М. преб. Налази се у свима нашим рекама и свакад је има на дорћолу.

Нар. им. Беовица, кесега, шпице (у Београду). Нем. *Spitzpleinzen.*

2. Фела: *Abramis sapa Pallas.**

Н. Х. Тело високо, глава кратка, њушка дебела затупаста, уста мала, косо постављена, задња пераја се почиње пред крајем леђне.

Опис. Ширина тела иде $3^1/_2$ пута у висину, а ова исто толико пута у целу дужину, које глава $^1/_6$ износи. Око врло велико, његов пречник иде 3 пута у дужину главе, оно је удаљено од врха њушке $^2/_3$ а од другога ока $1^1/_2$ свога пречника. Чело широко, њушка јако затупаста, уста једва стижу до испод предњих ноздара. Осовина тела иде кроз средину уста, поред доњег очног обода, сече на двоје врх поклопца и стиче се са бочном цртом при 6 — 6 реду крљушти.

Л. 3 | 8, З. 3 | 39 — 43, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19; Кр. 9 — 10 | 49 — 51 | 7.

Леђна пераја постављена при половини тела, заршкаста је, двојином виша но што је дуга, стражње њене шпице имају $^1/_4$ дужине предњих; задња пераја износи $^1/_3$ целе дужине тела и стиже мал не до на крај варке. Бочна црта тече по сред

бокова. Крљушти су нешто мање од 1 очног пречника. зракастих црта има на њима 10 — 15, а осим ових се кадшто виде и врло ситне концентричне цртице.

Боја. Сва је ова риба јасно сребраста, пераје су бељугаве. задња и леђна има таман поруб; дужица бледо-жута.

Вел. Редко стиже до важине од 1 оке.

М. преб. У Дунаву није редка и махом се виђа са пређашњом на Дорћолу.

Нар. им. С. црноока. Нем. *Scheibpleinzen.*

5. Фела: *Abramis Leuckartii Heck.*

И. Х. Глава дугуљаста, уста косо усправљена, задња пераја краћа но у свију других фела, кришке репа једне дужине.

Опис. Ширина тела иде $2^2/_3$ пута у висину, а ова $3^1/_3$ пута у целу дужину. које $^1/_5$ чини дужина главе. Пречник ока раван $^1/_4$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другога ока $1^1/_2$ свога пречника. Уста доста мала. углови им не стижу до испод предњих ноздара; њушка затубаста. Осовина тела пролази испод средине уста, сече доњу трећину ока. оставља под собом врх поклопца и стиче се са бочномъ цртом при 5 — 6 реду крљушти.

Л. 3 | 10, З. 3 | 15 — 17, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15. Р. 19. Кр. 10 — 11 | 44 — 46 | 4 — 5.

Леђна пераја почиње иза половине тела. $^2/_3$ је виша но што је дуга, задње њене шпице двојином краће од предњих: задња пераја. стављена према крају леђне, једне је дужине и висине; трбушне пераје не стижу до чмара. ни грудне до трбушних. Крљушти. које су $^1/_3$ мање од 1 очног пречника, имају мало зракастих црта. Бочна линија тече споредно с трбухомъ.

Боја. Тело јасно сребрасто. потиљак и грбина зеленкаста, све пераје бељугаве само реп

и леђна пераја има таман поруб; дужица жуђкаста.

М. Преб. По Хекелу ова риба принадлежи искључиво Дунаву и рекама уњ утичућим пак је ваљда и у нас има, но ја је још нисам могао набавити.

XV. Род. Blicca Heck.

Н. Х. Хватајући зуби у гуши, двореди, по 2 и 5 с обе стране постављени. У осталом овај род рибе јако је налик на деверику.

1. Фела: *Blicca argyroleuca Heck**

Н. Хар. Тело прилично високо, осовина оставља над собом уста, кришке репне пераје једнаке, равне с висином леђне пераје.

Опис. Ширина тела износи $^1/_3$ висине, а ова $^1/_3$ целе дужине, у коју дужина главе иде $5^1/_2$ — 6 пута. Пречник прилично великог ока иде 3 — $3^1/_2$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке не пуно 1, а од другог ока $1^1/_2$ свога пречника. Ноздре близу очију стављене, уста мала, косо усправљена, угловима не стижу до испод предњих ноздара. Осовина тела почиње испод уста, пролази испод очију, сече преко средине тупи крај поклопца и састаје се са бочном цртом при 5 — 6 реду крљушти. Доњи обод тела јаче сведен од горњег.

Л. 3 | 8, З. 3 | 19 — 21, Т. 2 | 8, Г. 1 | 14 — 15. Р. 19, Кр. 9 — 10 | 45 — 48 | 6.

Леђна пераја почиње иза половине тела, најкраћа њена шипица иде 4 пута у дужину најдуже. Према њој почиње задња пераја, које дужина чини $^1/_5$ целе дужине тела. Трбушне пераје не стижу до чмара, ни грудне до трбушних.

Боја. Леђа смеђасто-плаветна, бокови плаветникасти, са сребрастим блеском, трбух бео, по смрти црвенкаст, грудне и трбушне пераје црвен-

касте, остале сиваасте; дужица сребраста са зеленом мрљом над зеницом.

Вел. Редко бива већа од стопе и важи тада $\frac{1}{2}$ оке.

М. Преб. Находи се по свима нашим рекама и врло се много лови у Дунаву и Сави.

Нар. Им. С. платица, платица, крупатица, Ч. *maly cejn*, Нем. *Zobelpleinze Blei.*

Примјетба. Савски су ми рибари доносили две рибе под именом црнооке, од којих једна принадлежи овоме роду, само што је нижа од обичне платике, те је може бити нова још неописана фела, коју треба боље испитати.

XVI. Род. Pelecus Agas.

Н. Х. Грабећи зуби у гуши с јаком чакљом на врху, по 2 и 5 у два реда стављени, уста мал не перпендикуларна, леђна пераја кратка, над задњом смештена, трбушни обод тела сведен, бритак; без бркова, без коштаних шпица у перајама.

1. Фела: *Pelecus cultratus Agas.* *

Н. Х. Тело опружено, јако стиснуто, леђа права, бочна црта приближена трбушном ободу и с њим споредна, грудне пераје дугачке, заоштрљене.

Опис. Ширина тела иде $2\frac{1}{2}$ — 3 пута у његову висину, а ова $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ у целу дужину, које глава износи $\frac{1}{5}$. Око доста велико, његов пречник иде $3\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке не пуно за 1 свој пречник а тако исто и од другога ока. Ноздре очима примакнуте. Осовина тела оставља уста над собом, иде кроз доњу трећину ока, пролази над врхом поклопца и састаје се одмах иза шкрга са бочном цртом.

Л. 2 | 7 — 8. З. 2 | 26 — 29. Т. 2 | 7. Г. 1 | 15. Р. 19. Кр. 14 | 100 — 108 | 6. а)

Леђна пераја почиње при задњој трећини тела, и слабо је развијена, под њом је стављена задња пераја, која заузимље мал не сву варку, те је тројином дужа но што је висока. Трбушне пераје положене при половини тела стижу до чмара, грудне износе $^1/_4$ дужине тела и домашају својим врхом основу трбушних. Доња кришка репа дужа од горње. Бочна линија почиње у горњој трећини тела иза шкрга, напрасито се спушта иза грудних пераја до близу трбушног обода, одкуд се опет на више веруга, као да обиђе трбушне пераје, иза њих се опет нешто мало спушта и тече најпосле паралелно с доњим ободом варке ка средини репне пераје.

Крљушти нежне и витке, на њима се виде многобројне зракасте црте.

Боја. Потиљак надосив, лице бисерасто, леђа сиво-смеђа, бокови сребрасти, леђна пераја и реп бисераст, остале пераје црвенкасте; дужица сребраста.

Вел. Може нарасти до дужине од $1^1/_2$ стопе, но и тад једва важи $^1/_2$ оке.

М. преб. Има је у Дунаву и Сави и доноси се често на београдски рибљи вашар.

Нар. им. С. сабљарка, косач, гмитра. Р. сабле, Тур. бабов. Нем. *Sichling*.

а) Ове бројевеваља овако разумети: назначена почетним словом пераја састоји се само из једнаких шипица, и то показује број по слову стављен; ако су пак шипице неједнаке — бодљање и чланкасте — онда је број таковых шипица перпендикуларним линијама растављен. Крљушти се броје дуж бочне црте и попреко при највећем испупчењу тела. Крљушти, што стоје више бочне црте, означене бројем стојећим пред првом линијом, у средини стоји број крљушти стављених дуж бочне црте, а на крају су крљушти стојеће испод бочне црте.

XVII. Род: Alburnus Rond.

Н. Х. Грабећи зуби у гуши, по 2 и 5 у два реда стављени, уста усправљена са испалом дољњом вилицом, без бркова, у задњој пераји више шпица но у леђној, све шпице меке чланкасте, трбух пред чмаром у оштру ивицу испупчен, сребрасте крљушти се лако смичу.

1. Фела: *Alburnus lucidus Heck.**

Н. Х. Тело опружено, дољња вилица није задебљала, уста косо стављена, задња пераја почиње под крајем леђне или мало иза ње.

Опис. Висина тела иде $4\frac{1}{2}$ — 5, дужина главе $5\frac{1}{2}$ — $5\frac{3}{4}$ пута у целу дужину. Пречник ока износи $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке и од другога ока за 1 свој пречник, устни углови стижу до испод ноздара. Осовина тела тече кроз сред ока, преполавља врх поклопца и укршта се одма иза шкрга са бочном цртом.

Л. 3 | 8, З. 3 | 17 — 20, Т. 1 | 8, Г. 1 | 14, Р. 19; Кр. 8 — 9 | 46 — 50 | 3 — 4.

Леђна пераја почиње иза трбушних и иза половине тела, њена висина равна висини грудних пераја, а дужина задње пераје равна дужини главе, страг је косо одсечена; трбушне пераје не стижу до чмара. Бочна црта тече споредно са трбухом.

Боја. Леђа надо-сива, бокови сребрасти, такав и трбух, леђна пераја и реп сиваст, све остале пераје безбојне.

Вел. Обично се лови од дужине једне судланице редко од педи.

М. преб. Најрадније борави у бистрој и брзој води, где обично по површини и плови.

Нар. им. С. брзак, варавац, витотрунци, поврхушице, Р. селава, уклея, П. *ukleyka* Ч. *ouklej* Нем. *Laube*.

2. Фела: *Alburnus bipunctatus Heck. Kn.* *

И. Х. Тело мање опружено но у пређашње, на крљуштима с обе стране бочне црте црне пеге, које скупа састављају уздужну пругу.

Опис. Висина тела премаша с $1/_3$ дужину главе, а ова иде 5 — $5^1/_3$ пута у целу дужину. Пречник ока иде 3 — $3^1/_3$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке мање, а од другога ока више но 1 свој пречник. Осовина тела пролази кроз средину уста и ока и састаје се са бочном цртом при 5 реду крљушти. Углови косо усправљених уста стижу до испод ноздара.

Л. 3 | 8, З. 3 | 15 — 17, Т. 1 | 8. Г. 1 | 14, Р. 19; Кр. 9 | 49 — 51 | 4 — 5.

Леђна пераја почиње иза трбушних, нешто мало пред половином тела, њена висина равна дужини главе; задња пераја дужа но што је висока. трбушне пераје не стижу до чмара, ни грудне до трбушних.

Боја. Леђа тамно-зелена, бокови зеленкасто-сребрасти, трбух сребро-бео; од шкрга до репа се пружа над бочном линијом једна мораста навта заузимајући ширину од 3 крљушти, леђна пераја, реп и грудне пераје имају таман обруб, задња пераја и трбушне жуте или црвенкасте; дужица згор црно-пегава.

Вел. Не бива већа од једног чеперка.

М. преб. Као пређашња воли бистру воду; ја сам је добио из Дјетиње и из Тимока испод Ртња.

Нар. им. С. пловка. Ч. *čorek*. Нем. *Steinlaube*.

3. Фела: *Alburnus alborella Heck. Kn.*

И. Х. Дужина главе мал не једнака са висином тела, леђна пераја постављена иза половине тела (нерачунајући реп), задња пераја почиње под крајем леђне.

Опис. Дужина главе износи $^1/_5$ целе дужине. Пречник ока иде $3^1/_2$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке и од другога ока за 1 свој пречник. *Уста* косо усправљена, стижу до испод ноздара.

Л. 3 | 8, З. 3 | 14 — 15. Т. 1 | 8, Г. 1 | 14, Р. 19; Кр. 7 — 8 | 44 — 48 | 3 — 4.

Леђна пераја почиње иза половине тела управ при половини целе дужине, њене најдуже шпице равне шпицама грудних пераја, а шпице задње пераје равне шпицама трбушних, најдуже шпице репа не стижу дужину главе.

У свему осталом ова је риба на пређашњу налик, само нема пега на крљуштима преко којих тече бочна црта, а и мања је свакад од варавца.

М. преб. Живи у бистрим водама Далмације близу Обровца, Вргорца у притокама Неретве.

Нар. им. По Хекелу *ukliva.*

Приметба. Овом речи *ukliva,* укљева (по В. Караџићу) уклея (Руски) *ukleyka* (Пољски) *ouklej* (Чешки), *Ueklei* (Немачки) разни ови народи означавају обично различите рибе, пак да би и наука ствар боље замрсила, Хекел је надео једној фели, која с кленом у један род спада, научно име *Scardinius ukliva*, и то баш таковој, коју народ укливом не називље. Какова је то реч? Судећи по томе, што се у свима главним славенским наречијама пак и у немачком језику мало што промењена налази, можемо закључити, да је врло стара, и да су је ти разни народи по свој прилици из својих првобитних седишта у Европу донели и на означење сличних риба употребили. Ја је у санскритском речнику Боповом нисам могао наћи.

Да би се бар могло дознати, коју рибу наши јужни суседи управо укљевом зову, навешћу овде још две рибе, које Хекел спомиње, и од којих је

прва по осушеним комадима, које сам могао испитати, права укљева.

4. Фела: *Alburnus scoranza Heck.*

Опис. Висина тела превазилази с мало дужину главе, а ова иде $5^1/_2$ пута у целу дужину. Око одстоји од врха њушке мање од једнога свог пречника.

Л. 3 | 8. З. 3 | 14 Т. 1 | 8 Г. 1 | 14 Р. 19; Кр. 8 — 9 | 50 — 51 | 4.

Леђна пераја почиње мало иза половине тела, према њеном су крају стављене прве шпице задње пераје, дужина леђне пераје равна дужини главе од врха поклопца до предњега очног обода, а дужина задње истој дужини од поклопца стражњег обода ока: ове су последње стављене пред половином тела; доња кришка мало дужа од горње но не стиже дужину главе.

М. преб. У великој се количини лови у скадарском језеру и шиље се осушена по свој Румелији, пак кадшто долази и к нама у помањим низовима.

Нар. им. С. укљева. По Вуковом речнику а и по мом испиту предузетом са сувом рибом.

5. Фела: *Alburnus scoranzoides Heck.*

Опис. Налик на пређашњу, а има од свију сродних фела најмањи број шпица у задњој пераји, крљушти су напротиву веће но у укљеве.

Л. 3 | 8. З. 3 | 10 — 11. Т. 1 | 8. Г. 1 | 14 Р. 19; Кр. 7 | 41 — 42 | 3.

Задња пераја почиње иза краја леђне.

М. преб. По Хекелу се налази у рекама Црне горе.

6. Фела: *Alburnus mento Heck. Kn.* *

Н. З. Тело опружено, доња вилица јако испала задебљала, средњег поклопца нема.

Опис. Ширина тела у пола мања од његове висине, а ова равна са дужином главе која иде $5^1/_2$

--6 пута у целу дужину. Пречник ока износи мало више од $^1/_4$ дужине главе. оно одстоји од врха њушке 1. а од другога ока $1^1/_3$ — $1^1/_2$ свога пречника; зеница дугуљаста; ноздре стоје ближе очију но врха њушке. Углови косо усправљених уста стижу до испод предњих ноздара. Осовина тела тече испод средине уста, кроз средину ока, над врхом поклопца и стиче се са бочном цртом при 3 — 4 реду крљушти.

Л. 2 | 7 — 8, З. 3 | 14 — 15, Т, 1 | 8 Г. 1 — 14. Р. 19, Кр. 9 — 10 | 60 — 62 | 3 — 4.

Леђна пераја почиње иза половине тела (без репа) управо у средини над трбушним перајама и задњом, стражње њене шпице су у $^1/_2$ краће од предњих, трбушне пераје су са својим најдужим шпицама равне леђној пераји, но не стижу до чмара, као што ни грудне, премда су прилично дугачке, не стижу до трбушних.

Највеће крљушти дуж бочне црте мање су одъ 1 очнога пречника, меке су и врло лако одпадају.

Боја. Горња страна угасито зелена, бокови сребрасти, пераје сиваcте прозрачне, леђна пераја и реп са тамним обрубом; дужица сребраста, згор са црним пегама.

Вел. Бива већа но све остале феле овога рода и не редко стиже важину од 1 оке.

М. Преб. Најволи бистру воду, и има је доста и у Сави и у Дунаву, те се често виђа на Дорћолу.

Нар. Им. С. буцов. буцоња.

XVIII. Род: Aspius Agas.

И. З. Грабећи зуби у гуши, двореди, по 3 и 5 постављени, са гладком круном, уста косо усправљена, без оштре ивице између трбушних пераја и чмара.

1. Фела. *Aspius rapax Agas.**

И. Х. Висина тела иде 5 пут у целу дужину, а исто толико и дужина главе, кита завршкаста, очи и крљушти мале.

Опис. Ширина тела износи $^1/_2$ његове висине. Пречник ока иде 6 — 7 пута у дужину главе. оно одстоји од врха кише $1^1/_2$ — 2 а од другога ока 2 — $2^1/_2$ свога пречника; ноздре стоје ближе очију но врха њушке. углови уста стижу до испод очију. Осовина тела иде кроз средину уста. испод средине очију. над врхом поклопца. и сече при 7 — 8 реду крљушти бочну црту.

Л. 3 | 8. З. 3 | 14. Т. 2 | 8. Г. 1 | 16. Р. 19. Кр. 11 | 67 — 69 | 4 — 5.

Леђна пераја почиње иза половине тела. стражње њене шпице $2^1/_2$ пута краће од предњих. Задња пераја једне дужине и висине: трбушне пераје постављене пред леђном и пред половином тела досижу до чмара. грудне нешто дуже не стижу до трбушних.

Крљушти врло танке, највеће. које леже на бочној линији, не стижу 1 очни пречник. на њиној се површини види мали број зракастих црта; ројтаста зашкржица приметно велика.

Боја. Леђа мораста, бокови плаветникастобели. трбух бео. реп и леђна пераја плаветна. остале пераје црвенкасте; зеница жута. згор са зеленкастом пругом.

Вел. Може нарасти до дужине од 2 стопе и важине од 5 ока.

М. преб. Воли тиху али бистру воду, у Дунаву су ми је ухватили близу Кулича а кадшто сам је видео и на Дорћолу.

Нар. им. С. Макље у Далмацији; у Београду не разликују ову рибу од буцова. Ч. *bolen.* Нем. *Schied.*

Приметба. По опису рекао бих да је ова риба Смедеревцима позната под именом курјака.

XIX. Род: Idus Heck.

Н. Х. Грабећи зуби у гуши у два реда по **3** и **5** с обе стране стављени, са гладком стиснутом круном, уста косо усправљена, без бркова, леђна и задња пераја кратка, без коштаних шпица, трбух без испупчене ивице.

1. Фела: *Idus melanotus Heck. Kn.* *

Н. Х. Тело умерено опружено, стиснуто, висина његова премаша дужину главе, чело широко, задња пераја иза краја леђне постављена.

Опис. Висина тела износи $^1/_4$, а дужина главе $^1/_6$ целе дужине, ширина пак иде $2^1/_4$ — $2^1/_3$ пута у висину тела. Пречник ока чини $^1/_4$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другога ока $1^1/_2$ — 2 своја пречника. **Уста** мала, стижу до испод ноздара. Осовина тела иде кроз горњи крај уста, доњи обод ока, предваја крај поклопца и укршта се при 3 — 4 реду крљушти са бочном линијом која са трбухом споредно тече и њему је мало више примакнуто но леђима.

Л. 3 | 8, З. 3 | 9 — 10. Т. 2 | 8. Г. 1 | 15, Р. 19. Кр. 9 — 10 | 54 — 57 | 4 — 5.

Леђна пераја почиње при половини тела, у $^1/_3$ је виша но што је дуга; задња пераја је стављена на последњој трећини тела, трбушне пераје досижу својим врховима до чмара, грудне су дуже, али не стижу до основе трбушних. Репна пераја дубоко усечена са једнаким кришкама, које су равне са дужином главе.

Највеће крљушти, које су неједнако цртасте, не стижу у величини један пречник ока.

Боја. Леђа сиво-црна са металним блеском, бокови отворенији, глава и поклопац злато-жут, трбух сребраст; реп и леђна пераја плаветника-

ста, остале пераје мање или више црвене; дужица жута, згор са тамном пегом. Ове су боје особито јасне у време прпорења, у јесен обично потамне.

Вел. Нарасте до дужине од 1 стопе и кадшто претури важину од 2 оке.

М. преб. Налази се у свима нашим повећим рекама, премда баш у обичне рибе не спада.

Нар. им. С. јаз, јазава, јазвенац, у Београду пратфиш, Р. плотва, П. płoć, Ч. jesen, Нем. Gängling.

Приметба. Месо је у јаза жуто особито кад се ова риба у барама или при великим водама угоји.

XX. Род. Scardinius Bon.

Н. Х. Грабећи зуби у гуши у два реда по 3 и 5 с обе стране постављени, са стиснутом дубоко ровашеном круном, уста косо усправљена, леђна и задња пераја са мало шпица, које су све меке.

1. Фела: *Scardinius erythrophthalmus Bon.* *

Н. Х. Устни углови стижу до испод предњих ноздара, осовина тела оставља над собом половину уста и тек што дохвата доњи очни обод.

Опис. Ширина тела иде $2\frac{1}{2}$ у висину, ова $3\frac{1}{2}$ — 4 а дужина главе $5\frac{1}{3}$ — $5\frac{1}{2}$ у целу дужину. Пречник ока износи близу $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другога ока $1\frac{1}{2}$ — 2 своја пречника. Горњи обод тела јако сведен особито у маторе женке.

Л. 2 | 8, З. 3 | 10 — 12. Т. 2 | 8. Г. 1 | 15, Р. 17, Кр. 7 — 8 | 40 — 43 | 3 — 4.

Леђна пераја стоји ближе репа но врха главе, њене најдуже шпице равне дужини главе, најкраће $\frac{1}{2}$ исте дужине, чмар стоји иза краја леђне пераје, а за чмаром одма је стављена задња пераја, која је нижа од леђне; грудне пераје досижу до

основе трбушних, али ове не стижу до чмара. Кришке репа једнаке, редко прелазе дужину главе.

Крљушти од величине очног пречника или још веће носе 3 — 5 зракастих црта; између којих се кадшто друге неразговетне налазе. Бочна линија тече споредно са трбухом.

Вел. Редко бива већа од 1 стопе и важи тада 1 оку.

М. преб. Најволи тиху воду и находи се у свима нашим повећим рекама.

Нар. им. Црвенперка. Р. красноперка, Ч. *perlin*. Нем. *Rothauge*.

2. Фела: ***Scardinius dergle Heck. Kn.***

Н. Х. Глава завршкаста уста мање косо постављена но у пређашње, осовина тела иде кроз око, а оставља под собом већи део уста и врхпоклопца.

Опис. Висина тела иде мало више од 3 пута у дужину (без репа) а дужина главе 5 — $5\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Пречник ока иде 4 — $4\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другога ока $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{2}{3}$ свога пречника. Од потиљка је горњи обод тела јако сведен тако да оно стиже своју највећу висину већ над грудним перајама, које се у деверике тек пред леђном перајом види.

Л. 2 | 8, З. 3 | 10, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 17, Кр. 8 | 40 — 42 | 4.

Леђна пераја почиње иза половине тела, њена највећа дужина равна дужини главе, а њена дужина дужини главе од врха поклопца до средине ока, њене предње шипце $2\frac{1}{3}$ пута дуже од стражњих; задња пераја мало што виша но што је дуга, а дужина је њена равна дужини леђне пераје; трбушне пераје постављене пред половином тела не досижу до чмара ни грудне до трбушних. Кришке репа једнаке и равне са дужином главе.

По крљуштима и по правцу бочне линије ова је риба налик на црвенперку.

Боја. Глава и леђа зеленкасто црна, бокови отворено надосиви са металним блеском, трбух бељугав са бељугавом основом; дужица наранчо-жута.

Вел. Као у црвенперке.

М. преб. Хекел је нашао ову рибу у Крки и Зрмањи у Далмацији, а добио ју је и из Ливна у Босни.

Нар. им. Далматинци је зову по Хекелу *dergle*, име које у овој форми баш не личи на србску реч.

3. Фела: *Scardinius scardaffa Bon.*

Н. Х. Уста јако усправљена, осовина тела оставља над собом већи део уста, цело око и врх поклопца.

Опис. Ову фелу одликују од свију осталих: доња вилица од средине очију јако усправљена, упало чело, и трбух од грудних пераја до чмара прав. Висина тела износи $^1/_3$ његове дужине, у коју дужина главе иде $4^1/_3$ пута. Око одстоји од врха њушке и од другога ока $1^3/_4$ свога пречника.

Л. 3 | 8, З. 3 | 9, Т. 1 | 8, Г. 1 | 15, Р. 17; Кр. 7 | 40 | 4.

Леђна пераја ближа репа но врха њушке и виша но што је дуга, почем јој је висина равна с дужином главе од врха поклопца до предњега, а дужина дужини главе до стражњега очног обода, стражње њене шипице у пола су краће од предњих. Чмар лежи иза стражњега краја леђне пераје и одма за њим је припета задња пераја, која с леђном једне је дужине, али је приметно од ње нижа. Трбушне пераје стоје управо при половини тела, не стижу до чмара ни пак стижу грудне пераје до основе трбушних. Једнаке кришке репа прелазе дужину главе.

Крљушти равне 1 пречнику ока имају на својој површини неправилно лепезе зракастих црта.

Боја. Глава згор црнкаста, по странама седефаста, леђа надосива, бокови жућкасти, трбух beo; пераје грудне и трбушне при основи жућкасто-беле по врховима црнкасте; дужица наранчо-жута згор са црним точкама.

Вел. Бива 1 стопу дугачка.

М. преб. Хекел ју је добавио из бара око Неретве у Далмацији.

Нар. им. Исти Хекел пише, да Далматинци зову ову рибу *pesquelei*, име, као што мислим, изопачено.

4. Фела: *Scardinius plotizza Heck. Kn.*

Н. Х. Уста мање усправљена но у пређашње, све пераје слабије развијене но у других фела овога рода.

Опис. Налик пређашњој но чело јој је равно и леђа мање сведена. Висина тела иде мало више од 3, а дужина главе 4 пута у целу дужину. Пречник ока износи $\frac{1}{4}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1 а од другога ока 2 своја пречника.

Л. 3 | 8, З. 3 | 9, Т. 1 | 8, Г. 1 | 15, Р. 17; Кр. 7 | 39 — 40 | 4.

Леђна пераја још ближе примакнута репу но у пређашње, приметно је виша но што је дуга, дужина јој је једва равна дужини главе од врха поклопца до стражњега очног обода. Задња пераја репу приближена, њене најдуже шипице су дужином равне са шипицама трбушних пераја. Кришке репа краће но у пређашње феле, и много краће од главе. У свему осталом налик је на месеницу.

Вел. Бива већа од пређашње и нарасте у дужину од 14 палаца.

М. преб. Хекел ју је добио из Далмације и из Ливна у Босни.

Нар. им. *Plotizza* по Хекелу, реч сродна са нашом платицом, под којим именом невешти рибари и код нас многе рибе показују.

XXI. Род: Leucos Heck.

Н. Х. Дробећи зуби у гуши, једнореди по 5 с обе стране постављени, са стиснутом круном, леђна и задња пераја са мало шпица.

1. Фела: *Leucos aula Bonap.*

Н. Х. Тело високо, глава мала, леђна пераја мало виша но што је дуга, задња једне дужине и висине.

Опис. Ширина тела износи $^1/_2$ његове висине, а ова иде $3^1/_2$, дужина пак главе 6 пута у целу дужину. Пречник ока раван $^1/_4$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другога ока 2 своја пречника. Осовина тела промиче над устима, сече дољи део зенице и предваја врх поклопца. Горњи обод тела јаче сведен но доњи.

Л. 3 | 9, З. 3 | 9, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19; Кр 7 — 8 | 37 — 40 | 3 — 4.

Леђна пераја почиње при половини тела, њена дужина износи при основи $^3/_4$ дужине главе, страг је косо одсечена у $^1/_2$ краћа но спред; задња пераја је мање косо одсечена и само $^1/_3$ страг краћа но спред, посувраћена досиже до чмара. Грудне пераје слабо развијене и врхом својим од трбушних с два реда крљушти растављене. Кришке дубоко усеченог репа прелазе кадшто дужину главе.

Крљушти веће од 1 очногъ пречника, на њима се види лепезе од 5 — 6 зракастих црта, с којима се друге концентричне и доста честе укрштају. Бочна линија тече по доњој трећини тела споредно са трбухом.

Боја. Леђа сиваста, бокови отворенији са тамном пантом, која до репа допире, трбух и пераје без боје.

Вел. Не бива већа од педи.

М. преб. Хекел ју је добио из Имоског у Далмацији.

Нар. име. С. масеница.

2. Фела: *Leucos rubella Heck.*

Н. Х. Тело опружено, глава дужа но у пређашње, леђна пераја а тако исто и задња много виша но што је дуга.

Опис. Висина тела износи више од $\frac{1}{4}$, а дужина главе само $\frac{1}{5}$ целе дужине. Величина и положај очију као у пређашње. Уста косо усправљена стижу угловима до испод ноздара. Осовина тела иде кроз средину уста, очију и врха поклопца.

Л. 3 | 8 — 9, З. 3 | 9, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19, Кр. 7 — 8 | 38 — 42 | 3 — 4.

Леђна пераја постављена при половини тела над трбушнима. $\frac{1}{3}$ је виша но што је дуга, а толико исто су њене стражње шпице краће од предњих. задња пераја при основи једне дужине са леђном али много нижа; грудне пераје и трбушне једне дужине, ове досижу до чмара, а оне су једним редом крљушти растављене од трбушних; репна пераја има дужину главе.

Крљушти равне 1 очном пречнику, по површини се њиној види мало зракастих црта обично само 3.

Боја. Леђа угасито смеђо-зелена, пераје грудне и трбушне уједно са задњом црвенкасте. Бочна павта, која је у масенице јако приметна, не види се никако или је неразговетна.

Вел. Нарасте до дужине од $\frac{1}{2}$ стопе.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из бара реке Неретве у Далмацији, и каже да је тамо људи зову *Pesquelei.*

3. Фела: *Leucos basak Heck.*

Н. Х. Висина тела равна са дужином главе т. ј. $\frac{1}{4}$ целе дужине, чело узано. крљушти на леђима ситне.

Опис. Око иде 4 пут у дужину главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другога ока 2 своја пречника; њушка заоштрљена; углови слабо усправљених уста стижу до испод ноздара. Осовина тела промиче над половином уста и предваја око и врх поклопца.

Л. 3 | 8 — 9. З. 3 | 8 — 9, Т. 2 | 8, Г. 1 | 15, Р. 19; Кр. 9 | 39 — 43 | 4.

Леђна пераја почиње иза половине тела, њена висина равна дужини главе од врха поклопца до ноздара, њена пак дужина при основи дужини главе до предњег очног обода; задња пераја нижа и краћа од леђне, и једне дужине са трбушнима, које не стижу до чмара, грудне су напротиву равне са леђном и досижу до трбушних.

Крљушти равне ²/₃ пречника очног. посред бокова до леђне пераје има их свега 19 — 21 (у пређашње 16 — 18, а у масенице и мање).

Боја. Као у пређашње, но павта се по боковима нимало не види.

Вел. Не бива већа од 6 палаца.

М. преб. Находи се у Далмацији у Вргорцу и Имоском од куд ју је Хекел добио и под народним, као што каже, именом, *basak*, у науку увео.

4. Фела: *Leucos adspersus Heck.* *

Н. З. Висина тела равна с дужином главе, крљушти врло ситне, цело тело црно-смеђим пегама ишарано.

Опис. Дужина главе иде 4 пута у целу дужину, а исто толико иде пречник ока у дужину главе, оно одстоји од врха њушке 1, а од другога ока 1½ свога пречника. Осовина тела иде кроз средину уста и очију.

Л. 3 | 7. З. 2 | 7 — 8. Т. 1 | 8, Г. 1 | 13. Р. 19; Кр. 15 — 16 | 58 — 60 | 6 — 7.

Леђна пераја почиње при половини тела, дужина њена чини ½ највеће њене висине, задња

пераја у висини равна пређашњој; трбушне пераје у мужјака веће но у женке, у ове стижу врхом до чмара, у онога до основе задње пераје; пераја репа не стиже дужином висину леђне пераје.

Ситне крљушти концентрично цртане, но без икакових зракастих линија.

Боја. Сви делови тела пегави, осим грудних и трбушних пераја, које су безбојне. Женке имају у време прпорења иза чмара једну црвенкасту квржицу.

Вел. Не бива већа од једне судланице.

М. преб. Пребива у бистрим водама; ја сам је добио из Дјетиње близу Ужица.

Нар. им. С. гаовица у Ужицу, тако је по Хекелу зову и Далматинци.

XXII. Род: Leuciscus Rond.

Н. Х. Дробећи зуби у гуши у један ред, десно 5 а лево 6 постављени, тело стиснуто, пераје без коштаних шпица.

1. Фела: *Leuciscus rutilus L.* *

Н. Х. Висина тела а нето тако и дужина главе иде $5^{1}/_{3}$ — 6 пута у целу дужину, леђна пераја мало виша но што је дуга, задња једне дужине и висине.

Опис. Ова је фела доста налик на црвенперку. Висина главе равна њеној дужини од врха поклопца до предњег очног обода. Очи различите величине, по разлици воде, у којој ова риба живи. Устни углови стижу до испод ноздара, а ове су ситне и очима примакнуте. Осовина тела пролази над устима, кроз средину ока и поклопца, и састаје се са бочном цртом при 4 — 5 реду крљушти.

Л. 3 | 9 — 10, З. 3 | 10 — 11. Т. 1 | 8, Г. 1 | 15. Р. 19; Кр. 7 — 8 | 42 — 44 | 3 — 4.

Леђна пераја постављена при средини тела нешто мало иза трбушних, виша је но што је дуга.

страг је косо одсечена тако да стражње њене шиице у пола су краће од предњих; задња пераја једне дужине и висине, остале слабо развијене. репна је пераја напротиву дугачка и премаша дужину главе.

Крљушти преко средине бокова равне очном пречнику, по пљошти су поредко-цртасте. Бочна линија тече споредно са трбушним ободом и много је овога ближе но грбине.

Боја. Леђа плаветна или зеленкасто-црна, бокови отворенији, трбух сребраст, пераје грудне и трбушне са задњом црвене, другда наранчо-жуте, а кадшто уједно са свима осталим бледо-жућкасте; дужица сребраста са црвеном пегом над зеницом.

Вел. Нарасте већа од црвенперке до важине од 1 оке.

М. преб. Налази се по свима нашим повећим рекама и барама.

Нар. им. С. жутоперка, белоперка, Ч. *plotice.*

Приметба. Сви је народи сматрају за обичну црвенперку са блеђим перајама, пак је зато редко особитим именом разликују. Зуби у гуши су најсигурнији знаци, којима се ове две рибе лако распознати могу.

2. Фела: *Leuciscus Pausingeri Heck.* *

Н. Х. Леђна пераја виша но што је дуга. задња нижа но у пређашње феле.

Опис. Висина главе већа но у пређашње, а равна дужини главе од краја поклопца до поздара. Пречник ока иде 4 пута у дужину главе. Осовина тела иде од горње усне испод половине ока, оставља под собом врх поклопца и стиче се са бочном цртом при 4 — 5 реду крљушти. Углови уста допиру до испод предњих ноздара.

Леђна пераја почиње управо над трбушнима, у $^1/_3$ је виша но што је дуга, стражње њене шиице

су краће од предњих, а при основи равне су дужини главе од врха поклопца до предњег очног обода; задња пераја једне дужине и висине, т. ј. равна дужини главе од врха поклопца до предњег обода зенице.

Крљушти имају мало зракастих црта, без мало једне су величине са очним пречником.

Боја тела као у жутоперке но свакад тамнија, а пераје свакад сивасте.

Вел. Нисам видео већу од педи.

М. преб. Ова је риба била до сада позната само из једнога језера у горњој Аустрији; ја сам је г. 1858 добио у Брђанима, но нисам јој могао дознати правога имена, јер оно што су ми казали: кесега и платика припада другом роду риба

3. Фела: *Leuciscus virgo Heck.* *

Н. Х. Глава мала, чело сведено, задња пераја једне дужине и висине, реп премаша дужину главе.

Опис. Висина тела иде $4^1/_2$, а дужина главе $6^1/_3$ пута у целу дужину, ширина главе износи $^1/_2$ њене дужине, највећа ширина тела мало мање од $^1/_2$ његове висине. Пречник ока иде 5 пута у дужину главе, уста мала, једва стижу до испод ноздара, које су велике и стоје ближе очију но врха њушке. Основна тела иде над устима, дотиче дољњи крај зенице, сече на две поле врх поклопца и стиче се са бочном линијом при 4 — 5 реду крљушти; над њом остаје већи део тела, почем је горњи обод тела сведен а дољњи мал не прав.

Л. 3 | 10 — 11, З. 3 | 11 — 12, Т. 1 | 8. Г. 1 | 17. Р. 19. Кр. 7 | 44 — 46 | 4.

Леђна пераја почиње при половини тела, за $^1/_4$ је виша но што је дуга; задња пераја почиње за 2 очна пречника иза леђне, мало је дужа но што је висока; трбушне пераје су пред половином тела припете, закружене су и краће од грудних, које дужину главе не стижу. Најјаче је раз-

вијена репна пераја, доња њена, мало дужа, кришка само $^{1}/_{6}$ је краћа од висине тела.

Највеће крљушти дуж бочне линије износе $1^{1}/_{2}$ пречника очног, најмање, на грудима $^{3}/_{8}$ истога пречника, све су по пљошти зракасто и концентрично-цртане.

Мужјацима израсте у време приорења по горњој страни тела велики број тврдих квржица, које под јесен поодпадају.

Боја. Ова је сасма променљива: у време прпорења, кад су обично рибе јасније бојене, леђа су смеђо-зелена, њушка плаветникасто-црвена, лице са поклопцем бело, сребрасто са ружастим, љубичастим, небо-плаветним, зеленим и жутим преливањем, а пераје су све црвене; дужица отворено-жута са црнкастим пегама. По мрешћењу ове се боје полагано губе.

Вел. Може нарасти у дужину од 2 педи и важи тада 2 оке.

М. преб. Има је у Дунаву, ал је ређа од јаза од кога је сваки рибар особито под јесен разликовати не уме.

Н. име. С. . . . . Р головль. Нем. *Nerfling.*

XXIII. Род: Squalius Bon.

Н. Х. Грабећи зуби у гуши у 2 реда по 2 и 5 смештени, уста без бркова, леђна и задња пераја кратка, без коштаних шиљака, тело ваљкасто.

1. Фела: *Squalius dobula Heck.*

Н. Х. Ширина чела мал не равна $^{1}/_{2}$ дужине главе, устни углови стижу по испод задњих ноздара, леђна пераја почиње управо над 16 редом крљушти, задња пераја и грбушне јасно црвене.

Опис. Висина тела иде $4^{2}/_{3}$ — 5 а дужина главе $5^{1}/_{2}$ пута у целу дужину, глава $^{1}/_{5}$ је нижа но што је дуга. Око иде 5 — $5^{1}/_{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке $1^{1}/_{2}$, а од другога ока $2^{1}/_{2}$ свога пречника. Осовина тела промиче

кроз средину уста,* испод зенице поред врха поклопца, и састаје се са бочном цртом при 4 — 5 реду крљушти.

Л. 3 | 8, З. 3 | 8, Т. 1 | 8, Г. 1 | 14 — 15, Кр. 8 | 45 — 46 | 3.

Леђна пераја почиње мало нешто иза половине тела, у пола је виша но што је дуга, а дужина јој не стиже $\frac{1}{2}$ дужине главе; далеко иза ње је припета задња пераја, трбушне пак стоје пред половином тела, и не стижу до чмара, као што до њих не стижу грудне пераје. Репна пераја плитко усечена, њене кришке имају дужину главе.

Крљушти по бочној линији износе $1\frac{1}{2}$ очнога пречника, најмање на грудима $\frac{1}{4}$ истога пречника, оне имају 8 — 9 зракастих црта. Бочна линија тече споредно са трбухом.

Боја. Леђа угасито зелена, бокови жућкасти, трбух црвенкасто-бео, лице и поклопац златожут, или црвенкаст, дужица злато-жута са угасито-зеленим пегама; реп и леђна пераја црнкаста; крљушти по средини мрко-точкасте.

Вел. Може нарасти до важине од 4 оке.

М. преб. У младости воли бистру воду, после се пак спушта у веће реке; у Србији га има свуд.

Нар. им. С. клен. Н. *klen*. Ч. *klenĕ*. Вл. кльне. Нем. *Altel*.

2. Фела: *Squalius lepusculus Heck.**

И. Х. Тело опружено, умерено стиснуто, оба обода тела пред трбушним перајама једнако сведена, зато се њушка чини заоштрљена, леђна пераја почиње над 18 — 19 редом крљушти.

Опис. Висина тела прелази дужину главе, која иде $5\frac{1}{3}$ — $5\frac{2}{3}$ у целу дужину, ширина тела већа но $\frac{1}{2}$ његове висине. Пречник ока иде $4\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{2}$ свога

пречника, а исто толико и од другога ока. Уста, мање усправљена но у пређашње феле, стижу угловима до испод ноздара. Осовина тела иде кроз горње усне, дохвата доњи обод ока, преполавља врх поклопца и стиче се са бочном линијом при 9 реду крљушти.

Л. 3 | 7. З. 3 | 8. Т. 1 | 8. Г. 1 | 16. Р. 19: Кр. 8 — 9 | 49 — 52 | 5.

Леђна пераја почиње при половини тела, 2 пута је виша но што је дуга; задња пераја далеко иза леђне постављена једнаке је дужине и висине, трбушне мало пред леђнима смештене су најкраће.

У свему осталом ова фела налик је на пређашњу од које је поглавито одликује тело јаче стиснуто.

Боја. Леђа надосива, такова је и леђна пераја и реп, остале пераје бледо-црвене, дужица кад зелена, кад пак жута и црвена.

Вел. Ова фела остаје мања но пређашња и премаша редко дужину од 8 прета.

М. преб. Највише борави у дубини већих река: ја сам је добио из Саве под именом клена, из чега се види да ју рибари од више описане не разликују.

3. Фела: *Squalius delineatus Heck.**

И. Х. Бочна се линија пружа само преко неколико крљушти иза шкрга.

Опис. Како висина тела тако иде и дужина главе 5 пута у целу дужину. Пречник се ока садржи $3\frac{1}{3}$ — $4\frac{1}{2}$ у дужини главе, око одстоји од врха њушке без мало 1, а од другога ока цео 1 очни пречник. Уста косо усправљена стижу угловима својим до испод предњих ноздара. Осовина тела оставља већи део уста над собом, дохвата доњи обод ока и преполавља врх поклопца.

Л. 3 | 8. З. 3 | 10. Т. 1 | 8. Г. 1 | 16. Р. 19: Кр. 44 — 46.

Трбушне пераје стоје при половини тела, мало иза њих стављене су грудне, под крајем којих почиње задња пераја; све су ове пераје при ситноћи ове рибе приметне величине: реп је раван дужини главе.

Највеће крљушти једва стижу $\frac{1}{2}$ очног пречника, по највише су концентрично-цртане а на онима што стоје на крају варке види се по која зракаста црта. Бочна се линија редко види до краја грудних пераја, обично само на неколико предњих крљушти.

Боја. Све тело сребрасто, или ако је тамније, дуж варке се свакада види једна врло јасна сребраста павта.

М. преб. Ову редку рибицу, која је до сада била позната само из бара Мархфелда у Аустрији и Дачице у Моравији, нашао сам г. 1859 у блату неготинском, где живи у доста великој количини са другим нашим редкостима: грегорцем и рапом.

Нар. им. С. белка. Тако су ми је именовали неготински рибари: у Лукову под Ртњем су ми показивали под тим именом другу рибу, коју Ужичани пловком називљу.

4. Фела: *Squalius illyricus Heck. Kn.*

И. Х. Горња вилица премаша дољу, шиљце свију пераја приметно кратке, крљушти са многим зракастим цртама, очи мале.

Опис. Висина тела премаша у $\frac{1}{3}$ дужину главе, која иде 5 пута у целу дужину. Пречник ока износи $\frac{1}{6}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке 2 а од другога ока $2\frac{1}{3}$ — $2\frac{1}{2}$ свога пречника. Углови косо усправљених уста допиру до испод стражње ноздре. Основина тела промиче над устима кроз дољу трећину ока и предваја врх поклопца. Тело у горњем ободу највише испупчено над грудним перајама, у дољем ободу под трбушнима.

Л. 3 | 8. З. 3 | 9. Т. 1 | 8. Г. 1 | 14 — 15. Р. 19; Кр. 9 — 10 | 49 — 54 | 4 — 5.

Леђна пераја почиње над трбушнима при средини тела, једне је дужине и висине, стражње су њене шипице за 1/3 ниже од предњих, задња је пераја краћа и нижа од леђне, тако исто су и остале слабије развијене, реп износи 2/3 дужине главе.

Крљушти премашају с мало 1 пречник ока, зракастих црта има на свакој најмање по 20, чим се ова фела од других кленова лако распознати може.

Боја. Леђа олово-сива, бокови пиринчо-жути, ободи крљушти точкасти, чим се чини површина мрежасто ишарана.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из Книна и Сиња у Далмацији, и каже да је тамошњи житељи зову *kleni*, те ваљда је од обичног клена не разликују.

5. Фела: *Squalius pictus Heck. Kn.*

Н. Х. Око веће но у пређашње феле, осовина тела оставља далеко под собом врх поклопца, по боковима тела округле пеге.

Опис. Пречник ока иде $4\frac{1}{2}$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{2}$, од другога ока за 2 своја пречника, а толико и од врха поклопца — у пређашње феле очна 3 пречника.

Л. 2 | 8. З. 3 | 9 — 10. Т. 1 | 8. Г. 1 | 14 — 15, Р. 19; Кр. 8 — 9 | 42 — 44 | 3.

Леђна пераја виша но што је дуга. На крљуштима исто тако многобројне зракасте црте као у пређашње.

Боја. Округле пеге, које се по боковима тела налазе, сливају се често једна у другу, кадшто се само налазе од половине тела а на глави и перајама нема их никад.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из Ријеке у Црној гори.

6. Фела: *Squalius svallize Heck. Kn.*

И. Х. Доља вилица мало краћа од горње. глава широка, очи велике. леђна пераја висока, тело опружено, крљушти са мало зракастих црта.

Опис. Висина тела и дужина главе мал не једнаке износе $^{1}/_{5}$ целе дужине а ширина $^{1}/_{2}$ дужине главе. Пречник ока иде $4^{1}/_{3}$ — $4^{1}/_{2}$ у дужину главе. оно одстоји од врха њушке 1. а од другога ока $1^{1}/_{2}$ свога пречника. **У**ста мало што усправљена стижу до испод ноздара. Осовина тела иде по сред уста. кроз доњу трећину ока. и оставља над собом врх поклопца.

Л. 3 | 9. З. 3 | 10, Т. 1 | 8. Г. 1 | 14 — 15. Р. 19; Кр. 8 | 48 — 49 | 4.

Леђна пераја почиње иза половине тела. назад је косо одсечена. њене најдуже шпице су краће од репа. који дужину главе прелази: задња пераја много краћа од леђне једне је дужине и висине.

Крљушти не стижу 1 очни пречник. концентрично су цртане. а зракастих црта имају 6 — 10.

Боја. Леђа надосива. бокови ширичо-жути. крљушти по обрубу црно-точкасте. пераје безбојне.

М. преб. Има је по Хекелу у барама Неретве.

Нар. им. Хекел каже да је Далматинци зову *svalize.* ваљда жвалице.

7. Фела: *Sqvalius albus Bon.*

И. Х. Тело јако опружено, глава велика. грудне пераје јако развијене, крљушти велике са многим цртама.

Опис. Висина тела мања од дужине главе. која иде $5^{1}/_{3}$ пута у целу дужину. ширина пак тела одма иза грудних пераја равна $^{1}/_{2}$ дужине главе. **У** ову последњу иде пречник ока 5 пута. оно одстоји од врха њушке $1^{1}/_{2}$. а од другога ока близу 2 своја

пречника. Углови уста допиру до испод предњега очног обода: ноздре стоје ближе очију него врха њушке. Бочна црта иде кроз сред уста. поред доњег краја зенице, и преполавља врх поклопца.

Л. 3 | 8. З. 3 | 9. Т. 1 | 8. Г. 1 | 14 — 15, Р. 19: Кр. 7 | 45 | 3.

Леђна пераја почиње иза половине тела, много је виша но што је дуга. најдуже њене шпице су равне $^1/_6$ дужине тела: задња пераја с првом једне дужине. али је од ње нижа. И трбушне пераје су постављене иза половине тела мало што пред леђном. једне су висине са задњом али не стижу до чмара. као што до њих не домашају грудне пераје. које су једне дужине с репом.

Крљушти при бочној линији равне пречнику ока.

Боја. Леђа угасито-смеђо-сива, трбух и бокови сребрасти, све пераје. осим грудних. на врху црнкасте.

Вел. Од 4 — 6 прста не бива већа.

М. преб. По Хекелу река Крка близу Скрадина у Далмацији.

8. Фела: *Squalius ukliva Heck.*

И. Х. Глава дебела и кратка. њушка над малим устима обла. по боковима црнкаста пруга. крљушти прилично мале.

Опис. Висина је тела у $^1/_6$ већа од дужине главе. која иде $5^1/_2$ пута у целу дужину. Пречник ока иде $4 - 4^1/_2$ пута у дужину главе. оно одстоји од врха њушке $1^1/_2$. а од другога ока $1^1/_2$ свога пречника. Углови уста допиру до испод ноздара. Осовина тела промиче над средином уста, преполавља око и оставља врх поклопца под собом.

Л. 3 | 7 — 8. З. 3 | 8 — 9. Т. 1 | 8, Г. 1 | 14 — 15. Р. 19: Кр. 11 | 62 — 64 | 6.

Леђна пераја почиње при половини тела управо над трбушнима. њене најдуже шпице су равне с дужином грудних пераја; задња пераја далеко

иза краја леђне постављена и једне је дужине са груднима. најдужа је пак репна пераја, почем мал не стиже дужину главе.

Највеће крљушти равне $^1/_2$ очног пречника. на њима се види 10 — 12 зракастих црта.

Боја. Леђа цркнасто-зелена. бокови жућкасти. трбух бео; пруга дуж тела кадшто мање разговетна; све пераје при основи наранчо-жуте.

Вел. Може нарасти у дужину од 1 педи.

М. преб. Хекел је уловио ову рибу у реци Цетини близу Сиња и дао јој је научно име *ukliva* не знајући ваљда. да је значење ове речи и без тога доста замршено.

9. Фела: *Squalius Turskyi Heck.*

Н. Х. Тело опружено. мал не ваљкасто. глава широка. уста мала. леђна пераја припета иза трбушних. крљушти мале. бокови са цркнастом навтом. која се и преко репа пружа.

Опис. Ширина тела равна $^1/_2$ дужине главе: ова иде $4^1/_2$ — $4^2/_3$ у целу дужину и за $^1/_4$ већа је од висине тела. Пречник ока износи $^1/_5$ дужине главе. оно одстоји од врха њушке и од другога ока $1^1/_2$ свога пречника. Поздре су оку јако приближене, до испод њих допиру устни углови. Осовина тела иде кроз сред уста. дохвата доњи обод ока и оставља под собом врх поклопца.

Л. 3/7. З. 3/8, Т. 1/8, Г. 1/14 — 15, Р. 19; Кр. 15/70 — 72/5 — 6.

Леђна пераја у пола краћа од главе а страг $^1/_2$ краћа но спред; задња пераја нижа од леђне: трбушне пераје и грудне су добро развијене. прве досижу до чмара. друге су равне са дужином репа али далеко не домашају до основе трбушних.

Крљушти $2^1/_2$ пута мање од 1 очног пречника.

Боја. Леђа плаветникасто-зелена. бокови са злато-жутим блеском. трбух сребраст. све пераје при основи наранчо-жуте осим леђне.

М. преб. Хекел и Кнер нашли су ову рибу у Циколи близу Дрниша у Далмацији, и дали су јој наведено име за част негдашњег управитеља Далмације Турског.

10. Фела: *Squalius microlepis Heck*

Н. З. Глава дуга, узана, њушка заоштрљена, уста велика косо усправљена, крљушти ситне, све пераје бледо-жућкасте.

Опис. Ширина главе равна $^1/_2$ њене дужине, која иде 4 — $4^1/_3$ пута у целу дужину. Пречник ока иде $6^1/_2$ — $6^2/_3$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке и од другога ока за 2 своја пречника. Ноздре очима приближене. Углови уста допиру до испод очију. Осовина тела иде над половином уста, дохвата доњи обод очни и предваја врх поклопца.

Л. 3/8. З. 3/8. Т. 1/8. Г. 1/14 — 15. Р. 19; Кр. 15/73 — 75/7.

Леђна пераја почиње иза половине тела над 35 — 37 редом крљушти, виша је но што је дуга и страг је косо одсечена; задња мало иза леђне постављена има од свију најкраће шпице: трбушне пераје мало ниже од леђне а грудне са репом једне дужине.

Крљушти равне $^1/_2$ очног пречника на њиној површини се налази 10 — 12 зракастих црта.

Боја. Леђа смеђо-зелена, бокови сребрасти, све пераје жућкасте.

Вел. Може нарасти до дужине од 1 стопе.

М. преб. Хекел ју је добио из Далмације, где живи у Неретви и другим водама близу Вргорца и Имоског. Тамошњи је рибари зову *Makli*, ваљда је не разликују од макље, која се већ по крљуштима лако распознати може.

11. Фела: *Squalius tenellus Heck.* *

И. Х. Глава дугачка, широка, затубаста, долња вилица јако усправљена, уста велика, крљушти врло ситне.

Опис. Ширина главе равна $^1/_2$ њене дужине, а ова иде $4^1/_3$ — $4^1/_2$ у целу дужину. Пречник ока иде 5 — $5^1/_2$ пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке $1^1/_3$, а од другога ока $1^1/_2$ свога пречника. Ноздре су очима приближене, устни углови стижу до испод предњег очног обода. Осовина тела промиче над половином уста, дохвата долњи обод ока и предваја врх поклопца.

Л. 3 | 7 — 8, З. 3 | 8, Т. 1 | 8, Г. 1 | 14 — 15, Р. 19, Кр. 18 | 78 — 80 | 8.

Леђна пераја почиње иза половине тела, без мало стиже дужину репне пераје, која је $^1/_3$ краћа од главе. Задња пераја је у дужини равна са леђном, а трбушне са грудима.

Крљушти ситније но у којој фели овога рода, почем једва стижу $^1/_3$ очнога пречника, разговетно су концентрично цртане, зракастих пак линија имају само 6 — 8.

Боја. Леђа и бокови наосеви, трбух бељугав, све пераје жућкасте осим леђне, која је сиваста.

Вел. Хекел каже да може нарасти у дужину од 1 педи, ја већу од три прста видео нисам.

М. преб. По реченоме рибозналцу ова фела је била до сада позната само из Ливна у Босни; ја сам је добио у Луково испод Ртња, где живи у Тимоку са ласком, платичицом а може бити још и другим редкостима.

XXIV. Род: Telestes Bon.

И. Х. Грабећи зуби у гуши у 2 реда по 2 и 5 или 2 и 4 постављени, пераје са мало шпица, леђна постављена над грудима, крљушти средње

величине, над бочном линијом дуж целога тела тамна павта.

I. Фела: *Telestes Agassizii Heck.**

Н. X. Њушка умерено сведена. задња пераја са 9 кратких шипица.

Опис. Ширина тела равна $\frac{1}{2}$ дужине главе, која је мало нешто мања од висине тела и иде 5 — $5\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Пречник ока иде $3\frac{1}{2}$ — 4 пута у дужину главе; оно одстоји од врха њушке 1, а од другога ока $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Горња вилица затубаста, мало премаша долњу. Осовина тела иде испод половине уста, сече долњи обод зенице и оставља под собом врх поклопца.

Л. 2/8. З. 2/9. Т. 8. Г. 15. Р. 19. Кр. 9 — 10/48 — 56/5.

Леђна пераја почиње пре половине тела, виша је но што је дуга, њена основа равна $\frac{1}{2}$ дужине главе, спред у пола је виша но страг; задња пераја је најкраћа, такођер спред у пола дужа но страг; реп у дужини раван глави.

Највеће крљушти равне $\frac{1}{2}$ очног пречника, на њима се види лепезе од 8 — 10 зракастих црта.

Боја. Леђа угасито смеђа, трбух сребраст, павта дуж тела простире се до врха њушке, њена ширина заузима 5 крљуштиних редова; све пераје безбојне; крљушти по горњој страни тела црноточкасте.

Вел. Моји највећи комади не претурују дужину од једне удлание.

М. преб. Пребива у бистрим водама Тимока и у Језерцу близу манастира Св. Петке у Ћупријском округу.

Нар. им. С. ласка, јелшовка. Нем. *Laugen.*

XXV. Род: Poxinus Rond.

Н. Х. **Грабећи зуби у гуши у два реда по 2 и 4 с обе стране, ређе 2 и 5 с једне а 2 и 4 с друге стране стављени, уста без бркова. леђна пераја и задња једне дужине са једнаким бројем шпица. крљушти врло ситне покривајући се једва у пола.**

1. Фела: *Phoxinus laevis Agas.* *

Н. Х. **Висина тела равна са дужином главе. чело широко. горња вилица испала. затубаста, бочна црта само до трбушних пераја разговетна, крљушти са много зракастих црта, 15 — 20.**

Опис. Дужина главе износи $\frac{1}{5}$ целе дужине, ширина тела $\frac{1}{3}$ — $\frac{3}{4}$ његове висине. Пречник ока иде 4 пута у дужину главе; оно одстоји од врха њушке 1, а од другога ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Углови уста допиру до испод ноздара. Особина тела полази од врха њушке кроз доњу трећину ока, над врхом поклопца, и стиче се одмах иза шкрга са бочном цртом.

Л. 3 | 7. З. 3 | 7. Т. 3 | 8, Г. 1 | 15 — 16, Р. 19.

Леђна пераја почиње иза трбушних мало иза половине тела. њена висина равна висини задње пераје. њена дужина размаку од шкржног отвора до стражњег очног обода. страг је у пола краћа но спред. Задња пераја почиње иза краја пређашње. с којом је у свима размерима равна. Трбушне пераје досижу до чмара. закружене су као и грудне, које су мало нешто дуже, но не домашају до основе трбушних. Реп једва до половине усечен, његове кришке не стижу дужину главе.

Бочна црта није постојана, кадшто се чак до репа простире а другда је испрекидана. Највеће крљушти се налазе по странама варке, на грудима и трбуху их никако нема.

Боја. Леђа угасито смеђо-зелена, кадшто са црном пругом дуж средине грбине, бокови зелено-жути са металним блеском, устни углови кармино-црвени, гуша црна, груди и грудне пераје црвенкасте, пераје без икаквих мрља само реп сибасто навтаст, дужица сребраста. Ово важи за мужјаке у време мрпорења, ван тога времена, на женкама и млађим рибама ове су боје мање јасне. Оба пола имају у време мрешћења ситне квржице по глави.

Вел. Може највише нарасти до дужине од 5 палаца: мужјаци су свакад мањи.

М. преб. Воли бистру хладну воду и ваљда је има по свима брдовитим крајевима Србије; ја сам је добио 1859 год. у Мајданпеку, где је по казивању мешћана доста има.

Нар. им. С. златна риба. П. *Strzebla.* Ч. *Strevic,* Нем. *Pfrille.*

Приметба. Хекел пише да је Далматинци зову у Книну *uklie* а у Сињу *ukliva metschizza.*

XXVI. Род: Phoxinellus Heck.

Н. З. Дробећи зуби у гуши у један ред 5 и 4 постављени, крљушти ситне или их сасвим нема, само их се види један ред дуж бочне црте: у осталом налик на пређашњи род.

1. Фела: *Phoxinellus alepidotus Heck.*

Н. З. Леђна пераја почиње иза трбушних.

Опис. Ширина тела износи $^1/_2$ — $^2/_3$ његове висине, ова је равна са дужином главе и иде 4 пута у целу дужину у женке, у мужјака је глава мало дужа. Пречник ока иде 4 — 5 пута у дужину главе: око одстоји од врха њушке 1 — $1^1/_2$, а од другога ока $1^1/_4$ — $1^1/_2$ свога пречника. Устни углови стижу до испод предњих ноздара, које ближе стоје очију но врха њушке.

Л. 3/7. З. 2/7. Т. 2/8, Г 1/15 — 16. Р. 19.

Леђна пераја почиње за половином тела, виша је но што је дуга, страг је јаче одсечена но у златне рибе; задња пераја једне дужине и висине, али нижа од леђне; трбушне пераје краће од грудних не стижу до чмара; најдуже шшице леђне пераје износе $^4/_5$ дужине главе. Чмар постављен иза краја леђне пераје.

Крљушти врло нежне, лако се смичу и обично се само по бочној црти виде. Ова је као у пређашњега рода променљива, понекад разговетна, другда испрекидана или се само до половине тела види.

Боја. Леђа црнкасто-смеђа, бокови отворенији са олово-сивом уздужном павтом, трбух сребраст, пераје жућкасте.

Вел. Највећа има 3, редко 4 прста дужине.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из Неретве у Далмацији и из Ливна у Босни.

XXVII. Род: Chondrostoma Agas.

Н. Х. Ножовидни зуби у гуши у један ред стављени, и то по 5, 6 или 7 с обе стране, или с једне стране по 5 или 6, а с друге по 6 и 7 смештени, доња вилица широка рекавичава, споља и изнутра са оштром ивицом ограничена, уста без бркова, леђна пераја и задња са мало шшица.

1. Фела: *Chondrostoma nasus Agas.**

Н. Х. Зуби у гуши с обе стране по 6, ређе 6 и 7 смештени, затворена уста образавају пљошт лук са напрасито витим угловима, 6 јамица по подбрадку.

Опис. Висина тела прелази дужину главе, која износи $^1/_6$ целе дужине. Пречник ока иде $4^1/_2$ — 5 пута у дужину главе; оно одстоји од врха њушке $1^1/_2$ а од другога ока мал не 2 своја пречника. Уста стоје хоризонтално испод остале горње усне, њини углови стижу до испод предњих ноздара, над горњом усном стоји једна попречна бразда која

с устима споредно тече. Осовина тела пролази над устима, кроз доњу трећину ока, оставља под собом врх њушке и стиче се са бочном цртом при 2 — 3 реду крљушти. Оба су обода тела једнако сведена.

Л. 3 | 9. З. 3 | 9 — 11. Т. 2 | 9. Г. 1 | 14 — 15. Р. 19; Кр. 8 | 57 — 62 | 5 — 6.

Леђна пераја почиње иза трбушних, које су баш на половини тела постављене, она је $\frac{1}{4}$ виша но што је дуга. Далеко иза њеног краја стоји задња пераја, која је једне дужине и висине. Трбушне пераје не стижу до чмара, ни до њих грудне, које су мало нешто дуже али у опште слабо развијене. Реп дубоко усечен, једне је дужине са главом.

Крљушти равне $\frac{1}{2}$ очнога пречника, на њиној површини види се 7 — 10 зракастих црта.

Боја. Леђа црнкасто-зелена, бокови отворенији, трбух сребраст, све пераје угасито-црвене особито лети.

Вел. Нарасте до дужине 1 стопе, и важине од 1 оке.

М. преб. Воли бистру воду, а има га у свима нашим већим, а и планинским мањим рекама.

Нар. им. С. скобаљ, шкобаљ, угљевка, дуванџија, морунаш, цондра у Зајчару. Н. *podustva.* Ч. *podauster.* Нем. *Nasling*

2. Фела: *Chondrostoma knerii Heck.*[1]

Л. Л. Зуби у гуши с обе стране по 6, уста полукружна, глава затубаста, само 2 јамице на подбрадку.

Опис. Висина тела иде $5\frac{1}{4}$, а дужина главе $5\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Пречник ока је мало нешто већи од $\frac{1}{4}$ дужине главе; оно одстоји од врха њушке 1, а од другога ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Њушка дебела, затубаста, полукружна, уста не стижу угловима до ноздара. Осовина тела пролази

кроз сред њушке, кроз доњу трећину ока, предваја врх поклопца и стиче се при 5—6 реду крљушти са бочном линијом.

Л. 3 | 8, З. 3 | 9, Т. 1 | 8. Г. 1 | 15. Р. 19; Кр. 9 | 52 — 54 | 6.

Леђна пераја почиње мало пред половином тела, назад је јако косо одсечена. њена основа равна $\frac{1}{2}$ дужине главе. њена највећа висина istoj виснни од врха поклопца до ноздара; шпице задње пераје у $\frac{1}{2}$ су дуже но што је пераја при основи дугачка; заоштрљене грудне пераје имају $\frac{1}{2}$ дужине главе, трбушне су мање и стоје испод почетка грудне пераје мало што иза половине тела. Најдуже шпице репне пераје премашају дужину главе.

Крљушти су $\frac{1}{3}$ мање од очнога пречника, зракасто су 12 — 14 цртане и осим тога таласастим концентрично текућим линијама ишаране.

Боја. Леђа смеђаста или зеленкасто-црна. трбух сребраст, крљушти око бочне црте и на варки црним точкицама мање или више запремљене.

Вел. Моји комади нису већи од 5 прста.

М. преб. Ја сам ову рибу добио из Тимока испод Ртња: она је била до сада позната само Хекелу, који ју је добио из Далмације. и своме ју је сапутнику за част овако наименовао.

Приметба. Име „кленчић“ које су ми Луковчани казали. сведочи да је од сасвим другога рода риба. камо наш клен спада. разликовати не знају.

Фамилија: Харинге.

П. Х. Тело опружено стиснуто. са тестерастим доњим ободом. крљушти велике. нежне. смичљиве. само једна леђна пераја. без коштаних шпица. међувилице мале у средине заточене образавајуће са вилицом горњи обод уста.

XXVIII. Род: Alausa Valenciennes.

Н. Х. Горња вилица са врло ситним, лако одпадајућим зубима, небце и језик без зуба, крљушти по ободу ситно роваштене.

1. Фела: *Alausa vulgaris Val.* *

Н. Х. Леђна пераја пред трбушном постављена, задња пераја ниска а дугачка, на трбушном ободу 37 — 42 зубца, црна мрља на рамену.

Опис. Дужина главе, висина тела и величина ока је по полу и доби пораста променљива: висина тела махом већа од дужине главе, која иде 4 пута у целу дужину. Пречник ока раван је 1/4 — 1/6 дужине главе. Очи имају спред и страг задебљалу кожицу, која их као завеса покрива.

Л. 4/16. З. 3/20 — 21, Т. 1/8. Г. 1/15. Р. 19.

Леђна пераја почиње пред половином тела; мало је дужа но што је висока; дуж њене основе су крљушти с обе стране испупчене и образавају жлеб, у који се посувраћена пераја мало укрити може. Трбушна пераја нижа од леђне, но при основи много дужа, т. ј. равна дужини главе, и око ње се налази онакав исти жлеб, као око леђне. Трбушне пераје стављене мало пред средином тела, при њиној основи се налази по једна зашиљаста мека крљушт 1/3 краћа од саме пераје. Грудне пераје стоје близу трбушног обода и износе 1/2 дужине главе, крљушти образавају више њих испупчен перваз, испод којега стоје у покоју укрите пераје. Реп дубоко усечен, доња кришка дужа од горње, но не стиже дужину главе.

Крљушти различите величине, највеће по боковима су четвртасте и равне 1 очном пречнику. На доњем ободу тела се крајевима не дотичу, већ образавају својим предњим крајевима као зуб-

це тестере, који се могу најбоље осетити кад од репа ка глави прстом повучемо. Знамените су и оне крљушти, које средину репа покривају, оне су дугуљасте, као какав лист, тањом дршком су прирасле за тело и стижу мал не до краја средњих шпица репа. Зашкржице боље развијене но у једне наше рибе.

Боја. Леђа маслинко-зелена, бокови отворенији, трбух сребраст, поклопац злато-жут, пераје репа и груди црно сиvасте, задња пераја сиваста ситно точкаста, трбушне пераје бељугаве.

Вел. Нарасте до дужине од 1 стопе и више, обичне су од литре до $\frac{1}{2}$ оке.

М. преб. Пребива у црноме мору одкуд почиње долазити око Ђурђева дана у Дунав до Ђердана, редко до Београда, а од половине лета већ је нестаје јер се враћа у море.

Нар. им. С. скумрија, Р. жељзница, Ч. *placka*, Нем. *Alse.*

Фамилија: Л о с о с и.

Н. Х. Тело опружено, ваљкасто, крљуштаво, пераје без коштаних шпица, између репа и леђне пераје зарепак, уста без бркова.

XXIX. Род: Thymalus Cuv.

Н. Х. Зев малеи, вилице, рало и небце запремљено ситним зубима, леђна пераја дуга и висока, крљушти прилично велике, круте, чврсто нарасле.

1. Фела: *Thymallus venillifer Agas.* *

Н. Х. Глава мала, доња вилица краћа од горње. Леђна пераја двојином дужа од задње, дуж бочне црте 85 — 88 крљушти.

Опис. Дужина главе иде $5\frac{1}{2}$ — $5\frac{2}{3}$ у целу дужину, ширина тела износи $\frac{1}{2}$ његове висине, а ова чини $\frac{1}{5}$ целе дужине. Око, једнако удаљено од врха њушке и од другога ока, иде $4\frac{1}{2}$ — $4\frac{3}{4}$ пута у дужину главе. Ноздре стоје ближе очију

но врха њушке, која је затубаста. По вилицама су зуби у једноставне редове смештени, најмањи у горњој вилици, највећи у међувилици.

Л. 9 — 7 | 14 — 16. З. 4 | 11. Т. 1 | 10. Г. 1 | 14. Р. 17; Кр. 7 — 8 | 85 — 88 | 11 — 12.

Леђна пераја почиње за 1 дужину репа иза шкржног поклопца; задња пераја стављени према зарепку нижа од свију осталих, трбушне стоје испод средине леђне и дуже су од грудних. Реп једнако раздељен мал не стиже дужину главе.

Крљушти без зракастих линија, али врло ситно концентрично цртане; кадшто их нема по трбушном ободу.

Боја. Леђа зеленкасто смеђа, бокови сивасти, трбух сребраст, глава згор смеђаста, по странама жућкаста са појединим црним пегама, које се понекад и по предњој половини тела находе; задња пераја и трбушне љубичасте са смеђим пругама, грудне пераје жућкасте или црвенкасте, реп и леђна пераја са тамним обрубом; дужица злато-жута са црним пегама.

Вел. Нарасте у дужину од 2 стопе, и важи онда од прилике 1 оку.

М. преб. Пребива у бистрим водама где живи пастрмка и младица, и налази се по свој прилици у нашим јужним рекама Ибру, Моравици и пр. Ја сам је добио из Дрине од Г. В. А. Стефановића.

Нар. им. С. липен, липљен, Р. харюсъ, П. *lipien*, Ч. *lipen*, В. липљи, Нем. *Aesche.*

XXX. Род: Salar Val.

Н. З. Зев велик, шиљасти зуби у обе вилице и по језику, на ралу у 1 ред а на дршки или предњем крају рала у 2 реда смештени, крљушти ситне.

1. Фела: *Salar Ausonii Val.*

Н. З. Дужина главе једнака са висином тела или мало већа, горња вилица допире до ис-

под стражњег очног обода, поклопци назад продужени; црвене, плаветне и црне пеге по телу.

Опис. Дужина главе иде 4 пута у дужину тела, пречник пак ока $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{3}{4}$ пута у дужину главе; оно одстоји од врха њушке и од другога ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника, а толико и од врха поклопца. Мале очи стоје ближе очију но врха њушке. Прави поклопац сразмерно мален, његов доњи обод стоји с оком у једној линији.

Л. 4/9 — 10. З. 3/7 — 8. Т. 1/8. Г. 1/12. Р. 17. Кр. 110 — 120.

Леђна пераја постављена при половини тела, мал не једне је дужине и висине, или нешто виша. Зарепак стоји управо према крају задње пераје; трбушне леже испод краја леђне и мало су што ниже од задње.

Крљушти концентрично цртане. Бочна црта стоји мал не у средини бока.

Боја. У бистријој и бржој води су боје јасније, тамније у вировима и местима дрвећем засењеним, где се често и пеге тела сасма изгубе. Због ових разлика су негда пастрмку у више фела делили, но оне се све у горе изложеним карактерима саглашавају.

Вел. Обично се хваћају од литре но могу нарасти до важине од 4 оке, а у књигама се и такове спомињу, које су имале 10 ока.

М. преб. Живи у свима нашим планинским рекама: у Дрини, Детињи, Моравици, Студеничкој, Јошаничкој реци, Ибру, Тимоку, Злоту, Вратни и др.

Нар. им. С. пастрмка. Р. крошица, пеструшка, П. *pstrach*. Ч. *pstruch*. Вл. пестрангъ. Нем. *Forelle*.

2. Фела: *Salar obtusirostris Heck.*

Н. К. Њушка кратка, затубаста, глава краћа.

уста мања но у пређашње. леђна и задња пераја виша.

Опис. Пречник ока иде 5 пута у дужину главе: оно одстоји од врха њушке $1\frac{1}{3}$ а од другога ока 2 своја пречника. Горња вилица широка, не стиже до испод средине ока. Предња плоча рала обрасла зубима, којих има по 6 у једном реду. Стражњи обод предњега поклопца право одсечен а не закружен као у пређашње феле.

Л. 4/10. З. 3/8 — 9, Т. 1/8, Г. 1/12. Р. 17. Кр. 20/101 — 103/21.

Леђна пераја почиње с $\frac{1}{2}$ дужине главе пред половином тела, $\frac{1}{3}$ виша је но што је дуга, њена дужина износи при основи $\frac{3}{5}$ дужине главе Задња пераја мало нижа од леђне и у $\frac{1}{3}$ краћа. Трбушне пераје и грудне мало ниже од леђне и у $\frac{1}{3}$ краће. Две су речене пераје мало дуже но у обичне пастрмке и јаче заоштрљене. Реп једнако раздељен, стиже једва $\frac{3}{4}$ дужине главе.

Крљушти нешто крупније но у пређашње, и једнаког су строја као у ње.

Боја је тако исто променљива као у пређашње, само су пеге по поклопцима и предњем телу X — видне.

М. преб. Хекел је добио ову рибу из Зрмање, Солкна и Врлике близу Имоског у Далмацији.

3. Фела: *Salar dentex Heck.*

Н. Х. Глава узана, заврикаста, сви зуби крепки, тело посуто тамним X-видним мрљама, међу које се друге црвене пеге мешају.

Опис. Дужина главе иде $4\frac{1}{2}$, висина тела 5 пута у целу дужину. Пречник ока износи $\frac{1}{5}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке и од другога ока $1\frac{1}{2}$ свога пречника. Зев велик, горња вилица стиже до иза очију. Зуби особито у међувиличној кости велики по 6 с обе стране, од којих

два кадшто фале, горња вилица их има с обе стране по 30. доља по 19 — 20. небчане кости по 20 — 21. језик с обе стране по 5, рало 20 неправилно у два реда смештених, од којих 4 стоје у предњем реду попреко.

Л. 3 | 9 — 10, З. 1 | 8. Т. 1 | 8. Г. 1 | 12, Р. 17: Кр. 25 | 118 — 120 | 26.

Леђна пераја почиње пре половине тела, мало је виша но што је дуга, при основи је равна $\frac{1}{2}$ дужине главе. Задња пераја је виша но што је дуга њена дужина једва износи $\frac{1}{3}$ дужине главе.

Боја. Као у осталим фелама променљива. но пеге су свакад ситније, црвених има мало; дужица смеђа са блеском бакра.

М. преб. И ову фелу је добио Хекел из Далмације, где живи у Крки, Неретви и пр. По казивању Хекела, она често нарасте до дужине од 2 стопе, и названа је од Далматинаца *pastrovom*.

Приметба. У Голубцу описивали су ми рибари под именом дабрака, једну рибу која је пегава као пастрмка но има зубе као штука. Могуће да је то горе описата риба. Овамо спада по свој прилици и главатица, риба коју Вук Караџић у свом речнику спомиње.

XXXI. Род: Salmo Val.

И. Х. Само плоча рала са зубима, држка његова без зуба, у осталом се саглашава са пређашњим родом.

1. Фела: *Salmo hucho Lin.* *

И. Х. Тело опружено, мал не ваљкасто, дуж бочне линије и испод ње црним месецовидним мрљама ишарано.

Опис. Ширина тела равна $\frac{1}{2}$ дужине главе иде $4\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Пречник ока износи $\frac{1}{7}$ дужине главе, оно одстоји од врха њушке и од другога ока 2 своја пречника. Ноздре мале и очима приближене; зев велик, горња вилица стиже до

иза очију. На плочи рала има 4 — 6 зуба у 1 ред смештених.

Л. 3 | 10. З. 4 | 8. Т. 1 | 8 — 9. Г. 1 | 16, Р. 10; Кр. 200.

Леђна пераја почиње при половини тела, једне је дужине и висине, страг је косо одсечена; задња пераја једне висине са леђном али страг још јаче одсечена; трбушне пераје стоје према крају леђне и од свију су најкраће, као што су напротив грудне најдуже.

Боја. Потиљак и леђа зеленкаста, смеђаста или љубичаста, трбух и груди сребрасте; горња страна тела посута црним пегама мањим и већим, од бочне се линије оне замењују месецовидним (као млад месец) мрљама: леђна пераја и реп са тамним обрубом, остале пераје жућкасте или бледо-црвенкасте; дужица сиво-зелена, са жутим колутом око зенице.

Вел. Може нарасти у дужину од више стопа; у Дрини је лове од 20 ока.

М. преб. У Србији је има као и пастрмке по свима планинским рекама, у Дрини, Моравици, Ибру и др. Редко се која нађе у Дунаву и Сави.

Н. им. С. младица. Нем. *Huch.*

Фамилија: Штуке.

П. Х. Крепки зуби у вилицама, горњи устни обод састављен из међувиличне кости и горње вилице, само једна пераја на леђима, крљушти чврсто нарасле.

XXXII. Род: Esox. Lin.

П. Х. Тело опружено, глава спљоштена, зев велик, леђна пераја далеко на леђима смештена према задњој, обе ове пераје мал не једнаке, бочна црта разговетна.

1. Фела: *Esox lucius L.* *

П. Х. Глава дугачка, доња вилица испала, тело са тамним мрљама и цртама.

Опис. Ширина главе износи $^1/_3$ њене дужине а ова $^1/_5$ целе дужине, висина пак тела $^1/_2$ дужине главе. Пречник ока иде $6^1/_2$ пута у дужину главе, кадшто и више; оно одстоји од другога ока 1, а од врха њушке $2^1/_2$ — 3 своја пречника. Зуби су врло крепки назад кукасти.

Л. 7 | 13 — 14. З. 4 | 12 — 13. Т. 1 | 8. Г. 1 | 13, Р. 19.

Трбушне пераје стоје мало нешто иза половине тела, са груднима су једне висине. Реп једнако дељен, раван $^1/_2$ дужине главе.

Глава гола т. ј. без крљушти; највеће крљушти око бочне црте равне $^1/_3$ очног пречника. Бочна линија тече споредно са грбином, којој је у $^1/_3$ јаче приближена но трбуху.

Боја. Леђа црнкаста, бокови сиви са жутим мрљама, које се често у попречне пруге сливају; грудне и трбушне пераје црвенкасте, остале смеђасте црно пегаве. Ове су боје кадшто врло јасне, бокови зелени, пеге злато-жуте и т. д.

Вел. Обично се доноси на рибљи вашар од $^1/_2$ оке, но може нарасти до важине од 20 и више ока.

М. преб. Налази се у свима нашим већим и мањим рекама и барама.

Нар. им. С. штука, Р. щука, Н. *sztuka,* Ч. *štika,* Нем. *Hecht.*

XXXIII. Род: Umbra Kram.

Н. Х. Тело лепасто, глава крљуштава, уста са ситним кадифастим зубима, леђна пераја дугачка, задња кратка према крају горње постављена, без коштаних шпица; крљушти округле без зракастих црта.

1. Фела: *Umbra Krameri Fitz.* *

Н. Х. Уста умерено велика, без бркова, тело без бочне црте; глава, труп и леђна параја са смеђим пегама.

Опис. Ширина тела износи $^1/_2$ његове висине: ова, равна са дужином главе, иде $4^1/_2$ — 5 пут у целу дужину. Пречник ока иде 4 пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке и од другога ока за један свој пречник. Ноздре мале, предње стоје ближе врха њушке но очију.

Л. 3 | 12 — 13. З. 2 | 5 — 6. Т. 1 | 5. Г. 1 | 12, Р. 4 | 9 | 3 — 4.

Леђна пераја почиње иза средине тела. њена дужина равна дужини главе. све њене шпице једне дужине. Задња пераја испод краја леђне тако постављена да је гола варка на обе стране једне дужине. Трбушне пераје стоје под предњим крајем леђне. досижу до чмара, грудне су с њима једне дужине; средње шпице репа најдуже. но не стижу дужину главе.

Крљушти прилично велике. округле и концентрично цртане. Бочну линију представља једна отвореније бојена пруга. која близу грбине и с њом споредно тече, дуж ове линије се налазе 33 — 35 крљушти, над њом 5, а 7 испод ње.

Боја. Тело црвено-смеђе. по горњој страни тамније, блеђе по доњој: цело тело пегаво, а исто тако и цела леђна пераја. реп пак само до половине, остале пераје бледе. Мужјаци имају кадшто црвену пругу на трбуху од гуше до чмара.

Вел. Редко бива већа од једне судланице.

М. преб. Ова у опште редка риба налази се у доста великој количини у барама око Неготина.

Нар. им. С. црика. рапа. Нем. *Hundsfisch.* Мађари кажу *ribahal.*

Фамилија: Т р н о о к е:

И. Х. Тело јако опружено, глава мала. подочни колут а често и поклопци окончани бодљавим израштајима. усне меке брковима обрасле, леђна пераја без коштане шпице постављена над трбушнима. крљушти ситне.

XXXIV. Род: Cobitis Rond.

Н. Х. Многи оштри зуби у гуши у један ред стављени. леђна пераја стоји иза половине тела.

1. Фела: *Cobitis fossilis L.**

Н. Х. Глава кратка. уста са 10 бркова. реп закружен. дуж тела једна жута и две црносмеђе павте. а осим тога мање и веће пеге.

Опис. Тело ваљкасто. нешто мало више но што је широко; дужина главе иде $7\frac{1}{2}$ — $8\frac{1}{2}$ пут у целу дужину. уста су мала и горњом испалом усном и брковима тако укрита. да се не виде. На свакој усни стоје по 4 брка а у сваком устном углу по 1, ови последњи су најдужи и стижу $\frac{1}{2}$ дужине главе. остали што даље од уста све бивају краћи. Пречник ока иде 7 пута у дужину главе, оно одстоји од врха њушке $2\frac{1}{2}$. а од другога ока два своја пречника. Ноздре близу очији постављене, предње продужене у кратку усправљену цев. На подочном колуту једна слаба бодља.

Л. 3 | 6. З. 3 | 5. Т. 2 | 5. Г. 1 | 8 — 9. Р. 16.

Све пераје закружене. леђна мало нижа од тела. задња са леђном једне дужине. гола варка иза задње пераје износи једну дужину главе; краће су грудне пераје а најкраће трбушне. које до чмара не стижу. Средње шипце репа најдуже, премашају дужину главе. Бочна линија тече дуж средине тела. Крљушти врло ситне и облите као у лињка и угора густом љигом. У гуши 12 — 13 зуба.

Боја. Леђа смеђа са тамним пегама. трбух наранчожут. педичав. дуж његове средине се пружа од гуше до чмара једна бела пруга. Црносмеђе павте дуж бокова састављене из врло густих точкица: пераје тамно-педичаве: дужица злато-жута.

Вел. Нарасте до величине од једне стопе. но не стиже важину од $\frac{1}{2}$ оке.

М. преб. Находи се у свима нашим рекама но најволи тиху блатаву воду. Најлепше сам видео у блату неготинском.

Нар. им. С. Чиков. Р. мунда. вiюнъ. П. *pis-korz.* Ч. *piskor.* Вл. ципаръ. Нем. *Schlammbeisser.*

2. Фела: *Cobitis barbatula L.*

И. З. Глава дужа и шира но у пређашње феле. 6 бркова; реп мал не право одсечен. црна мрља при основи доње вршке репа.

Опис. Тело мање опружено но у чикова. мало више но што је широко: дужина главе иде 5 — $5^1/_2$ пута у целу дужину. Од 6 бркова 4 су постављена око средине горње усне, а два стоје у устним угловима; ова последња су равна $^1/_3$ дужине главе. Пречник ока иде 6 — 7 пута у дужину главе, једно одстоји од другога $1^1/_2$ — 2 своја пречника.

Л. 3 7. З. 3 5. Т. 2 6. Г. 1 10. Р. 16.

Леђна пераја почиње при половини тела, њена висина спред равна са грудним перајама, је страг у пола краћа: задња је пераја нижа од пређашњих и равна са трбушнима; гола варка иза задње пераје износи $^1/_8$ целе дужине. Реп има дужину главе.

Крљушти врло ситне, кадшто их нема по предњем телу. Бочна линија тече по сред бокова.

Боја. Леђа угасито зелена, бокови жућкасти, трбух отворено-сив, глава, леђа и бокови ишарани неправилним мрљама, точкама и цртама, само трбушне пераје и задња без такових шара.

Вел. Свакад мања од пређашње, обично од 3 — 4 или највише од 5 прста.

М. преб. Воли бистру воду и налази се код нас у свима планинским речицама.

Нар. им. С. змијка, вијун, бркица, тевушка. Р. голецъ. Ч. *mrenka*, Нем. *Bartgrundel.*

3. Фела: *Cobitis taenia L.* *

Н. Х. Глава и труп стиснут, уста са 6 бркова, реп мало закружен са црном мрљом при основи горње кришке, две бодље на подочном колуту.

Опис. Дужина главе премаша висину тела, која иде 7 — 8 пута у целу дужину, уста мала, два брка наблизу у средини горње усне, по један лежи у устним угловима, а два поред доље усне. Пречник ока иде 6 — 7 пута у дужину главе, међусобни размак не износи више од 1 очног пречника.

Л. 3 | 7, З. 3 | 5, Т. 2 | 5. Г. 1 | 5 — 6, Р. 13.

Леђна пераја почиње над трбушнима при половини тела, најдуже њене шпице равне са висином тела, најниже су у пола краће; задња пераја једне висине са закруженим трбушним перајама; мало дуже грудне стоје врло ниско, мал не у једној линији са трбушнима.

Крљушти врло ситне и једва приметне: бочна линија само до половине тела разговетна.

Боја. Тело наранчо-жуто са црним мрљама дуж бокова у два реда стављеним, мрље испод грбине мање од оних које стоје близу бочне црте, између њих се налазе мање и веће тамне пеге. Доља страна једнобоја; леђна пераја и реп павтаст, остале пераје бледе, дужица бледо-жута.

Вел. Мој највећи комад износи 3 прста дужине.

М. преб. Воли као и пређашњи бистру воду; ја сам га налазио у Туманској реци и у Дјетињи.

Нар. им. С. говедар; легбаба В. Кар., Нем. *Steinbeisser.*

Фамилија: Сомови.

Н. Х. Глава широка, горњи крај уста састављен из саме међувиличне кости, без доњег поклопца, прва шпица грудне пераје а кадшто и леђне коштана, кожа без крљушти.

XXXV. Род: Silurus L.

Н. Х. Зев велик, рало и доља вилица са редимице постављеним ситним зубима, једна врло кратка леђна пераја, задња пераја врло дугачка, кожа љигава.

1. Фела: *Silurus glanis L.*

Н. Х. Тело једне ширине и дужине, на горњој вилици два врло дугачка брка, на доњој 4 кратка, леђна пераја над груднима постављена.

Опис. Глава спљоштена спред закружена, њена дужина иде $5^1/_2$ — 6 пута у целу дужину. Два брка на горњој вилици досижу до грудних пераја. Очи врло мале, леже у особеној јами близу горње усне. Горње ноздре округле стоје између очију, доње приближене горњој усни дуже се у кратку цев.

Л. 1 4, З. 90, Т. 12 — 13, Г. 1 17. Р. 17.

Леђна пераја стоји на средини тела, једне је висине са трбушним перајама, које посувраћене досижу преко чмара до задње пераје. Реп закружен, једне дужине с грудним перајама. Задња пераја најдужа и простире се до на крај истањене варке. Бочна линија тече споредно са трбухом.

Боја. Горње тело морасто, бокови зеленкасто-црни, трбух бељугав или црвенкаст са морастим мрљама и пегама, трбушне пераје и грудне по среди са жућкастом навтом: бркови на горњој вилици здол бељугави, на доњој вилици црвенкасти; дужица бледо-жута са злато-жутим колутом око зенице.

Вел. Поред јесетре и моруне највећа наша риба, почем може нарасти до важине од 200 ока.

М. преб. Налази се у свима нашим рекама, где најволи у дубини боравити.

Нар. им. С. сом, Р. сомъ, П. *sum*, Ч. *sumec*. Нем. *Schaiden*, *Wels*.

Фамилија: Б а к а л а р и.

И. Х. Трбушне пераје на гуши, 2 — 3 леђне пераје, 1 — 2 задње, без коштаних шпица, уста са зубима. тело са крљуштима.

XXXVI. Род: Lota Cuv.

И. Х. Глава широка спљоштена. обично један брк на подбрадку. пераје на варки разлучене од закруженог репа.

Фела: *Lota vulgaris Cuv.* *

И. Х. Тело опружено, варка стиснута, доља вилица мало краћа од горње. крљушти ситне, без зракастих црта.

Опис. Ширина главе износи $^2/_3$, висина $^1/_2$ њене дужине, а ова $^1/_5$ целе дужине тела. Пречник ока иде 7 — 8 пута у дужину главе; оно одстоји од врха њушке и од другога ока за 2 своја пречника. Ноздре мале, предње стоје у средини између очију и врха њушке. Уста велика. хоризонтална; на средини доље вилице стоји један подужи брк. а поред овога још један краћи.

1. Л. 12 — 14, 2. Л. 68 — 74. 3. 66 — 70. Т. 5 — 6. Г. 18 — 20. Р. 30 — 40.

Прва леђна пераја почиње при другој трећини целе дужине. њен стражњи крај стоји управо према чмару; одма иза ње стављена друга леђна пераја допире до репа, њена дужина равна $^1/_2$ целе дужине: задња је пераја равна предњој но мало нешто краћа: трбушне пераје мало дуже од грудних завршују се кончастим израштајем. Реп закружен као лепезе.

Крљушти ситне у кожу упале тако, да се површина тела чини рупчаста. Бочна црта тече испрва ближе леђима после се спушта до $^1/_2$ висине тела.

Боја. Леђа, бокови и пераје маслинко-зелене с угасито-смеђим мрљама, гуша. трбух и трбушне пераје беличасте: дужица жута, црно педичава.

Вел. Може нарасти до важине од 2 оке.

М. преб. Налази се у свима нашим већим и мањим рекама, обично борави у дубини као и сом, од кога је бржи и грабљивији.

Нар. им. Манић у Београду и Банату, пузија, мијалац. Р. мень, П. *mietuz*. Ч. *mik*. Турс. усни балук. Нем. *Aalrutte. Quappe*.

Фамилија: **Угори.**

Н. Х. Тело опружено, змијовидно, ситне дугуљасте крљушти у дебелу кожу урасле, горња страна уста из саме међувиличне кости састављена, без трбушних пераја.

XXXVII. Род: Anguilla Agas.

Н. Х. Пред грудним перајама с обе стране узан шкржни отвор, вилице с ралом кадифастим зубима запремљене, леђна пераја и задње преливају се у реп.

Фела: *Anguilla fluviatilis Agas.* *

Н. Х. Дужина главе износи $^1/_8$ — $^1/_9$ целе дужине, чмар одстоји за 4 дужине главе од врха њушке, шкржни отвор не допире до гуше.

Опис. По доби, полу и гојазности се може ова фела разликовати у две главне подфеле са заоштреном и затупастом главом, и у следству ове разлике и остали размери ширине, висине и дужине променљиви су. Очи мале, стоје над устним угловима: поздре нераздвојене леже пред горњим очним ободом.

Леђна пераја почиње за $2^1/_2$ дужине главе иза врха кише, што даље, то све више расте у висину, и на крају двојином премаша ширину репа, од којега задња пераја полази и окончава се близу чмара. Шипце су у ове три пераје меке и дебелом кожом тако су обрасле, да се бројати не могу, грудне пераје имају 18 — 19 шипица, од којих најдуже равне су са дужином уста.

Бочна црта разговетна представља простран канал, који се најбоље видети може, ако се риба преко среде пресече.

Боја. Горња страна тела угасито-зелена, доња бељугава са сребрастим блеском; пераје угаситије, грудне имају црн поруб; дужица злато-жута или сребраста.

Вел. Може нарасти до 3 и 4 стопе дужине и важине од 2 — 3 оке.

М. преб. Живи у дубоким водама са муљевитим коритом; ја је у Србији видео нисам, но Хекел наводи да ју је одовуд добио, из које воде, то не каже.

Нар. им. С. јегуља, угор. Р. угорь, П. *węgorz*. Ч. *ouhoř*, Нем. *Flussaal*.

Приметба. Хекел описује још једну мању фелу угора из Далмације: *Anguilla eurystoma*, који овако ју карактерише: Глава дуга, њена дужина износи $^1/_6$ целе дужине, шкржни отвор се простире до гуше. Величина од 22 прета. Из које воде је Хекел ову рибу добио и како ју Далматинци зову то не каже.

Ред: Штитоноше.

И. Х. Тело покривено чампрама, слободне шкрге, један шкржни отвор, једноставан поклопац, трбушне пераје далеко назад стављене.

Фамилија: Јесетре:

И. Х. Тело опружено покривено са 5 реда чампра, уста опружна, далеко испод врха кише стављена, без зуба, средсредњи делови костура рскавичави, горња, свакад већа, кришка репа споља са бочећим шиљцама покривена.

XXXVIII. Род: Acipenser L.

И. Х. Киша здужена, на доњој пљоштој страни кише 4 брка, на горњој страни поклопца с обе стране по једна штрцаљка, зашкржица разговетна, крај варке не стиснут.

1. Фела: *Acipenser glaber Heck.**

Н. Х. Чело испупчено, потиљни штит са првим леђним штитом, који је најузвишенији, чврсто срастао, уста велика, горња и доња усна (предња и стражња) у средини заточаста, врхови слепоочних штитова од врха кише јаче удаљени но испупчене средине темених штитова.

Опис. Дужина главе иде $5^1/_3$ — $5^1/_2$ пута у целу дужину; киша права, дебела, затубаста; од врха кише се горња пљошта главе издиже напрасито ка грбини и тело постизава одмах под првим леђним штитом своју највећу висину. Кров главе састављен из 7 прилично пљоштих, узаних, зракасто цртаних штитова, који су међу собом чврсто спојени. На потиљку стоји један самцати узани — *потиљни штит*, који је са широм улоканом страном назад обрнут и са првим леђним штитом чврсто спојен, предњим пак својим крајем увлачи се међу *темене штитове*, који су у овој фели највећи, почем износе $^1/_2$ дужине главе. Они граниче споља са узаним спред раширеним *слепоочним штитовима*; међу предње крајеве темених штитова углављен један мали — *средњи чеони штит*, а спред између темених и слепоочних штитова стоји по један дугуљасти до ноздара допирући *горњи чеони штит*, у предњи расели крај слепоочних штитова је утиснут по један краћи до очију досижући *спољашњи чеони штит*. Осим ових већих штитова сва глава до врха кише покривена мањим штитићима. Страг граниче темени и слепоочни штитови са горњим *раменим штитом*, који улази у изрезани предњи крај 1 леђног штита; иза малог раменог штита иде сниже повећи, троуголни *доњи рамени штит*. Доња је страна кише гола, последња њена жиока је испрекидана и рапава.

Очи мале, дугуљасте, згор прикривене јако испалим горњим ободом очне дупље, врху кише су

мало што ближе постављене но устима; њихов пречник иде $6\frac{1}{2}$ пута у ширину чела. Ноздре мале обле, доље веће од горњих. Бркови стоје ближе врха кише но предње усне, прилично су дугачки тако, да могу дохитити предњу усну, при основи су ваљкасти, од половине спљоштени и изнутра којтасти или тањим кончастим израштајима обрасли. Усне су дебеле у средини улокане, но не прекинуте.

Труп мало виши но што је широк, његов пречник иде 8 пута у целу дужину. Штитови свију 5 редова стоје међу собом поудаљени, и само леђни су добро развијени, по боковима су мањи, а једва се виде они, што на трбушној страни стоје. Број штитова променљив, на леђима 12 — 16, по боковима 35 — 60, а на трбуху 12 — 15. Први леђни штит највећи одликује ову фелу од осталих, што даље од главе, то бивају штитови мањи, сви имају срцовидну или ромбичну основу, гребен им је затубаст окончан у неразговетну куку, а површина им је слабо зракаста. Бочни су штитови сви ромбични (налик на развучени четвероугао), и бивају назад све мањи; између њих се види бочна црта у виду ситних црепасто се покривајућих љуспа. Трбушни су штитови спред најразговетнији, стоје раздалеко, а страг сасма учезавају. На варки даље никаквих штитова нема, на предњој напротиву страни трбуха иза шкрга виде се два врло велика, зракасто цртана *кључна штита*, којих се средсреда страг у шиљаст врх окончава. Између свију ових штитова се по кожи налазе мање зубчасте крљушти, које к трбуху бивају све мање и губе своје зубце.

Л. 13 | 30, З. 14 | 15, Т. 12 | 15, Г. 1 | 30, Р. 36 | 16 | 65.

У грудним је перајама прва нераздељена шпица коштана и врло чврста. У репној пераји има с гор-

ње стране 36 бочећих штица здол 16 нераздеље-них а 65 раздељених.

Младе рибе ове феле одликују се сразмерно великом главом, штитовима по телу на близу стојећим и оштрим гребеном ових штитова.

Боја. На леђима црвенкасто-сива, по боковима блеђа, штитови бељугави, бркови бели, спред отворено-смеђи; дужица жута.

Вел. Може нарасти у дужину од 6 — 7 стопа и важину од 25 ока.

М. преб. Налази се у свима нашим повећим рекама, Дунаву Сави и Морави чак испод Каблара, где је г. 1858 ухваћен један комад од 15 ока.

Нар. им. С. сим.

2. Фела: *Acipenser ruthenus L.* *

И. Х. Киша дуга зашиљаста, чело испупчено, бркови досижу до уста, посредња жиока пред устима са 3 брадавичаста испупчења, сви штитови трупа јако збивени.

Дужина главе иде $4\frac{1}{2}$ пута у целу дужину. Највећа висина тела пада под трећи леђни штит и износи $\frac{1}{2}$ дужине главе. Узана и нешто мало спљоштена киша 3 пута дужа од уста. Глава покривена са 7 неразговетно зракастих штитова, којих су средине испупчене. Средсреде слепоочних штитова стоје врха кише ближе него средсреде темених штитова, а јако испупчене средсреде горњих чеоних штитова много су јаче размакнуте него средсреде темених штитова. Други мањи штитићи, који осталу главу до врха кише запремају тако су чврсто међу собом састављени, да представљају један комад. Предња жиока на доњој пљошти кише спред шира но страг; од три брадавичаста испупчења у која је страг расута, два леже пред брковима, а трећи иза њих. Бркови су устима јаче примакнути но врху кише, по унутрашњој страни су на врхуројтасти, спољашњи су дужи и нешто

мало понапред стављени. Уста прилично велика, горња усна узана и у средини слабо улокана, дол-ња шира у средини прекинута тако, да се две половине дотичу. Очи мале округле, једне величине, њихов пречник иде $3\frac{1}{2}$ пута у ширину чела. Штит, који шкрге покрива, узан, горњи рамени штит раван у ширини са потиљним штитом и с њим заједно чврсто прирастао првом леђном штиту. Кључни штитови као у сима но мањи и слабији.

Штитови тела јаче збивени но у пређашње феле, поглавито они што по боковима стоје. Број леђних штитова мења између 11 и 14, при основи су широки, мал не троугласти, само последњи ромбичан. Први леђни штит највећи, најузвишенији је пак 4 — 6, сви се страг окончавају у шиљак. Бочних штитова има 60 — 70, ромбични су и средином у гребен испупчени. Најмањи су трбушни штитови, 10 — 18, и раздалеко стоје. Места између штитова запремљена су малим страг зубчастим љуспама, које су по трбуху као точкасте рапе.

Л. 13 | 28, З. 9 | 14 — 18, Т. 9 | 13, Г. 1 | 24, Р. 33 | 13 | 67.

Пераје у обште добро развијене, трбушне пролазе дужином пречник тела, остале пераје мање, осим репне, у којој су доње гранате шпице врлодуге.

Млађе се кечиге одликују од старијих несразмерном величином грудних пераја, којих дужина прелази близу 2 пута пречник тела.

Боја. Леђа сиво-смеђа и црнкаста, штитови бељугави, пераје сиве осим задње и трбушних, које су црвенкасте; дужица жута, згор смеђаста.

Вел. Може највише нарасти до важине од 5 ока, но обично се доноси на рибљи вашар од литре а на дорћолу се кадшто виђа велика количина си-ћаних кечижица, које је чисто грехота ловити.

М. преб. Има је преко све године у Дунаву и Сави.

Нар. им. С. кечига, носвица, Р. стерлядъ, П. *Czecuga*, Нем. *Sterlet*.

3. Фела: *Acipenser Gmelini Fitz.* *

Н. Х. Киша широка троћошка, посредња жиока растављена у 4 брадавичасте кврге, први леђни штит највећи и најузвишенији, бркови ближи предње усне но врха кише.

Опис. По величини и виду тела ова фела је сасвим налик на носвицу, али се већ првим погледом по краткој троугластој киши распознати може. Дужина главе иде 5 пута у целу дужину, висина тела је мало већа од ширине, која износи $^1/_8$ целе дужине. Главни штитови на глави међу собом нето тако чврсто спојени као у кечиге; темени штитови, од свију најдужи допиру спред до средине горњих чеоних штитова, а страг и са стране граниче са потиљним штитом, са горњим леђним и слепоочним штитовима. Средине темених штитова су од врха кише јаче удаљене но средине слепоочних штитотова. Црте на штитовима главе много финије но у кечиге чисто се међу собом сливају. Горњи рамени жтитови не допиру до потиљнога, но чврсто су спојени с првим леђним штитом. Остали штитови су строја као у кечиге. Посредња жиока је спред пошира као у кечиге, страг је пак растављена у 4 брадавичасте квржице, од којих 3 стоје пред брковима а четврта иза њих. Бркови досижу до уста мало су спљоштени и на врхуројтасти. Уста приметно велика, предња им је усна узана у среди мало улокана, а стражња је дебела у среди растављена. Очи сразмерно велике, десно мало веће од левог; пречник њихов иде 3 пута у ширину чела. Доље су ноздре обле и веће од горњих.

Леђних штитова има 14, основа им је широка срцаста или троугласта, само на задњем дугуљаста; у средини су испупчени у гребен, који се страг у зашиљаст врх окончава. Први је највећи, 6 — 9 су

већи од осталих. Бочних штитова има 62, ромбични су међу собом збивени и страг зубчасти. Трбушни су штитови врло мали и стоје раздалеко. има их свега 13 — 15. Остала површина тела као у кечиге.

Л. 15 | 26, З. 17 | 15. Т. 11 | 13, Г. 1 | 34, Р. 45 | 19 | 69.

Најбоље су развијене грудне пераје. почем износе 1 дужину главе. задња је виша од леђне, а најмање су трбушне пераје.

Боја. Горња страна смеђаста. трбух и штитови жућкасто-бели; дужица жута.

Вел. Као у пређашње.

М. преб. Долази из црног мора у Дунав до Пеште но по свој прилици свуд је редка.

Нар. им. С. несреће. Тако је зову у Милановцу и кажу да јој је месо бело. мршаво. Београдски рибари су ми ју као неко чудо показивали а нису јој имена знали.

4. Фела: *Acipenser stellatus Pallas.* *

И. Х. Кишa врло дугачка. бркови устима приближени, премда врхом не досижу до њих. посредња жиока гладка пружа се дуж целе кише, први леђни штит мален, трбушни штитови велики.

Опис. Киша дужа и тело опруженије но у свима осталим фелама овога рода. Ширина главе и тела једнака али не стиже $\frac{1}{2}$ дужине главе, која иде $4\frac{1}{3}$ — $4\frac{1}{2}$ у целу дужину. Од штитова, који главу покривају темени штитови су најдужи. њихове јако испупчене средине ближе стоје врха кише но средине слепоочних штитова; међу њих се страг увлачи мали дугуљасти потиљни штит. Они су растављени од леђнога штита и од рамених штитова простором. кога заузимљу неправилне ране. Слепоочни штитови су напротиву страг у непосредном додиру са малим горњим раменим штитовима. Остала је киша покривена дугуљастим

нешто зракастим или рапавим коштаним плочицама. Посредња жиока допире до иза бркова. Уста су прилично велика, предња усна узана у средини мало улокана савија се око устних углова и ту је скоро нестаје, тако да се само трагови доље усне у реченим угловима налазе. Очи мале, обле стоје ближе врха кише него предње усне, десно је приметно веће од левог и његов пречник иде 5 пута у ширину чела. Горње округле ноздре много мање од доњих, у којих је пречник раван са пречником левога ока.

Леђних штитова има 12 — 16, срцасти су или ромбични, испупчени су згор у висок, у среди мало погнут, гребен, а страг се завршују у оштру куку. Први леђни штит умерено висок не склапа се чврсто са потиљним штитом, два следујућа штита најмања су, 6 — 9 највиши, сви су зракасто цртани. Бочних штитова број се мења између 30 — 40, ромбични су по ободу зубчасти, и често одстоје један од другога, колико им је основа широка. Трбушних штитова има много мање, 10 — 12, налик су на леђне, но мањи. Између чмара и репа стоје 2 — 3 првашњим подобна штита, а варка је иза леђне пераје гола. Између штитова је кожа посута зубчастим и звездастим коштаним плочицама, или рапама разнога вида и величине.

Л. 11 | 40, З. 11 | 17, Т. 10 | 20, Г. 1 | 28 — 31, Р. 35 | 16 | 90.

Све су пераје сразмерно слабо развијене, пак и саме грудне, које се у том смотрењу од осталих одликују, једва премашају пречник тела. Задња пераја почиње иза средине леђне.

Млађе се рибе разликују сразмерно дугом главом и збивенијим штитовима.

Боја. Леђа црвенкасто-смеђа, трбух и бокови бели, штитови бељугави, доља страна кише црвенкаста; дужица жута или сребраста.

Вел. Може нарасти у дужину од човечијег боја и онда има важину од 20 ока; но обично се хватају од неколико ока, пак још и мање.

М. преб. У пролеће долази са сродним фелама из црнога мора у Дунав и Саву.

Нар. им. С. паструга, Р. севрюга, Нем. *Scherg, Donauforelle.*

5. Фела: *Acipenser schypa Guldenstaedt.* *

Н. Х. Горња усна није улокана, уста велика, испупчене средсреде темених штитова стоје врха кише ближе но средсреде слепоочних штитова, леђни штитови дугачки, размак између спољашњих бркова већи, но између горњих ноздара.

Опис. Дужина главе износи износи $^1/_6$ целе дужине. Широка закружена киша постепено се издиже ка потиљку који приметно надмаша први леђни штит. Осим обичних штитова, који покривају главу налази се између потиљнога штита и темених штитова један мали гладак штитић, ван овога су сви остали штитови главе зракасто-цртани и у средини испупчени премда у обште особито дебели и чврсти нису. Прилично велики потиљни штит се увлачи са својим закруженим врхом до средине темених штитова, који спред граниче са великим бочним чеоним штитовима и са средњим чеоним штитом. страг стоје разлучени од горњих рамених штитова, који су само са слепоочним и леђним штитовима непосредно спојени. Остала је киша покривена мањим неправилним штитићима. Посредња жиока на доњој страни кише узана, гладка допире само до бркова, који стоје ближе врха кише но предње усне и од којих су спољашњи дужи од унутрашњих. Уста велика, горња усна узана савија се око устних углова и ту је нестаје. тако да је средина доње вилице без усне. Очи су једне величине, јајасте, њихов

пречник иде 6 пут у ширину чела. Доље веће ноздре не стижу величину ока.

Сви штитови трупа велики, стоје раздалеко један од другога. Леђних штитова има 10 — 11. основа им је час закружена час срцаста, њихов гладки, јако испупчени се гребен окончава страг у оштру куку. Први леђни штит највећи, али га трећи висином надмашује; остали су при основи шири но што су дуги и све што даље бивају мањи. Сви су до врха ситно али правилно цртани. Бочни штитови на број 30 — 33 ромбични су, они што стоје ближе репа окончавају се у куку. Трбушних има 7 — 9, јајасти су и на врху такођер кукасти. Кључни су штитови велики крупно-зракасти, њихове средсреде одстоје међу собом колико одстоје спољашњи ободи чеоних штитова. На варки стоје здол 1 — 2 повећа штита а згор неколико мањих крљушти. Остала је кожа неправилно посута мањим или већим рапама и звездастим крљуштима, од ових крљушти неке се окончавају у бодље; такове бодље, редимице стављене, налазе се између леђних и бочних штитова. Околина уста, очију, ноздара, шкржног отвора и пераја грудних, трбушних и задње је савршено гладка.

Л. 10 | 28. З. 14 | 15, Т. 11 | 14, Г. 1 | 33, Р. 20 | 15 | 60.

Све пераје завршкасте, дужина грудних једва премаша пречник тела, леђна пераја дубоко усечена.

Млађе рибе имају сразмерно дугу главу, бркови им стоје у средини између уста и врха кише, горња је усна улокана.

Боја. Згор црнкасто-сива, здол жућкасто-бела, сви штитови бељугави.

Вел. Може нарасти до дужине од 8 стопа и важине од 27 ока.

М. преб. Има је у Дунаву и Сави, где се преко све године лови.

Нар. им. С. Јесетра. Нем. *Blandick.*

Приметба. Што други Славени јесетром зову оно је риба, које у црноме мору нема — A. Sturio L.

6. Фела: *Acipenser Guldenstaedtii Brandt.* *

Н. Х. Горња усна улокана, уста врло велика, испупчене средсреде темених и слепоочних штитова једнако удањене од врха кише, размак између средсреда кључних штитова раван ширини чела, леђни штитови неправилно - зракасти.

Опис. Једнака висина и ширина тела иде $8^1/_2$, а дужина главе $5^3/_4$ пута у целу дужину. Штитови који покривају главу чврсти су, дебелим цртама неправилно ишарани и обично голим пролазима растављени. Врх кише згор покривен мањим звездастим или неправилним штитићима, има с обе стране по један ред црно бојених јамица. Посредња је жиока неразговетна и допире само до основа бркова. Бркови стоје ближе врха кише но у пређашње феле и далеко не стижу до уста. Ова заузимљу сав дољи пречник кише; горња усна узана у средини раздвојена, а доље посве нема. Очи велике, округле, лево свакад мало мање од деснога, кога пречник износи $^1/_4$ чеоне ширине. Доље ноздре веће од горњих и равне пречнику деснога ока.

Штитови трупа прилично размакнути: на леђима их има 12 — 13, при основи су округли или срцасти, њихов се гребен од половине нагло издиже и окончава се страг оштром куком. Први је највећи леђни штит од потиљка растављен, остали су, што даље, то све мањи и обично мало шири но што су дуги. Сви су зракасти а по средини кушљаво цртани. Бочних штитова има 24 — 36, ромбични су са ниским гребеном, по средини тела су највиши, а како сви раздалеко стоје, то се између

њих бочна црта разговетно види. Трбушни штитови су округласти у среди završкасти, свега их има 9 — 10. Варка је гола или има здол који мањи штитић. Кључни штитови велики са високим гребеном, по среди кушљаво цртани. Остала кожа гладка и сјајна, од округлих или звездастих рапа по гдешто неједнака, а кадшто се испод бочних штитова подобан ред штитова налази истога строја и исте величине.

Л. 12 | 23; З. 12 | 12 — 14. Т. 12 | 14. Г. 1 | 31. Р. 29 | 14 | 63.

Грудне пераје сразмерно шире но што су дуге, дужина им једва стиже висину тела.

Млађе се рибе одликују дужом, заоштрљеном највише накривљеном кишом, посредња се жиока окончава у јаку куку, кључни штитови слабо развијени, на репу нема доље крипке, пераје при основи црне.

Боја. Леђа плаветникасто-сива, стране испод бочне линије беле, штитови бељугави, бркови бели на врху црнкасти; дужица сребраста.

Вел. Може нарасти до дужине од 10 — 12 стопа и важине од 70 ока.

М. преб. Као и пређашње феле.

Нар. им. С. кашикар, Нем. *Waxdick.*

7. Фела: *Acipenser huso L.* *

Н. Х. Киша кратка, бркови дугачки, досижу преко уста; очи високо на глави смештене, темени штитови мањи од слепоочних и са испупченим срединама врху кише од њих ближи, први леђни штит растављен од потиљка.

Опис. Висина тела равна с његовом ширином износи $^1/_8$ целе дужине; ширина главе мања од ширине тела, њена дужина иде $3^1/_3$ — $3^1/_2$ у целу дужину. Киша дебела, купаста и једва прелази дужином својом ширину уста, њена је горња страна гола, ту су штитови тако слабо развијени, да киша

изгледа као нека прозрачна руштавица. Темени су штитови мањи од слепоочних и предњих чеоних штитова, они прелазе спред у чеону бразду, која је покривена рапавом кожом. Потиљни штит мален месецовидан, с испупченим крајем напред обрнут. Сви су ови штитови крупно цртани и састављају се међусобом зубчастим ободима. Околина је очију гола, или запремљена великим јамицама из којих теку љиге. Узани горњи леђни штитови су тако састављени са потиљним штитом, да се иза потиљка образава месецовидно пољице, по коме тек настаје први леђни щтит. Очи су мале и стоје у једној линији с устима, њихов пречник износи $^1/_8$ чеоне ширине. Ноздре су такођер мале, обле и једне величине, уста стоје пред половином дужине главе, и заузимљу готово целу њену ширину. Вилице су покривене месастим уснама од којих је дољња у средини прекинута, а горња једва мало улокана. Бркови су јаче примакнути устима но врху кише, од половине су спљоштени а на врху зашиљасти. Посредња жиока једва се види а киша је с обе њене стране јамицама испроваљена.

Штитови уобште, а особито бочни, слабо развијени стоје раздалеко тако, да тело није разговетно шестострано као у других фела овога рода. Леђних штитова има 12 — 13, рапави су и крупно зракасти, предњи су најмањи, чим ближе пак репу, тим стоје раздаље; први је леђни штит најмањи и најпљоштији, 6 — 8 су највећи и најузвишенији, и чим се више приближују леђној пераји, тим се њихова основа више дужи, страг пак бивају завршкасти. Много су мањи бочни штитови, број им је 40 — 45, ромбични су, предњи мањи и пљоштији, средњи највећи и у оштар гребен испупчени. Трбушни штитови 10 до 12 пари — већи су од пређашњих, од њих су предњи при основи звездасти а стражњи округли у гребен испупчени и по

површини зракасти. Кључни су штитови мали, разнострано троугласти у средини погнути и концентрично цртани. Остала је кожа покривена рапама разног вида и величине окончаним често у чакљице и кадшто у редове стављеним.

Л. 14 | 19, З. 13 | 16, Т. 12 | 18, Г. 1 | 37 — 37, Р. 35 | 18 | 97.

Дужина закружених грудних пераја не стиже ширину тела. Леђна пераја двојином дужа но што је висока, страг је косо одсечена, чим се ова фела од свију осталих разликује.

Млађе рибе ове феле могу се распознати поглавито јачим развитком штитова, који су тим тешње међу собом спојени чим је риба млађа; рапе које кожу покривају разговетније су, и најпосље посредња жиока, које касније нестаје, пружа се до уста.

Боја. Кица жућкасто-бела, леђа угасито-сива, трбух и штитови бељугави, дужица сребраста или жућкаста.

Вел. Од свију наших риба ова може у највећу дужину — 25 стопа — нарасти и има тад важину од 1000 и више ока.

М. преб. Само маторије рибе долазе к нама из црнога мора, но бораве само у већим рекама Дунаву и Сави.

Нар. им. С. морун, моруна, шипар (мужјак), Р. бѣлуга, Вл. морунъ, Нем. *Hausen.*

Ред: Колоусте.

И. Х. Уста кружна или полукружна, без вилица, шкрге кесовидне без шкржних лука, тело дугачко змијовидно, без грудних и трбушних пераја, ноздре једноставне, кожа гола.

Фамилија: Лампреде.

И. Х. С обе стране 7 шкржних отвора, ноздре непроходне, очи танком кожицом покрите.

XXXIX. Род: Petromyzon L.

Н. Х. Уста округла, без бркова изнутра запремљена зашиљастим рожним зубима у више редова стављеним, шкрге изнутра у особиту цев окончане.

1. Фела: *Petromyzon fluviatilis L.* *

Н. Х. Дољи устни полукруг има 7 зашиљастих зуба, њему противуположен горњи полукруг испупчен у средини у оштру ивицу, а на оба краја наоружан једним зашиљастим зубом, друга леђна пераја у средини тупоугла.

Опис. Тело ваљкасто, близу репа стиснуто, глава ужа од предњега краја трупа, који је у $^1/_3$ виши но што је широк.

Дужина главе (рачунајући је од врха њушке до последњег шкржног отвора) иде 5 пута у целу дужину. Уста су косо озгор назад управљена. Пречник ока иде 9 — 12 пута у дужину главе, оно одстоји од горње усне 3 — $3^1/_2$ од другога ока $1^1/_2$ — 2 а од задњега шкржног отвора 7 својих пречника. Између очију стоје округле нераздвојене ноздре. Шкржни отвори представљају дугуљасте вертикално постављене пукотине, којих је предњи обод прикривен набором кожним, стражњи је пак зубчаст; оне одстоје једна од друге за 1 очни пречник.

Две су леђне пераје растављене, прва почиње при половини тела, кратка је, закружена и мало нижа од друге, која одмах иза ње настаје, и одмах у почетку највећу своју висину — $^1/_2$ висине тела — постизава, страг пак се неприметно смањава и најпосле се у репну перају слива. Задња се пераја почиње, као што се пређашња окончавала, ниска је и допире до чмара, који лежи у задњој четвртини тела. Бочна се линија не види.

Боја. Леђа зеленкасто-плаветна, бокови жућкасти, трбух сребраст, пераје љубичасте; дужица злато-жута са 3 тамне пеге.

Вел. Може нарасти до дужине од 1 — 1½ стопе.

М. преб. Пребива у бистрим водама и барама; код нас је има у Пеку, Тимоку, Дјетињи и Дрини, премда је свуд редка. Ово је риба коју спомиње Г. Ст. Обрадовић у свом опису округа Ужичког. в. Гласник Друштва Срб. Слов. св. X. стр. 306.

Нар. им. С. змијулица, гујавица, Р. миногъ, П. *minog*, Ч. *pihalice*, *mihule*, Крањ. *pishkur*, Нем. *Neunauge, Pricke.*

Приметба. Из разговора једнога момка из Љекова у Херцеговини рекао бих да овамо спада и реч: габеока.

2. Фела: *Petromyzon Planeri Bl.*

Н. Х. Полукруг, који одговара дољој вилици има 12 зуба, друга леђна пераја кратка у средини закружена.

Опис. Дужина главе иде 5 — 5½ пута у целу дужину, очи мање но у пређашње феле, оне одстоје за 1 свој пречник од првог шкржног отвора, толико исто од другога ока, а 3 пречника од горње усне. Међусобни размак шкржних отвора је већи од 1 очног пречника.

Прва леђна пераја почиње при половини тела, остаје ниска и у средини, и прелази непосредно у другу перају, која је мало виша од ње, задња је пераја краћа но у пређашње, тело получава од попречних набора коже глисти подобан изглед.

Боја. Као у пређашње само су леђа маслинко-зелена.

Вел. Остаје мања од пређашње, обично од 7 — 9 преста.

М. преб. По Хекелу има је у Дунаву и у оближњем Бегеју, пак ће се ваљда и у Србији наћи.

XI. Род: Ammocoetes Cuv.

Н. Х. Уста без зуба окружена једним редом гранатих бркова, само спред прикривена полукружном усном.

Фела: *Ammocoetes branchialis Cuv.**

Н. Х. Глава мала, пераје међу собом спојене, шкржни отвори леже у уздужној бразди, очи једва се виде, тело разговетно колутасто.

Опис. Глава рачунајући је само до 1 шкржног отвора — износи $^1/_{15}$ — $^1/_{16}$ целе дужине. Очи једва прозиру кроз дебелу кожу којом је сва глава застрта, и стоје у среди између горње усне и 1 шкржног отвора, а једно од другога одстоји за 2 своја пречника. Ноздре су троугле.

Прва леђна пераја почиње пред половином тела и непосредно прелази у другу, која је мало виша, и која се у реп пак и даље у задњу перају слива. Кожа на трбуху провидна тако да се кроз њу црева виде.

Боја. Тело сребрасто, пераје жућкасто-беле.

Вел. Не бива дебља од гушчијега пера ни дужа од 7 прста.

М. преб. Пребива у бистрој и мутној води и није редка, али пролази кроз ока мрежа и ловака те је зато рибарима слабо позната, и који је знају, презиру је због њеног изгледа. Ја сам добио један комад из Циганлије, а и Хекел пише да је има у Сави.

Нар. им. С. . . . . Нем. *Querder.*

НАУЧНЕ РЕЧИ МАЊЕ ПОЗНАТЕ.

Аринге — Clupeoidei
Бакалари — Gadoidei
Безимена кост — Os anonymum
Безпере — Apodi
Брк — Cirrhus
Верошкрге — Cryptobranchia
Голошкрге — Nudibranchia
Горњи рамени штит — Scutum humerale superius
Грабећи зуби — Dentes raptatorii
Гребенасти зуби — Dentes cristati
Грудне пераје — Pinnae pectorales
Гуштерача — Pancreas
Длетовидни зуби — Dentes scalpriformes
Дољни поклопац — Suboperculum
Дољни рамени штит — Scutum humerale inferius
Дробећи зуби — Dentes contusorii
Дужица — Iris
Задња пераја — Pinna analis
Задњи чеони штитови — Scuta frontalia posteriora
Заперак — Pinna adiposa
Зашкржица — Pseudobranchia
Жлицовидни зуби — Dentes cochleariformes
Јесетре — Acipenserini
Јетра — Hepar
Кадифасти зуби — Dentes holocerisini
Кичмена мождина — Medulla vertebralis
Кључни штит — Scutum claviculare
Колоусте — Cyclostomi
Комора срца — Ventriculus cordis
Кошљорибе — Teleostei
Ламиреде — Petromyzonini
Леђна пераја — Pinna dorsalis
Лобања — Cranium

Лососи — Salmonoidei
Мекопере — Malacopteri
Међувилична кост — Os intermaxillare
Мишић или рибић — Musculus
Мељући зуби — Dentes molares
Небчана кост — Os palatinum
Ножовидни зуби — Dentes cultriformes
Очна дупља — Cavum orbitae
Пераја — Pinna
Подкововидан — Hippocrepicus
Подочни колут — Anulus infraorbitalis
Потиљна кост — Os occipitale
Потиљни штит — Scutum occipitale
Прави поклопац — Operculum
Предкомора срца — Atrium cordis
Предњи поклопац — Praeoperculum
Рало — Vomer
Реп или репна пераја — Pinna caudalis
Род — Genus
Ситаста кост — Os cribrosum
Слепоочни штит — Scutum temporale
Смуђовидне — Percoidei
Сомови — Siluroidei
Соповидни зуби — Dentes clavati
Спољашни чеони штит — Scutum temporale exterius
Средњи поклопац — Interoperculum
Средњи чеони штит — Scutum temporale medianum
Темени штитови — Scuta parietalia
Тврдопере — Acanthopteri
Трбо-грудне пераје — Pinnae ventrales pectorales
Трбогушне пераје — Pinnae ventrales jugulares
Трбушне пераје — Pinnae ventrales
Трбушна дупља — Cavum abdominis
Трнооке — Acanthopsides
Угори — Muraenoidei
Устна дупља — Cavum oris
Хаос — Chaos

Фела — Species
Хватајући зуби — dentes prehensiles
Шарановидне — Cyprinoidei
Шкрге — branchia
Штитолике — Scleroparei
Штитоноше — Ganoidei
Штрцаљка — Sypho
Штуке — Esocini

СРПСКА ИМЕНА РИБА СПОМЕНУТА У ОВОМ ДЕЛУ.

НАУЧНА ИМЕНА РИБА ОПИСАНИХ У ОВОМ ДЕЛУ.

НОВА ГОДИНА

КОД СРБА У СТАРО ДОБА.

Да би могли знати. кад читамо љетописе. који су у старо доба писани. или дипломе. које су у старо доба српски владатељи давали манастирима. црквама. општинама и појединим људима. па се у њима назначује година некога догађаја. које се је управо године тај догађај случио. потребно је. да се зна. у које се је вријеме тада код Срба свршавала једна и почињала друга година.

Прије него што се о почињању нове године код Срба у старо доба почне говорити: да би се то лакше разумјети могло. потребно је. да се напријед накратко каже о почињању нове године код другијех народа.

Година најприје почињала је од мјесеца Марта. с тога. што се мисли. да је у то вријеме Бог створио свијет. „*Мѣсяцъ Мартъ первый въ мѣсяцехъ есть, нареченный римскій Мартъ. егоже Евреи прежде своего въ Вавилонъ плѣненія нарицаху первымъ. таже по плѣненіи нарекоша Нисанъ. Въ сей бо созда Господь видимый міръ и обладателя его Адама — есть начало мѣсяцей и лѣто числомъ первѣйшій. Отъ егоже перваго числа начало пріемлютъ вси крузи солнечніи и лунніи и вруцѣ лѣто и високосъ и все теченіе лѣтнее и равноденствіе составляется*[1]).

Од тога мјесеца почињали су годину Чивути Египћани. Етиопци. Маври. Персијанци и Грци. И Римљани. по угледу на те народе. почињали су годину од тога времена. Ромул подијелио је годину на 10 мјесеци. а Нума Помпилије дометнуо је још два мјесеца пред мјесец Март: један је намије-

[1]) Четьи Минеи првога Марта.

нио богу мира — Janусу, и нађенуо му име *Јануариј*; а други је намијенио жртвама, и нађенуо му име *Фебруариј* (februarius), што значи *жртвени*. С тога Римљани почетак године почну држати од мјесеца Јануарија. Дијељење године на 12 мјесеци и имена тијех мјесеца, по угледу на Римљане, примили су и остали европски народи [1]).

Послије христовога рођења, многи хришћански народи, опет су се почели држати старога почињања године, и није су почињали годину од Јануарија, као Римљани, него по јеврејскоме обичају — од Пасхе, или од Марта, из тога узрока, што су се у томе мјесецу два знатна догађаја случила: један је, што је свијет овај у томе мјесецу, као што је речено, створен; а други је, што је у томе истоме мјесецу анђео јавио богородици, да ће она Христа да роди, као што је и написано у црквеном мјесецослову у „*следованном псалтиру*“ на **25** дан мјесеца Марта „*благовѣсти Архангелъ Гавріилъ пресвятой Богородицѣ плотію зачатіе во чревѣ сына Божія въ лѣто 5499, въ недѣлю въ пятый часъ дне.*“

Једно с тога, што сви хришћански народи није су у једно вријеме држали почетак нове године, него једни од Јануарија, а једни од Марта; а друго с тога, што Пасха, од које су неки хришћански народи почињали годину, не бива свагда у једно вријеме, — први васионски никејски сабор, који је 325 године по христовоме рођењу држан, одредио је, да се нова година почиње од мјесеца Септемврија. Од времена, кад је био држан први васионски никејски сабор, па до почетка VI сто-

[1]) Срби, прије него што су се покрстили, такођер дијелили су годину, као и Римљани, на 12 мјесеци. То се дознаје отуда, што су они, пошто су се покрстили били, и примили имена римскијех мјесеца, још дуго у својим мјесецословима, до римских назвања мјесеци, дометали своја назвања, да би могли боље разумјети римска назвања мјесеци.

љећа по христовоме рођењу, сви хришћански народи почињали су нову годину од првога дана мјесеца Септемврија.

516 године по христовоме рођењу, игуман римске цркве Дионисије *мали*, родом скит, написао је *пасхалну књигу*, и у њој предложно сада од свију хришћанскијех народа примљено и употребљавајуће се бројање година од христовога рођења, које се је, као што он мисли, догодило 25 Декемврија 754 године од постанка Рима, или прве године 195 олимпијаде.

Зато, што се је христово рођење догодило, по мишљењу Дионисија, пред мјесецом Јануаријем, хришћански народи неки прије, а неки послије, почну опет почињати годину, по римскоме обичају од мјесеца Јануарија. Французи су 1564 године, по заповјести краља Карла IX почели нову годину почињати од првога дана мјесеца Јануарија. Угледајући се на Французе, мало помало почели су и остали хришћански народи почињати годину од тога мјесеца.

Руски велики кнез Василије Димитријевић, по савјету московскога митрополита Кипријана, заповједио је у 1347 години, да се црквена година, која се је дотада почињала од Марта мјесеца, почиње од мјесеца Септемврија. Но државна година тија до 1492 године у Русији почињала се је од мјесеца Марта. У тој години руске владике, сабравши се у Москви ради договарања о црквеним стварима, измеђy осталога, наредили су и то, да се и државна година, као и црквена, почиње од мјесеца Септемврија, а не од Марта, као што је пређе било. Од тога времена почетак црквене и државне године у Русији почео је бивати у једно вријеме. Руски цар Петар велики, заповједивши

20 Декемврија 1699 године [1]), да се не броје године од створења свијета, као што је дотада било, него од христовога рођења, заповједио је и то, да се државна година, као и код осталијех хришћанскијех европских народа, почиње од првога дана мјесеца Јануарија.

Из тога, што је досада говорено, види се, да су од три различна времена биле почињате године: од мјесеца Марта, од мјесеца Септемврија и од мјесеца Јануарија.

Кад је био почетак године, или нова година, код Срба у старо доба? Засада није могуће ништа говорити о почињању године код Срба, прије него што су се они покрстили, с тога, што још досада није пронађено, да је који списатељ домаћи или странски, напоменуо о томе, у које су вријеме Срби држали почетак године, прије покрштења.

Послије пак, пошто су се покрстили, они су примивши вјеру од Грка, примили од њих како начин бројања година, тако исто и почињање године, по наређењу првога васионскога никејскога сабора, од мјесеца Септемврија.

I) Да је код Срба доиста у старо доба црквена година почињала се од првога дана мјесеца Септемврија, а не од кога другог мјесеца, то доказују црквене књиге писане у старо доба. У свакој црквеној књизи, у којој се мјесецослов налази, у томе мјесецослову, свагда први је на реду метнут мјесец Септемвриј. Ево доказа на то:

1) У рукописном *типику*, који се у народној библиотеци находи означен са № 6, а писао га је на кожи 1319 године српски архијепископ Никодим, о коме је типику у XI свесци Гласника друштва српске словесности од стране 189 до 204 говорено, мјесецослов или календар почиње се овако: посл-

[1]) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи. Том III, страна 681. —

дованије цркѡнаго пѣнија . . събранје всего лѣ почьнь ѿ мца сеп̃те до мца авьгоуста мцѣ сепе имаа дни .л̃ . . . Вь .л̃ днь хало ииикта иже ѥ новаго лѣта. — А овдје гдје се мјесецослов свршује, а то је послије 30 дана мјесеца Августа стоји написано ово: **коиць мцѣмь ѡвдѣ .кі.**

Из овога се види, да архијепископ Никодим, који је тај типик за црквено употребљавање писао, изриком каже, да се година почиње од мјесеца Септемврија и траје до свршетка мјесеца Августа, и да први дан мјесеца Септемврија јесте почетак индикта, то јест нове године, а последњи дан мјесеца Августа, да је свршетак године.

2) У рукописном *минеју* писаном на кожи, који се такође у народној библиотеци налази означен са № 62, који је, као што на крају стоји записано, некакав Станислав, по заповјести овчепољскога великога војводе Оливера, писао 1342 године за манастир арханђела Михаила, који је манастир, као задужбину тај Оливер, у мјесту, које се Љесново зове, сазидао. — у почетку мјесецослова стоји написано ово: **мць сеп̃те има днь .л̃. днь има чл. кі л по. кі. вь .а̃ днь начело индикта иже ѥ нова лѣта.**

Ове последње ријечи показују, да је писац тога минеја, који је писао 23 године послије никодимовог типика, назначио, као што се у то вријеме држало, кад је он минеј писао, да је први дан мјесеца Септемврија почетак нове године.

3) У рукописном *псалтиру* са *последованијем*, писаном на хартији, који се такође у народној библиотеци находи, означен са № 1, овдје, гдје се псалтир свршује и почиње мјесецослов, ово стоји написано: **последованіе вьселѣтнаго начьнше ѿ мца септемвріа — до мца авгоуста.** — На први дан мјесеца Септемврија стоји записано ово: **Вь прьвы. начело индиктоу иже ѥ ново лѣто.** На крају пак, по-

слије 30 дана мјесеца Августа, стоји написано ово: **конць прїеть мцо словїє.**

Наведене ријечи такође показују, да се црквена година почињала првога дана мјесеца Септемврија, а свршавала посљедњега дана мјесеца Августа.

Докази, који су из старих рукописних црквених мјесецослова извађени, показују, да се је црквена година код Срба и у старо доба, као и сада, почињала од мјесеца Септемврија, а свршавала мјесеца Августа.

II) Кад се пажљиво читају стари српски љетописи, у којима су догађаји по годинама, мјесецима и данима биљежени, дознаје се, да су списатељи тих љетописа држали оно вријеме за почетак нове године, које је и у цркви држано, а то је мјесец Септемврij; јер и код њих посљедњи дан Августа, био је свршетак једне, а први дан мјесеца Септемврија, почетак друге — нове године. Ево доказа на то:

1) *У* књизи „Památky drevniho písemnictví jihoslovanuv“, у раздјелу „okázky občanského písemnictví“, на страни 74 стоји ово написано: **Кь лѣто** ·҂ѕцѕ· (6906 — 1398) **изгоре равьница августа ·ѕ·**

Послије тога, почиње се на тој, а свршује на 75 страни ово: **Кь лѣто** ·҂ѕцз· (6907 — 1398) **прѣстави се вльк бранковикь ѡктомврїа ·ѕ·**

Овдје љетописац, тај догађај, што је Раваница изгорјела, који се је догађај 6 Августа случио, односи једној, и то 6906 години од створења свијета; а други догађај — смрт Вука Бранковића, која се је догодила 6 Октемврија (управо послије два мјесеца), односи другој, и то 6907 години од створења свијета; а то с тога, што је љетописац држао, да је с почетком мјесеца Септемврија (јер мјесец Октомврij никада ни један на-

род није држао за почетак нове године) почела се нова година. па зато је и казао, да се смрт Вука Бранковића догодила у другој новонаступившој години, а не у оној, у којој је Раваница изгорјела.

2) У истој књизи на страни 76 стоји написано: **Вь лѣто ·҂ѕцл· (6930 — 1422) априлѧ ·ки· оумрѣ балша господинь ꙁєтє, и соултань їюнѧ ·к·**

Послије тога љетописац је забиљежио ово: **Вь лѣто ·ѕцлл· (6931 — 1422) сєптємврїѧ ·ѕі· оумрѣ царь бльгарьскы констадинь.**

Из тога се такође види. да је љетописац вријеме смрти Балше. који је 28 Априлија умръо, и вријеме смрти султана. који је 2 Јунија умръо, односи једној — прошлој години; а вријеме смрти бугарскога цара Костадина. који је 16 Септембрија умръо, односи другој — наставшој години. с тога. што је с наступљењем Септемврија мјесеца, у коме се је смрт цара Костадина догодила, наступила друга — нова година. па зато је љетописац и метнуо смрт цара Костадина у другу годину. а не у ону. у коју је метнуо смрт Балше и султана.

3) На страни 77 такође у истој књизи стоји написано: **Вь лѣто ·҂ѕцн· (6950 — 1442) оуби ӕньκоуль мєꙁитбєгѧ нѧ влѧхє. марта ·кє·**

До тога љетописац је записао ово: **Вь лѣто ·҂ѕцнл· (6951 — 1442) сєптємврїѧ ·ѕ· бои бысть ӕньκоулоу и баши нѧ ӕловицѣ. и башоу оубы.**

И ово мјесто из љетописа показује. да је љетописац, који је тај љетопис писао. држао. да је Јанкул. погубивши Мезитбега 25 Марта. урадио то у једној години; а кад је послије тога 25 Септемврија тај исти Јанкул имао битку са Башом на Јаловици. и у тој битки убио Башу. да је Јанкул то урадио у другој години. с тога. што се је ова

посљедњи случај догодио у Септемврију мјесецу, који једну годину од друге дијели.

4) На страни 78 написано је: **Вь лѣто ·҂ѕџнв· (6952 — 1444) феврара ·лї· оуторникь плѣни тоу изгоуровикь и пороби и исѣче новобрьдо.**

Одмах за тим љетописац забиљежио је ово: **Вь лѣто ·҂ѕџнг. (6953 — 1444) ѡктомврїа ·кв· погыбѣ краль владиславь на варнои.**

Овдје опет љетописац смрт краља Владислава догодившу се у Октомврију мјесецу односи другој години, а не оној, кад је Изгуровић у Фебруарију мјесецу поробио Ново Брдо, јер мјесец Октомвриј, који послије Септемврија долази, спада у другу наступившу годину.

5) На истој 78 страни написано је: **Вь лѣто ·҂ѕџѯв. (6962 — 1454) їюлїа прими царь ѡстрьвицоу и плѣни до смедерева изьбегь ѡмолскы.**

До тога пак: **Вь лѣто ·҂ѕџѯг. (6963 — 1454) ѡктомврїа ·к. оухвати миькоула феризьвеговика оу кроушевьцоу** . . . .

Овдје се такође догађај случивши се у мјесецу Јулију односи једној, а догађај случивши се у мјесецу Октомврију — другој години, с тога, што се је од мјесеца Септемврија започела нова година.

6) На страни 79 стоји написано: **Вь лѣто ·҂ѕџѯд. (6964 — 1456) июла ·кв. разбьиень бысть царь мехмедь подь белградомь ѡдь миькоулѧ, и стоаше ·к. ѕвѣздѣ ѡпашате, єдина ѡть запада, а дроуга ѡть вьстока.**

Вь тожде лѣто по ю (трени), г неделе вь срѣдоу авгоуста ·ли. сконча се великы воевода хоиадь миюшь.

За тим љетописац пише ово: **Вь лѣто ·҂ѕџѯє. (6965 — 1456) загибе ѡрлихь оу белградоу ѡдь свиловевика и ѡдь ласлова миькоуловика ноємврїа ·ѳ. вь срѣдоу. кралла — свѣзаше.**

И ово мјесто из љетописа показује, да је љетописац држао, да се од мјесеца Септемврија по-

чиње година. јер догађаје случивше се у мјесецу Јулију и Августу љетописац метнуо је у 6964 годину; а кад је хтио, да означи годину догађаја случившег се у Нојемврију мјесецу, он је тај догађај метнуо у 6965 годину. с тога, што је држао. да се је од мјесеца Септемврија започела нова година.

7) Даље на истој 79 страни пише: Вь лѣто ҂ѕцѯѕ. (6966 — 1458) конча се деспоть лазарь. генвара .к. к петькь .д. часъ нощи. царьствоуеть съ отцемь .ї. лѣть и .кѕ. дьны.

За тим пише ово: Вь лѣто ҂ѕцѯз. (6967 — 1458) септемврїа .ѳ. прими царь мехмедь голоубьць.

Овдје опет љетописац заузеће града Голупца. случивше се у Септемврију. метнуо је у другу годину. према времену смрти деспота Лазара. која се је у мјесецу Јануарију догодила; а то зато. што је од мјесеца Септемврија настала друга — нова година.

Сви побројави докази. који су из старинскога српског љетописа узети. показују. да су се и српски љетописци држали онога почињања године. које га се је држала и црква. и да је и код њих. као и у цркви почетак нове године био мјесец Септемврij.

III) Остаје још да се каже. да ли се је и државна година почињала и свршавала онда. кад се је почињала и свршавала црквена и љтописна година.

Да се је и државна или званична година. у старинско доба код Срба почињала такође од првога дана мјесеца Септемврија, а свршавала посљедњега дана мјесеца Августа. као и црквена и љетописна. свједочи диплома царице Маре. која је писана 1 Нојемврија 6979 године од створења свијета. У тој диплоама. пошто је означена година

од створења свијета, означена је година и од христова рођења: писх̑ въ лѣ̑ ,ѕцоѳ. ноє̑ д̑ а пл̑ како се латински разумѣ ѿ рождьства хва ,аүо (1470) лѣ̑ ноє д.[1]) — Кад се од 6979 године од створења свијета, када је та диплома писана, одузме 5508 година, које су, као што се држи, прошле од створења свијета до времена христовога рођења, онда не излази 1470 година од христовога рођења, која је у дипломи метнута, него 1471 година. А зашто то тако излази? Зато, јер је та диплома писана мјесеца Нојемврија, а мјесец Септемвриј, Октомвриј, Нојемвриј и Декемвриј, по септемвријској години спадају у наступајућу нову годину, а по јануаријској години, ти мјесеци спадају у прошавшу годину.

С тога, ако је записано, да је нека диплома, или натпис, или запис, или неки догађај у љетопису, или шта му драго, да се је случило у мјесецу Септемврију, Октомврију, Нојемврију и Декемврију, и означена година од створења свијета; онда не треба од означенога броја година одузимати 5508 година, него 5509 година, и онда ће се дознати, које је управо године од христовога рођења писана диплома, или натпис, или запис, или које се је године догађај случио, о коме се у љетопису говори[2]).

Наведени доказ показује, да се је и у државним или званичним пословима први дан мјесеца Септемврија држао за почетак нове године.

Све ово, што је до сада говорено, показује да почетак године, или нова година, како цркве,

---

[1]) Србскія споменицы. Бѣоградъ. № 165. стр. 311.

[2]) Исторія сербскаго языка по памятникамъ, писаннымъ кириллицею, въ связи съ исторіею народа Майковъ. Москва 1857 г. стр. 24.

на, тако исто љетописна и државна, код Срба у старо доба, није бивала у различно, него у једно вријеме, и то првога дана мјесеца Септемврија.

Још треба да се каже, кад је код Срба престао бити почетак године мјесец Септемврij, и почела се нова година почињати од мјесеца Јануарија, као што се то сада држи.

У почетку казато је, да је још у VI стољећу Дионисије предложио ново бројање година од христовога рођења, мјесто бројања година од створења свијета. Та промјена бројања година, учинила је промјену и у времену почињања нове године. Хришћански народи, који су тако бројање година узели, почели су и годину почињати од мјесеца Јануарија. Но како бројање година од христовога рођења, тако и почињање године од мјесеца Јануарија, нијесу сви хришћански народи почели у једно вријеме, него неки прије, а неки послије, и тек у XVI стољећу сви хришћански народи западње цркве примили су дионисијево бројање година од христова рођења, а са тим уједно и почињање нове године од мјесеца Јануарија.

Срби, који западњој хришћанској цркви припадају, примили су много раније, него Срби, који су источне хришћанске цркве били, — бројање година од христовога рођења и почињање године од мјесеца Јануарија. У писмама босанскијех банова [1]) и дубровачкијех кнезова [2]), у XII и XIII стољећу већ су године означаване од христовога рођења, а то показује, да су босански и дубровачки књижевници, употребљавајући то бројање година, почињали годину од мјесеца Јануарија.

Код православнијех Срба источне цркве до XIV стољећа свуда се је употребљавало бројање

---

[1]) Památku drev. písem. jihoslovanuv (у раздјелу: okázky občanského písemnictví, стр. 3. — Срб. спомен. стр. 12.

[2]) Србскіи споменицы, стр. 16, 26, 27.

година од створења свијета и почињање нове године од мјесеца Септемврија. Од XIV стољећа, па кроз читаво XV, XVI и XVII стољеће, српски књижевници у дипломама, штампанијем и рукописнијем књигама тога времена, неки су поред означавања године од створења свијета, означавали године и од христовога рођења [1]); неки само од створења свијета [2]); а неки опет само од христовога рођења [3]).

Различно бројање година код српскијех књижевника у XIV. XV, XVI и XVII стољећу, показује, да сви књижевници нијесу држали једно вријеме за почетак нове године. Они књижевници, који су означавали године само од створења свијета, држали су почетак године, по староме обичају, од мјесеца Септемврија. А они, који су поред означавања године од створења свијета, означавали године и од христовога рођења, или само од хри-

---

[1]) Србскіи споменицы. стр. 311. — Даница за 1826 годину. стр 8. 10. 24. 34. — Гласникъ друштва срб. словесности. свеска IX. стр. 246. — Примјери српско-славенскога језика. стр. 11. — У служебнику штампаном у Млецима 1519 године, који се у народној библиотеци налази означен са № 3, означена је година и од створења свијета и од христовога рођења. Исто тако означена је година и од створења свијета и од христовога рођења у октоиху штампаном 1537 године, и у празничном минеју штампаном 1538 године. Обје су те књиге штампане у Млецима, и прва се налази у народној библиотеци означена са № 5, а друга означена са № 4.

[2]) Срб. спомен. стр. 249. 250. 278. — Даница за 1826 годину. стр. 6. 14. 16. 17. 20. 21. 23. 25. 26. 27. 28. 31. 32. — Примјери српско-славенскога језика. стр. 17. — У јеванђелију штампаном у Биограду 1552 године, које се у народној библиотеци находи означено са № 1, назначена је година само од створења свијета.

[3]) Срб. спом. стр. 45. 49. 90. — У цвјетном триоду штампаном у Скадру 1563 године, који се у народној библиотеци находи означен са № 7, назначена је година само од христовога рођења. —

стовога рођења, држали су почетак године од мјесеца Јануарија [1]).

Од почетка XVIII стољећа, сви српски, како свештени, тако и мирски књижевници, почели су означавати године од христовога рођења и држати почетак године, или нову годину, од првога дана мјесеца Јануарија, као што се и сада држи.

Написао
редовни члан друштва српске словесности

Сава Сретеновић.

---

[1]) Треба и то споменути, да је свештенство радије означавало године од створења свијета, и с тога дуже се придржавало старога обичаја почињати годину од мјесеца Септемврија. Супрот, мирски књижевници, прије су почели означавати године од христовога рођења, и раније су почели држати почињање нове године, по обичају осталијех европскијех народа, од мјесеца Јануарија. —

О МАНАСТИРУ РАВАНИЦИ

СТАРИ ЗАПИС.

Читао у Друштву Срб. Слов. 31 Августа 1859 године професор Харковског университета П. Лавровски.

Во время пребыванія моего въ Раваницкомъ монастырѣ, княжества Сербскаго, 23 іюля настоящаго года, я имѣлъ случай разсмотрить, кромѣ грамотъ Петра Великаго и святѣйшаго Синода, времени императрицы Елисаветы Петровны, и единственную рукописную книгу этого монастыря, содержащую служебникъ св. князю Лазарю и св. Ромилу. Самъ по себѣ служебникъ этотъ не заключаетъ ничего особеннаго и найболшая часть его находится уже въ печати. Гораздо важнѣе показалась мнѣ, въ самомъ концѣ книги, приписка, составленная въ первой половинѣ 18-го столѣтія и объясняющая словами современника разоренію монастыря Раваницы перенесеніе мощей св. Лазаря, а также и переселеніе монаховъ въ Сремъ, равно передающая подробности нѣкоторыя объ основаніи выселенцами новаго монастыря на Фрушкой горѣ, названнаго также Раваницей.

Посѣщая монастыри Фрушкогорскіе, я замѣтилъ, что въ самой Раваницѣ вовсе неизвѣстны въ подробности обстоятелства основанія этого монастыря; извѣстно по преданію лишь одно, что основателями его были монахи изъ Раваницы Сербской. Скоро узналъ я, что и въ самой Сербіи свѣдѣнія о взаимномъ отношеніи обѣихъ Раваницъ не превышаютъ обстоятельностію и точностію. Это побудило меня сообщить списанную мною приписку изъ упомянутаго служебника обществу серб-

ской словесности, въ увѣренности, что оно неможетъ быть равнодушно къ историческимъ даннымъ, касающимися сербской страны и притомъ еще такихъ въ ней мѣстностей, съ которыми связаны самыя дорогія, и политическія и религіозныя, воспоминанія. — Вотъ эта приписка:

„Лѣта 1683 го:

„Бысть велякое сраженіе и рать между восточнимъ и западнимъ царемъ султаномъ мехмеду турецкому и кесару леополду римскому: и чрезъ 12 лѣтъ воеванію бивщу между има и в той рати римскому цесару освоявшій (sic) Бѣлградъ отъ турковъ и сербскую землю объемшимъ до скопіе и софіе и нишъ освоише нѣмци. и сее зиме расшедшимсе немцемъ по квартири и малу числу оставшу войске немецке у качанику и прищини, тогда въ зимное же време пріидоше турци с великою силою и татаръ до 100 тисяще и нападоше внезапу не тражеѣи права ни крива све сабли предадоше, такоже и нѣмаца что наѣоше све просекоше до самаго ниша. А по сей зими на лѣто пріиде ѣуприлиѣ везир с великою силою и узе нишъ на веру одъ нѣмца. али с преваром, понеже исѣче све христіяне, а нѣмце отпусти на вѣру и оттуду пріиде подъ Бѣлградъ и освои Бѣлградъ турчинъ. Въ той же рати бысть великое плененіе и расеяніе народу христіанског и запущеніе всеи сербской земли: градовом, варошам, и селам и монастирем опустившим иним же огнѣм згорѣвшим. Якоже нашему монастиру раваници конечное запущеніе бысть. малу же нашему народу бѣгу емшуся уз дунав горе. едни на лаѣѣх инихже на конѣхъ и колесницах. други же пѣши. якоже и аз сиромах. 40 дней бысть намъ путь хожденія и придохомъ къ Будиму граду. тамо же и святѣйшій патріархъ арсеніе черноевиѣь и неколико владика и отъ многихъ монастирей калугера и чело-

вѣци мнози отъ всей земли сербскія мужески полъ и женски.

„Такожде и ми жители монастира раваницe иноци: съ мощми святаго иже во царях кнеза лазаря сербского и вьселихомся в нѣкое мѣсто више Будима, зовомо сентандреа: доброе мѣсто за пребивалиште странних. едни зваху болгарій, а ини же святый андрей. и ту оградихом хиже. како кой може. и церковь возвигохом (sic) одъ древъ близу брега дунайскогъ и ту положихом мощи святаго царя лазаря сербскаго.

„Егда же миръ бысть между царей турецким и римским. тогда многим христіаномъ возвратившимся к Варадину и калугером у сремъ жители врушкогорских монастирей. Тогда и ми возвратихомся к варадину. у срему у врушкой гори обретохом монастирь вердникъ запустивши конечно. отъ многог времена у шуми и по своду древеса порастивши и сей монастирь обновихомь я покриемо и келіе воздвигохомь како могоемо, тако же и обѣдницу воздвигохом како возмогоемо по возможности и све одъ древе. мало же нечто зидом одь земле. а проче плетером и блатом земним.

„И зде скончашеся вся наша братія стари раваничани и потомь розмѣрію и пріиде лѣтъ нѣколико и паки приде рать варадинска; егда везирь турецкій приде под варадинъ с великою силою. секо (sic = сего) года 1716. іулія 25; тогда разби нѣмац турчина под варадином и вся оружія воинствена освои и много иманія доби нѣмацъ. Потомь сего лѣта у есень освои нѣмац темишварь отъ турчина; потомь на лѣто освоише нѣмци Бѣлиградъ; принцъ александиръ освои отъ турчина сву сербію и потомь сраженію третіяго лѣта утвердише миръ цареви между собою. тогда мнѣ единому обрѣтшусе ва животѣ (sic) стефану даскалу іермонаху отъ стари раваничана и желаніе

имѣхъ видѣти раваницу. Еще миру не утвердившуее пойдохъ и обрѣтох пусту и весма рушену и лѣсу узрастившу. Яко ни вратом познаватися и припратѣ из темеля падшей: а по цркви порастила велика древеса. И едва пожда ту зиму, а на пролеће дозва майсторе и с божіомь помоцію поче цркові понављати и сего лѣта обновисмо, до есени покрисмо црковь, а на третіе и четвертог лѣто подигосмо и препрату и келія неколико что могосмо обновисмо помоцію божіею и милостиви христіанъ, котори милостиню предложише. Того же лѣта, егда почесмо понавлята (sic) монастирь толига гладь бысть яко в нашем предѣлу нигде жита не могашеся обрести точію прое и того верло оскудно могашеся наћи.

„Сей добри старац Стефан Іеромонах Ігумен и даскал послужи усердно и поживи ва долнѢй раваници лѣта доволна. и по смерти его оста у готову 2000

ИЗВЕСТИЈЕ

О РАДЊИ ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ ГОДИНЕ 1859.

Читао у главној седници 10 јануара 1860 секретар Ђ. Даничић.

Међу пословима, које је 1859 године Гласник Друштва Србске Словесности XI у свет изнео, има их пет, у којима се обрађују науке, и то:

историја српске правде у чланку у коме редовни члан др Н. Крстић говори о старим црквеним законима српским;

историја политичка у чланку у коме један редовни члан који се није именовао говори о породици Комненовића међу Србима;

наука о језику у два чланка, у коима Ђ. Даничић говори о српским акцентима и о особинама у рукопису архиепископа Никодима од године 1319;

историја књижевности српске у чланку у коме исти члан говори о тајној буквици у Срба.

А грађе за обрађивање наука изашло је повише у најновијем Гласнику, и то:

за историју политичку српскога народа: стотина старих споменика из Млетачке архиве које је покупио редовни члан др. Ј. Шафарик; — **Житие Стефана Оуроша г. съписано Григориемь мнихомь**, које је преписао исти члан; — **Житие архиепископа Максима новаго. бывшаго деспота срьблюемь**, које је преписао покојни члан А. Вукомановићъ; — **Лѣтопись царемь сръбскимь**, која је преписао исти члан; — Три хрисовуље: једна краља Стефана IV (Душана), друга цара Лазара, трећа Гргура Вуковића,

које је преписао Ђ. Даничић; — Четири турска — на српски преведена — споменика о рату између Мурата I и кнеза Лазара;

за црквену историју српску: Сказаніє о архієпискѹпехь срьбскыхь, које је преписао Ђ. Даничић; — 8 турских докумената о српској патријаршији из карловачке архиве преведених на српски, и то 1 цео а остали у изводу;

за историју књижевности: беседа у спомен кнезу Лазару, коју је преписао А. Вукомановић; и деспота Стефана високога слоко любьве и загонетке. које је обоје преписао Ђ. Даничић.

За историју српске књижевности важна је и библиографија године 1858, коју је Друштво Срб. Словесн. дало свету у најновијем Гласнику трудом својега секретара, а на којој је дужно особито захвалити народној библиотеци, која је оне књиге добавила.

Као прилог за утврђивање побожности, а особито за поштовање народних светитеља изашао је у Гласнику живот Уроша V, последњега цара српскога, који је с рускога превео редовни члан. архимандрит Гаврило.

Ако је друштвима, међу која би требало бројити и наше, посао обрађивати науке, и ако се многе науке у нека времена и не могу обрађивати док се не искупи потребна грађа, — о чему се нико не сумња, — онда нам је најновији Гласник са стварима које су у њему сведочанство да радња нашега Друштва све више почиње бивати достојна ученога друштва.

Осим послова, који су изашли на свет у најновијем Гласнику, има их још не мало спремљених за штампање. између којих с великом хвалом ваља напоменути неколико старина, које је у Дубровачкој архиви преписао и Друштву послао гроф Медо Пуцић. — А како се и дванаеста књи-

га Гласника почела штампати још око половине прошле године, могао је до сад изаћи још један Гласник, да земаљска штампарија нема послова које држи за прече од ових.

Поред свега тога мислим да ћу само испунити дужност своју, — мислим да ћу казати оно што цело Друштво мисли, ако додам да је радња ова још мала, особито од друштва које само у месту у ком је има преко 50 редовних чланова.

Међу највеће губитке, који могу бити нашем Друштву, иде губитак који му је прошле године учинила смрт.

Лицем први дан прошле године умре му члан кореспонденат, владика карловачки Сергије Каћански, којега је кратки живот у кратко описао у најновијем Гласнику достојан пријатељ његов.

7 авг. изгуби Друштво редовнога члана својега Вука Маринковића, који се родио у Новом Саду 1807 године на бадњи дан. Вук изучи гимназију у Новом Саду управо првих година њезиних, у најбоље доба њезино, кад у њој беше професор, европски целебритет Павао J. Шафарик. Философију изучивши у Јегри, и медицину у Пешти и у Бечу поста доктор медицине у 23-ћој години својој (1830, 23 маја). По том је живео од своје науке у Новом Саду, где у брзо, онако млад, величином ума својега и множином знања стече љубав и поштовање у првих људи. - Године 1849, кад буна спали Нови Сад, дође у Београд, где таланти његови не могоше ни часа остати непознати. Исте године буде постављен за професора физике у лицеју. У томе послу остане до смрти. — Пошто дође у Београд, у првом главном збору свом, године 1850, изабра га Друштво Србс. Слов. за свога члана. А године 1853 одређен би у школску комисију за члана. — За 10 година професорства два пута га дружина изабра себи за старешину, за лицејског рек-

тора. — Како је љубио науке, како им је желео да напредују у српском народу, премда о томе никад нико није могао чути од њега речи, то је — осим што се сам једнако учио, осим што је често говорио „да се свега века само отима од незнања“, — то је, мислим, најбоље показао тим што је онима који се дају на науке, што је својим ученицима био управо отац, које мислим да би сваки од њих захвално посведочио. — *У* првом књижевном послу, који је радио тек што је ступио у 19-ту годину, већ му видимо велики ум, већ га видимо где стоји изнад својих вршњака. То је српски превод друге књиге Виргилијеве Енеиде *). Што је то, а не друго што — лакше и мање важно — онако млад узео да ради, тим је показао прво што рекох: а друго је показао тим што је тај посао — ако и има у њему по која погрешка онога времена — опет тако израдио да је не само сав бољи од свакога таког посла других књижевника онога времена, него у њему има највише ствари које су и за данас врло добре, и може бити да ће остати добре за свагда. — *У* *Фисици* (Начела Физике. *У* Београду 1851) и у *јестаственој повесници* (Естествена повѣстница. *У* Београду 1851) пише тако лако и јасно, да ничим боље није могао засведочити колико је те науке сам знао. Исто је показао и у Ф. Мочника *геометрији*, која је штампана без његова имена. — *У* беседама, које је више пута као ректор говорио о слави лицејској, видимо га где с висине гледа на свет, где дубоко продире у сва дела људска, и о свему право мисли, и мисао своју казује чисто не кријући је ни мало. — И наука о језику има у његовим књигама много добитка. Истина, у форми није без погрешака, које су опет само погрешке његова времена, и много су ређе у њега него у других његових вршњака, а и многих млађих.

*) У С. Летопису 1826 II, 1827 II, 1828 III.

Али шта се под формом сакрива, то је њему било откривено. које сведочи да је и о језику — премда у својој смерности назива себе емпириком *) — много и дубоко мислио, као што и чине највећи књижевници. По том је Маринковић многе ствари у народном језику подигао на место које им наука чини, — многоме је у народном говору дао значење које му се у науци налази, и тако за познавање језика много урадио. А од онога што је у народном језику готово нашао, са свим по законима. које је — као што рекох — добро учио, начинивши што за науку треба а у народном језику још није било, обогатио је језик многим драгоценостима. — Али што је писао, писао је само према неким потребама, човек будући са свим практичан, који је и сам учио само да зна и да живи према ономе што зна, да га у свакидашњем животу може употребити кад би год затребало. С тога се из књига његових најмање може познати велики ум његов и велика ученост његова. Обоје би се ово могло у правој величини својој. — коју Маринковић никад ничим није признавао, у којој ни најмање није налазио своје заслуге, држећи и оно што је у њој само трудом његовим могло бити за нешто што мора бити, што кад човек не би чинио, зло би чинио, за што дакле нема хвале; — могло би се, велим, обоје и ум и ученост његова у правој величини својој показати тек онда кад би се описао цео живот Маринковићев. Али томе овде није место. А кад се то овде не може учинити, онда проговоривши по дужности о човеку необичном, изванредном, мислим да сам и према њему и према онима пред којима част ми је што могу говорити, — дужан казати још и саму мисао своју, којој за сведоке мислим да смем позвати све знанце покојникове. — мисао да је Вук Маринковић био од

*) Начела Физике. Предговоръ.

оних људи којима само поље треба, па да таланти њихови, од бога даровани и трудом стечени, роде родом, од којега постаје права срећа и слава свима међу којима су.

На скоро после Маринковића, 25 окт. 1859, умре и Алекса Вукомановић, редовни члан Друштва Србске Словесности. Он се родио године 1826 9 марта у Срезојевцима у нахији Рудничкој. Учио се у Одеси у гимназији при Ришељевском лицеју одъ 1840 до 1844, и у Кијеву у царском университету св. Владимира, где од 1847 до 1850 изучи историјско-философијске науке, у којима буде кандидат 18 јун. 1851. — Вративши се с наука на постојбину, године 1852 11 јан. буде постављен за професора „теоріє словесности, исторіє књижевности обште и исторіє србскога народа“ у београдском лицеју; а године 1853 4 јан. изабра га Друштво Србске Словесности за свога редовнога члана. — На скоро пред смрт обдари га руски цар орденом св. Станислава III реда. — Ради краткога века и непрестанога боловања није нам могао оставити књижевнога спомена од свога ума и знања. Изгубисмо га пре него што га могосмо у књижевности познати. Али и оно мало што је могао урадити, што је издао на свет неколике старине, — то сведочи јасно да је био на добром путу, и да би књижевност наша много од њега добила, да му је бог дао још живота.

Трудећи се да књижевност српска буде што више позната ученом свету, Друштво је прошле године одредило ступити у свезу са још четири учена друштва. — Тако сад шаље књиге своје у замену овим друштвима, која ћу именовати по реду кад је с којим ступило у ту замену: краљевској пруској академији за науке у Берлину, краљевској баварској академији за науке у Минхену,

царској академији за науке у Бечу, мацарској академији за науке у Пешти, царском географском друштву у Петербургу, друштву за историју југославенску у Загребу, Матици Лужичких Срба у Будишину, Матици српској у Пешти, царској академији за науке у Петербургу, господарском друштву у Загребу, друштву за историју и старине руске у Москви, бугарском књижевном друштву у Цариграду, Смитсоновом институту у Америци, географском друштву у Бечу, царском институту за науке у Млецима и Матици загребачкој.

С истом намером шаље Друштво по 12 екс. својих књига министарству народне просвете у Петербург, да их разашиље јавним библиотекама по Русији: а осим тога дознавши да од тих екземплара већ неколико година није ниједан дошао царској јавној библиотеци у Петербургу, почело је прошле године слати управо њојзи по 1 екс.

Желећи потпомоћи јавне институте у српском народу, којима књижевна помоћ треба, и тако књигама својим што више бити од користи народу, шаље Друштво на поклон своје књиге: гимназији београдској, полугимназији крагујевачкој, шабачкој и неготинској, и читалишту: београдском, јагодинском, крагујевачком, крушевачком, неготинском и ужичком, — гимназији новосадској, карловачкој, православној семинарији задарској и библиотеци народне школе у Темишвару. А слало је и лицејској и семинарској библиотеци у Београду; али како тима библиотекама од скора шаље по 1 екс. од свију књиги које се у Београду штампају народна библиотека, престало им је Друштво слати.

Прикупљајући старине, Друштво је прошле године купило два рукописа XVII века, од којих је у једном номоканон а у другом између осталога

мали речник грчки и словенски. А са захвалношћу споменути ваља да је и на поклон добило оваких старина, и то:

од почаснога члана својега. владике ужичкога г. Јанићија 2 рукописа XVII и XVIII века. оба молитвеника. и октоих штампан у Млецима 1537.

од учитеља призренскога. г. Николе Мусулина 3 рукописа: Живот Александра великога. номоканон и „чинь братотворѣнію" и комад србуље штампане у 8° с иконицама. у којој је молитвеник.

И старих новаца дошло је Друштву на поклон од неколико родољубаца, и то

од г. Илије Марковића. ђумругције љубовијскога 1 новац златан цара Јустинијана.

од г. Дим. Матића члана врховнога суда а садашњега министра просвете 1 сребрн новац римски.

од г. И. Стефановића грнчара у Крагујевцу 1 сребрн новац римски.

Такође са захвалношћу треба још споменути да је Друштво добило повише књига. и то:

1. Од академија и књижевних друштва с којима стоји у свези, а на име:

од царске академије у Бечу: Sitzungsberichte, philos.-hist. Classe. Bd. XXIII. Heft 5 — Bd. XXIX. Ht 1; — mathem.-naturw. Classe. Bd. XXIV. Ht 3 — Bd. XXVII: Jahrg. 1858 — 1859 № 9; — Almanach 1858: — Festreden von Karajan und Ettingshausen.

од краљевске пруске академије у Берлину: Monatsbericht 1858 Juli — December; — Übersicht der bei dem meteorologischen Institute zu Berlin gesammelten Ergebnisse der Wetterbeobachtungen 1855 — 1858.

од царскога географског друштва у Петербургу: Вѣстникъ импер. рускаго географическаго общества за год. 1851. 1853 — 1859 № 1 — 4: — Этнографическій Сборникъ I — IV. СПБургъ 1853, 1854. 1858;

— Сборникъ статистическихъ свѣдѣній III. СПБургъ 1858: — Отчетъ о дѣйствіяхъ императорскаго русскаго географическаго общества 1858.

од Одескаго Общества исторіи и древностей: Записки. томъ I. II. III. Одесса 1844 — 52.

од друштва за историју југославенску Arkiv V;

од матице лужичких Срба Časopis 1858. I. II. — Serbski Slownik wot Dr. Pfula II.

од Матице српске у Пешти: С. Лѣтописъ 1851. I. II: 1852. I: 1858. I. II: 1859. I.

од Матице илирске у Загребу: Kolo IV — VIII: — И. Гундулића Osman, у Загребу 1854: — истога Različita diela, у Загребу 1847: — Ђ. Палмотића Kristiada, у Загребу 1852: — И. Ђорђија Saltjer, у Загребу 1851: — истога Uzdasi Mandaljene pokornice, у Загребу 1851: — Д. Деметра Dramatička pokušenja II. у Бечу 1844: — Е. Сладовића Uputa u pjesmenu umjetnost, у Загребу 1852.

од књижевнога друштва бугарскога у Цариграду: Блъгарскы книжици 1858. 12. 17 — 23: 1859. 1 — 18.

2. Одауктора и преводника, на име од господе:

Вацлика Ј. La Souveraineté du Monténégro. Leipzig, и карта од европеске турске.

Даничића Ђ. Србска синтакса I. у Београду 1858.

Дозона А. Poésies populaires serbes. Paris 1859.

Јакшића В. Rapport sur les travaux statistiques faits en Serbie.

Кукуљевића И. Različita dela I — IV. у Загребу 1842 — 47: — Život J. J. Klovia. у Загребу 1852: — Leben des G. J. Clovio. Agram 1852: — Stari pjesnici hrvatski I. II. у Загребу 1856 — 58: — Slovnik umjetnikah jugoslavenskih 1 — 3, у Загребу 1858 — 59: — Prvostolna crkva zagrebačka. у Загребу 1856: Izvjestje o putovanju kroz Dalmaciju u Napulj i Rim. у Загребу 1857: — Izvjestje o putovanju po Dalma-

ciji u jeseni godine 1854. у Загребу 1855; — Vile. у Загребу 1851; — Varašdin. у Загребу 1857: — Pleme grofovah Oršicah. у Загребу 1846: — Slavjanke. у Загребу 1848; — Malo zercalo naroda slavjanskoga, у Загребу 1845; — Iskrice od N. Tommasea, у Загребу 1844; — исто, друго издање. у Загребу 1848; — Kita cvietja spletena iz pjesamah domaćih pjesnikah, у Загребу 1858.

Кунића Ф. Slovnica jezika latinskog. U Beču 1857.

Маћејовскога В. А. Historya prawodawstw slowianskich. Tom. I. w Warszawie 1856.

Милићевића М. Часови одмора II, III. У Београду 1858, 1859; — Неколико речій о славенскимъ народима у Аустріи и у Турской. Од А. Θ.

Павловића С. Животъ кн. Юлія Агриколе. Одъ К. К. Тацита, у Загребу 1859.

Паића М. Pasigraphie. Semlin 1859.

Rogier, L. Les poètes contemporains Paris 1859.

Светића М. Дѣла II. У Карловци 1858.

Чакре Е. Словенска азбука. У Новомъ Саду 1859.

3. Од друге господе, а на име

од *В. Ј. Веселића* Positiones e scientiis juridicis et politicis, quas propugnandas susceperunt Koharovits E., Kukovich J., Piringer M. 1841. — Predavanja za seljaka sastavio D. Klinggraff, I.

Од г. *Кунића Ф.* Narodne pjesme bosanske i hercegovačke, skupio J. F. Jukić i L. Hercegovac. U Osieku 1858. sv. I, odiel 1.

Од г. С. *Маргетића* (из Имотскога) Брюсовской календарь. Москва 1710.

Од г. *Д. Матића* Житије архимандрита Герасима Зелића.

Од г. *М. Поповића* Исторія србскога народа. написао А. Майковъ. У Београду 1858

Од г. *М. Т. Рајевскога* (из Беча) Русская Бесѣда 1858 III, IV, 1859 I. — Вѣстникъ промишлености 1858, 1859 1, 2.

Од г. *И. И. Ткалца* Annual report of the board of regents of the Smithsonian institution for the year 1856. Washington 1857. — Смрт Смаил-аге Ченгића. Пјесма И. Мажуранића. У Загребу 1859.

ИЗВЕСТИЈЕ

О НОВЧАНОМ СТАЊУ ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ ГОДИНЕ 1859.

Читао у главној седници 10 јан. 1860 казначеј М. Ђ. Милићевић.

У своіой прошлогодишньой главной седници Друштво Србске Словесности почествовало ме є повереньмъ, да за годину 1859. управлямъ новчанимъ средствима нѣговимъ.

Како се пакъ сада навршуе година Друштвене раднѣ я самъ дужанъ дати му известіє о станю касе нѣгове, къ чему ево и приступамъ:

Година 1859. затекла є у каси Друштва готовине	5841	гр.	20 п.
У той години примлѣно є одъ владе помоћи коє на плату секретара, коє на име кућне киріє и други потреба, по докумеоту *В.* и *Г.* .	12.480	„	— „
А то съ готовиномъ износи свега	18.321	„	20 „
Одъ те суме потрошено є:			
а) на кућну кирію по документима 8 и 29	2880	„	— „
б) на плату секретару, по документима 6, 18, 21, и 32 . . .	1896	„	— „
в) на награде писцима чланака у „Гласнику“ печатани, по документима 5. 19. 28. и 30.	882	„	— „
г) на плату послужителю по документима 7. 16. 20. 26, 35. и 38 .	840	„	— „
д) на повезиванѣ Друштвеногъ органа „Гласника“ по документима 1, 2. и 24	884	„	— „

е) на трошкове око коресподенціє, по документима: 3, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 23, 25, 31, 33 и 37 . .	593	„	32	„
ж) на огревъ и друге ситне трошкове, по документима: 17, 22, 34, 36 и 39	114	„	20	„
Свега	8089	„	12	п.

чаршиски.

Кадъ се ова сума расхода одъ суме прихода одбіє, онда се показує цифра чисте готовине Друштвене . 10.221 гр. 38 п чаршиски, коя сума у 1860 годину улази

Подносећи ово известіє Друштву, я му особито лепо благодаримъ на повереню, коє ми є оно поклонило.

НЕКРОЛОГИЈА.

ВУК МАРИНКОВИЋ. — Види напред стр. 687

АЛЕКСА ВУКОМАНОВИЋ.—Види напред с. 690.

ПЕТАР МАТИЋ родио се у Лежимиру у Срему 27 јунија 1797. Отац му је био ђакон православне цркве ту у Лежимиру, одакле се премести прво у Шид за ђакона и учитеља, где је Петар и кріштен био, јер му ту кум пребиваше; после се премести у Бингулу за свештеника и пароха, где Петар проведе детињство. Он је учио у Карловцима гимназију, у Пешти философију, и у Бечу права, која је с похвалом свршио. У наукама уобште био је врло усталац. 21-ве године своје положио је у Пешти докторат философије. Кад је права у Бечу свршио, највише се бавио око Давидовића помажући му писати новине, које је после Давидовићева одласка у Србију за две године дана сам издавао. Издајући новине написао је и „Дафниса“ и превео „Геснерове Идиле“, које су обе књиге у Бечу и штампане. У том буде намештен у државну службу, и био је синдикус у Костајници, Беловару и Петрињи. За ово време прилагао је многе саставке, понајвише веселе и забавне, у Србски Летопис. Ценећи његову ученост и књижевну радњу узело га је „Друштво Србске Словесности“ год. 1844. 7 Авг. за свога кореспондентнога члана. У доцније време државне службе своје би премештен у Банат за аудитора, одкуда се опет врати у Хрватску, где се ожени и после некога времена премести се у Лвов, где му болест улози почне досађивати, па за то се пензионира. Као пензионер, добивши титулу ка-

петана-аудитора, живљаше најпре у Петрињи, доцније у Митровици, за тим у Бингули, после опет у Петрињи, а најпосле у Шиду, где се 12 Фебруара 1860 у 63 години свога живога упокоји.

Покојник се до последње старости своје занимао књижевним пословима, и више је чланака написао у Седмици. Издао је у Карловцима критику о преводу Псалтира Иза њега остали су ови рукописи: 1) Српска граматика, 2) Српска историја, 3) Толковање туђих речи у српском језику и писму, 4) Толковање туђих речи у светом писму, и 5) ортографија. Све ове рукописе поклонио је библиотеци карловачкој.

Покојника је оплакао у Даници г. М. Светић.

ДАМЯНЪ МАРИНКОВИЋЪ, редовный членъ Друштва Србске Словесности умре 1. Юлія 1860 у Београду. Родіо се у Земуну год. 1816, месеца Августа, где є основне србске, немачке и грчке школе учіо; гимназіялне науке слушао є у сремскимъ Карловцима и Х. М. Вашархелю, а философію у Сарвашу. Прешавши године 1842 у Србію поставлѣнъ буде за професора у полугимназіи Шабачкой, касніє премештенъ у полугим. Крагуєвачку, а године 1854 за професора у гимназіи Београдской: за редовногъ члана изабра га Друштво Србске Словесности год. 1857. Маринковићъ се іошъ у младимъ годинама као поета често у Србскомъ Народномъ Листу и Голубици появльивао, а касніє у Подунавки и Шумадинки. За време двадесетогодишнѣ службе како у Шабцу и Крагуєвцу, тако и у самомъ Београду поредъ свое дужности обучавао є као вретанъ певацъ ученике гимназіялне у пѣнію. Поштенѣ, искреность и братолюбіє бияу одличне черте, коима се покойникъ одликоваше.

ПОВЕЋЕ ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ.

Страна 505 врста 13 оздо иза имена: додај: бајнии
„ — „ 10 „ место коекљан, стави кокељане
„ „ 9 „ оздо иза зелентрба: додај злотрба
„ 534 по врсти 8 додај: 9. Черенац је подобан вршки но исплетен од пређе, коју чврсти обручеви разапету држе. Има черенаца од различите величине, највећи се на оба краја обтерете и спусте у дубоку воду.

Страна 536 врста 17 озго иза 4: додај: дугачка
„ 547 „ 3 оздо место 32 стави 35
„ „ „ — „ „ једне дужине са грудним, стави: дуже од грудних.

Страна 552 врста 17 оздо место пераја стави: шпица
„ 555 „ 1 иза једва додај: се пружа
„ 560 „ 4 и 5 „ место добијо је стави: добијем
„ 573 „ 3 и 4 „ „ $3^1/_2$—$3^1/_4$ „ $3^1/_2$ — $3^3/_4$
„ 577 „ 16 озго „ 27 „ 72
„ 620 „ 14 „ „ $^1/_3$ „ $^2/_3$
„ 622 „ 3 оздо „ остале „ испале
„ 626 „ 9 „ „ venillifer „ vexillifer
„ 641 „ 4 „ „ последња „ посредња
„ 643 „ 6 „ „ предња „ посредња.